PRINTER UNKNOWN

**MOSES BEN MAIMON. Moreh Nebukim. [Translated from the A
into Hebrew.]**
c.

Hain 10,521; Steinschneider 6513, 100.

Printed in Hebrew characters, in quarto form, 36 lines to a page. It has 154 leaves. The size of a leaf is 281 × 187 mm., and the printed t
measures 184 × 122 mm. Bound
brown morocco by Riviere.

MOSES BEN MAIMON, or Maimonides, was fifty-five years
when in 1190 he finished his great philosophical work, the
for the Perplexed. The title of the book, written in Arabic, was *Dalal*
Hairin; but it is known today chiefly by the title of the Hebrew ve
Moreh Nebukim, which was finished shortly before his death in
Samuel Ibn Tibbon, in the town of Lunel near Montpellier in Sou
France, made the translation with the approval of Maimonides hi
The Hebrew version faithfully follows the original, retaining a
peculiarities. The author was well pleased with it, and readily sup
Rabbi Samuel with elucidations of the difficult passages. There is
another translation made at the same time by Jehudah-al-Charizi,
is said to be superior in style but is less accurate. The present volume
tains Rabbi Samuel's version with Charizi's index.

The *Guide for the Perplexed* was addressed to Joseph Ibn A
Maimonides's favorite pupil, but afterwards his not-so-favorite s
law. The young man married the philosopher's daughter, the hea
Kimah, who soon left him. Thereupon he wrote a bitter letter
teacher, blaming him for his wife's dereliction and asking him to
her back. Maimonides complied, adding that a husband should be
cautious and above all should not neglect his wife. But these were
developments; at the time of the composition of the treatise, Josep
still in high esteem. In the introduction, Maimonides explained th
wrote the work precisely for such men as he. "I address those,"
marked, "who have studied philosophy and have acquired sound k
edge, and who while firm in religious matters are perplexed an
wildered on account of the ambiguous expressions employed in the
Writings." He knew that his book would not resolve every doub
hoped that it would settle most problems. He warned his pupil, ho
that the work, the result of his deepest study, must be read with ca
thoroughness. No such discussion of the greatest mysteries, he
tained, had been presented since the Babylonian captivity of the
He also knew that his teachings might offend many; but he chose
to help one intelligent man in his difficulties than be deterred
condemnation of ten thousand fools.

The purpose of the *Guide* is, therefore, the solution of the c
between philosophy and religion, between human and divine wi
And philosophy for Maimonides meant Aristotle. The speculati
Plato, so potent for centuries, had lost their spell; and now Maim
the disciple of Avicenna, made the scientific approach of Aristot
foundation of his own thinking. In other words, his work was th
systematic attempt to reconcile Aristotle with the Scriptures. Th
which he set himself was identical with that which occupied all the
doctors of Christianity in the following century. "Maimonides is,"
Saisset wrote, "the precursor of St. Thomas Aquinas, and the
Nebukim heralds and makes way for the *Summa Theologiae.*"

The method whereby Maimonides hoped to accomplish his ai
the symbolical interpretation of the Bible. The language of Holy
must not always be taken in a literal sense; its meaning is often alle
or metaphorical. "Even well-informed persons," he wrote, "are p
if they treat these passages in their literal signification. But they a
tirely relieved of their perplexity when we explain the figure, or
suggest that the terms are figurative." So whenever he found th
Biblical text contradicted his scientific conviction, Maimonides s
for a suitable interpretation. He did not accept Aristotle slavish
even ridiculed those who thought that everything in him was un
able. Yet on the whole he was an ardent admirer of the Greek philos
He was pushed in that direction especially by his hostility to *Kala*
Arabic philosophical-religious movement which believed in one
poreal God, but adopted the atomic theory of Democritus and
the existence of any law, organization, or unity in the universe. O
point, at least, Maimonides agreed with these Arab radicals. H
supported the doctrine of "creatio ex nihilo" as against the Aristo
principle of the eternity of matter. Yet he added, somewhat cyn
that if Aristotle had produced convincing proof, he would have ac
it in spite of the book of Genesis; for he was certain that "he
have found in that case the necessary explanation of the Biblical w

There was nothing new, of course, in this symbolical inte
tion. It had been in practice since the earliest writers of the C
Origen employed it in the second century, and St. Augustine m
the chief instrument of his philosophy. It was as old as the c
between reason and faith itself. What was new in Maimonides w
application of the method to all knowledge. He examined not
fragments of Greek philosophy, as did the early Church Father
the whole body of Aristotle's works which had become known sin
ninth century through Arabic translations.

The *Moreh Nebukim* thus follows Aristotle, commenting up
physics, astronomy, psychology, metaphysics, and so on, to the
It is divided into three parts. The most important subject in th
is the question of the divine attributes. Maimonides denies the
their existence would denote a plurality in God. God's essence
described only negatively; for example, He is not non-existent, o
eternal, or non-potent. The second part discusses the unity and inc
eality of the First Cause; the heavenly spheres, each of which
dowed with a soul and intellect; and prophecy, which is the h
expression of intelligence. The third part treats of such problems
nature and origin of evil; God's providence and omniscience; th
pose of the divine precepts; and the connection of moral and intell
virtues. Much of the reasoning is obsolete today; and it is qua
times to see Aristotle forced into the company of the Prophet Hab
or Malachi. Nevertheless, the *Moreh Nebukim* breathes a modern
Maimonides never appeals to the emotions. He considers intellect
velopment, based on the moral conduct, as the highest perfectio
lieving that even divine provision is meted out in proportion to
intellectual endowment. A forceful and liberating idealism em
from his philosophy.

The work called forth the greatest admiration as well as the d
antagonism. Both the Arabic original and the Hebrew versions
eagerly copied, as the many surviving manuscripts show. And, alt
Maimonides, well acquainted with the fate of all philosophical
begged his readers "in the name of the most High" not to add a
planation even to a single word, commentaries sprang up in large
bers. There is hardly a manuscript without marginal notes. The first
translation, known as *Director Neutrorum* and Dux or *Doctor Perple*
was soon available. Arabic scholars and the great Western think
Alexander of Hales, Albertus Magnus, and Thomas Aquinas —
the work with admiration. On the other hand, Maimonides's attack
the anthropomorphisms of the Bible were bitterly resented by the or
Pious Talmudists were especially incensed by his idea that the study
losophy was preferable to the study of the Scriptures. They re
him — an old accusation! — as a seducer of youth. The quarrel sta
Montpellier and quickly spread to the Jewish congregations of F
Spain, and Italy. Finally the work was denounced as heretical
Christian authorities, who in 1234 ordered it burned. Guillaume
vergne, as bishop of Paris, himself participated in the *auto-da-fe,* al
many passages of the *Guide* may be found in his own writings.

Maimonides was born in 1135 at Cordova. The little white
house, on a slight slope not far from the orange garden of the
Mosque, is still standing. The son of Maimon, himself a scholar a
descendant of many generations of scholars, he received an exc
education. But he spent only his childhood at Cordova. In 1148 t
mohades, a fierce and fanatical Berber tribe from Africa, conquere
dalusia, and thereupon the persecution of the Jews began. For
years the family wandered from town to town until they settled a
By 1165, however, the persecution reached even Morocco. At las
found refuge at Cairo. It was here that Maimonides published hi
great work, the *Commentary on the Mishnah* (in Arabic, *Siraj*). It is
fication of the laws deduced by the ancient rabbis from the Penta
Written in Arabic, but soon translated into Hebrew, the book s
for its author an assured reputation. Unfortunately, Maimonides
had to devote his energies to earning a living. His brother, a de
gems, was lost in the Indian Ocean, and with him went down the
family fortune. Having studied medicine in his early years, Maim
now took up the profession. Within a short time his skill was so
admired that he was appointed physician to Sultan Saladin. In s
his strenuous duties, he continued writing and ten years later pro
his *Mishneh Torah,* a compendium of the Talmud, the only majo
which he wrote in Hebrew. But these were only a preparation
Guide, whose epoch-making quality was recognized at once.

The constant labor wore the philosopher out. There is ex
letter of his, written to Samuel Ibn Tibbon, who expressed a de
visit him at Cairo. Assuring the young scholar that he would be del
to see him, Maimonides warned him that they would not be able
cuss anything for even an hour. His work for the Sultan was hea
wrote; he went to the palace every morning and stayed there un
afternoon, taking care of the sick among the royal children, the i
of the harem, and the officers of the guard. By the time he got
dying of hunger, the antechambers were filled with people — Je
Gentiles, nobles and common people, friends and foes — waiting
return. After a light meal, the only one in twenty-four hours,
tended to his patients, writing prescriptions and directions, som
until two o'clock or later at night. "I converse with them whil
down in sheer fatigue, and when night comes I am so exhausted
can scarcely speak."

Maimonides died in his seventieth year, mourned for days b
and Mohammedans alike. His body was taken for burial to Tiberi
there, close to the shore of Lake Gennesareth, is the simple tomb
greatest Jewish philosopher.

The Library's copy of the *Moreh Nebukim* is perfect — a ra
thing in the case of Hebrew incunables, which usually lack a few
at the beginning and end of the volume.

Bought in April 1940.

The most important Philosophical Treatise of the Middle Ages

SES, BEN MAIMON. Moreh Nebukim [Doctor Perplexorum, translated from the Arabic into Hebrew by Samuel Ibn Tibbon ; the ndex by Jehuda Charisi].

4to., *Hebrew letter*, 154 *leaves ; a few insignificant wormholes in lank margins, and some blank corners of the last six leaves mended ; ome slight stains, and one line lightly inked over by the Censor, whose ignature dated* 1619 *appears at the end ; otherwise a very fine copy vith wide margins, in dark brown levant morocco, blind tooled, gilt dges, by Rivière* [*Rome, unknown printer, before* 1480]

EDITIO PRINCEPS of an exceedingly rare and important work. No copy as ever appeared at auction either in this country or in America.

Moses ben Maimon, "the Second Moses," talmudist, philosopher, astroomer and physician, was born in 1135 and died in 1204. Of this work, the *uide of the Perplexed*, the Jewish Encyclopedia says : "of extraordinary mportance, not only for the rational development of Judaism, but for the istory of philosophy in the Middle Ages."

Hain 10521 ; Proctor 7435 ; De Rossi p. 121 ; Steinschneider 6513, 100.

דברי שמואל בן ר׳ יהודה בן תבון ז״ל מעתיק המאמר הזה מלשון
הגרי אל לשו׳ עברי אמר מתנצל לא מהיותי חכם בעיני השיאנ׳
לבבי לבא במשעול ההעתקה הצר הלוה אשר גדר מזה
וגדר מזה גדר צורך ידיעת הלשון המועתק ממנו ואופני שמושיו והבנת דברי הספ׳
ועניניו מהימין וגדר צורך ידיעת הלשון המועתק אליו וכל שרשיו וסעיפיו אמיריו
וחורשיו מהשמא׳ וזה מפני שההעתקה הוא מעשה אחר ובכל מעשה יש ארבע
סבות למציאותו ולהעשותו ולא ימלט מאחר מהם והם הפועל והחומר והצורה
והתכלית והצורה המלאכותית צריך פועלה אל כלים באשר יעשה אותה כבניין
הבית על דרך משל שהוא אחד מן המעשים וסבת מציאותו הם הבנאי אשר
הוא הפועל והאבנים והקורות והרעפים ויתר מה שצריך הבית בהבנותו שהם החומ׳
ואז יעשה הבונה צורת הבית ואמנם הוא צריך בעשותו אותה אל כלים רבים לתקן
בהם האבנים והעצים בצריך אליו לבניינו עד שתעשה צורה כרצונו ואז יגיע אל
התכלית המכוונת בבניין הבית שהוא לדור ולהתלונן בו הנה אלו ארבע סבות
למציאות הבית כן ההעתקה המעתיק הוא הפועל ודברי הספר המועתק הם החומ׳
ואם לא ידעם המעתיק הנם לו כדברי הספר החתום וכאלו נעדרו ולא יגיע אל
ידיעתם רק בידיעת הלשון אשר בו הספר ובמצוא חקריו ובהבנת ענייני הספר
נגליו ונסתריו והשבת דברי הספר כאשר הם מבלי שינוי אל הלשון אשר יעתיקנו
אליו היא צורת ההעתקה ולא יגיע המעתיק אל זה כ״א בידיעת הלשון אשר יעתיק
אליו גם הוא וכל דקדוקיו ואופני שימושיו והם לו ככלים אשר בהם תתוקן צורת
הבית ואז יגיע אל התכלית המכוונת בה שהיא הבנת אנשי הלשון המועת׳
אליו הספר את דבריו ואת ענייניו ולא ישאר להם מונע מצד הספר וכבר גילה אבא
מרי ז״ל כל זה בפתיחתו אשר עשה להעתקתו ספר חובת הלבבות ועניינים אחרים
זכר שם אשר בעבורם ג״כ צרי׳ להמנע ולירא מהעתיק ומפני שהרחיב בהם המאמר
קצרתי אני לזוכרם ואני לא נעלם ממני מהם מאומה ויודע אני ומכיר במיעוט
שלימותי בשני הלשונות העברית והערבית וכ״ש בלשון הערבית שידיעתי בה מעוט
כי לא גדלתי בין אנשיה ובארצותיה ולא באתי עד תבונותיה ועוד כי ידעתי חסרוני
הגדול בהבנת דברי זה הספר הנכבד הזה מאמר מורה הנבוכים ועניניו מפני
שרובם עניינים עמוקים מאד באו בספרי חכמות רבות ורמות מעיני רוב
אנשי עמנו בגבולינו זה נעלמות ואולי מעיני כלם מפני שאינם מתעסקים בהם
ואינם נמצאות אתם ומעט מזער פקחתי עין בקצתם כי היו אתי קצת ספריהם בלשו׳
הערבי אשר אני יודע בו מעט והעירני לבבי ללמוד מהם כיכולתי הקצרה ומכל
אלה הפנים אשר זכרתי היה לי להמנע מהעתיק הספר הזה אבל כמו שהביאה
תשוקת חכמי הארץ הזאת ונבוניה אותם ובראשם החסיד הכהן ר׳ יהונתן נר״ו
ויתר חכמי בקעת ירחו עיר מושבי לשלח אחרי הספר הנזכר אל מצרים בשמע
את שמעו ויתחננו על פי כתביהם אל הרב הגדול הפילוסוף האלהי הנזר הטהור על
ראש גלותינו מורי׳ ורבי׳ משה נר״ו בן כבוד הרב הגדול רבי מיימון ז״ל הוא המחבר

את הספר הזה ויבקשו מאתו לשולחו אליהם מועתק אם יוכל או בלתי מועתק
והשתדלו בזה השתדלות גדולה כן הביאה אות תשוקתם להשתדל בהעתקתו בהגיע
אליהם בלתי מועתק ועוד כי הוסיפו כוסף על תאותם בעמדם על קצת מענייני הספ׳
ולי אני שמוא׳ בר׳ יהודה בן תבון ז״ל קראו ועלי שמו פניהם מפני שידעוני מבין מעט
בלשון הערבי ומפני שאין בגבולם איש מאנשי הלשו׳ ההיא ויפצרו בי מאד להעתיקו
להם כיכלתי וכאשר תשיג ידי ואעפי׳ שהודעתים את קצורי בהעתקה מן הפני׳ אשר
זכרתי אמרו אי אפשר בלתי שנקבל בה קצת תועלת ואם תהיה ההעתקה חלושה
ומעט מן התועלת בעניינים הנכברים אשר יכללם הספר הזה הוא הרבה בעניינו
ולא יכולתי להשיב פניהם ושמתי עצמי ככסיל מתעבר ובוטח והעתקתיו עם קוצר
השגתי ונשענתי בזה על שני דברים האחד מהם שאעיין בכל מלה מסופקת בספרי׳
שהעתיק אבי המעתיקים אבא מרי ז״ל ובספרי דקדוק לשון הערבי הנמצאים אתי
והאחר שאם ישאר לי אחר זה שום ספק אשלחנו אל הרב הגדול המחבר את הספר
והמולידו ואשא׳ מאתו להאיר עיני בו וכבר שאלתי ממנו שאילות רבות על פי כתבי
ברברים סופק לי בהם וקצתם היו בשגגות שנמצאו בספר כי לא הוגה הספר המגי׳
אלינו בשני הדברים האלה נסמכתי אחרי הסמכי באלהי הסומך לכל הנופלי׳ ומאתו
אשאל לשמור פתחי פי משגיאה ולהצילני ממכשול על רוב חסריו ועל זכות הרב
בטחתי שתעזרני אשר טרח והשתדל לחבר הספר הזה למען התפשט תועלתו
באומתנו בהאיר עיניהם באמונת הא׳ ובתורותיו ולהיישיר לבבם להאמין באמת
ולהרחיק השקר ועתה מפיל אני תחינתי לפני כל מעיין בספר הזה אשר אם ימצא
בהעתקה טעות או שגיאה בלשון או בדקדוק המלות או בין לשון זכר לנקבה ובין
רבים ליחיד שיתקנה וידין לכף זכות שהרבה פעמים יקרה במילה אחת שתהיה
בלשון העברי על לשון זכר והיא בלשון הערבי על לשון נקבה וכן יקרה בין רבים
ליחיד ועוד כי לשון הערבי כשיקדימו הפעולה לפני השמות והנוהג
מנהגם ואעפי׳ שיהיו השמות על לשון רבים ישימו הפעולה על לשון היחיד ברוב
המקומות וכבר בא מזה במקומות בלשוננו עד שהוצרכו בעלי הלשון לפרש בפעול
המורה על היחיד שהוראתה על כל אחד ואחד מן הרבים הנכללים בשם הבא אחרי׳
וכל שכן שימצא זה בפעולת היה או מילת הוא אעפי׳ שתבא אחר השם או בבניין
פועל שלא הוזכר שם פועלו או נפעל או התפעל שלא ירגישו בפעולה שהוא על לשו׳
יחיד אם יהיו השמות המחוברים בה רבים ועוד שאין הפרש בלשון הערבי בין ספרם
על הנקבה האחת והרבים הזכרים ולא בלשון הרבים בין נקבות לזכרים ועוד שמלו׳
רבות הם בלשון הערבי עם קשר אחר ובלשו׳ הערבי עם קשר אחר במלת דמה
שנתקשרה בערבי בב׳ ובעברי בל׳ או באל וכן קבל נקשר בערבי בל׳ כלומ׳ אקבל
לו ובעברי אקבל ממנו וכן עשה שיקשר בערבי במקומות כלמר עושה לדבר
ובעברי עושה הדבר וכן ישמשו בערבי בקצת עניינים במלות שלא ימצאו בעברי
בעניינים ההם במלת שם שבערבי כשירצו החכמים לומר שיש בעולם או בנמצא
דבר אחר יאמרו שיש שם דבר אחר רומזים במלת שם אל המציאות ואין זה נמצא

בלשון עברים חולת זה עניינים ודברים רבים מאד שיש הבדל ביניהם בין שתי הלשונות גם יש מלה שהיא בלשון הערבי על הרוב ובעברי היא נהוגה מעט הנה בערבי כשרוצים לומׄ לפי דעתי או לפי דעתינו או לפי זה העניין אומרים על דעתי או על דעתנו סוף דבר משימים מלת על במקום שמשימים בעברי מלת לפי או כפי על הרוב והנה נמצא על דעתך כי לא ארשע רוצה לפי דעתך זה בלבד אני זוכר בלשונינו בעניין הזה וכל זה יכשיל המעתיק כי ימשך אחר דרך הספר מפני טרדתו בהעתקתו ויטעה בין הזכר והנקבה והרבים והיחיד וזולתם מן הנזכרים ואשר לא נזכרו או יקל בקצתם אחר שימצא כיוצא בהן בלשונינו ואם לא ימצא כי אם במקומות מעטים ואני ירא מהכשל בכל אלה העניינים או ברובם בעת העתקתו ואעפׄ שבלבי לשוב ולחזק את בדק ההעתקה אני ירא שישארו מהן שלא ארגיש בהן ואיך לא אירא מהכשל בזה והנה הרב הגדול מרנׄ ורבנׄ משה עבד האלהים כשרצה לדבר מעט בדברי חכמה בספר המדע ובמקומות אחרים מן החיבור נמשך אחר לשון הערבים בעניינים ההם הנה שמש במלת שם הנזכרת במקומות רבים כתב בראש פרק ראשון מספר המדע יסוד היסודות ועמוד החכמה לידע שיש שם מצוי ראשון ובסוף הלכה שנית כלומר אין שם מצוי אמת מלבדו ובכל זה נמשך אחר דברי החכמים בלשון הערבי כי בעברי לא נמצא זה העניין עד שמעט מאנשי הארץ לא ידעו לקרוא אותו אך קראו אותו בצירי תחת השין והכינוהו כינוי לבורא ית׳ וכן נמצא לו בלשונות אחרים במלות אחרות ואם המחבר בלשון עברי לא נמלט מהמשך אחר לשון אחר שגור בפיו בענייני ההם ואעפׄ שאיננו בין עיניו ולא מעתיק אותו איך ימלט מעתיק המילה ההיא שהיא בין עיניו ובפיו והוא טרוד המחשבה בהעתקתו מהמשך אחר עניין הלשון שהוא מעתיק ממנו ואחר מלותיו והמתקן אחרי יקבל שכרו מאהיו בתקנו את מעוותי ובהסירו מכשול מספר שחובׄ להסיר המכשולים מדרך עמנו ולסקל מסילות לבבם ועוד כי אני מודיע כי במלות רבות שלא התבאר בלשוני אם הוראתם הוראת זכר או נקבה אשמש בקצתם על לשון זכר ופעמים על לשון נקבה כאשר יזדמן לי

לא ארקדק בהם במילות איכות וכמות ומהות והפעלות והשתכלות ושלמות ותכלית ודעת והרומים להם כי מפני שסופם את תיו נוספת יסבלו להשתמׄ בהם בהוראת הנקבה ומפני שנמצא בספרינו מלות במשקלם בהוראת הזכר כמו ואחו בשרי פלצות וכמו והיה ראשיתך מצער ואחריתך ישגא מאד אשמש בהם גם כן על לשון זכר גם המלות שימצאו בספרינו בהוראת הזכר והנקבה יחד כדרך ורוח וכיוצא בהן אמשך אחר דרך הספרים ואשמש בהם על שתי הלשונות כאשר יקרה רעיוני לפני וגם במקומות אעתיק מלה אחת במקום אחר בלשון אחר ובמקׄ אחר אעתיקנה על לשון אחר כשתסבול המלה שתי הלשונות גם במקומות אכתוב על מלה אחת לשון אחר מחוץ ולא אכתבינו עליה במקום אחר בכל זה אמשך אחר אבא מרי ז״ל כאשר אמשך אחריו בבנות בניינים שלא ימצאו בספרינו כמו נתפלסף שאבנגו מפילוסו להמשך בו אחר לשון הערבי שבנה אותו גׄב ממנו וכן

דרך מחברי ספרי החכמות לבנות בניינים לא נבנו לפניהם ולחדש מלות לא שערו
ראשוניהם ולשאול מלות מלשון ההמון והעם ויפילום על עניין בלתי העניין
אשר יפילום הם עליו ובלבד שיהיה בין שני העניינים ההם ספוק דמיון ואם אין דמיו
על האמת ולכל זה יביא קוצר כל לשון בדבר בענייני חכמות עמוקות הלא גם
נביאנו עה הוצרכו לשאול השמות בדברם בשם ומלאכיו או בשאר הדברים הסתומי
כאשר הורנו הרב הגדול בספרו זה וגם במקומות רבים ארחק במליצה
שהייתי יכול להרחיב בה ולנאותה מיראתי שלא אשנה העניין אשר רצהו המחבר
ואולי לא אוכור הלשון הנאות והערב בעת ההעתקה או לא זרענו
כאשר הודיתי מקצורי בלשון ואף לבקיאים וליודעים יקרה זה ומעט חדשתי אני
בספר הזה מפני שנראתה לי תועלת בחרושו והוא למנות הפרקים אשר בכל אחד
מן החלקים ולכתוב בראש כל פרק מניינו ובכבר הודעתי זה אל הרב הגדול בעל
הספר ועל פי מניין הפרקים בתבתי לו שאלתי להודיעו הפרק אשר בו שאלתי להק
מעליו טורח חיפוש המקום ולהקל מעלי מהאריך לכתוב בשאלה וכן יקל למעייני
בספר הזה וללומדים אותו בכל מקום אשר יגיע לשאול האחד מחברו מרחוק ומקרו
בהודיע הפרק אשר בו ישאל וזאת היתה הסבה הגדולה אשר הביאתני אל זה ואחרי
הציעי דברי התנצלותי אלה למעיינים בספר הזה אשר בגללם כתבתי הפתיחה
הזאת בראשו בי לא להתגדל בה וליה לא חברתי בה מליצות ומשקלים ואחרי
הודיעי אותם את אשר היה לי להודיעם אחל בהעתקת הספר והכתב אשר לפני
פתיחתו אשר כתב מחברו לתלמידו החכם אשר העירו לחבר הספר הזה כאשר
תראו בו וזה אחר שאלי מאהי להיות עם פי ולהורות אותי את אשר אעשה אמר
הרב המחבר

הוי כל תועה בשדה תורה סורה ודרוך יד מעגלה
טמא וכסיל לא יעבור בה דרך קודש יקרא לה

אמר שמוא בן ר יהודה בן תבון זל כתב הרב המחבר
בשם ה א עולם התלמיד החשוב ר יוסף שץ בר יהודה
נע הנה מאז באת אלי ובוונת מקצות הארץ לקרות לפני גדלה מעלתך בעיני לרוב
זריזותך על הדרישה ולמה שראיתיו בשיריך מחזק התשוקה לדברים העיוניי והיה
זה אחר הגיע אלי כתביך ויחרוזיך מן האסכנדריה קודם שאבחן ציורך והייתי אומר
אולי תשוקתו יותר גדולה מהשגתו וכאשר קראת עמי מה שקראתו מחכמת התכונ
ומה שקדם לך ממה שאי אפשר מבלעדי הצעה להם מן החכמות הלימודיות
הוספתי בך שמחה לטוב שכלך ומהירות ציורך וראיתי תשוקתך לחכמות הלמודיו
עצומה והנחתיך להתלמ בה לדעתי מה אחריתך וכאשר קראת עמי מה שקראתו
ממלאכת ההיגיון נקשרה תוחלתי בך וראיתיך ראוי לגלות לך סודות ספרי הנבואה
עד תשקיף מהם על מה שצריך שישקיפו עליו השלימים והחלותי לרמוז לך ברמיזו
וראיתיך מבקש ממני תוספת ביאור ופוצר בי לבאר לך דברים מן העניינ
האהיים ושאגיד לך או הכוונות אשר בהם כוונת המדברים ואם
הדרכים ההם מופתיים ואם לא מאי זו מלאכה הם וראיתיך יודע מעט ממני מאשר

למרת מזולתי ואתה נבון כבר דפקתך הבהלה ונפשך החשובה תבקש ממך למצוא דברי חפץ ולא סרתי לרחותך מזה ולצוותך לקחת הדברים על הסדר כונה ממני שיתאמת לך האמת בדרכיו לא שיפול האמת במקרה ולא נמנעתי כל ימי התחברך עמי כשהוזכר פסוק או דבר מדברי רבותי שיש בו הערה על עניין זר לבארהו לך וכאשר גזר השם בפרידה ופנית אל אשר פנית העירוני החיבורי ההם אל הסכמה כבר שקטה ועוררתני פרידתך לחבר המאמר הזה אשר חברתיו לך ולדומים לך ואם הם מעט ושמתיו פרקים מפוררים וכל מה שיכתב ממנו הוא יגיעך ראשון ראשון באשר תהיה ואתה שלם הודיעני דרך זו אלך כי אליך נשאתי נפשי אליכם אישי אקרא וקולי אל בני אדם הט אזנך ושמע דברי חכמים ולבך תשית לדעתי

אמר שמואל בן יהודה בן תבון ז"ל אמר הרב המחבר המאמר הזה ענייננו הראשון לבאר ענייני שמות באו

בספרי הנבואה מהשמות ההם שמות משתתפים ויקחום הפתאים כפי קצת העניינים אשר יאמר עליהם השם ההוא המשתתף ומהם מושאלים ויקחום גם כן כפי העניין הראשון אשר הושאלו ממנו ומהם מסופקים פעם יחשב בהם שנאמרו בהסכמה ופעם יחשב בהם שהם משתתפים

ואין הכונה במאמר הזה להבינם כולם להמון ולא למתחילים בעיון ולא ללמד מי שלא יעיין רק בחכמת התורה ר"ל תלמודה כי עניין המאמר הזה כלו וכל מה שהוא ממינו הוא חכמת התורה על האמת אבל כונת המאמר הזה להעיר איש בעל דת שהורגלה בנפשו ועלת בהאמנתו אמתת תורתינו והוא שלם בדתו ומדותיו ועיין בחכמות הפילוסופים וידע ענייניהם ומשכו השכל האנושי להשכינו במשכנו והציקוהו פשטי התורה ומה שלא סר היותו מבין מדעתו או הבינהו זולתו מענייני השמות ההם המשתתפי או המושאלים או המסופקים ונשאר במבוכה ובהלה אם שימשך אחרי שכלו וישליך מה שידעהו מהשמות ההם ויחשב שהוא השליך פינות התורה או שישאר עם מה שהבינו מהם ולא ימשך אחר שכלו אך ישליכהו אחרי גוו ויטה מעליו ויראה עם זה שהוא הביא עליו הפסד ונזק בתורתו וישאר עם המחשבות ההם הדמיוניות והוא מפניהם בפחד וכובד ולא יסור מהיות בכאב לב ומבוכה גדולה ובכלל המאמר הזה עניין שני והוא ביאור משלים כתומים מאד שבאו בספרי הנביאים ולא פורש שהם משל אבל יראה לסכל ולנבהל שהם כפשוטיהם ואין תוך בהם ובשיתבונן בהם היודע בהם באמת ויקחם על פשוטיהם תתחדש לו גם מבוכה גדולה וכשנבאר לו המשל ההוא או נעורר על היותו משל ימלט וינצל מן המבוכה ההיא ולזה נקרא המאמר הזה מורה הנבוכים ואיני אומר כי המאמר הזה דוחה לכל ספק למי שיבינהו אבל אומר שהוא דוחה אל רב הספקות הגדולות שבהם ולא יבקש ממני המשכיל ולא ייחל שאני כשאזכור עניין מן העניינים שאשלימהו או כשאתחיל לבאר עניין משל מן המשלים שאשלים כל מה שנאמר במשל ההוא וזה אי אפשר למשכיל לעשותו בלשונו למי שמדבר עמו פנים בפנים כש"כ שיחברהו בספר שלא ישוב מטרה לכל סכל יחשב שהוא חכם

יורה חצי סכלותו נגדו וכבר ביארנו בחיבורנו התלמודיים כללים מזה הענין
והעירונו על עניינים רבים ווכרנו בהם שמעשה בראשית הוא חכמת הטבע ומעשה
מרכבה הוא חכמת האלהות ובארנו אמרם ולא במרכבה ביחיד אלא אכ היה חכם
ומבין מדעתו מוסרי לו ראשי פרקים אכ לא תבקש ממני הנה וולת ראשי פרקים
ואפי הראשי ההם אינם במאמר הזה מסודרים ולא זה אחר זה אבל מפוזרי מעורבי
בעניינים אחרים ממה שנבקש לבארו כי כוונתי שיהיו האמיתיות מושקפות ממנו
ואחר יעלמו עד שלא תחלוק על הכוונה האלהית אשר אין ראוי לחלוק עליה אשר
שמה האמתות המיוחדות בהשגתו נעלמות מהמון העם אמר סוד ה
ליראיו ודע כי העניינים הטבעיים גכ אין ראוי לגלותם בלמד קצת התחלותיה
כפי מה שהם עליו בביאור וכבר ידעת אמרם זל ולא במעשה בראשית בשנים ואילו
באר שום אדם העניינים ההם כלם בספר יהיה כאלו דרשם לאפים מבני אדם ולזה
הביאו העניינים ההם גכ בספרי הנבואה במשלים ודברו בהם רבותינו זל
בחידות ומשלים להמשך אחר דרך הכתוב בעבור שהם עניינים
ביניהם ובין החכמה האלהית קרבה גדולה והם גכ סודות מסודות החכמה האלהית
ולא תחשב שהסודות העצומות ההם ידועות עד תכליתם ואחריתם לאחד ממנו לא
כן אבל פעם יוצץ לנו האמת עד שנחשבהו יום ואחר כן יעלימוהו הטבעים והמנהגים
עד שנשוב בליל חשוך קרוב למה שהיינו תחילה ונהיה כמי שיברק עליו הברק
פעם אחר פעם והוא בליל חוק החשך והנה יש ממנו מי שיברק לו הברק פעם אחרי
פעם במעט הפרש ביניהם עד כאלו הוא באור תדיר לא יסור וישוב הלילה אצלו
כיום וזאת היא מדרגת גדול הנביאי אשר נאמר לו ואתה פה עמוד עמדי ונאמר בו
כי קרן עור פניו ויש מי שיהיה לו בין ברק וברק הפרש רב והיא מדרגת רוב הנביאי
ומהם מי שיברק לו פעם אחת בלילו כלו והיא מדרגת מי שנאמר בהם ויתנבאו ולא
יספו ומהם מי שיהיה בין בריקה לבריקה הפרשי רבים או מעטים ויש מי שלא יגיע
למדרגה שיאיר חשכו בה כברק אבל בגשם טהור זך או כיוצא בו מן האבנים וזולת
אשר יאירו במחשכי הלילה ואפי האור ההוא הקטן גכ אשר יזרח עליו אינו תדיר
אבל יציץ ויעלם כאלו הוא להט החרב המתהפכת וכפי אילו העניינים יתחלפו
מדרגות השלימים אמנם אשר לא ראו אור כלל אפי יום אחד אבל הם בלילה
יגששו והם אשר נאמר בהם לא ידעו ולא יבינו בחשכה יתהלכו ונעלם מהם האמת
כולו עם חוזק הראותו כמי שנאמר בהם ועתה לא ראו אור בהיר הוא בשחקים והם
המון העם אין מבוא לזכרם הנה בזה המאמר ודע כי כשירצה אחד מן השלמים כפי
מדרגת שלמותו לזכור דבר ממה שהבין מאלו הסודות אם בפיו או בקולמוסו לא
יוכל לבאר אפי מעט השיעור אשר השיגהו באור שלם בסדר כמו שיעשה בשאר
החכמות שלימודם מפורסם אבל משיגהו בלמדו וולתו מה שמצאהו בלמודו לעצמו
רל מהיות הענין מתראה מציץ ואחר יתעלם כאילו טבע הענין הזה הרב ממנו
והמעט כן הוא ובעבור זה כשבוין כל חכם גדול אלהי רבני בעל אמת ללמד דבר מזה
הענין לא ידבר בו כא במשלי וחדות והרבו המשלי ושמום מתחלפים במין ואת בסו

ושמו ברובם העניין המכוון להבינו בראש המשל או באמצעיתו או בסופו כשלא
ימצא משל שוה לעניין המכוון מראשו ועד סופו והושם העניין אשר יכוון
ללמדו למי שילמדיהו ואם הוא עניין אחד בעצמו מפוזר במשלים מרוחקים ויתר
עמוק מזה היות המשל האחד בעצמו משל לעניינים רבים ישוה ראש המשל עניין
אחד וישוה אחריתו עניין אחר ופעם יהיה כלו משל לשני עניינים קרובים במין
החכמה ההיא עד שמי שירצה ללמד בלתי המשל וחידות יבא בדבריו בן העומק
וההעברה מה שיעמד במקום ההמשל והדבור בחידות כאילו החכמים והיודעים
נמשכים אחר העניין הזה ברצון האלהי כמו שימשכם עניניהם הטבעיים הלא הראה
כי השם יתעלה זכרו כשרצה להשלימנו ולתקן ענייני המונינו בהורותיו המעשיו׳
אשר לא יתכן זה אלא אחר דיעו׳ שכליות תחילתם השגתו ית׳ כפי יכולתינו אשר
לא יתכן אלא בחכמת האלהות ולא תגיע החכמה האלהית ההיא אלא אחר חכמת
הטבע כי חכמת הטבע סמוכה לחכמת האלהות וקודמת לה בזמן הלמוד כמו׳
שהתבאר למי שעיין בזה ולזה שם פתיחת ספרו ית׳ במעשה בראשית אשר היא
חכמת הטבע כמו שבארנו ולעוצם העניין ויקרתו והיות יכולתינו קצרה מהשיג עו״צ
העניינים כפי מה שהם הגיד לנו העניינים העמוקים ההם אשר הביא הכרח החכמה
האלהית להגידם לנו במשלים וחידות ובדברים סתומים מאד כמו שאמרו רבותי׳ זל
להגיד כח מעשה בראשית לבשר ודם אי אפשר לפיכך סתם לך הכתוב בראשית
ברא אלהים וכו׳ וכבר העירוך על היות או העניינים הנזכרים סודות כתומות וכבר
ידעת מאמר שלמה רחוק מה שהיה ועמוק עמוק מי ימצאנו ושם הדברים בכל זה
בשמות המשתתפים בעבור שיקחום ההמון על עניין כשיעור הבנתם וחולשת ציורם
ויקחם השלם שכבר ידע על עניין אחר וכבר יערנו בפירוש המשנה שאנהגנו נבאר
עניינים זרים בספר הנבואה וספר ההשואה והוא ספר יערנו שנבאר בו ספיקות
הדרשות כולם אשר הנראה מהם מרוחק מאד מן האמת יוצא מדרך המושכל והם
כולם משלים וכאשר החילותי זה שנים רבים בספרים ההם וחברתי מהם מעט לא
ישר בעינינו מה שנכנסנו בבאורו על הדרך ההיא מפני שראינו שאם נעבר על
ההמשל וההעלם למה שצריך העלמתו לא נהיה יוצאים מן הדרך הראשון ונהיה
מחליפים איש באיש ממין אחר ואם נבאר מה שצריך לבארו יהיה זה בלתי נאות
בהמון העם ואנחנו אמנם השתדלנו לבאר ענייני הדרשות וגלוי הנבואה להמון
וראינו עוד שהדרשות ההם אם יעיין בם סכל מהמון הרבנים לא יקשה עליו מהם
מאומה כי לא ירחיק הסכל הנמהר הערום מן ידיעת טבע המציאו׳ הנמנעות ואם
יעיין בם שלם חשוב לא ימלט מאחד משני דברי׳ אם שיקחם כמשמעם
ויחשוב רע באומר ויחשבהו לסכל ואין בזה סתירה ליסודי האמונ׳ או שישים להם
תוך וכבר נצל ויחשוב טוב על האומ׳ יתבאר לו התוך שבמאמר ההוא או לא יתבאר
בזה ואמנם עניין הנבואה ובאור מעלותיה ופירוש משלי כתריה יתבאר בזה המאמ׳
בדרך אחר מן הביאור ומפני אלה העניינים הנחתי מחבר שני הספרים ההם כפי
מה שהיו והספיק לי מזכרון יסורות האמונה וכללי האמיתות בקיצור רמזים קרובי׳

לבאור עם מה שזכרתיו בחבור הגדול משנה תורה אבל המאמר הזה רברי
בו עם שנתפלסף כמו שזכרתי וידע חכמות אמיתיות והוא מאמין לדברים התוריים
נבוך בעניניהם אשר ערבבוהו בהם השמות המסופקים והמשלים והנה נביא פרקי
בזה המאמר שלא יהיה בהם זכרון שם משתתף אבל יהיה הפרק הצעה לוולתו או
יהיה הפרק ההוא מעורר על עניין מענייני שם משתתף איני רוצה לגלות זכרון הש
ההוא במקום ההוא או יהיה הפרק ההוא מפרש משל מהמשלים או מעיר על עניין
אחר שהוא משל או יהיה הפרק טלל עניינים זרים שמאמינים בהם הפך האמת
מפני שיתוף שמות או מפני שאת המשל במקום הנמשל או שאת הנמשל במקום
המשל ואחר שזכרתי המשלים נקדים הקדמה והיא זאת דע כי מפתח
הבנת כל מה שאמרוהו הנביאים ול וידיעת אמתתו הוא הבנת ה
המשלים ועניינם ופירוש מלותיהם כבר ידעת אמרו וביד הנביאים ארמה וידעת
אמרו חוד חידׁ ומשול משל וידעת כי מרוב עשות הנביאים המשלים אמר הנביא
המה אומריׁ הלא ממשל משלים הוא וכבר ידעת מה שפתח בו שלמה להבין משל
ומליצה דברי חכמים וחידותם ונאמר במדרש למה היו דברי תורה דומים עד שלא
עמד שלמה לבאר שהיו מימיה עמוקים וצוננים ולא היה ארם יכול לשתו
מהן מה עשה פקח אחד ספק חבל בחבל ומשיחה למשיחה ודלה ושתה כך היה
שלמה ממשל למשל ומדבר לדבר עד שעמד על בוריה של תורה זהו דברם ואיני
רואה שאחד משלימי הדיעות יחשוב כי דברי תורה הרמוז אליהם הנה אשר הערים
בהבינתם בהבין ענייני המשליׁ הם משפטי עשיית סוכה ולולב ודין ארבעה שומרים
וכל הדומה להם אבל הכוונה הבנת העמוקות והסתומות בלא ספק ושם נאמר
רבנן אמרי זה שמאבד סלע או מרגלית בתוך ביתו עד שהוא מדליק פתילה באיסר
מוצא את המרגלית כך המשל הזה אינו כלום וע״י המשל אתה רואה בוריה שלתורה
זה הוא דברם ג״ב והתבונן באורם זל כי תוכות דברי תורה הם המרגלית ופשוטו של
כל משל אינו כלום ורמזותם הסתר העניין הנמשל בפשוטו של משל כמי שנפלה
לו מרגלית בביתו והוא בבית אפל בלום ויש בו כלים רבים והנה המרגלית בבית
אפל אא שהוא לא יראה ולא ידע בה וכאילו יצאה מרשותו כי נמנעה ממנו
תועלתה עד שידליק הנר כמו שזכר אשר דומה לו עניין המשל אמר החכם
תפוחי זהב במשכיות כסף דבר דבור על אופניו ושמע באור העניין הזה אשר זכרו
כי משכיות הם הגופות המפותחים בפתוחים משובכים ר״ל אשר בהם מקומות
פתוחים דקי העינים מאד כמעשה הצורפים ונקראו כן מפני שיעבור בם הראות
ותרגם וישקף ואיסתכי ואמר כי משל תפוח זהב בשבכת כסף דקת הנקבים מאד
הוא הדבר הדבור על אופניו וראה מה נפלא זה המשל בתאר המשל המתוקן וזה
שהוא אומ׳ שהדבר שהוא בעל שני פנים ר״ל שיש לו נגלה ונסתר צריך שיהיה נגלהו
טוב ככסף וצריך שיהיה תוכו טוב מנגלהו עד שיהיה תוכו בערך אל גילויו כזהב אצל
הכסף וצריך שיהיה בגילויו מה שיורה המתבונן על מה שבתוכו כמו זה התפוח של
זהב אשר כסוהו בשבכת כסף דקת העינים מאד וכשיראה מרחוק או מבלתי

התבוננות יחשוב הרואה בו שהוא תפוח של כסף וכשיסתכל איש חד הראות השתכלות
טובה יתבאר לו מה שבתוכו וידע שהוא זהב וכן הם משלי הנביאים ע״ה נגליהם
חכמה מועילה בדברים רבים מכללם תיקון עייני הקבוצים האנושיים כמו שיראה
מגלוי משלי ומה שירמה להם מן הדברים ותוכם חכמה מועלת בהאמנת האמת
על אמיתתה ודע כי משלי הנבואה יש בהם שתי דרכים מהם משלי שכל מלה
שבמשל ההוא יש בה עניין ומהם מה שיהיה כל המשל מגיד על כל העניין ההוא
הנמשל ויבאו במשל ההוא דברי׳ רבים מאד אין כל מלה מהם מוספת עניין בעניין
ההוא הנמשל אבל הם ליפות המשל וסדר הדברים בו או להפליג בהסתיר העניין
הנמשל וימשכו הדברים כפי כל מה שראוי בגלויו של משל ההוא והבן זה מאד

אמנם רמיון המין הראשון מן משלי הנבואה אמרו והנה סולם מוצב
ארצה וראשו מגיע השמימה כי אמרו סלם יורה על עניין אחד ואמרו
מצב ארצה יורה על ענין שני ואמרו וראשו מגיע השמימה יורה על עניין שלישי
ואמרו והנה מלאכי אלהים יורה על עניין רביעי ואמרו עולים יורה על עניין חמישי
ואמרו יורדים יורה על עניין ששי ואמרו והנה י׳ נצב עליו יורה על עניין שביעי הנה
כל מלה שבאה בזה המשל היא לעניין מוסיף בכלל הנמשל ואמנם רמיון המין
השני ממשלי הנבואה אמרו כי בחלון ביתי בעד אשנבי נשקפתי וארא בפתאים
אבינה בבנים נער חסר לב עובר בשוק אצל פינה ודרך ביתה יצעד בנשף בערב
יום באישון לילה ואפילה והנה אשה לקראתו שית זונה ונצורת לב הומי׳ היא
וסוררת וגו׳ פעם בחוץ והחזיקה בו וגו׳ זבחי שלמים עלי וגו׳ על כן יצאתי לקראתך וגו׳
מרבדים רבדתי נפתי משכבי לכה נרוה דודים וגו׳ כי אין האיש בביתו וגו׳ צרור הכסף
וגו׳ הטתו ברוב לקחה וגו׳ והעולה בידינו מזה הכלל היא האזהר׳ מהמשך אחר התאות
הגופיות והנאותיהם ודמה החומר אשר הוא סבת אלו התאוות הגשמיות כולם באשה
זונה והיא אשת איש גם כן ועל זה המשל בנה ספרו כלו והנה אבאר בפרקים מזה
המאמר חכמתו ברמזות החומר באשת איש וזונה ונבאר איך חתם ספרו זה בשבחי
האשה כשלא תזנה אבל מספקת לה תקון ביתה ועניין בעלה וכל אלה המונעים
אשר ימנעו את האדם משלימותו האחרון וכל חסרון שיגיע לאדם וכל מרי אמנם
ישיגיהו מצד החומר שלו לבד כמו שאבאר בזה המאמר וזה הכלל הוא מובן מכל
זה המשל ר״ל שלא יהיה האדם נמשך אחר בהמיותו לבד ר״ל החומר שלו כי חומר
האדם הקרוב הוא חומר שאר בעלי חיים הקרוב ואחר שביארתי לך זה וגיליתי
לך סוד זה המשל לא תקוה למצוא כל עייני המשל בנמשל כשתאמר מה תחת
אמרו זבחי שלמים עלי וגו׳ ואי זה עניין יורה אמרו מרבדי׳ רבדתי ערשי ואי זה עניין
הוסיף בזה הכלל אמרו כי אין האיש בביתו וכן שאר מה שבא בזאת הפרשה כי זה
כולו המשך הדברים כפי פשוטו של משל כי אלה העניינים אשר זכר הם מין עניין
הזונים וכן אלה הדברים וכיוצא בהם הם מין דברי הזונים קצתם לקצתם והבן זה ממני
מאד כי הוא שורש גדול ועצום במה שארצה לבארו וכשתמצא בפרק מפרקי זה
המאמר שבארתי עניין משל מן המשלים והעירותיך על הכלל הנמשל מה הוא לא

תבקש כל חלקי העניינים אשר באו במשל ההוא׳ ותרצה שתמצא להם דבר נאות בדבר הנמשל כי זה יוציאך לאחד משני עניינים אם שיטך מן העניין המכוון במשל או יטריחך לפרש עניינים אין פירוש להם ולא הושמו בו לפרשם ותגיע מזאת ההטרחה אל כמו זאת ההזיה העצומה אשר יהוו בה ויחברו בה רוב כתות העולם בזמננו זה להיות כל אחד מהם רוצה שימציא עניינים למאמרים לא כוון בהם אומר דבר ממה שירצוהו אבל תהיה לעולם כוונתך ברוב המשלים ידיעת הכלל שידיעתו היא המכוונת ויספיק לך בקצת הדברים שתבין מדברי כי העניין הפלני משל ואם לא אבאר דבר יותר שאתה כשתדע שהוא משל יתבאר לך מיד לאי זה דבר הוא משל ויהיה אמרי שהוא משל כמי שהסיר הדבר המבדיל בין הראות והנראה

צואת זה המאמ׳ כשתרצה להעלו׳ בידך כל מה שכללו׳ עד שלא יחסר לך ממנו דבר השיג פרקיו זה על זה ולא תהיה כוונתך מן הפרק הבנת כלל עניינו לבד אלא להעלות בידך ג״כ עניין כל מלה שבאה בכלל הדברים ואעפ׳ שלא תהיה מעניין הפרק כי המאמר הזה לא נפלו בו הדברים כאשר נזדמן אלא בדקדוק גדול ושקירה רבה והשמר מלחסר באור ספק ולא נאמר בו דבר בזולת מקומו אלא לבאר עניין במקומו ולא תרדפהו בדמיונך שתזיקני ולא תועיל עצמך אבל צריך לך שתלמוד כל מה שצריך ללמדו ועיין בו תדיר והוא יבאר לך הגדולות שבספקות הדת אשר יסופקו על כל משכיל ואני משבי׳ באלהים ית׳ כל מי שיקרא מאמרי זה שלא יפרש׳ ממנו אפי׳ דבר אחד ולא יבאר ממנו לזולתו אלא מה שהוא מבואר מפורש בדברי מי שקדמני מחכמי תורתינו היודעים אמנם מה שיבין ממני ממה שלא אמרו זולתי מחכמינו לא יבארהו לזולתו ולא יהרס ויקפץ עצמו להשיב על דברי שאיפשר שיהי׳ מה שהבינו מדברי חילוף מה שרציתיו ויזיקני גמול תחת רצותי להועילו ויהיה משלם רעה תחת טובה אבל יתבונן בו כל מי שיבא לידו מהם ואם ירפא לו מחום לבבו ואפי׳ בעניין אחד מכלל מה שיסופק יודה השם ויספיק לו מה שהבין ואם לא ימצא בו דבר שיועילהו בשום צד יחשביהו כאלו לא חובר ואם יראה לו בו שום הפסד כפי מחשבתו יפרשהו וידי׳ אותי לכף זכו׳ ואפי׳ בפירו׳ רחוק כמי שחוייב עלינו בחק המונינו כ״ש בחק יודעינו וחכמי תורתינו המשתדלים להועילנו באמת כפי השגתם ואני יודע כי כל מתחיל מבני אדם שאין לו מאומה מן העיון יקבל תועלת בקצת פרקי זה המאמר אמנם השלם מן האנשים בעל הדת הנבוך כמו שזכרתי הוא יקבל תועלת בכל פרקיו ומה מאד ישמח בהם ויערבו לו לשמעם ואמנם המבולבלים שמוחם מזוהם בדיעות שאינם אמיתיות ובדרכים המטעים ויחשבום חכמות אמיתיות ויחשבו שהם בעלי עיון ואין ידיעה להם כלל בדבר שיקרא חכמה על דרך האמת הם יברחו מפרקים רבים ממנו ומה מאד יקשו עליהם מפני שאינם משיגים להם עניין ובעבור שמתבאר מהם ג״כ פסלות הזיופים אשר בידיהם אשר הם סגולתם וממונם המוכן לצרותיהם והשם ית׳ יודע שאני לא דרתי היות מתירא הרבה מאד לחבר הדברים אשר ארצה לחברם בזה המאמר מפני שהם עניינים נסתרים לא חובר בהם בכלל ספר באומתנו בזמן הגלות הזה ואי׳

אתחיל אני עתה ואחבר בהם אבל נשענתי על שתי הקדמות האחת אמרם בכמו זה הענין עת לעשות ליי׳ הפרו תורתנו והשנית אמרם וכל מעשיך יהיו לשם שמים ועל שתי הקדמות אלה נשענתי במה שחברתי בקצת פרקי זה המאמר סוף דבר אני האיש אשר כשיציקהו הענין ויצר לו הדרך ולא ימצא תחבולה ללמד אמת שבא עליו מופת אלא בשיאות לאחד מעולה ולא יאות לעשרת אלפים סכלים אני בוחר לאמרו לעצמו ולא ארגיש בגנות העם הרב ההוא וארצה להציל המעולה האחד ההוא ממה שנשקע בו ואורה מבוכתו עד שישלם וירפא

הקדמה

סבות הסתירה או ההפך הנמצא בספר מן הספרים או בחבור מן החבורים אחת משבע סבות הסבה הראשונה הוא שיהיה המחבר ממי שקבץ דברי אנשים ולהם דעות מתחלפות וחסר הבעלים ולא ייחס כל מאמר לאומרו וימצא בחבור ההוא סתירה או הפך להיות אחת הגזרות דעת איש אחר והגזרה האחרת דעת איש אחר והסבה השנית היות לבעל הספר ההוא דעת ואחר כן שב ממנו ונכתבו מאמריו הראשון והשני והסבה השלשית היות המאמרים ההם אינם כולם כפי פשוטם אבל יהיה קצתם כפשוטם וקצתם משל ויהיה לו תוך או יהיו שתי הגזרות יחד הסותרות זו את זו לפי הנראה משלים וכשינגשאו על פשוטיהם יהיו סותרות זו את זו או זו הפך זו והסבה הרביעית שיהיה בענין תנאי שלא פורש במקומו להכרח או יהיו שני הנושאים מתחלפים ולא התבאר אחד מהם במקומו ותראה סתירה בדבר ואין שם סתירה והסבה החמישית צורך הלימוד וההבנה והוא שיהיה ענין סתום קשה לציירו יצטרך לזכרו או ללקחו הקדמה בביאור ענין קל הציור צריך שיוקדם בלמוד לפני הראשון ההוא להיות ההתחלה לעולם בקל ויצטרך המלמד שיקל בהבנת הענין ההוא הראשון על אי זה דרך שיזדמן ובעיון גס ולא ידקדק באמתו אבל יונח כפי דמיון השומע עד שיובן מה שירצה בו עתה להבינו ואחר כן ידוקדק בעיון הענין הסתום ההוא ויתבאר אמתתו במקום הנאות לו והסבה הששית התעלמות הסתירה והיותה בלתי מתבארת אלא אחר הקדמות רבות וכל מה שיצטרך להראותה אל הקדמות יותר היא יותר נעלמת ויעלם זה מן המחבר ויחשוב ששתי הגזרות הראשונות אין סתירה ביניהם וכשתלקח כל גזירה מהם ותחובר אליה הקדמה צודקת ויולד מהם מה שיתחייב וכן יעשה בכל תולדה תחובר אליה הקדמה צודקת ויולד מה שיתחייב יגיע הענין אחר הקשות רבות אל סתירה בין שתי התולדות האחרונות או הפך וכמו זה הוא שיעלם מן החכמי׳ המחברים אך כשיהיו שתי הקדמות נראות הסתירה אלא ששכח הראשונה כשכתב האחרת במקום אחר מן החבור ואת היא פחיתות גדולה מאד ולא ימנה זה בכלל מי שיבחנו דבריו והסבה השביעית צרך הדברי׳ בעניינים עמוקים מאד יצטרך להעלים קצת עניניהם וגלות קצתם ופעמי׳ יביא הצורך כפי האמירה אחת להמשך הדברים בה כפי הנחת הקדמה אחת ויביא הכרח הצורך במקום אחר להמשך הדברים בה לפי הקדמה סותרת לראשונה וצריך שלא ירגישו ההמון בשום פנים במקום הסתירה ביניהם ושיעשה המחבר תחבולה להעלים אותו

בכל צר אמנם הסתירה הנמצאת במשנה ובריייתות היא כפי הסבה הראשונ׳
כמו שתמצאם אומ׳ תמיד קשיא רישא אסיפא ותהיה התשובה רישא ר׳ פלו׳ וסיפ׳ ר׳
פלו׳ וכן תמצאם יאמרו ראה ר׳ פלני דבריו של ר׳ פלוני וסתם לן כותיה וראה
דבריו של ר׳ פלוני בכך וכך וסתם לן כוותיה והרבה תמצאם אומרים סתמא מני ר׳
פלוני היא מתני׳ מני ר׳ פלוני היא וזה הרבה מלספור ואמנם הסתירה או
החילוף הנמצא בתלמוד הוא לפי הסבה הראשונה והשנית כמו שתמצאם תמיד
אומרי׳ בכך וכך סבר לה כר׳ פלו׳ ובכך וכך סבר לה כר׳ פלוני ויאמרו ג״כ סבר
לה כוותיה בחרא ופליג עליה בחרא ויאמרו תרי אמוראי ואליב׳ דר׳ פלוני וזה המין
כולו הוא נוהג מנהג הסיבה הראשונה ואמנם כפי הסיבה השנית הוא אמרם
בביאור הדר ביה רבא מההיא ויחקר אי זה משני המאמרים הוא מאוחר וכן
אמרם מהדורא קמא דרב אשי אמ׳ לן כך וכך ומהדורא בתרא אמ לן כך וכך אמנם
הסתי׳ או ההפך הנראה בפשוטו של ענין בקצת מקומות בספרי הנבואה כלם הוא
כפי הסבה השלישית והרביעית ואל זה העניין הובאת ההקדמה הזאת כולה וכבר
ידעת רב אמרם ז״ל כתוב אחד אומר כך וכך וכתוב אחר אומר כך וכך ומבארים
הראות הסתירה ואחר יבארו שהעניין חסר תנאי או מתחלת הנושא באמר׳
שלמה לא דייך שדבריך סותרין דברי אביך אלא שהן סותרין זה את זה וכו׳ וכן הרבה
בדברי רבותינו ז״ל אבל רוב מה שדברו בו הוא במאמרי הנבואה הנתלים בדינים או
במוסר דרך ארץ ואנחנו אמנם היה דעתנו להעיר על הפסוקים שבהם
סתירה בנראה בדעות ובאמונות והנה אבאר מזה קצת בקצת פרקי זה המאמר כי
זה העניין ג״כ מסתרי תורה ואמנם אם תמצא בספרי הנביאים סתירה לפי הסבה
השביעית יש בו מקום עיון וחקירה וצריך שלא יגזור אדם בזה בשקול הדעת ובסבר׳
מבלתי איון וחקור ואמנם החלוף הנמצא בדברי הפילוסופים האמתיים מהם
הוא כפי הסבה החמישית ואמנם הסתירה אשר תמצא ברוב ספרי המחברים
והמפרשים בלתי מה שזכרנו היא לפי הסבה הששית וכן המצא במדרשות
וההגדות סתירה רבה לפי זאת הסבה ולזה אמרו אין מקשין בהגדה ונמצא בהם ג״כ
סתירה לפי הסבה השביעית ואמנם אשר ימצא בא במאמר הזה מן החלוף הוא לפי
הסבה החמישית והסבה השביעית ודע זה והבן אמתתו וזכרהו מאד שלא
תתערבב בקצת פרקיו ואחר אלו ההקדמות אתחיל בזכרון השמות אשר צריך להעי׳
אמתת עניינם המכוון בכל מקום כפי עניינו ויהיה זה מפתח להכנס במקומות
סוגרו עליהם השערי׳ וכשיפתחו השערים הה׳ ויכנס אדם במקומות ההם ינוחו בהם
הנפשו׳ ויהנו העינים וינפשו הגופות מעמלם ומיגיעם

אמר שמואל בן יהודה בן תבון ז״ל אמ׳ הרב המחבר וצוק״ל פתחו שערי׳ ויבא
גוי צדיק שומר אמונים

פרק צלם ודמות פרק א׳ כבר חשבו בני אדם כי צלם בלשון
העברי יורה על המוגת הדבר ותארו והביא זה אל הגשמה גמורה
לאמרו נעשה אדם בצלמנו כדמותנו וחשבו שהשם על צורת אדם ר״ל תמונתו

יתארו והתחייבה להם ההגשמה הגמורה והאמינו בה ורמו שהם אם יפרידו מואת האמונה יכזיבו הכתוב וגם ישימו השם נעדר אם לא יהיה גוף בעל פנים ויד כמות בתמונה ובתאר אלא שהוא יותר גדול ויותר בהיר לפי סברתם והחמר שלו גֹּכ אינו דם ובשר וזה תכלית מה שחשבוהו רוממות בחק השם אמנם מה שצריך שיאמר בהרחקת הגשמות והעמיד האחדות האמיתית אשר אין אמת לה אלא בהסרת הגשמות הנה תדע המופתי׳ על כל זה מזה המאמר אבל הערתנו הנה בזה הפרק היא לבאר ענין צלם ודמות ואומר כי הצורה המפורסמת אצל ההמון אשר היא תמונת הדבר ותארו שמה המיוחד בה בלשון עברי תאר אמר יפה תאר ויפה מראה מה תארו כתאר בני המלך ונאמ׳ בצורה המלאכיית יתארהו בשרד ובמחוגֹ יתארהו וזהו שם שלא יפול על השם ית׳ כלל חלילה וחס אמנם צלם הוא נופל על הצורה הטבעית ר״ל על העניין אשר בו נתעצם הדבר והיה מה שהוא והוא אמתתו מאשר הוא הנמצא ההוא אשר העניין ההוא באדם הוא אשר בעבורו תהיה ההשגה האנושית ומפני ההשגה הזאת השכלית נאמר בו בצלם אהים ברא אותו ולכן נאמר צלמם תבזה כי הבזיון דבק בנפש אשר היא הצורה המינית · לא לתבונת האברים ותארם וכן אומר כי הסבה בקריאת הצלמים צלמים היות המבוקש מהם עניינם הנחשב לא תמונתם ותארם וכן אומ׳ בצלמי טחוריכם כי היה הנרצה מהם עניין דחות הנזק הטחורים לא תאר הטחורים ואם אי איפשר מבלתי היות צלמי טחוריכם וצלמים נקראים כן מפני התמונה והתאר יהיה אם כן צלם שם משתתף או מסופק יאמר על הצורה המינית ועל הצורה המלאכיית ועל כיוצא בה מתבונת הגשמים הטבעיים ותארם ויהיה הנרצה באמרו נעשה אדם בצלמנו הצורה המינית אשר היא ההשגֹ השכלי׳ לא התמונֹ והתאר הנה כבר בארנו לך ההפרש בין צלם ותאר ובארנו עניין צלם אמנם דמו׳ הוא שם מן דמה והוא גֹּכ דמיון בענין אמר דמיתי לקאת מדבֹ לא שדמה לכנפיה ונוצתה אבל דמה אבלו לאבלה וכן כל עץ בגן אהים לא דמה אליו ביפיו דמיון בענין היופי חמת למו כדמות חמת נחש דמיונו כאריה כלם דמיון בעניין לא בתמונה ובתאׄ וכן נאמר דמות הכסא דמות כסא דמיון עניין ההתנשאות והרוממות לא בריבועו ועביו ואריכות רגליו כמו שיחשבו העניים וכן דמות החיות וכאשר ייוחד האדם בעניין שהוא זר בו מאד מה שאין כן בדבר מן הנמצאות מתחת גלגל הירח והוא ההשגה השכלית אשר לא ישתמש בה חוש ולא מעשה גוף ולא יד ולא רגל דמה אותה בהשגֹ הבורא אשר אינֹ בכלי ואם אינו דמיון באמת אבל לנראׄ מן הדעת תחלה ונאמר באדם מפני זה העניין ר״ל מפני השכל האהי׳ המדובק בו שהוא בצלם אהים ובדמותו לא שהשם ית׳ גוף שיהיה בעל תמונה

פרק ב

הקשה לי איש חכם זה לו שנים קושיא גדולה צריך להתבונן בקושיא ובתשובותינו בפירוקה וקודם שאזכור הקושי׳ ופירוקה אומר כי כבר ידע כל עברי כי שם אהים משתתף לשם ולמלאכים ולשופטים מנהיגי המדינות וכבר באר אנקלוס הגר ע״ה והאמת מה שבארו כי אמרו והייתם כאהים יודעי טוב ורע רוצ׳ בו

הענין הא זרון אמר ותהין כדרבדביא ואחר הצעת שתוף זה השם נתחיל בזכרון ואת הקושיא אמר המקשה יראה מפשוטו שלכתוב כי הכונה הראשונה בארם שיהיה כשאר בעלי חיים אין שכל לו ולא מחשבה ולא יבדיל בין הטוב ובין הרע וכאשר המרה הביא לו מריו זה השלמות הגדול המיוחד באדם והוא שתהיה לו זאת ההכרה הנמצאת בנו אשר היא הנכבד מן הענינים הנמצאים בנו ובו נתעצ וזה הפלא שיהיה עונשו על מריו תת לו שלמות שלא היה לו והוא השכל ואין זה אלא כדבר מי שאמר כי איש מן האנשים מרה והפליג בעול ולפיכך שינו ברייתו לטוב והושם כוכב בשמים ואת הייתה כוונת הקושיא ועניינה ואעפ שלא הייתה בזה הלשון ושמע עניין תשובתינו אמרנו אתה האיש המעיין בתחילת רעיוניו וזממיו ומי שיחשוב שיבין ספר שהוא הישרת הראשונים והאחרונים בעברו עליו בקצת עתו הפנאי מן השתיה והמשגל כעברו על ספר מספרי דברי הימים או שיר מן השירים התיישב והשתכל כי אין הדבר כמו שחשבתו בתחילת המחשבה אבל כמו שיתבאר עם ההתבוננות לזה הדבר וזה כי השכל אשר השפיע הבורא על האדם והוא שלמותו האחרון הוא אשר הגיע לאדם קודם מרותו ובשבילו נאמר בו שהוא בצלם אהים וברמותו ובגללו דבר אתו וצוה אותו כמו שאמר ויצו ה אהי ולא תהיה הציאה לבהמ ולא למי שאין שכל לו ובשכ יבדי האד בין האמת והשק וזה היה נמצ בו על שלמותו ותמותו אמנ המגונה והנא הוא במפורסמו לא במושכלו כי לא יאמר השמי כדוריי נאה ולא הארץ שטוחה מגונה אבל יאמר אמת ושקר וכן כלשוננו יאמר על הקשט ועל הבטל אמת ושקר ועל הנאה והמגונה טוב ורע ובשכל ידע האדם האמת מן השקר וזה יהיה בענינים המושכלים כלם וכאשר היה על שלמות ענייניו והמתם והוא עם מחשבתו ומושכליו אשר נאמר בו בעבור ותחסרהו מעט מאהים לא היה לו כח להשתמש במפורסמות בשום פני ולא להשיגם עד אפלו הגלוי שבמפורסמות בגנות והוא גלות הערוה לא היה זה מגונה אצלו ולא השיג גנותו וכאשר מרה ונטה אל תאוותיו הדמיוניות והנאות חושיו הגשמיות כמו שאמר כי טוב העץ למאכל וכי תאוה הוא לעינים נענש בששולל ההשגה ההיא השכלית ומפני זה מרה במצוה אשר בעבור שכלו צווה בה והגיעה לו השגת המפורסמות ונשקע בהגנו ובהתנאו ואז ידע שיעור מה שאבד לו ומה שהופשט ממנו ובאי זה ענין שב ולזה נא והייתם כאהים יודעי טוב ורע ולא אמר יודעי שקר ואמת או משיגי שקר ואמת ואין בהכרחי טוב ורע כלל אבל שקר ואמת והתבונן אמרו ותפקחנה עיני שניה וידעו כי ערומי הם לא אמר ויראו כי אשר ראו קודם הוא אשר ראו אחר כן לא היו שם סנוורים על העין שהוסרו אבל נתחדש בו עניין אחר שגינה בו מה שלא היה מגנהו קודם ודע כי זאת המלה רוצה לומר פקח לא תפול בשום פנים אלא על עניין גלות ידיעה לא ראות חוש יתחדש ויפקח אהים את עיניה אז תפקחנה עיני עורים פקח אזנים ולא ישמע כאמרו אשר עינים להם לראות ולא ראו אבל אמרו על אדם משנה פניו ותשלחהו פירושו וביאורו כאשר שנה פנתו שולח כי פנים שם נגזר מן פנה כי האדם בפניו יבוין לדבר אשר ירצה כוונתו ואמר כאשר שנה פנתו וכוון אל הדבר

אשר קדם לו הצווי שלא יבין אליו שולח מגן עדן וזהו העונש הרומה למרי מרה כנגד מרה הוא היתר לאכול מן הנעימות ולהטות בנחת ובבטחה ובאשר גדלת תאוותו ורדף הנאותיו ודמיוניו כמו שאמרנו ואכל מה שהוזהר מאכלו נמנע ממנו הכל ונתחייב לאכל הפחות שבמאכל אשר לא היה לו מקודם מזון ואף גם זאת אחר העמל והטורח כמו שאמר וקוץ ודרדר תצמיח לך וכו׳ בזעת אפך וגו׳ ובאר ואמר וישלחהו י׳ אלהים מגן עדן לעבוד את האדמה אשר לוקח משם והשוהו כבהמות במזוניו ורוב עניניו כמו שאמר ואכלת את עשב השדה ואמר מבאר לזה הענין אדם ביקר בל ילין נמשל כבהמות נדמו ישתבח בעל הרצון אשר לא תושג הכלית כוונתו וחכמתה

פרק ג

תמונה ותבנית יחשב שעניין התמונה והתבנית בלשון העברית אחד ואינו כן · וזה כי תבנית שם גגזור מן בנה ועניינו בניין הדבר ותכונתו ר״ל תארו בריבוע ועיגול והשילוש וזולתם מן התארים אמר את תבנית המשכן ואת תבנית כל כליו ואמר בתבניתם אשר אתה מראה בהר תבנית כל צפור תבנית יד תבני׳ האולם כל זה תאר ולזה לא תפיל לשון העברים אלו המלות בתארים נתלים באלהים בשום פנים אמנם תמונה הוא שם נופל על שלשה עניינים בספוק וזה שהוא יאמר על צורת הדבר המושג בחושים חוץ לשכ׳ ר״ל תארו והוא אמרו ועשיתם פסל תמונת כל סמל כי לא ראיתם כל תמונה ויאמר על הצורה הדמיונית הנמצאת בדמיון מן האיש אחר העלמו מן החושים והוא אמרו בסעיפים מהזיונות לילה וכו׳ וסוף הדבר יעמד ולא אכיר מראהו תמונה לנגד עיני ר״ל דמיון לנגד עיני בשינה ויאמר על עניין האמיתי המושג בשכל ולפי זה העניין הפליטי יאמר בו יתעלה תמונה אמר ותמונת ה׳ יביט ועניינו ופירושו ואמתת הש׳ ישיג

פרק ד

ראה הביט חזה · דע כי ראה והביט וחזה שלשה המלות האלה נופלות על ראות העין והושאלו שלשתם להשג השכל אמנם זה בראה מפורסם אצל ההמון אמר וירא והנה באר בשדה וזה ראות עין ואמר ולבי ראה הרבה חכמה ודעת וזה השגה שכלית ולפי זאת ההשאלה הוא כל לשון ראיה שבאה בבור׳ יתב׳ באמרו ראיתי את י׳ וירא אליו י׳ וירא אלהים כי טוב הראני נא את כבודך ויראו את אלהי ישראל כל זה השגה שכלי׳ לא ראות ע׳ ממש בשום פני׳ כי לא ישיגו העינים רק גוף ובצד קצת מקריו גם כן כלומר מראה הגוף ותארו וכיוצא בהם וכן הוא ית׳ לא ישיג בבלי כמו שיתבאר וכן הביט נופל על ההבטה בעין לרב׳ אל תבי׳ אחריך ותבט אשתו מאחריו ונבט לארץ והושא׳ אל הבטת השכל והשקפתו על התבוננות הדבר עד שישיגהו והוא אמרו לא הביט און ביעקב כי האון לא יראה בעין וכן אמרו והביטו אחרי משה אמרו חכמים ז״ל שבו עוד זה העניין ושהוא הגדה על היותם מדקדקים אחר פעולותיו ומאמריו ומסתכלים בהם ומזה העניין אמרו הבט נא השמימה כי זה במראה הנבואה ועל זאת ההשאלה הוא כל לשון הבטה שבאה בשם יתב׳ מהביט אל האלהים ותמונת י׳ יביט והביט אל עמל לא תוכל וכן חזה נופל על ראות העין והוא בצין עינינו והושאל להשגת הלב אשר חזה על יהודה וירושלים

היה דבר י' אל אברם במחזה ועל זאת השאלה נאמר ויחזו את האלהים ודעהו

פרק ה

כאשר החל ראש הפילוסופים לחקור ולעשות מופתי' בענייני' עמוקי' מאד אמר מתנצל דבר ענינו שאין ראוי למעיין בספריו שייחסהו במה שיחקור עליו לעזות או היותו משתבח ומתפאר והורס לדבר במה שאין ידיע לו בו אבל ראוי שייחסהו לזריזות והשתדלות בהמצא והעמי' אמונות אמיתיות כפי יכולת האדם וכן נאמר אנחנו כי צריך לאדם שלא יהרס לזה העניין העצום הנכבר מתחלת המחשבה מבלתי שירגיל עצמו בחכמות ובדעות ויזקק מדותיו וקיוק רב וימית תאוותיו ותשוקותיו הדמיוניות וכאשר יבין חכמות אמיתיות וידעם וידע דרכי ההקש ועשות המופת וידע אופני השמירה מהטעאת השכל אז יקדי' לחקירה בזה העני' ולא יגזור בתחלת מחשבתו דעת שיעלה בלבו ולא ישלח מחשבותיו תחילה וישליטם להשגת הבורא אבל יבוש וימנע ויעמד עד שיעלה ראשון ראשון ועל זה נאמר ויסתר משה פניו כי ירא מהבי' אל האלהים מחובר למה שיורה עליו הנראה מפחדו להשתכל באור הנראה לא שהשם ישיגוהו העינים יתעלה מכל חסרון עילוי רב ושובח לו ע'ה הדבר הזה והשפיע עליו האל יתעלה מטובו מה שחייב לו שנאמר בו ותמונת י' יביט וזכרו החכמים ז'ל כי זה גמול להסתירו פניו תחילה מהביט אל האלהים אמנם אצילי בני ישרא' הם הרסו ושלחו מחשבתם והשיגו אבל השגה בלתי שלימה ולזה אמר עליהם ויראו את אלהי ישראל ותחת רגליו וגומר ולא אמר ויראו את אלהי ישראל לבד כי כלל המאמר אינו רק לדקדק עליהם ראייתם לא לתאר איך ראו ואמנם דקדק עליהם תכן השגתם אשר בכללה מן הגשמות מה שכללה חייב זה הרסם קודם שלימותם והתחייבו כלייה ויעתר להם ע'ה והאריך השם להם עד שנשרפו בתבערה ונשרף נדב ואביהוא באהל מועד לפי מה שבאה בו הקבלה האמתית ואם היה זה בדינם כ"ש בדינינו אנחנו הפחותים ואשר למטה ממנו שצריך לכל אחד ממנו שיכוין ויתעסק בהשלמת ההצעות והבין ההקדמות המטהרות להשגה מטומאתה שהיא הטעיות ואז יבא להביט אל המחנה הקדוש האלהי וגם הכהנים הנגשים אל י' יתקדשו פן יפרוץ בהם י' וכבר צוה שלמה בשמירה הרבה כשישתדל האדם להגיע לזאת מדרגה ואמר ממשל ומזהיר שמור רגלך כאשר תלך אל בית האלהים ואשוב להשלים מה שנכנסנו לבארו ואומ' שאצילי' בני ישראל עם המכשולים שאירעו להם בהשגתם נתבלבלו ג'כ בעבודה פעולותי' ונטו לעניני' הגופיים להשתבש ההשגה ולזה אמר ויחזו את האלהים ויאכלו וישתו אמנם סוף המאמר והוא אמרו ותחת רגליו כמעשה לבנת הספיר וגו' הנה יתבאר בקצת פרקי זה המאמר והכוונה כולה אשר מנגזה היא שכל ראיה או חזייה או הבטה שבאת בזה העניין היא השגה שכלית לא ראות עין שאינינו ית' נמצא שישיגוהו העינים ואם לא ירצה אחד מן המקצרים להגיע לזאת המדרגה אשר נשתדל עמו לעלותה וישים אלו המלות כולם אשר באו בזה העניין מורות על השגו' חושיות לאורים נבראים אם מלאכים או זולתם אין היזק בזה

פרק ו איש ואשה

שני שמות הונחו תחילה לזכר ולנקבׄ מבני אדם ואחרי כן הושאלו לכל זכר ונקבה משאר מיני בעלי חיים אמר מכל הבהמה הטהורה תקח לך שבעה שבעה איש ואשתו כאלו אמר זכר ונקבה ואחר כן הושאל שם אשה לכל ענין מוכן להתחבר לענין אחר אמר חמש היריעות תהייׄ חוברות אשׁ אל אחותׄ כבר התבאׄ לך כי אחו ואח יאמרו גׄב בשיתוף מצד ההשאלה כאיש ואשה

פרק ז ילד

העניי המובן מזאת המלה ידוע והוא הלידה וילדה לו בנים ואחר הושאלה זאת המלה להמצאׄ הדברי הטבעיי בטרׄ הרים ילדו והושאלה גׄב לענין הצמחת הארץ מה שתצמיח דמות בלידה והולידה והצמיחה והושאלה עוד להדושי הזמן כאלו הם ענייני יולדו כי לא תדע מה ילד יום והושאלה עוד לחידושי המחשבות ומה שיחייבוהו מן הדעות והסברות כמו שאמר וילד שקר וממנו נאמר ובילדי נכרים יספיקו יספיק להם בדעיתם כמו שאמר יהונתן בן עוזיאל עׄה בפירוש זה ובנימוסי עממיא אולין ועל זה הענין מי שלמד איש ענין אחד והודיעהו דעת כאלו הוליד האיש ההוא באשר הוא בעל הדעת ההוא ובזה הענין נקראו תלמידי הנביאים בני הנביאים כמו שאבאר בשיתוף שם בן ובזאת ההשאלה נאמר באדם ויחי אדם שלשים ומאת שנה ויולד בדמותו בצלמו וכבר קדם לך ענין צלם אדם ודמותו מה הוא וכל מי שקדמו לו מן הבנים לא הגיעה עליהם הצורה האנושית באמת אשר היא צלם אדם ודמותו הנאמר עליה בצלם אהים ודמותו אמנם שת כאשר למדהו והבינהו ונמצא שלם השלימות האנושי אמר בו ויולד בדמותו בצלמו וכבר ידעת כי כל מי שלא הגיע לו זאת הצורה אשר ביארנו ענינה הוא אינו איש אבל בהמה על צורת איש ותבניתו אבל שיש לו יכולת על מיני ההזק והדש הדעות מה שאין כן לשאר בעלי חיים כי השכל והמחשבה שהיו מוכנים לו להגעת השלמות אשר לא הגיע ישתמש בהם במיני התחבלות המביאות לרע והוליׄ הנזקים כאלו הוא דבר ידמה לאדם או יחקהו וכן היו בני אדם הקודמים לשת ואמרו במדרש כל אותן קׄל שנה שהיה אדם נזוף בהם היה מוליד רוחות רׄל שדים וכאשר רצהו השם הוליד בדמותו בצלמו והוא אמרו ויחי אדם שלשים ומאת שנה ויולד בדמותו בצלמו

פרק ח מקום

זה השׁ עיקר הנחתו למקום המיוחד ולכולל ואחר כן הרחיב בו הלשון ושמהו שם למעלת האיש וערכו רׄל לשלמותו בענין אחד עד שיאמר פלוני במקום פלוני בענין הפלני וכבר ידעת רב עשות בעלי הלשון זה באמרׄ ממלא מקוׄ אבותיו בחכמה ויראה ויהיה ממלא מקום בחכמה או ביראה ואמרם ועדין מחלוקת במקומה עומדׄ רׄל במדרגה ועל זה הצד מן ההשאלה נאמר ברוך כבוד יׄ ממקומו רׄל כפי מעלׄ הו ועוצב חלקו במציאות וכן כל זכרון מקום שבא באהים אמנם הכוונה בו מדרגת מציאותו יתעלה אשר אין ערך לה ולא דומה כמו שיעמוד עליו המופת אחר זה ודע כי כל שם שנבאר שתופו בזה המאמר אין הכוונה ממנו להעיר על מה שנזכרהו בפרק ההוא לבד אבל

אנחנו נפתח שער ונעידך על ענייני השם ההוא המועילים לפי ענינינו לא לפי עניי מי שידבר בשפת בעלי לשון מן הלשונות ואתה תתבונן בספרי הנבואה וזולתם מחבורי בעלי החכמה והבין השמות המשתמשים בהם כולם ותבין כל שם משתתף כפי ענין מעניניו הנאות בו כפי המאמר ההוא וזה הדבר ממנו הוא מפתח זה המאמר וזולתו והמשל עליו מה שבארנוהו הנה מענין מקום באמרו ברוך כבוד י׳ ממקומו שאתה תדע כי זה הענין בעצמו הוא ענין מקום באמרו הנה מקום אתי מדרגת עיון והשקפת שכל לא השקפת עין מצרף אל המקום הרמוז אליו מן ההר אשר בו היה ההתבודדות והשגת השלמות

פרק ט

כסא עקר הנחתו כלשון ידוע ובעבור שהכסא אמנם ישבו עליו בעלי הגדולה והעוצם במלכים והיה הכסא דבר נמצא מורה על גדולת הראוי לו ומעלתו ועוצם עניינו נקרא המקדש כסא להוראתו על עוצם מי שנגלה בו והשכין אורו וכבודו עליו אמר כסא כבוד מרום מראשון מקום מקדשי׳ ומפני זה העני׳ נקראו השמי׳ כסא להוראת אצל מי שידעם ויתבונן בהם עוצ׳ ממציאם ומניעם ומנהיג העולם השפל בהשפעת טובם ואמ׳ כה אמר י׳ השמים כסאי והארץ הדום רגלי יאמר הם יורו על מציאותי ועצמתי ויכולתי כהוראת הכסא על גדול שהוא מוכן לגדולה שהוא ראוי לה וזהו אשר צרי׳ שיאמנוהו המאמתים לא שיש גשם שינשא הבורא עליו ית׳ עלוי רב כי הנה יתבאר לך במופתי׳ שהוא ית׳ אינו גוף ואיך יהיה לו מקום או משכן על גוף ואמנם הענין הוא מה שהעירונו עליו כי כל מקום נשאו האלהים ויחדו באורו וזהרו כמקדש או השמים נקרא כסא אבל מה שהרחיב בו הלשון באמרו כי יד על כס יה הוא תואר עצמתו וגדולתו אשר אין צריך שיחשב דבר חוץ מעצמו ולא נברא מנבראיו עד שיהיה ית׳ נמצא בלתי כסא ונמצא עם כסא ואת כפירה בלי ספק וכבר פירש ואמר אתה י׳ לעולם תשב כסאך לדור ודור הורה שהוא דבר בלתי נפרד ממנו ולזה ירצה בכסא הנה ובכל מה שדומה לו גדולתו ועצמתו אשר איננו דבר יוצא מעצמו כמו שיתבאר בקצת פרקי זה המאמר

פרק י

ירד ועלה כבר קדם לנו שאנחנו כשנזכר בזה המאמר שם מאלו השמות המשתתפים אין דעתנו שנזכור כל ענין שיאמר עליו השם ההוא כי אין זה המאמר בלשון העברי אבל נזכור מן העניינים ההם מה שאנחנו צריכים לו בענינינו לא דבר אחר ומזה ירד ועלה הירידה והעלייה שני שמות מונחי׳ בלשון העברי ועניינם ידוע כי כשיעתק הגוף ממקום אל מקום שפל ממנו יאמר ירד וכשיעתק ממקום אל מקום גבוה ממנו יאמר עלה ואחר כן הושאלו שני השמות האלה לגדולה ולעוצם עד כשתשפל מעלת האיש יאמר ירד וכשתגבה מעלתו בגדולה יאמר עלה אמר השם ית׳ הגר אשר בקרבך יעלה עליך וגו׳ ואתה תרד וגו׳ ואמר ונתנך י׳ עליון על גויי הארץ ואמר ויגדל אלהים את שלמה למעלה

וכבר ידעת רב עשותם מעלין בקודש ולא מורידין ועל זה הצד עוד יעשה בירידת העיון והיות האיש פונה במחשבתו אל ענין פחות מאד יאמר שירד וכן

בשיפנה במחשבתו אל ענין מעולה ונכבד יאמר עלה וכאשר הייט המון האנשיים
למטה שבתחתיים במקום ובמעלת המציא בערך לסובב והיה הוא יתעלה במעלת
שבעליונים לפי אמיתת מציאות וגדולה ועצמה לא עליונות מקום ורצה יתעלה במה
שרצה הגיע חכמה ממנו והשפעת נבואה על קצתנו קרא שרות הנבואה על הנביא
אי שכון השכינה במקום ירידה וקרא העלות ענין הנבואה ההיא מן האיש או סור
השכינה מן המקום עלייה וכל ירידה ועלייה שתמצאם מיוחסות לבורא ית
אמנם הרצון בהם זה הענין וכן כשתרד מכה באומה או באקלים כפי רצונו הקדום
אשר יקדימו כפרי הנבואה קודם ספר המכה ההיא לכפר שהשם פקד מעשיהם
ואח׳ כן הוריד בהם העונש יכנה הענין הזה ג״כ בירידה להיות האדם שפל וגבוה
שיפקדו מעשיו ויענש עליהם לולי הרצן וכבר התבאר זה בספרי הנבואה ואמר מה
אנוש כי תזכרנו ובן אדם כי תפקדנו רומז אל זה הענין ולזה כנה זה הענין בירידה
אמר הבה נרדה ונבלה שם שפתם וירד י׳ לראות ארדה נא ואראה והענין כולו בא
העונש באנשי השפל ואמנם הענין הראשון ר״ל ענין הנבואה והכבוד הרבה
וירדתי ודברתי עמך שם וירד י׳ על הר סיני ירד י׳ לעיני כל העם ויעל מעליו אהים
ויעל אהים מעל אברהם אבל אמרו ומשה עלה אל האהים הוא מן הענין השלישי
מצורף אל היותו ג״כ עולה אל ראש ההר אשר ירד עליו מאור הנברא לא שהשם ית
יש לו מקום יעלה אליו העולה או ירד ממנו ית׳ מדמיוני הסכלים עלוי גדול

פרק יא

ישיבה תחילת הנחת וזה השם בלשוננו לישיבת
האדם על המקום ועלי הכהן יושב על הכסא ומאשר היה
האדם היושב נח עומד על השלם שבעייני עמידתו ומנוחתו הושאלה ואת המלה
לכל ענין עומד נח שלא נשתנ׳ אמר ביעודי ירושלי׳ בעמידה ובקימות והיא במעלה
העליונה וראמה וישבה תחתיה מושיבי עקרת הבית עניינו מעמידה ומקימה ומזה
הענין האחרון נאמר עליו יתעלה אתה י׳ לעולם תשב היושבי בשמים המתמי׳ הנצחי
העומד אשר לא ישתנה בפנים מאפני השנוי ולא שנוי עצם ואין לו שום ענין זולת
עצמו שישתנה בו ולא ישתנה יחוסו לזולתו כי אין יחס בינו ובין זולתו שישתנה בו
היחס ההוא כמו שיתבאר ובזה ישלם היותו בלתי משתנה בלל ולא בשום פנים כמו
שבאר ואמר אני י׳ לא שניתי אין שינוי כל עיקר ועל זה הענין יכונה בישיבה באשר
נזכרה לו יתע׳ ואמנם תיוחס אל השמים ברוב המקומות להיות השמים הם אשר אי׳
שינוי בהם ולא התחלפות ר״ל שלא ישתנו אישיהם כאשר ישתנו אישי הווי הארץ
ונפסדיה וכן כשיוחס ה׳ יתע׳ היחס ההוא הנאמר בשיתוף למיני הנמצאות ההוות
הנפסדות יאמר עליו ג״כ יושב כי המינים ההם תדירים מסודרים עומדי המציאה
כמציאות אישי השמים אמר היושב על חוג הארץ המתמיד הקיים על סבוב הארץ
ר״ל חלילותה רומז לעניינים ההוים בה חלילה ואמר י׳ למבול ישב ר״ל שעם השתנות
ענייני הארץ והפסדם לא יהיה אצלו יתע׳ שינוי יחס אבל היחס ההוא שיש לו אליה
כל אחד מן העניינים ההם והם הווים או נפסדים יחס אחר קיים עומד כי היחס ההו׳
למיני הנמצא׳ לא לאישיהם והתבונ׳ כל לשון ישיב׳ שתמצא לה׳ תמצאה בזה הענין

פרק יב

קימה שם משתתף ואחד מעניניו הקימה שהיא כנגד הישיבה ולא קם ולא זע ממנו ובו עוד ענין קיום הדבר ואמיתתו יקם י' את דברו ויקם שדה עפרון וקם הבית אשר בעיר וקמה בידך ממלכת יש' ובזה הענין נאמר כל לשון קימה שבאה בשם יתעלה עתה אקום יאמר י' ירצה בו עתה אקיים דברי ויעודי לטוב ולרע אתה תקום תרחם ציון תקיים מה שיערתה בו לרחם עליה ומפני שהמסכים לעשות דבר יתעורר לעשות ו בקימה נאמר לכל מי שיתעורר לאי זה ענין שהוא קם כי הקים בני את עבדי עלי והושאל זה הענין לעבור גזרת האל על עם שהתחיבו העונש לאברם וקמתי על בי ירובעם וקם על בית מרעים ואיפשר שיהיה אמרו עתה אקום מזה הענין וכן תקום תרחם ציון כלומר תקום על איביה ומזה הענין באו פסוקים הרבה עליו יתעלה שיש לו קימה או ישיב חלילה לו יתעלה ה' מהם אמרו ע"ה אין למעלה לא ישיבה ולא עמידה כי עמד יבא פעמים בענין קם

פרק יג

עמידה שם משתתף יהיה בענין עמידת האדם וקימתו בעמדו לפני פרעה אם יעמוד משה ושמואל והוא עומד עליהם ויהיה בענין ההמנע וההפסק כי עמדו לא ענו עוד ותעמד מלדת ויהיה בענין הקיום וההשאר למען יעמדו ימים רבים ויכלת עמד עמד טעמו בו התקיים ונשאר ולא נשתנה וצדקתו עומדת לעד קיים נשאר וכל עמיד שבא בא יתעלה היא מזה הענין האחרון ועמדו רגליו ביום ההוא על הר הזתים יתקיימו סבותיו כלומר מסובביו והנה יתבאר זה בזכרי שתוף רגל ומזה הענין אמר א' משה יתעלה פה עמוד עמדי אנכי עומד בין י' וביניכם

פרק יד

שתוף אדם הוא שם אדם הראשון נגזר כמו שבא בכתו' שהוא נגזר מאדמ' ויהיה שם המין לא ידון רוחי באדם ומי יודע רוח בני האדם ומותר האדם מן הבהמה אין ויהיה שם לתמון כלו' לפחותים מבלתי המיוחדים גם בני אדם גם בני איש ומזה הענין השלשי ויראו בני האלהים את בנות האדם אבן באדם תמותון

פרק טו

נצב או יצב ואעפ' שנשתנו שני השרשים הענין אחד כמו שידעת בכל שמושיהם וזה השם משתתף פעמים יהיה בענין הקימה וההתיצבות ותתצב אחותו מרחוק יתיצבו מלכי ארץ יצאו נצבים ויהיה בענין הקיום וההתמדה דברך נצב בשמים כלומר קיים עומד וכל מה שבא מזה השם בחק הבורא הוא מזה הענין והנה י' נצב עליו קיים עומד עליו כלומר על הסולם אשר קצהו האחד בשמים וקצהו האחד בארץ ובו יעלה כל מי שיעלה עד שישיג מי שעליו בהכרח אחר שהוא עומד קיים על ראש הסולם ומבואר הוא שמאמרי הנה עליו הוא משל כפי זה המשל הנשוא ומלאכי אלהי עולים הנביאי' שנ' בהם בפירוש וישלח מלאך ויעל מלאך י' מן הגלגל אל הבוכים ומה טוב אמרו עולים ויורדים בו העלייה קודם הירידה כי אחר העלייה וההגעה אל מעלות ידועות מן הסולם תהיה הירידה במה שפגש מן הענין להנהגת אנשי הארץ ולמודם אשר

בעסור זה כנה בירידה כמו שביארנו ואשוב אל ענינינו כי נצב עליו מתמיד קיים נשאר לא שהוא התיצבות גשם ומזה העניין ונצבת על הצור כבר התבאר כי נצב ועמד ענינם אחד בזה העניין וכבר אמר הנני עומד לפניך שם על הצור בחורב.

פרק יז

צור שם משתתף הוא שם ההר והכית בצור והוא שם אבן קשה חרבות צורים והוא שם המקור אשר יחצב ממנו אבני המקורים הביטו אל צור חוצבתם וכו׳ ואחר כן הושאל מזה העניין האחרון זה השם לשורש כל דבר והתחלתו ולזה אמר אחר אמרו הביטו אל צור חוצבתם וכו׳ הביטו אל אברהם אביכם וכו׳ כאלו באר שהצור שחוצבתם ממנו הוא אברהם אביכם על כן לכו בדרכיו והאמינו בתורתו והתנהגו במדותיו כי טבע המקור ראוי שיהיה נמצא במה שיחצב ממנו ולפי זה העניין האחרון נקרא הש׳ יתעלה צור כי הוא ההתחלה והסבה הפועלת לכל אשר זולתו ונאמר הצור תמים פעולו צור ילדך תשי צורם מכרם ואין צור כאלהינו צור העולמים ונצבת על הצור השען ועמוד על ההתבוננות היותו יתעלה התחלה שהוא המבוא אשר תגיע ממנו אליו כמו שבארנו באמרו הנה מקום אתי

פרק יט

לא תחשוב כי ההכמה האלהית לבד היא הנמנעת מן ההמון אבל רוב חכמת הטבע וכבר נכפל לך אמרנו ולא במעשה בראשית בשנים ואין זה אצל בעלי התורה לבד אבל גם אצל הפילוסופים וחכמי האומות מקדם היו מסתירין הדברים בהתחלות ומדברים בהם בחידות ואפלטון ומי שקדם לו היה קורא החומר הנקבה והצורה הזכר ואתה יודע כי התחלות הנמצאות ההוות הנפסדות שלש החומר והצורה וההעדר המיוחד אשר הוא מחובר לחומר לעולם ולולי התחברות ההעדר לחומר לא הגיעה אליו צורה וביזה הצד היה ההעדר מן ההתחלות ועם הגיע הצורה יסור ההעדר ההוא כלומר העדר הצורה ההיא המגעת ויחובר אליו העדר אחר וכן לעולם כמו שהתבאר בחכמת הטבע ואם הם אשר אין הפסד עליהם בביאור היו שואלים השמות ולוקחים הדמיונים בלמוד כל שכן שראוי לנו אנחנו קהל בעלי הדת שלא נבאר דבר שיקשה על ההמון להביט או תרמה להם אמתת העניין חלוף הענין שנרצה בו ודע זה גג׳

פרק יח

קרב ונגש ונגע אלו השלשה שמות כלומר קריבה ונגיעה ונגישה יהיו פעמים לעניין המגע והקרוב במקום ופעמי׳ יהיו לעניין הדבק המדע בידוע ובאלו ידמה לקרוב גשם לגשם אמנם עניין קריבה הראשון והוא הקריבה במקום כאשר קרב אל המחנה ופרעה הקרי׳ והנגיעה ענינו הראשון נגיעת גשם בגשם ותגע לרגליו ויגע על פי ועניין נגישה הראשון בא איש אל איש והתנועעו אליו ויגש אליו יהודה ועניין אלו השלשה השמות השני הוא הדבק מדע ונגיעת השגה לא השגת מקום אמר מן הנגיעה בעניין הדבק המדע כי נגע אל השמים משפטה ונאמר מן הקריבה והדבר אשר יקשה מכם תקריבון אלי כאלו אמר תודיעוני אותו הנה כבר נעשה בהודעה בידוע ונאמר מן הנגישה ויגש אברהם ויאמר והוא היה בעניין הנבואה והתרדמה הנבואית כמו שיתבאר יען

כי נגש העם הזה בפיו ובשפתיו כברוני וכל לשון קריבה או נגישה אשר תמצאנה שבאה בספרי הנבואה בין השם יתעלה ובין נברא מנבראיו הוא כולו מזה הענין האחרון כי השם יתעלה אינו גשם כמו שיבא לו עליו המופת בזה המאמר ולא הוא ת יגש ולא יקרב לדבר ולא דבר מן הדברים יקרב לו או יגע בו יתעלה כי בהסתלק הגשמות יסתלק המקום ותבטל כל קריבה ונגיעה או רחוק או הדבק או התפרד או משוש או סמיכות ואיני חושב עליך שיסתפק לך אמרו קרוב י׳ לכל קוראיו קרבת אלהים יחפצון קרבת אלהים לי טוב שאלו כולם קריבת מדע כולו השג מדעית לא קריבת מקום וכן אמרו קרובים אליו קרב אתה ושמע ונגש משה לבדו אל י׳ והם לא יגשו אלא אם תרצה שתשים מה שנאמר במשה ונגש שהוא יתקרב למקום מן ההר אשר שכן עליו האור כלומר כבוד י׳ תובל וזה אבל החזק בעיקר כי אין הפרש בין היות האיש במרכז הארץ או בעליון שבגלגל התשיעי אלו היה אפשר שהוא לא ירחק מן השם הנה ולא יקרב לו שם אבל הקריבה אליו יתעלה בהשגתו והרחוק ממנו למי שיסכלהו ונמצא בקרוב וברחוק מזה הצד מעלות רבות מאד זו למעלה מזו והנה אבאר בפרק מפרקי זה המאמר איך הוא היתרון בהשגה אמנם אמרו גע בהרים ויעשנו רוצה בו הגע דברך בהם על צד המשל כמו וגע אל עצמו כלומר הבא מכתך בו וכן הנגיעה ומה ששמשו ממנה בלשון תפרשנה בבל מקום כפי ענינו כי פעם ירצה בו נגיעת גשם בגשם ופעם הדבקות מדע והשגת ענין אחד כאלו המשיג דבר אשר לא היה משיגו קודם כב׳ קרב לדבר שהי׳ רחו׳ ממנו והב׳ זה

פרק יט

מלא זה השם משתתף יעשוהו בעלי הלשון בגוף שיבא בגוף וימלאהו ותמלא כדה מלא העומר לאחד וזה הרבה ויעש׳ הדבר בענין תם זמן אחר משוער והשלמו וימלאו ימיה ללדת וימלאו לו ארבעים יום ויעשה בענין השלימות בחשיבות והתכלית בה ומלא ברכת ה׳ מלא אות׳ חבמת לב וימלא את החבמה ואת התבונה ואת הדעת ומזה הענין מלא כ׳ הארץ כבודו ענינו כל הארץ תעיד על שלימותו כלומר תורה עליו וכן אמרו ובבוד י׳ מלא את המשכן וכל לשון מליאה שתמצא מיוחסת לשם היא מזה הענין לא שיש׳ לו גוף ימלא מקום אלא אם תרצה שתשים כבוד י׳ האור הנברא אשר יקרא כבוד בכל מקום והוא אשר מלא את המשכן אין הזק בזה

פרק כ

רם הוא שם משתתף לענין רוממות המקום וענין רוממות מעלה כלו׳ הגדולה והכבוד והיקר אמר ותרם מעל הארץ וזה מן הענין הראשון ואמר הרימותי בחור מעם יען אשר הרימותיך מתוך העפר יען הרימותיך מתוך העם מן הענין השני וכל מלת הרמה שתבא בבורא ית׳ היא מזה הענין השני רומה על שמים אלהים וכן נשא יהיה בענין רוממות מקום ובענין רוממות המדרגה ויתרון החלק וישאו את שברם על חמוריה׳ מן הענין הראשון וכמוהו הרבה בענין המשא וההעתקה מפני שהיא נשיאה במקו׳ ובענין השני ותנשא מלכותו וינטלם וינשאם ומדוע תתנשאו וכל לשון נשיאה שבאה מיוחסת לבורא ית׳ היא מזה הענין האחרון הנשא שופט הארץ כה אמר רם

ונישא גדולת מדרגה ומעלה ורוממות לא עליונות מקום ואולי יקשה עליך אמרי גדולת מדרגה ומעלה ורוממות ותאמר איך תשים עניינים רבים מעניין אחד הנה יתבאר לך אחר זה שהבורא ית אצל המשיגים השלמים לא יתואר בתארים רבים ושאלו התארים כולם הרבים המורים על העוצם והגדולה והיכולת והשלימות והטוב זולתם כולם ישובו לעניין אחד והעניין ההוא הוא עצמו לא דבר יוצא חוץ לעצם והנה יבואך פרקים בשמות ובתארים ואמנם הכוונה בזה הפרק כי רם ונשא אין עניינו והמובן ממנו עליונות מקום אבל מעלה

פרק כא

עבר ענייננו הראשון הוא בעניין העתק גוף במקו ועקר הנחתו לתנועת בעלי חיים על רוחק אחד ישר והוא עבר לפניהם עבור לפני העם וזה הרבה ואחר כן הושאל להמשך הקולות באויר ויעבירו קול במחנה אשר אנכי שומע מעבירים עם י' ואחר כן הושאל לביאת האור והשכינה אשר יראוהו הנביאים במראה הנבואה אמר והנה תנור עשן ולפיד אש אשר עבר בין הגזרים האלה והיה זה במראה הנבואה כי תחלת הכפו אמר ותרדמה נפלה על אברם ולפי זאת ההשאלה נאמר ועברתי בארץ מצרים וכו' וכל מה שידמה לו וכבר הושאל עוד לכל מי שיעשה מעשה אחר ויפליג בו ויעבור גבולו אמר וכגבר עברו יין וכבר הושאל עוד למי שיחטיא כוונה אחת ויכון כונה אחרת ותכלית אחרת והוא ירה החצי להעבירו ולפי זאת ההשאלה הוא אצלי ויעבר י' על פניו ויהיה הכנוי בפניו שב לו יתעלה וכן שמוהו רבותי כי פניו זה שב לו יתעלה ואם זכרו זה בכלל הגדות אין זה מקומם אבל הוא חזק מעט לדעתנו ויהיה פניו כנוי להקבה ובאור זה כפי מי שיראה לי שמשה עה בקש השגה אחת והיא אשר כנה אותה בראיית פנים באמרו ופני לא יראו ויעדהו בהשגה למטה ממה שבקש והוא אשר כנה אותה בראיי אחור באמרו וראית את אחורי וכבר הערונו על זה העניין במשנה תורה ואמר הנה כי ה' יתעלה העלים ממנו ההשגה ההיא המכונה בפנים והעבירו לענין אחר כלומר לידיעת הפעולו המיוחסות לו יתעלה שיחשב בהם שהם תארים רבים כמו שאבאר ואמרי העלים ממנו ארצה בו כי זאת ההשגה נעלמת נמנעת בטיבעה ושכל אדם שלם עם הדבק שכלו במה שבטבעו שישיג ויבקש השגה אחרת אחריה תשתבש השגתו או ימות כמו שאבאר בפרק מפרקי זה המאמר אלא אם ילוה אליו עזר אלהי כמה שאמר וסכתי כפי עליך עד עברי אבל התרגום נהג מנהגו באלו העניינים וזה כי כל דבר שימצאהו מיוחס אל הבורא וישיגהו גשמות או משיגי ההגשמה יחשבהו בחסרון המצטרך וישים היחס ההוא לעניין אחר מצטרף לבורא מחוס אמר באמרו והנה י' נצב עליו יקרא י' מעתד עילוהי ואמר באמרו יצת י' ביני וביניך יסך מימרא די' ועל זה המשיך פירושו עה וכן עשה באמרו ויעבר י' על פניו ויקרא ואעבר י' שכינתי' על אפוהי וקרא והנה יהיה הדבר אשר עבר אצלו נברא בלא ספק ושם כינוי הנסתר בפניו שב אל משה רבינו ויהיה פירוש על פניו לפניו כמו שאמר ותעבר המנחה על פני וזה גכ פרוש יפה וטוב וממה שמחזק פירוש אונקלוס זל מאמר הכתוב והיה בעבור כבודי כבר באר כי הדבר העובר הוא דבר מיוחס לו ית

לא עצמו ית שמו ועל הכבוד ההוא אמר ער עברי ויעבר י׳ על פניו וכו׳ ואם אי איפש׳
מבלתי חשוב מצטר׳ מחוסר כמו שיעשה אונקלוס תמיד פע׳ ישי׳ המתוס׳ ההו׳ יקרא
ופעם ישימהו מימרא ופעם ישימהו שכינה כפי עניין כל מקום הנה אנחנו ג״כ נשי׳
המצטרף המחוסר הנה קול ויהיה העניין ויעבור קול י׳ על פניו ויקרא וכבר בארנו
השאלת הלשון לקול עברה ויעברו קול במחנה ויהיה הקול הוא אשר קרא ולא
תרחיק היות הקריאה מיוחסת לקול כי באלו המלות בעצמם בא הספור על דבורו
ית׳ למשה אמר וישמע את הקול מדבר אליו וכמו שיחס הדבור לקול כן יחס הנה
הקריאה לקול וכבר בא כמו זה בביאור כלומר יחס האמירה והקריא׳ לקול אמר
קול אמר קרא ואמר מה אקרא ויהיה הפירוש׳ לפי זה העניין כן ויעבר קול י׳ על פניו
ויקרא י׳ אל רחום וחנון ויהיה כפל י״י לקריאה כי הוא ית׳ הנקר׳ כמו משה משה
אברהם אברהם וזהו ג״כ פירוש נאה מאד ולא תרחיק היות זה העניין העמוק הרחוק
להשיגו סובל פירושי׳ רבים כי זה לא יזיק במה שאנחנו בו ועליך לבחור אי זו מן
ההאמנות שתרצה אם שיהיה המעמד הגדול ההוא כולו מראה נבואה בלא ספק
וההשתדלות כולו השגת שכליות אשר בקש ואשר נמנע ממנו ואשר השי׳
הכל שכלי אין חוש בו כמו שפירשנו התחלה או היה שם עם זה השגת חוש ראות
אלא לדבר נברא בראייתו יגיע שלמות ההשגה השכלית כמו שפירש אונקלוס זה
אם לא תהיה ההשגה המראית ההיא ג״כ במרא׳ הנבואה כמו שבא באברהם והנה
תנור עשן ולפיד אש אשר עבר או שהיה עם זה השגת חוש און ג״כ ויהיה הקול הוא
אשר עבר על פניו אשר הוא נבר׳ ג״כ בלא ספק בחר אי זה מן הריעות שתרצה כי
הכוונה כולה שלא תאמין אמרו הנה ויעבר י׳ כמו עבור לפני העם כי ה׳ יתעלה אינו
גוף ולא תכש׳ עליו התנועה ואי איפשר שיאמ׳ שהו׳ עבר לפי ההנחה הראשונ׳ בלשון

פרק כב

בא הביאה בלשון העברי מונחת לביאת בעל חיים
כלומר בואו אל מקום אחר או אל איש אחר
אמר בא אחיך במרמה והיא ג״כ מונחת להכנס בעלי חיים במקום אחר אמר ויבא
יוסף הביתה כי תבאו אל הארץ והושאל זה השם למבוא העניין שאינו גוף כלל כי
יבא דברך וכבדנוך מאשר יבאו עליך עד שהושאל לקצת ההעדרי׳ ויבא רע ויבא אופ׳
ולפי זאת ההשאלה אשר הושאל למה שאינו גשם כלל הושאל ג״כ לבורא ית׳ אם לב׳
דברו או לבא שכינתו ולפי זאת השאילה נאמר הנה אנכי בא אליך בעב הענן כי י׳
אלהי ישראל בא בו וכל מה שידמה לזה עניינו בא השכינה ובא י׳ אלהי בא דברו
כלומר קיום יעדיו אשר יעד בהם על יד נביאיו והוא אמרו כל קדושים עמך כאלו
אמר ובא דבר י׳ אלהי על ידי כל קדושים עמך מדברים לישראל

פרק כג

יציאה היציאה כנגד הביאה נעשה זה השם ביציאת
גשם ממקום שהיה נח בו למקום אחר בעל חיים יהי׳
הגשם או זולת בעל חיים הם יצאו את העיר כי תצא אש והושאל להראות עניין
שאינו גוף הדבר יצא מפי המלך כי יצא דבר המלכה על כל הנשים ר״ל עבור המצוה
כי מציון תצא תורה וכן השמש יצא על הארץ כלומר הראות האור ולפי זאת

ההשאלה היא כל לשון יציאה שבאה מיוחסת לו יתעלה הנה י׳ יוצא ממקומו ידאה רברו הנסהר עתה ממנו כלומר ההחרש בה שיתהרש אחר שלא היה כי כל מתחר מאתו יתעלה ייוחס לדברו ברבר י׳ שמים נעשו וברוח פיו כל צבאם דמות כפעולת הבאות מאת המלכים אשר כלים בהעביר רצוניהם הרבר והוא יתעלה בלתי צריך לכלי יעשה בו אבל פעלתו ברצונו לבד ואין דבר ג״כ בשום פנים כמו שיתבאר וכא״ש הושאלה להראות פעולה מפעולותיו יציאה כמו שביארנו באמרו הנה י׳ יוצא ממקומו הושאלה להעלות הפעולה ההיא כפי הרצון ג״כ שיבה ואמר אלך אשובה א׳ מקומי העניין העלות השכינה אשר הייתה בתוכינו מעלינו אשר נמשך אחריה הערר ההשגחה בנו כמו שאמר מיער רע והסתרתי פני מהם והיה לאכל כי כשנעדרה ההשגחה הופקר והושאר מטרה לכל מה שאפשר בו שיבא ויקרהו ויהיה טובו ורעתו כפי המקר׳ ומה קשה זה היעו׳ ובעבורו כנה באמרו אלך אשוב׳ א׳ מקומי

פרק כד

תהליכה ג״כ מכלל השמות המונחים לתנועות מיוחדות מתנועות בעלי חיי׳ ויעקב הלך לדרכו וזה הרבה וכבר הושאל זה השם להמשך הגופות אשר הם יותר דקות מגופות בעלי חיים והמים היו הלוך וחסור ותהלך אש ארצה ואחר כן הושאל להתפשט ענין אחר והראותו ואם אינו גוף כלל אמר קולה כנחש ילך וכן אמרו קול י׳ אהי׳ מתהלך בגן הקול הוא הנאמר עליו שהוא היה מתהלך בגן ולפי זאת ההשאלה הוא כל לשון הליכה שבאה בבורא ית׳ כלומר שהיא הושאלה למה שאינו גוף אם להתפשט העניין או לסור ההשגחה אשר רומה לו בבעל חיים סור מן הרבר אשר יהיה בבעל חיים בהליכה וכמו שכנה הסתלק ההשגחה בהסתרת פנים באמרו ואנכי הסתר אסתיר פני כן כנה אותו בהליכה אשר הוא בעניין סור מן הרבר אמר אלך אשוב אל מקומי אמנם אמרו ויחר אף י׳ בם וילך יש בו שני העניינים יחד כלומר ענין הסתלק ההשגחה המכונה בהליכה ועניין התפשט הרבר׳ והגלותו והראותו כלומר החרון אף אשר הלך ונמשך אליהם ולוה שבה מצורעת כשלג וכן הושאל לשון ההליכה להנהגה במנהגים החשובים מבלתי הנעת גוף כלל אמר והלכת בדרכיו אחר י׳ תלכו לכו ונלכה באור ה׳

פרק כה

שכן ידוע כי עניין ואת המלה הוא התמדת העומד במקום אחר במקום ההוא כי באריכות עמידת בעלי חיים במקום כולל או מיוחד יאמר בו שהוא שכן במקום ההוא ואעפ׳ שהיה מתנועע בו בלא ספק והוא שוכן באלוני ממרא ויהי בשכון ישר׳ והושאל זה למה שאינו בעל חיים אבל לכל עניין שהתיישב ושקד על רבר אחר יאמר בו גם כן לשון שכינה ואעפ׳ שלא היה הרבר אשר שקר עליו העניין ההוא מקום ולא היה העניין ההוא ג״כ בעל חיים אמר תשכון עליו ענגה ואין ספק כי הענג׳ אינה בעל חיים ולא היום גוף כלל אבל הוא חלק זמן ולפי זאת ההשאלה הושאל לבורא יתעלה כלומ׳ר להתמדת שכינתו או השגחתו באי זה מקום שהתמידה בו השכינה או לכל רבר שהתמידה בו ההשגחה ונאמר וישכון כבוד י׳ ושכנתי בתוך

בני ישראל ורצון שוכני סנה וכל מה שבא מואת הפעולה מיוחס לבורא הוא בעניין התמדת שכינתו כלומ׳ אורו הנברא או התמד׳ ההשגחה ברב׳ אחד כל מקו׳ כפי ענייני

פרק כו

כבר ידעת אמרתם הכוללת למיני הפירושים כולם התלויים בזה העניין והוא אמרם דברה תורה כלשון בני אדם עניין זה כל מה שאיפשר לבני אדם כולם הבנתו וציורו בתחלת מחשבה הוא אשר שם ראוי לבורא יתעלה ולזה יתואר בתארי׳ מורי׳ על הגשמו׳ להורו׳ עליו שהוא ית׳ נמצא כי לא ישיגו ההמון בתחילת המחשבה מציאות כי אם לגשם בלבד ומה שאינו גשם או נמצא בגשם אינו נמצא אצלם וכן כל מה שהוא שלמות אצלנו ייוחס לו יתעלה להורות עליו שהוא שלם במיני השלמויות כלם ואין עמו חסרון או העדר כלל וכל מה שישיגו ההמון שהוא חסרון או העדר לא יתואר בו ולזה לא יתואר באכילה ושתייה ולא בשינה ולא בחולי ולא בחמס ולא במה שידומה לזה וכל מה שיחשוב ההמון שהוא שלימות יתואר בו ואעפ׳ שהדבר ההוא אמנם הוא שלימות בערך אלינו אבל בערך אליו יתעלה אלו אשר נחשבם כלם שלמויות הם תכלי׳ החסרון אמנם אלו ידמו העדר השלמות ההוא האנושי ממנו יתעלה היה זה אצלם חסרון בחקו ואתה יודע כי התנועה היא משלמות בעלי חיים והכרחית לו בהשלמתו וכמו שהוא צריך לאכילה ושתייה להחליף מה שיותך כן הוא צריך לתנועה לכוין אל הטוב לו והמורגל ולברוח מן הרע לו ומה שהוא כנגדו ואין הפרש בין שיתואר יתעלה באכילה ובשתייה או שיתואר בתנועה אבל לפי לשון בני אדם כלומר הדמיון ההמוני היו האכילה והשתייה אצלם חסרון בחק הבורא והתנועה אינם חסרון בחקו ואעפ׳ שהתנועה אמנם הצריך אליה החסרון וכבר התבאר במופת כי כל מתנועע בעל גשם מתחלק בלא ספק והנה יתבאר אחר זה היותו יתעלה בלתי בעל גשם ולא תמצא לו תנועה ולא יתואר ג״כ במנוחה כי לא יתואר במנוחה אלא מי שדרכו להתנועע וכל אלו השמות המורי׳ על מיני תנועות בעלי החיים כולם יתואר בהם יתעלה על הדרך שאמרנו כמו שיתואר בחיים כי התנועה מקרה דבק לבעלי חיים ואין ספק כי הסתלק הגשמות יסתלקו כל אלו כלומר ירד ועלה והלך ונצב ועמד וסבב וישב ושכן ויצא ובא ועבר וכל מה שדומה לזה וזה העניין ההארכה בו יתרון אלא מפני שהרגילוהו דעות ההמון כן צרי׳ לבארו לאשר לקחו עצמם בשלמות האנושי ולהסיר מהם אלו המחשבות המתחילו׳ משני הנערות אליהם במעט הרחבה כמו שעשינו

פרק כז

אונקלוס הגר שלם מאד בלשון העברי׳ והארמית וכבר שם השתדלותו בסילוק ההגשמה וכל תואר יתארהו הכתוב שיביא אל גשמות יפרשהו כפי עניינו וכל מה שימצאהו מאו׳ השמות המורי׳ על מין ממיני התנוע׳ ישים ענייני התנועה הגלות והראות אור נברא כלומר שכינה או השגחה והנה תרג׳ ירד י׳ יתגלי י׳ וירד י׳ ואתגלי ולא אמר ונחת י׳ ארדה נא ואראה אתגלי כען ואחזה וזה נמשך בכפי דרשו אלא שהוא תרגם אנכי ארד עמך מצרים אנא איחות עמך למצרים וזה דבר מפלא מאד יורה על שלימות זה

הארון וטוב פירושו והבנתו הרברים כפי מה שהם ופתח לנו כזה התרגום ענין גדול מעניני הנבואה והוא כי תחילת זה הספור אמר ויאמר אהים לישראל במראות הלילה ויאמר יעקב יעקב וכו׳ ויאמר אנכי וכו׳ אנכי ארד עמך מצרימה וכו׳ וכאשר כלל תחלת המאמר היותו במראות הלילה לא הרחיק אנקלוס שיסופר המאמר אשר נאמר במראות הלילה בלשונו והוא ספור האמת כי זה ספור מה שנאמר לא כפור ענין שקרה כמו וירד י׳ על הר סיני אשר הוא ספור מה שהתחדש בדברים הנמצאים ולזה כנה אותו בהראות והרחיק ממנו מה שיורה על מציאות התנועה והדברים הרמיונים כלומר ס פור מה שנאמר לו הניחו כאשר היה וזה מופלא ומכאן תתעורר כי יש הפרש גדול בין מה שיאמר בו בחלום או במראות הלילה ובין מה שיאמר בו במחזה ובמראה ובין מה שיאמר בו סתם ויהי דבר אלי לאמר או ויאמר י׳ אלי לאמר ואיפשר עוד אצלי כי אונקלו׳ פיר׳ אהי׳ חנא׳ הנה מלאך ולזה לא הרחיק שיאמר אנא אחות עמך למצרים ולא תרחיק האמינו אהים הנה מלאך והוא יאמר לו אנכי הא אהי אביך כי זה המאמר יהיה בזה הלשון על ידי מלאך ג״כ הלא תראהו אומר ויאמר אלי מלאך האהים בחלום יעקב ואמר הנני ובכוף ספור רבריו עמו אנכי האל ביתא אשר משחת שם מצבה אשר נדרת לי שם נדר ואין ספק כי יעקב נדר לאל ולא למלאך אבל זה נמשך בדברי הנביאים כלומר ספור הדברים אשר יאמרם המלא׳ בעבור השם בלשון רבור השם להם והם כולם בחסרון המצטרף כאילו אמר אנכי שלוח אהי אביך אנכי שלוח האל הנגלה עלי בבתיא׳ וכיוצ׳ בזה והנ׳ יבאו בנבוא׳ ומעלותי׳ ובמלאכי׳ דברי׳ רבי׳ כפי.בוג זה המאמ׳

פרק כח

רגל שם משתתף הוא שם לרגל בעלי חיים רגל תחת רגל ויפל ג״כ בענין ההמשך אחר הדבר צא אתה וכל העם אשר ברגליך ענינו הנמשכים אחריך ויפול ג״כ בענין הסב׳ ויברך י׳ אותך לרגלי בסבתי כלומר בגללי כי הענין אשר הוא בגלל רבר אחר הרב׳ ההוא סבה לענין ההוא ווה נעשה הרבה לרגל המלאכה ולרגל הילרים אב׳ אמרו ועמדו רגליו ביום ההוא על הר הזתים ר״ל קיום סבותיו כלומר הנפלאות אשר יראו אז במקום ההוא אשר הוא ית׳ סבתם כלומר עושם ואל זה הפירוש נטה יונתן בן עוזיא׳ ע״ה אמר ואיתגלי בגבורתיה ביומא ההוא על טורא רזיתיא וכן יתרגם כל מעש׳ מגע והעתק גבורתיה מפני שהרצון בכלם הפעולות הבאות ברצונו אמנם אמרו ותחת רגליו כמעשה לבנת הספיר פיר׳ אונקלו׳ בו כמו שידעת שהוא שם כנוי רגליו שב אל הכסא ואמר ותחות כורסיה יקריה והבין והפלא מהרחקת אנקלוס ההגשמ׳ וכל המביא אליה ואפי׳ בדרך רחוק שהוא לא אמר ותחות כורסי׳ שאם היה מיחס הכסא לו על הענין המובן תחילה היה מתחייב היותו נסמך אל גשם והתחייב הגשמו׳ ויחס הכסא ליקריה כלומר לשכינה אשר הוא אור נברא וכן אמר בתרגום כי יד על כס יה מן קרם אהא דשכינתי׳ על כורסי׳ יקרא וכן תמצא על לשון כל העם כסא הכבור וכבר יצאנו מענין הפרק לדבר שיתבאר בפרקים אחרים ואשוב אל ענין הפרק אמנם פירוש אונקלוס כבר ידעתו אלא שתכלית דברו הרחיק ההגש׳

ולא ביאר לנו אי זה דבר השיגו ולא אי זה דבר נרצה בזה המשל וכן בכל מקום לא יכניס עצמו בזה העניין אך להרחיק הגשמות לבד כי הרחקת ההגשמה דבר מופתי הכרחי באמונה ויגזור בו ויאמר כפי הצריך. לזה אבל ביאור עניין המשל הוא עניין מסופק אפשר שיהיה זה הוא הכונ או דבר אחר והם עוד דברים נסתרים מאד ואין מיסוד האמונה הבנתם ולא השגתם קלה על ההמון ולזה לא הכניס עצמו בזה העניין אבל אנחנו כפי עניין המאמר אי אפשר מבלתי שנפרש בו דבר ואומר כי אמרו תחת רגליו רוצה בו מסבתו ובגללו כמו שבארנו ואשר השיגוהו הוא אמתת החומר הראשון אשר היה מאתו יתעלה והוא סבת מציאותו והכתכל אמרו במעשה לבנת הספיר ואלו היתה הכוונה המראה היה אומר כלבנת הספיר והוסיף מעשה כי החומר כמו שידעת מקבל לעולם מתפעל לפי בחינת טבעו ואין פעולה לו כי אם במקרה כמו שהצורה בו פועלת לעולם בעצמה מתפעלת במקרה כמו שהתבאר בספרים הטבעים ולזה אמר עליו במעשה ואמנם לבנת הספי׳ הוא לשון על הזוהר לא על המראה הלבן כי לובן הספיר אינו מראה לבן אבל זוהר לבד והזוהר אינו מראה כמו שהתבאר בספרים הטבעיים שאלו היה מראה לא היה מראה המראים כולם מאחריו ומקבלם אך כאשר היה הגשם המזהיר נעדר המראים כולם יקבל מפני זה המראים כולם זה אחר זה וזה כדמות החומר הראשון אשר הוא בבחינת אמתתו נעדר הצורות כולם ולזה הוא מקבל הצורות כולם זו אחר זו והייתה השגתם אם כן החומר הראשון ויחסו לשם להיותו ראש בריאותיו המחייב ההויה וההפסד והוא מחדשו והנה יבאו בזה העניין גם דברים ודע שאתה צריך לכמו זה הפירוש ואפי׳ לפירוש אונקלוס אשר אמר ותחות כורסיה יקריה כלומר כי ההומר הראשון הוא גם באמת תחת השמים הנקראים כסא כמו שקדם ולא העירני אל זה הפירוש המופלא והמציא זה העניין אלא דברי מצאתי לר׳ אליעזר בן הורקנוס תשמענו בקצת פרקי זה המאמר והכוונה כולה מכל משכיל הרחקת ההגשמה מהבורא יתעלה והשים ההשגות ההם כולם שכליות ולא חושיות והבן זה והתבונן בו

פרק כט

עצב שם משתתף הוא שם הכאב והחיל בעצב תלדי בנים והוא שם כעס ולא עצבו אביו מימיו ולא הכעסו כי נעצב אל דוד כעס בעבודו והוא שם המרי מרו ועצבו את רוח קדשו יעציבוהו בישימון אם דרך עוצב בי כל היום דברי יעצבו ולפי זה העניין השני או השלישי ויתעצב אל לבו אמנם כפי העניין השני פירושו כי השם כעס עליהם לרוע מעלליהם ואמנם אמרו אל לבו וכן אמרו בעניין נח ויאמר י׳ אל לבו שמע עניינו והוא כי העניין אשר יאמר בעבודו באדם שהוא בלבו או אמר אל לבו הוא העניין אשר לא יהגה ולא יאמרהו לזולתו וכן כל עניין שרצהו השם ולא אמרו לנביא בעת ההיא אשר עבר בו המעשה ההוא כפי הרצון יאמר עליו ויאמר י׳ אל לבו הדמות בעניין ההוא האנושי על המשך דברה תורה כלשון בני אדם וזה מבואר נגלה ומפני שמרי דור המבול לא התבאר בתורה שליחות שליח להם בעת ההיא ולא הוהירם ולא

יערם כמו נאמר בעבורם כי ה׳ כעס עליהם וכן רצונו בשלא יהיה עוד מגול לא אמר או לנביא לך והגד להם זה ולזה נאמר אל לבו אבל פירוש ויתעצב אל לבו כפי העניין השלשי יהיה פי׳ ומה׳ האדם רצון ה׳ בי לב גב יקר הרצון כמו שאבא בשתו שם לב

פרק ל

אכל ואת המלה הנחתה הראשונה בלשון ללקיחת בעלי חיים מה שיקחוהו מן המזון וזה מה שאין צריך אליו משל ואחרי כן ראה הלשון באכילה שני ענינים העניין האחד הוא אברת הדבר הנאכל כלוכד הכסר צורתו תחילה והעניי האחר צמיחת הבעלי חיי במה שיקחוהו מן המזון והתמדת עמידתן בו והתמרת מציאותן ותקון כחות הגוף טלם בו ולפי העניין האחר הושאל לשון אכילה לכל אבידה והפסד ובכלל השמט צרה ואכלה אתכם ארץ ארץ אוכלת יושביה חרב תאכלו תאכל חרב ותבער בם אש י׳ ותאכל בקצה המחנה אש אוכלה הוא כלומר יאבד המורים בו כאבוד האש למה שישלוט עליו וזה הרבה ולפי העניין האחרון הושאל לשון אכילה לחכמה וללמוד ובכלל להשגות השכליות אשר יתמיד בהם השארות הצורה האנושית על השלם שבענינים כהתמרת הגוף במזון על הטוב שבעניניו לכו שברו ואכולו שמעו שמוע אלי ואכלו טוב אכול דבש הרבות לא טוב אכול בני דבש כי טוב ונופת מתו לחכך כן דעה חכמה לנפשך וזה נעשה גב הרבה בדברי רול כלומר שמכנים החכמה באכילה תא אכלו בשרא שמנה ביה רבא ואמרו כל אכיל ושתייה האמור בספר זה אינ אלא חכמה ובקצת הנוסחאות תורה וכן הרבו קראם החכמה מים הוי כל צמא לכו למים ומאשר נעשה זה הרבה בלשון וגגלת עד שישב כאלו הוא התנחה הראשונה נעשה גב לשון הרעב והצמא בהעדר החכמ׳ וההשגה והשלחתי רעב בארץ לא רעב ללחם ולא צמא למים כי אם לשמוע דבר י׳ צמאה נפשי לאהים לא חי וזה הרבה ותרגם יונת כן עוזיא עה ושאבתם מים בששון ממעיני הישועה ותקבלון אולפן חדת בחרוא מבחירי צדיקיא והשתכל פרושו מים שהוא חכמה שתגיע בימים ההם ושם מעיני כמו מעיני העדה כלומר הראשים והם החכמים ואמרו מבחירי צדיקיא כי הצדק הוא הישועה האמיתית וראה איך פירש כל מילה ביה הפסוק לעניין ההכמה והלימוד והבן זה

פרק לא

רע כי לשכל האנושי השגות בכוחו וטבעו שישיגם ובמציאה נמצאות וענינים אין בטבעו שישיגם בשום פנים ולא בסבה אבל שערי השגתם נעולים בפניו ובמציאות דברים ישיג מהן עניין ויסכל ענינים ואין בהיותו משיג מתחייב שישיג כל דבר כמו שלחושים השגות ולא ישיגום על אי זה מרחק שיזדמן וכן שאר הכחות הגופיות שהאיש על הדרך משל אעפ שהוא יכול לשאת שני כיכרים אינו יכול לשאת עשרה ויתרון אישי המין זה על זה באלו ההשגות החושיות ושאר הכחות הגופיות נגלה מבואר לכל אדם אלא שיש לו גבול ואין העניין הולך אל אי זה מרחק שיזדמן ואי זה שיעור שיקרה וכן הדין בעצמו בהשגות השכליות האנושיות יש יתרון לאישי המין זה על זה בהם יתרון רב וזה גב מבואר נגלה מאד לבעלי החכמה עד שענין אחד יוציאהו איש מעיונו בעצמו

ואיש אחר לא יוכל להבין הענין ההוא לעולם ואפי׳ למדהו׳ לו בכל לשון ובכל משל ובזמן ארוך לא יגיע שכלו אליו בשום פנים אך תקצר יד שכלו להבינו וזה היתרון ג״כ אינו ללא תכלה אבל לשכל האנושי גבול בלא ספק יעמד אצלו עד שיש דברי׳ שיתבאר לאדם המנע השגתם ולא ימצא נפשו משתוקקת לידיעת לשערו בהמנע זה ושאין פתח שיכנס ממנו להגיע אל זה כסכלנו מספר כבבי השמים ואם הם זוג או נפרד וכסכלנו מספר מיני בעלי החיים והמקורים והצמחים ומה שידומה לזה ויש דברים ימצא האדם תשוקתו להשגתם עצומה והתגבר השכל לבקש אמתתם ולחפשה נמצא בכל כת מעינת מבני אדם ובכל זמן וברברים ההם ירבו הדעות ותפול המחלוקת בין המעיינים ויתחדשו הספקות מפני התלות השכל בהשגת הרברים ההם כאלו התשוקה אליהם והיות כל אחד חושב שהוא מצא דרך ידע בה אמתת הדבר ואין בכח השכל האנושי שיביא על הדבר ההוא מופת כי כל דבר שנודעה אמתתו במופת אין מחלוקת בו ולא הכזבה ולא מניעה אלא מסכל יחלוק המחלוקת אשר תקרא המחלוקת המופתית כמו שתמצא אנשים חלקו בכדוריות הארץ והיות הגלגל עגל וכיוצא בזה ואלו אין מבא להם בזה הענין ואלו העניינים אשר נפל בהם הבלבול הרבה מאר בעניינים האלהיים ומעט בעניינים הטבעיים ונעדרים מעיינים הלימודיים אמר אלכסנדר הפרודסי כי סבות המחלוקת בעניינ׳ שלש אחד מהם אהבת הרשות והנצוח המונעים האדם מהשגת האמת כפי מה שהו׳ והשני דקות הענין המושג בעצמו ועומקו וקשי השגתו והשלישי סכלות המשיג וקוצר יד שכלו מהשיג מה שאיפשר השגתו כן זכר אסכנדר ובזמנינו סבה רביעית לא זכרה שלא הייתה אצלם והוא ההרגל והלימוד כי האנשים בטבעם אוהבים מה שהורגלו בו ונוטים אליו עד שאתה תראה אנשי הכפר כפי מה שהם ממעוט רחיצת ראשם וגופם והערר ההגאו׳ וצוק הפרנסה ימאסו המריגות ולא יהנו בהנאותם ויבחרו העניינ׳ הרע׳ המורגלים על העניינים הטובים שאינם מורגלים ולא תנוח רעתם לשכינת ההיכלות ולא ללבישת המשי ולא להתערן במרחץ ובשמנים ובסמנין כן יתחרש לאדם ברעות אשר הורגל בהם וגרל עליהם מן האהבה והשמירה להם ולהתרחק מזולתם ולפי זאת הסבה ג״כ יתעור האדם מהשיג האמת ויטה אל מורגליו כמו שקרה להמון בהגשמה ובעניינים רבים אלהיים כמו שנבאר כל זה מפני ההרגל והגדול על כתובים שהתישב להרגילם ולהאמין בהם יורו פשוטיהם על ההגשמה ועל דמיונים אין אמיתות להם אבל נאמרו על צד המשל והחידה והיה זה לסבות שאני עתיד לזכרם ולא תחשוב כי זה שאמרנוהו מקצור יד השכל האנושי והיות לו גבול יעמד אצלו הוא מאמר נאמר כפי התורה לבד אבל הוא עניין ככר אמרוהו הפילוסופים ג״כ והשיגוהו השגה אמיתית מבלתי נטות אל דעת ואל סברא והוא דבר אמתי אין ספק בו אלא למי שיסכל הדברים שכבר בא עליהם המופת וזה הפרק אמנם הקדמנוהו הצעה למה שיבא אחריו

פרק לב

רע אתה המעיין במארי זה שהנה יקרה בהשגת השיכליות מפני שהן נתלות בחומר

וינר ידמה למה שיקרה להשגת החושיות והוא שאתה כשתעיין בעיניך תשיג מה שבכח ראותך שתשיגיהו וכשתבריח עיניך והפליג בעיון והטרח לעיין על רוחק גדול יותר ארוך ממה שבכחך לעיין ברוחקו או תסתכל בכתיבה דקה או פתוח דק שאין בכחך להשיג ותכריח ראותך לאמתו לא יחלש ראות על זה אשר לא תוכל עליו לבד אבל יחלש גם על מה שבכחך שתשיגהו ויחלש ראותך ולא תראה מה שהיית יכול להשיג קודם הפלגת ההבטה וההטרחה וכן ימצא כל מעיין בחכמה מן החכמות עניינו בעניין המחשבה כי אם ירבה המחשבה ויטריח כל רעיוניו יבהל ולא יבין אי אפי׳ מה שדרכו להבינו כי עניין הכחות הגופיות כולם בזה הענין עניין אחד וכיוצא נזה יקרה לך בהשגות השכליות והוא שאתה אם תעמד על הספק ולא תונה נפש׳ להאמין כי יש מופת במה שאין עליו מופת ולא תתחיל לרחות ולגזור בהכזיב מה שלא בא מופת על סותרו ולא תשתדל להשיג מה שלא תוכל להשיג עם זה כבר הגעת אל השלמות האנושי ותהיה במדרגת ר׳ עקיבא ע״ה אשר נכנס בשלום ויצא בשלום בעיינו באלו העניינים האלהיים ואם תשתדל להשיג למעלה מהשגתך או תתחיל להכזיב העניינים אשר לא בא מופת על סותרם או שהם אפשריים ואפי׳ באיפשר רחוק תגיע כאלישע אחר ואינו שלא תהיה שלם לבד אבל תשוב יותר חסר מכל חסר ותתחדש לך או תגבורת הדמיונים ונטות אחר החסרונו׳ והמדות המגונות והרעות לטרירת השכל ולהכבות אורו כמו שיתחדש בראות מן הרמיונים המכובים מינים רבים עם חולשת הרוח הרואה בחולים וכאשר יפצרו בעיו׳ לדברים המאירים או לדברים הדקים ובזה העניין נאמר דבש מצאת אכול דייך פן תשבענו והקאתו וכן הביאוהו משל על אלישע אחר ומה נפלא זה המשל שהוא רמה החכמה במאכל כמו שאמרנו וזכר הערב שבמזונות והוא הדבש והדבש בטבעו כשירבו ממנו יעיר האישטומכה ויבא הקיא וכאלו אמר שטבע זאת ההשגה עם גדולתה ועצמתה ומה שבה מן השלימות אם לא יעמדו בה אצל גבולה וילכו בה בשמירה יהפך לחסרון באוכל הדבש אשר אם יאכל בשעור יזון ויערב לו ואם יוסיף יאבד הכל לא אמר פן תשבענו וקצתה בו אלא אמר והקאתו ואל זה העניין גם רמז באמרו אכל דבש הרבות לא טוב וכו׳ ואליו רמז באמרו ואל תתחכם יותר למה תשומם ואל זה רמז באמרו שמור רגלך כאשר תלך אל בית האלהים ואליו רמז דוד באמרו לא הלכתי בגדולות ובנפלאות ממני ואל זה העניין כונו באמרם במופלא ממך אל תדרוש ובמכוס ממך אל תחקו׳ במה שהורשית התבונן ואין לך עסק בנפלאו׳ ר״ל שאתה לא תשלח שכלך אלא במה שאפשר האדם להשיגו אבל העניין אשר אין בטבע האדם להשיגו העסק בו מזיק מאד כמו שביארנו ואל זה כונו באמרם כל המסתכל בארבעה דברים וכו׳ והשלימו זה המאמ׳ באמר׳ כל שלא חס על כבוד קונו רמז למה שביארנוהו שלא יהרוס האדם לעיין ברמיונים המופסדים ובשיתחדשו לו הספקות או לא ימצא מופת על העניי׳ המבוקש לא יניחהו וישליכהו ויתחיל להכזיבו אבל יתישב ויחוס על כבוד קונו וימנע ויעמוד וזה העניין כבר התבאר ואין הרצון

כאלו הכתובי׳ אשר אמרום הנביאים והחכמים ז״ל לסתום שער העיון לגמרי ולבטל
השכל מהשיג מה שאיפשר להשיג כמו שיחשבו הפתאים והמתרשלים אשר ייטב
להם שישימו חסרונם ופתיותם שלימות וחכמה ושלמות זולתם וחכמתו חסרון ויציאה
מן הדת שמים חשיך לאור ואור לחשך אבל כונה כולה להגיד שיש לשכל האנושי
גבול יעמוד אצלו ולא תדקדק מלות נאמרו בשכל בזה הפרק וזולתו כי הכוונה
הישרה אל העניין המכוון לא אמתת מהות השכל ולדקדוק זה פרקים אחרים

פרק לג

רע כי ההתחלה בזאת החכמה מזקת מאד ר״ל החכמה
האלהית וכן ביאור ענייני משלי הנבואה וההערה על
ההשאלות הנעשות בספור אשר ספרי הנביאים מלאים מהם אבל צריך לחנוך
הקטנים ולישב קצרי התבונה כפי שעור השגתם ומי שיראה שלם בשכל מזומן לזאת
המדרגה העליונה ר״ל מדרגת העיון המופתי וההוראות השכליות האמיתיות
יעלוהו מעט מעט עד שיגיע אל שלמותו אם ממעורר שיעירהו או מעצמו אמנם
כשיתחיל בזאת החכמה האלהית לא יתחדש לו בלבול לבד באמונות אבל בטול
לגמרי ואין המשל בו אצלי אלא כמי שיזון הנער היונק בלחם החטה והבשר ושתיית
היין שהוא ימיתהו בלא ספק לא שאלו המזונות רעים בלתי טבעיים לאדם אבל
לחולשת לוקחם לעכלם עד שיגיע לקבל התועלת בהם כן אלו הדעות האמתיות לא
העלימום ודברו בהם בחידות ולא עשה כל אדם חכם תחבולה ללמדם בבלתי באור
בכל צד מן התחבולות מפני היות בהם דבר רע נסתר או מפני היותם סותרים
ליסודות התורה כמו שיחשבו הפתאים אשר חשבו שהשיגו למדרגת העיון
אבל העלימום לקצור השכל בתחלה לקבלם
וגלו בהם מעט שילמדם השלם ולזה נקראו סודות וסתרי תורה כמו שנבאר וזאת
היא הסבה בדבר התורה בלשון בני אדם כמו שבארנו להיותה מוכנת להתחיל בה
וללמוד אותה הנערים והנשים וכל העם ואין ביכלתם להבין הדברים כפי אמתתם
ולזה הכפיקה עמהם הקבלה בכל עניין אמתי שהאמנתו נבחרת ובכל ציור מה
שיישיר השכל אל מציאותו לא על אמתת מהותו וכשיהיה האיש שלם ונמסרו
לו סתרי תורה אם מזולתו או מעצמו כשיעוררוהו קצתם אל קצתם יגיע למדרגה
שיאמין בדעות האמתיות ההם בדרכי האמונ׳ האמתית אם במופת במה שאיפשר
בו מופת או בטענות החזקות במה שאיפשר בו זה וכן יצייר העניינים ההם
אשר היו לו דמיונות ומשלי׳ באמתותיהם ויבין מהותם וכבר נזכר פעמים רבות
במאמרנו אמרם ולא במרכבה ביחיד אלא א״כ היה חכם ומבין מדעתו ואז מוסרי׳
לו ראשי פרקים ובעבור זה אין צריך להתחי׳ עם אדם בזה העניין אלא כשיעור שכלו
ובשני התנאים האלה האחד מהם היותו חכם כלומר שעלו בידו החכמות אשר
ילקחו מהם הקדמות העיון והשני שיהיה מבין משכיל זך הטבע ירגיש בעניין
במעט רמז והוא עניין אמרם מבין מדעתו והנה אבאר לך הסבות במנוע למד
ההמון בדרכי העיון האמתיים והתחיל עמהם בציור מהות העניינים כפי מה שהם
עליו והיות זה עניין ראוי הכרחי שלא יהיה אלא אב כן אביאהו בפר׳ שאחר זה ואומר

פרק לד הסבות המונעות לפתוח הלמוד באלהיות ולהעיר על מה שראוי להעיר עליו ולהראות להמון

חמש סבות הסבה הראשונה קשי הענין בעצמו ודקותו ועמקו אמר רחוק מה שהיה ועמוק עמוק מי ימצאנו ונאמר והחכמה מאין תמצא ואין ראוי שיתחילו בלמוד בקשה ובעמוק להבין ומן המשלים הגלויי בתורתנו רמות החכמה במים ובארו עליהם השלום למשל הזה עניינים מכללם כי אשר ידע לשחות יוציא פנינים מקרקע הים ומי שיסכל השחיה יצלול ולזה לא יכניס עצמו לשחות אלא מי שהרגיל בלמידה הסבה השנית קצור דעות האנשי כלם בתחלתם וזה כי האדם לא נתן לו שלמותו האחרון בתחילה אבל השלמות בו בכוח והוא בתחילתו נערד הפעל ההוא ועיר פרא אדם יולד ואין כל איש שיש לו דבר אחד בכח ראוי בהכרח שיצא הדבר ההוא אל הפועל אבל איפשר שישאר על חסרונו אם למונעים אם למיעוט למוד במה שיוציא הכח ההוא אל הפעל ובביאור אמר לא רבים יחכמו ואמרו רזל ראיתי בני עליה והם מועטים כי המונעים מן השלימות רבים והמטרידים ממנה רבים ומתי תמצא ההזמנה השלימה והפנאי ללמוד עד שיצא מה שבאיש ההוא בכח אל הפעל והסבה השלשית אורך ההצעות כי לאדם בטבעו תאוה לבקשת התכליות והרבה פעמים יכבד עליו ויניח ההצעות ודע שאלו היה האדם מגיע אל אחת מן התכליות מבלתי הצעות הקודמות לה לא היו הצעות אבל היו טירדות ומותרים גמורים וכל איש אפי הפתי שבאנשי כשתעירהו כמו שמעירי הישן ותאמר לו הלא תכסוף עתה לידיעת אלו השמים כמה מספרם ואיך תנועתם ומה יש בהם ומה הם המלאכי ואיך נברא העולם כלו ומה תכליתו ולפי סדורו קנתו עם קצתו ומה היא הנפש ואיך התחדשה בגוף ואם נפש האדם תפרד ואם תפרד איך ובמה זה ואל מה זה ומה שידומה לאלו החקירות הוא יאמר לך כן בלא ספק ויכסוף לידיעת אלה הדברים כפי אמתתם כוסף טבעי אלא שהוא ירצה להניח הכוסף הזה ולהגיע לידיעת כל זה בדבור אחד או שני דברים שתאמרם לו לבד אלא שאתה אלו הטרחתו שיבטל עסקיו שבוע מן הזמן עד שיבין כל זה לא יעשה אבל יספיק לו בדמיונים מביבים תנוח דעתו עליהם וימאס שיאמר לו שיש שם דבר צריך אל הקדמות רבות ואורך זמן בדרישה ואתה יודע כי אלו העניינים נקשרים קצתם בקצתם והוא שאין במציאה וולתי הש׳ ית׳ ומעשיו כלם והם כל מה שכללה אותו המציאה בלעדיו ואין דרך להשיגו אלא ממעשיו והם המורים על מציאותו ועל מה שצריך שיאמן בו ר״ל מה שיחויב לו או ישולל ממנו יתחייב א״כ בהכרח לבחון הנמצאות כלם כפי מה שהם עד שנקח מכל מין ומין הקדמות אמתיות צודקות יועילונו בבקשתנו האלהיות ובמה הקדמות ילקחו מטבע המנין ומסגולות צורו׳ התשבורת יורו לנו על ענייני נרחיקם ממנו ית׳ ותורנו הרחקתם על הרבה ענייני אמנ׳ ענייני התכונה הגלגלית והחכמה הטבעית איני רואה שתספק בהיותם דברי׳ הכרחיי׳ בהשיג ערך העולם להנהגת הש׳ איך היא על האמת לא כפי הדמיונות ויש עניינים רבים עיוניים ואעפ״י שלא ילקחו מהם הקדמות לזאת החכמה אלא שהם ירגילו השכל ויקנוהו קניין עשות המופת

וידיעת האמת בעניינים העצמיים לו ויסירו השיבושים הנמצאים ברוב דעות
המעיינם מהסתפקות הענינים המקריים בעצמיים ומה שיתחדש בעבור זה
מהפסד הדעות מחובר אל ציור העניינים ההם כפי מה שהם גׄכ ואם לא יהיו שרש
לחכמה האלהי׳ ואינם נמלטים מתועלות אחרות בענינים מקרבים לחכמה ההיא אי
איפשר אׄכ בהכרח למי שירצה השלמו׳ האנושי מבלתי התלמ׳ תחלה במלאׄכ ההגיו׳
ואחר כן בלימוריות על הסדר ואחר כן בטבעיות ואחר כן באלוהיות וכבר מצאנו רבי׳
ילאה שכלם בקצת אלו החכמות וגם אם לא יקצר שכלם איפשר שיפסוק בהם המו׳
והם בקצת ההצעות ואלו לא נתן לנו דעת על צד הקבלה בשום פנים ולא הישירונו
אל דבר במשל אלא שנחויב בציור השלם בגדרים העצמיים ובהאמין במה שירצה
להאמין בו במופת וזה אי אפשר אלא אחר ההצעות הארוכות היה מביא זה למות רוב
האנשים והם לא ידעו היש אלוה בעולם אי אין אלוה כל שכן שיחויב לו דבר או ירוחק
ממנו חסרון ולא היה נצול מזה המות אלא אחר מעיר ושנים ממשפחה אמנ׳ האחרי׳
והם השרידים אשר י׳ קורא לא יתכן להם השלמות אשר הוא התכלית אלא אחר
ההצעות וכבר באר שלמה כי הצורך
להצעות הברחי ושאי איפשר להגיע אל החכמה האמתית אלא אחר ההרגל אמר
אם קהה הברזל והוא לא פנים קלקל וחילים יגבר ויתרון הכשר חכמה ואמר שמע
עיצה וקבל מוסר למען תחכם באחריתך ויש הנה הכרח אחר ללמוד ולדעת ההצעו׳
וזה כי האדם יתחדשו לו ספקות רבות בעת הדרישה מהרה ויבין גׄכ הקושיות
במהרה ר״ל כתירת מאמר מן המאמרי׳ כי זה כדמות סתירת הבניין אמנם קיים
המאמרים והתיר הספקות לא יתכן אלא בהקדמות רבות ילקחו מן ההצעות ההם
ויהיה המעין מבלתי הצעה כמי שילך על רגליו להגיע למקום ונפל בדרכו בבור
עמוק שאין תחבולה לו לצאת ממנו עד שימות ואלו חסר ההליכה ועמד במקומו
היה יותר ראוי לו וכבר הטיב שלמה במשלי מאמריו בתאר עניני העצלים ועצלותם
והכל משל לעצלה מבקשת הדבנה ואמר בכוסף הכוסף לדעת התכליות ולא
ישתדל להבין ההצעות המגיעות לתכליות ההם אבל יתאוה לבד אמר תאות עצל
תמיתנו כי מאנו ידיו לעשות כל היום התאוה תאוה וצדיק יתן ולא יחשך יאמר כי
הסבה בהיות תשוקתו ממית אותו שהוא לא ישתדל במה שיניח התשוקה ההיא
אבל ירבה תאוותו לא זולת זה ויקוה למה שאין כלי אצלו להגיע אליו ואלו הניח
התשוקה ההיא היה יותר טוב לו והתבונן סוף המשל איך באר על תחלתו באמרו
וצדיק יתן ולא יחשך ואי׳ צדיק כנגד עצל אלא כפי מה שבארנוהו שהוא אומר שהצדי׳
בבני אדם הוא אשר יתן לכל דבר חוקו כלומר ומנו כולו לדרישה ולא ימנע מומנו
דבר לזולת זה כאלו אמר וצדיק יתן ימיו לחכמה ולא יחשך מהן דומה לאומרו אל
תתן לנשים חילך ורוב החכמים ר״ל המפורסמים בחכמה נגועים בזה החולי ר״ל
בקשת התכליות ולדבר בהם מבלתי עיון בהצעותיהם ומהם מי שיגיע בו הסכלות או
בקשת השדרה שיגנה ההצעות ההם אשר הוא מקצר להשיגם או מתרשל לבקשם
וישתדל להראות שהם מזיקות או בלתי מועילו׳ והאמת עם ההשתכלו׳ מבואר והסבׄ

הרביעית ההכנות הטבעיות וזה שכבר התבאר במופת כי מעלות המדות הם הצעות למעלות הדבריות ואי אפשר היות דבריות אמתיות ר״ל המושכלות שלמו׳ אלא לאיש׳ מלומד המדות בעל נחת וישוב ויש אנשים רבים שיש׳ להם מתחלת הבריאה תכונ׳ מזגית אי איפשר עמה שלמות בשום פנים כמי שלבו חם מאד וחזק בטבעו׳ שהוא אינו נצול מן הכעס ואפי׳ הרגיל עצמו הרגל גדול וכמי שמזג הבצים ממנו חם ולח והם חזקות הבנין וכיסי הזרע מרבים להוליד הזרע כי זה רחוק שיהיה ירא חט׳א ואפי׳ הרגיל עצמו בתכלית הרגל גדול וכן תמצא מבני אדם אנשי׳ בעלי קלות והמיה ותנועותיהם נבהלות מאד בלתי מסודרות יורו על הפסד הרכבה ורוע מזג אי אפש׳ שיפורש׳ ואלו לא יראה להם הבנה שלמה לעולם וההשתדלות עמם בזה הענין שטות גמורה מן המשתדל כי זאת החכמה כמו שידעת אינה חכמת הרפואות ולא חכמת תשטורת ואין כל אחד מוכן לה מן הפנים אשר אמרנו ואי איפשר מבלתי הקדמת הצעת המדות הטובות עד שישוב האדם בתכלית היושר והשלמות כי תועב׳ י׳ נלוז ואת ישרים סודו ולזה רחקו למדה לבחורים וגם אי איפשר להם לקבלה לרתיחת טבעיהם וטרדת רעיותיהם בשלהבת הגידול והצמיחה עד שתעדר השלהב׳ ההיא המערבבת ויהיה להם הנחת והישוב ויכנעו לבותם ויעונו מצד המזג

ואז יעלו עצמם לזאת המדרגה והיא השגתו ית׳ ר״ל החכמה האלהית המכונה במעש׳ מרכבה אמר קרוב י׳ לנשברי לב ואמר מרום וקדוש אשכון ואת דכא ושפל רוח וכו׳ ולזה אמרו בתלמוד על אמרם מוסרים לו ראשי פרקים אמרו אין מוסרין ראשי פרקים אלא לאב בד והוא שלבו דואג בקרבו והכונה בזה הענוה וההכנעות ויראת חטא רבה מחובר אל החכמה ושם נאמר אין מוסרי׳ סתרי תורה אלא ליועץ וחכם חרשים ונבון לחש ואלו דברים אי איפשר בהם מבלתי הכנה טבעית הלא תדע כי יש מבני אדם מי שהוא חלוש העצה מאד אעפי׳ שהוא המכין שבאנשים ומהם מי שיש לו עצה נכונה וטוב הנהגה בדברים הצריכים לסדור בני אדם ולדעותם והוא הנקרא יועץ אלא שהוא לא יבין מושכל אעפי׳ שהוא קרוב למושכלים הראשונים אבל הוא סכל מאד אין תחבולה עמו למה זה מחיר ביד כסיל לקנות חכמה ולב אין ומן האנשים מי שהוא נבון זך בטבע יכול להעלים עניינים בלשון קצר מתוקן והוא אשר יקרא נבון לחש אלא שהוא לא התעסק ולא הגיעו לו חכמות ואשר עלו בידו החכמות בפעל הוא הנקרא חכם חרשים אמרו כיון שמדבר נעשו הכל כחרשים

והתבונן איך התנו בספריהם שלמות האיש בהנהגת המדיניות ובחכמות העיוניות עם זכות טבע והבנה וטוב ספור הדברים להודיע העניינים ברמיזות ואז מוסרין לו סתרי תורה ושם נאמ׳ אל ר׳ יוחנן לר׳ אלעזר תא ליגמרי׳ מעשה מרכבה אל אכתי לא קשאי ר״ל לא זקנתי ועד עתה אני מוצא רתיחת טבע והמיית הנערות ראה איך התנו השנים עוד מחובר אל המעלות הטובות ההם ואיך איפשר עם זה להכניס אדם באלו העניינים המון העם טף ונשים והסבה החמישית העסק בצרכי הגופות אשר הם השלמות הראשון ובלבד אם יחובר אליהם העסק באשה ובבנים כל שכן אם יחובר לזה בקשת מותרי המחיה שהם טבע חזק כפי המדות

והמנהגים הרעים שאפי׳ האדם השלם כמו שזכרנו כשירבו עסקיו באלו הרבדים הצריכים וכל שכן שאינם צריכים ותגדל תשוקתו אליהם יחלשו תשוקותיו העיוניות וישתקעו ויהיה בקשו אליהם בהפסק ורפיון ומיעוט השגחה ולא ישיג מה שבכחו להשיג או ישיג השגה מבולבלת מעורבת מן ההשגה והקצור ולפי אלו הסבות היו אלו העניינים נאותים מאד ביחידי׳ סגולות לא בהמון ולזה יעלמו מן המתחי׳ וימנע מהתעסק בהם מי שאינו ראוי להם. כמו שימנע הנע׳ הקט׳ מלקיחת המזונות העבי׳ ומנשוא המשקלי׳

פרק לה

לא תחשוב כי כל מה שהצענוהו באלו הפרקי׳ הקודמים מגדולת הדבר והסתרו ורוחק השגתו והיותו נמנע מן ההמון שהרחקת ההגשמה והרחקת הפעלויות נכנסת בזה אינו כן אבל כמו שצריך שיתפשט בהמון ויחנכו הנערים על שהשם יתעלה אחד ואין צריך שיעבד זולתו כן צריך שימסר להם על דרך קבלה שהשם אינו גוף ואין דמיון בינו ובין ברואיו כלל בדבר מן הדברים ואין מציאותו מציאותם ולא חייו כדמות חיי החי מהם ולא חכמתו כדמות חכמת מי שיש לו מהם חכמה ושאין החלוף בינו ובינם ברב ובמעט לבד אבל במין המציאה ר״ל שצריך לייש׳ לכל שאין חכמתינו וחכמתו או יכולתנו ויכלתו מתחלפים ברב ובמעט ובחזק ובחלוש ומה שדומה לזה כי החזק והחלוש מתדמים במין בהכרח ויקבצם גדר אחד וכן כל ערך אמנם יהיה בין שני דברים תחת מין אחד כבר התבאר זה ג״כ בחכמות הטבעיות אבל כל מה שיערך אליו יתעלה נבדל מתארינו מכל צד עד שלא יקבצם גדר כלל וכן מציאותו ומציאות זולתו אמנם יאמר עליה מציאות בהשתתף השם כמו שאבאר וזה השיעור יספיק לקטנים ולהמון בישב דעותיהם שיש נמצא שלם בלתי גשם ולא כח בגשם הוא האלוה לא ישיגהו מין ממיני החסרון ולזה לא ישיגהו הפעלות כלל אמנם הדברים בתארים ואיך ירוחקו ממנו ומה עניין התארים המיוחסי׳ לו וכן הדברים בבריאתו מה שברא ובתאר הנהגתו לעולם ואיך השגחתו בזולתו ועניין רצונו והשגתו וידיעתו בכל מה שידעהו וכן עניין הנבואה ואיך הם מעלותיה ומה עניין שמותיו המורים על אחד ואם הם שמות רבים אלו כלם עניינים עמוקים והם סתרי תורה באמת והם הסודות אשר יזכרו בספרי הנביאים תדיר ובדברי רז״ל ואלו הם הדברים אשר אין צריך לדבר בהם אלא בראשי הפרקים כמו שזכרנו ועם האיש המתואר ג״כ אמנם הרחקת ההגשמה והסרת הדמוי וההפעליות מהשם הוא עניין שראוי לבארו לכל אדם כפי מה שהוא ולמסרו בקבלה לקטני׳ ולנשים ולסכלים ולחסרי השכל כמו שימסר להם שהוא אחד ושהוא קדמון ושלא יעבד זולתו כי אין יחוד כי אם בהסרת הגשמות כי הגשם אינו אחד אבל מורכב מחומר וצורה שנים בגדר והוא ג״כ מתחלק מקבל החלוקה וכשיקבלו זה ויוגדלו עליו ויתבלבלו בכתבי ספרי הנביאים יבואר להם עניינם ויפורשו להם ראשון ראשון ויעירו אותם על שתוף השמות והשאלותיהם אשר כלל אותם זה המאמר עד שתהיה אמתת האמונה באחדות השם ובהאמין ספרי הנביאי׳ אמונה שלמה בידם ומי שיקצר שכלו להבין פרושי הפסוקי׳ והבנת השתוף בשם עם ההתחלפות בעניין יאמר לו שזה הפסוק פירושו מובן לחכמים אבל אתה הוי יודע

שהשם ית׳ אינו גוף ולא יתפעל כי ההפעלות שנוי והוא יתעלה לא ישיגהו שינוי ולא ידמה דבר מכל מה שזולתו ולא יקבצהו עם דבר מהם גדר מן הגדרים כלל ושדבר הנבואה הזה אמת ויש לו פירוש ויעמדו עמו על זה השיעור ואין צריך שיתיישב דעת אדם על אמונת הגשמה או על אמונת משיג ממשיגי הגשמים כמו שאין צריך שיתיישב על אמונת הערך האלוה או השתוף אליו או עבודת זולתו

פרק לו.

הנה אבאר לך בדברי בתארים על אי זה צד יאמר כי הבורא ירצה לו הדבר הפלוני או יכעסהו ויקציפהו אשר בענין ההוא יאמר באשי׳ מבני אדם כי השם רצה אותם או כעס עליהם או קצף עליהם ואין זה הענין כוונת זה הפרק אבל כוונתו מה שאומר בו דע שאתה כשתשתכל בכל התורה ובכל ספרי הנביאים לא תמצא לשון חרון אף ולא לשון כעס ולא לשון קנאה אלא בעז לבד ולא תמצא שיקרא אויב י׳ או צר או שונא אלא עובד עז לבד אמר ועבדתם אלהים אחרים וכו׳ וחרה אף י׳ בכם פן יחרה אף י׳ להכעיסו במעשה ידיכם הם קנאוני בלא אל כעסוני בהבליהם כי אל קנא וכו׳ מדוע הכעיסוני בפסיליהם בהבלי נכר מכעס בניו ובנותיו כי אש קדחה באפי נוקם הוא לצריו ומשלם הוא לאויביו ומשלם לשנאיו עד הורישו את אויביו אשר שנא י׳ אלהיך כי כל תועבת י׳ אשר שנא וזה הרבה משיסופר אלא כאשר תעבור על כל מה שיש מזה הענין בכל הספרים תמצאהו ואמנם עשו ספרי הנבואה זה החזוק הגדול להיות זה דעת בטל נהלה בו ית׳ כלומר עבוד עז כי מי שיאמין שראובן עומד בעת אשר היה בו יושב אין נטייתו מן האמת כנטיית מי שיאמין שהאש תחת האויר או שהמים תחת הארץ או שהארץ שטוחה וכיוצא בזה ואין נטיית זה השני מן האמת כנטיית מי שיאמין שהשמש מן האש או שהגלגל חצי כדור וכיוצא בו ואין נטיית זה השלישי מן האמת כנטיית מי שהאמין שהמלאכים יאכלו וישתו וכיוצא בזה ואין נטיית זה הרביעי מן האמת כנטיית מי שהאמין חיוב עבודת דבר זולת השם שכל אשר תהיה הסכלות והכפירה נתלית בענין גדול ר״ל במי שיש לו מדרגה חזקה במציאה היא יותר גדולה מהתלותה במי שיש לו מדרגה למטה ממנו ור״ל בכפירה האמנת הדבר בחלוף מה שהוא ור״ל בסכלות סכלות מה שאיפשר ידיעתו שאין סכלות מי שסכל מדת מחודד האיצטוונה או סכל כדורית השמש כסכלות מי שסכל אם הש׳ נמצא או אין לעולם אלוה ולא כפירת מי שחשב מחודד האיצטוונא חצייה או שהשמש עגולה ככפירת מי שחשב אם הש׳ יותר מאחד ואתה יודע כי כל מי שעובד עז לא יעבדה על שאין אלוה בלעדיה ולא דמה מעולם כלל מן העובדים ולא ידמה מן הבאים שהצורה אשר יעשה מן המתכות או מן האבנים והעצים שהצורה ההיא היא אשר בראה השמים והארץ והיא תנהיגם אבל אמנם יעבדוה על צד שהיא דמיון לדבר שהוא אמצעי בינם ובין האלוה ית׳ כמו שבאר ואמר מי ייראך מלך הגוים וכו׳ ואמר ובכל מקום מוקטר מוגש לשמי וכו׳ רומז אל הסבה הראשנה אצלם

וכבר ביארנו זה בחבורינו הגדול וזה ממה שלא יחלוק בו אחד מבעלי תורתנו אלא שהכופרים ההם עם היותם מאמינים מציאות

הבורא אחר שנתלית בפירתם בחק שהוא לבורא יתעלה לבר ר״ל העבורה וההגרלה כמו שנאמר ועברתם את י׳ וכו׳ בעבור שתת קיים מציאותו באמונת ההמון וחשבו החוק ההוא לזולתו ויהיה זה מביא להעדר מציאותו יתעלה מהאמנת ההמון כי לא ישיג ההמון אלא מעשי העבודות לא ענייניהם ולא אמתת הנעבר בהם חייבם הרבר ההוא המות כמו שאמר הפסוק לא תחיה כל נשמה ובאר העלה והיא הסרת הרעת הזה הבטל שלא יפסר בו זולתם כמו שאמר ולא ילמדו אתכם וקראם איבים ושונאי׳ וצרים ואמר שהעושה זה מקנא ומכעיס ומעלה חמה ואיך יהיה עניין מי שנתלית בפירתו בעצמו ית׳ והאמינו בחלוף מה שהוא ר״ל שלא יאמין מציאותו או יאמינהו שנים או יאמינהו גשם או יאמינהו בעל הפעליות או ייחס לו אי זה חסרון שיהיה כי זה בלא ספק יותר רע מעובר ע״ז על שיהי׳ אמצעי׳ או מטיבה או מריעה לפי מחשבתו ודע שאתה בשתאמין הגשמה או עניין מענייני הגשם שאתה מקנא ומכעיס וקורח אש וחמה ושונא ואויב וצר יותר מעובדי ע״ז מאד ואם יעלה ברעתך שמאמין ההגשמ׳ יש לו התנצלות בעבור שגדל עליה או לסכלותו וקוצר השגתו כן ראוי שתאמין בעובד ע״ז שהוא לא יעבוד אלא לסכלות או מפני שגרל על זה מנהג אבותיהם בידיהם ואם תאמר שפשוטי הכתובי׳ ישליכום בזה הספק כן תרע שעובד ע״ז אמנם הביאוהו לעבודתה דמיונים וציורים חסרים אין התנצלות א״כ למי שלא יקבל מן המאמתים המעיינים אם יהיה מקצר מן העיון שאני לא אחשב לכופר מי שלא יביא מופת על הרחקת הגשמות אבל אחשוב לכופר מי שלא יאמין הרחקתה וכל שכן במצוא פירו׳ אונקל׳ ופי׳ יונתן ב״ע שה ירחקו מן ההגשמ׳ כל מה שאיפשר וזאת היית כוונת זה הפר׳

פרק לו

פנים שם משתתף ורב שתופו על צד ההשאלה הוא שם הפנים מכל חי ונהפכו כל פנים לירקון מדוע פניכם רעים וזה הרבה והוא שם הכעס ופניה לא היו לה עוד ולפי זה העניין נעשה הרבה בעניין כעס השם וקצפו פני י׳ חלקם פני י׳ בעושי רע פני ילכו והניחותי לך ושמתי אני את פני וזה הרבה והוא ג״כ שם מציאות האיש ומעמדו על פני כל אחיו נפל ועל פני כל העם אכבד עניינו במציאותם אם לא על פניך יברכך בהיותך ובמציאותך ולפי זה העניין נאמר ודבר י׳ אל משה פנים אל פנים כלומר מציאות במציאות מבלתי אמצעי כמו לכה נתראה פנים וכמו שאמר פנים בפנים דבר י׳ עמכם ובאר במקום אחר ואמר קול דברים אתם שומעים ותמונה אינכם רואי׳ זולתי קול ובנה אותו פנים בפנים בן אמרו ודבר י׳ אל משה פני׳ א פני׳ כנוי על אמרו בעניין ספור הדברים וישמע את הקול מדבר אליו הנה כבר התבאר לך כי שמיעת הקול מבלתי אמצעיות מלאך יכנה עליו פנים בפנים ומזה העניין ופני לא יראו אמתת מציאותי כמות שהי׳ לא תוש׳ ופני׳ ג״כ הו׳ כלי מקו׳ שעניינ׳ לפני׳ או בין ידי׳ והרב׳ מה שנעשה כפי זה בטור יתעלה לפני י׳ ולפי זה העניין ג״כ הוא ופני לא יראו כפירוש אונקל׳ז אמר ודקרמי לא יתחזון רומז שיש נבראו׳ ג״כ עצומו׳ אי איפש׳ לאדם להשיגם כפי מה שהם והם הרעות הנפרדות ויחסם לשם שהם לפניו ובין ידיו תדיר לחזק ההשגחה בהם תמיד ואמנם הרבר המושג אצלו ר״ל אצל אונקלוס על האמת הם

ענינים אש׳ הם למטה מאלו במדריגת המציאות ר״ל עצם החומר והצורה ועליהם. נאמר ותהוה ית רבתראי כלומר הנמצאות אשר כאלו אני נוטה מהם ומשליכם אחרי על דרך משל לרחקם ממציאותו יתעלה והנה תשמע פירושי במה שבקש משה רבי׳ עליו השלום ופנים ג״כ הוא כלי הזמן בענין קודם לפנים. בישרא׳ לפנים הארץ יסרת ופנים גם כן שם ההיזהר וההשגחה לא תשא פני דל ונשוא פנים אשר לא ישא פנים וכו׳ וזה הרבה ולפי׳ זה העניין ג״כ נאמ׳ ישא י׳ פניו אליך וישם לך שלום ר״ל ללות השגחתו אלינו

פרק לח אחור שם משותף הוא שם הגב אחורי המשכן ותצא החנית מאחריו והוא ג״כ כלי הזמן בעניין אחר ואחריו לא קם כמוהו אחר הדברים האלה וזה הרבה ויהיה בעניין המשך אחר הדבר ולכת בדרכי מדות איש אחר אחרי י׳ אהיכם תלכו אחרי י׳ ילכו ר״ל המשך אחר רצונו ולכת בדרכי פעולותיו ולהתנהג במדותיו הלך אחרי צו ולפי זה העני׳ נאמ׳ וראית את אחרי תשיג מה שנמשך אחרי ונתרמה לי ונתחייב מרצוני כלומר נבריאותי כולם כמו שאבאר בקצת פרקי זה המאמר

פרק לט לב שם משתתף הוא שם האבר אשר בו התחלת החי כל בעל לב ויתקעם בלב אבשלום וכאשר היה האבר באמצע הגוף הושאל לאמצע כל דבר על לב השמי׳ לבת האש והוא שם המחשבה גם כן לא לבי הלך ר״ל הייתי נמצא במחשבתי כשאירע כך וכך ומזה העניין ולא תתורו אחרי לבבכם ר״ל רדיפת מחשבותיכם אשר לבבו פונה היום מחשבתו סרה והוא שם העיצה כל שרית ישרא׳ לב אחד להמליך את דוד כלומר על עצה אחד וכן אמרו ואוילים בחסר לב ימותו כלומר בחסרון עצה וכן אמרו לא יחרף לבבי מימי ענינו לא תטה עצתי מזה הענין כי ראש הדברים בצדקתי החזקתי ולא ארפה לא יחרף לבבי מימי ומעניין יחרף אצלי אמרו שפחה נחרפת לאיש דומ לערבי כלומר מנחרפה רוצים בה נוטה מקניין העבדות לקניין האישות והוא שם הרצון ונתתי לכם רועים כלבי היש את לבבך ישר כאשר עם לבבי כלומר רצונך ביושר כרצוני וכבר הושאל לבורא לפי זה העניין כאשר בלבבי ובנפשי יעשה עניינו יעשה כפי רצוני והיו עיני ולבי שם כל הימים השגחתי ורצוני והוא שם השכל ואיש נבוב ילבב כלומ׳ ישכי׳ וכן לב חכם לימינו שכלו בענייני השלמי׳ וזה הרב׳ ולפי׳ זה הענ׳ הושאל לשם בכל מקום ר״ל שהוא מורה על השכל אלא הזר שהוא מורה על הרצון כל מקום כפי עניינו וכן והשבות אל לבבך ולא ישיב אל לבבו וכל מה שדומה לו כולו בחינת שכל כמו שאמר ולא נתן י׳ לכם לב לדעת כמו אתה הראית לדעת אמנ׳ מאמר ואהבת את י׳ אהיך בכל לבבך פירושו אצלי בכל כחות לבך כלומר כחות הגו׳ כלם כי התחלת הכל מן הלב והעניין שתשים תכלית פעולותיך כלם השגת כמו שבארהו בפירוש המשנה ובמשנה תורה

פרק מ׳ רוח שם משתתף הוא שם האויר כלומר היסוד בארבעה היסודו׳ ורוח אהי׳ מרחפת והי׳

גֹּב שם הרוח המנשבת ורוח הקדים נשא את הארבה רוח ים חזה הרבה והוא גֹּב
שם רוח החיים הרוח החיונית רוח הולך ולא ישוב אשר בו רוח חיים והוא גֹּב שם
הדבר הנשאר מן האדם אחר המות אשר לא ישיגהו ההפסד והרוח תשוב אל האלהי'
אשר נתנה והוא גֹּב השפע השכלי האלהי אשר ישפע על הנביאים ויתנבאו בו כמו
שנבא לך בדברנו בנבואה במה שראוי שיובן בזה המאמר ואצלתי מן הרוח אשר
עליך ושמתי עליהם ויהי כנוח עליהם הרוח רוח י' דבר בי וזה הרבה והוא גֹּב שם
הכונה והרצון כל רוחו יוציא כסיל כוונתו ורצונו וכמוהו ונבקה רוח מצרים בקרבו
ועצתו אבלע יאמר יתפרדו כוונותיו והנהגתו תתעלם וכמוהו מי תכן את רוח י' ואיש
עצתו יודיענו יאמר מי הוא אשר ידע סדר רצונו או ישיג הנהגתו למציאה איך היא
ויודיענו אותה כמו שנבאר בפרקים יבאו בהנהגה הנה כל רוח מיוחס לשם הוא
לפי העניין החמישי וקצתה לפי העניין האחרון אשר הוא הרצון כמו שבארנו יפורש
בכל מקום כפי מה שיורו עליו הדברים ההם

פרק מא

נפש שם משותף הוא שם הנפש החיה הכוללת לכל מרגיש אשר בו נפש חיה והוא גֹּב שם
הדם לא תאכל הנפש עם הבשר והוא גֹּב שם הנפש המדברת כלומר צורת האדם
חי י' אשר עשה לנו את הנפש הזאת והוא שם הדבר הנשאר מן האדם אחר המות
והיית נפש אדוני צרורה בצרור החיים והוא שם הרצון לאסור שריו בנפשו כלומר
ברצונו וכמוהו אל תתנני בנפש צרי כלומר אל תסגירני ברצונם וכמוהו אצלי אם יש
את נפשכם לקבור את מתי כלומר אם יש ברעתכם וברצונכם וכמוהו אם יעמד
משה ושמואל לפני אין נפשי אל העם הזה עניינו אין רצון לי בהם כלומר לא ארצה
להעמידם וכל זכר נפש שבא מיוחס אליו יתעלה הוא בעניין הרצון כמו שקדם לנו
באמרו באשר בלבבי ובנפשי יעשה כלומר ברצוני וברעתי ולפי זה העניין יהיה פי'
ותקצר נפשו בעמל ישראל פסק רצונו מענות ישראל וזה הפסוק לא תרגמו יונתן
בֿע כלל שהוא הבינו לפי העניין הראשון ופגשו סמנו הפעלות ונמנע לפרשו אמנם
כשיובן מזה העניין האחרון יהיה הפירוש מבואר מאד שהמאמר קדם שהשגחתו
יתעלה הניחה אותם עד שמתו וצעקו לבקש תשועה ולא הושיעם וכשהפליגו בתשוב'
ועצם דלותם וגבר האויב עליהם רחמם ופסק רצונו מהתמיד עמלם ודלותם ורעהו
שהוא מופלג ותהיה הבית באמרו בעמל ישראל מקום מם וכאלו אמר מעמל ישרא'
וכבר מנו מזה בעלי הלשון הרב והנותר בכש' ובלחם נשא כשני בג ובאור וזה הרבה

פרק מב

חי שם הצומח המרגי' כל רמש אשר הוא חי והוא שם הרפוא מן החלי החזק מאד
ויחי מחליו במחנה עד חיותם וכן בשר חי וכן המות שם המיתה ושם החלי החזק
וימת לבו בקרבו והוא היה לאבן כלומר חזק חליו ולזה באר בבן הצרפית ויהי חליו
חזק מאד עד אשר לא נותרה בו נשמה שאלו אמר וימת היה סובל שיהיה חולי חזק
קרוב למות כנבל בשמעו את הדברים ואמרו קצת האנדלוסים כי נתבטלה נשימתו
עד שלא הושגה לו נשימה כלל כמו שיקרה לקצת חולי השתוק ובהחנק הרחם

עד שלא יודע אם הוא מת או חי ויתמיד זה הספק יום או ימים וכבר הרבו גם לעשו' זה השם בעניי' קנות החכמה ויהיו חיים לנפשך כי מוצאי מצא חיים חיים הם למוצאי' וזה הרבה ולפי זה נקראו הדעות האמתיות חיים והדעות המופסדות מות אמר ית' ראה נתתי לפניך היום את החיים ואת המות וכו' ככר באר כי הטוב הוא חיים והרע הוא מות ופרשם וכן אפר' באמרו ית' למען תחיון כפי מה שבא הפירוש המקובל באמרו למען ייטב לך וכו' ולהתפשט זאת ההשאלה בלשון אמרו צדיקי' אפי' במיתתן קרואי' חיים ורש' עים אפי' בחייהם קרואים מתים ודע זה

פרק מג

כנף שם משותף ורב שתופו מצד ההשאלה הנחתו הראשונה לכנפי בעלי חיים הפורחים כל צפור כל כנף כל צפור כנף אשר תעוף בשמים ואחרי כן הושאל לכנפות הבגדים וזויותיה על ארבע כנפות כסותך ואחר כן הושאל לקצוות המיושב מן הארץ ופאותיה הרחוק ממקומותינו לאחוז בכנפות הארץ מכנף הארץ זמירות ואמר אבן גנח שהוא יבא גם בעניין ההסתר דומה לערבי אשר יאמרו כנפת אלשי בעניין הסתרתו ואמר בפירוש ולא יכנף עוד מוריך ולא יסתר ממך מוריך ולא יתעלם וזה פירוש נאה וממנו אצלי ולא יגלה כנף אביו לא יגלה סתר אביו וכן ופרשת כנפיך על אמתך פירושו אצלי פרוש סתרך על אמתך ולפי זה העניין אצלי הושאל כנף לבורא יתעלה וכן למלאכים כי המלאכים אינם בעלי גופות לפי דעתינו כמו שאבאר ואמרו אשר באת לחסות תחת כנפיו פי' אשר באת לחסות תחת כתרו וכן כל כנף שבא במלאכי' עניינו הסתר הלא תתבונן אמרו בשתים יכסה פניו ובשתים יכסה רגליו כלומר שסבת מציאותו ר"ל המלאך נסתרת נעלמת מאד והיא פניו וכן הדברים אשר הוא סבתם ר"ל המלאך אשר הם רגליו כמו שביארתי בשתוף רגל הם גם נעלמים כי פעולות הדעות הנבדלות לא יתבאר עניינם אלא אחר למוד וזה לשתי סבות מצדם ומצדנו ר"ל חולשת השגתנו וקשי השגת הנפרד מצד אמתתו ואמנם אמרו בשתים יעופף הנני עתיד לבאר בפרק בפני עצמו למה יחסו התנועות העופפות למלאכים

פרק מד

עין שם משתתף הוא שם עין המים על עין המים במדבר והוא שם העין הרואה עין תחת עין והוא שם ההשגחה אמר על ירמיהו קחנו ועיניך שים עליו עניינו שים השגחתך עליו ולפי זאת ההשאלה נאמר בחק הבורא בכל מקום והיו עיני ולבי שם כל הימים השגחתי וכוונתי כמו שהקדמנו תמיד עיני י"י אהיך בה השגחתו בה עיני י"י המה משוטטות השגחתו כוללת בכל מה שבארץ גם כמו שיזוכר בפרקים יבאו בהשגחה אמנם כשיתחבר בעינים מלת ראיה או חזיה כמו פקח עיניך וראה עיניו יחזו יהיה עניין כלם ההשגה השכלית לא השגה הרגשית כי כל הרגשה הפעלות כמו שידעת והוא יתעלה פועל לא מתפעל כמו שאבאר

פרק מה

שמע מלה משותפת תהיה בעניין שמע האזן ותהיה בעניין הקבול אמנם בעניין השמע לא ישמע על פיך והקול נשמע בית פרעה וזה הרבה וכמהו ברבר גם שמע בעניין

הקבול ולא שמעו אל משה אם ישמעו ויעבורו ולכם הנשמע אשר לא ישמע את דבריך ויהיה בעניין הידיעה גוי אשר לא תשמע לשונו פי׳ לא תרע דברו וכל מלת שמיעה שבאה בחק השם אם יראה מפשוטו שלכתוב שהוא מהעניין הראשון הוא ספור על ההשגה והוא מהעניין השלישי וישמע י׳ בשמעו את תלונותיכם כל זה השגת מרע ואם נראה מפשוטו של כתוב שהוא מן העניין השני הוא ספור על ענותו יתעלה לצעקת הצועק למלאות שאלתו או לא יענ׳ לצעקתו ולא ימלא שאלתו שמוע אשמע צעקתו ושמעתי כי חנון אני הטה אזנך ושמע ולא שמע י׳ בקולכם ולא האזין אליכם גם כי תרבו תפלה אינני שומע כי אינני שומע אותך ווה הרבה והנה יבואוך באלו ההשאלות והרמיזנו מה שירפא חום לבנך ויבאר ספקך ויהבאר לך ענייניהם כולם עד שלא תספק ברבר מהם

פרק מן

כבר זכרנו בקצת פרקי זה המאמר כי הבדל גדול יש בין ההישרה למציאות הדבר ובין אמתת מהותו ועצמו כי ההישרה למציאות הדבר תהיה ואפי׳ במקריו ואפי׳ בפעולותיו ואפי׳ ביחסים רחוקים מאד ממנו בינו ובין זולתו והמשל בזה שאתה אלו תרצה שתודיע מלך איקלים אחד לאדם מבני ארצו אשר לא ירעהו יהיה הוריעך אותו והערתך על מציאותו בדרכים רבי׳ מהם שתאמר לו הוא האיש הארוך הלבן במראהו בעל השיבה כבר הורעתו ב מקריו או תאמר הוא אשר תראה סביביו המון רבה מבני אדם רוכבי׳ ורגלי׳ וחרבו שלופות סביביו ונסי׳ם נשואים על ראשו וחצוצרות יתקעו לפניו הוא אשר ישכון ההיכל באר׳ הפלוני׳ מזה האיקלי׳ או הוא אשר צוה בבניי׳ ואת החומה או בעשות זה הגשר וכיוצא בזה מפעולותיו ויחסיו לזולתו ואיפשר שתורה על מציאותו בעניינים הם יותר נעלמים מאלו כמו שישאלך שואל היש לארץ הזאת מלך תאמר לו כן יש לה בלא ספק ומה המופת על זה תאמ׳ לו היות זה השולחני כאשר תראה איש חלוש צעיר הגוף לפניו זה ההמון הרב מן הזהובים וזה האיש האחר עצום הגוף החזק העני עומד לפניו ישאל ממנו שיעשה לו צדקה במשקל שעורה ולא יעשה אבל יגער בו וירחהו מעליו בדבריו ולולי פחד המלך היה מתחיל בהריגתו או ברחותו ולקחת מה שבידו מן הממון וזאת ראיה על היות זאת המדינה בעלת מלך הנה כבר הורת על מציאותו בסדור ענייני המדינה אשר סבתו פחד המלך ויראת ייסוריו ואי׳ ברבר בכל מה שהמשלנו בו מה שיורה על עצם המלך ואמתת עצמותו מצד היותו מלך כן קרה בהודעת הבורא ית׳ להבין בכל ספרי הנביאים ובתורה ג״כ כאשר הביא הצורך להישירם כולם למציאותו ית׳ ושיש לו השלמיות כולם ר״ל שאינו נמצא לבד כמו שהארץ נמצאת והשמים נמצאים אבל נמצ׳ חי חכם יכול פועל ושאר מה שצרי׳ שיאמינו במציאותו כאש׳ יהבאר אחר זה הישרו דעות בני אדם שהוא נמצא ברמיון הגשמות ושהוא חי ברמיון התנועה כי לא יראו ההמון דבר חזק המציאה אמת אין ספק בו כי אם הגשם וכל מה שאינו גשם אבל הוא בגשם הוא נמצא אצלם אבל הוא חסר המציאות מן הגשם להצטרכו במציאותו אל גשם אמנ׳ מה שאינו גשם ולא כח בגשם אינו דבר נמצא בשום פנים בתחלת ציור האדם ובלבד אצל רמיון וכן לא

יצירו ההמון מעניין החיים זולת התנועה ומה שאינו מתנועע תנועה רצונית מקומי
אינו חי ואעפי שהתנועה אינ׳ מעצם החי אבל מקרה רבק בו וכן ההשגה הנודעת
אצלנו הוא בחושים ר״ל השמע והראות וכן לא נדע ולא נצייר העתק העניין מנפש
איש ממנו לנפש איש אחר אלא בדבור והוא הקול אשר יחתכוהו השפה והלשון
ושאר כלי הדבור וכאשר הוישרו דעותינו גם כן אל היותו ית׳ משיג ושיגיעו עניינים
ממנו לנביאים להגיעם אלינו תארוהו לנו שהוא ישמע ויראה עניינו שהוא משיג
אלו הדברים הנראים והנשמעים וידעם ותארוהו לנו שהוא מדבר עניינו שיגיעו
עניינים ממנו ית׳ לנביאים וזהו עניין הנבואה והנה יתבאר זה תכלית ביאור וכאשר
לא נשכיל מהמציאנו זולתנו אלא בשנעשהו בנגיעה תארוהו שהוא פועל וכן כאשר
לא ישיגו ההמון דבר חי אלא בעל נפש תארוהו לנו ג״כ שהוא בעל נפש ואע״פ ששם
נפש משותף כמו שהתבאר העניין שהוא חי וכאשר לא יושגו אלו הפעולות כלם בנו
אלא בכלים גשמיים הושאלו לו אלו הכלים כולם אשר בהם תהיה התנועה המקומי׳
ר״ל הרגלי׳ וכפותם והכלי׳ אשר יהיה בהם השמע והראות והריח והם האזן והעין והא׳
והכלים אשר בהם יהיה הדבור וחומר הדבור והם הפה והלשון והקול והכלים אשר
בהם יעשה העושה ממנו מה שיעשהו והם הידים והאצבעות והכף והזרוע וביאור זה
כולו שהוא יתעלה מכל חסרון הושאלו לו הכלים הגשמיי׳ להורות בהם על פעולותיו
והושאלו לו הפעולות ההם להורות בהם על שלמות אחר איני עצם הפעולה ההיא
והמשל בו שהנה הושאלו לו העין האזן והיד והפה והלשון להורות בהם על הראות
והשמע והפעולה והדבור והושאלו לו הראות והשמע לראיה על ההשגה בכלל ולזה
תמצא לשון העברים תעשה השגת חוש אחר במקום השגת חוש אחר אמר ראו דבר
י׳ כמו שמעו דבר י׳ כי המכוון השיגו עניין דברו וכן ראה ריח בני כאלו אמר הריח ריח
בני כי המכוון השגת ריחו ולפי זה נאמר וכל העם רואים את הקולות ואת הלפידים
עם היות המאמר ההוא ג״כ מראה נבואה כמו שהוא ידוע ומפורסם באומה והושאלו
לו יתעלה הפעלה והדבור להורות על שפע אחר שופע מאתו כמו שיתבאר״ הנה כל
כלי גשמי שתמצאהו בכל ספרי הנבואה הוא אם כלי תנועה מקומית להורות על
החיים או כלי הרגשה להורות על ההשגה או כלי משוש להורות על הפעולה או כלי
דבור להורות על השפעת הדעות על הנביאים כמו שיתבאר תהיה הישרת ההערות
ההם כולם לישב לנו שיש נמצא חי פועל לכל מה שזולתו משיג לפעלו ג״כ והנה נבא
כשנתחיל בהרחקת התארים איך ישוב זה כולו לעניין אחר והוא עצמו יתעלה לבד
כי אין כוונת זה הפרק אלא לבאר עניין אלו הכלים הגשמיים המיוחסים לו יתעלה
מכל חסרון ושהם כולם להורות על פעולות הכלים ההם אשר הפעולות ההם
שלימות אצלנו בעבור שנורה על היותו שלם בכל מיני השלמות כמו שהעירונו
באמר דברה תורה בלשון בני אדם אמנם כלי התנועה המקומית המיוחסים לו יתעל׳
באמרו הדום רגלי׳ את מקום כפות רגלי׳ ואמנם כלי המשוש המיוחסים לו
יתעלה יד י׳ באצבע אלהים מעשה אצבעותיך ותשת עלי כפך וזרוע י׳ ימינך י׳ ואמנם
כלי הדבור המיוחסים לו פי י׳ דבר ויפתח שפתיו עמך קול י׳ בכח ולשונו כאש

אוכלת ואמנם כלי ההרגשה המיוחסים לו עיניו יחזו עפעפיו יבחנו עיני י משוטטות
הטה אלי אזנך ושמע כי אש קדחתם באפי ולא הושאלו לו מן האברי הפנימיי כי אם
הלב להיותו שם משותף והוא שם השכל ג״כ והוא התחלת חיי בעל חיים כי אמרו
המו מעי לו המון מעיך רוצה בו ג״כ הלב כי מעי ש״ם יאמר בכלל ובפרט הוא שם
הדקים בפרט ושם כל אבר פנימי בכלל ויהיה ג״כ שם הלב והראיה עליו אמרו
ותורתך בתוך מעי דומה לאמרו בתוך לבי ולזה אמר בזה הפסוק המו מעי המון
מיעיך ולשון המה אמנם בא בלב משאר האיברים הומה לי לבי וכן לא הושאל לו
הכחק להיותו כלי ההעתקה במפורסם ושהוא ג״כ יגע בו הדבר הנעתק וכל שכן שלא
יושאלו לו כלי המזון כי אלו גלויי החסרון בתחלת המחשבה ומשפט
הכלים כולם באמת אחד הנראה מהם והפנימי כולם כלי לפעולו הנפש המתחלפו
מהם כלים לצורך עמידת האיש ומן כאברים הפנימיים כולם ומהם כלים לצורך
עמידת המין בכלי ההולדה ומהם כלים לתקון עניין האיש ושלמות פעולותיו כידים
והרגלים והעיני כלם לשלמות התנועה והמעשה וההשגה אמנם צורך התנועה
לבעלי החיים הוא לכוין אל הנאות ולברוח ממה שהוא כנגדו ואמנם צורך החושים
היא להכיר מה שהוא כנגדו ומה שהוא נאות לו וצורך האדם לפעולות המלאכותיו
להזמנת מזונו ולבושו ודירתו מפני שהוא מחוייב לטבעו ר״ל שהוא צריך להזמין
מה שיאות לו והנה ימצאו קצת המלאכות ג״כ לקצת בעלי החיים לצרכן למלאכה
ההיא ואיני רואה שום אדם יסופק לו שהבורא ית׳ בלתי צריך לדבר יתמיד מציאותו
יתקן עניינו א״כ אין כלי לו כלומר שהוא אינו גוף ואמנם פעולותיו בעצמו לא בכלי
והכחות באין ספק מכלל הכלים א״כ אינו בעל כח כלומר שיהיה בו עניין זולת עצמו
בו יעשה או ידע או ירצה כי התארי׳ הם כחות שנו בהם השם לא זולת זה ואין זה כוונ
הפר׳ וכבר אמרו ז״ל במאמר כולל דוחה לכל מה שמראים אותן התארי׳ ההם הגשמיי
כולם אש׳ יזכרום הנביאים והוא מאמ׳ יורה לך שהחכמי׳ ז״ל לא עלה ברעתם ההגשמה
כלל ולא היה אצלם עניין ישבש או יסופק שום אדם ולזה תמצאם בכל התלמוד
והמדרשות נמשכים כפי פשוטי דברי הנבואה לדעתם כי דבר זה בטוח הוא בו מן
הספק ואין פחד עליו מטעות בו בשום פנים אבל הכל על צד ההמשל והורות
השכל לנמצא ובאשר התודע ההמשל שהוא יתעלה המשל במלך
יצוה ויזהיר ויענוש ויתן שכר טוב לאנשי ארצו ויש לו עבדים ושמשים יודיעו מצותיו
לעשותם ועושים לו מה שירצה לעשותי הלכו הם ג״כ כלומר יעשו החכמים על זה
המשל בכל מקום ודברו לפי מה שיתחיב מזה ההמשל מן הדבור והמענה והחזרה
בעניין ומה שינהג זה המנהג מפעולות המלכים ובזה כולו הם בטוחים שלא יספק
זה ולא יבלבל והמאמר ההוא הכולל אשר רמזנו אליו הוא אמרם בבראשית רבא
גדול כחן של נביאים שהם מדמים הצורה ליוצרה שנ׳ ועל דמות הכסא דמות כמראה
אדם כבר בארו כי אלו הצורות כולם אשר ישיגום הנביאים כולם במראה הנבואה
הם צורות נבראות השם בוראם והוא האמת כי כל צורה מדומה היא ברואה ומה
נפלא מאמרם גדול כחם כאלו הרא׳ על עצמם עליהם השלום שהעניין ההוא קשה

עליהם כי כן יאמרו לעולם כשיקשה עליהם מאמר שנאמר או פעל שנפעל ויש בנראהו גנות כמו שאמרו ר׳ פלוני עבר עוברא במוק ביחירי בלילה אמר רב פלוני כמה רב גוברייה דעביד ביחיראה ורב גובריה הוא גדול כחו וכאלו הם אומרים מה גדול מה שהוצרכו הנביאים לעשותו בהיותם מורים על עצמו יתעלה בעניני הנבראי אשר בראם והבן זה מאד כבר פירשו ובארו על עצמם הנקיותם מהאמנת הגשמות ושכל צורה ותכונה שיראו במראה הנבואה הם עניינים נבראים אמנם דמו את הצורה ליוצרה כמו שאמרו רז״ל ומי שירצה לחשב רע עליהם אחר אלו המאמרים על צד הרוע ולהכר מי שלא נראה ולא נודע עניינו אין היזק עליהם ז״ל בזה

פרק מז

כבר זכרנו פעמים כי כל מה שידמהו ההמון חסרון או אי אפשר לציירו בחק השם יתעלה לא השאילוהו ספרי הנבואה לו יתעלה ואעפי שמשפטו משפט הדברים אשר הושאלו לו מפני שאותם שיתואר בהם ידמו קצת שלימויות או איפשר לדמותם וצריך לפי ההנחה הזאת שנבאר למה הושאלו לו יתעלה השמע והראות והריח ולא הושא לו הטעם והמשוש ומשפט דומות יתעלה מן החושים החמשה אחד והחושי כולם חסרון בבחינת ההשגה ואפי לכי שלא ישיג אלא נהב להיותם מתפעלים מתפסקי בואבים כשאר הכלים ועניין אמרנו יתעלה רואה כלומר ישיג הנראים ושומע כלומ ישיג הנשמעים וכן היה יכול לתארו בטעם ובמשוש ויפורש בו שהוא ישיג הנטעמי והממוששים כי במשפט השגתם כולם אחד ואם השולל ממנו השגת אחד מהם תתחייב שלילת השגתם כולם ר״ל החמשה חושים ואם התחייב לו השגת אחד מהם ר״ל השגת מה שישיגהו חוש מהם יתחייב שישיג כל מושגיהם החמשה ומצאנו ספרינו אמרו וירא י׳ וישמע י׳ וירח י׳ ולא אמרו ויטעם י׳ וימשש י׳ ונא שעלת הכל מה שהתיישב בדמיון כל אדם שהשם לא יפגש הגשמים פגישת גשם לגשם שהרי אף בעיניהם לא יראוהו ושני החושים האלה ר״ל הטעם והמשוש לא ישיגו מורגשיה׳ עד שימששום אמנם חושי הראות והשמע ישיגו מורגשיהם ואעפי שהעצמים ההם הנושאים לאכיות ההם רחוקים מהם על כן היה נאות ליחסם לשם כדמיון ההמון ועוד כי העניין והכוונה בהשאלת אלה החושים לו להורות על השיגו פעולותינו והשמע והראות מכפיק בזה ר״ל שישיג בו כל מה שיעשה וולתו או יאמר אותו כמו שאמרו על צד ההזהרה והמניעה בכלל ההוכחה דע מה למעלה ממך עין רואה ואזן שומעת ואתה יודע על דרך האמת כי משפט הכל משפט אחד וכי כצד שירוחק ממנו השגת המשוש והטעם בצד ההוא בעצמו ירוחקו הראות והשמע והרי כי הכל השגות גשמיות והפעליות ועניינים משתנים אלא שקצתם יראה חסרונו מיד וקצתם יחשב בהם שלמות כמו שיראה חסרון הרעיון והדמיון ולא נראה חסרון ההשכלות וההתבוננות ולא הושאל לו רעיון אשר הוא הדמיון והושאלו לו מחשב והבונה אשר הם ההשכלות וההתבוננות ונאמר אשר חשב י׳ ובתבונתו נטה שמי׳ והנה אירע בהשגות הפנימיות גם כמו שאירע בהשגות החושיות הנראות מהיותם קצתם מושאלים וקצתם לא הושאלו וכל זה כלשון בני אדם מה שחשבו שישג בו

שלמות תארוהו בו ומה שהוא נראה החסרון לא תארוהו בו ועל דרך האמת אין
תואר עצמי ראוי לו מוסף על עצמו כמו שיבא עליו המופת

פרק מח

כל מה שבא מענין השמע מיוחס לאל ית׳ תמצא אונקלוס הגר נשמר ממנו ופירש
ענינו בהגיע המאמר ההוא אליו יתעלה כלומ׳ שהוא השיגהו ואם היה בכלל
הצעקה והתפילה יפרש ענינו שהוא קבל או לא קבל ויאמ׳ לעולם בתרגום שמע
ה׳ שמיע קדם ה׳ ובענין הצעקה תרגם שמע אשמע צעקתו קבלא אקבל
וזה נמשך בפירושו לא נטה מזה במקום מן המקומות אמנם מה שבא מן הראיה
מיוחס אליו יתעלה פרשו אונקלו׳ בו על פירושי׳ מופלאי׳ לא התבאר לי כוונתו ודעתו
והוא כי במקומו׳ יפרש׳ וירא י׳ וחזא י׳ ובמקומו׳ יפרשהו וגלי קדם י׳ אמנם פרשו וחזא
י׳ היא ראיה מבוארת על היו׳ חזא גכ בלשון הארמי משותף ושהוא מורה על ענין
השגת השכל כאשר יורה על השגת החוש׳ ואני תמה אחר שהענין כן אצלו על מה
ברח מן הקצת ופירשו וגלי קדם י׳ ובאשר השתכלתי במה שמצאתיו מנוסחאות
התרגום עם מה ששמעתיו בעת הלמוד ראיתיו כשימצא הראיה מחוברת בעול והזק
וחמס יפרשהו וגלי קדם ואין ספק שמלת חזא בלשו׳ ההוא גזורת ההשגה וישוב הדבר
המושג כפי מה שהושג ולזה כשמצא הראיה נתלת בעול לא יאמר וחזא אבל וגלי
קדם י׳ והנה מצאתי כל ראיה מיוחסת לאל בכל התורה פירשה וחזא זולת אלו אשר
אספר לך כי ראה הש׳ם את עניי ארי גלי קדם י׳ עולבני כי ראיתי את כל אשר לבן
עושה לך ארי גלי קדמי עם היות המדב׳ מלאך לא יחס לו ההשגה המורה על ישוב
הענין להיותו עול וירא אהים את בני ישרא וגלי קדם י׳ שיעבודא דבני ישר׳
ראה ראיתי את עני עמי אשר במצרים מיגלא גלי קדמי יה׳ שעבודא דעמי וגם
ראיתי את הלחץ ארי גלי קדמי דחקא וכי ראה את עניים ארי גלי קדמוהי שעבודהו׳
ראיתי את העם הזה גלי קדמי עמא הדין שענינו ראיתי מריים כמו וירא אהים את
בני ישראל אשר ענינו ראה את עניים ועמלם וירא י׳ וינאץ וגלי קדם י׳ כי יראה כי
אזלת יד ארי גלי קדמוהי וזה גכ ענין עול להם והתגברות שונא וזה כולו היה
נמשך ונראה בו והבט אל עמל לא תוכל ולזה כל שעבור וכל מרי יתרגמהו גלי
קדמוהי אבל נפכד עלי זה הפירוש הטוב הנאה אשר אין ספק בו בג׳ מקומו׳ היה
מחקם לפי זאת הכברא שיפרשם וגלי קדם י׳ ואני מוצא אות׳ בנוסחאות וחזא י׳ והם
אלו וירא י׳ כי רבה רעת האדם וירא אהים את הארץ והנה נשחתה וירא י׳ כי
שנואה לאה והקרוב אצלי שיהיה זה טעות שנפל בנוסחאות שאין אצלינו כתיב
אונקלוס בזה עד שנאמר שמא יש׳ לו בזה פירוש האמנם פרשו אהי׳ יראה לו השה
קדם י׳ גלי אימרא שלא יביא זה לחשוב שהשם עתיד לבקשו ולהמציאו או הוא גכ
מגנה בלשון ההוא התלות השגתו באחר מבעלי חיים בלתי מדברי׳ וצריך שיבוקש
הרב בדקדוק הנסחאות בזה ואם תמצ׳ אלו המקומו׳ כמו שזכרנו לא אדע לו כוונ׳ בזה

פרק מט

המלאכי׳ אינם בעלי גשמים אבל הם

שכליב נפרדו מהחומר אמנם הם עשוי והע בראם כמו שיתבאר ובבראשית רבה
אמרו להט החרב המתהפכת על שם משרתיו אש לוהט המתהפכת שהם מתהפכי
פעמים אנשים פעמים נשים פעמים רוחות פעמים מלאכים הנה כבר בארנו כיה
המאמר שהם אינם בעלי תומר ואין לה תבונה קיימת גשמית חוץ לשכל אבל הכל
במראה הנבואה ולפי פעל הכח המדמה כמו שיזכר בענין אמתת הנבואה ואמנם
אמרם פעמים נשים כי הנביאים גם כבר ראו המלאכים במראה הנבואה צורת נשי
דומו על מאמ זכרי והנה שתים נשי יוצאות ורוח בכנפיהם וכו וכבר ידעת כי השגת
הנקי מן החומר הערום מן הגשמות לגמרי כבדה מאד על האדם אלא אחר למוד
רב וכלבד למי שלא יבדיל בין המושכל והמדומה ורב השענו על השגת הדמיון לבד
ויהיה כל מדומה אצלו נמצא או אפשר המציאה ומה שלא יפול ברשת הדמיון אצלו
נעדר ונמנע המציאה כי אלו האנשי והם רב המעייני לא יתאמת להם ענין לעולם
ולא יתבאר להם ספק ולכבר וה גם הביאו ספרי הנבואה דברי שיראה מפשוטיהם
גשמות המלאכים ותנועותיהם והיותם צורת אדם והיותם מצוים מהשם והם עושי
דברו ועושים מה שירצה במצוותו כל זה להיישיר השכל אל מציאותם ושהם חיים
שלמים כמו שבארנו בתק הא אלא שאם יעמוד אדם נהם על זה הדמיון היתה
הומה אמתתם ועצמם עצם השם בדמיון ההמון שגם נאמר בנורא דברים יראה
פשוטם שהוא גוף חי מתנועע על צורת אדם והיישר השכל אל היות מעלת מציאות
למטה ממעלת האוה בערבו בצורותיהם הכר מצורת בעלי חיים אשר אינם
מדברי עד שיהיה המוכן ממציאות הכוד יותר שלם ממציאותם כמו שהאדם יותר
שלם מבעלי חיים שאינם מדברי ולא תחובר להם צורת בעלי חיים שאינם מדברים
בשום פנים אלא הכנפים כי לא יצוייר עופפות מבלתי כנפים כמו שלא הצויי הליכה
מבלתי רגלים כי אלו התנועות לא תצוייר מציאותם אלא באלו הנשואים בהכרח
ונבחרה תנועת העופפות להורות על היותם חיים מפני שהיא השלמה שבתנועות
בעלי חיים שאינם מדברים המקומיות והנבחרת שבהן והאדם יחשבה שלמות גמורה
עד שהאדם יתאוה שיעוף כדי שיקל עליו לברוח מכל מה שיזיקוהו וימהר אל מה
שיאות לו במהירות ואם רחק ועל כן יתחסו להם זאת התנועה ועוד כי העוף יראה
ואחר כן יעלם ויקרב ואחר כן ירחק בזמן מועט ואלו כולם עניינים צריך שהאמינם
במלאכים כמו שיתבאר אחר זה ולא יחסו זה השלמות המדומה ר"ל תנועת העופפו
לשם בשום פני להיותה תנועת בעל חיים בלתי מדבר ולא תטעה באמרו וירכב על
כרוב ויעוף כי הכרוב הוא אשר עף והכוונה במשל ההוא מהירות בא הענין ההוא
כמו שנ הנה י' רוכב על עב קל ובא מצרים ר"ל מהירות רדת זאת המכה בהם גם
וגם לא יטעך גם מה שהמצא ביחזקאל לבד כפני שור ופני ארי ופני נשר וכף רגל עג
כי יש לזה כולו פירוש אחר תשמעהו ועוד שהוא אמנם לא תאר אלא החיות והנה
יתבארו אלה העניינים ברמיזות מספיקות בהערה אמנם תנועת העופפות נמצאת
בכתוב בכל מקום ולא יצוייר כי אם בכנפים ויוחסו להם הכנפים להישיר לעניין
מציאות לא לאמתת מהותם ודע כי כל מתנועע תנועה ממהרת מאד יתואר בעופפות

להורות על מהירות התנועה אמר כאשר יראה הנשר כי הנשר ממהר העופפות והמרוצה מכל העוף ולוה ימשיל בו ודע עוד כי הכנפים הם סבות העופפות ולוה יהיו הכנפים אשר יראו על מספר סבות תנועת המתנועע ואין זה כוונת זה הפרק

פרק נ

דע אתה המעיין במאמרי זה כי ההאמנה אינה הענין הנאמר בפה אבל הענין המצוייר בנפש כשיאמינו בו שהוא כן כמו שצוייר ואם יספיק לך מן הדעות האמתיות או הנחשבות אמתתם אצלך בשתספרם במאמר מבלתי שתציירם ותאמין בהם כל שכן כשתבקש מהם האמת היה זה קל מאד כמו שתמצא רבים מן הפתאים יזכרו אמונות לא יציירו להם ענין בשום פנים אבל אם מלאך לבך לעלות לזאת המדרגה העליונה מדרגת העיון ושיתאמת לך שהשם אחד האחדות האמתית עד שלא תמצא לו הרכבה כלל ואי לחשוב בו שום חלוק בשום פנים דע שאין לו יתעלה תואר עצמי בשום פנים ולא בשום ענין וכמו שנמנע היותו גשם כן נמנע היותו בעל תאר עצמי אמנם מי שיאמין שהוא אחד בעל תארים רבים כבר אמר שהוא אחד במלתו והאמינו רבים במחשבתו וזה כמאמר הנוצרים הוא אחד אבל הוא שלשה והשלשה אחד כן מאמר האומר הוא אחד אבל היא בעל תארים רבים והוא ותאריו אחד עם הסתלק ההגשמות והאמנת הפשיטות הגמורה כאלו כוונתינו וחפושנו איך נאמר לא איך נאמין ואין אמונה אלא אחר ציור כי האמונה היא ההאמנה במה שצוייר שהוא חוץ לשכל כפי מה שצוייר בשכל ואם יהיה עם זאת האמונה שאי איפשר חילוף זאת האמונה בשום פנים ולא ימצא בשכל מקום דחייה לאמונה ההיא ולא לשער אפשרות חלופה תהיה אמתית וכשתפשיט מעליך התאוות והמנהגים ותהיה בעל תבונה ותתבונן מה שאומר אותו באלו הפרקים הבאים בהרחקת התארים יתאמת לך מה שאמרנו בהכרח ותהיה אז מי שיצייר יחוד השם לא מי שיאמר אותו בפיו ולא יצייר לו ענין ויהיה מכת הנאמר עליהם קרוב אתה בפיהם ורחוק אתה מכליותיהם אבל צריך שיהיה האדם מכת מי שיצייר האמת וישיגהו ואם לא ידבר בו כמו שצוו החשובים ונאמר להם אמרו בלבבכם על משכבכם ודומו סלה

פרק נא

נמצאה עניינים רבים מבוארים גלויים מהם מושכלים ראשונים ומורגשים ומהם מה שהם קרובים לאלו עד שאפי' הונח האדם כמו שהוא לא יצטרך עליהם מופת במציאות התנועה ומציאות היכולת לאדם והגלות ההויה וההפסד וטבעי הדברים הנראים לחושי כחם האש וקר המים וכיוצא באלו דברים רבים אמנם כאשר יצאו דעות זרות אם מטועה או ממי שכיון זה לענין אחר והלך בדעות ההם כנגד טבע הנמצא והרחיק המורגש או רצה שיביא להשב מציאות מה שאינו נמצא הוצרכו אנשי החכמה להעמיד הדברים ההם הגלויים ולבטל מציאות הדברים הה הנחשבים כמו שנמצא אריסטו יקיים התנועה בעבור שהורחקה ויביא מופת על בטול החלק שאינו מתחלק בעבור שקיימו מציאותו ומזה הכת הוא הרחקת התארים העצמיים מהבורא ית' וזה כי הענין מושכל ראשון והוא שהתואר בלתי עצם המתואר ושהוא ענין אחר

לעצם ואם כן הוא מקרה ואם היה התואר ההוא עצם המתואר יהיה התואר כפל
במאמר לבד כאלו תאמר שהאדם הוא האדם או יהיה פירוש שם כאלו תאמר האד׳
הוא החי המדבר כי החי המדבר הוא עצם האדם ואמתתו ואין שם עניין שלישי זולת
החי והמדבר הוא האדם והוא המתואר בחיי ובדבר אבל עניין זה התואר פירוש שם
לא זולת זה כאלו האמר שהדבר אשר שמו אדם הוא הדבר המורכב מן החיים
והדבר הנה כבר התבאר כי התואר לא ימלט מאחד משני דברים אם שיהיה הוא
עצם המתואר ויהיה פרוש שם ואנחנו לא נמנע זה נרחק השם מזה הצד אבל מצד
אחר כמו שיתבאר או שיהי׳ התואר בלתי המתואר אבל הוא עניין מוס׳ על המתואר
וזה יביא להיות התואר ההוא מקרה לעצם ההוא ולא בשלילת שם המקרה מתארי
הבורא ישולל ענינו כי כל עניין מוסף על העצם הוא משיג אותו בלתי משלים
אמתתו וזהו עניין המקרה מחובר אל מה שיתחייב מהיות דברים רבים קודמים
אם יהיו התארים רבים ואין אחדות כלל אלא בהאמין עצם אחד פשוט אין הרכבה בו
ולא רבוי עניינים אבל עניין אחד מאי זה צד שתביט בו ובאי זו בחינה שתבחנהו
תמצאהו אחד לא יחלק לשני עניינים בשום פנים ולא בשום כבה ולא ימצא בו רבוי
לא חוץ לשכל ולא בשכל כמו שיבא עליו המופת בזה המאמר וכבר הגיע המאמר
באנשים מבעלי העיון באמרם כי תאריו יתעלה אינם עצמו ולא דבר יוצא מעצמו וזה
כמאמר אחרים העניינים רוצים בם העניינים הכלליים פי׳ הסוג והמין והמדבר
והסגלה והמקרה אינם נמצאים ולא נעדרים וכמאמר אחרים העצם הפרדי
אינו במקום אבל יטריד הגבול והאדם אין לו פעל כלל אבל יש לו הקניה ואלו
כלם דברים יאמרו לבד והם נמצאים במלות ולא בדעות כל שכן שתהי׳ להם מציאה
חוץ לשכל אבל הם כמו שידעת וידע כל מי שלא יטעה עצמו ישברו ברוב הדברי׳
במאמרים שמשתדל׳ אומרם לשמרם ברוב דברים והמשלים מטעים ולאמתם
בצעקה ובהוצאת דבות והרחקות ובפנים רבי׳ מורכבים ממחלוקת נצח והטעאה
ובשישוב אומרם ומעמידם באלו הדברים עם נפשו לאמונתו לא ימצא דבר וולתי
הבלבול וקצרת יד השכל שהוא ישתדל להמציא מה שאינו נמצא ולברוא אמצעי
בין שני הפכי׳ אין אמצעי ביניה׳ כלל היש בין הנמצא ושאינו נמצא אמצעי או בין היות
שני הדברים האחד מהם הוא האחר או הוא וזולתו אמצעי ואמנם הצריך לזה מה
שאמרנו משמירת הדמיונות והיות המצייר תמיד מכל הגשמים הנמצאים שהם
גשם מן הגשמים הנמצאים שהם עצמיות מה שהוא עצם אחד מן העצמים וכל עצם
מהם בעל תארי׳ בהכרח ולא נמצא לעולם עצם גשם מופשט במציאותו מבלתי
תואר ונמשך אחר זה הדמיון והשבו שהוא יתעלה כן מורכב מעניינים הלוקים עצמו
והעניינים המוספי׳ על העצם ואנשים נמשכו אחר הדמוי והאמינוהו גשם בעל תארי׳
ואנשי׳ כרו מזה הדרך והרחיקו הגשם והשאירו התארים כל זה הביא
אליו דריפת פשוטי ספרי התורה כמו שאבאר בפרקים יבאו בזה העניין

פרק נב

כל מתואר שיתחייב לו תאר ויאמר הוא
הכך לא ימלט התאר ההוא מהיותו מאחד

מאלו החלקים ההמשה החלק הראשון שיתואר הדבר בגדרו כמו שיתואר האדם בשהוא החי המדבר וזה התאר הוא המורה על מהות הדבר מאמתתו כבר בארנו שהוא פירוש שם לא דבר אחר וזה המין מן התאר מרוחק מן הא' יתעלה אצל כל אדם שהוא יתעלה אין לו סבות קודמות הם סבת מציאותו ויוגבל בהם ולזה הוא מפורסם אצל כל אחד מן המעיינים המבררי' למה שיאמרוהו כי הש' לא יגדר

והחלק השני שיתואר הדבר בחלק גדרו כמו שיתואר האד' בחיות או בדבר וזה ענייננו החיוב שאנחנו כשנאמר כל איש מדבר אמנם ענייננו כי כל מי שימצא לו האנושות ימצא בו הדבר וזה המין מן התארי' מרוחק מן הבורא יתעלה אצל כל אדם ושאם היה לו חלק מהות תהיה מהותו מורכבת ושקרות זה החלק נחקו כשקרות אשר לפניו

והחלק השלישי שיתואר דבר בעניין יוצא מאמתתו ועצמו עד שיהיה העניי' ההוא אינו ממה שיושלם בו העצם ויתקיי' ויהיה העניין ההו' א"כ איכות אחת בו והאיכות והוא הסוג העליון מקרה מן המקרים ואם היה נמצא לו יתעלה תאר מזה החלק היה הוא יתעלה נושא המקרים ויספיק בזה רוחק מאמתתו ועצמו ר"ל שיהיה בעל איכות והתמה מהיות האומרים בתארי' מרחיקים ממנו יתעלה הדמוי והאיוך ואין עניין אמרם לא יתאיך אלא שאינו בעל איכות וכל תאר שיחוייב לעצם אחר חיוב עצמי הוא אם מקיי' לעצם והוא הוא או איכות לעצם ההוא וסוגי האיכות ארבעה כמו שידעת ואני אמשיל לך משל על דרך התואר מכל סוג מהם שיתבאר לך המנע מציאות זה המין מן התארים לש' ית'

משל הראשון כהארך האד' בטבע מטבעיו העיוניים או המדות או התכונות אשר ימצאו לו כאשר הוא בעל נפש באמרך פלוני הנגר או הנוהר מחטא או החולה ואין הבדל בין אמרך הנגר או אמרך החכם או הרופא הכל תכונה בנפש ואין הבדל בין אמרך הנוזר או אמרך הרחמן כי כל מלאכה וכל חכמה וכל מדה חזקה היא תכונה בנפש וזה כלו מבואר למי שהשתדל במלאכת ההגיון השתדלות מעט

והמשל השני כתארך הדב' בכח טבעי בו או לא כח טבעי כאמר' הרך והקשה ואין הבדל בין אמרך הרך והקשה ובין אמרך החזק והחלש הכל הכנות טבעיות

והמשל השלישי כתארך האדם באיכות המתפעלת ובהפעליות כאמרך פלוני הכעסן או הקוצף או הפחדן או הרחמן בשלא יתחזקו המדות ומזה הסוג תארך הדבר במראה ובטעם ובריח ובחום ובקור וביובש ובלחות

והמשל הרביעי כתארך הדבר במה שישיגהו מצד הכמות כאשר הוא כמות באמרך הארוך והקצר והמעוות והישר ומה שדומה לזה וכשתסתכל בכל אלו התארים והדומים להם תמצאם נמנעים בחק הבור' שאינו בעל כמות שתשיגהו איכות המשגת הכמות באשר הוא כמות ואינו מתפעל שתשיגהו ההפעליות ואין לו ההכנות שישיגהו הכח וכיוצא בו ואינו יתעלה בעל נפש שתהיה לו תכונה וישיגהו הטבעים הקניינים כענוה וכבשת וכיוצא בהם ולא מה שישיג הבעל הנפש באשר הוא בעל נפש כבריאות וההולי' הנה כבר התבאר לך כי כל תאר שישוב לסוג האיכות העליון לא ימצא לו יתעלה הנה אלו שלשה חלקים מן התארי' והם מה שיורה על מהות או על חלק מהות או על איכות אחת נמצאת במהות כבר

התבאר המנעה בחקו יתעלה מפני שהם כולם מורים על ההרכבה אשר נבאר
במופת המנעה בחק הבורא ולזה נאמר שהוא אחד גמור והחלק הרביעי מן
התארים הוא שיתואר הדבר ביחוסו לזולתו כמו שייוחס לזמן או למקום או לאיש
אחד כתארך ראובן שהוא אבי פלוני או שותף פלוני או שוכן במקום הפלוני או אשר
היה בזמן הפלוני וזה המין מן התארים לא יחייב רבוי ולא שנוי בעצם המתואר כי
זה ראובן הנרמז אליו הוא שותף שמעון ואבי חנוך וארון לוי ורוע יהודה ושוכן בבית
אשר הוא כך והוא אשר נולד בשנת כך ואילו ענייני הייחס אינם עצמו ולא דבר
בעצמו כאיכויות ויראה בתחילת המחשבה שיהיה נכון שיתואר הבורא יתעלה בזה
המין מן התארים אמנם עם ההתאמתות ודקדוק העיון יתבאר המנע וזה אם שהשם
יתעלה אין יחס בינו ובין הזמן והמקום וזה מבואר כי הזמן מקרה דבק לתנועה
כשיביטו בה עניין הקדימה והאחור ותהי נספרת כמו שהתבאר במקומות הנפרדי
לזה העניי והתנועה ממשיגי הגשמי והבורא ית אינו גשם ואין יחס בינו ובין הזמן ובן
אין יחס בינו ובין המקום ואמנם מקום החקירה והעיון היש בינו יתעלה ובין דבר
מברואיו מן העצמים קצת יחס אמתי שיתואר בו אמנם שאין הצטרפות בינו ובין
דבר מברואיו זה מבואר בתחלת עיון כי מסגולות שני המצטרפים ההתהפך בשווי
והוא יתעלה מחוייב המציאה ומה שזולתו אפשר המציאה כמו שנבאר אין הצטרפו
אב אמנם שיהיה ביניהם קצת יחס והוא דבר שיחשב בו שאיפשר ואינו כן שאי
איפשר שיצוייר יחס בין השכל והמראה ושניהם תכללם מציאה אחת כדעתנו ואיך
יצוייר יחס בין מי שאין בינו ובין מה שזולתו עניין שיכללם בשום פנים כי המציאה
אמנם תאמר אצלנו עליו יתעלה ועל זולתו בשתוף גמור אב אין יחס בשום פנים
באמת בינו ובין דבר מברואיו כי היחס אמנם ימצא לעולם בין שני דברים שתחת
מין אחד קרוב בהכרח אמנם כשיהיו תחת סוג אחד אין יחס ביניהם ולזה לא
יאמר זאת האדמימות היא יותר חזקה מזאת הירוקות או יותר הלושה ממנה או
שוה לה אעפ שעניהם תחת סוג אחד והוא המראה אמנם כשיהיו שני הדברים
תחת שני סוגים עליונים אין ספק שאין יחס ביניהם בשום פנים ולא בתחלת הדעת
המשותף ואעפי שיעלו לסוג אחד והמשל בו שאין כפק לשום אדם שאין יחס בין
המאה אמות ובין החום אשר בפלפל כי זה מסוג האיכות וזה מסוג הכמות ואין יחס
גב בין החכמה ובין המתיקות או בין הענוה והמרירות ואעפי שכל אלו תחת סוג
האיכות העליון ואיך יהיה יחס בינו יתעלה ובין דבר מברואיו עם ההפרש הגדול
באמיתת המציאות אשר אין הפרש יותר רחוק ממנו ואלו היה ביניהם יחס היה
מתחייב שישיגהו מקרה היחס ואעפי שאין זה מקרה בעצמו יתעלה אלא שהוא
בכלל קצת מקרה הנה לא תנצל בחיוב תאר לו ואפי מצד היחס על האמת אלא
שהוא הראוי שבתארים אשר צריך שיקלו בתאר הבורא בו מפני שלא יתחייב רבוי
הקדמו ולא יתחייב שנוי בעצמו יתעלה בהשתנות המיוחסים והחלק החמישי
מתארי החייוב הוא שיתואר הדבר בפעולתו ואיני רוצה בפעולתו קניין המלאכה
אשר בו כאמרך הנגר הצייר או הנפח כי הם ממין האיכות במו שזכרנו אבל ארצה

בפעולתו הפעולה אשר פעלה כאמרך ראובן הוא אשר חרש זה הדלת ובנה ז החומ וארג זה הבגד וזה המין מן התארים רחוק מעצם המיוחס ולזה ראוי שיתואר בהם הבורא יתעלה אחר אשר תדע שאלו הפעולות המתחלפות לא יתחייב שיעשו כלם בעניני מתחלפים בעצם הפועל כמו שיתבאר אבל כל פעולותיו יתעלה המתחלפות כולם בעצמו לא בעניין מוסף על עצמו כמו שבארנו ויהיה ביאור מה שבזה הפרק שהוא יתעלה אחד מכל הצדדי אין רבוי בו ולא עניי מוסף על העצם ושהתארי חלוקי העניינים הרבים הנמצאים בספרים המורים עליו יתעלה הם מצד רבוי פעולותיו לא מפני רבוי בעצמו וקצתם להורות על שלמותו כפי מה שנחשבהו שלמות כמו שבארנו ואמנם אם אפשר שיהיה העצם האחד הפשוט אשר אין רבוי בו עושה מעשים מתחלפים הנה יתבאר לך אחר זה במשלים

פרק נג

אשר הביא המאמינים מציאות תארים לבורא להאמין בהן קרוב לאשר הביא

מאמיני ההשגמה להאמין בה וזה כי מאמין ההשגמה לא הביאהו אליה עיון שכלי אבל נמשך אחר פשוטי הכתו׳ וכן העניין בתארי כאשר נמצאו ספרי הנביאים וספרי התורה שתארוהו יתעלה בתארים לקחו העניין על פשוטו והאמינוהו בעל תארים ובאלו הם רוממוהו מן הגשמות ולא רוממוהו מענייני הגשמות והם המקרי ר״ל התכונות הנפשיות אשר הם כולם איכיות וכל תאר שיחשוב מאמין התארי שהוא עצמיי לבור׳ יתעלה אתה תמצא עניינו עניין האיכות אע״פ שלא יבארהו בו דומה במ שנהגוהו מענייני כל גשם בעל נפש חיה ועל הכל גא׳ דבר׳ תורה בלשון בני אדם אמנם הכוונה בכולם להארו בשלמות לא בעצם העניין ההוא אשר הוא שלמות לבעלי הנפש מן הנבראות ורבים תארי פעולותיו המתחלפות ולא בהתחלף הפעולו׳ יתחלפו העניינים הנמצאים בפועל ואני אמשול לך משל בזה מן העניינים הנמצאי׳ אתנו ר״ל שיהיה הפועל אחד ויתחייבו ממנו פעולות מתחלפות ואע״פ שלא יהיה בעל רצון כש׳ אם היה פועל ברצון והמשל בו האש תתיך קצת הדברים ותקפיא קצתם תבשל ותשרף ותלבין ותשחיר ואלו יתאר האדם האש בשהיא המלבנת והמשחרת והשורפת והמבשלת והמקפיאה והמתיכה היה אומ׳ אמת ויהיה מי שלא ידע טבע האש חושב שיש בה ששה עניינים מתחלפים עניין בו ישחיר ועניין אחר בו ילבין ועניין שלישי בו יבשל ועניין רביעי בו ישרף ועניין חמישי בו יתיך ועניין ששי בו יקפיא ואלו כלם פעולות זו הפך זו אין עניין פעולה מהם עניין האחרת אמנם אשר ידע טבע האש ידע שבאיכות אחת פועלת תפעל כל אלו הפעולות והיא החום ואם הי׳ זה נמצא במה שיעשה בטבע כל שכן בחק הפועל ברצון וכ״ש בחקו ית׳ אשר התעלה על כל ספור כאשר השגנו ממנו יחסים מתחלפי העניינים כי עניין החכמה בלתי עניין היכלת בנו ועניין היכלת בלתי עניין הרצון איך נחייב מזה שיהיו בו עניינים מתחלפי׳ עצמיים לו עד שיהיה בו עניין בו ידע ועניין בו ירצה ועניין בו יוכל כי זה הו׳ עניין התארים אשר יאמרו אתם והנה יבאר קצתם בזה וימנה העניינים המוספים על העצם וקצתם לא יבאר בזה אלא שהוא מפורש באמונה ואם לא יפרש אותה

נדבר מובן כמאמר קצתם יכול לעצמו חי לעצמו רוצה לעצמו ואני אמשיל לך עוד בכח המדבר הנמצא באדם שהוא כח אחד אין רבוי בו ובו ידע החכמות והמלאכות ובו בעצמו יתפר ויננר ויארג ויבנה וילמוד וידע התשבורת וינהיג המדינה ואלו הפעולות מתחלפות מחוייבות מכח אחד פשוט אין רבוי בו והפעולות המתחלפות ההם רבות מאד כמעט שאין תכלית למספרם ר״ל במספר הפעולות אשר יוציאם הכח המדבר ואין רחוק א״כ בחק הבורא ית׳ שיהיו אלו הפעולות המתחלפות באות מעצם אחת פשוט אין רבוי בו ולא ענין מוסף כלל ויהיה כל תאר נמצ׳ בספרי האלהי׳ ית׳ הוא תואר פעולתו לא תאר עצמו או מורה על שלמות גמור בו לא שיש לו עצם מורכב מעניי׳ נ׳ מתחלפי׳ שלא כהיותם כלתי׳ מתירים מלת ההרכבה יבטל ענייגם מן העצם בעל התארי׳ אלא שהנה מקום הספק אשר הביאם לזה והוא זה שאבארהו לך והוא שאלו אשר האמינו בתארים לא האמינום מפני רוב הפעולות אבל יאמרו אמת כי העצם האחד יפעל פעולות מתחלפות אמנם התארים העצמיים לו יתעלה אינם מפעולותיו שאי אפשר שיחשב כי הבורא ברא עצמו והם בתארי׳ ההם אשר קראו אותם עצמיים חלוקים ר״ל במספרם כי הכל נמשכים אחרי הבתוב מן הכתובי׳ ואומר לך מה שהכל מסכימים עליו ויחשבו שהוא מושכל ושלא ימשכו בו אחר דברי נביא והם ארבעה תארי׳ חי יכול חכם רוצה ואמרו שאלו עניינים שונים ושלמויו׳ אשר מן השקר שיהיה הבורא נערר מהם מאומה ואי אפש׳ שיהיו אלו מכלל פעולותיו וזה ביאור דעתם ואשר תדעהו כי ענין החכמה בו יתעלה הוא כענין החיי׳ להיות כל משיג עצמו חי וחכם בעניין אחד וזה כשנרצה בחכמה השגת עצמו והעצם המשיג הוא בעצמו העצם המושג בלי ספק שאינו לפי דעתינו מורכב משני דברים דבר ישיג ודבר אחר לא ישיג כאדם המורכב מנפש משגת וגוף בלתי משיג וכשירצ׳ באמרנו חכם משיג עצמו יהיו החכמה והחיים עניין אחד והם לא יביטו זה הענין אבל יביטו השיגו לברואיו וכן בלא ספק היכולת והרצון אין כל אחד מהם נמצא לבור׳ בבחינת עצמו שהוא לא יוכל על עצמו ולא יתואר ברצותו עצמו וזה מה שלא יצירהו אדם אבל אילו התארים אמנם יחשבום בבחינת יחסים מתחלפים בין ה׳ יתעלה ובין ברואיו וזה שהוא יכול שיברא מה שיברא ורוצה להמציא הנמצא כפי מה שהמציאו ויודע במה שהמציא הנה ככר התבאר לך שאילו התארי׳ ג״כ אינם בבחינת עצמו אבל בבחינת הברואים ולזה נאמר אנו קהל המיחדים באמת כמו שאנחנו לא נאמ׳ שבעצמו עניין מוסף בו ברא השמים ועניין אחר בו ברא היסודות ועניין שלישי בו ברא השכלים כן לא נאמר שבו עניין מוסף בו יוכל ועניין אחר בו ירצה ועניין שלישי בו ידע ברואיו אבל עצמו אחד פשוט ואין עניין נוסף עליו בשום פנים העצם ההוא ברא כל מה שברא וידע ולא בעניין נוסף כלל ושאילו התארים המתחלפים אין הפרש בין שיהיו כפי הפעולות או כפי היחסים המתחלפים בינו ובין הפעולים וכפי מה שבארנוהו ג״כ מאמיתת היחס ושהוא כפי מחשבת בני אדם וזה הוא אשר צריך שיאמן בהם בתארים הנזכרים בספרי הנביאים או שיאמן בקצתם שהם תארי׳ יורו בהם על השלמות על צד הדמיון בשלימותינו המובנות אצלינו כמו שנבאר

פרק נד

רע כי ארון החכמים משה רבי ע״ה בקש שתי בקשות ובאתהו התשובה על שתי הבקשות הבקשה האחת היא בקשו ממנו יתעלה שיודיעהו עצמו ואמתתו והבקשה השנית והיא אשר ביקש תחלה שיודיעהו תאריו והשיבו יתעלה על שתי השאלות בשיער לו בהוריעו אותו תאריו כולם ושהם פעולותיו והודיעו כי עצמו לא יושג לפי מה שהוא אלא שהוא העירו על מקום עיון ישיג ממנו תכלית מה שאפשר לארם שישיגהו ואשר השיג ע״ה לא השיגו ארם לפניו ולא לאחריו אמנם בקשתו ידיעת תאריו הוא אומרו הודיעני נא את דרכיך וארעך למע׳ אמצא חן בעיניך והשתכל מה שנכנס תחת זה המאמר מענייני׳ נפלאי׳ אומרו הודיעני נא את דרכיך וארעך מורה על היותו יתעלה נודע בתאריו כי כשידע הדרכים ירעהו ואומרו למען אמצא חן בעיני׳ מורה על שמי שידע הבורא הוא אשר ימצא חן בעיניו לא מי שיצום ויתפלל לבד אבל כל מי שידעהו הוא הנרצה המקורב ומי שסכלו הוא הנקצף בו המרוחק וכפי שיעור החכמה והסכלות יהיה הרצון והקצף והקירוב והרחוק וכבר יצאנו מכוונת הפרק ואשוב אל העניין וכאשר בקש ידיעת התארים ובקש מחילה על האומה ונענ׳ במחילתם ובקש אחר כן השגת עצמו יתעלה והוא אומרו הראני נא את כבודך נענה על המבוקש הראשון והוא הודיעני נא את דרכיך ונאמ׳ לו אני אעביר כל טובי על פניך ונאמר לו במענה השאלה השינית לא תוכל לראות פני וכו׳ אמנם אמרו כל טובי הוא רמז להראות אותו הנמצאות כולם הנאמר עליהם וירא אלהים את כל אשר עשה והנה טוב מאד כל׳ בהראות אותם לו שישיג טבעם והקשרם קצתם בקצת וידע הנהגתו להם איך היא בכלל ופרט ואל זה העניין רמז באומרו בכל ביתי נאמן הוא כלומר שהוא הבין מציאות עולמי כולו הבנה אמתית קיימת כי הדעות שאינם אמתיות לא יתקיימו אבל השגת הפעולות ההם הם התאריו יתעלה אשר יודע מצדם והראיה על שהדבר אשר יערו בהשיגו אותו הם פעליו יתעלה היות הדבר אשר הודיעו תארי פעולות גמורים רחום וחנון ארך אפים ורב חסד וכו׳ הנה כבר התבאר כי הדרכים אשר בקש ידיעתם והודיעו אותם הם הם הפעולות הבאות ממנו יתעלה והחכמים יקראום מדות ויאמרו שלש עשר מדות וזה השם נופל בשמושם על מדות האדם ארבע מדו׳ בהולכי לבית המדרש ארבע מדות בנותני צדקה וזה הרבה והעניי׳ הנה אינו שהוא בעל מדות אבל פועל פעולות דומות בפעולות הבאות מאתנו ממדו׳ ר״ל מתכונות נפשיות לא שהוא יתעלה בעל תכונות נפשיות ואמנם הספיק לו זכרו׳ אלו שלש עשרה מדות ואע״פ שכבר השיג כל טובו ר״ל כל פעולותיו כי אלה הם הפעולות הבאות ממנו יתעלה בחק המצאת בני אדם והנהגתם וזאת היתה אחרית כוונת שאלתו כי סוף המאמר וארעך למען אמצא חן בעיניך וראה כי עמך הגוי הזה כלומר אשר אני צריך להנהיגם בפעולות אלך בהם בדרך פעולותיך בהנהגתם הנה כבר התבאר לך כי הדרכים והמדות אחד והם הפעולות הבאות מאתו יתעלה בעולם וכל אשר הושגה פעולה מפעולותיו יתואר הוא יתעלה בתאר אשר יבא ממנו הפעל ההוא ונקרא בשם הנגזר מן הפעל ההוא והמשל בו כי כשהושגה רקות

הנהגתו בהוית עובר בעלי חיים והמצי׳ כחות בו. וכמי שיגדלהו אחר לדתו שימנעוהו
מן המות ומן האבדון וישמרוהו מכל הזק ויועילוהו בשמושיו ההכרחיים וכיוצא
בפעולה הזאת ממנו לא תבא אלא אחר הפעלות והמצי׳ רחמים והוא ענין הרחמנו׳
נאמר עליו יתעלה רחום כמו שאמר כרחם אב על בנים ואמר וחמלתי עליכם כאש׳
יחמול איש על בנו לא שהוא יתעלה יפעל ויהמו רחמיו אלא כפעל ההוא אשר יבא
מן האב על הבן אשר הוא נמשך לחמלה ורחמנות והפעלות גמורה יבא ממנו
יתעלה בחק הכידיו לא להפעלות ולא לשינוי וכמו שאנחנו כשנתן דבר למי שאין לו
חק עלינו יקר בזה בלשונינו חנינה כמו שאמ׳ חנונו אותם אשר חנן אלהים. כי חנני
אלהים וזה הרבה והוא ית׳ ימציא וינהיג מי שאין לו חק עליו להמציאו והנהיגו לזה
נקרא חנון וכן נמצא בפעולותיו הבאות בבני אדם ממכות גדולות ידרו בקצת אישים
להמיתם או ענין כולל ממית משפחות או איקלימים יכלו הבן ובן הבן ולא יניחו לו
מקו׳ זרע ולא נולד כהשקע מקומות וכרעש וכזועות הממיתים וכתנועות עם על
אחרים לאבדם בסיף למחות וכרם והרבה מאילו הפעולות אשר לא יבאו מאחר
ממנו לאחר אלא מכעס גדול או קנאה עצומה או בקשת גאולת הדם ונקרא לפי
הפעולות קנוא ונוקם ובעל חמה ונוטר ר״ל כי הפעולות אשר כיוצא בם יבאו ממנו
על תכונה נפשית והיא הקנאה או בקשת גאולת הדם או הנקמה או הכעס יבאו
ממנו יתעלה כפי התחייב הנענשים לא על הפעלות בשום פנים ית׳ מכל חסרון וכן
הפעולות כולם הם פעולות דומות לפעולות הבאות מבני אדם על הפעליות ותכונות
נפשיות הם באות מאתו יתעלה לא מענין מוסף על עצמו כלל וצריך למנהיג
המדינה כשיהיה נביא שידמה באלו התארים ויבאו מאתו אלו הפעולות כשיעור
וכפי הדין לא לרדיפת ההפעלות לבד ולא ישלח רסן הכע׳ ולא יחזק מדות ההפעליו׳
בו כי כל הפעלות רע אבל ישמר מהם כפי כח האדם ויהיה בקצת הפעמים ולקצת
האנשים רחום וחנון לא לענין הרחמנות והחמלה לבד אלא כפי מה שיהיה ראוי
ויהיה בקצת הפעמים ולקצת האנשים נוטר ונוקם ובעל חמה כפי התחייבם לא
לענין הכעס לבד עד שיצוה בשריפת איש והוא בלתי כועס ולא קוצף עליו ולא
מואס בו אבל כפי מה שיראהו מהתחייבו בו ויביט מה שתביא הפעולה הזאת מן
התועלת העצומה כעם רב הלא תסתכל בכתובי התורה כאשר צוה לאבד שבעה
עממים ואמר לא תחיה כל נשמה סמך לו מיד למען אשר לא ילמדו אתכם לעשו׳
ככל תועבותיהם אשר עשו לאלהיהם וחטאתם לי׳ אלהיכם יאמר לא תחשוב שזו אכזריו׳
או בקשת גאולת הדם אבל הוא פעל שיגזור אותו הדעת האנושי שיוסר כל מי שיט׳
מדרך האמת ויורחקו המונעים כולם אשר ימנעו מן השלמות אשר היא השגתו
יתעלה ועם זה כולו צריך שיהיו פעולות הרחמנות והמחילה והחמלה וההחנינה
באות ממנהיגי המדינה יותר הרבה מפעולות העונש שאלו השלש עשרה מדות
כלם מדות רחמים בלתי אחת והיא פוקד עון אבות על בנים כי אמרו ונקה לא ינקה
ענינו ושרש לא ישרש מאמרו ונקתה לארץ תשב ורע כי אמרו פוקד עון אבות על
בנים אמנם זה בחטא של ע״ז לבד לא בחטא אחר והראיה על זה אמרו בעשרת

הדברות על שלשים ועל רבעים לשונאי ולא יקרא שונא אלא עובר ע״ז לבד כמו שאמר כל תועבת י׳ אשר שנא ואמנם הספיק לו רבעים כי תכלית מה שאפשר לו לאדם לראות מזרעו הוא דור רביעי ובשיהרגו אנשי מדינה עובר ע״ז יהרג הזקן ההו׳ העובר ובן בן בנו שהוא הולד הרביעי וכאלו ספר שמכלל מצותיו יתעלה אשר מצוותיו מכלל פעולותיו בלא ספק שיהרג זרע עובדי ע״ז אעפ׳ שהם קטנים בתוך אבותם ואבות אבותם וזאת המצוה מצאנוה נמשכת בתורה בכל מקום כמו שצוה בעיר הנדחת החרם אותה ואת כל אשר בה כל זה למחות הרושם ההוא המביא להפסד הגדול כמו שבארנו וכבר יצאנו מענין הפרק אבל בארנו למה הספיק לו הנה מזכרון פעולותיו זכרון אלו לבד והוא מפני שהוא צריך אליהם בהנהגות המדינות כי תכלית מעלת האדם ההדמות בו יתעלה כפי היכולת כלומר שנדמה פעולתנו בפעולותיו כמו שבארו בפי׳ קדושים תהיו אמרו מה הוא חנון אף אתה היה חנון מה הוא רחום אף אתה היה רחום והכונה כולה כי התארים כלם המיוחסים לו יתעלה הם תארי פעולותיו לא שהוא יתעלה בעל איכות

פרק נה

כבר קדם לנו במקומות רבים מזה המאמר כי כל מה שמחייב גשמות ראוי בהכרח להרחיקו ממנו וכן כל הפעלות ירוחק ממנו כי כל ההפעליות יחייבו שנוי ושהפועל להפעליות ההם בלתי המתפעל בלא ספק ואלו היה הוא יתעלה מתפעל בשום פני׳ מאפני ההפעלו׳ היה זולתו עושה בו ומשנה אותו וכן ראוי בהכרח שירוחק ממנו כל העדר ושלא יהיה שום שלמות נעדר ממנו פעם אחת ונמצא אחרת שאם הונח זה היה שלם בכח וכל כח יחובר אליו העדר בהכרח וכל מה שיצא מן הכח אל הפעל אי איפשר לו מבלתי מוציא זולתו נמצא בפעל שיוציאהו ולזה יתחיב שיהיו שלמויותיו כלם נמצאים בפעל ולא יהיה לו דבר בכח בשום פנים ומה שראוי בהכרח שירוחק ממנו ג״כ הדמוי לשום דבר מן הנמצאות וזה דבר כבר הרגיש בו כל אדם וכבר גלה בספרי הנביאים בהרחקת הדמוי ואמ׳ ואל מי תדמיוני ואשוה ואמ׳ ואל מי תדמיון אל ואמ׳ מאין כמוך וזה הרבה כללו של דבר כי כל דבר שמביא לאחד מאלו המינים הארבעה ראוי בהכרח להרחיקו ממנו במופת המבואר והוא כל מה שיביא לגשמות או מה שיביא להפעלות ושנוי או מה שיביא להעדר כמו שלא יהיה לו דבר בפעל ואחר כן ישוב בפעל או מה שיביא לדמיון דבר מבריאותיו ואלו מכלל תועלות חכמת הטבע בידיעת הא׳ כי כל מי שלא ידע החכמו׳ ההם לא ידע בחסרון ההפעליות ולא יבי׳ עניי׳ מה שבכח ומה שבפע׳ ולא ידע התחיי׳ ההעד׳ לכל מה שבכח ושאשר בכח יותר חסר מן המתנוע ליציאת הכח ההוא לפעל והמתנועע ג״כ חסר בהצטרפו למה שבעבורו התנועע עד שיגיע בפעל ואם ידע אלו הדברים ולא ידעם במופתיה׳ לא ידע הפרטי׳ המתחייבי׳ מאלו ההקדמות הכלליות חיוב הכרחי ולזה לא יהיה אצלו מופת במציאות האלוה ולא בהתחייב הרחקת אלו המינים ממנו ואחר הקדימי זאת ההצעה אתחיל בפר׳ אחר אבאר בו שקרות מה שיחשבוהו מאמיני התארים העצמיים לו ואמנם יבינהו מי שקדמה לו הידיעה

פרק נד

דע כי ההדמות הוא יחס אחד בין שני דברי׳ ובכל שני דברים שלא ישוער ביניהם יחס כן לא יצוייר ביניהם דמיון וכן כל מה שאין דמיון ביניהם אין יחס ביניהם והמשל בו שלא יאמר זה החום דומה לזה המראה ולא זה הקול דומה לזאת המתיקות וזה דבר מבואר בעצמו וכאשר הסתלק היחס בינינו ובינו ית׳ ר״ל בינו ובין זולתו יתחייב הסתלק הדמיון גם ודע כי כל שני דברי׳ שהם תחת מין אחד ר״ל שתהי׳ מהות שניהם אחת אלא שהם מתחלפים בגודל ובקטנות או בחוזק ובחולשה או כיוצא בזה שהם שניהם מתדמים כהכרח ואעפ שהם מתחלפים זה המין מן החלוף והמשל בו כי גרגר החרדל וגלגל הכוכבים הקיימי׳ מתדמים ברחקים השלשה ואעפ שזה בתכלי׳ הגודל וזה בתכלית הקטנות עניין מציאות הרחקים בהם אחד וכן השעוה הנתכת בשמש ויסוד האש מתדמי׳ בחם ואעפ שהחום ההוא בתכלית החוזק וזה החום בתכלי׳ מן החולשה אלא שעניין הראות זה האיכות בשניהם יחד אחד וכן היה ראוי שיבין מי שיאמי׳ שיש תארי׳ עצמיי׳ יתואר בהם הבו׳ ית׳ והם שהוא נמצא וחי ויכול ויודע וחכם ורוצה שאין אלו העניינים מיוחסים אליו ואלינו בעניין אחד ויהיה החלוף בין התארי׳ ההם ובין תארינו בגדול או בשלם או במתמיד או בקיים עד שיהיה מציאותו יותר קיימת ממציאותנו וחייו יותר מתמידי׳ מחיינו ויכולתו יותר גדולה מיכולתי׳ וחכמתו יותר שלמה מחכמתינו ורצונו יותר כולל מרצוננו ויכלול שני העניינים גדר אחד כמו שיחשבו הם אין העניין כן בשום פנים כי עניין יותר מכך אמנם יאמר בין שני הדברים אשר יאמר עליהם העניין ההוא בהסכמה ואם היה כן התחייב הדמיון ולפי דעתם אשר יראו שיש לו תארים עצמיים כמו שהתחייב שיהיה עצמו יתעלה בלתי דומה לעצמים כן ראוי שיהיו תאריו העצמיים אשר יחשבום בלתי דומים לתארים ולא יקבצם גדר אחד ולא כן יעשו אבל יחשבו שיקבצם גדר אחד ושאין דמיון ביניה׳ הנה כבר התבאר למי שיבין עניי׳ הדמיון שהוא יתעלה אמנ׳ יאמר עליו ועל זולתו נמצא בשתוף גמור וכן אמנם הותרו החכמה והיכולת והרצון והחיים עליו יתעלה ועל כל בעל חכמת ויכולת ורצון וחיים בהשתתפות גמור אשר אין דמיון עניי׳ ביניהם כלל ולא תחשוב שהם יאמרו בהסתפק כי השמות אשר יאמרו בהסתפק הם אשר יאמרו על שני דברים שביניהם דמיון בעניין אחד והעניין ההוא מקרה בו ואינו מעמיד עצם כל אחד מהם ואלו הדברים המיוחסים לו יתעלה אינם מקרים אצל אחד מבעלי העיון ואלו התארים אשר לנו הם כולם מקרים לפי דעת המדברים ואני תמה מאין נפל הדמיון עד שיקבצם גדר אחד ויהיו נאמרים בהסכמה כמו שיחשבו וזה מופת חותך על היות התארים המיוחסים לו אין בין ענייניהם ועניין אלו הנודעים אצלינו שתוף בשום פנים ולא בשום עניין ואמנם השתוף בשם ולא בדבר אחר ואחר שהוא כן אין ראוי שתאמין עניינ׳ מוספים על העצם כדמות אלו תארים אשר הם נוספים על עצמנו בעבור שהשתתפו בשם וזה העניין גדול המעלה אצל היודעי׳ ושמרהו והבינהו הבנה טובה להיות מזומן למה שארצה לתבינך אותו

פרק נז

כתארים יותר עמוק מן הקודם ידוע
כי המציאות הוא מקרה קרה לנמצא ולזה הוא
עניין מוסף על מהות הנמצא וזהו הדבר המבואר הראוי לכל מה שלמציאותו סבה
שמציאותו עניין נוסף על מהותו אמנם מי שאין סבה למציאותו והוא השם יתעלה
ויתרומם לברו כי זה הוא עניין אמרנו עליו יתעלה שהוא מחויב המציאות תהיה
מציאותו עצמו ואמתתו ועצמו מציאותו ואינו עצם קרה לו שימצא ותהיה מציאותו
עניין נוסף עליו שהוא ראוי המציאה תמיד אין מתחדש עליו ולא מקרה קרה לו וא״כ
הוא נמצא ולא במציאות וכן הוא חי לא בחיים ויודע לא במדע ויכול לא ביכלת וחכם
לא בחכמה אבל הכל שב אל עניין אחד אין רבוי בו כמו שיתבאר וממה שצריך שיוודע
עוד כי האחדות והרבוי מקרים קרו לנמצא כאשר הוא רב או אחד ככר התבאר זה
בספר הנקרא מה שאחר הטבע וכמו שהמניין אינו עצם המנויים כן אין האחדות
עצם הדבר המתאחד כי אלו כולם מקריב מסוג הכמות המתפרק ישיגו הנמצאות
המזומנית לקבל כיוצא באלו המקרים אמנם המחויב המציאות הפשוט באמת
אשר לא תשיגהו הרכבה כלל כמו שהוא מן השקר עליו מקרה הרבוי כן הוא מן
השקר עליו מקרה האחדות ר״ל כי אין האחדות עניין נוסף על עצמו אבל הוא אחד
לא באחדות ולא יתבוננו אלו העניינים הרקים כמעט שיבצרו מן השכל במלות
הנהוגות אשר הם הסבה הגדולה בהטעאה כי יצר בנו הדבור מאד מאד בכל לשון
עד שלא נצייר העניין ההוא אלא בהקל הדבור וכאשר השתדלנו להורות על היות
האוה לא הרבה לא יוכל האומר לאמר אלא אחד ואע״פ שהאחד והרבה במבדילי
הכמות ולזה נבין העניין ונורה השכל לאמתת הדבר באמרנו אחד לא באחרות כמו
שנאמר קדמון להורות על שהוא בלתי מחודש ובאמרנו קדמון מן ההקל מה שהוא
מבואר נגלה כי הקדמון אמנם יאמר למי שישיגהו הזמן אשר הוא מקרה לתנועה
המשבת אחר הגוף והוא גם כן משער המצטרף כי אמרך הקדמון במקרה הזמן
כאמרך הארוך והקצר במקרה הקו וכל מי שלא ישיגהו מקרה הזמן לא יאמר עליו
באמת לא קדמון ולא חרש כמו שלא יאמר במתיקות לא מעוותת ולא ישרה ולא
יאמר בקול לא מליח ולא תפל ואלו הדברים אין העלם בהם למי שהרגיל בהבנת
העניינים כפי אמתתם ובחנם בהשגת השכל להם והפשיטו אותם לא בכללות
אשר יורו עליו המלות וכל מה שתמצאהו בספרים שיתארו השם יתעלה בראשון
ואחרון הוא כתארו יתעלה באזן ובעין הכונה בזה שהוא יתעלה לא ישיגהו שינוי
ולא יתחדש לו עניין בשום פנים לא שהוא יתעלה נופל תחת הזמן שיהיה קצת הקש
בינו ובין זולתו ממה שבזמן ויהיה ראשון ואחרון ואמנם אלו המלות כלם כלשון בני
אדם כן אמרנו אחד עניינו שהוא אין דמיון לו שעניין האחדות דבק לעצמו

פרק נח

יותר עמוק מן הקודם דע כי תאר הש׳
יתעלה בשלילות הוא התאר האמתי אשר לא
ישיגהו דבר מן ההקל ואין בו חסרון בחק הבורא כלל ולא בשום עניין אמנם תארו
כחיובים יש בו מן השתוף והחסרון מה שכבר בארנוהו וצריך שנבאר לך תחלה אי

הם השוללים התארים על צד אחר ובאי זה דבר יבדלו מתאר החיוב ואחרי כן אבאר לך איך אין לנו דרך בתארו אלא בשוללים לא בזולתם ואומר כי התאר אינו אשר ייחד המתואר לבד עד שלא ישתתף בתאר ההוא עם זולתו אבל התאר יהיה גם כן תאר למתואר ואם הוא משתתף בו עם זולתו ולא יהיה בו התייחדות והמשל בו אם ראית איש מרחוק ותשאל ותאמר מה זה הנראה ויאמר לך בעל חיים זה יהיה תאר בלא ספק לזה הנראה ואעפ״י שלא ייחדהו מכל מה שזולתו אלא הגיע בו קצת ייחוד והוא שזה הנראה אינו גוף ממין הצמחים ולא ממין המתכות וכן עוד כשיהיה בזה הבית ארם ותדע שבו גוף אחר אלא שאתה לא תדע מה הוא ותשאל ותאמר מה בזה הבית ויאמר לך העונה אין בו מחצב ולא צמח כבר הגעת בו קצת ההיחדות ותדע שבו בעל חיים ואם לא תדע אי זה בעל חיים הוא בזה הצד ישתתפו תארי השלילה לתארי החיוב שאי אפשר שלא ייחדו קצת התייחדות ואעפ״י שלא יהיה בהם מן ההתייחדות אלא הכרת מה ששללו מכלל מה שהיינו חושבים אותו בלתי משולל

ואמנם הצד אשר נבדלו בו תארי השלילה מתארי החיוב שתארי החיוב אעפ״י שלא ייחדו הם מורים על חלק מכלל הדבר המבוקש ידיעתו אם חלק מעצמו או מקרה ממקריו ותארי השלילה לא יודיעונו דבר בשום פנים מן העצם המבוקש ידיעתו מה הוא אלא אם היה זה במקרה כמו שהמשלנו ואחר זאת ההקדמה אומר שהשם יתעלה כבר בא המופת שהוא מחוייב המציאה אין הרכבה בו כמו שנעשה עליו מופת ולא נשיג אלא ישותו לבד לא מהותו אם כן מן השקר שיהיה לו תאר חיוב מפני שאין לו מהות חוץ לישותו ויורה התאר על אחת מהם כל שכן שתהיה מהותו מורכבת ויורה התאר על שני חלקיה כל שכן שיהיו לו מקרים ויורה התאר גם כן עליהם ואם כן אין לו תאר חיוב בשום פנים אמנם תארי ההרחקה הם אשר צריך שיעשו להישיר השכל למה שצריך שיאמינו בו יתעלה מפני שלא יגיע מצדם רבוי בשום פנים והם יישירו השכל לתכלית מה שאיפשר האדם שישיגהו ממנו יתעלה והמשל בו שהנה התבאר לנו במופת חיוב מציאות דבר אחד זולת אלו העצמים המושגים בחושים ואשר כלל ידיעתם השכל ואמרנו על זה שהוא נמצא העניין כי מן השקר העדרו ואחר כן השגנו שזה הנמצא אינו כמציאות היסודות על דרך משל אשר הם גופות מתים ואמרנו שהוא חי העניין שהוא יתעלה אינו מת ואחר כן השגנו שזה הנמצא גם כן אינו כמציאות השמים אשר הם גוף חי ואמרנו שהוא אינו גוף ואחר כן השגנו שזה הנמצא אינו כמציאות השכל אשר אינו גשם ולא מת אבל הוא עלול ואמרנו שהוא יתברך קדמון העניין אין לו סבה המציאתו ואחר כן השגנו שזה הנמצא אין מציאותו אשר הוא עצמו מספקת לו שיהיה נמצא בלבד אבל שופעות מאתו מציאויות רבות ואין זה כשפע החום מן האש ולא כחיוב האור מן השמש אבל השפע שימשיך להם תמיד עמידה וקיום וסדור בהנהגה מתוקנת כמו שנבאר ואמרנו בו מפני אלו העניינים שהוא יכול וחכם ורוצה והכונה באלו התארים שאין לואה ולא סכל ולא נבהל או עוזב ועניין אמרנו לא לואה שמציאותו יש בו די להמצאת דברים אחרים זולתו ועניין אמרנו ולא סכל שהוא משיג כלומר חי כי כל

משיג חי ועניין אמרנו לא נבהל ולא עזב כי כל אלה הנמצאות הולכות על סדר והנהגה לא נעזבות והוות כאשר יקרה אלא כהוית כל מה שינהגהו הרוצה בכוונה ורצון ואחר כן השגנו כי זה הנמצא אין אחר כמוהו ואמרנו כי הוא אחד שהענין הרחקת הרבוי הנה כבר התבאר לך כי כל תאר שנתארהו בו הוא אם תאר פעולה או יהיה עניינו שלילת הערדו אם הייתה הכוונה בו השגת עצמו לא פעולתו ולא תעשה גב אלו השלילות ולא התירם עליו ית אלא בפנים אשר כבר ידעת שפעמים ישולל מהדבר מה שאין דרכו שימצא לו כמו שנאמר בכותל אינה רואה ואתה יודע האיש המעיין במאמרי זה כי זה הרקיע והוא גשם מתנועע שכבר ידענו ודתותיו ואמיתיו וידענו שיעור חלקים ממנו ורוב תנועותיהם נלאו דעותינו כל הלאות מהשיג מהותו עם היותנו יודעי שהוא בעל חומר וצורה בהכרח אלא שאינו זה החומ אשר בנו ולזה לא נוכל לתארו אלא בשמות בלתי מקיימי לא בחייוב המקיי שאנחנו נאמר כי השמים לא קלים ולא כבדים ולא מתפעלים ולזה לא יקבלו פעולה ואינם בעלי טעם ולא בעלי ריח וכיוצא באלו השלילות כל זה לסכלותינו בחומר ההוא
ואיך יהיה עניין דעותינו כשישתדלו להשיג הנקי מהחמר הפשוט בתכלי הפשיטות המחוייב המציאות אשר אין עלה לו ולא ישיגהו עניין מוסף על עצמו השלם אשר עניין שלמותו שלילת החסרונות ממנו כמו שבארנו שאנחנו לא נשיג זולתי ישותו לבד ושיש נמצא לא ידמה לו דבר מכל הנמצאות אשר המציאם ולא ישתתף להם בעניין בשום פנים ואין רבוי בו ולא לאות להמציא מה שזולתו ושיחסו לעולם יחס רב החובל לספינה ואין זה גם כן יחס אמתי ולא דמיון אמתי אבל הוא להיישיר השכל שהוא יתעלה מנהיג הנמצאות העניין שהוא יתמידם וישמור סדורם כמו שצריך והנה יתבאר זה העניין ביותר רחב מזה ישתבח מי אשר בהשקיף הריעות עצמו תשו השגתם קוצ השג ויריע וכשישקיפו חייב פעולותיו מרצונו תשו ידיעתם סכלות וכשישתדלו הלשונו להגדילו בתארי ישוב כל הפלג דברי לאות וקצור דברי

פרק נט

יש לשואל שישאל ויאמר אחר שאין תחבולה בהשגת אמתת עצמו והמופת מכריח שהדבר המושג הוא שהוא נמצא לבד ותארי החיוב כבר נמנעו כמו שבא עליו המופת באי זה דבר יפול היתרון בין המשיגים אב אשר השיגו משה רבנו עה ושלמה הוא אשר ישיג האיש האחר מקצת דורשי החכמה ווה אי אפשר בו תוספת ומן המפורסם אצל בעלי התורה וגם אצל בעלי עיון הפילוסופים כי היתרון בזה הרבה דע כי העניין כן ושהיתרון בין המשיגים עצום מאד כי כל מה שיוסיפו בתארי המתואר יתייחד יותר ויקרב המתאר להשגת אמתתו כן כל מה שתוסיף בשלילה ממנו ית תקרב אל ההשגה ותהיה יותר קרוב אליו ממי שלא שלל מה שכבר התבאר לך במופת שלילתו ולזה יטרח אדם אחר שנים רבות בהבנת חכמה אחת ואמת הקדמותיה עד שיקחה אמת תהיה תולדת החכמה ההיא כלה שנשלול מהבורא עניין אחד והוריע במופת שהוא שקר שייוחס לו העניין ההוא ואחר מן המקצרים בעיון לא יתבאר לו זה במופת ויהיה העניי אצלו מסופק הימצא העניין ההו

לבורא או לא ימצא לו ואחד מחשיבי העניינים יחייב לו העניין ההוא אשר התבאר
שלילתו כמו שאביא המופת שהוא אינו גשם ואחר יספק ולא ידע אם הוא גשם או
לא גשם ואחר יגזור שהוא גשם ויקדם פני הבורא בזאת הכוונה ראה כמה בין שלש
האנשים מן ההבדל הראשון בלא ספק הוא יותר קרוב אל השם והשני רחוק ממנו
והשלישי יותר רחוק כן כשנניח הרביעי התבאר אצלו במופת המנע הפעליו בחקו
יתעלה ולראשון אשר הרחיק הגשמות לא התבאר לו יהיה זה הרביעי בלא ספק
יותר קרוב אל השם מן הראשון וכן תמיד עד אם ימצא איש שיתבאר אצלו במופת
המנע דברים רבים ממנו יתעלה הם אצלנו אפשר שימצאו לו או יבאו מאתו כל
שכן אם נאמין זה מחוייב יהיה זה האיש ההוא יותר שלם ממנו בלא ספק

הנה כבר התבאר לך כי כל אשר התבאר לך במופת שלילת
דבר אחד ממנו תהיה יותר שלם וכל אשר תחייב לו דבר מוסף תהיה מדמה
ותרחק מידיעת אמתתו ובאלו הפנים צריך שיתקרבו להשגתו ובחקירה עד שיודע
שקרות כל מה שהוא עליו שקר לא שתחייב לו דבר על צד שהוא עניין מוסף
על עצמו או שהעניין ההוא שלמות בחקו כאשר תמצאהו שלמות בחקנו שהשלמויות
כולם קצת קניינים ולא כל קניין ימצא לכל בעל קניין ודע שאתה כשתחייב לו דבר
אחר יהיה רחקך ממנו בשני פנים האחד להיות כל מה שתחייבהו הוא שלמות לנו
והשני שהוא אינו בעל דבר אחר אבל עצמו הוא שלמויותיו כמו שבארנו וכאשר הרגי'
כל אדם שאי אפשר להגיע להשגת מה שבכחנו שנשיג כי אם בשלילה והשלילה לא
תודיע דבר מאמתת העניין אשר נשלל ממנו הדבר אשר נשללהו בארו בני אדם
כולם העוברים והבאים שהבורא יתעלה לא ישיגוהו הדיעות ולא ישיג מה הוא אלא
הוא ושהשגתו הוא הלאות מתכלית השגתו וכל הפילוסופים אומרים נצחנו בנעימותו
ונעלם ממנו לחוזק הראותו כמו שיעלם השמש מן העינים החלושים להשיגו וכבר
האריכו בזה במה שאין תועלת לשנותו הנה והמופלג הנאמ' בזה העניין אמרו בתלי'
לך דומיה תהלה פי' השתיקה אצלך היא תשבחת וזה המרצת דברים עצומה מאד בזה
העניין שאנחנו כל דבר שנאמר אותו שנכוון בו גדלה ושבח נמצא בו מעמס אחד בחקו
יתעלה ונשקיף בו קצת חסרון אם השתיקה יותר ראויה וההסתפקות בהשגת השכלי'
כמו שצוו השלמים ואמרו אמרו בלבבכם על משכבכם ודומו סלה וכבר ידעת
אמרתם המפורסמת אשר מי יתן והיו כל המאמרים כמותה ואני אזכרה לך בלשונה
ואעפ"י שהיא ידועה להעיר על ענייניה אמרו ההוא דנחית קמיה דר' חנינה אמר
הא הגדול הגבור והנורא האדיר החזק והאמי' אמר ליה שלמתי' לתשבחתי דמרך
השתא ומה הני תלת הא הגדול הגבור והנורא אי לאו דאמרינהו משה באוריתא
ואתו אנשי כנסת הגדולה ותקנינהו בתפלה אנן לא הוינן אמרין להון ואת אמרת
כולי האי משל למה הדבר דומה למלך בשר ודם שהיה לו אלפי אלפים דינרי זהב
ומקלסין אותו בשל כסף והלא גנאי הוא לו עד הנה הגיע מאמר זה החסי' והסתכל
תחלה שתקו ומאנו רבוי תארי החיוב והתבונן איך הראה כי התארים אלו הונחו
לשכלנו לבד לא אמרנום לעולם ולא דברנו בדבר מהם ואמנם כאשר הצריך הכרח

הרבוי לבני אדם במה שיתקיים להם מעט ציור כמו שאמרו דברה תורה כלשון
בני אדם שיתואר להם הבורא בשלמויותיהם תכליתנו שנעמוד על המאמרים ההם
ולא נקרא שמו בהם אלא בקראנו אותם בהודה לבד אמנם כאשר באו ג״כ אנשי
כנסת הגדולה והם נביאים וסדרו זכרם בתפילה תכליתנו שנאמרם לבד ועיקר זה
המאמר בארו ששני הכרחים גורמנו בהתפללנו בהם האחד מפני שבאו בתורה
והשני סדר הנביאים התפילה בהם ולולא ההכרח הראשון לא זכרנום ולולי ההכרח
השני לא הסירונום ממקומם ולא התפללנו בהם ואתה מרבה בתארים הנה כבר
התבאר לך ג״כ מאלו הדברים שאין כל מה שתמצאהו מן התארים המיוחסים לשם
בספרי הנביאים ראוי לנו שנתפלל בהם ונאמרם שהוא לא אמר אלמלא דאמרינהו
משה רבנו לא הוה יכלינן למימרינהו אלא תנאי אחר אמר ואתו אנשי כנסת הגדול
ותקנינהו בתפילה ואז מותר לנו להתפלל בהם ולא כמו שעשו הפתיים באמת
אשר המריצו בשבחים והאריכו והרבו דברים בתפלות חברום ומליצות קבצום
להתקרב בהם לבורא לפי מחשבתם יתארו הבורא בהם בתארים אלו יתואר בהם
אחד מבני אדם היה חסרון בחקו שהם לא הבינו אלו העניינים הגדולים והחשובים
הזרים משכלי ההמון ולקחו הבורא יתעלה מדרס לשונותם ותארוהו וספרוהו בכל
מה שיחשבוהו ראוי וימריצו לשבח בזה עד שיעוררהו להפעל במחשבתם וכל שכן
אם ימצאו כתוב מדברי נביא בזה יהיה העניין מותר להם שיבאו לכתובים שצריך
לפרשם עכפ ויעתיקום כפשוטיהם ויגזרו מהם ויעשו להם סעיפים ויבנו עליהם
מאמרים זירבה התר זה אצל המשוררים והמליצים ואצל מי שיחשוב שהוא עושה
שיר עד שיחברו דברים קצתם כפירה גמורה וקצתם יש בהם מן השטות והפסד
הדמיון מה שראוי לאדם שישחוק עליו לפי טבעו כשמעו ויבכהו עם ההתבוננות
איך נאמרו הדברים ההם בחק השם יתעלה ולולי חמלתי על חסרון האומרים הייתי
מגיד לך מהם מעט עד שתעורר על מקום החטא בהם

אלא שהם מאמרים חסרונם נראה מאד למי שיבין וצריך שתתבונן ותאמר אם היה
לשון הרע והוצאת שם רע מרי עטם כש׳ התרת הלשון בחק השם יתעלה ותארו
בתארים יתעלה מהם ולא אומר שהם מרי אבל חרוף וגדוף בשגגה מן ההמון
השומעים ומן הפתי ההוא האומרם אמנם מי שהשיג חסרון המאמרי׳ ההם ויאמרם
הוא אצלי מכלל מי שנאמר בהם ויחפאו בני ישר׳ דברים אשר לא כן על י׳ אלהיהם
ונאמר ולדבר על י׳ תועה ואם תהיה ממי שיחוס על כבוד קונו אין צריך לך שתשמע
בשום פנים כל שכן שתאמרם וכל שכן שתעשה כמותם וכבר ידעת שעור אשמת מי
שיטיח דברים כלפי למעלה ואין צריך לך בשום פנים שתכניס עצמך לתארי׳ השם
בחיוב להגדילו במחשבתך ולא הצא ממה שסדרוהו אנשי כנסת הגדולה בתפלות
ובברכות ובזה די לפי ההכרח ויותר מדי כמו שאמר ר׳ חנינה אמנם שאר מה שבא
בספרי הנביאים יקרא בעבור עליו אבל יאמינו בו מה שכבר בארנו שהם תארי
פעולותיו או להורות על שלילת העדרם ווה העניין גם כן לא יפורסם להמון אבל
וה המין מן העיון ראוי ביחידים אשר הגדלת הבורא אצלם אינה שיאמרו מה שאין

הראוי אבל שישבילו במה שראוי ונשוב אל השלמת ההערה על דברי ר׳ חנינא ותכמותיו לא אם משל למלך שהיו לו אלף אלפים דנרי זהב ומקלסין אותו במאה דנרים שהיה מורה על זה המשל על ששלמיותיו יתעלה יותר שלמות מאלו השלמו׳ אשר יחסו לו רק הם ממינם ואין הענין כן כמו שבארנו במופת אבל חכמת זה המש׳ הוא אמרו דנרי זה ומקלסי׳ אותו כשל כס להורו׳ שאו אשר הם אצלנו שלמיו׳ אין אצלו יתעלה ממינם דבר אלא כולם חסרון בחקו כמו שבאר ואמר בזה המשל והלא גנאי הוא לו הנה כבר הודעתיך שכל מה שתחשבהו מאלו התארים לשלמות הוא חסרון בחקו יתעלה כשיהיה ממין מה שאצלנו וכבר היישירנו שלמה לזה הענין במה שבו די ואמר כי האלהי׳ בשמים ואתה על הארץ על כן יהיו דבריך מעטי׳

פרק ס

אני רוצה למשול לך משלים בזה הפרק תוסיף בהם ידעת שראוי להרגנות תאריו בשלילות ותוסיף בהם הרחקה מהאמנת תארי החיוב לו יתעלה הנה שאיש אחר התאמת לו שהספינה נמצא ולא ידע זה השם על מה הוא נופל אם על עצם אחר או על מקרה ואחר כן התבאר לאיש אחר שאינה מקרה ואחר כן התבאר לאיש אחר שאינה בעל חיים ואחר כן התבאר לאחר שאינה מחצב ואחר כן התבאר לאחר שאינה צמח מחובר לארץ ואחר כן התבאר לאחר שאינה גוף אחד מחובר חבור טבעי ואחר כן התבאר לאחר שאינה בעלת צורה שטוחה כקרשים והדלתות ואחר כן התבאר לאחר שאינה כדורית ואחר כן התבאר לאחר שאינה חדודית והתבאר לאחר שאינה עגולה ולא בעלת צלעו׳ שוות והתבאר לאחר שאינה מקשה הנה הוא מבואר שזה האחרון כמעט שהגיע לציור הספינה כפי מה שהיא באלו התארים השוללים וכאלו השווה למי שציירה שהיא גשם מעץ חלול ארוך מחובר מעצים רבים אשר ציירה בתארי החיוב אמנם הקודמים אשר המשלנו בהם כל אחד מהם יותר רחוק מציור הספינה מאשר אחריו עד שהראשון במשלנו לא ידע רק השם לבד הנה כן יקרבוך התארים השוללים לידיעת השם יתעלה והשגתו והשמר מאד שתוסיף שלילת מה שתשלול במופת לא שתשלול בדבור בלבד כי כל אשר תתבאר לך במופת שלילת דבר שיחשב מציאותו לשם ממנו תקרב אליו מדרגה בלא ספק ובאלו הפנים היו אנשים קרובים אליו מאד ואחרים בתכלית הרוחק לא שיש לשם מקום ויקרב אליו האדם ויתרחק ממנו כמו שיחשבו עורי העינים והבן זה מאד ודעהו והיה בו שמח הנה כבר התבאר לך הדרך אשר אם תלך בה תקרב אליו ית׳ ולך בה אם תרצה אמנם תארו יתעלה במחייבות יש בו סכנה גדולה כי כבר התבאר שכל מה שנחשבהו שלמות אפי׳ אם היה השלמות ההוא נמצא לו לדעת האומרים בתארים שאינו ממי׳ השלמות אשר נחשבהו אבל כהשתתף יאמר לבד כפי מה שבארנו הנה בהכרח תצא לענין השלילה שאתה אם תאמר יודע במדע אחד במדע ההוא שאינו משתנה ולא מתרבה ידע הדברים הרבים המשתנים התרידים להתחדש מבלתי שיתחדש לו מדע וידיעתו בדבר קודם היותו ואחר היותו בנמצא ואחר העדרו מן המציאות ידיעה אחת אין שנוי בה הנה כבר גלית שהוא יודע לא במדע כמדענו וכן יתחייב שהוא

נמצא ולא בעניין המציאות בנו הנה כבר באת בשוללות בהכרח ולא עמדת על
אמתת תאר עצמי אבל עמדת על הרבוי והיותך מאמין שהוא עצם אחד יש לו תארי'
נסכלים שאלו שתחשוב לחייבם לו אתה תרחיק מהם הרמיון באלו התארים הידועי'
אצלנו ואם כן אינם ממינם וכאלו הוציאך העיון בחיי התארי' שאמרת שהא יתעלה
נושא אחד ינשאו עליו קצת נשואי' לא הנושא ההוא כאלו הנושאים ולא הנשואים
ההם כאלו הנשואי' ויהיה תכלית השגתנו בזאת האמונה השתוף לא דבר אחר כי כל
נושא בעל נשואי' בלא ספק והוא שנים בגדר ואם הוא אחד במציאות כי עניי' הנושא
בלתי עניין הנשוא עליו והנה יתבאר לך בפרקים מזה המאמר והמופת על המנע
ההרכבה בו יתעלה אבל הפשיטות הגמורה בתכלית האחרונ' ואיני אומר שמחייב
התארים אל יתעלה מקצר בהשגה או משתף או השיג בחלוף מה שהוא אבל אומ'
הרחיק מציאות השם מאמונתו והוא לא ירגיש וביאור זה כי המקצ' בהשגת אמתת
דבר אחד הוא המשיג קצתו ויסכל קצתו כמי שישיג מעניי' הארם חיובי החיו' ולא ישי'
חיובי הדבר והשם ית' אין רבוי באמתת מציאותו שיובן ממנו דבר ויוסכל רבר אחר
וכן המשתף לעניין אחד הוא אשר יצייר אמתת עצם אחר כפי מה שהוא וחייב
באמתות ההיא לעצם אחר ואלו התארים לפי רעת מי שיחשבם אינם עצם האל אבל
ענייני' נוספי' על העצם וכן עוד אשר ישיג הדבר בחלוף מה שהוא אי איפשר בהכרח
מבלתי שישיג ממנו דבר אחד כמה שהוא אמנם מי שיצי' שהטעם כמות איני אומ'
שהוא צייר הדבר על חלוף מה שהוא אבל אומ' סכל מציאו' הטעם ולא ידע זה השם
על מה זה נופל' וזה עיון דק מאד והבינהו ולפי זה הביאור תדע כי המקצר בהשגת
האלוה והרחוק מידיעתו הוא אשר לא תתבאר לו שלילות עניין מן העניינים אשר
התבאר לזולתו שלילתם ממנו אם כל מי שמעטו שוללותיו הוא יותר מקצר בהשג'
כמו שבארנו בראש זה הפרק אמנם אשר יחייב לו תאר לא ידע דבר רק השם לבד
כי הדבר אשר ירמה שנפל עליו זה השם הוא עניין בלתי נמצא אבל בדוי שקר
וכאלו הפיל זה השם על עניין נעדר שאינו במציאות דבר הוא כן והמשל בו שארם
שמע בזה שם הפיל וידע שהוא בעל חיים ובקש לדעת צורתו ואמתתו ואמר לו
הטועה או המטעה הוא בעל חיים בעל רגל אחת ושלש כנפים עומד בעמקי הים
גשמו בהיר ולו פנים רחבים כפני הארם וצורתו ותמונתו וידבר כארם ופעם יעופ'
באויר ופעם ישוט כדג ואיני אומר כי זה צייר הפיל בחלוף מה שהוא ולא שהוא
מקצר בהשגת הפיל אבל אומר שזה הדבר אשר ירמה בזה התאר בדוי שקר ואין
במציאות דבר שהוא כך אבל זה דבר נעדר קרא לו שם דבר נמצא כעוזיה נפלאה
וסוס ארב וביוצא בזה מן הצורות הרמיוניות אשר הושם להם שם מן הנמצאות אם
שם אחד או שם מורכב וכן העניין הנה בשוה וזה כי השם ישתבח שמו
הוא נמצא בא המופת על מציאותו שהוא מחוייבת שמתחייב מחיוב המציאות
הפשיטות הגמורה כמו שאבאר אמנם היות העצם ההוא הפשוט המחוייב המציאות
כמו שנאמר בעל תארים ועניינים אחרים ישיגוהו הוא דבר בלתי נמצא בשום פני'
כמו שהתבאר במופת וכשנאמר שזה העצם הנקרא אלוה על דרך משל הוא עצם

מו ענינים רבים יתאר בהם כבר שמנו זה השם על הערך גמור והשתכל כמה יש מן הסכנה בחיוב התארי לו ואשר צריך שיאמן במה שבא מן התארים בספר התור או בספר הנביאים שהם כלם להיישיר שלמותו יתעלה לא לדבר אחר או תאר פעולות באות מאותו כמו שבארנו

פרק כא

כל שמותיו יתעלה הנמצאים בספרים כולם נגזרים מן הפעולות וזה מה שאין העלם בו אלא שם אחד והוא יוד הא ואו הא שהוא שם מיוחד לו יתעלה ולזה נקר שם המפורש ענינו שהוא יורה על עצמו הוראה מבוארת אין השתתפות בה אמנם שאר שמותיו הנכבדים מורים בשתוף להיותם נגזרים מפעולות ימצא כמותם לנו כמו שבארנו עד שהשם המכונה בו יוד הא ואו הא הוא גם נגזר מן האדנות דבר האיש אדני הארץ אתנו קשות וההפרש בין אמרך אדני בחרק הנון ובין אמרך אותו בקמצות הנון כהפרש בין אמרך שרי אשר ענינו השר שלי ובין אמרך שרי אשת אברם שהוא הזר וכללות לאחרים וכבר נאמר למלאך אדני אל נא תעבור אמנם ביארתי לך זה בארני לבד המכונה בו להיותו המיוחד שבשמות המפורסמות לו יתעלה אמנם שאר שמותיו כדיין ושדי וצדיק וחנון ורחום ואלהים כלם הם מבוארי הכללות והגזרה אך השם שאותיותיו יוד הא ואו הא לא יודע לו גזרה ידועה ולא ישתתף בו זולתו ואין כפק שזה השם העצום אשר לא ידובר בו כמו שידעת אלא במקדש וכהני השם המקדשים לבד בברכת כהנים וכהן גדול יום הצום יורה על ענין אחד אין השתתפות בינו יתעלה ובין זולתו בענין ההוא ואיפשר שיורה כפי הלשון אשר אין אתנו היום ממנה אלא דבר מועט וכפי מה שיקרא ענין חיוב המציאות סוף דבר גדולת זה השם והשמירה מלקרא אותו להיות מורה על עצמו יתעלה מאשר לא ישתתף אחד מן הברואים בהוראה ההיא כמו שאמרו עליו ז״ל שמי המיוחד לי אמנם שאר השמות הם כולם מורים על תארים לא על עצם לבד רק על עצם בעל תארים מפני שהם נגזרים ולזה יביאו לחשוב הרבוי ר״ל יביאו לחשוב מציאות תארים ושיש עצם וענין נוסף על העצם כי כן היא הוראת כל שם נגזר כי הוא מורה על ענין ועל נושא לא באר אותו התחבר בו הענין ההוא וכאשר התבאר במופת כי השם יתעלה אינו נושא התחברו בו ענינים ידענו שהשמות הנגזרים הם לפי יחס הפעל אליו או לפי ההישר לשלמותו ולזה שיתק ר׳ חנינא מאמרו הגדול הגבור והנורא לולי שני ההכרחים אשר זכר להיות אלו מביאים לחשוב תארים עצמיים ר״ל שהם שלמיות נמצאות לו וכאשר רבו אלו השמות הנגזרים מן הפעולות לשם יתעלה הביאו קצת בני אדם להשוב שיש לו תארים רבים במספר הפעולות אשר נגזרו מהם ולזה יעד בהגיע לבני אדם השגה שתסיר מהם זה הספק ואמר ביום ההוא יהיה י׳ אחד ושמו אחד ר״ל שכמו שהוא אחד כן יקרא אז בשם אחד לבד והוא המורה על העצם לבד ולא שהוא נגזר ובפרקי ר׳ אליעזר אמר עד שלא נברא העולם היה הקב״ה ושמו בלבד הסתכל איך גלה שאלה השמות הנגזרים כלם נתחדשו אחר חדוש העולם וזה אמת שהם כולם שמות הונחו לפי

הפעולות הנמצאות בעולם אמנם כשתבחן עצמו נקי מיוחד מופשט מכל פעל לא
יהיה לו שם נגזר בשום פנים אבל שם אחד מיוחד להורות על עצמו ואין אצלנו שם
בלתי נגזר אלא זה והוא יוד הא ואו הא אשר הוא שם המפורש גמור לא תחשוב זולת
זה ולא יעלה במחשבתך שגעון כותבי הקמיעות ומה שתשמעהו מהם או תמצאהו
בספריהם המשונים משמות חברום לא יורו על עניין בשום פני׳ ויקראו אותן שמות
ויחשבו שהם צריכים קרושה וטהרה ושהם יעשו נפלאות כל אלה הדברים לא
יאות לאדם שלם לשמעם כש׳ שיאמינ׳ ואינו נקרא שם המפורש כלל זולת זה השם
בן ארב׳ אותיות הנכתב אשר לא יקר׳ כפי אותיותי׳ ונפירוש אמרו בספרי כה תברכו
את בני ישר׳ כה בלשון הזה כה בשם המפורש ושם נאמר במקדש ככתבו ובמדינה
בכינויו ובתלמוד נאמר כה בשם המפורש אתה אומר בשם המפורש או אינו אלא
בכינויו ת״ל ושמו את שמי שמי המיוחד לי הנה כבר התבאר לך כי שם המפורש
הוא זה שם בן ארבע אותיות ושהוא לברו הוא המורה על העצם מבלתי שתוף עניין
אחר ולזה אמרו עליו שמי המיוחד לי ואני אבאר לך הדבר אשר הביא האנשים
למה שיאמינוהו מעניין השמות ואבאר לך עקר זאת השאלה ואגלה לך מסתורת
עד שלא ישאר לך בה ספק אלא אם תרצה להטעות את עצמך בפרק אחר זה

פרק סב

צונו בברכת כהנים ובה שם י׳ ככתבו אשר הוא שם המפרש ולא היה גורע
אל כל ארב איך יהיה הדבור בו ובאי זו תנועה יניע כל אות מאותיותיו
או אם ירגש קצת אותיותיו אם הייתה אות מקבלת רגשות אבל אנשי החכמה היו
מוסרים אותו זה לזה ר״ל תאר הדבור בו ולא היו מלמדים אותו לאדם אלא לתלמיד
הגון פעם אחת בשבוע ואני כובר שזה שאמרו שם בן ארבע אותיות חכמים מוסרים
אותו לבניהם ולתלמידיה פעם אחת בשבוע אין זה איך יהיה הדבור בו לבד אלא ללמד
גם העניין אשר בעבורו יוחד זה שם ויהיה בו סוד אלהי עוד גם היה אצלם שם בן
שתים עשרה אותיות והוא בקרושה למטה מזה השם בן ארבע אותיות והקרוב אצלי
שלא היה שם אחר אלא שני שמות או שלושה כלל אותיותיהם שתים עשרה אותיות
והיו מכנים בו בכל מקום שהיה מזדמן להם בקריאתם שם בן ארבע אותיות כמו
שנכנה אנחנו היום באלף דלת וזה השם ג״ב אשר הוא בן שתים עשרה אותיות
אין ספק שהיה מור׳ על עניין יותר מיוחד מהוראת אלף דלת ולא היה נמנע מעולם
מאחר מבני החכמה אלא כל מי שיבקש ללמדו ילמדוהו ולא היה כן שם בין ארבע
אותיות שלא למדהו מעולם ארם במי שידעו אלא לבנו ותלמידו פעם אחת בשבוע
וכאשר היו אנשים פרוצים לומדים זה השם בן שתים עשרה אותיות ומפסידים
בו אמונות כמו שיקרה לכל מי שאינו שלם כשידע שהדבר אינו כמו שהיה מדמה
אותו תחלה הסתירו זה השם ג״כ ולא היו מלמדים אותו אלא לצנועים שבכהונה
לברך בו בני אדם במקדש שכבר פסקו מלומר השם המפורש במקדש ג״כ להפסר
קצת בני אדם אמרו משמת שמעון הצדיק בטלו אחיו הכהנים מלברך בשם אלא
היו מברכים בזה שם בן שתים עשרה אותיות. אמרו בראשונה שם בן שתים

עשרה אותיות היו מוסרים אותו לכל אדם משרבו הפריצים יהיו מוסרין אותו לצנועי
שבכהנה והצנועים שבכהונה מבליעים אותו בנעימות אחיהם הכהנים אמר ר
טרפון פעם אחת עליתי אחר אבי אימא לדוכן והטיתי אזני אצל כהן ושמעתי
שהבליעו בנעימות אחיהם הכהנים והיה אצלם גב שם בן שתים וארבעים אותיות
וידוע אצל כל בעל ציור שאי אפשר בשום פנים שיהיו שתים וארבעים אותיות
מלה אחת אמנם היו אלו מלות רבות כלל אותיותיהם שתים וארבעים ואין ספק
שהמלות ההם מורות על ענינים בהכרח הענינים ההם יקרבו לאמתת ציור עצמו
יתעלה בפנים אשר אמרנו ואמנם נקראו אלו המלות הרבות האותיות שם להיותם
מורי על ענין אחד לבד בשאר השמות המיוחדים ואמנם רבו המלות ההם להבנת
הענין כי הענין האחד אפשר שיובן במלות רבות והבן זה ודע שזה הדבר אשר
ילומד היה לימוד הענייני שמורי עליהם השמות ההם לא הדבור לבד באותיו הערומו
מכל ציור ולא נקרא כלל שם בן ארבעים ושתים אותיות זה ולא שם בן שתים עשרה
אותיות שם המפורש אבל שם המפורש הוא השם המיוחד לו כמו שבארנו אמנם או
השנים האחרים היו מלמדים קצת חכמה אלהית בהכרח והראיה על היותו מלמד
חכמה אמרם עליו שם בן ארבעים ושתים אותיות קדוש ומקודש ואין מוסרי אותו
אלא למי שצנוע ועומד בחצי ימיו ואינו כועס ואינו משתכר ואינו מעמיד על מדותיו
ודבורו בנחת עם הבריות וכל היודעו והזהיר בו ומשמרו בטהרה אהוב למעלה ונחמד
למטה ואימתו מוטלת על הבריות ותלמודו מתקיים בידו ונוחל שני עולמים
העולם הזה והעולם הבא זה כתוב בתלמוד ומה מאד רחוק מה
שיובן מזה המאמר מכונת אמרו וזה כי הרוב יחשבו שהם אותיות ידובר בהם לא דבר
אחר ולא יפורש להם ענין ויגיעו בהם אל אלו הענייני העצומים וצריך מי שירצה
ללמדהו המדות האלו וההזמנה הרבה אשר זכר ומבואר הוא שזה כולו אינו רק
הודעת ענייני אלהיים ומכלל הענינים שהם סתרי תורה כמו שבארנו וכבר התבאר
בספרים המחוברים בחכמה האלהית שזאת החכמה אי אפשר לשכחה ר״ל השגת
השכל הפועל והוא ענין אמרו ותלמודו מתקיים בידו ובאשר מצאו האנשים הרעי
הפתאים אלו הדברים התרחב להם הכזב והמאמר שיקבצו אי זה אותיות שירצו
ויאמרו שזה הוא שם יעשה ויפעל בשיכתב או כשיאמר על תאר כך ואחר כך נכתבו
הכזבים ההם אשר בדאום הפתאים הראשונים ונעתקו הספרים ההם לידי הטובים
רכי הלב הסכלים אשר אין אצלם מאזנים ידעו בהם האמת מן השקר והסתירום
ונמצאו בעזבונותם ונחשב בהם שהם אמת וכללו של דבר פתי יאמין לכל דבר וכבר
יצאנו מענייננו הנזכר ועיונגו הדק אל העיון בבטול שגעון יראה בטולו לכל מתחיל
בעיון אלא שהביא לזה הכרח וזכרנו השמות וענייניהם ומה שהתפרסם אצל ההמון
מעניינם ואשוב אל ענייננו כבר העידונו שכל שם שיש לו יתעלה הוא נגזר אלא שם
המפורש וצריך שנדבר בזה השם והוא אהיה אשר אהיה בפרק נפרד למה
שבזה מן הענין הדק אשר אנחנו בו ר״ל הרחקת התארים

פרק סג

נקדים הצעה ונאמר שזה אשר אמרו

ע״ה ואמרו לי מה שמו מה אמ׳ אליהם איך
הייתה לעניין ההוא ראיה ואת השאלה עד שיבקש במה זה ישיב עליה אמנם אמרו
והם לא יאמי׳ לי כי יאמר לא נראה אלי׳ י׳ הוא מבואר מאד שכן ראוי שיאמר לכל מי
שיתפאר בנבואה עד שיביא מופת ועוד אם היה העניין כמו שיראה שהוא שם ידובר
בו לבד לא ימלט הדבר מהיות ישרא׳ כבר ידעו השם ההוא או לא שמעוהו כלל
ואם יהיה נודע אצלם אין טענה לו בהגידו אותו כי ידיעתו בו כידיעתם ואם
היה בלתי נשמע אצלם מה הראיה שזה שם האל אם היה ידיעת שמו ראיה ועוד
שהוא אחר שלמדו יתעלה זה השם אל לך ואספת את זקני ישר׳ ושמעו לקולך
ואחר זה ענהו ע״ה ואמר הן לא יאמינו לי ולא ישמעו בקולי וכבר קרב אמרו יתעלה
לו ושמעו לקולך ואמר לא יתעלה אחר כן מה זה בידך ויאמר מטה ואשר תדעהו
ויבאר לך כל זה הספק הוא מה שאומר לך כבר ידעת פרסום דעות הצאבה בזמנים
ההם והיות בני אדם כלם אלא יחידים עובדי עבודה זרה ר״ל האמנת הרוחניות
והורדת הכחות ועשיית הטלסמאות פי׳ צורות המדברות והיה דבר כל מתפאר
בזמנים ההם כולם אם שיתפאר שעלה בידו עיון ומופת הורהו שיש אלוה לעולם
בכללו כאברהם או יתפאר שירדה עליו רוחנית כוכב או מלאך וכיוצא בזה אבל איש
שיתפאר בנבואה לאמר שהשם דבר אליו ושלחו לא נשמע זה כלל קודם משה רבי׳
עליו השלום ולא יטעך מה שבא באבות מזכרון דבר השם להם והראותו עליהם
שאתה לא תמצא העניין ההוא מן הנבואה לקרא לבני אדם או להישיר זולתם עד
שאמר אברהם או יצחק או יעקב או מי שקדמם לבני אדם אמר לי השם עשו כך או
לא תעשו או שלחני אליכם זה לא היה כלל אבל היה הדבור להם במה שהיה מיוחד
להם לא דבר אחר ר״ל בשלמותם והישירם למה שיעשו ובשרם למה שיגיע אליו
עניין ודעם לא זולת זה והם היו מישרים בני אדם על דרך עיון ולמוד
כמו שהתבאר אצלנו באמרו ואת הנפש אשר עשו בחרן

וכאשר נראה יתעלה אל משה רבנו עליו השלום וצוהו שיקרא בני אדם
ויגיע עליהם ואת השליחות אמ׳ החילת מה שישאלוני שאאמת להם שיש אלוה
בעולם נמצא ואחרי כן אומ׳ שהוא שלחני מפני שכל בני אדם או אלא יחידים לא
היו מרגישים במציאות השם ותכלית עיונם לא היה עובר הגלגל וכחותיו ופעולותיו
שהם לא היו נבדלים מן המורגש ולא הושלמו שלמות שכלי ולמדהו השם או מדע
שיגיעהו אליהם יאמת אצלם מציאות השם והוא אהי׳ אשר אהי׳ וזה השם נגזר
מן היה והוא המציאות כי היה מורה על עניין ההויה ואין הפרש בין אמרך היה או
נמצא בלשון העברי והסוד כלו הוא בשנותו המלה בעצמה המורה על המציאות
בעניין התאר כי מלת אשר סובל ובדון התאר הנדבק בו שהוא שם חסר צריך אל חבו׳
בעניין אלדי ואלתי בערבי והושם השם הראשון והוא המתוא׳ אהי׳ והשם השני
אשר תארו בו אהי׳ והוא הוא בעצמו וכאלו הוא הראה שהמתוא׳ הוא התאר בעצמו
והיה זה באור עניין שהוא נמצא לא במציאות ובא באור העניין ההו׳ ופירושו כן
הנמצ׳ אשר הוא הנמצא כלומר המחייב המציאות וזה אשר יביא אליו תמופת

בהכרח שיש דבר מחוי' המצי' לא נעדר ולא יעדר כמו שאנא מופת וכאשר הוריעהו
יתעלה הראיות אשר יתקיים בהם מציאותו אצל חכמיהם כי אחר זה בא לך ואספת
את זקני ישר' ויעד לו שהם יבינו מה שהודעתיו לך ויקבלוהו והוא אמרו ושמעו
לקולך השיבו ע"ה ואמר הנה הם יקבלו שיש אלוה נמצא באלו המופתי' השכליים מה
תהיה ראייתי שזה האלוה הנמצא שלחני ואז נתן לו אות הנה כבר התבאר שענין
אמרו' מה שמו אמנם עניינו מי הוא אשר תחשב שעלחך ואמנם אמרו מה שמו
לגדלו ולהדרו בספור כאלו אמר שעצמך ואמתתך לא יסכל אותה אדם ואם אשאל
על שמך אז זה דבר הוא הענין אשר יורה עליו בשם ואמנם הרחיק שיאמר לשם
יתעלה שיש מי שיסכל זה הנמצא ושם סכלותם לשמו לא לנקרא בשם החוא וכן
שם יה הוא מענין נצחות המציאה ושדי בו גזרה מן די והמלאכה היתה דיים והשין
בענין אשר כמו שכבר ויהיה עניינו אשר די הכוונה בזה שהוא לא יצטרך במציאות
מה שהמציא ולא בהתמידו לזולתו אבל מציאותו מספקת בו וכן שם חסין נגזר מן
הכח וחסון הוא כאלונים וכן צור הוא שם משותף כמו שבארנו הנה כבר התבאר
לך שהשמות כלם נגזרים או יאמרו בשתוף כצור ואמת ואין שם לו יתעלה בלתי
נגזר וזולתי שם בן ארבע אותיות והוא השם המפורש להיותו בלתי מורה על תאר
אבל על מציאותו לבד לא דבר אחר ובכלל המציאות המוחלט שיהיה תמיד ר"ל
מחוייב המציאות והבין מה שהגיע אליו המאמר

פרק סד

דע שם יי' רוצים בו פעמים השם לבד באמרו
לא תשא את שם יי' לשוא ונוקב שם יי' וזה הרבה
משיספר ופעמים רוצים בו עצמו יתעלה ואמתתו כמו ואמרו לי מה שמו וכן ושמי
יי' לא נודעתי להם ופעמים רוצים בו דברו יתעלה עד שיהיה אמרנו שם יי' כאלו
אמרנו דבר יי' או מאמר יי' כמו שאמר כי שמי בקרבו עניינו דברי בקרבו או מאמרי
בקרבו הענין שהוא כלי להצונו וחפצו והנה אבאר הדברים בשתוף מלאך וכן כבוד
יי' פעמים רוצים בו האור הנברא אשר ישכינהו השם במקו' להגדלה על דרך המופת
וישכון כבוד יי' על הר סיני ויכסהו וכבו' יי' מלא את המשכן ופעמים רוצים בו עצמו ית'
ואמתתו כמו שאמר הראני נא את כבודך ובא המענה כי לא יראני האדם וחי מורה
כי הכבוד הנאמר הנה עצמו ואמרו כבודך להגדיל כמו שבארנו באמרו ואמרו לי
מה שמו ופעמים רוצי' בכבוד הגדלת האנשים כלם את השם ואף כל מה שזולתו ית'
יגדילהו כי הגדלתו האמתית היא השג' גדלתו הנה כל מי שהשי' גדולתו ושלמותו
כבר הגדילו כשעור השגתו והאדם לבד יגדילהו במאמרים להורות על מה שהשיג
בשכלו ויפרסם בו לזולתו ומי שאין השגה לו כדומם כאלו הם מגדילים גם בהיותם
מורים בטבעם על יכלת ממציאם וחכמתו ויהיה זה מביא להגדלת הכוהן אותם ירב'
בלשונו או לא ידבר אם הוא מי שאין דאיי עליו הדבור וכבר הרחיבה לשון העברי
בזה עד שהתירו על זה הענין לשון אמירה ויאמרו על מי שאין השגה לו שהוא שבח
ואמר כך כמו שאמר כל עצמותי תאמרנה יי' מי כמוכה ספר על היותם מחייבות זאת
האמונה שהם אשר אמרוה אחר אשר בעבורם נדע זה גם כן ולפי קראו זה הענין

כבוד נאמר מלא כל הארץ כבודו חומה לאמרו ותהלתו מלאה הארץ כי השבח יקר כבוד כב נאמר תנו ליי אלהיכם כבוד ונאמ ובהיכלו כלו אומר כבוד ובא ממנו הרב והבן זה השתוף גב בכבו ופרשהו בכל מקום כפי עניינו ותמלט מספקות גדולות

פרק סה

אני רואה אותך אחר הגיעך לזאת המדרגה ואמתך שהוא יתעלה נמצא לא במציאות ואחד לא באחדות צריך שיבואר לך הרחקת תאר הדבור ממנו וכש בהסכים כל אומתנו שהתורה ברואה הכונה בזה שדברו המיוחס לו נברא אמנם יוחס אליו להיות המאמר ההוא אשר שמעו משה רבנו עליו השלום השם בראו וחדשו כמו שברא כל מה שבראו וחדשו והנה יבאו לך בנבואה דברים רבים ואמנם הכונה הנה שתארו בדבור כתארו בפעולות כולם הרומות לפעולתנו והוישרו השכלים כלם שיש מדע אהי ישיגוהו הנביאים באמרם שהשם דבר עמהם ואמר להם עד שנדע שאלו העניינים אשר יגיעו לנו מאת יי הם לא ממחשבותם וממם לבד כמו שיתבאר וכבר קדם לנו זכרון זה העניין ואמנם כוונת זה הפרק כי הדבור והאמירה מלה משותפת נופלת על הדבור בלשון כאמרו משה ידבר ויאמר פרעה ונופלת על העניין המצויי בשכל מבלתי שידובר בו אמר ואמרתי אני בלבי ודברתי בלבי ולבך ידבר לך אמר לבי ויאמר עשו בלבו וזה הרבה ויפול על הרצון ויאמר להכות את דוד כאלו אמר ורצה להרג כלומר חשב בו להרגו הלהרגני אתה אומר פירושו ועניינו התרצה להרגני ויאמרו כל העדה לרגום אותם וזה גב הרבה וכל אמירה ודבור שבאה מיוחסת לשם הם משני העייניי האחרוני רל שהם אם כנוי על הרצון והחפץ או כנוי על העניין המובן מאת השם והוא אחד אם נודע בקול נברא או נודע בדרך מדרכי הנבואה אשר אבארם לא שהוא יתעלה דבר באותיות וקול ולא שהוא יתעלה בעל נפש שיוחקו העייניני בנפשו ויהיו בעצמו עניין נוסף על עצמו אבל התלות העניינים ההם בו ויתוסס אליו כיחס התארים כלם ואמנם הכנוי על הרצון והחפץ באמירה ודבור הוא כמו שבארתי מעניינו שתוף ואת המלה ועוד על צד הרמזי לנו כמו שהעירונו במה שקדם כי לא יבין האדם בתחלת המחשבה איך יעשה הדבר אשר ירצה הרוצה לעשותו ברצון לבד אבל אי איפשר בתחלת הדעת מבלתי שיעשה עושה הדבר אשר ירצה להמציאו או יצוה לזולתו לעשותו ולזה הושאל לשם הצווי בהיות מה שרצה חיותו ואמר שהוא צוה שיהיה כך והיה כל זה על צד הרמיזן בפעולותנו מחובר אל היות ואת המלה גם כן מורה על עניין רצה כמו שבארנו

וכל מה שבא במעשה בראשית ויאמר ויאמר עניינו רצה או חפץ וכבר זכר זה זולתנו והתפרסם מאד והמופת עליו רל שאלו המאמרות כלם אמנם הם רצונים לא מאמרים כי מאמרי הצווי אמנם יהיו לנמצא יקבל הצווי ההוא כן אמרו בדבר יי שמיי נעשו כמו וברוח פיו כל צבאם וכמו שפיו ורוח פיו השאלה כן דברו ומאמרו השאלה והעניין שהם נמצאו בדעתו וברצונו וזה ממה שלא יסבלהו אדם מחכמינו הידועים ואיני צריך שאבאר שהאמירה והדבור בלשון העברי בעניין אחר גם כן כי היא שמעה את כל אמרי יי אשר דבר

פרק סן

והלוחות מעשה אלהים המה ר״ל שמציאותם טבעית לא מלאכותית כי כל הדברים הטבעיי יקראו מעשה י׳ המה ראו מעשה י׳ וכאשר זכר הדברים הטבעיים כלם מצמח ובעלי חיים ורוחות ומטר וכיוצא בהם אמר מה רבו מעשיך י׳ ויותר מופלג מזה היחס אמרו ארזי לבנון אשר נטע בעבור היות מציאותם טבעית לא מלאכותית אמר שהשם נטעם וכן אמרו והמכתב מכתב אלהים וכן אמרו מכתב אלהי הוא ככר באר יחס מכתב ההוא לשם איך הוא באמרו כתובים באצבע אלהים ואמנם אמרו באצבע אל׳ הוא כמו שאמר על השמים מעשה אצבעותיך אשר התבאר שהם נעשו באמירת בדבר י׳ שמים נעשו הנה כבר התבאר לך כי הכתוב ישאיל למציאות הדבר לשון אמירה ודבור ושהדבר ה הוא בעצמו אשר נאמר עליו שנעשה בדבור נאמר עליו מעשה אצבע כן אמרו כתובי׳ באצבע אל׳ דומה לאמרו כתובי׳ בדבר אלהים ואלו אמר בדבר אל׳ היה דומה לאמרו בחפץ אל׳ כלומר ברצונו וחפצו אמנם אונקלוס נטה בזה העניין אל פירוש זר ואמר כתיבין באצבעא די׳ שהוא שם אצבע דבר אחר מצטרף לש׳ ופיר׳ אצבע י׳ כמו הר י׳ ומטה י׳ רוצה בזה שהוא כלי נברא חקק הלוחות ברצון השם ואיני יודע מה הביאו לזה והיה יותר קרוב מזה כתיבי׳ במימרא די׳ כמו שאמר בדבר י׳ שמים נעשו ההראה מציאות הכתב בלוחות יותר מופלא ממציאות הכוכבים בגלגלי׳ כמו שזה ברצון ראשון לא בכלי עשאם כך יהיה זה הכתב הכתוב ברצו׳ ראשון לא בכלי וכבר ידעת דבר המשנה בעשרה דברים נבראו בין השמשות ומכללם הכתב מורה על היות העניין המוסכם עליו אצל המון העם שמכתב הלוחות כשאר מעשה בראשית כולו כמו שבארנו בפירוש המשנה

פרק סו

כאשר הושאל לשון אמירה לרצון בכל מה שנברא בששת ימי בראשי׳ ונאמר ויאמר ויאמר הושאלה לו השביתה ביום השבת כאשר לא היתה שם בריאה ונאמר וישבות ביום השביעי כי העמידה מן הדבור גם כן נקרא שביתה כמו ש״נ וישבתו שלשת האנשים האלה מענות את איוב וכן העמידה מן הדבור בא בו לשון ניחה והוא אמרו וידברו אל נבל ככל הדברים האלה בשם דוד וינוחו ענינו אצלי עמדו מדבר עד שישמעו המענה כי לא קדם להם זכרון טורח בשום פנים עד שאפי׳ טרחו היה אמרו וינוחו זר בספור מאד ואמנם ספר שהם סדרו כלל זה המאמר אשר בו מרכות אמרי׳ מה שאתה רואה ושתקו כלומר לא הוסיפו על זה המאמר עניין אחר ולא פעל מחייב שיהיה מענהו מה שאמר להם כי כוונת הספור ההוא לספר גנותו בעבור שיהיה בתכלית הגנות ולפי זה העניין נאמר ג״כ וינח ביום השביעי אבל החכמים וזולתם מן המפרשים שמזהו מעניין המנוחה ושמוהו פעל עובר אמרו החכמים ז״ל וינח לעולמו ביום השביעי ר״ל הפסק הבריאה בו ואיפשר שיהיה מעלולי הפא או עלולי הלמד ויהיה עניינו והניח הנחה והמשיך המציאות כפי מה שהוא ביום השביעי יאמר כי בכל יום מן הששה היו מהחדשי׳ חדושים יוצאים מזה הטבע המונח הנמצא במציאות בכללו וביום השביעי גם שך העניין ורונח כפי מה שהוא עתה ולא יפרות מאמרנו

היות שמושו אינו כשמוש עלולי הפא או הלמד כי ככר הוורו שמושים ובאו על בלתי הקש וכל שכן באלה הפעלים העלולי והסרת כמו זה העניין המטעה לא יבוטל בדרכי שמוש לשון עם דעתנו שאנחנו היום בלתי יודעים לשוננו ושדרכי כל לשון רבים וכב מצאנו בזה השורש גב העלול העין עניין התשומה וההנחה והוא אמרו והוכן והוניחה שם וכן לא נתנה עוף השמים לנוח עליהם ומזה העניין גב אצלי אשר אנוח ליום צר אבל אמרו וינפש הוא הפעלות מן נפש וכבר בארנו שתוף נפש ושהוא בעניין הכוונה והרצון ויהיה עניינו גשלם רצונו והוית כל חפצו

פרק סח׳

כבר ידעת פרסום זה המאמר אשר אמרוהו הפילוסופים בשם יתעלה והוא אומרו שהוא השכל והמשכיל והמושכל ושאלו השלשה עניינים בו יתעלה הם עניין אחד אין רבוי בו וכבר זכרנו אנחנו זה ג״כ בחבורנו הגדול משנה תורה שזה פנת דתינו כמו שבארנו שם ר״ל היותו אחד לבדו לא יצטרף אליו דבר אחר ר״ל שאין דבר קדמון זולתו ולזה יאמר חי י׳ ולא יאמר חי י׳ מפני שאין חייו דבר זולת עצמו כמו שבארנו בהרחקת התארים ואין ספק כי כל מי שלא עיין בספרים המחוברים בשכל ולא השיג עצם השכל ולא ידע מהותו ולא יבין ממנו אלא כמו שיבין מעניין הלובן והשחרות יקשה עליו הבנת זה העניין מאד ויהיה אמרנו שהוא השכל והמשכיל והמושכל אצלו כאלו אמרנו הלובן והמולבן והמלבין דבר אחר וכמה פתאים יתחילו לסתור דברינו בזה המשל וביוצא בו וכמה ממי שיחשוב שהוא חכם יקשה עליו זה ויראה שידיעת אמתת חיוב זה הוא עניין יבצר מן הדעות וזה העניין הוא עניין מופתי מבואר כפי מה שבארוהו הפילוסופי האלהיי והנני אבינך מה שהביאו עליו המופת דע כי האדם קודם שישכי׳ דבר הוא משכיל בכח וכשישכיל דב׳ אחר כאלו תאמר כשהשכיל צורת זה האילן הרמוז אליו והפשיט צורתו מהחמר שלו וצייר הצורה מופשט׳ שזה הוא פעל השכל ואז הוא משכיל בפעל והשכל אשר עלה בידו אשר התקיים בפעל הוא צורת האילן המופשטת אשר בשכלו כי אין השכל דבר זולת הדבר המושכל כבר התבאר לך כי הדבר המושכל הוא צורת האילן המופשט והוא השכל ההוה בפעל ואינו שני דברים שכל וצורת האילן המושכלת כי אין השכל בפעל דבר זולת מה שהושכל והדבר אשר בו הושכלה צורת האילן והופשטה אשר הוא המשכי׳ הוא השכל ההוה בפעל בלא ספק כי כל שכל פעלו הוא עצמו ואין השכל בפעל דבר ופעלו דבר אחר כי אמתת השכל ומהותו היא ההשגה ולא תחשב כי השכל בפעל דבר אחר נמצא לבדו נבדל מן ההשגה וההשגה עניין אחר בו אבל עצם השכל ואמתתו השגה וכשתניח שכל נמצא בפעל הוא ההשגה למה שהושכל וזה מבואר מאד למי שהרגיל משלי זה העיון הנה כבר התבאר לך כי השכל פעלו אשר הוא השגתו הוא אמתתו ועצמו אם הדבר אשר בו הופשטה צורת זה האילן והושגה בו אשר הוא השכל הוא המשכיל כי השכל ההוא בעצמו הוא אשר הפשיט הצורה והשיגה וזהו פעולו אשר בעבורו נאמר בו שהוא משכיל ופעלו הוא עצמו ואין לו אשר הונח שכל בפעל אלא צורת זה האילן הנה כבר התבאר לך כי כשהיה

השכל נמצא בפעל שהשכל הוא הדבר המושכל והתבאר שכל שכל פעלו אשר הוא היותו משכיל הוא עצמו ואם כן השכל והמשכיל והמושכל דבר אחד בעצמו לעולם בכל מה שיושכל בפעל אמנם כשהונח בכח הוא שני דברי׳ בהכרח השכל בכח והדבר המושכל בכח כאלו תאמר זה השכל ההיולאני אשר הוא בראובן הוא שכל בכח וכן זה האילן הוא מושכל בכח ואילו שני דברים בלא ספק וכשיצא לפעל ותהיה צורת האילן מושכלת בפעל אז תהיה הצורה המושכלת היא השכל ובשכל ההוא בעצמו אשר הוא שכל בפעל הופשטה והושכלה כי כל מה שיש לו פעל נמצא הוא נמצא בפעל הנה כל שכל בכח ומושכל בכח הם שנים וכל מה שהוא בכח אי איפשר לו מבלתי נושא סובל הכח ההוא כאדם על דרך משל ויהיו הנה שלשה דברי׳ האדם הנשא הכח ההוא והוא המשכיל בכח והכח ההוא והו׳ השכל בכח והדבר המוומן שיושכל והוא המושכל בכח כאלו אמרת בזה המשל האדם והשכל ההיולאני וצורת האילן ואלו ג׳ ענייני׳ חלוקים וכשהגיע השכל בפעל יהיו השלשה ענינים אחד ולא תמצא לעולם השכל דבר אחד והמושכל דבר אחר אלא כשילקחו בכח וכאשר בא המופת שהש׳ ית׳ הוא שכל בפעל ואין כח בו כלל כמו שהתבאר וכמו שיבא עליו המופת ולא יהיה פעם ישיג ופעם לא ישיג אבל הוא שכל בפעל תמיד התחייב שיהיה הוא והדבר ההוא המושג דבר אחד והוא עצמו ופעולת ההשגה עצמה אשר בה יאמר משכיל הוא גוף השכל אשר הוא עצמו א״כ הוא משכי׳ ושכל ומושכל לעולם הנה כבר התבאר כי היות השכל והמשכיל והמושכל אחד במספר אינו בחק הבורא לבד אבל בחק כל שכל ובנו ג״כ המשכי׳ והשכל והמושכל דבר אחד כשיהיה לנו שכל בפעל אבל אנחנו נצא מן הכח אל הפעל עת אחר עת והשכל הנפרד ג״כ ר״ל השכל הפועל פעמים יהיה לו מונע מפעלו ואעפ׳ שאין המונ׳ מעצמו אבל חוצה לו היא מניעה אחת לשכל ההוא במקרה ואין הבנת זה העניין מכוונת עתה אבל הכוונה שהעניין אשר הוא לו יתעלה לבדו ומתייחד בו הוא היותו שכל בפעל תמיד ואין מונע לו מן ההשגה לא מעצמו ולא מזולתו ולזה ראוי שיהיה משכיל ושכל ומושכל תמיד לעולם ועצמו הוא המשכיל והוא המושכל והוא השכל כמו שיתחייב בכל שכל בפעל וכבר השיבונו זה העניין בזה הפרק פעמים להיות דעות בני אדם רחוקות מזה הציור מאד ואיני רואה אותך מי שיתערב לו הציור השכלי בדמיון ולקיחת משל המוחש בכח הדמיוני שזה המאמר לא חובר אלא למי שנתפלסף וידע מה שכבר התבאר מעניין הנפש וכל כחותיה

פרק סט

הפילוסופים כמו שידעת יקראו השם יתעלה העלה הראשונה והסבה הראשונה ואלו הידועים במדברים יברחו מזה השם מאד ויקראו אותו הפועל ויחשבו כי הפרש גדול יש בין אמרנו סבה ועלה ובין אמרנו פועל שהם יאמרו אם נאמר שהוא עלה יתחייב המצא העלול וזה מביא לקדמות העולם ושהעולם מאתו על דרך החיוב ואם נאמר פועל לא יתחייב מזה מציאות הפעול עמו כי הפועל איפשר שיקדם לפעלו גם לא יציירו עניין היות הפועל פועל אא בשיקדם לפעלו וזה מאמר מי שלא יבדיל

בין מה שבכח ובין מה שבפועל ואשר תרעהו שאין הפרש בין אמרך עלה או פועל בזה הענין וזה שאתה כשתקח העלה ג״כ בכח תהיה היא קודמת לעלולה בזמן אמנם כשתהיה עלה בפעל יהיה עלולה נמצא במציאות העלה בפעל בהכרח וכן כשתקח הפועל פועל בפעל יהיה מתחייב מציאות פעולו בהכרח כי הבונה קודם שיבנה הבית אינו בונה בפעל אבל הוא בונה בכח וכשבונה בונה בפעל כמו שהחמר הבית ההוא קודם שיבנה הוא בית בכח וכשיבנה אז הוא נבנה בפעל ויתחייב מציאו׳ דבר נבנה או בהכרח ולא הרווחנו דבר בהגריל שם פועל על שם עלה וסבה והכונ׳ הנה אמנם היא להשוות בין שני השמות ושהוא כמו שנקראהו פועל ואעפ׳ שפעלו נערר אחר שאין מונע לו ואין חושך מעשות כשירצה כן ראוי שנקראהו עלה וסבת בזה הענין בעצמו ואעפ׳ שהעלול נעדר ואשר הביא הפילוסופים לקרא׳ יתעלה עלת וסבה ולא יקראוהו פועל אינו מפני דעתם המפורסם בקדמות העולם אבל מפני עניינים אחרים הנני אומרם לך בקצרה כבר התבאר בחכמה הטבעית המצא הסבו׳ לכל מה שיש לו סבה ושהם ארבעה החומר והצורה והפועל והתכלית ושמהם קרובים ומהם רחוקים וכל אחד מאלו הארבעה יקרא סבה ועלה ומדעותם אשר לא אחלוק אני עליהם שהשם יתעלה הוא הפועל והוא הצורה והוא התכלית ולזה אמרו שהוא יתעלה עלה וסבה שיכללו אלו השלש סבות והוא שיהיה הוא פועל העולם וצורתו ותכליתו וכונתי בזה הפרק שאבאר לך על אי זה צד נאמר בו יתעלה שהוא הפועל והוא צורת העולם והוא תכליתו ג״כ ולא תטריד שכלך הנה בענין חרושו לעולם או התחייבו ממנו על דעתם שהנה יפלו בזה דברים רבים נאותים בזה העני׳ ואמנם הכוונה הנה היותו יתעלה פועל לפרטי הפעולות הבאות בעולם כמו שהוא עושה העולם כלו כמות שהוא ואומר כבר התבאר בחכמה הטבעית שאלו הארבעה מינין מן הסבות צריך שתבוקש לכל סבה מהם סבה ג״כ וימצא לדבר המתהוה אלו הד׳ סבות הקרובות לו וימצאו להם ג״כ סבות ולסבו׳ סבות עד שיגיעו לסבו׳ הראשונו׳ כמו שזה הדבר הפעול פועלו הוא הכך ולפועל ההוא פועל ולא יסור זה עד שיגיע אל מניע ראשון הוא הפועל באמת לאלו האמצעיות כלם וזה כי כשתהיה אות אלף תניעה אות בית ובית תניעה אות גימל וגימל תניעה אות דלת ודלת תניע הא וזה מה שלא ילך אל לא תכלית ונעמור אצל ההא על דרך המשל ואין ספק כי ההא היא המניעה לאלף ולבית ולגימל ולדלת ובאמת נאמר בתנועת האלף שההא עשאה ובזה הצד ייוחס כל פעל שבמציאות לבורא ולו פעלו מי שפעלו מן הפעלים הקרובים כמו שנבאר הנה הוא הסבה הרחוקה מצד היותו פועל וכן הצורות הטבעיות ההוות הנפסדו׳ נמצאם כשנחפשם כולם שאי איפשר שלא תקדם להם צורה אחרת תכין החמר הזה לקבלת זו הצורה והצורה השנית ההיא תקדם לה ג״כ אחרת עד שנגיע לצורה האחרונה אש״ר. היא הכרחית במציאות אלו הצורות האמצעיות אשר האמצעיו׳ ההם הם סבת זאת הצורה הקרובה והצורה האחרונה ההי׳ בכל המציאו׳ הוא ה׳ ית׳ ולא תחשב שאמרנו בו שהוא הצורה האחרונ׳ לכל העולם היא רמז לצורה האחרונה אשר יאמר אריסטוטול עליה בספר הנקרא מה שאחר הטב

שהיא כלתי הוה ולא נפסרת כי הצורה ההיא הנזכרת שם טבעית לא שכל נפרד כי
אין אמרנו עליו ית׳ שהוא צורת העולם האחרונה על דמיון היות הצורה בעלת החמ׳
צורה לחמר ההוא עד שיהיה הוא יתעלה צורה לגשם לא על אלו הפנים נאמר אבל
כמו שכל נמצא בעל צורה אמנם הוא מה שהוא בצורתו וכשתפסד צורתו תפסד
היותו ותבטל כמו כן זה היחס בעצמו יתס הבורא לכל התחלות הנמצאות הרחוקות
כי במציאות הבורא הוא הכל נמצא והוא מתמיד עמידתו בענין אשר יכונה בשפע
כמו שנבאר בקצת פרקי זה המאמר ואילו היה אפשר העדר הבורא היה נעדר
המציאות כולו ותבטל מהות הסבות הרחוקות ממנו והמסובבות האחרונות ומה
שביניהם אכ׳ הוא לו כרמות הצורה לדבר אשר יש לו צורה אשר בה הוא מה שהוא
ובצורה תתקיים אמתתו ומהותו כן יחס הבורא לעולם ובזה הצד נאמר בו שהוא
הצורה האחרונה ושהוא צורת הצורות כלומר שהוא אשר מציאות כל צורה בעולם
וקיומה נסמך באחרונה אליו ובו קיומה כמו שהדברים בעלי הצורות מתקיימים
בצורתם ומפני זה הענין נקרא בלשוננו חי העולמים ענינו שהוא חיי העולם כמו
שיתבאר וכן עוד הענין בכל תבלית כי הדבר אשר לו תכלית יש לך לבקש לתכלית
ההוא תכלית כאלו אמרת על דרך משל שהכסא החמר שלו העץ ופועלו הנגר
וצורתו הרבוע על תבונת כך ותכליתו לשבת עליו ועליך שתשאל ומה תכלית הישיבה
על הכסא ויאמר לך העונה בעבור שיתנשא היושב עליו ויתעלה מן הארץ ותשאל
עוד ותאמר מה תכלית ההתנשאות מן הארץ ותענ׳ להגדיל היושב בעין מי שיראהו
ותשא ותאמר ומה תכלית הגדלתו אצל מי שיראהו כדי שייראו ויפחדו ממנו ותשא
ותאמר ומה תכלית היות נורא ותענה לגדל מצותו ותבקש מה תכלי׳ הגדול למצותו
ותענה למנוע היזק בני אדם מקצתם ותבקש עוד מה תכלית מניעת היזק קצתם
מקצתם ותענה להתמיד מציאותם מסודר וכן יתחייב תמיד בכל תכלית מתחדשת
עד שיגיע הענין לרצונו לבד יתעלה לפי אחת מן הדעות כמו שיתבאר עד שיהיה
המענה באחרונה כן רצה יתעלה או לגזרת חכמתו לפי דעת אחרים כמו שאבאר עד
שיהיה המענה באחרונה כן גזרה חכמתו ולזה יגיע סדור כל תכלית אל רצונו ואל
חוכמתו לפי שתי הדעות האלה אשר התבאר לפי דעתנו שהם עצמו׳ ושאין רצונו
וחפצו או חכמתו דברים יוצאים חוץ לעצמו ר״ל שיהיו זולת עצמו ואם כן הוא יתעלה
תכלית כל דבר האחרון ותכלית הכל גם ההדמות בשלמותו כפי היכלת והוא ענין
רצונו אשר הוא עצמו כמו שיתבאר בזה הצד נאמר בו שהוא תכלית התכליות הנה
כבר בארתי לך על אי זה פנים נאמר בו יתעלה שהוא פועל וצורה ותכלית ולזה
קראוהו סבה ולא קראוהו פועל לבד ודע כי קצת בעלי העיון מאלה המדברים הגיע
בהם הסכלות וההתגברות עד שאמרו שאלו היה אפשר העדר הבורא לא התחייב
העדר זה הדבר אשר המציאו הבורא ר״ל העולם שלא יתחייב שיפסד הפעול כשיעדר
הפועל אחרי אשר פעלו ואשר יכרוהו הוא אמת אלו היה פועל לבד ולא היה הדבר
ההוא הפעול צורך אליו בהמשך עמידתו כמו שלא יפסד האתר במות הנגר מפני
שלא היה מתמיד לו עמידתו אמנם בהיותו יתעלה צורת העולם גם כן כמו שבארנו

והוא ימשכהו ויקיימהו תמיד מן השקר שיאבד הממשיך והמקיים וישאר הנמשך והמקוים אשר אין עמידה וקיום לו אלא במה שיקבל ממנו מן העמידה והקיום ראה גודל השגגה אשר הביא אליה אמרם שהוא פועל לבד לא תכלית ולא צורה

פרק ע

רכב ואת המלה משותפת הנחתה הראשונה ענינה רכיבת האדם על הבהמות במנהג הוא רוכב על אתונו ואחר כך הושאלה לשלטנות על הדבר כי הרוכב מושל שולט ועל מרכבו והוא אמרו ירכביהו על במותי ארץ והרכבתיך על במותי ארץ ענינו שאתם תשלטו על עליוני הארץ ארכיב אפרים אמשילהו ואשליטהו ולפי זה הענין נאמר בא ית׳ רוכב שמים בעזרך פירושו השליט על השמי׳ וכן לרוכב בערבות ענינו השליט על ערבות והוא הגלגל העליון המקיף בכל ובדברי חכמי׳ ז״ל הנכפלים בכל מקום שהם ז רקיעים ושערבות הוא העליון המקיף הכל ולא תרחיק היותם מונים הרקיעים ז ואם הם יותר כי פעמים ימנה הבדור אחד ואעפ׳ שבו גלגלים הרבה כמו שהוא מבואר למעיינים בעניין זה וכמו שאבאר אמנם המכון הנה הראתם תמיד שערבות הוא למעלה מן הכל ועל ערבות נאמר רוכב שמים בעזרך וכו׳ ולשון חגיגה אמרו ערבות רם ונישא שוכן עליו׳ ש״נ סולו לרוכב בערבות ומנא לן דאיקרי שמים כתיב הכא לרוכב בערבות וכתיב התם רוכב שמים הנה כבר התבאר כי הרמז כולו לגלגל אחר והוא המקיף בכל אשר תשמע מענינו מה שתשמע והסתכל אמרם שוכן עליו ולא אמרו שוכן בו שאלו אמרו שוכן בו היה מחייב לשם מקום או שיהיה הש״ב כח בגלגל כמו שדמו כתות הצאבה שהשם רוח הגלגל ואמרם שוכן עליו הראו שהוא ית׳ נבדל מן הגלגל ואינו כח בו ודע כי הושאל לו יתעלה רוכב שמים לדמיון הוה המופלא וזה כי הרוכב יותר מעולה מן הנרכב ולא יאמר יותר אלא בהקל׳ מן המאמר שאין הרוכב ממין הנרכב והרוכב ג״כ הוא אשר יניע הבהמה ויוליכנה באש׳ ירצה והיא כלי לו שישתמש בה ברצונו והוא נקי ממנה בלתי נדבק בה אבל חוצה לה כן הא׳ יתהלל שמו הוא מניע הגלגל העליון אשר בתנועתו יתנועע כל מתנועע בו והוא יתעלה נבדל ממנו ואינו כח בו ובבראשי׳ רבא אמרו בפרט׳ למאמרו יתעלה מעונה אלהי קדם אמרו הוא מעון עולמו ואין עולמו מעונו וסמכו לזה אמרם הסוס טפילה לרוכב ואין הרוכב טפל לסוס הדא היא דכתי׳ כי תרכב על סוסיך זה הוא לשונם והשתכל בו ותבין איך בארו יחסו יתעלה לגלגל ושהוא כלי לו אשר בו ינהיג המציאות כי כל מה שתמצא לחכמי׳ ז״ל כי השמים הפלוניים בהם כך וכך והשמים הפלגי׳ בהם כך וכך אין ענינו שבשמים גשמי׳ אחרים בלתי השמים אבל ענינו שהכחות המהוות הענין הפלגי והשומרות סדורו יבאו מן השמים ההם והראיה על מה שאמרתי לך אמרם ערבות שבו צדק וצדקה ומשפט וגנזי חיים ושלו׳ וגנזי ברכה ונשמות של צדיקים ונשמות ורוחות שעתידי׳ להבראות וטל שעתי׳ הקב״ה להחיות בו המתים ומבואר הוא שכל מה שמנאוהו הנה אין מהם דבר שהוא גשם שיהיה במקום כי הטל אינו טל בפשוטו והתבונן איך אמרו בוה שבו ר״ל שהם

בערבות ולא אמרו שהם עליו וכאילו הם הגידו שאלו
הדברים הנמצאים בעלם אמנם הם נמצאים מכוחות יבאו מערבות השם יתעלה
שמהו התחלה להם וגטעם בו אשר מכלל גנזי חיים וזה הוא הנכון והאמת הגמור
כי כל חיים נמצאים כחי אמנם הם מן החיים ההם כמו שאוכו אחר וזה והתבונן איך
מנו נשמותן של צדיקי׳ ונשמות ורוחות שעתידין להבראות ומה נכבד זה העניין למי
שיבינהו כי הנשמות הנשארות אחר המות איננה הנשמה ההוה באדם כשיתהוה
שזאת תהוה בעת התהוותו היא כח ההכנה לבד והדבר הנבדל אחר המות הוא הדבר
המגיע בפעל ולא הנשמה ג״כ ההוה היא הרוח ההוה ולזה מנו בהוות נשמות ורוחות
אמנם הנבדלות הם דבר אחת לבד וכב״ בארנו שתוף רוח ובארנו עוד בסוף ספר
מדע מה שנפל באלו השמות גם כן מן השיתוף והסתכל איך אילו העניני׳ המופלאי׳
האמיתיים אשר אליהם הגיע עיון המעולים שבפילוסופים מפוזרי׳ במדרשות כשיעי׳
בהם האיש החכם שאינו מודה על האמת בתחלת עיון ישחק מהם למה שיראהו
בפשוטיהם מההבדל מאמתת המציאות ועלת זה כולו דברם בחדות באלו העניינים
לזרותם מהבנת ההמון כמו שהגדנו פעמים ואשוב להשלים מה שנכנסתי להבינו
ואומר שהם ז״ל התחילו להביא ראיות מדברי פסוקים על היות אלו הדברים המנויי׳
בערבות באמרו צדק ומשפט דכתיב צדק ומשפט מכון כסאך וכן הביאו ראיה על
השאר שהם בערבות מהיותם מיוחסים לשם יתעלה שהם אצלו והבן זה הלשון
המוגה מכחוץ אינו יוצא מגוף העניין מלשון חגיגה והוא האמת בעצמו והוא שהעיד
אליו באמרו והבן זה ובפרקי ר׳ אליעזר אמרו שבעה רקיעים ברא הקב״ה ומכולם
לא בחר כסא כבוד למלכותו אלא ערבות שנ׳ סולו לרוכב בערבות אלו דבריו והבינם
גם כן ודע כי כלל הבהמות הנרכבות יקרא מרכבה וזה נכפל הרבה
ויאסור יוסף מרכבתו במרכבת המשנה מרכבות פרעה והראיה על היות זה השם
נופל על הרבה בהמות אמרו ותעלה ותצא מרכבה ממצרים בשש מאות כסף וסוס
בחמשים ומאה וזאת ראיה על היות שם מרכבה נופל על ארבעה מן הסוסים ולזה
אומר כי כאשר נאמר לפי מה שנאמר שכסא הכבוד נושאי׳ אותו ארבע חיות
קראוהו החכמים מרכבה לדמות במרכבה אשר היא ארבעה אישים וזה שעוד מה
שנתגלגלו אליו הדברים בזה הפרק ואי׳ אפשר מבלתי הערות אחרו׳ ג״כ בן רבות בזה
העניין אמנם המכוון בזה הפרק אשר עדיו היתה השבת הדברים כי אמרו רוכב שמי׳
ענינו מסבב הגלגל המקיף ומניעו ביכולתו ורצונו וכן אמרו בסוף הפסוק ובגאותו
שחקי׳ אשר בגאותו סבב השחקים הוציא זה הראשון אשר הוא ערבות כמו שבארנו
במלת רכיבה ושאריתו במלת גאוה כי בתנועת הגלגל העליון ואת התנועה היומית
יתנועעו הגלגלים כולם כתנועת החלק בכל וזאת היא היכלת העצומה אשר הניעה
הכל ולזה קראה גאוה ויהי׳ זה העניין נמצ׳ תמי׳ בשכלך למה שאני עתי׳ לאמרו שתי׳
הגדול שבראו׳ שנודע מציאו׳ השם בה ר״ל הקף הגלג׳ כמו שאבי׳ עלי׳ המופת והבינהו

פרק ע״א

דע כי החכמות הרבות אשר היו
באומתנו באמתת אלו העניינים

אברו בארך הזמן ובשלוט האומות הסכלות עלינו ובהיות העניני' ההם בלתי מותרי'
לבני אדם כלם כמו שבארנו ולא הי' הדבר המותר לבני אדם כלם אלא דברי הספרי'
לבד וכבר ידעת שאפילו התלמוד המקובל לא היה מחובר בספר מקדם לעניין
המתפשט באומה דברים שאמרתי לך על פה אי אתה רשאי לאמרם בכתב והיה זה
תכלית החכמה בדת שהוא ברח ממה שנפל בו באחרונה ר"ל רוב הדעות והשתרגם
וספקות נופלות בלשון המחובר בספר ושגגה תתחבר לו והתחדש המחלוקת בין
האנשים ושובם חבורות והתחדש הבלבול המעשים אבל נמסר הדבר בזה כולו לבית
דין הגדול כמו שבארנו בחבורינו התלמודיי' וכמו שיורה עליו דבר התורה ואם תור'
שבעל פה נפלה בו הקפדה מהשאירו לעד בחיבור מפורסם לבני אדם כולם למה
שיגיע בזה מן ההפסד כל ש' שיחוב דבר מאלו סתרי התורה ויפורסם לבני אדם כלם
אבל היו נמסרים מיחידים סגולות ליחידים כגלות כמו שבארתי לך מאומרם אין
מוסרי' סתרי תורה אלא ליועץ חכם חרשי' וגו' וזאת היא הסבה המחייבת להפסק אלו
השרשים העצומים מן האומה ולא תמצא מהם אלא הערות קטנות ורמיזות באו
בתלמוד ובמדרשות והן גרגרי לב מעטין עליהם קליפות רבות עד שהתעסקו בני
אדם כלם בקליפות ההם וחשבו שאין תחתם לב בשום פנים אמנם זה המעט מצער
שתמצאהו מדברי עניין היחוד ומה שנתלה בזה העניין לקצת הגאונים ואצל הקראי'
הם עניינים לקחום מן המדברים מן הישמעאים והן מעט מצער כנגד מה שחברוהו
הישמעאים בו וגזרמן עוד שתחלת התחלת הישמעאים בזה הדרך היו כת אחת
שנקרא שמם מעתזולה פי' הנבדלי' ולקחו מהם חברינו מה שלקחו והלכו בדרכם
ולזמן אחר כן נתחדשה בישמעאלים כת אחרת שנקר' שמם כת האשעריי' ונתחדשו
להם דעות אחרות לא תמצא עם חברינו מן הדיעות ההם דבר לא שהם בחרו הדעת
הראשון על הדעת השני אבל למה שגזרמן שלקחו הדעת הראשון וקבלוהו וחשבוהו
עניין מופתי אמנם הספרדים מאנשי אומתינו כולם החזיקו בדברי הפלוסופים ויטו
לדעותם מה שלא היה סותר פנת דת ולא תמצאם שילכו בדבר מדרכי המדברים
ולזה נטו בדברי' רבי' לצד דעתנו בזה המאמ' בעניני' המעטי' הנמצאי' לאחרוניה' ודע
כי כל מה שאמרוהו הישמעאים בעניינים ההם והם המעתזולה והאשעריי' הם כלם
דיעות בנויות על גזרות והקדמות לקוחות מספרי היונים והארומיים אשר השתדלו
לחלוק על דעות הפילוסופים ובטול מאמריהם והייתה סבת זה כי כאשר כללה
האומה הנצרית האומות ההם וטענות הנצרים מה שכב' נודע ויהיו דעות הפילוסופי'
מתפשטות באומות ההם ומהם נולדה הפילוסופות ונתחדשו מלכים שומרים הדת
ראו חכמי הדורות ההם מן היוני' והארומי' שאלו טענו' יסתרו אותם הדעות הפילוסופיו
סתירה גדולה מבוארת והולידו חכמת הדברים הזאת ותתחילו להעמיד הקדמות
מועילות להם באמונתם וישיבו על הדעות ההם הסותרות פנת תורתם וכאשר באת
אומת ישמעא' ונעתקו אליהם ספרי הפילוסופים נעתקו אליהם גב' התשובות ההם
אשר חוברו על ספרי הפילוסו' ומצאו דבר ייחי המדקד' ואבן עדי וזולתם באלו העניני'
והחזיקו בהם והגיעו אל בקשה עצומה לפי דעתם ובחרו גב' מדעו' הפלוסופי' הראשוני'

כל מה שראהו הבוחר אותו שהוא מועיל לו ואעפי׳ שהפילוסופים האחרונים כבר הביאו מופת בבטולו כחלק והרקות וראו שאלה עניינים משתתפים והקדמות יצטר׳ אליהם כל בעל תורה ואחר כן בשטו הדברים וירדו אל דרך אחרת נפלאת לא נחלו בה כלל המדברים מן היונים וזולתם שאותם היו קרובים לפילוסופים ואחר כך יצאו עוד בישמעאלים מאמרים תוריים מיוחדים בהם הצרכו בהכרח לשמרם ונפלה ביניהם ג״כ מחלוקת בדברים ההם וקיימה כל כת מהם הקדמות מועילות לה לשמור דעתה ואין ספק כי יש ביניהם דברים שכוללים שלשתנו ר״ל היהודי׳ והנצרים והישמעאלים והוא מאמר בחדוש העולם אשר בהתאמתו יתאמתו הנפלאות וזולתם אמנם שאר הדברים אשר עמסו על עצמם שתי האומות האלה העסק בהם כעסק האנשים ההם בעניין השלוש ועסק קצת כתות אלו בדבור עד שהוצרכו לקיים הקדמות יקיימו בהקדמות ההם אשר בחרו הדברים אשר נשקעו בהם והדברים המיוחדים בכל אומה מהם ממה שחובר בהם לה אין צורך לנו אליהם כלל כות דבר כי כל המדברים הראשונים מן היונים המתנצרים ומן הישמעלים לא נמשכו אחר הנראה מעניין המציאות תחילה בהקדמותיהם אבל ישתכלו איך צריך שיהיה המציאות עד שתהיה ממנו ראיה על אמתת זה הדעת או לא יסתרהו וכשיתאמת הדמיון ההוא יחייבו שהמציאות הוא על צורת כך ויבאו להביא ראיות לקיים הטענות ההם אשר ילקחו מהם ההקדמות אשר יתאמת בהם הדעת או לא יסתר

כן עשו המשכילים אשר הנהיגו ואת ההנהגה תחלה וחברוה בספרים ואמרו שגות ה עיון הביאם אל זה מאין נשוא פנים לדעת קודם אמנם האחרונים אע״ יעיינו בספרי ההם לא ידעו דבר מזה עד שהם ימצאו בספרים ההם הקדומי׳ ראיות גדולות והשתדלות חזקה לקיים דבר אחד או לבטל דבר אחד ויחשבו שהדבר ההוא אין צריך בשום פני׳ לקיימו או לבטלו במה שיצטרך אליו מפנות התורה ושהראשוני׳ לא עשו כן רק לבטל ריעות הפילוסופי׳ לא לדבר אחר להראות ספק במה שיחשבוהו מופת ואלו האומרים זה המאמר לא שערו ולא ידעו שאין הדבר כמו שחשבו א״כ אמנם טרחו הקדמונים לקיים מה שיבוקש קיומו ולבטל מה שיבוקש בטולו בעבור מה שיגיע ממנו מן ההפסד בדעת אשר ירצו לאמתו ואפי׳ אחר מאה הקדמות והסירו אותם הראשונים מן המדברים החולי׳ מעקרו וכלל אמר לך כי הדבר כמו שאמרו תמיסטיוס אמר אין המציאות נמשכת אחר הדיעות אבל הדעות האמתיות נמשכות אחר המציאות ובאשר עיינתי בספרי אלה המדברים כפי שנזדמ׳ לי כמו שעיינתי בספרי הפילוסופים ג״כ כפי יכולתי מצאתי דרך המדברים כולם דר׳ אחד במין ואעפי׳ שיחלק המין ההוא לחלקים וזהו כי פנת הכל שאין בחינה במה שעליו המציאות מפני שהוא מנהג אפשר בשכל חלופו והם ג״כ במקומות רבי׳ ימשכו אחר הדמיון ויקראוהו שכל וכאשר הקדימו ההקדמות ההם אשר אשמיעך אותם פסקו הדין במופתיהם כי העולם מחודש וכשתקיים שהעולם מחודש התקיים בלא ספק שיש לו עושה חדשו ואחר כך יביאו ראיות על העושה כי הוא אחד אחר כן יקיימו בהיותו אחד שאינו גוף זה דרך כל מדבר מן הישמעאלים בדבר מזה העניין

וכן המחקים להם מאומתנו אשר דרכו דרכיהם אמנם אפני ראיותיהם והקדמותיה
בקיום חרוש העולם או בבטול קדמותו הם חלוקים
אך הענין הכולל את כולם קיום חד וש העולם תחלה ובחדושו יתאמת שהבורא
נמצא וכאשר השתכלתי זה הדרך רחקה נפשי ממנו רחוק גדול מאד וראוי לו
שירוחק כי כל מה שיחשבו שהוא מופת על חדוש העולם ישיגהו הספקות ואינו
מופת גוזר אלא אצל מי שלא ידע ההבדל בין המופת ובין מחלוקת הנצחון והוא חלק
מן ההגיון ובין ההטעאה אמנם אצל מי שידע אלו המלאכות הענין מבואר נגלה
שהראיות ההם כולם יש בהם ספקות ונעשו בהם הקדמות לא בא עליהם מופת
ותכלית יכולת המאמת אצלי מבעלי התורה שיבטל מופתי הפילוסופים על הקדמות
ומה נכבד זה כשאפשר עליו וכבר ידע כל מעיין זך השכל המאמת שלא יטעה נפשו
שזאת השאלה רצוני לומר קדמות העולם או חדושו לא יגיעו אליה במופת חותך ושהי
מעמד שכל והנה נדבר בזה הרבה ויספיק לך מזאת השאלה שפילוסופי הדורות
חולקים בה מהיום שלשת אלפים שנה אל ומננו זה במה שנמצא מחבוריהם
ואחר שהענין בזאת השאלה כך איך נקחיה הקדמה נבנה עליה מציאות הבורא
ויהיה אז מציאות השם מסופק כי אם העולם מחודש יש אלוה ואם הוא קדמון אין אלוה
אם שיהיה הענין כן לנו בספק או נאמר שעשינו המופת על חדוש העולם ונכרית
בני אדם בכח הזרוע לקבל ממנו זה כדי שנוכל לומר שאנחנו ידענו השם במופת
וזה כולו רחוק מן האמת אבל הפנים האמתיים אצלי והוא הדרך המופתי אשר אין
בו ספק שיקוים מציאות השם ואחדותו והרחקת הגשמות בדרכי הפילוסופים אשר
הדרכים ההם נבנים על קדמות העולם לא שאני מאמין בקדמות העולם או אקבל
מהם זה אבל בעבור שבדרך ההוא יתאמת המופת ויגיע האמת השלם באלה השלש
דברים ר״ל במציאות הא׳ ית׳ ושהוא אחד ושהוא בלתי גשם מבלתי הנטה אל גזרת
המשפט בעולם אם הוא קדמון או מחודש וכשיתאמתו אלינו אלו השלש בקשות
הנכבדות העצומות במופת האמתי נשוב אחר כן לחדוש העולם ונאמר בו כל מה
שאפשר לטעון בו ואם תהיה ממי שיספיק לו מה שאמרוהו המדברים ותאמין שכבר
התבאר המופת על חדוש העולם אני אהב זה ואם לא יתבאר אצלך במופת אבל
תקח היותו מחודש מן הנביאים קבלה אין הזק בזה ולא תאמר איך התאמת הנבואה
אם העולם קדמון עד שתשמע דברינו בנבואה בזה המאמר ואין אנחנו עתה בזה
הענין וממה שראוי שתדעהו שההקדמות אשר יסדום ויישבום השרשיים ר״ל
המדברים לקיים חדוש העולם יש בהם מהפוך העולם ומשנוי סדרי בראשית מה
שתשמעהו שאי אפשר לי שלא אזכור לך ההקדמות שלהם ואופני הבאת ראיותיהם
אמנם דרכי זה הוא במה שאגיד לך כללו עתה וזה שאני אומר שהעולם לא ימלט
מהיותו קדמון או מחודש ואם הוא מחודש יש לו מחדש בלא ספק וזה מושכל ראשון
כי המחודש לא יחדש עצמו אבל מחדשו זולתו ומחדש העולם הוא השם ואם היה
העולם קדמון ראוי בהכרח במופת כך ובמופת כך שיש נמצא אחד מבלתי
גשמי העולם כלם שאינו גשם ולא כח בגשם והוא אחד תמיד נצחי אין עלה לו ואי

אפשר השתנותו והוא השם הנה כבר התבאר לך כי מופתי מציאות
השם ואחדותו והיותו בלתי גשם אמנם צריך שילקחו לפי הנחת הקדמות ואז
יעלה בידינו המופת השלם יהיה העולם קדמון או מחודש ולזה תמצאני לעולם במה
שחברתיו בספרי התלמוד כשיזדמן לי זכרון יסודות הדת ואבוא לדבר בקיום מציאות
השם שאני אקיימנה במאמרים נוטים לצד הקדמות אין זה שאני מאמין בקדמות
אמנם אני רוצה שאקיים מציאותו ית׳ באמונתנו בדרך מופתי שאין מחלוקת בו בשום
פנים ולא נשים זה הדעת האמתי גדול הערך נשען ליסוד כל אדם יקעקענו ויבקש
לסתרו ואחר יבקש שהוא לא נבנה יום כלל וכל שכן בהיות הראיות ההם הפילוסופיות
על אלו השלש בקשות נלקחות מטבע המציאות הנראה אשר לא יוכחש אלא מפני
שמירת קצת דעות ואמנם מופת ראיות המדברים הם נלקחות מהקדמות שהם
כנגד טבע המציאות הנראה עד שהם יצטרכו לקיים שאין טבע לדבר כלל והנה
אפריד לך בזה המאמר פרק בדברי בחדוש העולם אבאר לך בו קצת ראיה על חדוש
העולם ואגיע אל התכלית אשר השתדל עליה כל מדבר מבלתי שאבטל טבע
המציאות ולא אחלוק על ארסטוטלוס בדבר ממה שהביא עליו המופת כי הראייה
אשר הביאוה קצת המדברים על חדוש העולם והיא החזקה שבראיותיהם אשר לא
הונחה להם עד שבטלו טבע המציאות כלו וחלקו על כל מה שבארוהו הפילוסופים
הנני אגיע לכמות הראיה ההיא ולא אחלוק על טבע המציאות ולא אצטרך להתגבר
על המורגשות וראיתי שאזכור לך הקדמות המדברים הכוללות אשר יקיימו בהם
חדוש העולם ומציאות האלוה ואחדותו והרחקת הגשמות ואראך דרכם בזה ואבאר
לך מה שמתחייב מכל הקדמה מהם ואחר כן אזכור הקדמות הפילוסופים הקרובות
בזה ואראך דרכם ולא תשאלני בזה המאמר לאמת הקדמות ההם הפילוסופיות
אשר אומר אותם לך בקצרה שזה הוא רוב חכמת הטבע והאלהות כמו שלא תוחיל
שאשמיעך בזה המאמר טענות המדברים על אמתת הקדמותיהם שבזה כלו ימיהם
ויכלו ימי הבאים אחריהם ורבו ספריהם כי כל הקדמה מהם אלא המעט סותר
אותה הנראה מטבע המציאות ויתחדשו עליה הספקות המתרגשות ויצטרכו לחבורי׳
והתוכחות בקיום ההקדמה ההיא והתיר הספקות המתרגשות עליה ולדחות הנראה
הסותר להם ואם אי אפשר בזה התחבולה ואלו ההקדמו׳ הפלוסופיו׳ אשר אומ׳ אותם
לך בקצרה למופת על שלשת הבקשות האלה ר״ל מציאות השם ואחדותו והרחקת
הגשמות רובם הקדמות שיעלה בידך אמתתם בתחלת שמיעתם והבנת ענייניהם
וקצתם אורה אותך על מקומות מופתם מן הספרי׳ הטבעי׳ או ספר מה שאחר הטבע
ותכוין אל מקומו ותאמת מה שהוא צריך לאמת וכבר הודעתיך שאין זולת השם ית׳
וזה הנמצא ואין ראיה עליו יתעלה אלא מזה הנמצא מכללו ומפרטיו ויתחייב בהכרח
שיבחן זה הנמצא כפי מה שהוא וילקחו ההקדמות ממה שיראה מטבעו ולזה ראוי
שתדע צורתו וטבעו הנראה ואז אפשר שתביא ראיה ממנו על זולתו ולזה ראיתי
שצריך תחלה שאביא פרק אפרש בו לך כלל המציאות על צד ההגדה במה שכבר
בא עליו המופת והתאמת אמות אין ספק בה ואחר כך אביא לך פרקים אחרים

אומר לך בהם הקדמות המדברים ואבאר דרכיהם אשר יבארו בהם הבקשות ההם הארבעה ואחר כן אביא פרקים אחרים אבאר לך בהם הקדמות הפילוסופים ודרכי ראיותיהם על הבקשות ההם ואחר כן אבאר לך הדרך אשר אני הולך בה כמו שהגדתי לך באלה הארבעה בקשות

פרק עב

דע כי זה הנמצא בכללו הוא איש אחד לא זולת זה ר״ל כי כדור הגלגל הקיצון הוא איש אחד בלא ספק כראובן ושמעון באישות והשתנות עצמיו ר״ל עצמי זה הכדור בכל מה שבו כהשתנות עצמי איש איש מבני אדם על דרך משל וכמו שראובן על דרך משל איש אחד והוא מחובר מאברים מתחלפים כבשר ועצמות וגידים ומליחות משתנות ומרוחות כן זה הכדור בכללו מחובר מן הגלגלי׳ ומן היסודות הארבעה ומה שהורכב מהם ואין רקות בו כלל אלא מקשה מלא נקודת מרכזו כדור הארץ והמים מקיפים בארץ והאויר מקיף במים והאש מקיף באויר והגשם החמשי מקיף האש והם כדורי׳ רבים אחד תוך שני אין פנוי ביניהם ולא רקות כלל אלא הקפתם מתוקנת מרובקי׳ אחד באחד כלם מתנועעים תנועה כבובית שוה אין מהירות בדבר מהם ולא איחור ר״ל כי כל כדור מהם לא ימהר פעם ויאחר פעם אחרת אבל כל אחד דבק לטבעו במהירותו ואופני תנועתו אלא אלו הכדורים קצתם יותר ממהר התנועה מקצתם והממהר תנועה מכלם היא תנועת הגלגל המקיף בכל והוא אשר יתנועע התנועה היומית ויניעם כולם עמו תנועת החלק בכל שהם כולם חלקים בו ונקודות מרכזי או הגלגלים משתנים מהם מי שמרכזו מרכז העולם ומהם מי שמרכזו יוצא ממרכז העולם ומהם מי שיתנועע תמיד תנועתו המיוחדת בו מן המזרח אל המערב ומהם שיתנועע תמיד מן המערב אל המזרח וכל ככב שבאלו הכדורים הוא חלק מן הגלגל אשר בו הוא עומד במקומו אין לו תנועה מיוחדת בו ואולם יראה מתנועע בתנועת הגשם אשר הוא חלק ממנו וחומר זה הגשם החמישי בכללו המתנועע בסבוב איננו כחומר גשמי הארבע יסודות אשר בתוכו ומספר אלו הכדורים המקיפים העולם אי איפשר בשום פנים ולא בשום ענין שיהיו פחות משמנה עשר כדור ואמנ׳ אם מספר יותר הוא אפשר ויש בו עיון אמנם אם יש שם גלגלי הקפות והם אשר אינם מקיפים את העולם יש בו עיון ובתוך זה הכדור הקרוב אשר הוא סמוך לנו חומר אחד מתחלף לחומר הגשם החמשי קבל ארבע צורות ראשונות וש״ב בארבעתם ארבעה גופים הארץ והמים והאויר והאש וכל אחד מאלו הארבעה יש לו מקום טבעי מיוחד בו לא ימצא בזולתו והוא מונח עם טבעו והם גופים מתים אין חיים בהם ולא השגה ולא יתנועעו מעצמם אבל הם שוכנים במקומותיהם הטבעיים ואם יוציא אחד מהם ממקומו הטבעי בהכרח בסור המכריח יתנועע לשוב למקומו הטבעי כי הנה יש בו זאת ההתחלה אשר בה יתנועע לשוב אל מקומו על יושר ואין בו התחלה שינוח בה ולא שיתנועע בה על בלתי יושר והתנועות הישרות הנמצאות לאלה הארבע יסודות כשיתנועעו לשוב למקומותם שתי תנועות תנועה אל צד המקיף והוא לאש ולאויר ותנועה אל צ׳ נקודת המרכז והוא למים ולאר׳ וכשיגיע כל אחד מהם למקומו

הטבעי ינוח אבל הגופים ההם העגולים הם חיים בעלי נפש בה יתנועעו ואין התחלת
מנוחה בהם כלל ולא ישיגם שנוי אלא כהנחה בהיותם מתנועעים בסבוב אבל אם יש
להם שכל שימירו בו אין זה מבואר אלא אחר עיון דק וכשיתנועע הגשם החמישי
בסבוב בכללו תמיד תתחדש ביסודו מפני זה תנועה הכרחי יצאו בגללה ממקומותם
ר״ל באש ובאויר וידחו אל המים ויעברו כולם בגוף הארץ אל עמקה ויתחדש ליסודות
ערוב ואחר כך יתחילו להתנועע לשוב למקומותם ויצאו חלקים מן הארץ גם מפני
זה ממקומותם בחברת המים והאויר והאש וזהם בזה כולו פועלים קצתם בקצתם
ומתפעלים קצתם מקצתם ויפול ההשתנות במעורב עד שיתהוה מהם תחלה הקיטורים
כפי מיניהם החלוקים ואחר כן המחצבים כפי מיניהם החלוקים ומיני הצמחים כולם
ומינים רבים מבעלי חיים כפי מה שגזר מזג המעורב וכל הוה נפסד אמנם יתהוה
מן היסודות ואליהם יפסד וכן היסודות יתהוו קצתם מקצתם ויפסדו קצתם אל קצתם
שהחומר הכל אחד ואי אפשר המצא חומר מבלי צורה ולא תמצא צורה טבעית מאלו
ההווים הנפסדים מבלי חומר יהיה הענין אם כן בהויתם והפסדם והיות כל מה שיתהוה
מהם ויפסד אליהם חוזר חלילה כדמות סבוב הגלגל עד שתהיה תנועת החומר הזה
בעל הצורה כבא בו ה׳ צורות זו אחר זו כתנועת הגלגל באנה בהשתנות ההנהגות
בעצם לכל חלק ממנו וכמו שבגוף האדם אברים ראשיים ואברים שהם תחת יד הראשיים
צריכים בעמידתם להנהגת האבר הראשי אשר ינהיגם כן בעולם בכללו חלקים ראשיים
שהוא הגשם החמישי המקיף וחלקים שהחת יד הראשיים צריכים למנהיג והם היסודות
ומה שהורכב מהם וכמו שהאבר הראש אשר הוא הלב מתנועע תמיד והוא
התחלת כל תנועה שתמצא בגוף ושאר אברי הגוף תחת ידו והוא ישלח כחותם אשר
יצטרכו אליהם לפעולותיהם בתנועותיו כן הגלגל הוא המנהיג שאר חלקי העולם
בתנועתו והוא ישלח לכל מתהוה כחותיו הנמצאות בו הנה כל תנועה שתמצא
בעולם התחלתה הראשונה תנועת הגלגל וכל נפש שתמצא לבעל נפש בעולם
התחלתה נפש הגלגל ודע כי הכחות המגיעות מן הגלגלים לזה העולם כפי מה
שהתבאר ארבע כחות כח יחייב הערוב וההרכבה ואין ספק שזה מספיק בהרכבת
המחצבים וכח יתן הנפש הצומחת לכל צמח וכח יתן הנפש החיה לכל חי וכח יתן כח
הדברי לכל מדבר וכל זה בטבע האור והחושך המשכים אחר אורם והקפם סביב
הארץ וכמו שאם ינוח הלב בהרף עין ימות האיש ויבטלו כל תנועותיו וכל כחותיו כן
אלו ינוחו הגלגלים יהיה בו מיתת העולם בכללו ובטול כל מה שבו וכמו שהחי אמנם
הוא חי כולו בתנועת לבו אעפ״י שבו אברים נחים לא ירגישו כעצמות וזולתם
כן זה הנמצאות כולו הוא איש אחד חי בתנועת הגלגל אשר הוא כדמות הלב בבעלי
הלב ואעפ״י שבו גופים רבים נחים מתים הנה כן צריך לך שתצייר כל זה הכדור
איש אחד חי מתנועע בעל נפש כי זה המין מן הציור הכרחי מאד כלומר מועיל מאד
במופת על היות השם אחד כמו שיתבאר ובזה הציור יתבאר גם כן שהאחד אמנם
ברא אחד וכמו שאי אפשר שימצאו אברי האדם בפני עצמם והם אברי איש באמת
ר״ל שיהיה הכבד בפני עצמו או הלב בפני עצמו או בשר בפני עצמו כן אי אפשר

שימצאו חלקי העולם קצתם מבלתי קצתם בזה המציאות המישב אשר דברנו בו עד שימצא אש מבלתי ארץ או ארץ מבלתי שמים או שמים מבלתי ארץ וכמו שיבאר כח אחד יקשור אבריו קצתם בקצתם וינהיגם ויתן לכל אבר מה שצריך שישמור עליו תקונו וידחה ממנו מה שיזיקהו והוא אשר בארו אותו הרופאים ואמרו הכח המנהיג גוף החי והרבה פעמים יקראוהו טבע כן בעולם בכללו כח יקשור קצתו בקצתו וישמור מיניו שלא יאבדו וישמור אישי מיניו ג״כ מדת מה שאיפשר

לשמרם וישמור ג״כ קצת אישי העולם וזה הכח יש בו עיון אם הוא במצוע הגלגל אם לא וכמו שבגוף איש האדם דברים מכוונים מהם מה שכוון בהם שמירת אישו ככלי המזון ומהם מה שכוון בהם עמידת מינו ככלי ההולדה ומה מה שכוון בהם צרכו אשׁ הוא צריך אליו במזונותיו וזולתם כידים ובעינים וכהם ג״כ דברי׳ בלתי מכווני׳ לעצמם אבל הם דבקי׳ ונמשכי׳ אחר מזג האברי׳ ההם אשר המזג ההוא המיוחד הכרחי בהג׳ הצורה ההיא לפי מה שהיא עד שיעשו הפעולות ההם המכוונות ונמשכו אחר הוויתו המכוונת לפי הכרת החמר דברים אחרים כשער הגוף ומראהו ולזה לא ימשך עניין אלו על סדר והרבה פעמים יעדר קצתם וימצא היתרון ג״כ בהם בין האישים רב מאד מה שלא יהיה זה באברי׳ שאתה לא תמצא איש יהיה לו כבד עשרה כפלי כבד איש אחר ותמצא איש נעדר הזקן או שער מקומות מן הגוף או שיהיה לו זקן עשרת כפלי זקן איש אחר או עשרים כפל וזה הרבה ר״ל יתרון השער והמראים כן במציאות בעצמו מינים מכוונים מן ההויה קיימים נמשכים על סדר אין הבדל ביניהם אלא מעט לפי רוחב המין ההוא בכמותו ואיכותו ומינים בלתי מכוונים אבל נתחייבו לטבע ההויה וההפסד הכולל כמו מיני התולעים המתילדים מן האשפות ומיני בעלי חיים המתילדים בפירות כשיתעפשו ומה שיתיילד מעיפוש הלחויות והתולעים המתיילדי׳ במעים וכיוצא בהם סוף דבר יראה לי כי כל מה שלא ימצא בו כח הולדה לדומה לו הוא מזה הכת ולזה לא תמצאם שומרים סדרם ואעפי׳ שאי איפשר מבלעדיהם כמו שאי איפשר מבלתי מראים משתנים ואי איפשר מבלתי מיני שער בבני אדם וכמו שבבני אדם גשמים אישיהם עומדים באברים השרשיים וגשמים עומדי׳ במין לא באיש כלחות הארבע כן במציאות בכללו גשמים קיימים עומדים באיש והוא הגשם החמישי בכל חלקיו וגשמים עומדים במין כיסודות ומה שיורכב מהם וכמו שבחות האדם המחייבות להויתו ועמידתו מדת עמידתו הם בעצמם המחייבות להפסדו ואבדו כך סבות ההויה הם בעצמם סבות ההפסד בכל עולם ההויה וההפסד והמשל בו שאלו הארבע כחות הנמצאות בגוף כל נזון והם הכח המושך והמחזיק והמעכל והדוחה אלו היה איפשר שיהיו אלו הכחות ככחות השכליות עד שלא יעשו אלא מה שראוי ובעת הראוי וכשעור הראוי היה אדם נצל ממכות גדולות מאד וחלאים רבים ואמנם בעבור שלא היה זה אפשר אבל הם עושים מעשים טבעיים מבלתי מחשבה והשתכלות ואינם משיגים מה שיעשוהו כלל התחייב שיתחדשו בעבורם חליי׳ גדולי׳ ומכות גדולות ואעפי׳ שהיו הם הכלים בהוית האדם ובעמדו המדה אשר יעמוד ובאור זה כי הכח המושך על הדרך משל אלו לא היה מושך אלא הדבר הנאות מכל

צריך והשעור הצריך אליו לבד היה נמלט האדם מחליים ומסבות רבות אבל בעבור שאין הענין כן אבל ימשוך אי זו ליחה שתזדמן מסוג משיכתו ואעפי שהליחה ההיא נטתה מעט בכמותה ואיכותה יתחייב מזה שימשוך הליחה אשר היא יותר חמה ממה שצריך או יותר קרה או יותר עבה או יותר דקה או תמשוך יותר ממה שצריך ויתנקו בזה הגידים ויתחדש הסתום והעפוש ויפסד איכות הליחות וישתנה כמותם ויתחדשו חליים כגרב והחכוך והיבלות או מכות גדולות ונגעים גדולים כמורסא שקורין גרנק בלעז והצרעת והאיכול עד שתפסד צורת האבר או צורת האברים וכן הענין גב בשאר הכחות הארבע כן הענין בעצמו בכל המציאות הענין המביא להוי׳ מה שיתהוה והמשך מציאותו מדה אחת והוא שרוב היכורות בכחות הגלגליות המגיעות אותם המפוזרות בהם הוא הסבה בעצמה בהתחדש סבות מזיקות במציאות כורמים והמטר הסוחף והשלג והברד והרוחות החזקות והרעמים והברקים ועפוש האויר או התחדש סבות ממיתות מאד יכלו ארץ או ארצות או איקלים בהשקע מקומות והרעש והזוועות והמים השופעים מן הימים והתהומות ודע כי זה שאמרנוהו כלו מרמות העולם בכללו באיש מבני אדם לא מפני זה נאמר באדם שהוא עולם קטן כי זה הרמיון כלו נמשך בכל איש מאישי בעלי חיים השלם באבריו ולא שמענו כלל אחד מן הראשונים אמר כי החמור או הסוס עולם קטן ואמנם נאמר באדם זה מפני הדבר שיוחד בו האדם והוא הכח המדבר ר״ל השכל החמרי אשר זה הענין לא ימצא באחד ממיני בעלי חיים זולתו ובאור זה כי כל איש מאישי בעלי חיים לא יצטרך בהמשכת מציאותו אל מחשבה והשתכלות והנהגה אבל ילך ויעשה לפי טבעו ויאכל מה שימצא ממה שייטב לו וישכון באי זה מקום שיזדמן לו וישכב עם אי זו נקבה שימצא בשעת הערת חמומו אם יהיה לו עתות הערת חמום ויתמיד בזה איש המדה אשר יתמיד וימשך מציאות מינו ואינו צריך כלל לאיש אחר ממינו יעזרהו ויסמכהו על עמידתו עד שיעשה לו דברים לא יעשם הוא בעצמו אמנם האדם לבד אלו ישוער איש ממנו לבדו נמצא שיהיה נעדר ההנהגה ושב כבהמות היה אובד לשעתו ולא היה מתקיים אפי׳ יום אחד אלא במקרה ר״ל שימצא במקרה דבר יזון בו והוא כעבור שמזונותיו אשר בהם עמידתו צריכים אל מלאכה והנהגה ארוכה לא תשלם אלא במחשבה והשתכלות ובכלים רבים ובאישים רבים יתיחד כל אחד מהם בעסק אחד ולזה הוא צריך למי שינהיגם ויקבצם עד שיסודר קבוצם וימשך בהעזר קצתם בקצתם וכן השמרו מן החום בזמן החום ומן הקור בזמן הקור והסתרו מן המטר והשלג ונשיבת הרוחות צריך לזמון הכנות רבות לא תשלם אחת מהם אלא במחשבה והשתכלות ומפני זה נמצא בו זה הכח הדברי אשר בו יחשוב ויסתכל ויעשה ויכין ויזמן במינים מן המלאכות מזוניו וכנו ולבושו ובו ינהיג כל אברי גופו עד שיעשה מהם הראש מה שיעשה ויתנהגו האברים אשר תחת יד האברים הראשיים במה שיתנהגו ובעבור זה אלו דמית בנפש אחד מבני אדם נשלל זה הכח מזנח עם הכח החיוני לבד היה אובד לשעתו וזה הכח נכבד מאד יותר נכבד מכל כחות בעלי חיים והוא ג״כ נעלם מאד לא תובן אמתתו בתחלת הדעת המשתתף בהבנת שאר הכחות הטבעיות כן במציאות דבר אחד הוא

המנהיג לכללו המגיע לאברו הראש הראשון אשר נתן לו כח ההנעה עד שיהגהיג
מה שוולתו ואלו ידמה אדם בנפשו בטול העניין ההוא בטלה מציאות זה הכרור
בעצמו הראש ממנו ואשר תחת יד הראש ובדבר ההוא ימשך מציאות הכרור בכל
חלק ממנו והדבר ההוא הוא האוה יתעלה שמו ולפי זה העניין לבד נאמר באדם
לבדו שהוא עולם קטן מפני שבו התחלה אחת היא המנהיגה לכולו ומפני זה העניי
נקרא השם יתעלה כלשוננו חיי העולם ונאמר וישבע בחי העולם ודע כי הרמוי אשר
דמינו העולם בכללו באיש מבני אדם לא יתחלף בדבר ממה שזכרנו אלא בשלשה
דברים האחד מהם שהאבר הראש מכל בעלי
חיים שיש לו לב יקבל תועלת באברים שתחת ידו תשוב עליו תועלתם ואין במציאות
הכללי דבר כן אבל כל מי שישפיע הנהגה או יתן כח לא ישוב אליו תועלת כלל
מאשר תחת ידו אבל נתינתו מה שיתנהו כנתינת המטיב ההונן אשר יעשה זה
לגריבות טבעים ולמעלתם לא לתועלת כל זה להדמות בשם ית׳ והשני כי הלב
מכל בעלי חיים שיש לו לב באמצעיתו ובתוכו ושאר האברים אשר תחת ידו מקיפי׳
בו בעבור שתכללהו תועלתם בשמירתו והכתרו בהם עד שלא ימהר אליו הזק מחוץ
והעניין בעולם בכללו בהפך הנכבד שבו מקיף בפחותו בעבור שבטוח עליו מלקבל
מעשה מוולתו ואפי׳ אם היה מק כל אין נמצא חוצה לו גשם אחר יעשה בו והוא ישפי׳
אל מה שבתוכו ולא יגיעהו מעשה כלל ולא כח מוולתו׳ מן הגשמים ויש הנה גב קצת
דמיון וזה כי האבר הראש בבעלי חיים כל מה שירחק ממנו מן האברים הוא קטן
במעלה מן הקרוב לו וכן העניין בעולם בעצמו כל אשר יקרבו הגשמים לנקדת
המרכז התעברו והתעכה עצמם וכבדה תנועתם וסר אורם ובהידותם לרחקם מן הגו׳
הנכבד המאיר הבהיר המתנועע הדק הפשוט ר״ל הגלגל וכל אשר יקרב לו גשם יקנ׳
ממנו מעט מאלו המדות כפי קרבתו ויהיה לו קצת מעלה על מה שאחריו
והשלישי כי זה הכח המדבר הוא כח בגוף ובלתי נפרד ממנו והשם יתעלה אינו כח
בגוף העולם אבל נפרד מכל חלקי העולם והנהגתו יתעלה והשגחתו מחוברת
לעולם בכללו חבור נעלם ממנו תכליתו ואמתתו וכחות בני אדם מקצרות לרעתו כי
המופת יעמוד על הבדלו יתעלה מן העולם והנקותו ממנו והמופת יעמוד על
מציאות מעשה הנהגתו והשגחתו בכל חלק מחלקיו ואפי׳ הדק הפחות ישתבח מי
שנצחנו שלמותו ודע שראוי היה שנדמה יחס האוה יתעלה לעולם יחס השכל
הנקנה הנאצל לאדם אשר אינו כח בגוף והוא נבדל מן הגוף הבדל אמתי ושופע עלי׳
ויהיה דמיון הכח הדברי בשכלי הגלגלים אשר הם בגופות אמנם עניין שכלי הגלגלי׳
ומציאות השכלים הנפרדים וציור השכל הנקנה הנאצל אשר הוא נפרד ג׳ כן הם
דברים יש בהם עיון וחקירה וראיותיהם נעלמות ואעפ׳ שהם אמתיות ויתחדשו בה׳
ספקות רבות ולטוען בהם טענות ולמערער בהם ערעורים ואנחנו אמנם בחרנו
תחלה שתצייר המציאות בצורה המטוארת אשר לא יכחיש דבר
ממה שזכרנוהו וזכרון ס״ת אלא אחד משני אנשים אם סכל בדבר הכרור כמו שיכחי׳
מי שאינו מהנדס פי׳ חכם בתשבורת דברים למודיים בא עליה המופת או מי שיבחר

להחזיק בדעת אחת קודם ויטעה עצמו אבל מי שירצה שיעיין עיון אמתי ילמד עד שיתברר לו אמתת כל מה שהגדנו וידע שזאת היא צורת זה הנמצא המיושב במציאות בלא ספק ואם ירצה לקבל זה ממי שידע המופתים בכל מה שיש עליו מופת יקבל ויבנה על זה הקשיו וראיותיו ואם לא יבחר בקבלה אפי באלה ההתחלות ילמד ואחר כן יתבאר לו כי הענין כן הוא הנה ואת חקרנוה כן היא שמענה ואתה דע לך ואחר זאת ההזמנה וההצעה אתחיל בזכרון מה שיעירני בזכרו ובארו

פרק עג ההקדמות הכלולות אשר חברום המדברים לפי התחלף דעותם ורוב דרכיהם והם

הכרחיות בקיום מה שירצו לקיימו באלו הארבע בקשות שתים עשרה הקדמות הנני זוכרם לך ואחכ אבאר לך ענין כל הקדמה מהם ומה שיתחייב ממנה

ההקדמה הראשונה לקיים העצם הפרדי ההקדמה השנית מציאות הרקות

ההקדמה השלישית שהזמן מחובר מעתות ההקדמה הרביעית שהעצם לא ימלט ממקרים רבים ההקדמה החמישית שהעצם הפרדי תשלם מציאותו ועמידתו במקרים אשר אני מספרם ולא ימלט מהם ההקדמה הששית שהמקרה לא יעמד שני זמנים ההקדמה השביעית שדין הקניות דין העדרם ושהם כלם מקרי נמצאים צריכים לפועל ההקדמה השמינית שאין בכל הנמצא כלתי עצם ומקרה רוצים לומר הבריאות כלם ושהצורה הטבעית גם מקרה ההקדמה התשיעית שהמקרים לא ישאו קצתם את קצתם ההקדמה העשירית שהאפשר לא יבחן בהסכים זה המציאות לציור ההוא ההקדמה האחת עשרה שאין הפרש בשקרות מה שאין תכלית לו בין שיהיה בפעל או במקרה או בכח ר״ל שאין הפרש בין שיהיו הדברים שאין להם תכלית נמצאים יחד או משוערים מן המציאות וממה שכבר נעדר וזה הוא אשר במקרה כל זה אמרו שהוא שקר ההקדמה השתים עשרה היא אמרם שהחושים יחטאו ויבצר מהם הרבה ממושגיהם ולזה אין למדין מהם דין ולא ילקחו מוחלטים התחלות מופת ואחר מניינם אתחיל לבאר ענייניהם ולבאר מה שיתחייב מהם אחת אחת ההקדמה

הראשונה ענינה שהם חשבו שהעולם בכללו ר״ל כל גשם שבו הוא מחובר מחלקים קטנים מאד לא יקבלו החלוקה לדקותם ולא לחלק האחד מהם כמות כלל וכשיתקבצו קצתם אל קצתם יהיה המקובץ בעל כמות והוא אז גשם ואז יחובר מהם שני חלקים יהיה כל חלק או גשם ויהיה שני גשמים במאמר קצתם וכל החלקים ההם דומים שוים אין חלוק בהם בשום פנים ואמרו שאי אפשר שימצא גשם בשום פנים אלא מורכב מאלה החלקים השוים הרכבת שכנות עד שההויה אצלם הוא הקבוץ וההפסד הוא הפרוד ולא יקראוהו הפסד אבל יאמרו ההויה הוא קבוץ ופרוד והנועה ונוח ואמרו כי אלה החלקים אינם נמצאים מאז כמו שהיה חושב אפיקורוס וזולתו מן המאמינים בחלק שאינו מתחלק אבל יאמרו שהשם ית׳ יברא אלו העצמים תמיד כשירצה והם גם אפשר העדרם והנני אשמיעך דעותם בהעדר העצם ההקדמה השנית המאמר ברקות קדמוני המדברים שהיו עיקר חכמת הדברים מאמינים שהרקות נמצא והוא רוחק אחד

או רחקים אין דבר בהם כלל אלא רקים מכל גוף נעדר מהם כל עצם וזאת ההקדמה הוא הכרחית להם להאמינם ההקדמה הראשונה וזה שאם יהיה העולם מלא מן החלקים ההם איך יתנועע המתנועע ולא יצוייר הכנס הגשמים קצתם בקצתם ואי אפשר התקבץ החלקים ההם והפרדם אלא בתנועתם הנה בהכרח יצטרכו לקיים הרקות עד שיוכלו החלקים ההם להתקבץ ולהפרד ותתכן תנועת המתנועע ברקות ההוא אשר אין גשם ולא עצם מהעצמים ההם

ההקדמה השלישית הוא אמרם שהזמן מחובר מעתות רבים בזה שהם זמני הרבה לא יקבלו החלוקה לקיצר מדתם וזאת ההקדמה גם הכרחית להם מפני ההקדמה הראשונה וזה שהם ראו בלא ספק מופתי אריסטוטלוס אשר הביא ראיה בהם שהדרך והזמן והתנועה המקומית שלשתם שוים במציאות ר"ל שערך קצתם אל קצתם ערך אחד ובהחלק אחד מהם יחלק האחר ועל ערכו וידעו בהכרח שאם היה הזמן נדבק ויקבל החלוקה אל התכלית יתחייב בהכרח שיתחלק החלק אשר שמוהו בלתי מתחלק וכן כשתשים הדרך מדבקת יתחייב בהכרח התחלק העתה מן הזמן אשר הושם בלתי מתחלק כמו שבאר ארסטוטלוס בספר הנקרא השמע הטבעי ולזה חייבו שהדרך בלתי מתדבק אבל מחובר מחלקים אליהם תכלה החלוקה וכן הזמן יגיע אל עתות לא יקבלו החלוקה והמשל בו שהשעה האחת על דרך המשל ששים דקים והדק ששים שניים והשני ששים שלישיים ויגיע באחרונה העניין אצלם אל חלקים אם עשיריים על דרך משל או יותר דקים מהם לא יחלקו כלל ולא יקבלו החלוקה כמו הדרך הנה שב הזמן אם כן בעל הנחה וסדר ולא יאמתו מהות הזמן כל עיקר ובדין לה זה שאם מהירי הפילוסופים כבר בלבלם עניין הזמן וקצתם לא השכילו עניינו עד שגאלינוס אמר שהוא עניין אלהי לא תושג אמתתו כל שכן אלה אשר לא יביטו לטבע דבר מן הדברים ושמע מה שיתחייב להם לפי אלו השלש הקדמות והאמינוהו אמרו התנועה היא העתק עצם פרדי מן החלקים ההם מעצם פרדי אל עצם פרדי סמוך לו ויתחייב שלא תהיה תנועה ממהרת מתנועה לפי זאת ההנחה אמרו וזה שתראה שני מתנועעים ילכו שני דרכים מתחלפים בזמן אחד אין עלתו היות תנועת זה ההולך הדרך הארוך יותר ממהרת אבל עלתו שזאת התנועה אשר נקראת מאוחרת נכנסו בינה מנוחות יותר וזאת אשר נקראה ממהרת נכנסו בינה מנוחות יותר מעט וכאשר הוקשה להם בחץ אשר הושלך בקשת חזקה אמרו וזה גם נכנסו בתוך תנועותיו מנוחות וזה אשר תחשבהו מתנועע תנועה מדובקת הוא מחטא החושים כי החושים יבצר מהם הרבה ממושגיהם כמו שהניחו בהקדמה השתים עשרה ונאמר להם הראיתם כשיתנועע הרכב סבוב שלם הלא החלק אשר במקיפו הלך דרך העגולה הגדולה בזמן ההוא בעצמו אשר הלך בו החלק אשר הוא קרוב לנקודת מרכזו העגולה הקטנה אם כן תנועת המקיף יותר ממהר מתנועת העגולה הפנימית ואי אפשר לכם לומר שזה החלק נכנסו בתוך תנועותיו מנוחות יותר להיות הגשם כולו גשם אחד ומדובק ר"ל גשם הרכב והייתה תשובתם כי יתפרדו חלקיו עם הסבוב ויהיו המנוחות אשר נכנסו בתנועת כל חלק שיקיף קרוב למרכזו יותר מן

המטוחות אשר יכנסו בתנועת החלק אשר הוא יותר רחוק ונאמר להם איך נראה
הרבב גשם אחד לא ישבר בפטישים וכשיסוב יתפוצץ ועם מנוחותיו יתאחד
ויתדבק וישוב כמו שהיה ואיך לא יושגו חלקיו מתפוצצים והשיבו על זה ההקדמת
יזתי עשר בעצמה והוא שלא תתבונן השגת החושים אבל עד השכל ולא תחשוב
זה אשר זכרתי לך הוא יותר מגונה מכל מה שיתחייב מאלו השלש הקדמות אבל
אשר יתחייב מהאמנת מציאות הדקות יותר מופלא ויותר מגונה ואין זה אשר
זכרתי לך מענין התנועה יותר מגונה מהיות אלכסון המרובע שוה לצלעו לפי זה
הדעת עד שאמר קצתם כי המרובע דבר בלתי נמצא סוף דבר כי לפי ההקדמת
הראשונה יבטלו כל מופתי ההנדסה ויחלק הענין בהם שני חלקים אם קצתם
יהיה בטול לגמרי כסגולות ההבדל וההשתתפות בקוים ובשטחים והיות קוים
מרובדים וקוים בלתי מרובדים וכל מה שכלל אותו מאמר העשירי מאקלידס
והדומה לזה וקצתם יהיו מופתיהם בלתי מוחלטים כאמרנו נרצה שנחלק קו בשני
חצים שוים שאם היה מספר עצמיו בלתי זוגות לא יתכן חלוקו לפי הנחתם ודע כי
לבני שאפר כפר התחבולות הנודע יש בו יותר ממאה תחבולה כולם נעשו עליהם
מופתים ויצאו לפועל ואלו היה הדקות נמצא לא תתכן מהם אפי׳ אחת והיו בטלים
הרבה ממעשי הגרת המים ובטעון על קיום אלו ההקדמות וכיוצא בהם כלו הימים
ואשוב לבאר ענייני שאר ההקדמותיהם הנזכרות ההקדמה הרביעית היא
אמרם כי המקרים נמצאים והם עניינים נוספים על ענין העצם ולא ימלט גשם
מן הגשמים מאחד מהם וזאת ההקדמה אלו הספיק להם בה זה השיעור הייתה
הקדמה אמיתית מבוארת גלויה אין ספק בה אלא שהם אמרו
כי כל עצם אם לא יהיה לו מקרה החיים אי אפשר מבלתי היות לו מקרה המות כי
כל שני הפכים לא ימלט המקבל מאחד משניהם אמרו וכן יהיו לו מראה וטעם
ותנועה או נח וקבוץ או פרור ואם היה בו מקרה החיים אי אפשר מבלתי סוגים
אחרים מן המקרים כחכמה והסכלות או הרצון או הפכו או היכלת או הלאות או
ההשגה או אחד מהפכיה סוף דבר כל מה שימצא לחי אי אפשר מבלעדיו או מאחד
מהפכיו ההקדמה החמישית היא אמרם שהעצם הפרדי תשלם עמידת
מציאותו במקרים ההם ולא ימלט מהם ובאור זאת ההקדמה ועניינה שהם יאמרו
שאלו העצמים הפרדים אשר יבראם השם כל עצם פרדי מהם בעל מקרים לא ימלט
בהם כמראה והריח והתנועה או הנוח אלא הכמות כי כל עצם מהם אינו בעל כמו
כי הכמות אצלם לא יקראוהו מקרה ולא ישכילו ענין המקרה בו ולפי זאת ההקדמ׳
יראו כי כל מקרים שימצאו בגשם מן הגשמים לא יאמר שמקרה מהם מיוחד בכלל
הגשם ההוא אבל המקרה ההוא אצלם נמצא בכל עצם פרדי מן העצמים אשר יחובר
מהם הגשם ההוא והמשל בו זאת החתיכה מן השלג אין הלובן נמצא בכלל כולו לבד
אבל כל עצם ועצם מעצמי זה השלג הוא לבן ולבן נמצא הלובן במקובץ מהם וכן
אמרו בגשם המתנועע כל עצם פרדי מעצמיו הוא המתנועע ולזה יתנועע כלו וכן
החיים מצוא׳ אצלם בכל חלק וחלק מעצמי הגוף החי וכן החוש כל עצם פרדי שבכלל

ההוא המרגיש הוא מרגיש אצלם כי החיים והחוש והשכל והחכמה אצלם מקרים
כשחרות והלובן כמו שנבאר מרעותם אמנם הנפש הם בה חולקים החזק שברבריהם
שהיא מקרה נמצא בגשם אחד פררי מכלל העצמים אשר הורכב מהם האדם על
דרך משל ונקרא הכלל בעל נפש מפני היות העצם הפרדי ההוא בו ומהם מי שאמ׳
שהנפש מורכבת מעצמים דקים והעצמים ההם הם בלי ספק בעלי מקרה אחר
התיחדו בו והיו נפש ואמרו שהעצמים ההם מעורבים לעצמי הגוף הנה לא ימלטו
מהיות עניין הנפש מקרה אחר אמנם השכל ראיתים שהסכימו שהוא מקרה בעצם
פרדי מן הכלל המשכיל ובמדע אצלם בלבול אב הוא מקרה נמצא בכל עצם ועצם
מעצמי הכלל היודע או בעצם אחד לבד ויתחייבו משני הדברים דברים מגונים ובאש׳
הוקשה אליהם בהיותינו מוצאים המתכו׳ והאבנים רוב׳ בעלי מראה חזק וכשישחקו
יסור המראה ההוא שאנחנו כשנשחוק הפטר׳ היירוקה ביותר הוא שאנו קורי׳ אותו
ביטריאולו בלעז תשוב אבק לבן והוא ראיה שזה המקרה ישלם מציאותו בכלל לא
בכל חלק ממנו ויותר מבואר מזה כי החלקים כשיחתכו מן החי אינם חיים והוא
ראיה שזה העניין ישלם מציאותו בכלל לא בכל חלק ממנו ואמרו בפירוק הקושיא
ההיא המקרה אין קיום לו ואמנם יברא תמיד כמו שאבאר מרעותם בהקדמה אשר
אחר זאת ההקדמה הששית הוא אמרם שהמקרה לא יעמד שני ומנים עניין
זאת ההקדמה שהם חשבו שהשם יתעלה יברא העצם ויברא בו אי זה מקרה שירצה
יחד בבת אחת ולא יתואר הבורא יתעלה ביכלת על ברא עצם מבלתי מקרה כי זה
נמנע ואמתת המקר׳ ועניינו שלא ישאר ולא יתקיים שני ומנים רוצים לומר שתי
עתות ובשיברא המקרה ההוא יאבד ולא ישאר ויברא השם מקרה אחר ממינו ויאב׳
גב האחר ההוא ויברא שלשי ממינו כן תמיד כל אשר ירצה ה׳ להעמיד מין המקרה
ההוא וכשירצה ה׳ שיברא מין מקרה אחר בעצם ההוא יברא ואם ימנע מן הבריאה
ולא יברא מקרה יעדר העצם ההוא והו רעת קצתם והם הרוב וזה הוא בריאת המקרי׳
אשר יאמרו אותה אמנם קצתם מן המעתולה יאמרו כי קצת המקרים ישארו מרה
אחת וקצתם לא ישארו שני ומנים ואין להם בזה סדר ישובון אליו עד שיאמרו מין
המקרה הפלו׳ ישאר ומין המקר׳ הפלני לא ישאר ואשר הביאם לזה הרעת הוא שלא
יאמר שיש טבע נמצא כלל ושזה הגשם גוזר טבעו שישיגהו מן המקרים כך וכך אב׳
רוצים לומר שהשם יתעלה ברא אלו המקרים עתה בלתי אמצעיות טבע מבלתי רב׳
אחר וכשיאמר זה יתחייב אצלם בהכרח שלא ישאר זה המקרה שאתה אם תאמר
יעמד מרה ואחר כן יעדר תתחייב השאלה איזה דבר העדירו אם תאמ׳ שהשם העדירו
כשירצה זה לא יתכן לפי דעתם כי הפועל לא יעשה ההעדר כי ההעדר אינו מחוסר
פועל אבל כשיעמד הפועל מן הפעולה יהיה העדר הפעולה ההיא וזה אמיתי על צד
אחר ומפני זה הביא אותם רצונם שלא יהיה שם טבע מחייב מציאות דבר או העדרו
שאמרו נבריאת המקרים זה אחר זה וכשירצה השם לפי רעת קצתם שיעדיר העצ׳
לא יברא בו מקרה ויעדר אמנם קצתם אמר כי כשירצה השם להפסיד העולם יברא
מקרה הבליון לא בנושא ויהיה הבליון ההוא כנגר מציאות העולם ולפי זאת ההקדמ׳

אמרו שזה הבגד אשר צבענוהו ארום במחשבתנו אין אנחנו הצבעים כלל אבל הש׳
חדש המראה ההוא בבגד בהתחברו לצבע הארום אשר נחשוב אנחנו שהצבע ההוא
נכנס בבגד וזה פי׳ כי אצלם נעתק מן הארום לשחור בלא הדרגה ואמרו שאין העניין
כן ולא זו בלבד אמרו אבל אמרו ג׳ כן שהנהיג השם יתעלה המנהג שלא יתחדש זה
המראה השחור על דרך משל אלא בהתחבר הבגד ההוא לאינדיק ולא ישאר זה
השחרות אשר בראו השם בהתחבר המשתחר אל השחרות אבל יאבד לשעתו ויבר׳
שחרות אחר וכבר הנהיג השם ג׳ כן מנהג שלא יברא אחר סור זה השחרות ארמדימו׳
או ירקות אבל שחרות כמותו וחייבו לפי זאת ההנחה שאלו הדברי אשר נדעם עתה
אינם ידיעותינו אשר ידענום אתמל אבל נעדרו המדעים ההם ונבראו מדעים אחרי׳
במותם אמרו כן הוא כי המדע מקרה והנפש ג׳׳כ יחייב מי שיאמינה מקרה שיבראו
לכל בעל נפש מאה אלף נפש על דרך משל בכל רגע כי הזמן אצלם כמו שידעת
מחובר מעתות לא יחלקו ולפי זאת ההקדמה אמרו שהאדם כשיניע הקולמוס לא
האדם הניעו כי זה הנענוע אשר התחדש בקולמוס הוא מקרה בראו השם בקולמו׳
וכן התנועת היד המניעה לקולמוס במחשבתנו מקרה בראו ביד המניע ואמנם
הנהיג השם המנהג הזה כשהתחבר תנועת היד לתנועת הקולמוס לא שיש ליד מעש׳
כלל ולא סבה בתנועת הקולמוס כי אמרו שהמקרה לא יעבור נושאו ובהסכמת
מהם אמרו שזה הבגד הלבן אשר הושב ביורת האיסטיס ונצבע לא האיסטי׳ השחירו
כי השחרות מקרה בגשם האיסטיס לא יעבור לזולתו ולא ימצא גשם שיש לו פעל
כלל ואמנם הפועל האחרון הוא השם והוא אשר חדש השחרות בגוף הבגד בהתחברו
לאיסטיס כי כן הנהיג המנהג וסוף דבר לא יאמר זה סבת כך כלל זה דעת המינם
וקצתם אמר בסבה ונגוהו ואמנם פעולות האדם הם חולקים בהם דעת רובם
והמון האשעריה הוא כי בהניע זה הקולמוס ברא השם ארבעה מקרים אין מקרה
מהם סבה לאחר אבל הם מחוברים במציאות לא זולת
זה המקר׳ הראשון רצונו להניע הקולמוס והמקר׳ השני יכלתו על תנועתו והמקר׳
השלישי גוף התנוע׳ האנושית ר״ל תנועת היד והמקר׳ הרביעי תנועת הקולמוס שהם
חשבו שהאדם כשירצה דבר ויעשהו במחשבתו כבר נברא לו הרצון ונברא לו היכול
לעשות מה שירצה ונברא לו הפועל שהוא לא נעשה ביכלת הנבראת בו ואין מעשה
לה בפעל ואמנם המעתזלה אמרו שהוא יעשה ביכלת הנבראת בו וקצת האשעריה
אמרו שיש ליכולת הנבראת בפועל קצת מעשה בפעל ויש לה בו התלות אבל רובם
גנו זה והדעת והרצון הזה הנברא לפי דעת כלם והיכולת הנבראת בו וכן הפעל הנבר
לפי דעת קצתם כלם הם מקרים אין מעמד להם אמנם הבורא יברא בזה הקולמוס
נענוע אחר נענוע וכן תמיד כל עוד שהקולמוס יתנועע וכשינוח לא ינוח עד שיברא
בו ג׳ כן מנוחה ולא יכור מברוא בו מנוחה אחר מנוחה כל עוד שהקולמוס נח והנה
א״כ כן בכל עת מן העתות ההם רצונם לומר מן הזמנים הפרדים יברא הבורא מקרה
בכל אישי הנמצאות ממלאך וגלגל וזולתם כן תמיד בכל רגע ואמרו שזאת היא
תהאמנה האמתית בשהשם פעל ומי שלא יאמין שכן יעשה השם הנה הכחיש

היות השם פועל לפי דעתם וכבמו אלה האמונות יאמר אצלי ואצל כל בן דעת אם בהתל באנוש תהתלו בו שזהו גוף ההתול באמת ההקדמה השביעית היא האמינם שהעדרי הקנײנים הם ענײנים נמצאים כגוף נוספים על עצמו והם מקרים נמצאים ג״כ והנה הם יבראו תמיד כל אשר יאבד דבר יברא דבר ובאור זה שהם לא יראו כי המנוחה היא העדר התנועה ולא שהמות העדר החיים ולא העורון העדר הראות ולא כל מה שדומה לזה מהעדרי הקנײנים אבל דין התנועה והמנוחה אצלם דין החום והקור וכמו שהחום והקר שני מקרי נמצא׳ בשני הנושא׳ החם והקר כן כל תנועה מקרה נברא במתנועע והמנוחה מקרה יבראהו השם בנח ולא יעמד שני ומנים ג״כ כמו שקדם בהקדמה אשר לפני זאת הנה זה הגשם הנח אצלם כבר ברא השם המנוחה בכל חלק מחלקיו וכל אשר תעדר מנוחה יברא מנוחה אחרת כל זמן שהדבר הנח נח והוא ההקש בעצמו אצלם בחכמה ובסכלות שהסכלות אצלם נמצא והוא מקרה ולא יסור סכלות יאבד וסכלות יברא תמיד כל עוד שיתמיד הסכל סכל בדבר אחר והוא ההקש בעצמו בחיים ובמות ששניהם אצלם מקרי׳ והם יאמרו בביאור שחיים יאבדו וחיים יבראו כל ימי אשר החי חי וכשירצה השם מותו יברא בו מקרה המות אחר סור מקרה החיים אשר לא יעמד שני ומנים אמנם זה כלו הם אומרים אותו בביאור ויתחייב בהכרח לפי זאת ההנחה שמקרה המות אשר יבראהו השם הוא ג״כ יעדר לשעתו ויברא השם מות אחר ולולי זה לא היה מתמיד המת מת אבל כמו שיברא חיים אחר חיים כן יברא מות אחר מות ואני תמה עד מתי יברא השם מקרה המות במת הכל ימי אשר צורתו עומדת או כל ימי אשר עצם מעצמיו עומדים כי מקרה אשר יבראהו השם אמנם יבראהו לפי רצונ׳ בכל עצ פרדי מן העצמי׳ ההם ואנחנו נמצא שני מתים להם אלפי׳ מן השני׳ והיא ראיה שהשם לא העדיר העצם ההוא אבל הוא בורא בו מקרה המות כל האלפים האלה כל אשר סר מזת ברא מות וזה דעת המונם וקצת המעתזלה אומר כי קצת העדרי הענינים הטבעיים אינם ענײנים נמצאים אבל יאמר שהלאות העדר היכולת והסכלות העדר החכמה ולא ימשיך זה בכל העדר ולא יאמר כי החשך העדר האור ולא שהמנוחה העדר התנועה אבל ישים מאלו ההעדרי׳ קצתם נמצא׳ וקצתם העדר קנײן כפי הטוב לו באמונתו כמו שעשו בעמידת המקרים קצתם יעמד זמן גדול וקצתם לא יעמד שני עתות כי כוונת הכל לחייב מציאות שיסכים טבעו לדעתנו ואמונתנו ההקמדה השמינית היא אמרם שאין נמצ׳ אלא עצם ומקרה ושהצורות הטבעיות ג״כ מקרים ובאור זאת ההקדמה כי הגשמי׳ כלם אצלם מחוברים מעצמים מתדמים כמו שבארנו בהקדמה הראשונה ואמנם התחלף קצתם מקצתם במקרים ולא דבר אחר ויהיה החיות אצלם והאנושות וההרגשה והדבר כל אלה מקרים כדמות השחרות והלובן והמרירות והמתיקות עד שיהיה הפרש איש זה המין מאיש מין אחר כהפרש איש מאיש ממין אחד עד שגשם השמים וגם גשם המלאכים ואף גשם כסא הכבוד לפי מה שידומה וגשם אי זו תולעת שתרצה מתולעי הארץ או אי זה צמח שתרצה הכל עצם אחד ואמנם התחלפו במקרים לא בזולת זה ועצמי הכל הם העצמים הפרדים

ההקדמה התשיעית היא אמרם כי המקרים לא ישאו קצתם את קצתם ולא יאמר אצלם שזה המקרה נשוא על מקרה אחר והאחר על העצם אבל המקרים כלם אמנ׳ הם נשואי׳ נשיאו׳ ראשונו׳ על העצם בשוה וברחם מזה מפני שהיה מתחייב שלא ימצא המקרה ההוא האחרון בעצם אלא אחר קדימת המקרה הראשון והם ימאנו זה בקצת המקרי׳ וירצו שימציאו אפשרות מציאות קצת המקרי׳ באי זה עצם שיזדמן מבלתי שייחדהו מקרה אחר לפי מה שיראו שהמקרים כלם הם אשר ייחדו ומפני׳ אחרים גכ כי הנושא אשר ינשא עליו הנשוא צריך שיהיה קיים תמיד מדת ומן אחר ואם המקר׳ לא יעמד שני זמני׳ אצלם ר״ל שתי עתות ואיך יוכל לפי היסוד הזה שישא זולתו ההקדמה העשירית היא ואת ההעברה אשר יזכרוה וזהו עמוד חכמ׳ הדברים ושמע ענייניה הם יראו כי כל מה שהוא מדומה הוא עובר אצל השכל כמו שישוב כדור הארץ גלגל סובב וישוב הגלגל כדור הארץ ואפשר היותו בבחינת השכל וכמו שיתנועע כדור האש לצד נקוד המרכז ויתנועע כדור הארץ לצד המקי׳ ואין זה המקו׳ יותר ראוי בזה הגשם מן המקום האחר לפי ההעברה השכלית אמרו וכן כל דבר מן הנמצאות הנראות היות דבר מהם יותר גדול ממה שהוא או יותר קטן או בחלוף מה שהוא נמצא עליו מתכונה ומקום כמו שיהיה איש אדם כשיעור ההר הגדול בעל ראשים רבים יפרח באויר או שימצא פיל כשיעור כנה וכג׳ כשיעור פיל כל זה אמרו שהוא עובר אצל השכל ועל זה הצד מן ההעבר׳ ימשך העולם כלו ואי זה דבר שיניחו׳ מזה המין אמרו כי הוא ראוי שיהיה כך ואפשר שיהיה כך ואין היות העניין הפלני כך יותר ראוי מהיותו כך מבלתי הבטה אל הסכמת המציאות למה שיניחוהו אמרו כי זה הנמצ׳ אשר לו צורות ידועות ושיעורי׳ מסויימי׳ ועניינ׳ מחוייבו׳ שלא ישתנו ולא יתחלפו אמנ׳ היות כך הוא כפי המשך המנהג כמו שמנהג המלך שלא יעבור בשוקי המדינה אלא רוכב ולא נראה מעולם אלא כן ולא ימנע אצל השכל שילך רגלי במדינה אבל זה אפשר בלי ספק ועובר אצל השכל היותו וכן אמרו שהיות הארץ מתנועעת לנקודת המרכז והאש למעלה או היות האש מחממת והמים מקררים הוא משיכת מנהג ולא ימנע בשכל שישתנה זה המנהג ויקר האש ויתנועע אל התחתית והוא אש כן יתחמו המים ויתנועעו למעלה והם מים ועל זה נבנה העניין כלו והם עם זה מסכימים שתתקבץ שני ההפכים בנושא אחר ובעתה אחת שקר ולא יתכן ולא יעבירהו השכל וכן יאמרו שההפך העצם מקרה או ההפך המקרה עצם לא יתכן ולא הכנס גשם בגשם יתכן אבל יורו שאלו נמנעות מן השכל אמנם היות כל מה שמנוהו מן הנמנעות בלתי מצוייר בשום פנים והיות מה שקראוהו אפשר מצוייר הוא מאמר אמתי אא שהפלוסופים אומרי׳ שזה אשר קראתם אותו נמנע להיותו בלתי מדומה ואשר קראתם אותו אפשר להיותו מדומה וזה היות האפשר אצלכם י הוא האפשר ברמיון לא אצל השכל הנה אתם בזאת ההקדמה תבחנו המחויב והאפשר והנמנע פעם ברמיון ולא בשכל ופעם בתחלת הדעת המשותף כמו שזכר אבונצר בזכרו העניי׳ אשר יקראוהו המדברים שכל הנה כבר התבאר כי המדומה אצלם הוא אפשר יסכים עמו המציאות או לא יסכים לו וכל מה שלא יזדמה הוא הנמנע וזאת

חאת ההקרמה לא תתאמת אלא בתשע הקרמות אשר קרם זכרם ובעבורה בלא ספֿ היה צריך להקרימם ובאור זה כפי מה שאבאר לך ואגלה לך מתוכות אלו העניינים על דרך מחלקת נפלה בין המרבר והפילסוף אמר המדבר לפילוסוף למה מצאנו גשם הברזל הזה בתכלית הקושי והחוזק והוא שחור וגשם החמאה בתכלית הרכות והיא לבן ענהו הפילוסוף בשאמר כי כל גשם טבעי יש לו שני מינים מן המקרים מקרים ישיגוהו מצר החומר שלו כמו שיבריא הארם ויחלה ומקרי ישיגוהו מצר צורות כתמה הארם וצחקו וחמרי הגשמים המורכבים הרכבה אחרונית חלוקי מאד כפי הצורות המיוחרות לחמרים עד שתיה עצם הברזל בחלוף עצם החמאה ונמשך אחריהם מן המקרים החלוקים מה שתראהו החוזק בזה והרוך בזה שהם מקרי נמשכי אחר חלוק צורותם והשחרות והלובן שהם מקרים נמשכים אחר חילוק חמר האחרון וסתר המרבר זאת התשובה כולה בהקרמות ההם אשר לו כפי מה שאספר וזה שהוא אומר אין צורה נמצאת כלל כמי שתחשוב מקיימת

לעצם עד שתשימם עצמים חלוקים שונים אבל הכל מקרים כמו שבארנו ממאמרם בהקרמה השמינית ואחר כן הוא אומר אין חלוק בין עצם הברזל ועצם החמאה והכל מחובר מעצמים נפררים רומים כמו שבארנו מרעותם בהקרמה הראשונה אשר יתחייב ממנה בהכרח ההקרמה השנית והשלישית כמו שבארנו ומן ההקרמה השתים עשרה צריך אליה לקיים העצם הפררי וכן לא יתכן אצל המדבר שיהיו קצת מקרים מיוחרים זה העצם עד שיהיה בו מוכן לקבל מקרים שניים כי לא ישא אצלו מקרה מקרה כמו שבארנו בהקרמה התשיעית ואין למקרה קיום כמו שהתבאר בהקרמה ששית וכשיתאמת למרבר כל מה שירצה לפי הקרמותיו ועלו בירו מזה שעצמי החמאה והברזל עצמים אחרים רומים ויחס כל עצם מהם אל כל מקרה יחס אחר ואין זה העצם יותר ראוי בזה המקרה מזה וכמו שזה העצם הפררי אינו יותר ראוי שיתנועע ממה שהוא ראוי לנוח כן אין עצם מהם יותר ראוי לקבל מקרה החיים או מקרה השכל או מקרה החוש מעצם אחר ורבוי העצמים או מעוטם לא יוסיף בזה רבר מפני שהמקרה אמנם מציאותו בכל עצם ועצם מהם כמו שבארנו ממאמרם בהקרמה החמישית יתחייב לפי אלו ההקרמות כולם שאין הארב יותר ראוי להשכיל מן העטלף ויתחייב מה שאמרוהו מן ההעברה בזאת ההקרמה ומפני זאת ההקרמה היה ההשתרלות כולו מפני שהוא החזק שברברים בקיום כל מה שירצה לקיימו כמו שיתבאר הערה רע אתה האיש המעיין בזה המאמר שאם אתה ירעת הנפש וכחותיה והתאמת לך בה כל רבר מהם לפי אמתת מציאותו הנה תרע כי הרמיון נמצא לרוב בעלי חיים השלמים כלם ר״ל אשר להם לב מציאות הרמיון להם מבואר ושהארם לא הובדל ברמיון ואין פעל הרמיון פעל השכל אבל הפכו וזה כי השכל יפרק המורכבות ויבדיל חלקיהם ויפשיטם ויציירם באמתתם ובסבותם וישיג מן הדבר האחר

ענינים רבים מאר שבניהם הפרש אצל השכל כהפרש שני אישים מבני אדם אצל הרמיון במציאות ובשכל יבדל העניין הכללי מן העניין האישי ולא יתאמת מופת מן

המופתים אלא בכללי ובשכל יורע הנשוא העצמי מן המקרי ואין לרמיון פעל רבר
מאלו הפעולות שהרמיון לא ישיג אלא האישי המורכב בכללו לפי מה שישיגוהו
החושים או ירכיב הרברים המפוזרים במציאות וירכיב קצתם על קצתם והכל גשם או
כח מכחות הגשם כמו שירמה המרמה איש ארם וראשו ראש סוס וגלו כנפים וכיוצא
בזה וזהו הנקרא הברוי והשקר שלא ישוה לו נמצא כלל ולא יוכל הרמיון בשום פני
להמלט בהשגתו מן החמר ואפי' הפשיט צורת אחת בתכלית ההפש' ולכן אין בחינה
ברמיון ושמע מה שהועילונו החכמות הלמוריות ומה טוב גרול מה שלקחנוהו מהם
מן ההקרמות רע כי יש רברים כשיבחנם הארם ברמיונו לא יציירם כלל אבל ימצא
המנע רמיונם כהמנע התקבץ שני הפכים ואחר כן יתאמת במופת מציאות הרב
ההוא הנמנע לרמותו והוציאהו המציאות ווה שאם תרמה כרור גרול אי זה שיעור
שתרצה ואפי' רמית אותו כשיעור כרור גלגל המקיף ואחר כן תרמה בו קוטר יעבור
על נקורת מרכזו ואחר כך תרמה שני אנשים עומרים על שתי קצות הקוטר ער
שיהיה הנחת רגליהם על ישרון הקוטר וישוב הקוטר והרגלים בקו אחר ישר לא
ימלט מהיות הקוטר נכחי לאופק או בלתי נכחי ואם היה נכחי יפלו שניהם יחר ואם
היה בלתי נכחי יפול אחר מהם והוא התחתון ויעמר האחר כן ישיג הרמיון וכבר
התבאר במופת שהארץ כררית ושמזה מיושבת על שתי קצוות הקטר וכל איש מ
מישובי שתי קצוות ראשו אל השמים ורגליו לצר רגלי האחר שהוא כראש הקוטר
האחר ואי אפשר נפילת אחר מהם כלל ולא יצוייר מפני שאין אחר מהם למעלה
ואחר למטה אבל כל אחר מהם אחר למעלה ולמטה בהצטרף אל האחר וכן התבאר
במופת במאמר השני מספר החרוטים יציאת שני קוים יהיה ביניהם בתחלת יציאת
רוחק אחר וכל אשר ירחקו יחסר הרוחק ההוא ויקרב אחר מהם אל האחר ולא יתכן
הפגשם לעולם ואפי' יוצאו לבלתי תכלית ואעפי' שכל אשר ירחקו יתקרבו ווה לא
יתכן שירומה ולא שיפול בשכבת הרמיון כלל ושני הקוים ההם האחר מהם ישר
והאחר מעוקם כמו שהתבאר שם הנה כבר התבאר מציאות מה שלא ירומה ולא
ישיגהו הרמיון אבל הוא נמנע אצלו וכן התבאר במופת המנע מה שיחייבהו הרמיון
והוא היות ה' יתעלה גשם או כח בגשם שאין נמצא אצל הרמיון אלא גשם או רבר
בגשם הנה כבר התבאר שיש בנמצא רבר אחר בו יבחן הראוי והעובר והנמנע
ואינו הרמיון ומה טוב זה העיון ומה גרולה תועלתו למי שירצה שינצל מזה החשך
ר' לומר ללמר מן הרמיון ולא תחשב שהמרברים לא ישערו ברבר מזה אבל ישערו
בו קצת משער וירעוהו ויקראו מה שירומה והוא נמנע כמו היות השם גשם עולה
על רוח לא רמיון והרבה פעמים יבארו שהעולות על רוח כוזבות ולזה הוצרכו לתשע
הקרמות אשר זכרנו ער שאמתו בהם זאת ההקרמה העשירית והיא העברת מה
שירצו העברתו מן המרומים מפני ההרמות העצמים והשתוות המקרים במקריות
כמו שביארנו והתבונן אתה המעיין וראה שהנה יצא דרך עיון עמוק מאר מה
שאלו קצת צורים יאמר איש שהם צורים שכליים ואחר יאמר כי הם צורים רמיוני'
ונרצה שנמצא רבר אחר יבאר לנו המושכלות מן המרומות ואם יאמר הפילוסוף

שהמציאות עד כמו שיאמר וכו אבחן הראוי והעובר והנמנע יאמר לו בעל הדת ובזה הוא המחלוקת שזה הנמצא אומר אני שנעשה ברצון לא שהתחייב ובשנעשׂ בזה התאר היה אפשר שיעשה בחלופו אלא אם יגזור הציור השכלי שאי אפשר בחלוף זה כמו שתחשוב ושער ההעברה הזה אצלי יש לי בו דברים תשמעם במקומו מזה המאמר ואינו ענין ימהר האדם לדחותו כלו פתאום ברגע קטן ההקדמה האחת עשרה הוא אמרם שמציאות מה שאין תכלית לו הוא שקר על כל ענין וביאו זה כי כבר התבאר המנע מציאות גשם אחר אין תכלית לו או מציאות גשמים אין תכלית למספרם ואעפי שכל אחד מהם גשמו בעל תכלית ובתנאי שיהיו אלו שאין להם תכלית נמצאים יחד בזמן וכן מציאות עלות אין להם תכלית שקר ר׳ לומר שיהי׳ דבר עלה לענין אחר ולדבר ההוא עלה אחרת ולעלה עלה וכן אל לא תכלית עד שיהיו מנויים אין תכלית להם נמצאים בפעל יהיו גשמים או נבדלים אא שקצתם עלה לקצתם וזהו הסדור הטבעי העצמי אשר התבאר במופת המנע מה שאין תכלית לו בו אמנם מציאות מה שאין תכלית לו בכח או במקרה ממנו מה שכבר התבאר מציאותו במופת כמו שהתבאר במופת החלק הגשם אל לא תכלית בכח והחלק הזמן אל לא תכלית וממנו מה שבו מקום עיון והוא מציאות מה שאין לו תכלית כבא זה אחר סור זה והוא אשר יקרא מה שאין תכלית לו במקרה והוא שיהיה דבר אחר הערך דבר אחר והאחר ההוא אחר הערך דבר שלישי וכן אל לא תכלית ובזה הוא העיון העמוק מאד ומי שיתפאר שבאר במופת קדמות העולם יאמר כי הזמן בלתי כלה ולא יתחייב לו מזה שקר להיות הזמן כל מה שיגיע ממנו חלק יעדר לפניו חלק אחר וכן בא המקרים זה אחר זה אצלו על החמר אל לא תכלית ולא יתחייב לו שקר להיותם בלתי נמצאים כלם יחד אבל בבא זה אחר סור זה וזה מה שלא בא מופת על המנעו אמנם המדברים אין הפרש אצלם בין שתאמר שגשם אחד נמצא אין תכלית לו או תאמר שהגשם והזמן יקבל החלוקה אל לא תכלה ואין הפרש אצלם בין מציאו דברים אין תכלית למספרם מסודרים יחד כאלו תאמר אישי האדם הנמצאים עתה או אמרך שדברים הגיעו במציאות אין למספרם תכלית ואעפי שנעדרו ראשון ראשו כאלו אמרת ראובן בן יעקב ויעקב בן יצחק ויצחק בן אברהם כן אל לא תכלה זה גכ אצלם שקר כראשון ואלו הארבעה חלקים ממה שאין תכלית לו הם אצלם שוים וזה החלק האחרון קצתם ישתדל לאמתו רצונ׳ לומר לבאר המנעו בדרך אבארהו לך בזה המאמר וקצתם אומר שזה מושכל בעצמו וידוע בתחילת מחשבה ואין צריך עליו מופת ואם היה מן השקר המבואר שיהיו דברי׳ אין תכלית להם על צד בא האחר אח סור האחר ואעפי שהנמצא מהם עתה בעל תכלה הנה יהיה שקר קדמות העולם מתחלת מחשב׳ ולא יצטר׳ אל הקדמה אחרת כלל ואין זה מקום החקיר על זה העני׳

ההקדמה השתים עשרה אמרם שהחושים לא יתנו האמת תמיד וזה כי המדברים חשדו השגת החושים משני פנים אחד מהם שהם אומרים כי הרבה ממוחשיהם יבצר מהם אם לרקות גשם המושג כמו שיזכרו בעצם הפרדי ומה שיתחייב ממנו כמו שבארנו ואם לרחקם מן המשיג להם כמו שלא יראה האדם ולא ישמע ולא יריח

על רוחק מילים רבים כמו שלא תושג תנועת השמים והצד השני אמרו שהם יחטאו במושגיהם כמו שיראה האדם הדבר הגדול קטן כשירחק ממנו ויראה הקטן גדול כשיהיה במים ויראה המעוקם ישר כשיהיה קצתו במים וקצתו חוץ למים וכן בעל ירקון יראה הדברים ירוקים ואשר שוקה לשונו מרה ארומה יטעם הדברים המתוקי' מרים וזולתו דברים רבים מזה הכת ואמרו שמפני זה אין לבטוח בהם שילקחו התחלו' מופת ולא תחשוב שהמדברים הסכימו על זאת ההקדמה לבטלה כמו שיחשבו רוב אלו האחרוני' כי השתדלו' קדמוניה' לקיי' החלק אין צו' לו אבל כל מה שהקדמטהו ממאמרם הכרחי' וכשתפסד הקדמה אחת מהם תבטל הכונה כולה ואמנם זאת ההקדמה האחרונה היא הכרחית מאד שאנחנו כשנשיג בחושינו עניינים סותרים מה שהניחוהו יאמרו או אין להשגיח בחושים אחר שנתבאר במופת העניין אשר חשבו כי עד השכל הורה עליו כאמרם בתנועה המרובקת שנכנסה בתוכה מנוחות וכהתפרץ הרכב בעת הסבוב וכאמרם שלובן זה הבגד נעדר עתה וזה ג'לובן אחר ואלו דברים חלוף הנראה מדברים רבים יתחייבו ממציאות הרקות כלם יכזיבם החו' ויהיה מענה זה כולו שזה דבר יבצר מן החוש במה שאפשר שיענה בו כן ובדברי' יענה בהם שזה טעות מכלל טעיות החוש וכבר ידעת שאלו כלם דעות קדמוניות היו מתפארים בהם הסופסטאנין ואומרים שהם אמרום תחלה כמו שזכר גליאנוס בספרו בכחות הטבעיות על אותם אשר היו מכזבים החוש יספר דברים כבר ידעתם ואחר הקדימי אלה ההקדמות אתחיל לבאר דרכיהם באלו הארבעה בקשות

פרק עד

זה הפרק אכלול לך בו ספור ראיות המדברים על היות העולם מחודש ולא תבקש ממני לספרם בלשונותם ולא באריכותם אבל אגיד לך כונת כל אחד מהם ודרך הוראותיו לקיים חדוש העולם או לבטל קדמותו ואערך על ההקדמות אשר נעזר בהם בעל הדרך ההיא בקצרה ואתה כשתקרא בספריהם הארוכים וחבוריהם הידועי' לא תמצא כלל עניין נוסף על מה שתבינהו מדברי אלה בהביאם ראיה על זה העניי' אלא שאתה תמצא דברי' יותר רחבי' ולשונות נאים ויפי' ואולי אוונו בשירים ונשקלו במליצות ונבחר להם צחות דברים ואולי נאמרו בלשון סתום וכוון בזה להבהי' השומ' ולהפחיד המתבונן ותמצא בחבוריהם ג"כ מהשנות העניינים והפי' הספקות והתיר לפי מחשבתם ולעמד בנגד מי שחלק עליהם הרבה מאד · הדרך הראשון חשבו קצתם שבמחודש האחד יש ראיה שהעולם מחודש כאלו תאמר כי ראובן שהיה טפת זרע ואחר כן נעתק עניין אחר עניין עד שהגיע אל שלמותו מן הסקר שיהיה הוא אשר שנה עצמו והעתיקו מעניין אל עניין אבל יש לו משנה חוץ ממנו הנה כבר התבאר צרכו אל עושה תקן בניינו והעתיקו מעניין אל עניין וכן ההקש באילן התמר הזה וזולתו ואמרו שכן ההקש בעולם בכללו הנה אתה רואה שזה יאמין שאי זה דין שימצא לגשם אחר יתחייב שידונו בו על כל גשם הדרך שני אמרו ג"כ שבהתחדש איש מן האישים הנולדים יתבאר המופת שהעולם כולו מחודש ובאור זה שראובן לא היה ואחר כן היה ואם אי אפשר היותו אלא מיעקב אביו הנה אביו ג"כ

מחודש ואם אי אפשר היות אביו אלא מיצחק וקנו הנה יצחק גב מחודש ואם אי
אפשר היות אביו אלא מאברהם הנה ילך זה אל לא תכלית וכבר הניחו שבמציאות
מה שאין לו תכלית על זה הדרך שקר כמו שבארנו באחת עשרה מהקדמותיהם וכן
אלו הגעת על דרך משל לאיש ראשון אין אב לו והוא ארם יתחייב השאלה ממה
זה נתהוה ארם זה ותאמר על דרך משל מן העפר וראוי שישאל העפר הזה ממה
נתהווה ויענה על דרך משל מן המים וישאל והמים ההם ממה זה נתהוו ואמרו שעל
כרחך ילך זה אל לא תכלית והוא שקר או תגיע בסוף למציאות דבר אחר ההעדר
הגמור ווהו האמת אצלו תפסק השאלה ואמרו שזה מופת על שהעולם נמצא אחר
ההעדר הגמור המוחלט והדרך שלישי אמרו עצמי העולם לא ימלטו בשוב פני
מהיותם מקובצים או מופרדים ושיקובצו מהם עצמים פעם ויפרדו פעם אחרת
ומבואר נגלה הוא שלפי בחינת עצמם אין ראוי להם קבוץ לבד או פרוד לבד שאלו
היה עצמם ראוי וטבעם גוזר שיהיו נפרדים לבד לא יתקבצו לעולם וכן אילו היה
עצמם ואמתתם גוזר שיהיו מקובצים לבד לא יתפרדו לעולם ואם אין הפירוד יותר
ראוי בהם מן הקבוץ ולא הקבוץ יותר ראוי בהם מן הפרוד יהיה אם כן היות קצתם
מתקבצים וקצתם מתפרדים וקצתם ישתנו עליהם העניינים פעם יתקבצו ופעם
יתפרדו היא ראיה על היותם ר״ל אלו העצמים צריכים למי שיקבץ המתקבץ מהם
ולמי שיפריד המתפרד מהם ואמרו שזאת ראיה על היות העולם מחודש הנה כבר
התבאר לך שבעל זה הדרך נעזר בהקדמה הראשונה מהקדמותיו וכל המתחייב
ממנה הדרך רביעי אמרו העולם כולו מורכב מעצם ומקרה ולא ימלט עצם
מן העצמים ממקרה או מקרי והמקרי כולם מחודשים יתחייב שיהיה העצם הנושא
להם מחודש כי כל מחובר למחודשי ולא ימלט מהם הוא מחודש אם העולם בכללו
מחודש ואם יאמר אומר אולי העצם בלתי מחודש והמקרים הם המתחדשים הבאים
עליו זה אחר זה אל לא תכלית אמרו אם יתחייב שיהיו מחודשים אין תכלית
להם וזה כבר שמוהו שקר וזה הדרך הוא החזק שבדרכים והטוב שבהם אצלם עד
שרבים חשבוהו מופת וכבר קבלו בזה הדרך שלש הקדמות יצטרכו אל מה שאינו
נעלם מבעלי העיון האחת מהם שמה שאין לו תכלית על צד בא האחד אחר
האחד שקר והשנית שכל מקרה מחודש ובעל דיננו האומר בקדמות העולם
יכחישנו במקרה מן המקרים והוא התנועה הסבובית שאריסטוטולוס יחשוב
שהתנועה הסבובית בלתי הוה ולא נפסדת ולזה היה אצלו זה המתנועע אשר נמצא
לו התנועה הזאת בלתי הוה ולא נפסד ואין תועלת לנו בקיום חדוש שאר המקרים
אשר בעל דיננו לא ירחיק לנו חדושם ויאמר שהם באים זה אחר זה על בלתי
מחדש בסבוב וכן יאמר בזה המקרה לבדו והוא התנועה הסבובית ר׳ לומר תנועת
הגלגל שהיא בלתי מחודשת ואינה ממין מקרה מן המקרים המחודשים הנה
המקרה ההוא לבדו צריך שיחקר עליו ויבואר חדושו
וההקדמה השלישית אשר קבלה בעל זה הדרך היא שאין נמצא מוחש בלתי העצם
והמקרה ר״ל העצם ההוא הפרדי ומה שהאמינו בו ממקריו ואמנם אם היה הגשם

מורכב מחומר וצורה כפי מה שבאר במופת כעל רינגו צריך שיתבאר במופת היות החומר הראשון והצורה הראשונה הוות נפסדות ואז יתבאר מופת חרוש העולם דרך חמישי והיא דרך ההתיחד ואת הדרך יבחרוה מאד ועניינה שב למה שביארתי לך בהקדמתם העשירית וזה שהוא יכוין במחשבתו אל העולם בעצמו או לאיזה חלק שירצה מחלקיו ויאמר זה עובר שיהיה לפי מה שהוא עליו מן התאר והשיעור ובאלו המקרים הנמצאים בו ובזה הזמן והמקום אשר נמצא בו ועובר שיהיה יותר גדול או יותר קטן או בחלוף זה התאר או במקרים כך או ימצא קור ומן מציאותו או אחריו או בזולת זה המקום אב התייחדו בתכונה אחת או בשיעור או במקום או במקרה מן המקרים ובזמן מיוחד עם העברת חלופם כולם היא ראיה על מיחד בוחר רצה אחד משני אלו העוברים ואם כן כך צורך העולם בעצמו או איזה חלק מחלקיו למיחד ראיה על היותו מחורש שאין הפרש בין אמרך מיחד ובין אמרך פועל או בורא או ממציא או מחרש או מכוון הכל ירצה בו עניין אחד ויעשו על זה הדרך שעיפים רבים מאד כוללים ומיוחדים עד שיאמרו אין היות הארץ תחת המים יותר ראוי מהיותה על המים ומי ייחד לה זה המקום ואין היות השמש עגולה יותר ראוי מהיותה מרובעת או משלשת שיחס התארים כלם לגשמים בעלי התארים יחס אחד אב מי יחד השמש בזה התאר וכן יבחנו פרטי העולם כולו עד שהם כשיראו פרחים חלוקי המראים יפלא בעיניהם ותחזק אצלם ואת הראיה ואמרו הנה ואת ארץ אחד ומים אחרים למה היה זה הפרח ירוק וזה אדום אין זה כי אם במיחד והמיחד ההוא הוא האלוה אם כן העולם כולו צריך למי שייחדהו כולו וכל חלק מחלקיו כאחד מן הפרטים וזה כלו יתחייב בקבלת ההקדמה העשירית מצטרף אל היות קצת מי שיחשוב קדמות העולם לא יחלוק עלינו בהתיחדות כמו שאבאר וסוף דבר זה אצלי הטוב שבדרכים ולי בו דעת תשמעהו דרך שישי חשב אחד מן האחרונים שהוא מצא דרך טובה מאד יותר טובה מכל דרך שקדמה והוא הכרעת המציאות על ההעדר אמר העולם אפשר המציאות אצל כל אדם שאלו היה מחויב המציאות היה הוא האלוה ואנחנו אמנם נדבר עם מי שיקיים מציאות האלוה ויאמ׳ בקדמות העולם והאיפשר הוא שאפשר שימצא ואפשר שלא ימצא ואין המציאות יותר ראוי בו מן ההעדר אם כן היות זה האיפשר המציאות נמצא עם השתוות דין מציאותו והעדרו הוא ראיה על מכריע הכרי׳ מציאותו על העדרו וזה דר׳ מסופק מאד והוא סעיף מסעיפי ההתייחדו׳ הקודם אלא שהחליף מלת מתייחד במכריע והחליף ענייני הנמצא במציאות הנמצ׳ עצמו והטענו או טעה בעניין מאמר האומר העולם איפשר המציאות כי בעל רינגו המאמין קדמות העולם יפיל שם האפשר באמרו העולם אפשר המציאות על בלתי העניין אשר יפילהו עליו המדבר כמו שנבאר ועוד שמאמרו שהעולם צריך למכרי׳ יכריע מציאותו על העדרו מקום ספק גדול מאד כי ההכרעה וההתיחדות אמנם יהיו לנמצא אחד מקבל כל אחד משני ההפכים או כל אחד משני המתחלפים בשוה ויאמ׳ אחר שמצאנוהו בעניין הפלני ולא נמצאהו בעניין הפלני האחר היא ראיה על פועל מכוין כאלו אמרת שזה הנחשת אינו בקבול צורת המיחם יותר ראוי מאשר הוא

בקבול צורת המנורה וכאשר מצאנוהו מנורה או מיחם ידענו באמת שמיחד ומכוי כון אחד משני אלו העוברים שכבר התבאר שהנחשת נמצא ושני העוברים המיוחסים לו נעדרים ממנו קודם הכרעת המכריע

אמנם הדבר הנמצא הנחלק עליו אם מציאותו כן לא סרה ולא תסור או נמצא אחר העדר לא יצייר בו בשום פנים זה העניין ולא יאמר מי הכריע מציאותו על העדרו אלא אחר ההוראה בשהוא נמצא אחר ההעדר וזהו העניין הנחלק עליו ואם נקח מציאותו והעדרו מחשבי כבר שבנו להקדמה העשירית בעצמה והיא התבונגית הדמיונות והמחשבות לא התבננות הנמצאות והמושכלו כי הבעל דין אשר יאמי קדמות העולם יראה שדמותנו העדר כדמותינו כל נמנע שיפול בדמיון ואין הכונת לסתור מאמריהם ואמנם באדתי לך שזה הדרך אשר חשבו בה אשר היא דרך וולת מה שקדם אינו אמת אבל דינה דין מה שלפניה מישב ואת ההעברה הידועה

דרך שביעי אמר גב אחר מן החרשים שהוא יקיים חדוש העולם במה שיאמרו אותו הפילוסופים מהשאר הנפשות אמר אם היה העולם קדמון יהיו האנשים אשר מתו במה שלא סר אין תכלית למספרם הנה נמצאו אם כן נפשות אין תכלית ל למספרם והם נמצאות יחד וזה ממה שנתבאר במופת בטולו בלא ספק ר לומר מציאות מנויים אין תכלית למספרם יחד וזה דרך מופלא שהוא באר הדבר הנעלם במה שהוא יותר נעלם ממנו ובזה יאמר באמת המשל המפורסם אצל הערביים ערבי ערבא צריך כאלו כבר התבאר אצלו השאר הנפשות וידע על אי זה דרך ישארו ומה הוא הדבר הנשאר עד שיביא ממנו ראיה אמנם אם היתה כוונתו לחייב הספק לבעל דינו המאמין קדמות העולם עם האמינו השאר הנפשות היה זה מתחייב אם היה הבעל הדין ג כן מודה למשים הספק הזה מה שידמהו מדברו בהשאר הנפשות אמנם קצת אחרוני הפילוסופים התירו זה הספק בשאמר הנפשות הנשארות אינם גשמי שיהיה להם מקום והנחה שימנע במציאות האין תכלית ואשר תדעהו כי אלו העניינים הנבדלי׳ ר״ל שאינם גשמים ולא כח בגש׳ אבל הם שכלים לא יצוייר בהם רבוי כלל ולא בשום פנים אלא הם יהיו קצתם סבת מציאות קצתם ויפול זה ההפרש בהיות זה עלה וזה עלול ואין הדבר הנשאר מזאיב עלה ולא עלול לנשאר משמעון ולזה יהיה הכל אחד במספר כמו שבאר אבו בכר אבן א צאיג הוא ומי שנחלץ לדבר באלו העמוקות סוף דבר לא מכיוצא באלו העניני׳ הנעלמים אשר תקצרנה מצורם ילקחו הקדמות לבאר בהם עניינים אחרים ודע כי כל מי שישתדל לקיים חדוש העולם או לבטל קדמותו באלו הדרכים הדבריים אי אפשר לו מבלתי העזרו באמת משתי ההקדמות האלה או שתיהן והיא ההקדמה העשירית ר לומר ההעברה המחשבית עד שיקיים המייחד או ההקדמה האחד עשר והיא לשום שקר מה שאין תכלית לו על צד בא זה אחר סור זה וזאת ההקדמת יאמתוה בפנים אם בשיטין בעל הראיה אל אחר מהמינין אשר אשיהם הווים נפסדים וישים מגמתו וכונתו אל זמן עובר ויתחי״ב לפי אמונת הקדמות כי כל איש מהמין ההוא בן הזמן הפלוני אל מה שלפניו מקדם אין תכלית להם וכן כל איש מזה

תמיד בעצמו מאחר אותו הזמן המונח כאלף שנה על דרך משל אל מה שלמקדם אין
תכלית להם וזה הכלל האחרון יותר מן הכלל הראשון במספר הנולדים באלף שנה
ההם ויחייבו במחשבתם בזאת הבחינה שיהיה מה שאין תכלית יותר ממה שאין
תכלית וכיוצא בזה יעשו בסבובי הגלגל גם יחייבו ממנו במחשבתם שסבובים אין
תכלית להם יותר מסבובים אין תכלית להם והם מקישים גם בין סבובי גלגל אחר
וסיבובי גלגל אחר יותר מאחר ממנו וכל אחר מהם אין תכלית לו וכן יעשו בכל
מקרה מהם קרים המתחרשים שהם ימנו אישיהם הנעדרים וידמו כאלו הם נמצאי
וכאלו הם דברים שיש להם התחלה מסויימת ואחר כן יוסיפו על הנחשב ההוא או
יחסרו ממנו וכל אלו עניינים מחשביים אינם נמצאים וכבר הכה אבונאצר אלפרבי
על קדקד זאת ההקדמה וגלה מקומות הספק וכל פרטיה כמו שתמצאהו מבואר
נגלה עם ההתבודדות המופשט מן התאוה בספרו הידוע בנמצאות המשתנות אלו
הם אמהות דרכי המדברים בקיים חדוש העולם וכאשר התקיים אצלם באלו הראיות
שהעולם מחודש יתחייב בהכרח שיש לו פועל חדשו בכונה ורצון ובבחירה ואחר כן
בארו שהוא אחד בדרך אבארהו לך בזה הפרק

פרק עה

אני אבאר לך גם כן בזה הפרק מופתי
היחוד לפי דעת המדברים אמרו כי זה אשר הורה
המציאות על היותו פועלו וממציאו הוא אחד ואמהות דרכיהם בקיים האחדות שתי
דרכים דרך ההמנעות ודרך ההשתנות והדרך הראשון והוא דרך
ההמנע הוא אשר יבחרהו המונם ועניינו כי הוא אומר שאלו היו לעולם שני אלוהות
היה מתחייב שיהיה העצם אשר לא ימלט מאחד משני הפכים אם ערום משניהם
יחד וזה שקר או יתקבצו שני הפכים יחד בזמן אחד והנושא אחד וזה גם כן שקר
והמשל בו שהעצם או העצמים אשר ירצה זה עתה שיחממם ירצה זה שיקררם
ויתחייב מזה שלא יתחממו ולא יתקררו להמנע שתי הפעולות וזה שקר כי כל גשם מקבל
לאחד משני ההפכים או יהיה זה הגשם חם וקר יחד וכן כשירצה אחד מהם שיניע
זה הגשם יתכן שירצה האחר להניחו ויתחייב שלא ינוח ושלא ינוע או יהיה נח נע
יחד וזה המין מן הראיה נבנה על שאילת העצם הפרדי אשר הוא ראש הקדמותיהם
ועל הקדמת בריאת המקרים ועל הקדמת היות העדרי הקניינים עניינים נמצאים
צריכים לפועל שאלו יאמר האומר שהחמר התחתון אשר עליו יבואו ההויה וההפסד
זה אחר כור וזה לפי דעת הפילוסופים בלתי החמר העליון ר״ל לומר נושאי הגלגלים
כמו שהתבאר זה במופת ויאמר אומר שיש שני אלוהות האחד מנהיג החמר התחתו׳
ואין התלות לפעלו בגלגלים והשני מנהיג הגלגלים ואין התלות לפעלו בהיולי כמו
שחשבו המשנים היה זה הדעת בלתי מחייב המנעות כלל ואם יאמר אומר שזה
חסרון בחק כל אחד מהם להיותו בלתי משתמש במה שישתמש בו האחר יאמר לו
אין זה חסרון בחק אחד משניהם כי הדבר ההוא אשר אין התלות לפעלו בו נמנע
בחקו ואין חסרון בפועל בהיותו בלתי יכול על הנמנע כמו שאין חסרון אצלינו קהל
המיחדים לאל אחד היותו בלתי מקבץ בין שני ההפכים בנושא אחד ולא תתלה

יכולתי בזה ולא במה שרומה לו מן הנמנעות וכאשר שערו בחלשות זה הדרך ואעפ׳ שהביאם אליו מביא סרו אל דרך אחר הדרך השני אמרו אלו היו שני אוהות היה מתחייב שיהיה לשניהם עניין אחד ישתתפו בו ועניין נמצא לאחד מהם ולא ימצא לאחר בו נפל החלוק והחלוק וזהו דרך פילוסופי מופתי כשימשך הארם אחריו ויתבארו הקדמותיו והנה אבארם כשאזכור דעת הפילוסופים בזה העניין וזה הדרך עוד לא ימשך לפי דעת כל מי שיאמין בתארים שהקדמון יתעלה אצלו יש בו ענייני׳ חלוקים רבים ועניין החכמה בלתי עניין היכולת ועניין היכולת אצלו בלתי עניין הרצון אם כן ולא ימנע לפי הדעת ההוא שיהיה כל אחד משני האוהות בעל עניינים מהם מה שישותף בהם עם האחר ומהם מה שיבדל ממנו בהם דרך שלישי יש הנה ג׳ כן דרך צריך אל הקדמה מהקדמות בעלי אלו הדברים והוא שקצתם והם קדמוניהם יאמינו שהבורא רוצה ברצון הרצון ההוא אינו עניין נוסף בעצם בורא אב׳ הוא רצון לא בנושא ולפי אלו ההקדמות אשר בארנום אבל ציורם רחוק כפי מה שתראהו אמרו הרצון האחד אשר לא בנושא לא יהיה לשני׳ כי לא תהיה עלה אחת מחייבת שני דינין לשני עצמים וזה כמו שהודעתיך באור הנעלם במה שהוא נעלם ממנו כי הרצון אשר יזכרוהו לא יצוייר והוא אצל קצתם נמנע ואצל מי שיאמינהו יתחדשו עליו ספקות שאי אפשר לרחותם ואם יקחוהו מופת על האחדות דרך רביעי אמרו מציאו׳ הפעולה מורה על פועל בהכרח ולא יורנו על רוב פועלים ואין הפרש בין טענת הטוען שהשם שנים או שלשה או עשרי׳ או א׳ זה מספר שיזדמן וזה מבואר נגלה שזאת ראיה לא תורה על המנע הרבוי באיזה דרך היא מורה על סכלות המספר ואפשר היותו רבים והשלים זה ראיתו בשאמר ומציאות השם אין איפשרות בו אבל הוא מחוייב המציאות ובטל אם כן איפשרות הרבוי כן שם ראיתו בעל הראיה הזאת וזה מבואר הטעות מאד שמציאותו יתעלה הוא אשר אין איפשרות בו אמנם דעתינו בו יהיה בו האפשרות כי האיפשרות בידיעה בלתי האיפשרות במציאות ואולי כמו שיחשבו הנצרים שהם שלשה ואינו כן נחשב אנחנו שהוא אחד ואין העניין כן וזה מבואר למי שהרגיל בידיעת התחייב התולדות בהקדמותיהם

דרך החמישי אחד מן האחרונים חשב הוא שכבר מצא דרך מופתי על היחוד והוא הצורך ובארו כך אמ׳ אם יוכל האחד לעשות אלו הנמצאות יהיה השני מותר לא יצטרך אליו ואם לא ישלם זה המציאות ולא יסודר אלא בשניהם יחד יחובר לכל אחד מהם לאות להצטרכו לאחר והנה אינו מספיק בעצמו וזה אמנם הוא סעיף מן ההמנעות ויש׳ להקשות על זה המין מן הראיה כשיאמ׳ לא כל מי שלא יפעל מה שאין בעצמו שיפעלהו יקרא לואה שאנחנו לא נאמ׳ על אחד מבני אדם שהוא חלוש להיותו בלתי מניע אלף ככר ולא ניחס לא״ית ליאות להיותו בלתי יכול להגשים עצמו או לברוא כמותו או לברוא מרובע צלעו שוה לאלכסונו כן לא נאמר שהוא לואה להיותו בלתי בורא לבדו שחיוב מציאותם הוא שיהיה שנים ולא יהיה זה צורך אבל הכרח והפכו הוא הנמנע כמו שלא נאמר שהא״ית לואה על היותו בלתי יכול להמצי׳ גשם אלא בברוא עצמים פרדיים וקבצם במקרים יברא בהם לפי דעתם ולא נקרא

זה צורך ולא ליאות שחלוף וזה נמנע כן יאמר המשתף נמנע שיעשה האחר לבדו ואין זה ליאות בחק אחד מהם שמציאות המחוייב שיהיו שניהם וכבר הלאו התחבולו קצתם עד שאמרו שהיחוד מקובל מן הדת וגנו המדברים זה ופחתו אומרו אמנם אני רואה שאומר זה מהם איש חזק הדעת מאד רחוק לקבל ההטעאה שהוא כאשר לא ישמע מדבריהם דבר הוא מופת באמת ומצא נפשו שלא תנוח למה שחשבו שהוא מופת אמר שזה ילקח בקבלה מן הדת כי אלו האנשים לא הניחו למציאות טבע מיושב כלל שתובא ממנו ראיה אמתי ולא הניחו לשכל ידיעה מוטבעת ישרת שיוליד בה התולדות אמתיות כל זה נעשה בכוונה עד שנתחייב מציאות שנעש ממנו מופת על מה שלא ימצא לו מופת והביאנו זה לקצר ממופתי מה שימצא בו מופת ואין להתרעם מהם אלא לא ולמורים על האמת מאנשי השכל

פרק עו בהרחקת הגשמות לפי דעת המדברים

דרכי המדברים וטענותיהם על הרחקת הגשמות חלושות מאד יותר חלושות מראיותיהם על היחוד כי הרחקת הגשמות אצלם כאלו הוא סעיף מחוייב לשרש היחוד אמרו הגשם אינו אחד אמנם מי שהרחי׳ הגשמות מפני שהגשם מורכב מחמר וצורה וזאת הרכבה ויבאר המנע ההרכבה בחק עצם הא׳ יתעלה זה אצלי אינו מדבר ואין זאת הראיה נבנת על שרשי המדברי׳ אבל הוא מופת אמתי נבנה על אמונת החמר והצורה וציור ענייניהם וזה דע׳ פילוסופי׳ אזכרהו ואבארהו בזכרי מופתי הפילוסופים על זה ובונתינו בזה הפרק אמנם הוא לזכרון ראיות המדברים על הרחקת הגשמות כפי הקדמותיהם ודרך ראיותיהם הדרך הראשון אמרו אם היה הא׳ גשם לא ימלט לעניין האלהות ואמתתה מבלתי שיתוקן בו שתשלם מציאותו בכלל עצמי הגשם ההוא ר״ל כל עצם פרדי מהם או יתוקן בו תשלם מציאות בעצם אחד מעצמי הגשם ההוא ואם תשלם מציאותו בעצם פרדי אחד מה תועלת שאר החלקים ההם ואין עניין למציאות זה הגשם ואם תשלם מציאותו בכל חלק וחלק מחלקי׳ זה הגשם יהיו׳ א׳ אלהות רבות לא אלוה אחד וכבר בארו שהוא אחד וזאת הראיה כשתסתכל בה תמצאה נבנת על ההקדמה הראשונ׳ והחמישית מהקדמותיהם וא׳ יאמר להם שגשם האל אינו מחובר מחלקים לא יחלקו ר״ל שאינו מחובר מכמו העצמים אשר יבראם כמו שאמרתם אבל הוא גשם אחד מדובק לא יקבל החלוקה אלא במחשבה ואין בחינה במחשבה שאתה כן תדמה שגשם השמים יקבל הקרע וזה בקוע והפלוסוף יאמר שזה פעל הדמיון והקש מן הנראה והם הגשמים הנמצאים אתנו על הנסתר הדרך השני והוא גדול אצלם המנע הדמות שהוא לא ידמה לדבר מן בריאותיו ואם היה גשם היה דומה לגשמים והם יאריכו מאד בזה השער ויאמרו אם נאמר גשם אינו כשאר הגשמים כבר סתרת עצמך כי כל גשם דומה בכל גשם מצד הגשמות ואמנם יחלקו הגשמים קצתם מקצתם בעניינים אחרים דומים לומר המקרי׳ ויתחייב ג״כ אצלם שכבר ברא כמותו וזאת הראיה תפסד בשני פנים האחד מהם שיאמר האומר לא אקבל העדר הדמות ואי זה מופת יעמד לך שאי אפשר שידמה האלה לדבר מברואים בדבר מן הדברים

האלהים אם לא תתלה בזה בדברי ספרי נבואה ר״ל הרחקה ההדמות בדבר ותהיה הרחקת הגשמות המקובלת לא מושכלת ואם תאמ׳ שאם היה רומה לדבר מברואיו כבר ברא כמותו יאמר החולק אינו כמותו מכל הצדדים ואני לא ארחיק שיהיו באלוה ענינים רבים ולו צדדים כי מאמין ההגשמה לא יברח מזה ופני׳ אחרים והם יותר נאותים וזה. כי כבר התקיים והתאמת אצל כל מי שנתפלסף והעמיק בדעות הפלוסופים כי הגלגלים אמנם יאמר עליהם גשם ועל אלו הגשמים החמרי׳ בשתוף גמור שאין זה החמר החמר ההוא ולא אלו הצורות הצורה ההיא אב׳ החמר והצורה נאמרים עוד על אשר הנה ועל הגלגלים בשתוף ואעפ׳ שהגלגל בלא ספק בעל מרחקים שאין גוף המרחקים הוא הגשם אבל הגשם הדבר המורכב מחמר וצורה ואם נאמר זה בחק הגלגל כש׳ שיאמר אותו המגשים כא׳ שהוא. יאמר שהוא גשם בעל מרחקי׳ אלא שעצמו ואמתתו לא ירמה דבר מגשמי הנברא׳ ואמנם יאמר עליו ועליהם גשם בשתוף כמו שיאמר עליו ועליהם נמצא בשתוף אצל המאמתים ולא יקבל הטוען בהגשמה היות הגשמים כולם מחוברים מחלקים דומי׳ אבל יאמרו השם בורא אלו הגשמים כולם והם מתחלפים העצם והאמיתות וכמו שאין גשם הצואת אצלו הוא גשם כדור השמש

כן יאמר שאין גשם האור הנברא ר״ל השכינה הוא גשם הגלגלים והכוכבי׳ ולא גשם השכינה או עמוד הענן הנברא הוא גשם הא׳ יתעלה אצלו אבל יאמ׳ הגשם ההוא הוא העצם השלם הנכבר אשר לא הורכב כלל ולא השתנה ואי איפשר השתנותו אבל כן התחייב מציאות זה הגשם חיוב מתמיד והוא יפעל כל מה שזולתו כפי רצונו וחפצו ואיך יסותר זה הדעת העלול בדרכיהם המופלאות אשר הודעתיך אותם הדרך השלישי הוא זה אמרו אלו היה האלוה גשם היה לו תכלה וזאת אמת ואם היה לו תכלה היה לו שיעור ידוע וצורה ידועה עומדת וזה גב׳ חיוב אמיתי ואמרו כי כל שיעור וכל צורה יתכן שיהיה הא׳ יותר גדול מן השיעור ההוא או יותר קטן ועל חלוף הצורה ההיא מאשר הוא גשם יהיה אב׳ התיחדו בשעור אחד וצורה אחת צריך אל מיחד וזאת הראיה גב׳ שמעתים מגדילים אותה והיא יותר חלושה מכל מה שקדם שהיא נבנת על ההקדמה העשירית אשר כבר בארנו שעור מה שבה מן הספיקות בחק שאר הנמצאות בשמישבים אותם על חלוף טבעם וכש׳ בחק האל ואין הפרש בין זה ובין אמרם נהכרעת מציאות העלם על העדרו שהוא מורה על פועל הכריע מציאותו על העדרו לאפשרות מציאותו ואם נאמר להם ולמה לא ימשך זה בחק הא׳ ית׳ ונאמר אחר שהוא נמצא יתחייב שיהיה לו מכריע למציאותו על העדרו והוא יענה בלא ספק בשיאמר שזה מביא אל ההשתלשלות ואי אפשר מבלתי הגיע בסוף למחויב המציאות אין איפשרות בו ולא יצטרך לממציא וזה המענ׳ בעצמו יתחייב בצורה ובשעור כי כל הצורות והשיעורי׳ האיפשריים המציאות כלומר שלא היה נמצא ואחר כן נמצא הוא אשר יאמר בו היה יכול שיהיה יותר גדול או יותר קטן ממה שהוא נמצא עליו ובחלוף זאת הצורה והוא צריך למיחד בהכרח אמנם צורת האל ושיעורו יתעלה מכל חסרון ודמות הנה יאמר המגשים שלא היה

נערד ואחר כן נמצא שיצטרך למיחד אבל עצמו בשיעורו וצורתו מחויב המציאות
בך לא יצטרך למיחד מציאות על הערד שאין אפשרות הערד כי כן לא יצטרך למיחד
צורה ושעור כי כן התחייב מציאותו והשתכל אתה המעיין אם תבחר לבקש האמת
ותשליך התאוה והקבלה והנטיה למה שנהגת להגדילו ולא תטעה נפשך ענין אלו
המעיינים ומה שקרה להם ומהם שהוא כבורח מן הרמץ אל האש וזה שהם בטלו
טבע המציאות ושנו בריאת השמים והארץ בחשבם שבהקדמות ההם יביאו מופת
על היות העולם מחודש ולא בחדוש העולם הראו מופת ואבדו עלינו מופת מציאות
השם ואחדותו והרחקת הגשמות כי המופתים אשר יתבארו בהם כולם אמנם ילקחו
מטבע המציאות הנח המפורסם המושג בחושים ובשכל ואחר שהשלמנו תכלית
דבריהם נתחיל גם בזכרון ההקדמות הפילוכופית וזכרון מופתיהם על מציאות הש
יתעלה ואחדותו והמנע היותו גשם עם שאקבל מהם מקדמות
העולם ואעפי שלא נאמינהו ואחר כך אראך דרכנו אנחנו במה שהישירתנו אליו
אמתת העיון מהשלמת המופת על אלו השלש השאלות ואחר כן אשוב להכנס עם
הפילוסופים במה שאמרוהו מקדמות העולם בעזרת שדי ברוך העוזר ועוזר ומקיי
נשלם זה החלק הראשון יבא אחריו החלק השני אשר התחלתו ההקדמות הצריך אליה

החלק השני

ההקדמות הצריך אליהם בקיום מציאות
האוה יתעלה ובמופתים על היותו לא גוף
ולא כח בגוף ושהוא יתעלה שמו אחד חמש ועשרים הקדמות כולם בא עליהם המופ
אין ספק בדבר מהם כבר עשה ארסטוטולוס ומי שאחריו מן המשאים מופת על כל
אחר מהן והקדמה אחת נודה להם בה כי בזה יתבארו מבוקשינו במופת כמו שאבא
וההקדמה היא קדמות העולם א ההקדמה הראשונה שמציאת בעל שעור אחד
אין תכלית לו שקר ב ההקדמה השנית שמציאות בעלי שיעור אין תכלי למספר
שקר והוא שיהיו נמצאים יחד ג שמציאות עלות ועלולים אין תכלית למספרם
שקר ואעפי שלא יהיו בעלי שעור והמשל בו שיהיה השכל הזה על דרך משל סבתו
שכל שני וסבת שני השלישי וסבת השלישי רביעי כן אל לא תכלית זה גם כן שקר
מבואר ד היא שהשנוי ימצא בארבעה מאמרות במאמר העצם וזה השנוי ההווה
בעצם הוא ההוייה וההפסד וימצא במאמר הכמה והוא הצמיחה וההתוך וימצא
במאמר האיכות והוא ההשתנות וימצא במאמר האנה והוא תנועת ההעתקה ועל זה
השנוי באנה תאמר התנועה בפרט ועל שאר השנויים בכלל ה
היא שכל תנועה שנוי ויציאה מן הכח אל הפעל והיא כי התנועות מהן בעצם
מהן במקרה ומהן בהכרח ומהן בחלק והוא מין ממה שבמקרה ואמנם אשר בעצם
כהעתק הגשם ממקום למקום ואשר במקרה כמו שיאמר בשחרות אשר בזה הגשם
שנעתק ממקום למקום ואשר בהכרח כתנועת האבן אל מעלה כשמכריח יכריחנה
על זה ואשר בחלק כתנועת המסמר בספינה כי כשתתנועע הספינה יאמר שכבר
התנועע המסמר גב וכן כל מחובר שיתנועע בכללו יאמר שכבר חלקו התנועע ו
היא שכל משתנה מתחלק ולזה כל מתנועע מתחלק והוא גשם בהכרח וכל מה שלא
יתחלק לא יתנועע ולזה אי אפשר לו שיהיה גשם כלל ח כי כל מה שיתנועע
במקרה ינוח בהכרח מפני שאין תנועתו בעצמו ולזה אי אפשר שיתנועע התנועה
ההיא המקרית תמיד ט כי כל גשם שיניע גשם אמנם יניעהו בשיתנועע גם הוא
בעת הנעתו י כי כל מה שיאמר שהוא בגשם מתחלק אל שני חלקים אם שתהיה
עמידתו בגשם כמקרים או שתהיה עמידת הגשם בו כצורה הטבעית ושניהם כח
בגשם יא כי קצת הדברים אשר עמידתם בגוף יחלקו בהחלק הגוף ויהיו נחלקים
במקרה כמראים ושאר הכחות המתפשטות בכל הגוף וכן קצת המעמידות לגוף לא
יחלקו בשום פנים כנפש וכשכל יב כי כל כח שימצא מתפשט בגוף הוא בעל תכלי
להיות הגשם בעל תכלית יג היא שאי אפשר שיהיה דבר ממיני השינוי מדובק
כי אם תנועת ההעתק בלבד והסבובית ממנה יד כי תנועת ההעתקה היא הקודמת
שבתנועות והראשונה שבהם בטבע כי ההוויה וההפס יקדם להם השתנות וההשתנות
תקדם לו קריבת המשנה אל המשתנה ואין צמיחה ואין חסרון מבלתי שיקדם להם
הויה וההפסד טו כי הזמן מקרה נמשך אחר התנועה ודבק עמה ולא ימצא
אחר משניה מבלתי האחר לא ימצא תנועה כי אם בזמן ולא יושכל זמן אלא עם תנוע
וכל מה שלא ימצא לו תנועה אינו נופל תחת הזמן יו כי כל מה שאינו גוף לא

יושכל בו מניין אלא אם כן יהיה כח בגוף וימנו אישי הכחות ההם בהמנות התמדים
שלהם או נושאיהם ובעבור זה העניינים הנבדלים אשר אינם גוף ולא כח בגוף לא
יושכל מהם מניין כלל אלא בהיותם עלות ועלולים יז כי כל מתנועע יש לו
מניע בהכרח אם חוץ ממנו כאבן שתניעה היד או יהיה מניעו בו כגוף בעלי חיים
שהוא מחובר ממניע וממתנועע ולזה כשימות ויעדר ממנו המניע והוא הנפש
ישאר המתנועע והוא הגוף לשעתו כמו שהיה אלא שלא יתנועע התנועה ההיא
ולהיות המניע הנמצא במתנועע נסתר בלתי נראה לחוש חשבו בבעל חיים שהוא
מתנועע מבלתי מניע וכל מתנועע שיהיה מניעו בו הוא הנקרא המתנועע
מעצמו ענינו שהכח המניע למה שיתנועע ממנו בעצם נמצא בכללו יח כי כל
מה שיצא מן הכח אל הפעל מוציאו זולתו והוא חוץ ממנו בהכרח שאלו היה המוציא
בו ולא יהיה שם מונע לא יהיה נמצא בכח בעת מן העתים אבל יהיה בפעל תמיד
ואם יהיה מוציאו בו ויהיה לו מונע והוסר אין ספק שמסיר המונע הוא אשר יוציא
הכח ההוא אל הפעל והבן זה יט כי כל מה שלמציאותו סבה הוא אפשר
המציאות בבחינת עצמו שאם ימצאו סבותיו ימצא ואם לא ימצאו או יעדרו או ישתנו
ערכם המחייב למציאותו לא ימצא כ היא שכל מחויב המציאות בבחינת
עצמו אין סבה למציאותו כלל ולא בשום ענין כא כי כל מורכב משני
ענינים אמנם ההרכבה ההיא היא סבת מציאותו כפי מה שהוא בהכרח אם כן
אינו מחוייב המציאות בעצמו כי מציאותו במציאות שני חלקיו ובהרכבתם כב
כי כל גשם הוא מורכב משני ענינים בהכרח וישיגוהו מקרים בהכרח אמנם שני
הענינים המעמידים אותו החמר שלו וצורתו ואמנם המקרים המשיגים אותו כמות
והתכונה וההנחה כג כי כל מה שהוא בכח ויש בעצמו אפשרות אחת
יתכן בעת אחת שלא ימצא בפעל כד כי כל מה שהוא בכח דבר אחד הוא בעל
חומר בהכרח כי האפשרות הוא בחומר לעולם כה שהתחלות העצם המורכב
האישי החמר והצורה ואי אפשר מבלתי פועל ר״ל מניע הניע הנושא עד שהכינו
לקבל הצורה ההיא והוא המניע הקרוב המכין חמר איש אחד ויתחייב מכאן העיון
בתנועה ובמניע ובמתנועע וכבר התבאר בכל זה מה שראוי לבארו והורה דברי
אריסטוטלוס החמר לא יניע עצמו וזאת היא ההקדמה הגדולה המביאה להקיר
על מציאות המניע הראשון ואלו החמש ועשרים הקדמות אשר הקדמתים לך מהם
מה שהוא מבואר במעט התבוננות והקדמות מופתיות מושכלות ראשונות או קרוב
מהם במה שבארנוהו מסדורם ומהם מה שיצטרך למופתים והקדמות
רבות אלא שכבר התבארו כלם במופת אין ספק בו קצתם בספר השמע ופירושיו
וקצתם בספר מה שאחר הטבע ופירושיו וכבר הודעתיך שאין כוונת המאמר הזה
להעתיק ספר הפילוסופים בו ולבאר הרחוקות שבהקדמות אבל אזכור ההקדמות
הקרובות הצריך אליהם לפי עניננו ואחבר אל מה שקדם מן ההקדמות הקדמה
אחת תחייב הקדמות ויחשב אריסטוטלוס שהיא אמתית ויותר ראיה מכל מה שיאמן
ונתתנה לו על דרך ההנחה והישוב עד שיתבאר מה שזכרנו לבארו והקדמה

החיא והיא הששה ועשרים והיא אמרו שהזמן והתנועה נצחיים תמידיים נמצאים בפעל ולזה יתחייב אצלו בהכרח לפי זאת ההקדמה שיש גשם מתנועע תנועה נצחי' נמצאת בפעל והוא הגשם החמישי ולזה יאמר שהשמים לא הוים ולא נפסדים כי התנועה אצלו לא הווה ולא נפסדת שהוא יאמר שכל תנועה תקדם לה תנועה בהכרח אם ממינ' אם מזולת מינה ושמה שיחשב בבעל חייב שלא תקדם לתנועתו המקומית תנועה אחרת כלל אינו אמתי כי הסבה בתנועתו אחר המנוחה יגיע אל ענינים מביאים לתנועה ההיא המקומית והם אם שינוי מזג יחייב תאוה לבקש הנאות או לברוח ממה שהוא כנגדו או רמיון או עצה תתחדש לו ויניעהו אחת מאלה השלש יכל אחד מהם יחייבוהו תנועות אחרות וכן יאמר כי כל מה שיתחדש יהיה אפשרות חדושו קודם על חדושו בזמן ויחייב מזה דברים לאמת הקדמתו ולפי זאת ההקדמה יהיה המתנועע בעל תכלית מתנועע על ארך בעל תכלית פעמי' אין תכלי' להם בחזור על הארך ההוא חלילה וזה אי אפשר כי אם בתנועה תסבובית כמו שיתבאר במופת בהקדמה הי"ג מאלו ההקדמות ועליה יתחייב מציאות מה שאין תכלית לו על צד בא זה אחר סור זה לא שימצא יחד וזאת ההקדמה היא אשר יחשב אריסטוטלוס להעמידה תמיד ויראה לי שהוא לא יגזור שראיותיו עליה מופת אבל היא הראויה והנכונה אצלו ויאמר והנמשכים אחריו ומפרשים ספריו שהיא מ מחויבת לא אפשרית ושכבר התבארה כלה במופת ויחשב המדבר מן הדברים לקי' שהיא נמנעת ויאמרו שלא יצייר איך יתחדשו מתחדשים אין תכלית להם בבא זה אחר סור זה וכח דבריהם שהוא אצלם מושכל ראשון ואשר יראה לי שזאת ההקדמ' אפשרית לא מחויבת כמו שאמר המפרשים לדברי אריסטוטלוס ולא נמנעת כמו שיאמרו המדברים ואין הכונה עתה לבאר ראיות ארסטוטלוס ולא הראותנו הספק עליו ולא לבאר דעתי בחדוש העולם אבל הכוונה במקום הזה לזכר ההקדמות אשר נצטרך אליהם במבוקשינו השלשה ואחר הקדמי' אלו ההקדמות ונתינתם אתחיל לבאר מה שיתחייב מזה

פרק א

יתחייב לפי ההקדמה החמש ועשרי' שיש מניע הוא אשר הניע החמר הזה ההוה והנפסד עד שקבל הצורה וכשיבוקש המניע ההוא הקרוב מה הניעו יתחייב בהכרח שימצא לו מניע אחר אם ממינו אם מזולת מינו כי התנועה תמצא בארבעה מאמרות והנה יאמר עליהם התנועה בכלל כמו שזכרנו בהקדמה הרביעית וזה לא ילך אל לא תכלית כמו שזכרנו בהקדמה השלישית ומצאנו כל תנועה תכלה אל תנועת הגשם החמישי ואצלה תעמד ומן התנועה ההיא יסתעף ואליה ישתלשל כל מניע ומכין בעולם התחתון כלו והגלגל מתנועע תנועת העתקה והיא הקודמת שבתנועות כמו שזכרנו בהקדמת הארבעה עשר וכן עוד כל תנועת העתקה אמנם תגיע בסוף לתנועת הגלגל כאלו אמרת שזאת האבן אשר התנועעה הניעה המקל והמקל הניעתו היד והיד הניעוה המיתרים והמתרים הניעום העורקים והעורקים הניעום העצבים והעצבים הניעם החום הטבעי והחום הטבעי הניעתהו הצורה אשר בו והוא המניע

הראשון בלא ספק והמניע ההוא חייבתהו להניע עצה על דרך משל והוא שיביא האבן ההיא בהכות המקל לה אל חור כדי לסתמו עד שלא תכנס לו ממנו הרוח הנושבת ומניע הרוח ההוא ומוליד נשיבתה היא תנועת הגלגל וכן תמצא כל סבת הויה והפסד מגעת בסוף לתנועת הגלגל וכאשר הגענו באחרונה לזה הגלגל המתנועע יתחייב שיהיה לו מניע כפי מה שקדם בהקדמה השבע עשרה ולא ימלט מהיות מניעו בו או חוץ ממנו וזאת חלוקה הכרחית ואם היה חוץ ממנו לא ימלט מהיותו גשם או שיהיה בלתי גשם ולא יאמר בו אז שהוא חוץ ממנו אבל יאמר נבדל ממנו כי מה שאינו גשם לא יאמר שהוא חוץ לגשם אלא בהרחבה במאמר ואם היה מניעו בו ר״ל מניע הגלגל לא ימלט מהיות מניעו כח מתפשט בכל גופו ומתחלק בהתחלקו כחם האש או יהיה כח בו בלתי מתחלק כנפש והשכל כמו שקדם בהקדמה העשירית א״כ אי אפשר בהכרח מבלתי שיהיה מניע הגלגל אחד מאלו הארבעה אם גשם אחר חוץ ממנו או נבדל או כח מתפשט בו או כח בלתי מתחלק אמנם הראשון והוא שיהיה מניע הגלגל גשם אחר חוץ ממנו הוא שקר כמו שאגיד כי אחר שהוא גשם יתנועע בשיניע כמו שזכר בהקדמה הט׳ ואחר שיה הגשם הששי גם כן יתנועע כשיניע יתחייב שיניעהו גשם שביעי ווה גם כן יתנועע ויתחייב מציאות גשמים אין תכלית למספרם ואז יתנועע הגלגל ווה שקר כמו שקדם בהקדמה השני׳ ואמנם הפנים השלישיים והוא שיהיה מניע הגלגל כח מתפשט בו הוא ג״כ שקר כמו שאספר כי הגלגל גשם והוא מגיע אל תכלה בהכרח כמו שקדם בהקדמה הראשונ ויהיה כחו בעל תכלית כמו שנזכר בשתים עשרה אחד שיתחלק בהתחלקו כמו שנזכר באחת עשרה ולא יניע אל לא תכלית כמו שהנחנו בהקדמה השש׳ ועשרים ואמנם הפנים הרביעיים והוא שיהיה מניע הגלגל כח בו בלתי מתחלק כנפש האדם באדם וה גם כן שקר שיהיה וה המניע לבדו סבה בתנועה התדירה ואף על פי שהיא בלתי מתחלקת ובאור וה שאם היה זה מניעו הראשון יהיה זה המניע מתנועע במקרה כמו שנזכר בהקדמה הששית

ואני מוסיף הגה באור כי האדם על דרך משל כשתניעהו נפשו אשר היא צורתו עד שעלה מן הבית אל העליה גופו הוא שהתנועע בעצם והנפש היא המניע הראשון בעצ׳ אלא שכבר התנועעה במקרה כי בהעתק הגוף מן הבית לעליה נעתקה הנפש שהיתה בבית ושבה בעליה ואם תנוח הנעת הנפש ינוח המתנועע בעבורה והוא הגוף ובנוח הגוף תסור התנועה המקרית ההוה לנפש וכל מתנועע במקרה ינוח בהכרח כמו שנזכר בשמינית וכשינוח ינוח המתנועע בעבורו יתחייב אם כן שתהיה למניע ההוא הראשון סבה אחרת בהכרח חוץ מן הכלל המורכב ממניע וממתנועע כשתמצ׳ הסבה ההיא אשר היא התחלת התנועה יניע המניע הראשון אשר בכלל ההוא את המתנועע ממנו ואם לא תמצא ינוח ולזאת הסבה לא ינועו גופות בעלי חיים תמיד ואעפ׳ שבכל אחד מהם מניע ראשון לא יחלק כי מניעם אינו מניע תמיד בעצם אבל המביאים אתו להניע הם ענינים יוצאים חוץ ממנו אם בקשת נאות או בריחה ממה שהוא כנגדו או דמיון או ציור במי שיש לו ציור ואז יניע ובשיניע יתנועע במקרה ואי

אפשר מבלתי שינוח כמו שזכרתי ואלו היה מניע הגלגל כו על אלו הפנים לא היה יכול להתנועע לנצח ואם היתה זאת התנועה הדירה נצחית כמו שזכר בעל ריננו וזה אפשר כמו שנזכר בהקדמת שלש עשרה יתחייב בהכרח לפי זה הדעת שתהיה הסבׄ הראשונה לתנועת הגלגל על הפנים השניים רׄ לומר נבדל מן הגלגל כמו שחייבתהו החלוקה הנה כבר התבאר במופת שמניע הגלגל הראשון אם תנועתו נצחית תדירה יתחייב שיהיה לא גוף ולא כח בגוף כלל עד שלא יהיה למניעו תנועה לא בעצם ולא במקרה ולזה לא יקבל החלוקה ולא שנוי כמו שנזכר בהקדמה השביעית והחמישי וזהו האלוה ית שמו רׄל הסבה הראשונה המניעה לגלגל והוא מן שקר היותו שנים או יותר לשקרות המנות הענינים הנבדלים אשר אינם גוף אא בהיות אחר מהם עלה והאחר עלול כמו שנזכר בשש עשרה וכבר התבאר שאינו נופל תחת הזמן גׄ כן להמנע התנועה בחקו כמו שנזכר בחמש עשרה הנה כבר יצא לנו מן העיון הזה במופת שהגלגל מן השקר שיניע עצמו תנועה נצחית ושהסבה הראשונה בתנועתו אינה גשם ולא כח בגשם ושהוא אחד לא ישתנה שאין מציאותו מחוברת אל זמן ואלו הם השלש שאלות אשר עשו עליהם מופת השופטי הפילוסופי עיון שני להם הקדים אריסטו׳ הקדמה והיא כשימצא דבר מורכב משני דברים וימצא אחד משני הדברי בפני עצמו חוץ מן הדבר ההוא המורכב מתחייב מציאות האחר בהכרח חוץ מן הרכׄ ההוא המורכב גׄ כן שאלו היה מציאותם מחייב שלא ימצאו אא יחד נחמר והצורה הטבעית לא היה נמצא אחד מהם בלתי האחר נמצא בשום פנים יהיה אם כן מציאות אחר מהם בפני עצמו מורה על העדר החיוב והנה ימצא האחר בהכרח והמשל בו כשימצא הסכנגבין וימצא גׄ כן הדבש לבדו יתחייב בהכרח המצא החומץ לבדו ואחר בארו זאת ההקדמה אמר שאנחנו נמצא דברים רבים מורכבים ממניע ומתנועע רׄ לומר שהם יניעו זולתם ויתנועעו מזולתם בעת שיניעו וזה מבואר באמצעיות בהגעת כלם ונמצא מתנועע לא מניע כלל והוא המתנועע האחרון יתחייב בהכרח שימצא מניע לא יתנועע כלל וזהו המניע הראשון ומאשר אי אפשר בו תנועה הוא בלתי מתחלק ולא גוף ואינו נופל תחת הזמן כמו שהתבאר במופת הקודם עיון שלישי פילוסופי בזה העניין הלקוח מדברי אריסטוטולוס ואעפי שהביאו בעניין אחר וזה סדר המאמר אין ספק שיש ענינים נמצאים והם אלו הנמצאות המושגות בחוש ולא ימלט העניין משלשה חלקים והיא חלוקה הכרחית והוא אם שיהיו הנמצאות כלם בלתי הוות ולא נפסדות או יהיו כלם הוות נפסדות או יהיו קצתם הוה נפסד וקצתם בלתי הוה ולא נפסד אמנם החלק הראשון הוא שקר מבואר שאנחנו נראה לעין נמצאות רבות הוות נפסדות והחלק השני הוא שקר גׄכ ובאורו שאם היה כל נמצא נופל תחת החויה וההפס יהיו הנמצאות כלם כל אחד מהם אפשר ההפסד והאפשר כמו׳ אי אפשר בהכרח מבלתי היותו כמו שידעת וראוי שיפסדו רׄל הנמצאו׳ כלם בהכרח וכשיפסדו כלם מן השקר שימצא דבר כי לא ישאר מי שימציא דבר ולזה יתחייב שלא יהיה דבר נמצׄ כלל ואנחנו נראה דברים נמצאים והנה אנחנו נמצאים אבׄ יתחייב בהכרח בזה העיון אחר שיש נמצאות הוות נפסדות כמו שנראה

שיהיה נמצא אחר לא הווה ולא נפסד וזה הנמצא שאינו לא הווה ולא נפסד אין אפשרות הפסד בו כלל אבל הוא מחוייב המציאות לא אפשר המציאות אמר עוד שלא ימלט היותו מחוייב המציאות מהיותו בבחינת עצמו או בבחינת סבתו עד שיהיה מציאותו והעדרו אפשר בבחינת עצמו ומחויב בבחינת סבתו ותהיה סבתו היא המחויבת המציאות כמו שזכר בתשע עשר הנה כבר התבאר שאי אפשר בהכרח מבלתי שיהיה נמצא מחויב המציאות בבחינת עצמו ולולי הוא לא הי׳ נמצא כלל לא הווה נפסד ולא מה שאינו לא הווה ולא נפסד אם יש דבר נמצא כן כמו שיאמ׳ ארסטוטולוס ר״ל שאינו הווה ולא נפסד להיותו עלול בעלה מחויבת המציאות וזה מופת אין ספק בו ולא מחלוקת ולא דחיה אלא למי שיסכל דרך המופת אחר כן נאמ׳ כי כל מחויב המציאות בבחינת עצמו ראוי בהכרח שלא ימצא למציאותו סבה כמו שנזכר בהקדמת העשרים והוא ולא יהיה בו רבוי ענינים כלל כמו שנזכר בהקדמה הבא ולזה יתחייב שלא יהיה גוף ולא כח גוף כמו שנזכר בהקדמה השתים ועשרים הנה כבר התבאר במופת לפי זה העיון שיש נמצא מחויב המציאות בבחינת עצמו בהכרח והוא אשר אין סבה למציאותו ואין בו הרכבה ולזה לא יהיה גוף ולא כח בגו׳ וזהו השם יגדל שמו וכן יתבאר במופת בקלות שחיוב המציאות בבחינת העצם מן השקר הוא שימצא לשנים כי יהיה מין חיוב המציאות ענין נוסף על עצם כל אחד משניהם ולא יהיה אחד משניהם מחוייב המציאות בעצמו לבד אבל מחוייב בענין ההוא אשר הוא מין חיוב המציאות אשר נמצא לזה ולזולתו והנה יתבאר בפנים רבי׳ כי המחוייב המציאות אי אפשר בו השניות כלל לא דומה ולא הפך ועלת זה כולו הפשיטות הגמורה והשלמות הגמורה אשר לא יערף ממנו דבר חוץ מעצמו ממינו ונעדר העלה והסבה מכל צד אם כן אין ההשתתפות כלל עיון רביעי פילוסופי גב ידוע שאנחנו נראה תמיד ענינים יהיו בכח ויצאו אל הפעל וכל מה שיצא מן הכח אל הפעל יש לו מוציא חוצה לו כמו שנזכר בהקדמה השמנה עשרה ומבואר הוא גם כן שהמוציא ההוא היה מוציא בכח ואחר כן שב מוציא בפעל ועלת היותו או בכח אם למונע מעצמו או ליחס אחד היה נעדר מקודם בינו ובין מה שהוציאו וכשיהיה לו היחס ההוא הוציא בפעל וכל אחד מאלו השנים יחייב מוציא או מסיר מונע בהכרח וכן ראוי שיאמר במוציא השני או מסיר המונע וזה לא ילך אל לא תכלית ואי אפשר מבלתי הגיע אל מוציא מכח אל פעל יהיה נמצא לעולם על ענין אחד ואין בו כח כלל ר׳ לומר שלא יהיה בו בעצמו דבר בכח שאם היה בו בעצמו אפשרות היה נעדר כמו שנזכר בשלשה ועשרים ומן השקר שיהיה זה בעל חמר אבל נבדל כמו שנזכר בעשרים וארבע והנבדל אשר אין אפשרות בו כלל אבל הוא נמצא בעצמו הוא האלוה ית׳ וכבר התבאר שאינו גוף אם כן הוא אחד כמו שנזכר בהקדמה השש עשרה ואלו כלם דרכים מופתיי׳ על מציאו׳ אלוה אחד לא גוף ולא כח בגוף עם האמין קדמות העולם והנה גם כן דרך מופתי על הרחקת הגשמות והעמיד האחדות וזה שאלו היו שני אלוהות היה מתחייב בהכרח שיהיה להם ענין אחד שישתתפו בו והוא הענין אשר בו הוא ראוי כל אחד משניהם שיהיה אלוה ולהם ענין אחד בהכרח בו נפל ההפרש והיו

שנים אם שיהיה בכל אחד משניהם עניין בלתי העניין אשר באחר ויהיה כל אחד משניהם מורכב משני ענייגים ואין אחד משניהם סבֿ ראשונה ולא מחוייב המציאו׳ בבחינת עצמו אבל כל אחד משניהם בעל סבות כמו שהתבאר בהקדמת תשעֿ עשר ואם שיהיה עניין ההפרש נמצא באחד משניהם ויהיה זה אשר בו שני הענינים בלתי מחויב המציאות בעצמו דרך אחד ביחוד כבר התבאר במופת כי הנמצא כלו כאיש אחד נקשר קצתו בקצתו ושכחות הגלגל מתפשטות בזה החמר התחתון ומכינים אתו ומן השקר עם זה אשר התבאר שיהיה האוה האחד מתעסק לבדו בחלק מחלקי זה הנמצא והאוה השני יתעסק לבדו בחלק אחר מפני שזה נקשר בזה ולא ישאר בחלוקה אלא שיהיה זה עושה עת אחת וזה עושה עת אחרת או שיהיו שניהם יחד עושים באחד תמיד עד שלא תשלם פעולה מן הפעולות אלא משניהם יחד אמנם היות זה עושה עת וזה עושה עת אחרת הוא שקר מפנים רבים שאם היה הזמן אשר יעשה בו האחד מהם אפשר שיעשה בו האחד מה הסבה המחייבת שיעשה זה ויבטל זה ואם היה הזמן אשר יעשה האחד מהם נמנע על האחד לעשות בו תהיה שם סבה אחרת היא אשר חייבה אפשרות הפעל לזה והמנעו מזה אחר שהזמן כלו אין חלות בו והנושא למעשה נושא אחר נקשר קצתו בקצתו כמו שבארנו ועוד שכל אחד משניהם יהיה נופל תחת הזמן אחר שמעשהו מחובר בזמן ועוד שכל אחד משניהם יצא מן הכח אל הפעל בזמן עשייתו מה שיפעֿ וצריך כל אחד משניהם מוציא מן הכח אל הפעל ועוד יהיה בעצם כל אחד משניהם אפשרות ואמנם אם יהיו שניהם יחד עושים תמיד כל מה שבמציאות עד שלא יעשה אחד מהם בלתי האחר זה גם כן שקר כמו שאספר וזה שכל כלל שלא ישלם פעל׳ אחד אא בכלו אין אחד ממנו פועל בבחינת עצמו ואין אחד ממנו ג׳ כן סבה ראשונה לפעל ההוא אבל הסבה הראשונה התחבר הכלל וכבר התבאר במופת שמחוייב המציאות ראוי בהכרח שלא יהיה לו סבה ועוד שהתקבץ הכלל פעולה אחת והיא צריכה סבה אחרת והיא מקבצת הכלל ואם היה המקבץ לכלל ההוא אשר לא ישלם הפעל אלא בו אחד יהיה הוא השם בלא ספק ואם היה המקבץ לכלל ההוא גֿב כלל אחר התחייב לכלל השני כמו שהתחייב לכלל הראשו׳ ואי אפשר מבלתי הגיע לאחד הוא הסבה במציאות זה הנמצא האחד על אי זה דרך שהוא אם על דרך חדושו אחר העדר או על דרך החיוב הנה כבר התבאר לך ג׳ כן בזה הדרך שהיות הנמצא כלו אחד הורנו על שממציאו אחד דרך אחר בהרחקת הגשמות כל גשם מורכב כמו שנזכר בשתים ועשרים וכל מורכב אי אפשׁ לו מבלתי פועל הוא הסבה למציאות צורתו בחמר שלו ומבואר הוא מאד שכל גשם מקבל חלוקה ויש לו רחקים אם כן הוא נושא למקרים בלא ספק אין הגשם אם כן אחד לא מצד חלוקתו ולא מצד הרכבתו ר׳ לומר היותו שנים במאמר כי כל גשם אמנם הוא גשם אחר מפני עניין אחר מוסף בו על היותו גשם אם כן הוא בעל שני ענינים בהכר׳ וכבר התבאר במופת שהמחוייב המציאות אין הרכבה בו בשום פנים ואחר הקדים אלו המופתים אתחיל לבאר דרכינו כמו שיערנו

פרק ב

זה הגשם החמישי והוא הגלגל לא ימלט מהיותו אם הווה נפסד והתנועה ג׳ כן הוה נפסדת או יהיה בלתי הוה ולא נפסד כמו שיאמר בעל הריב ואם היה הגלגל הוה נפסד יהיה ממציאו אחר הערד הוא הא׳ ית׳ שמו וזה מושכל ראשון כי כל מה שנמצא אחר הערד יש לא ממציא בהכרח ומן השקר שימציא עצמו ואם היה זה הגלגל לא סר ולא יסור היותו כן מתנועע תנועה תדירה נצחית יתחייב לפי ההקדמות אשר הקדמנו שיהיה מניעו ואת התנועה הנצחית לא גוף ולא כח בגוף והוא הא׳ יתעלה שמו הנה כבר התבאר לך שמציאות השם יתעלה הוא המחויב המציאות אשר אין סבה לו ולא אפשרות למציאותו בבחינת עצמו הוא המופתים האמתיים על מציאותו יהיה העולם חדש אחר הערד או יהיה בלתי חדש אחר הערד הכל שוה וכן הורו המופתים על היותו אחר ובלתי גוף כמו שהקדמנו כי המופת על היותו אחר ובלתי גוף הנה יתבאר יהיה העולם חדש אחר הערד או לא יהיה הכל שוה כמו שבארנו בדרך השלישי מן הדרכים הפילוסופיים וכמו שבארנו בפירוש הרחקת הגשמות והעצמות האחרות בדרכים הפילוסופיים והנה טוב אצלי שאשלים דעת הפילוסופים ואבאר ראיותיהם במציאות השכלים הנפרדים ואבאר הסכימו ליסוד תורתנו ר׳ לומ׳ מציאות המלאכים ואשלים זה העניין ואחר כן אשוב למה שיערתיו מהביא ראיות על חדוש העולם כי החזקות שבראיות על׳ז לא יתאמתו ולא יתבארו אלא אחר ידיעת מציאות השכלים הנפרדים ואיך אביא ראיה על מציאותם ואי איפשר מבלתי הקדי׳ לפני הביאי אותה הקדמה היא נר מאיר תעלומות זה המאמר כולו מה שקדם מפרקיו ומה שיתאחר והיא זאת ההקדמ׳

הקדמה דע כי מאמרי זה לא היתה כוונתי בו שאחבר בחכמה הטבעית או אבא׳ ענייני החכמה האלהית על קצת דעות או אביא מופת על מה שבא עליו המופת מהם ולא היתה כוונתי בו שאבאר ואגזור תכונת הגלגלים ולא שאגיד מספרם כי הספרי׳ המחוברים בכל זה מספיקים ואם לא היו מספיקים בעניין מן העניינים לא יהיה מה שאומר אני אותו בעניין ההוא טוב מכל מה שנאמר ואמנם היתה הכונה בזה המאמר מה שכבר הודעתיך אותו בפתיחתו והוא באור ספקות הדת והראות אמתות נסתריה אשר הם נעלמים מהבנת ההמון ולזה ראוי לך כשתראני מדבר בהעמיד השכלים הנפרדים ובמספרם או במספר הגלגלים ובסבות תנועותיהם או באמת עניין החמר והצורה או בעניין השפע האלהי וכיוצא באלו העניינים שלא תחשוב או יעלה בלבך שאני אמנם כוונתי לאמת העניין ההוא הפילוסופי לבד כי אלו העניני׳ כבר נאמרו בספרים רבים ובא המופ׳ת על אמתת רובם אבל אמנם אכון לזכור מה שיתבאר ספק מספקי התורה בהבנתו ויותרו קשרים רבים בידיעת העניין ההוא אשר אבארהו וכבר ידעת מפתיחת מאמרי זה שקטבו אמנם יסוב על באור מה שאפשר לתבינו ממעשה בראשית וממעשה מרכבה ולבאר ספקות נתלות בנבואה ובידיעת האלוה וכל פרק שתמצאני מדבר בו בביאור עניין כבר בא המופת עליו בחכמת הטבע או כבר התבאר במופת בחכמת האלהות או התבאר שהוא הראוי מכל

מה שיאמן או עניין נתלה במה שהתבאר בלמורים דע שהוא מפתח כהכרח להבנת דבר מספרי הנבואה רצוני לומר ממשליהם וכוונותיהם ומפני זה זכרתיו ובארתיו והראיתיו למה שיועילנו מידיעת מעשה מרכבה או מעשה בראשית או לבאר עקר בעניין הנבואה או בהאמין דעת אמתית מן האמונות התוריות ואחר הקדימי זאת ההקדמה אשוב להשלים מה שנכנסנו בו

פרק ג

דע כי אלו הדעות אשר יראם אריסטו׳ בסבות תנועת הגלגלים אשר מהם הוציא מציאות שכלים נפרדים ואעפ׳ שהם טענות שלא יעמד עליהם מופת אמנם הם יותר מעטות ספק מכל הדיעות שנאמרו ויותר הולכות על סדר מכולם כמו שיאמר אכסנדר בספר הנקרא התחלות הכל והם ג׳ כן מאמרים מסכימים למאמרים רבים ממאמרי התורה כש׳ לפי מה שיתבאר במדרשות המפורסמות אשר אין ספק שהם לחכמים כמו שאבאר ולזה אביא דעותיו וראיותיו עד שאלקט מהם מה שהוא נאות לתורה מסכים לדרכי החכמים זכרונם לברכה

פרק ד

אמנם היות הגלג׳ בעל נפש הוא מבואר עם ההשתכלות אבל יחשוב השומע שזה עניין קשה להשיג או ירחיקהו גם כן להיותו בדמה שאמרנו שהוא בעל נפש שהוא כנפש האדם או חמור והשור ואין זה עניין המאמר אבל עניין המאמר שתנועתו המקומית מורה על היות בו התחלה בה יתנועע בלא ספק וההתחלה ההיא היא נפש בלא ספק ובאור זה כי מן השקר שתהי׳ תנועתו הסבובית כתנועת האבן הישר׳ למטה או כתנועת האש למעלה עד שתהיה התחלת התנוע׳ ההיא טבע לא נפש כי אשר יתנועע זאת התנוע׳ הטבעית אמנם תניעהו ההתחלה ההיא אשר בו כשיהיה בזולת מקומו לבקש מקומו וכשיגיע למקומו ינוח וזה הגלגל מתנועע במקומו בסבו׳ ולא מפני היותו בעל נפש ג׳כ יתחייב שיתנועע כן כי כל בעל נפש אמנם יתנועע מפני טבע או מפני ציור רצוני באמרי הנה טבע לכון אל הנאות ולברוח ממה שהו׳ בלתי נאות ואין הפרש בין שיהיה מניעו לזה מחוץ כברוח בעל חיים מחום השמש וכונו אל מקום המים כשיצמא או יהיה מניעו דמיון כי ברמיון מה שהוא כנגד ומה שיאות יתנועע ג׳ כן החי וזה הגלגל לא יתנועע לברוח ממה שהוא כנגד או לבקש הגאות כי מה שאליו יתנועע ממנו יתנועע וכל מה שממנו יתנועע אליו יתנועע ועוד שאלו היתה תנועתו מפני זה היה מתחייב שיהיה מגיע אל מה שיתנועע אליו וינוח כי אם יתנועע לבקש דבר או לברוח מדבר ולא יוכל למצאו לעולם תהיה אם כן התנועה לבטלה הנה ואת התנועה אם כן הסבובית תהיה בציור אחד מחייב לו הציור ההוא שיתנועע כן ולא יהיה ציור כי אם בשכל אם כן הגלגל הוא בעל שכל ואין כל מי שיש לו שכל שיצייר בו ענין אחד ותהיה לו נפש בה יוכל להתנועע מתנועע כשיצייר כי הציור לבדו לא יחייב תנועה ככר התבאר זה בפילוסופיאה הראשונה והוא מבואר שאתה תמצא מעצמך שתצייר עניינים רבים ואתה יכול להתנועע אליהם אך לא תתנועע אליהם בשום פנים עד שתתחדש לך

תשוקה בחברה לעניין ההוא אשר צירהו ואו תתנועע להגיע אל מה שצדדתו הנה כבר התבאר ג׳ כן שאין הנפש אשר בה תהיה התנועה ולא השכל אשר בו יצוייר הדבר מספיקים בההחדש כמו זאת התנועה עד שתתחבר אל זה התשוקה לעניין ההוא המצוייר יתחייב ג׳ כן מזה שיהיה לגלגל תשוקה למה שציירהו והוא הדבר האהוב והוא הא׳ יתעלה שמו ובאלו הפנים אמר שיגיע הש׳ הגלגל ר׳ לומר בהיות הגלגל כוסף להדמות במה שהשיג והוא העניין ההוא המצוייר אשר הוא בתכלית הפשיטות ואין שינוי בו כלל ולא התחדשות עניין והטוב ממנו שופע תמיד ואי אפשר כן לגלגל מאשר הוא גשם אלא אם תהיה פעולתו תנועת סבוב ולא דבר אחר כי זה תכלית מה שאיפשר בגשם שתתמיד פעולתו עליו והיא הפשוטה שבתנועות ההוות בגוף ולא יהיה בעצמו שנוי ולא בשפע מה שיתחייב מתנועתו מן הטובות וכאשר התבאר לארסטוטולו זה כולו שב והשתכל ומצא הגלגלים רבים במופת ותנועת זה מתחלפת לתנועת זה במהירות ובאיחור ובצד התנועה ואעפ׳ שתכללם כלם התנועה הסבובית ויתחייב לפי העיון הטבעי שיאמין שהעניין אשר יצירהו זה הגלגל עד שיתנועע התנועה הממהרת ביום אחד בלתי העניין אשר ציירהו הגלגל אשר יתנועע תנועה אחת בשלשים שנה

ופסק הדין שיש שכלים נפרדים כמספר הגלגלים כל גלגל מהם יכסוף לשכל ההוא אשר הוא התחלתו והוא מניעו זאת התנועה המיוחדת בו והשכל ההוא הוא מניע הגלגל ההוא ולא גזר ארסטוטולוס ולא זולתו שמספר השכלים עשרה או מאה אבל זכר שהם על מספר הגלגלים עד שהיו חושבים בזמנו שהגלגלים חמשים ואמר אריסטוטולוס אם העניין כן השכלים הנפרדים ג׳ כן חמשים כי היו הלמודים בזמנו מעטים ולא היו שלמים והיו חושבים שכל תנועה צריכה גלגל ולא היו יודעים שמנטי הגלגל האחד יתחדשו תנועות רבות נראות כאלו תאמר תנועת האורך ותנועת הנטי׳ והתנועה הנראת ג׳ כן בעגלת האופק ברוחב המזרחיים והמערביים ואין זה כוונתינו ונשוב אל מה שהיינו בו אמנם מאמר האחרונים מן הפילוסופים שהשכלים הנפרדי׳ עשרה מפני שהם מנו הכדורים שיש בהם כוכבים והמקיף ואעפ׳ שבקצת הכדורים ההם גלגלים רבים והכדורים במספרם תשעה המקיף בכל וגלגל הככבים העומדים וגלגלי השבעה כוכבי׳ והשכל העשירי הוא השכל הפועל אשר הורה עליו צאת שכלנו מן הכח אל הפועל והיות צורת הנמצאות ההוות הנפסדות אחר שלא היו בחמרים שלהם אלא בכח וכל מה שיצא מן הכח אל הפועל יש לו מוציא בהכרח חוץ ממנו וצריך שיהיה המוציא ממין המוצא כי הנגר לא יעשה האוצר באשר הוא אומן אבל מאשר בשכלו צורת האוצר וצורת האוצר אשר בשכל הנגר היא אשר הוציאה צורת האוצר לפועל ושמה אותה בעץ כן בלא ספק נותן הצורה צורה נבדלת וממצי׳ השכל שכל והוא השכל הפועל עד שיהיה יחס השכל הפועל ליסודות ומה שיורכב מהם יחס כל שכל נבדל המיוחד לגלגל ההוא ויחס השכל בפעל הנמצא בנו אשר הוא משפע השכל הפועל ובו נשיג השכל הפועל יחס שכל כל גלגל הנמצא בו אשר הוא בו משפע הנבדל ובו ישיג הנבדל ויציירהו ויכסוף להתדמות בו ויתנועע וימשך לו

ג׳ב חענין אשר כבר התבאר והוא שהשם יתעלה לא יעשה הדברים בקריבה כי כמו שהוא שורף באמצעות האש והאש יתנועע באמצעות תנועת הגלגל כן הגלגל גב הוא יתנועע באמצעות שכל נבדל ויהיו השכלי׳ הם המלאכי׳ המתקרבי׳ אשר באמצעותם יתנועעו הגלגלים ומפני שאי אפשר בנבדלים המנין בשום פנים מצד התחלף עצמיה שהם לא גוף יתחייב לפי זה אצלו שיהיה השם יתעלה הוא אשר המציא השכל הראשון אשר השכל ההוא מניע הגלגל הראשון על הצד אשר בארנו והשכל אשר יניע הגלגל השני אמנם עלתו והתחלתו השכל הראשון וכן עד שיהיה השכל אשר יניע הגלגל הסמוך לנו הוא עלת השכל הפועל והתחלתו ואצלו תכלה מציאות הנבדלים כמו שהגשמים ג׳ כן יתחילו מן הגלגל העליון ויכלו אצל היסודות ומה שהורכב מהם ולא יתכן שיהיה השכל המניע הגלגל העליון הוא המחייב המציאות שכבר השתתף עם השכלים האחרים בענין אחד והוא הנעת הגשמים ויבדל כל אחד מן האחר בענין והיה כל אחד מן העשרה בעל שני ענייני׳ אם כן אי אפשר מבלתי סבה ראשונה לכל זהו מאמר אריסטוטלוס ודעתו וראיותיו על אלו העניני׳ מבוארי׳ כפי שכלם בספרי הנמשכים אחריו והעולה מדבריו כלם הוא שהגלגלים כלם גשמי׳ חיים בעלי נפש ושכל יציירו וישיגו השם וישיגו התחלותיהם ושבמציאות שכלים נפרדים לא בגשם כלל כלם שופעים מהא׳ יתעלה והם אמצעיים בין השם ובין אלו הגשמים כולם והנני אבאר לך מה שבתורתנו ממה שמסכים לאלו הדעות ומה שבה ממה שהוא כנגדם בפרקים הבאים

פרק ה

אמנם שהגלגלים חיים משכילים ר״ל משיגים זה אמת נכון ג׳ כן מצד התורה ושאינם גשמים מתים באש ובארץ כמו שחשבו הסכלים אבל הם כמו שאמרו הפלוסופי׳ בעלי חיים עובדים את אדוניהם ישבחוהו ויהללוהו שבח גדול ומהללים עצומים אמר השמים מספרים כבוד אל וגו׳ ומה רחוק מציור האמת מי שיחשוב שזה לשון הענין וזה כי לשון הגדה וסיפור לא יפילום העברים יחד אלא על בעל שכל והמופת המבואר על חיותו מתאר ענייניהם בעצמם ר״ל ענין הגלגלים לא ענין בחינת האנשים בהם אמרו אין אומר ואין דברים בלי נשמע קולם הנה כבר ביאר ופי׳ שהוא מתאר עצמם שהם משבחים השם יתעלה ומגידים נפלאותיו בלא דברי שפה ולשון והוא האמת כי אשר ישבח בדברים אמנם יספר מה שצייר ועצם הציור הוא השבח האמתי אמנם ההגיה בו הוא להבין האחרים או להראות על עצמו שהשיג כבר אמר אמרו בלבבכם על משכבכם ודומו סלה כמו שבארנו וזו ראיה תוריה לא יכחישנה רק סכל או מתעקש אמנם דעת החכמים בזה איני רואה אותו צריך לבאור ולא לראיה התבונן סדורם בברכת הירח ומה שנכפל בתפלות ותורת המדרשות באמרו וצבא השמים לך משתחוים ובאומרו ברון יחד כוכבי בוקר ויריעו כל בני אלהים וזה בדבריהם הרבה ובבראשי׳ רבה אמרו באמרו יתעלה שמו והארץ היתה תוהו ובהו אמרו תוהא ובוהא ר״ל תאבל ותצעק על רוע חלקה ר״ל הארץ אמרה אני והם נבראנו באחד ר״ל הארץ והשמים העליונים חיים והתחתונים מתים הנה כבר

גלי׳ ג׳ כן בהיות הגלגלים גשמי׳ ח״ים לא גשמים מתים כיסודות הנה ככר התבאר לך כי׳ אשר אמרו ארסטו׳ ג׳ כן בהיות הגלגל משיג מצייר מסכים לדברי נביאינו וחכמי תורתינו והם החכמי׳ וברוג׳ לברכה ודע כי כל הפלוסופי׳ מסכימים על היות הנהגת

זה העולם התחתון נשלמת בכחות שופעוה עליו מן הגלגל כמו שזכרנו ושהגלגלי׳ משיגים למה שינהיגוהו יודעים בו וזה ג׳ כן נכתב בתורת ונאמר אשר חלק י׳ אלהי׳ אותם לכל העמים ר״ל שהוא שמם אמצעיים להנהגת הנבראים לא שיעבדו ואמר בפרוש ולמשול ביום ובלילה ולהבדיל וגו ועניין המשילה השלטון בהנהגה והוא עניי׳ מוסף על האור והחושך אשר הוא עלת ההויה וההפסר הקרובה כי עניין האור והחוש׳ הוא הנאמר עליו ולהבדיל בין האור ובין החשך ומן השקר שיהיה המנהיג רבר אחר לא ידע הרבר ההוא אשר ינהיגהו כשתורע אמתת ההנהגה על מה זה תפול הנה והנה נרחיב בזה העניין מאמר אחר

פרק ו

אמנם שהמלאכים נמצאים זה ממה שאין צריך שתובא עליו ראיה תוריית

כי זה כתוב בתורה במקומות רבים וככר ידעת כי אלהים שם השופטים עד האלהים יבוא רבר שניהם ולזה הושאל זה השם למלאכים ולבורא להיותו שופט על המלאכי׳ ולזה אמר כי אלהיכם וזה ספור למין האדם כולו ואחר כך אמר הוא אלהי האלהים ר״ל אלוה המלאכים ואדוני הארונים ר״ל ארון הגלגלים והככבים שהם ארונים לכל גוף זולתם זהו העניין לא שיהיה אלהים ואדנים ממין האדם שהם יותר פחותים מזה וכש׳ שאמרו אלהיכם כולל כל מין האדם ראשיו ונעבריו ואי׳ איפשר שיהיה הנרצה בו ג׳ כן שהוא יתעלה ארון על כל מה שיחשב׳ בו אלהות מאבן ועץ שאין הגדלה וכבוד בהיות השם ארון האבן והעץ והתכת מתכת ואמנם הנרצ׳ שהוא יתעלה השופט על השופטי׳ ר׳ לומר המלאכים וארון הגלגלים וככר קרם לנו בזה המאמר פרק כבאר שהמלאכי׳ אינם גופות וזה ג׳ כן הוא מה שאמר ארסטו׳ אלא שהנה התחלפות שם הוא יאמר שכלים נפררים ואנו נאמר מלאכים ואמנם אמרו הוא שאלו השכלים הנפרדים הם ג׳ כן אמצעיים בין הבורא יתעלה ובין הנמצאות ושבאמצעותם יתנועעו הגלגלים אשר תנועתם היא סבה היות ההויות וזה ג׳ כן כתוב בכל הספרים שאתה לא המצא כלל פעל שיעשהו השם יתעלה אלא על ידי מלאך וככר ידעת שעניין מלאך שליח וכל עושה מעשה מציה הוא מלאך עד שתנועות בעלי חיים ואפי׳ שאינם מרברים ספר הכתוב עליהם שהם על ידי מלאך כשתאות התנועה ההיא לכונת הבורא אשר שם בו כח יניעהו התנועה ההיא אמר אלהי שלח מלאכיה וסגר פום אריוותא ולא חבלוני ותנועות אתון בלעם כלם על ידי מלאך עד שהיסודות יקראו ג׳ כן מלאכים עושה מלאכיו רוחות משרתיו אש לוהט והנה יתבאר לך שמלאך יאמר על שליח מן האנשים וישלח יעקב מלאכים ויאמר על הנביא ויעל מלאך י׳ מן הגלגל אל הבוכים וישלח מלאך ויוציאנו ממצרים ויאמר על השכלים הנפרדים שיראו׳ לנביאים במראה הנבואה ויאמר על הכחות החיוניות כמו שנבאר ודכרנו הנה אמנם הוא במלאכים אשר הם שכלים נפרדים שתורתינו לא תכחיש היותו יתעלה מנהיג זה המציאות

באמצעות המלאכים כתבו החכמים במאמר התורה נעשה אדם בצלמינו ואמרו
חבה נרדה ונבלה שם שפתם אשר זה לשון רבים אמרו כביכול אין הקבה עושה דבר
עד שמסתכל בפמליא שלמעלה ואתמה מאמרם מסתכל כי כזה הלשון בעצמו
יאמר אפלטון שהשם יעיין ב עולם השכלים וישפיע ממנו המציאות ובמקומות אמרו
כן מוחלט אין הקבה עושה דבר עד שנמלך במפמלי׳ שלמעלה ופמליא הוא המחנה
בלשון יוון ובבראשית רבה ג״ב נאמ׳ ובמדרש קהלת את אשר כבר עשוהו עשהו לא
נאמ׳ אא עשוהו כביכול הוא ובית דינו נמנו על כל אבר ואבר שבך והושיבו אותו על
כנו שנ׳ הוא עשך ויכוננך ובבראשית רב׳ ג׳ כן אמרו כל מקו׳ שנ׳ וי׳ הוא ובית דינו
ואין הכונה באו׳ המאמרי׳ כלם מה שחשביהו הפתיים שיש לו ית׳ דברים או מחשבת
או שאלת עצה או התבוננו׳ והעזר בדעת אחרי׳ ואיך יעזר הבורא במה שברא אבל זה
כלו באור שאפי׳ חלקי המציאות עד בריאת האברים מבעלי חיים כפי מה שהם עליו
כל זה באמצעות מלאכים כי הכחות כלם מלאכים ומה מאד רע עורון הסכלות ומה
מאד מזיק אלו אמרת לאיש אחד מאשר יחשבו שהם חכמי ישרא׳ שהשם ישלח
מלאך שיכנס בבטן האשה ויצייר שם העובר ייטב לו זה מאד ויקבלהו ויראה זה
עוצם יכלת בחק השם וחכמה ממנו יתעלה עם האמינו ג׳ כן שהמלאך גוף מאש
שורפת שעורו כשליש העולם כלו ויראה זה כלו אפשר בחק השם אבל אם תאמר
לו שהשם ית׳ שם בזרע כח מצייר יעשה תכונת אלו האברים ויתאר
והוא המלאך או שהצורות כולם מפעולות השכל הפועל והוא המלאך והוא שרו של
עולם אשר זכרוהו החכמים תמיד יברח מזה כי לא יבין ענין זה העצם והיכולת
האמתיים והוא המצאת הכחות הפועלות בדבר אשר לא יושגו בחוש כבר בארו
החכמי׳ ז״ל למי שהוא חכם כי כל כח מן הכחות הגופני׳ מלאך כש׳ הכחות המפוזרות
בעולם ושכל כח יש לו פעולה אחת מיוחדת ולא יהיו לו שתי פעולות בבראשי׳ רבה
תני אין מלאך אחד עושה שתי שליחויות ולא שני מלאכים עושים שליחות אחד
ווהו ענין כל הכחות ומה שיחזק אצלך היות הכחות האישיות הטבעיות והנפשיות
נקראות מלאכים אמרם במקומות רבים ועקרו בבראשית רבא בכל יום הקבה בורא
כת שלמלאכים אומרים לפניו שירה והולכים להם וכאשר הוקשה זה המאמר במאמ׳
מורה על היות המלאכים עומדים זכן התבאר פעמים שהמלאכים חיים וקיימים
יהיה המענה שמהם קיים ומהם אבד וכן הענין באמת כי אלו הכחות האישיות
הוות נפסדות על ההמשך ומיני הכחות ההם נשארי׳ לא יפסדו ושם נאמר בענין
יהודה ותמר אמר ר׳ יוחנן בקש לעבור ורמז לו הקבה מלאך שהוא ממונה על
התאוה ר״ל כח הקושי הנה כבר קרא הכח הזה מלאך ג׳ כן וכן תמצאם תמיד אומרי׳
מלאך שהוא ממונה על כך וכך כי כל כח שימנהו הקבה על ענין מן הענינים הוא
מלאך הממונה על אותו הדבר וכתוב במדרש קהלת בשעה שאדם ישן נפשו אומר׳
למלאך ומלאך אומר לכרוב הנה כבר בארו למי שיבין וישכיל שהכח המדמה גם
כן יקרא מלאך ושהשכל יקרא כרוב ומה מאד הוא נאה זה למי שידע ומה מאד הוא
נמאס לפתאים אבל היות כל צורה שיראה בה המלאך במראה הנבואה כבר אמרנו

בזה שאתה תמצא נביאים יראו המלאכים כאלו הוא איש מן האנשים והנה שלשה
אנשים נצבים עליו ומהם מי שיראהו כאלו הוא איש נורא מפחיד אמר ומראהו
כמראה מלאך האלהים נורא מאד ומהם מי שיראהו אש וירא מלאך י' אליו בלבת אש
ושם נאמר אברהם שהיה כחו יפה נרמו לו כדמות אנשים לוט שהיה כחו רע
נרמו לו כדמות מלאכי' וזה סוד נבואיי גדול והנה יבאו הדברים בנבואה במה שראי
ושם נאמר עד שלא עשו שליחותן קראם אנשים ומשעשו שליחותן לבשו מלכות
והסתכל איך באר מכל צד שענין מלאך היא פעולה אחת ושכל מראה מלאך
אמנם הוא במראה הנבואה ולפי ענין המשיג ואין במה שזכרו ארסטו' ג' כן דבר
שיחלוק בזה הענין על התורה אבל אשר יחלוק בזה כולו היותו מאמין אלו הדברים
כלם קדומים ושהם ענינים מחויבים ממנו יתעלה כן ואנחנו נאמין שכל זה נברא
ושהשם ברא השכלים הנפרדים ושם בגלגל כח התשוקה להם והוא אשר ברא
השכלים והגלגלים ושם בהם אלו הכחות המנהיגות בזה נחלוק עליו והנה תשמע
דעתו ודעת התורה האמתית בחדוש העלם

פרק ז

כבר בארנו שתוף שם מלאך ושהוא
כולל השכלים והגלגלים והיסודות
כי כלם עושים מצוה אבל לא תחשוב שהגלגלים או השכלים כדמות שאר הכחות
הגשמיות אשר הם טבע ולא ישיגו פעולתיהם אבל הגלגלים והשכלים משיגים
פעולותיהם ובוחרים ומנהיגים אבל לא כבחירתנו והנהגתינו אשר היא כלה בענייני
מתחדשי' כבר ספרה התורה ענייני' העירוני על זה אמר המלאך אל לוט כי לא אוכל
לעשות דבר עד באך וגו' ואמר לו להנצלו הנה נשאתי פניך גם לדבר הזה ואמר
השמר מפניו ושמע בקולו וגו' אלו כלם יורוך על השגתם לפעולותיהם והיות להם
רצון ובחירה במה שהושפע להם מן ההנהגה כמו שיש לנו רצון במה שהושפע לנו
ונוכל עליו בעקר הוייתינו אלא שאנחנו בערך הפחות ויקדם להנהגתנו ופעולתינו
ההעדר אבל השכלי' והגלגלי' אינם כן אבל יעשו הטוב לעולם ואין אצלם כי אם הטוב
כמו שנבאר בפרקי' הבאי' וכל מה שיש להם הו' נמצ' בשלמו' ובפע' תמיד מעת שנמצאו

פרק ח

מן הדעות הקדומים המתפשטים
אצל הפילוסופים ורוב האנשים
שלתנועות הגלגלים קולות נוראים עצומים מאד והיתה ראית על זה אמר שהגרמי'
הקטני' אשר אתנו כשיתנועעו תנועה ממהרת ישמע להם קעקוע עצום וצליל מרעיד
כש' גרמי השמש והירח והכבבים על מה שהם עליו מן הגודל והמהירות וסיעת
פיטאגורוס כלה האמין שיש להם קולות ערבים נערבים עם גדלם כהערך נגוני
המוסיקא ויש להם לתת עלה להיותנו בלתי שומעי' הקולות ההם העצומים והנוראים
וזה הדעת מפורסם באמונתינו ג' כן הלא תראה החכמי' יתארו גודל קול השמש בעת
מרוצתה כל יום בגלגל וכן ראוי לכלם אמנם ארסטוטולוס ימאן זה ויבאר שאין קול
להם ואתה תמצא זה בספר השמים והעולם ומשם תבין זה ולא תרחיק היות דעת
ארסטוטולוס חולק על דעת החכמים בזה כי זה הדעת ר"ל היות להם קולות אמנם

הוא נמשך אחר האמנת גלגל קבוע ומזלות חוזרי' וכבר ידעת הכרעתם דעת אומות העולם על דעתם בענייני התכונה האלו והוא אומר בפירוש ונצחו חכמי אומות העול חכמי ישרא' וזה אמת כי העניינים העיוניים אמנם דבר בהם כל מי שדבר כפי שהביאו העיון ולזה יאמן מה שהתאמת מופתו

פרק ט

כבר בארנו לך שמספר הגלגלים לא דוקדק בזמן אריסטוטלוס ושהמוני הגלגלים בזמננו תשעה אמנם מנו הכדור האחד הכולל גלגלים רבים וחשבוהו לאחד כמו שהתבאר למי שעיין בחכמת התכונה ולזה לא תרחיק עוד מאמר קצת החכמים שני רקיעים הם שנאמר הן לה אלהיך השמים ושמי השמים כי או' זה המאמר מנה כדור הככבים כלם אחד ר' לומר הגלגלים אשר בהם ככבים ומנה כדור הגלגל המקיף אשר אין ככבים בו כדור שני ואמר שני רקיעים הם ואני אקדים לך הקדמה יצטרך אליה בעניין כוונתיו בזה הפרק והיא זאת דע כי גלגל נוגה וככב יש מחלוקת בהם בין הראשונים מאנשי הלמודים אם הם למעלה מן השמש או תחת השמש מפני שאין שם מופת יורנו על סדור שני הכדורים האלו והיה דעת הראשונים כלם שכדורי נגה וככב למעלה מן השמש ודע זה והבינהו מאד ואחר כן בא בטלמיוס והכריע היותם מתחת ואמר שהוא הנאות בענין הטבעי שיהא השמש באמצע ושלשה כוכבי' למעלה ממנו ושלש תחתיו ואחר כן באו אנשים אחרים באנדלוס חכמו בלמודי' מאד ובארו לפי הקדמות בטלמיוס כי נגה וככב למעלה מן השמש וכבר חבר בזה אבן אפלח האשבילייי אשר התחברתי עם בנו ספר מפורסם אחר כן השתכל בזה העניין הפלוסוף המעולה אבו בכר בן אלצאיג אשר קראתי עם אחד מתלמידיו והראה אפני ראיות כבר העתקנום ממנו ירחיק בהם שיהיו נגה וככב למעלה מן השמש אבל זה אשר זכרו אבו בכר הוא ראית הרחקת זה לא ראית מניעתו סוף דבר יהיה העניין כן או לא יהיה הנה הראשונים כלם היו מסדרים ככב ונוגה למעלה מן השמש ולזה היו מונין הכדורים חמשה כדור הירח הסמוך לנו בלא ספק וכדור השמש אשר הוא למעלה ממנו בהכרח וכדור החמשה הככבים הנבוכים וכדור הככבים העומדים והגלגל המקיף בכל אשר אין ככב בו ויהיה מספר הכדורי' המצויירים ר' לומר כדורי הצורות אשר בהם ככבים כי כן היו הראשונים קוראי' הככבים צורות כמו שהוא מפורס' בספריהם יהיה מספרם ארבעה כדורים כדור הככבים העומדים וכדור הככבים הנבוכים החמשה וכדור השמש וכדור הירח ולמעלה מכלם גלגל אחר חלק אין ככב בו וזה המספר הוא אצלי שרש גדול מאד לעניין עלה בדעתי לא ראיתיו לאחד מן הפילוסופים בבאור ואולם מצאתי בדברי הפילוסופים ודברי החכמים דברים העירוני על זה והנני אזכירהו לך בזה הפרק ואבאר העניין

פרק י

ידוע מפורסם בכל ספרי הפילוסופים כשידברו בהנהגה אמרו כי הנהגת זה העולם התחתון ר' לומר עולם ההויה וההפס' אמנם היא בכחות השופעות מן הגלגלים וכבר זכרנו זה פעמים וכן תמצא החכמי' ז"ל אומרי' אין לך כל עשב ועשב מלמטה שאין לו

מול ברקיע שמכה אותו ואומר לו גדל שנ' הידעת חוקות שמים אם תשים משטרו בארץ ומזל יקראו ג"כ הכוכב תמצא זה מבואר בראש' רבא אמרו יש מזל שהוא גומר הלוכו לשלשי' יום ויש מזל שגומר הלוכו לשלשים שנה הנה כבר בארו בזה המאמר שאפי' אישי ההויה יש להם כחות כבבים מיוחדים להם ואעפי' שכ' כחות הגלגל מתפשטות בכל הנמצאות אבל יהיה ג"כ כח ככב אחר מיוחד במין אחר כענייני בכחות הגשם האחד כי המציאות כולו איש אחד כמו שזכרנו וכן זכרו הפילוסופים שלירח כח מוסיף ומיוחד ביסוד המים והראיה על זה תוספת הימים והנהרות בתוס' הירח וחסרונם בחסרונו והיות המשך בימים עם הקדים הירח והחסרון בשובו לאחור ר"ל לומר עלייתו וירידתו ברבעי הגלגל כפי מה שהוא מבואר נגלה למי שהשקיף על זה אמנם היות לגלגל השמש מניע יסוד האש זה מבואר מאד כמו שתראהו מהתפש' החום במציאות עם השמש ותגבורת הקור ברחקו ממקום או בהעלמו ממנו וזה מבואר אין להאריך בזכרו ועלה ברעתי כאשר ידעתי זה כי אלו הארבעה כדורים המצויירים אעפ' ששופעים מכלם כחות בכל המתהוות והם עלתם יש לכל כדור יסו' מן הארבעה יסודות הכדור ההוא התחלת כחות היסוד ההוא לבד והוא המניע אותו תנועת ההויה בתנועתו ויהיה כדור הירח מניע המים וכדור השמש מניע האש וכדור שאר הככבי' הנבוכי' מניע האויר ולרב תנועותם והתחלפם ושוב' וישרונם ועמידתם ירבה הצטייר האויר בהתחלפו' והתקבצו והתפשטו במהירות וכדור שאר הככבים העומדי' מניע הארץ ואולי בעבור זה התאחר תנועתה לקבלת ההפעלות וההמזגות לאיחור הככבים בתנועה וכבר העידו על התיחדות הככבים העומדים בארץ באמרם שמספר מיני הצמחים כמספר אישי' ככבים מכלל הככבים וכן אפשר שיהיה הסדר שיהיו הכדורים ארבעה והיסודות המתנועעות מאתם ארבע והכחות הבאים התחלה מאתם במציאות בכלל ארבע כחות כמו שבארנו וכן סבות כל תנועה גלגלית ארבע סבות והם צורת הגלגל ר"ל לומר כדוריתו ונפשו ושכלו אשר בו יצייר כמו שבארנו והשכל הנבדל אשר הוא חשוקו והבן זה מאד ובאורו כי לולא היות צורתו זאת הצורה לא היה יכול בשום פני להתנועע תנועה סבובית על הדבקות מפני שאי אפשר דבקו' תנועה בחוור תלילה אלא בתנועת הסבוב לבד אבל התנועה הישרה אעפי' שישוב המתניעע בדרך ההוא בעצמו פעמי' לא תדבק התנועה כי בין כל שתי תנועות זו הפך זו מנוחה כמו שהתבאר במופת במקומו והנה כבר התבאר שמהכרח דבקות התנוע' בחזרות בדרך אחת בעצמו שיהיה המתנועע מתנועע בסבוב ולא יתנועע רק בעל נפש הנה יתחייב מזה מציאות הנפש ואי אפשר מבלתי מביא לתנועה והוא ציור ומוסף למה שצויר כמו שזכרנו וזה לא יהיה הווה אם כן בשכל אחר שאינו בריחה ממה שהוא כנגד ולא בקשת באות ואי אפשר מבלתי נמצא אחר והוא אשר צויר והיה המוסף אליו כמו שבארנו הנה אלו ארבע סבות לתנועת הגלגל וארבעה פנים מן הכחות הכוללות הבאות תחלה מאתו אלינו והם כח הוות המוצאים וכח הנפש הצומחת וכח נפש החיה וכח נפש המדברת כמו שבארנו ועוד שאתה כשתבחן פעולו' אלו הכחות תמצאם שני מינים הוות כל מה שיתהוה ועמידת המתהוות ההוא ר"ל

שמירת מינו תמיד ושמירת אישיו ומן אחר וזהו עניין הטבע אשר יאמר שהוא חכם מנהיג משגיח בהמצאת החי במלאכה כמחשבי משגיח בשמירתו והתמדתו בהמצי בחות נותנות צורה הם כבת מציאותו וכחות זנות הם סבת עמידתו ושמירתו הזמן שאפשר הכוונה הוא וה העניין חאהי המגיע ממט שתי הפעולות האלו באמצעות הגלגל ומספר הארבעה הזה הוא נפלא ומקום התבוננות במדרש ר׳ תנחומה אמר כמה מעלות היו בסולם ארבע ר״ל אמרו והנ׳ סולם מוצב ארצה ובכל המדרשות יזכר שארבע מחנות של מלאכי הם והושב זה פעמי׳ וראיתי בקצת הנוסחאות כמה מעלו׳ היו בסולם שבע אבל הנוסחאות כלם וכל המדרשות מסכימים שמלאכי אהים אשר ראם עולים ויורדים אמנם היו ארבעה לא יותר שני העולי׳ ושני היורדים ושארבעה נקבצו במדרגה אחת ממדרגות הסלם והיו הארבעה בשורה אחת השנים העולים והשנים היורדים עד שהם למדו מזה שרוחב הסולם היה עולם ושליש עולם במראת הנבואה כי רחב המלאך האחר במראה הנבואה היה שעור שליש העולם באמרו וגויתו כתרשיש יהיה רחב הארבעה אב׳ עולם ושליש ובמשלי זכריה בהארו ארבע מרכבות יוצאות מבין שני ההרים וההרי׳ הרי נחשת אמ׳ בפירוש וה אלה ארבע רוחו׳ השמים יוצאות מהתייצב על ארון כל הארץ והן עלת כל מה שיתחדש אמנם וברון נחשת וכן אמרו נחשת קלל הראה בו קצת השתתפות והנה תשמע אחר זה בזה הערה ואמנם אמרם שהמלאך שליש העולם והוא אמרם בבראשי׳ רבה בזה הלשון שהמלאך שלישו של עולם הוא מבואר מאד וכב׳ בארנו זה בחבורנו הגדול בתלמוד כי הנבראות כלם שלשה חלקים השכלים הנפרדים הם המלאכים והשני גופות הגלגלים והשלשי החמר הראשון ר׳ לומר הגופות המשתנות תמיד אשר תחת הגלג׳ כן יבין מי שירצה להבין חידות הנבואה ויעור משנת השבחה וינצל מים הסכלות ויעלה אל עליונים למעלה אע״ג מי שייטב לו שישוט בימי סכלותו וירד מטה מטה לא יצטרך שיטריח גופו ולא לבו יניח התנועה והוא ירד למטה כטבע והבן כל מה שנזכר והשתכל בו

פרק יא

דע כי ענייני התכונה האלו הנזכרי׳ כשיקראם ויבינם איש למודי לבד יחשוב שהם מופת חותך על שצורת הגלגלים ומספרם כך ואין העניין כן ואין זה המבוקש בחכמת התכונה אבל מהם עניינים מופתיים שהם ג׳ כן כמו שהתבאר במופת שדרך השמש הדרך נוטה מן הקו השוה וזה מה שאין ספק בו אבל אם יש לו גלגל יוצא חוץ למרכו או גלגל הקף לא התבאר במופת וזה ממה שלא ירגיש עליו בעל התכונה כי כוונת החכמה הזאת להניח תכונה שיתכן עמה שתהיה תנועת הככב אחת סבובית אין מהירות בה ולא איחור ולא שנוי יהיה המתחייב מן התנועה ההיא באות למה שיראה וישתדל עם זה שימעט התנועות ומניין הגלגלים כל מה שיוכל כי על דרך משל כשנוכל להניח תכונה שיתכן עמה הנראה מתנועת זה הככב בשלשה גלגלים ותכונה אחרת שיתכן עמה וה בעצמו בארבעה גלגלים מן הראוי שנסמוך על התכונה שמספר תנועותיה מעט ולזה בחרנו בשמש יציאת

חמרכו על גלגל סבוב כמו שזכר בטלמיום ולפי זה הענין כאשר השיגו תנועות הכוכבים העומדים כלם תנועה אחת לא תתחלף ולא תשתנו הנחותיה קצתם מקצת הסכמנו על היותם כולם בגלגל אחר ולא ימנע שיהיה כל כוכב מהם בגלגל ויהיו תנועותיהם כלם אחת והגלגלים ההם כלם על קטבים אחרים ויהיו או השכלים לפי מספר הכוכבים כמו שנאמר היש מספר לגדודיו ר״ל לרבויים כי השכלים וגרמי השמים והכחות כלם הכל גדודיו ואי אפשר מבלתי שיבלול מיניהם מספר עד שאלו היה הענין כן לא היה נפסד עלינו סדרינו במנותנו גלגל הכוכבים העומדים כדור אחד כמו שמנינו חמשת גלגלי הכוכבי׳ הנבוכי׳ עם רוב גלגלי׳ כדור אחד כי הכונה כב׳ הבינותה אותה שאמנם נמנה כל הכח אשר השגנוהו במציאות השגה כוללת מבלתי שנזהר לגבול אמתת השכלים והגלגלים אבל המכוון כולו שהנמצאות מתחת הבורא ית׳ יחלקו שלשה חלקים האחד מהם השכלים הנפרדים והשני הגופות הגלגליים אשר הם נושאים לצורות עומדות לא תעתק הצורה בהם מנושא לנושא ולא ישתנה הנושא ההוא בעצמו והשלישי אלו הגשמים ההוים הנפסדים אשר יכללם חמר אחד ושההנהגה שופעת מהבורא יתעלה על השכלים כפי סדרם ומן השכלי׳ ישפעו מהם ממה שהוחן להם טובות ואורים על גופות הגלגלים וישפעו מן הגלגלים כחות וטובות על זה הגוף ההווה הנפסד ברוב מה שהוחנו מהתחלותיהם ודע כי כל משפיע טוב אחד בזה הסדר אין מציאות המועיל ההוא וכונתו ותכליתו להועיל זה המקבל התוע׳ התועלת לבד כי יתחייב מזה השקר הגמור וזה כי התכלית יותר נכבד מן הדברים אשר הם בגלל התכלית והיה מתחייב אם כן שיהיה מציאות העליון השלם והנכבד מפני הפחות ולא ידמה זה משכיל אבל הענין כמו שאספר וזה כי הדבר השלם בצד אחד מן השלמות אפשר שיהיה השלמות ההוא בגבול שישלים עצמו ולא יעבו׳ ממנו שלמות לזולתו ואפשר שיהיה שלמותו בענין שיותר ממנו שלמות לזולתו כאלו תאמ׳ על דרך משל שיהיה איש יש לו מן הממון מה שיספיק בצרכיו לבד שלא יותר ממנו מה שיועיל ממנו לזולתו . ואחר יש לו מן הממון יותר לו ממנו מה שיעשיר אנשים רבים עד שיתן לאיש אחד שיעור שיהיה בו האיש ההוא גם כן עשיר ויותר לו מה שיעשיר בו איש שלישי כן הענין במציאות שהשפע המגיע ממנו ית׳ להמציא שכלים נפרדים ישפע מן השכלים ג״כ להמציא קצתם את קצתם עד השכל הפועל ואצלו תפסק המצאת הנפרדים וכל נפרד תשפע ממנו ג״כ המצאה אחת עד שיגיעו הגלגלים אל גלגל הירח ואחריו זה הגוף ההווה הנפסד ר״ל החמר הראשון ומה שהורכב ממנו וכל גלגל יגיעו מאתו כחות אל היסודות עד שישלם שפעם אל תכלית ההויה וההפסד ואלו הענינים כלם כבר בארנו שאינם סותרים דבר ממה שזכרוהו נביאינו וחכמי תורתנו כי אומתנו אומה חכמה שלימה כמו שבאר יתעלה על ידי האדון אשר השלימנו ואמר רק עם חכם ונבון הגוי וגו׳ אך כאשר אבדו טובותינו רשעי אנשי האומות הסכלות ואבדו חכמתינו וחבורינו והמיתו חכמינו עד ששבנו סכלים כמו שיעדנו רע בעונותינו ואמר ואבדה חכמת חכמיו ובינת נבוניו תסתתר והתערבנו בהם ונעתקו אלינו דעותיהם כמו

שנעתקו אלינו מרותיהם ופעולותיהם כמו שאמר ברמיזן המעשים ויתערבו בגוים וילמדו מעשיהם כן אמר בהעתק דעות הסכלים אלינו ובילדי נכרים ישפיקו תרגם יונתן בֹע ובנימוסי עממי אולין וכאשר גדלנו על מנהג דעות הסכלים שכו אלו הריעות הפילוסופיים באלו הם נכרים מתורתינו כזרותם מדיעות הסכלים ואין הענין כן ואחר שנכפל בוכרינו וברח השפע מהשׁ יתעלה ומהשכלים צריך שנבאר לך אמתתו ר״ל הענין אשר יבונה בשפע ואחר כן אתחיל לבאר בחדוש העולם

פרק יב

מבואר הוא שכל מחודש יש לו סבה פועלת בהכרח היא אשר חדשתהו אחר שלא היה נמצא והפועל ההוא הקרוב לא ימלט מהיותו גשם או לא גשם וכל גשם לא יעשה מאשר הוא גשם ואמנם יעשה מעשה אחר מאשר הוא גשם אחר ר״ל בצורתו והנה אדבר בזה אחר כן והפועל ההוא הקרוב המחדש לדבר המחודש אפשר היותו אם כן מחודש וזה לא ילך אל לא תכלית אבל אי אפשר לנו בהכרח אם יש דבר מחודש מבלתי שנגיע למחדש קדמון בלתי מחודש הוא אשר חדשו ונשאר לשאל על מה חדש עתה ולא חדש זה מקודם אחר שהוא נמצא ואי אפשר בהכרח מבלתי שיהיה המנעות הפעולה ההיא המחודשת קודם חדושה אם מהעדר ערך אחר בין הפועל והפעול אם היה הפועל גשם או מפני העדר הכנת החמר אם היה הפועל בלתי גשם וזאת ההצעה כולה כפי מה שיחיבהו העיון הטבעי מבלתי שנשגיח עתה לקדמות העולם או חדושו כי אין זה כונת זה הפרק וכבר התבאר בחכם הטבע כי כל גוף שיעשה מעשה אחר בגוף אחר לא יעשה בו רק בשיפגשהו או יפגש מה שיפגשהו אם היה מעשה הפועל ההוא באמצעיים רמיזן זה כי זה הגוף אשר הוחם עתה הוחם בפגוש אותו גוף האש או שהאש חממה לאויר והאויר המקי׳ בגוף ההוא חממו ויהיה הפועל הקרוב לחמום הגוף ההוא גוף האויר החם ער שהאבן השואבת אמנם המשוך הברזל מרחוק בכח שתתפזר ממנו באויר הפוגש׳ הברזל ולזה לא תמשוך על אי זה רוחק שיזדמן כמו שלא יחמם זה האש על אי זה רוחק שיזדמן אבל על רוחק שישתנה האויר אשר בינו ובין הדבר המתחמם מכחו אבל בשיפסק חום האויר מזה האש תחת ואת השעוה לא תתך ממנה כן הענין׳ במה שימשך וזה אשר לא היה חם ואחר כך נתחמם אי אפשר לו בהכרח מבלתי סבה מחממת התחדשה אם אש התחדשה או שתהיה ממנו על רוחק אחר והשתנת הרוחק ההוא והערך ההוא הוא אשר היה נעדר ואחר כן התחדש וכן נמצא סבות כל מה שיתחדש במציאות ממחודשים תהיה סבתם המזגת היסודות אשר הם גשמים פועלים קצתם בקצתם ומתפעלים קצתם מקצתם ר׳ לומר שסבת חרושם קריבת גוף אל גוף או רוחק גוף מגוף אמנם מה שנמצאהו ממחודשים שאינם נמשכים אחר מזג והם הצורות כולם אי אפשר להם גם כן מבלתי פועל ר׳ לומר נותן הצורה והוא בלתי גשם כי פועל הצורה צורה לא בחמר כמו שהתבאר במקומותיו וכבר העירונו על ראית זה במה שקדם וממה שיבאר לך זה גם כן כי כל מזג מקבל התוספת והחסרון והוא יתחדש ראשון ראשון והצורות אינם כן שהם לא יתחדשו ראשון ראשון

ולזה אין תנועה בהם ואמנם יתחדשו או יפסדו בלא זמן אינם אם כן מפעולת המזג
אבל המזג מכין החמר לקבל הצורה לבד ופועל ה צורה דבר לא יקבל החלוקה כי
פעלתו ממינו ולזה מבואר שפועל הצורה ר׳ לומר נותנה צורה בהכרח והיא נבדלת
וזה הפועל אשר הוא בלתי גוף מן השקר שיהיה מעשהו למה שיעשהו בערך אחר
אחר שאינו גוף שיקרב או ירחק או יקרב גשם לו או ירחק ממנו מפני שאין ערך רוחק
בין הגוף ובין מה שאינו גוף ובהכרח תהיה עלת הערך תפעולה ההיא הערך הכנת
החמר ההוא לקבלת פעולת הנבדל הנה כבר התבאר שפעולות הגשמים כפי צורתם
קצתם בקצתם תחייב הכנת החמרים לקבלת פעולת מי שאינו גוף אשר הפעולות
ההם הם הצורות ובאשר היו מעשי השכל הנפרד מבוארים גלוים במציאות והם כל
מתחדש בלתי מתחדש מגוף המזג לבד ידענו בהכרח שזה הפועל לא יעשה בנגיעה
ולא על רוחק מיוחד מפני שאינו גשם ויכונה לעולם פעל הנבדל בשפע על צד
ההדמות בעין המים אשר ישפיע מכל צד ואין לו צד מיוחד שימשך ממנו או ימשיך
לזולתו אבל מכלו הוא נובע ולכל הצדדים ירוה הקרובים אליו והרחוקים ממנו תמיד
כן זה השכל לא יגיע אליו כח מצד אחד ומרוחק אחד ולא יגיע כחו לזולתו גם כן מצד
מיוחד ועל רוחק מיוחד ולא בעת בלתי עת אבל פעלתו תמיד כל אשר יזדמן דבר
יקבל הפעל ההוא הנמצא על ההמירות אשר כונה בשם שפע כן הבורא יגדל שמו
באשר התבאר שהוא בלתי גוף והתקים שהכל פעלו ושהוא סבתו הפועלת כמו
שבארנו וכמו שנבאר נאמר שהעולם נתחדש משפע הבורא ושהוא המשפיע עליו
כל מה שיתחדש בו וכן יאמר שהוא השפיע חכמתו על הנביאים הענין כולו שאלו
הפעולות פעולות בלתי גוף והוא אשר יקרא פעלו שפע וזה השם ר׳ לומר השפע כבר
התירהו לשון העברי גם כן על הבורא יתעלה מפני ההדמות בעין המים השופעת כמו
שזכרנו מפני שלא ימצא להדמות פעולת הנבדל יותר נאה מזה הלשון רצוני לומר
השפע שלא נוכל על אמתת שם שתסכים לאמתת הענין כי ציור פעולת הנבדל כב׳
מאד כבכדות ציור מציאות הנבדל וכמו שהדמיון לא יצייר נמצא כ״א גוף או כח בגוף
כן לא יצייר הדמיון היות פעולה דק בקריבות פועל או על רוחק אחד ומצד מיוחד
ובעבור זה כאשר התאמת אצל קצת ההמון היות השם לא גוף או שהוא לא יקרב למה
שיעשהו ירמו שהוא יצוה המלאכים והמלאכים יעשו הפעולות ההם בקרבות ובנגיע׳
גשם בגשם כמו שנעשה אנחנו במה שנעשהו וידמו המלאכים ההם ג״כ גשמים
ומהם מי שיאמין שהוא יתעלה יצוה הדבר בדבור כדבריגו ר״ל באותיות וקול ויפעל
הדבר ההוא כל זה המשך אחר הדמיון אשר הוא ג״כ יצר הרע באמת כי כל חסרון
ברבר או במדות הוא פעל הדמיון או נמשך אחר פעלו ואין זה ענין הפרק אבל
הכוונה להבין ענין השפע הנאמר בחק הבורא ובחק השכלים ר״ל המלאכים להיותם
בלתי גשמים ויאמר בכחות הגלגלים ג״כ שהם ישפיעו במציאות ויאמר שפע הגלגל
אעפי שפעולותיו יבאו מגשם ולזה יעשו הככבים ברוחק מיוחד ר״ל קרבתם למרכז
ורחקם ממנו וערך קצתם לקצתם ומהנה נכנס למשפטי הככבים אבל מה שזכרנוהו
שספרי הנביאים השאילו ענין השפע ג״כ לפעל הבו׳ יתעלה הוא אמרו אותי עזבו מקו׳

מים חיים ר״ל שפע החיים כלומר המציאות אשר הוא החיים בלא ספק וכן אמרו כי עמך מקור חיים רוצה בו שפע המציאות וכן השלמת המאמר והוא אמרו בארך נראה אור הוא הענין בעצמו כי בשפע השכל אשר שפע ממך נשכיל ונתישר ונשיג השכל והבינהו

פרק יג

רעות האנשים בקדמות העולם או חדושו לכל מי שיאמין שיש אלוה נמצא הם שלשה ריעות הרעת הראשון והוא רעת כל מי שיאמין תורת משה רבנו עליו השלום הוא שהעולם בכללו ר״ל כי כל נמצא מלבד הבורא יתעלה השם המציאו אחר ההעדר הגמור ושהשם יתעלה לבדו היה נמצא ולא דבר בלעדיו לא מלאך ולא גלגל ולא מה שבתוך הגלגל ואחר כן המציא כל אלה הנמצאות כפי מה שהם עליו ברצונו וחפצו לא מדבר ושהזמן עצמו ג״כ מכלל הנבראים כי הזמן נמשך אחר התנועה והתנועה מקרה במתנועע והמתנועע ההוא בעצמו אשר הזמן נמשך אחר תנועתו מחודש והיה אחר שלא היה ושזה אשר יאמר היה הבורא קודם שיברא העולם אשר תורה מלת היה על זמן וכן כל מה שיעלה בשכל מהמשך מציאותו קודם בריאת העולם המשך אין תכלית לו כל זה שער זמן או דמות זמן לא אמתת זמן כי הזמן מקרה בלא ספק והוא אצלינו מכלל המקרים הנבראים כשחרות וכלובן ואעפ״י שאינו מין מן האיכות אא שהוא בכלל מקרה דבק לתנועה כמו שהתבאר למי שהבין דברי אריסטו׳ בביאור הזמן ואמתת מציאותו ונבאר הנה ענין ואעפ״י שאינו מכונת מה שאנחנו בו אא שהוא מועיל בו והוא שאשר חייב העלם ענין הזמן מהרבה מאנשי החכמה עד שערבבם עניינו היש לו אמתות במציאות או אין אמתות לו כגלוי זולתו הוא היותו מקרה במקרה כי המקרים הנמצאים בגשמים מציאות ראשונה במראים וכטעמים הם יובנו בתחלת מחשבה ויציירו ענייניהם ואמנם המקרים אשר נושאיהם מקרים אחרים כלהט במראה והנטיה וההקף בקו יעלם עניינם מאד ובלבד כשיחובר אל זה שיהיה המקרה הנושא בלתי עומד על ענין אחד אך ישתנה מענין אל ענין יעלם הדבר יותר ונקבצו בזמן שני העניינים יחד שהוא מקרה דבק לתנועה והתנועה מקרה למתנועע ואין התנועה כרמות השחרות והלובן אשר הם ענין מיושב אבל אמתת התנועה ועצמותה שלא תתיישב על ענין ואפי׳ כהרף עין וזה ממה שחייב העלם ענין הזמן והכוונה שהוא אצלינו דבר נברא מתהוה כשאר המקרים והעצמים הנושאים למקרים ההם ולזה לא תהיה המצאת הבורא לעולם בהתחלה זמנית כי הזמן מכלל הנבראות והתבונן זה הענין מאד בעבור שלא תתחייב התשובות אשר אין לנטות מהן למי שיסכל זה כי בשתקיי׳ זמן קודם העולם תתחייב להאמין הקדמות כי הזמן מקרה וא׳ אפשר לו מבלתי נושא ויתחייב מציאות דבר קודם מציאות זה העולם הנמצא עתה ומזה הוא הבריחה וזו היא אחת הריעות והוא יסוד תורת משה רבי׳ בלי ספק והיא שנית ליסוד היחוד לא יעלה ברעתך זולת זה ואברהם אבינו ע״ה התחיל לגלות זה הרעת אשר הביאו אליו העיון ולזה היה קורא בשם אל עולם וכבר הראה זה הרעת באמרו קונה שמים וארץ

והדעת השני הוא דעת כל מי ששמענו עניינו וראינו דבריו מן הפילוסופים וזה
שהם אומרים כי מן השקר שימציא השם דבר לא מדבר ואי אפשר גם אצלם שיפסד
דבר אל לא דבר ר״ל שאי אפשר שיתהוה נמצא אחד בעל חמר וצורה מהעדר החמר
ההוא העדר גמור ולא יפסד אל העדר החמר ההוא העדר גמור והאמר השם אצלם
בשהוא יכול על זה כתארו בשהוא יכול לקבץ בין שני ההפכים בעתה אחת בנושא
אחד או יברא כמוהו יתעלה או יתגשם או יברא מרובע קטרו שוה לצלעו ומה שידומה
לזה מן הנמנעות והמובן מדבריהם שהם אומרים כמו שאין לאות בחקו להיותו בלתי
ממציא הנמנעות כי לנמנע טבע קים אינו מפעולת פועל ולזה אי אפשר לשנותו כן אין
לאות בחקו בשלא יוכל להמציא דבר מלא דבר שזה מכת הנמנעות כלם ולזה יאמינו
שיש חומר אחד נמצא קדמון כקדמות האלוה לא ימצא הוא זולת החמר ולא החמר
ימצא זולתו ולא יאמינו שהחמר במעלתו יתע׳ה במציאות אבל הוא סבת מציאותו
והוא לו על דרך משל כחמר ליוצר או הברזל לנפח והוא אשר יברא בו מה שירצה
פעם יצייר ממנו שמים וארץ ופעם יצייר ממנו זולת זה ובעלי זאת הדעת מאמינים כי
השמים גם הוים נפסדים אלא שאינם הוים מלא דבר ולא נפסדים אל לא דבר אבל
כמו שאישי בעלי חיים הוים נפסדים מחמר נמצא ואל חמר נמצא כן השמים יתהוו
ויפסדו והויתם והפסדם כשאר הנמצאות אשר תחתיהם ואנשי זאת הכת יחלקו אל
כתות אין תועלת לזכרון כתותיהם ודעותיהם בזה המאמר אבל עקר זה הכת הכולל
מה שזכרתי לך ואפלטון ג״כ זו היא אמונתו אתה תמצא ארסטו׳ יספר עליו בספר
השמע שהוא מאמין ר׳ לומר אפלטון כי השמים הוים נפסדים וכן תמצא דעתו מבואר
בספרו לטימאוס אלא שהוא לא יאמין אמונתנו כמו שיחשוב מי שלא יבחן הדעות ולא
ידקדק העיון וידמה שדעתנו ודעתו שוה ואין הענין כן שאנחנו נאמין היות השמים
לא מדבר אבל אחר ההעדר המוחלט והוא יאמין שהם נמצאים נהוים מדבר וזהו
הדעת השני והדעת השלישי והוא דעת ארסטו׳ והנמשכים אחריו ומפרשי ספריו
וזה שהוא אמר מה שאמרוהו אנשי הכת הקודם זכרה והוא שלא ימצא בעל חומר מלא
חומר כלל ויוסיף על זה ויאמר כי השמים אינם נופלים תחת ההויה וההפסד בשום
פנים ובאור דעתו בזה הוא זה יחשוב שזה הנמצא כלו על מה שהוא
עליו לא סר ולא יסור היותו כן ושהדבר הקיים אשר לא יפול תחת ההויה וההפסד והוא
השמים לא סר היותם כן ושהזמן והתנועה עולמיים תמידיים לא הוים ולא נפסדים
ושהדבר ההוה הנפסד והוא מה שתחת גלגל הירח לא סר היותו כן ר׳ לומר שהחמר
ההוא הראשון לא הוה ולא נפסד בעצמו אבל הצורות יבאו בו זו אחר סור זו יפשיט
צורה וילבש אחרת ושזה הסדר כלו העליון והתחתון לא יפסד ולא יבטל ולא יתחדש
בו מתחדש ממה שאין בטבעו ושהוא חוץ להקש בשום פנים ואמר ואעפ׳י שלא אמרו
בזה הלשון אבל העולה מדעתו שהוא משער הנמנע אצלו שישתנה לבורא רצון או
יתחדש לו חפץ ושכל זה המציאות על מה שהוא עליו השם המציאו ברצונו אבל לא
פעל אחר העדר וכמו שהוא משער הנמנע שיעדר הבורא או ישתנה עצמו כן יחשוב
שהוא בשער הנמנע שישתנה לו רצון או יתחדש לו חפץ ויתחייב שיהיה זה הנמצא

כלו כפי מה שהוא עתה כן היה במה שלא סר וכן יהיה עדי עד וזה כאור אלו הרעות ואמתתם והם דעות מי שהתבאר אצלו במופת מציאות האלוה לזה העולם אבל מי שלא ידע מציאות הש׳ ית׳ אבל חשב שהדברים הווים נפסדים בהתקבץ ובהתפרד כפי המקרה ושאין שם מנהיג ולא סדר מציאות והוא אפיקורוס וסיעתו והדומים לו במו שיספר אלכסנדר אין תועלת לנו בזכרון הכתות ההם כי כבר התבאר במופת מציאות האל וזכרנו דעות אנשים בנו ענייניהם על יסוד כבר התבאר סותרו במופת אין תועלת בו וכן השתדלנו עוד לאמת מאמר בעלי הדעת השני ר׳ לומר היות השמי׳ הווים נפסדים אין תועלת לנו בו מפני שהם מאמינים בקדמות ואין הפרש אצלינו בין מי שיאמין שהשמים הווים מדבר בהכרח ונפסדים אל דבר או אמונת ארסטוטו׳ אשר הוא יאמין שהם בלתי הוים ולא נפסדים כי כונת כל נמשך אחר תורת משה רבי׳ עליו השלום ואברהם אבינו או מי שילך בדרכיהם אמנם היא אמונה שאין דבר קדמון עם השם יתעלה ושהמצאת הנמצא מהעדר בחק השם אינה מנת הנמנע אבל יחשבו עוד קצת אנשי העיון שהוא מחוייב ואחר שיישבנו הדעות אתחיל בביאור ראיות מופתי ארסטוטולוס על דעתו ומה הביאו אל זה

פרק יד

לא אצטרך להשיב בכל פרק שזה המאמר אמנ׳ חברתיו לך לדעתי מה שעלה בידך ושאני לא אצטרך שאביא לשון דברי הפלוסופים בכל מקום אבל ענייניהם ולא אאריך אבל אעירך על הדרכים אשר יכונו אליהם כמו שעשיתי לך בדעות המדברים ולא אשגיח למי שדבר זולת אריסטוטולוס מפני שדעותיו הם הראוים להתבונן ואם תתקיים התשובה עליו או הספק במה שנשיב או נספק עליו בדבר מהם יהיה זה בחק וזולתו מכל מי שחלק על יסודי התורה יותר ראוי ויותר חזק ואומר כי ארסטוטולו׳ יאמר כי התנועה לא הווה ולא נפסדת ר׳ לומר המוחלט שהוא אמר אם התנועה התחדשה וכל מתחדש תקדם לו תנועה והוא צאתו לפעל והתחדשו אחר שלא היה תהיה התנועה אם כן נמצאת והיא התנועה אשר בה נמצאה התנועה האחרונה אם כן התנועה הראשונה קדומה בהכרח או ילך העניין אל לא תכלית ולפי זה השורש יאמר גם כן כי הזמן לא הוה ולא נפסד כי הזמן נמשׁ׳ לתנועה ודבק לה ואין תנועה אלא בזמן ולא יושכל הזמן אלא בתנועה כמו שהתבא׳ במופת ואת דרך לו יחייב בה קדמות העולם דרך שני לו יאמר החמר הראשון המשותף ליסודות הארבעה לא הוה ולא נפסד שאם היה החמר הראשון הוה יהיה לו חמר ממנו נתהוה וראוי שיהיה זה המתהוה בעל צורה שהוא אמתת ההויה ואנחנו הנחנוהו חמר לא בעל צורה אם כן הוא בהכרח בלתי הוה מדבר והוא אם כן קדמון לא יאבד וזה גם כן יחייב קדמות העולם · דרך שלשי לו יאמר כי חמר הגלגל בכללו אין בו דבר מן ההפוך כי התנועה הסבובית אין הפך לה כמו ש שהתבאר ואמנם ההפוך הוא בתנועה הישרה כמו שהתבאר במופת אמר וכל מה שיפסד אמנם סבת הפסדו מה שבו מן ההתהפכות ואחר שהגלגל אין בו התהפכות אינו אם כן נפסד ומה שאינו נפסד אינו אם כן מתהוה ויחליט גזרות ויבארם והם

שכל הוה נפסד וכל נפסד הוה וכל מה שלא יתהוה לא יפסד וכל מה שלא יפסד לא יתהוה וזה ג׳ כן דרך יתחייב בו מה שירצהו מקדמות העולם דרך רביעי אמר כל מתחדש תהיה אפשרות חדושו קודמת על חדושו בזמן וכן כל משתנה אפשרות שנויו קודמת לו בזמן ובזאת ההקדמה חייב התמדת התנועה הסבובית ושאין לה תכלה ולא התחלה וזאת ההקדמה בארו האחרונים מן הנמשכים אחריו קדמות העולם ואמרו העולם קודם שהיה לא ימלט מהיות חדושו אפשר או מחויב או נמנע ואם היה חדושו מחויב הנה לא סר היותו נמצא ואם היה חדושו נמנע לא יתכן שימצא לעולם ואם היה אפשר מי נשא האפשרות ההוא אם כן אי אפשר מבלתי דבר נמצא הוא נושא האפשרות וכו׳ יאמר לדבר ההוא שהוא אפשר וזה דר׳ חזק מאד בקיום קדמות העולם וחשׁ קצת משכילי האחרוני׳ מן המדברי׳ שהוא התיר זה הספק ואמר האפשרות הוא אצל הפועל לא בדבר המתפעל וזה אינו כלום מפני שהם שני אפשריים כי כל מחודש אפשרות חדושו קודם לו וכן הפועל אשר חדשו היה בו אפשרות שיחדש מה שחדשו קודם שיחדשהו אם כן הם שני אפשריים בלא ספק אפשרות בחמר שיהיה כך ואפשרות בפועל שיפעל כך ואלו אמהות הדרכים אשר ילך בהם ארסטוטולוס בקיום קדמות העולם מצד העולם עצמו ויש דרכים גם כן זכרום הבאים אחריו הוציאום מפלוסופיותו יקימו בהם קדמות העולם מצד הא׳ יתעלה שמו מהם שאמר אם השם יתעלה חדש העולם אחר העדר אם כן היה הבורא קודם שיברא העולם פועל בכח וכאשר בראו שב פועל בפעל הנה כבר יצא השם מן הכח אל הפעל אם כן יש בו יתעלה אפשרות אחר ואי אפשר לו מבלתי מוציא הוציאו מן הכח אל הפעל וזהו גם כן מסופק מאד להתירו ולהראות סורו

ודרך אחר אמרו אמנם יפעל הפועל בעת אחד ולא יפעל בעת אחרת לפי המונעי׳ או המביאים המתחדשים לו ובו ויתחייבו לו המונעים בטול פעולת מה שירצהו ויחייבו לו המקרים רצון מה שלא היה רוצהו מקודם ואחר שהבורא ית׳ שמו אין מקרים לו שיחייבו שנוי רצון ולא מונעים אצלו ולא מעכבים שיתחדשו או יסורו אב׳ אין צד להיותו פועל בעת אחת ולא יפעל בעת אחרת אבל פעלו תמיד כמו התמדתו נמצא בפעל ודרך אחר אמרו פעולותיו יתעלה שלמות מאד אין בהם דבר מן החסרון ואין בהם דבר לבטלה ולא מותר וזהו הענין אשר ישבחהו אריסטו׳ תמיד ויאמר הטבע חכם ולא יעשה דבר לבטלה ושהוא עושה כל הדבר על מה שאפשר בו מן השלמות ואמרו מזה והנמצא הוא שלם על מה שאפשר בו מן השלמות ואי אפשר טוב ממנו ולזה צריך שיהיה תמיד שחכמתו בעצמו תמיד אבל עצמו חכמתו אשר חייבה מציאות זה המציאות וכל מה שאפשר שתמצאהו מטענות מי שיאמין הקדמות מאלו הדרכים יסתעף ואל אחד מהם ישוב ועוד על צד ההרחקה שהם אומרי׳ איך היה הבורא יתעלה ויתברך בטל לא יעשה דבר בשום פנים ולא חודש מתחדש בענין אשר לא סר וארך המשך מציאותו הקדמון אשר אין תכלית לו לא יעשה דבר וכאשר היה אתמול התפתח המציאות שאלו אמרת על דרך משל שהשם

ברא עולמות רבים קודם זה על מספר מלוא כדור הגלגל העליון חרדל ושכל עולם מהם עמד שנים נמצאות על מספר מלוא חרדל היה וזה בהצטרף אל מציאותו יתע׳ אשר אין תכלית לו כאלו אמרת שהשם יתעלה אמש ברא העולם שאנחנו בשנקיי׳ התפתחות מציאות אחר ההעדר אין הפרש בין שתשים היות זה אחד מאות אלפים מן השנים או אחד ומן קרוב מאד וזה ג״כ ממה שירחיק בו מי שיאמין הקדמות ועוד על צד עשות הראיה במפורסם אצל האומות כלם מן העולם אשר יחייב זה שהענין טבעי לא מונח ולזה נפלה הסכמת הכל עליו יאמר ארסטוטולוס כל אנשי העולם בארו בהתמדת השמים ועמידתם וכאשר שערו שהם בלתי הוים ולא נפסדים שמום משכן לא׳ יתעלה ולרוחניים ר״ל המלאכים ויחסום לו להורות על התמדתם והביא בזה השער גם כן ענינים מזה המין על צד חזוק הדעת אשר אמתהו העיון אצלו במפורסמות

פרק טו

כוונתי בזה הפרק לבאר שארסטוטולוס אין מופת אצלו על קדמות העולם לפי דעתו ואינני בזה טועה ר׳ לומר שהוא עצמו יודע שאין מופת לו על זה ושהטענות ההם והראיות אשר יאמר אותם הם אשר יראו ותטה הנפש אליהם יותר והם יותר מעט ספקות כפי מה שיחשוב אכסנדר ולא יחשב בארסטוטולוס שהוא יאמין שהמאמרים ההם מופת כי ארסטו הוא אשר למד בני אדם דרכי המופת וסתריו ותנאיו ואשר הביאני לזה המאמר כי האחרונים מן הנמשכים אחר ארסטוטולוס יחשבו שארסטו׳ כבר עשה מופת על קדמות העולם ורב האנשים מן החושבים שהתפלספו יקבלו מארסטו׳ בזאת השאלה ויחשבו כי כל מה שזכרו מופת חותך אין ספק בו וירחיקו לחלוק עליו או לחשיב בו שנעלמה ממנו תעלומה או ששגג בדבר מן הדברים ולזה ראיתי שאמשך עמהם לפי דעתם ואבאר להם שארסטוטולוס עצמו לא יתפאר שהוא עשה מופת בזאת השאלה מזה שהוא אומר בספר השמע כי כל מי שקדמנו מחכמי הטבע יאמין כי התנועה בלתי הווה ולא נפסדת מבלתי אפלטון שיאמין כי התנועה הזה נפסדת וכן השמים ג״כ אצלו הוים נפסדים וזהו לשונו וידוע שאלו היתה זאת השאלה מבוארת אצלו במופתים חותכים לא היה צריך אריסטוטולוס שיסמכה בהיות מי שקדם מן הטבעיים מאמין כן ולא היה צריך שיאמר כל מה שאמרו במקום ההוא מן ההרחקה למי שיחלוק עליו וגנות דעתו כי כל מה שהתבאר במופת לא תוסיף אמתתו ולא יחזק האמת בו בהסכים כל החכמים עליו ולא תחסר אמתתו ולא יחלש האמת בו בחלוק אנשי הארץ כולם עליו ואתה ג״כ תמצא ארסטוטולוס יאמר בספר השמים והעולם כשהתחיל לבאר כי השמים בלתי הווי׳ ולא נפסדי׳ אמר נרצה עתה שנחקור על השמים גם כן ונאמר התראם מתהוים מדבר או בלתי מתהוים מדבר ואם יפלו תחת ההפסד או לא יפסדו כלל והשתדל אחר הניח זאת השאלה לזכור טענות מי שיאמר בהתהוות השמים הוים נפסדים והביא אחר זה דברים וזה לשונם אם שאנחנו כשנעשה זה יהיה מאמרינו אז׳ אצל מטיבי העיון יותר מקובל ויותר מרוצה וכל ש״כן כשישמעו טענות החולקים תחלה שאנחנו אם נאמר דעתינו וטענותינו ולא נזכור

טענות החולקים יהיה יותר חלוש לקבלם אצל השומעים וממה שראוי על מי שירצ שיהן באמת שלא יהיה שונא למי שיחלוק עליו אבל יהיה חומל מודה על האמת יעביר לו מה שיעביר על עצמו מיושר הטענות זה תורת דברי האיש ואתם עדת בעלי העיון הנשאר על זה האיש תרעומת אחר ואת ההקדמה ואם יחשוב אדם אחר זה המאמר שעלה בידו מופת על זאת השאלה ואם ידמה אדם וכל שכן ארסטוטולוס כי הדבר אשר התבאר במופת תהיה קבלתו יותר חלושה אם לא ישמעו טענות החולקי׳ עליו ועוד שומו זה דעת לו ושראיותיו עליו טענות האם ארסטוטולוס יסבל ההפרש בין הטענות והמופתים ובין הדעות אשר תחוק המחשבה בהם או תחלש ובין העניי׳ המופתיי׳ ועוד זה המאמר ההגריי אשר קדמהו מהודות האמת לבעל דינו עד שתחוק דעתו היה כולו יצטרך אליו במופת לא אבל כוונתו כלה היא שיבאר שדעתו יותר נכון מדעות החולקים עליו ממי שיאמר שהעיון הפילוסופי יביא אל היות השמים נופלים תחת ההויה וההפסד אלא שהם לא נעדרו כלל או נתהוו ולא יפסדו ושאר מה שיזכר מהדעות ההם וזה אמת בלא ספק כי דעתו יותר קרוב אל האמת מדעותם לפי לקיחת הראיה מטבע המציאות ואנחנו לא כן נחשוב כמו שאבאר אבל כבר גברו התאוות על רב הכתות ואפילו על הפילוסופים וירצו לקיים שארסטוטולוס באר זאת השאלה במופת ואולי לפי דעתם ארסטוטולו׳ באר זאת השאלה במופת והוא לא שער שעשה מופת עד שהתעוררו לזה אחריו אמנם אני אין ספק אצלי בשאלו הדעו׳ אשר יזכרם ארסטוטולוס באלו העניינים ר׳ לומר קדמות העולם ועלת התחלף תנוע׳ הגלגלים וסדר השכלים כל זה אין מופת עליו ולא חשב ארסטוטולוס יום כלל שהמאמרים ההם מופת אבל כמו שזכר שדרכי עשות הראיה על אלו הדברים שעריהם נעולי׳ בפנינו ואין אצלינו התחלה להם שנעשה ראיה בה וכבר ידעת תורת דבריו והוא זה ואשר אין לנו בהם טענה או הם גדולים אצלינו מאומרנו בהם למה זה קשה מאמרנו אם היה העולם קדמון אם לא זה תורת לשונו אלא שאתה כבר ידעת פרוש אבונצר לזה המשל ומה באר בו והיותו מרחיק שיהיה ארסטוטולוס מספק בקדמות העולם ובזה גאלינוס בזיון גדול באמרו שזאת השאלה מסופקת לא יודע לה מופת ויראה אבונצר שהעניין מבואר גלוי ידהו עליו המופת כי השמים קדמונים ומה שבתוכם הוה נפסד סוף דבר לא נדבר מאלו הדרכים אשר זכרנום בזה הפרק יתאמת דעת או יבטל או יסופק בו ואמנ׳ זכרנו מה שזכרנו לדעתנו שרוב החושבים שהם השכילו ואעפ׳ שלא יבינו דבר מן החכמות יגזרו על קדמות העולם קבלה ממי שהתפרסמה חכמתם האומרים בקדמותו וישליכו דברי כל הנביאים בעבור שאין דבריהם בדרך הלמוד אבל בדרך ההגדה בשם הא׳ והוא הדרך אשר לא יתישרו בו רק יחידים הצליחם השכל ואמנם מה שנשתדל בו אנחנו מעניין חדוש העולם לפי דעת תורתינו הנה אזכרנו בפרקים הבאים

פרק יו

זה הפרק אבאר לך בו מה שאאמינהו אני בזאת השאלה ואחר זה אביא ראיה על מה שאשתדל בו ואומר כי כל מה שיאמרהו מי שיחשוב שהביא מופת על חדוש

העולם מן המדברים איני רוצה הראיות ההם ולא אטעה עצמי בשאקרא דרכי ההטעאה מופתים והיות האדם אומר שעשה מופת על שאלה אחת בהטעאות אינו מחוק אצלי האמנת המבוקש ההוא אבל מחלישה ומדריך לטעון עליו כי כשיתבאר הפסד הראיות ההם תחלש הנפש להאמין באשר נעשה עליו הראיה והיות הענין אשר אין מופת עליו נשאר עם היותו מבוקש לבד או שיקובל בו אחד משני קצוות הסותר ויותר ראוי וכבר זכרתי לך דרכי המדברים בקיום חדוש העולם והעירותיך על מקום הטענה עליהם וכן כל מה שזכרו ארסטו׳ והנמשכים אחריו מן הראיות על קדמות העולם אינו אצלי מופת חותך אבל טענות ישיגום הספקות העצומות במה שתשמעהו ואשר אשתדל בו אני שאבאר כי היות העולם מחודש על דעת תורתנו שכבר בארתהו אינו נמנע ושהראיות ההם כלם הפלוסופיות אשר יראה מהם שאי׳ הענין כמו שזכרנו ימצא לטענות ההם כלם פנים יבטלום ויבטל עשות הראיה בהם עלינו וכאשר התבאר לי זה והיתה זאת השאלה ר״ל קדמות העולם או חדושו אפשרי׳ היתה אצלי מקובלת מצד הנבואה אשר התבאר ענייני׳ אין בכח העיון להגיע אליהם כמו שאבאר שהנבואה לא תבטל ואפי׳ על דעת מי שיאמין הקדמות ואחר שאבאר אפשרות מאמרינו אתחיל בהכריע על זולתו בראיה עיונית ג״כ ר״ל בהכריע המאמר בחדוש על המאמר בקדמות ואבאר שכמו שתתחייב לנו קצת הרחקה באמונת החדוש כן תתחייב הרחקה יותר גדולה ממנה באמונת הקדמות והנני אתחיל עתה בהמציא הדרך אשר תבטל ראיות כל מי שיעשה ראיה על קדמות העולם

פרק יז

כל מתחדש הוה אחר שלא היה ואפי׳ היה החמר שלו נמצא ואמנם הפשיט צורה ולבש צורה אחרת יהיה טבעו אחר התחדשו והשלמו ונוחו בלתי טבעו בעת ההוותו ולקחו ביציאה מן הכח אל הפעל וזולת טבעו גם כן קודם שיתנועע ליציאה אל הפעל והמשל בו כי טבע זרע הנקבה והוא דם בכיסיו בלתי טבעו בעת ההריון כשיפגשהו זרע הזכר והתחיל להתנועע וטבעו גם כן בעת ההיא בלתי טבע החי השלם אחר הולדו ואין לעשות ראיה בכל הפנים מטבע הדבר אחר היותו והשלמו והיותו מיושב על השלם שבענייניו על עניין הדבר ההוא בעת תנועתו להוויה ואין מביאין ראיה מענייני בעת תנועתו על ענייני קודם שיתחיל בתנועה וכאשר תטעה בזה ותמשיך עשות הראיה מטבע הדבר ההווה בפעל על טבעו והוא בכח יתחדשו לך ספקות גדולות ויהיו מן השקר אצלו עניינים יתחייב היותם ויתחייבו אצלך ענייני׳ שקריים ונניח במה שהמשלנו בו שאיש שלם במדרע המוטבע באד מאד נולד ומתה אמו אחר שהניקתהו חדשים ונפרד אביו לבדו להשלים גדול הטלך ההוא באי נגור עד שגדל והשכיל וידע והוא לא ראה כלל אשה ולא נקבה מנקבות שאר בעלי חי׳ ושאל ואמר לאיש אחר מאשר אתו איך נמצינו ועל אי׳ זה ענין נהוינו וענהו הנשאל כי כל איש ממנו אמנם נתהוה בבטן איש ממיננו כמותינו היא נקבה בצורת כך וכך ושכל איש ממנו היה קטון הגוף בתוך הבטן יתנועע ויזון ויצמח מעט מעט והוא חי עד שיגיע אל גבול כך מן הגדל יפתח לו שער בגוף למטה שיצא ממנו ולא יסור

היותו צומח אחר כן עד שישוב כמו שתראנו והנולד ההוא היתום ישאל בהכרח
ויאמר וזה האחד ממנו כשיהיה קטן בבטן והוא חי מתנועע צומח אם היה אוכל
ושותה ומתנשם מפיו ונחיריו ויוצא יאמר לו לא והוא בלא ספק יתחיל להכחיש זה
ויעמיד המופת על כל הענינים האלה האמתיים שהם נמנעים בעשותו ראיה
בנמצא השלם הכח ויאמר כל איש ממנו כשתכלא ממנו הנשימה קצת שעה ימות
ויבטלו ממנו תנועותיו ואיך יצוייר שיהיה איש ממנו בתוך כיס סתום מקיף בו בתוך
גוף מרת חדשים והוא חי מתנועע ואלו בלע אחד ממנו צפור היה הצפור ההוא מת
לשעתו בהגיעו באצטומכה וכל שכן בבטן התחתון וכל איש ממנו אם לא יאכל המזו׳
בפיו וישתה המים בימים מועטים ימות בלא ספק ואיך ישאר חדשי׳ האיש חי מבלתי
מאכל ומשתה וכל איש ממנו בשיוון ולא יוציא בימים מועטים ימות בכאב גדול ואי׳
יעמוד זה חדשים בלא יציאה ואלו נקב בטן אחד ממנו ימות אחר ימים ואיך יחשב
שזה העובר היה טבורו פתוח ואיך לא יפתח עיניו ולא יפרוש כפיו ולא יפשוט רגליו
וכל אבריו שלמים אין חלי בהם כמו שחשבתם וכן ימשך לו ההקש כולו שהאדם אי׳
אפשר בשום פנים שיתהוה על זאת הצורה והתבונן זה המשל ובחנהו אתה המעיין
ותמצא זה ענינינו עם ארסטוטולוס שוה בשוה שאנחנו עדת הרודפי׳ אחר משה רבי׳
ואברהם אבינו עליו השלום נאמין שהעולם נתהוה על צורת כך וכך והיה כך מכך
ונברא כך אחר כך ויבא ארסטו׳ לסתור דברינו ויביא עלינו ראיות מטבע המציאות
הנח השלם ההוה בפעל אשר נודה לו אנחנו שהוא אחר התיישבו ושלמותו לא ידמ׳
דבר ממה שהיה עליו בעת ההויה ושהוא נמצא אחר ההעדר הגמור ואי זו טענה
תעמד עלינו מכל מה שיאמרהו ואמנ׳ יתחייבו הטענות האלה על מי שיאמר שטבע
זה המציאות הנח יורה על היותו מתחדש וכבר הודעתיך שאני לא אומר זה והנני
אשוב ואזכור לך שרשי דרכיו ואראך איך לא יתחייב לנו מהם מאומה בשום פנים
אחר שטענתנו שהעולם בכללו המציאהו השם אחר העדר והוהו עד שנשלם כמו
שתראהו אמר כי החמר הראשו׳ לא הוה ולא נפסד והתחי׳ להביא הראיות על זה מן
הדברים ההויים הנפסדים ולבאר המנע היותו וזה אמת שאנחנו לא אמרנו שהחמר
הראשון נתהוה כהתהוות האדם מן הזרע או יפסד כהפסד האדם אל העפר אבל
אמרנו שהשם המציאו מלא דבר והוא על מה שהוא עליו אחר המצאו ר׳ לומר היות
מתהוה ממנו כל דבר ויפסד אליו כל מה שנתהוה ממנו ולא ימצא ערום מצורה ועדיו
יגיע הכלית ההויה וההפסד והוא לא הוה כהוית מה שיתהוה ממנו ולא יפסד כהפסד
מה שיפסד אליו אבל נברא וכשירצה בוראו יעדרהו העדר גמור מוחלט וכן נאמר
בתנועה בשוה שהוא הביא ראיה מטבע התנועה שהיא בלתי הוה ולא נפסדת והעני׳
אמת שאנחנו נאמר כי אחר המצא התנועה על זה הטבע שהיא נחה עליו לא ידומ׳
הויתה והפסדה הויה כללית והפסד כללי כהוית התנועות הפרטיות ההוות וכהפס׳
התנועות הפרטיות והוא ההקש בכל מה שיתחייב לטבע התנועה וכן המאמר
בתנועה הסבובית אין התחלה לה הוא אמת אחר המציא הגשם הכדורי המתנועע
בסביב לא תצייר בתנועתו התחלה וכן נאמר באפשרות המתחי׳ שיקד׳ לכל מתהוה

כי זה אמנם יתחייב בזה הנמצא המיושב אשר כל מה שיתהוה בו אמנם יתהוה מנמצא אחר אמנם הדבר הנברא מהעדר אין שם דבר נרמז אליו לא בחוש ולא בשכל שיקדם לו אפשרות וכן נאמר בהיות השמים אין הפוך בהם הנה זה אמת אלא שאנחנו לא אמרנו שהשמים נתהוו כהתהוות הסוס והתמר ולא אמרנו שהרכבתם תחייב להם ההפסד כצמחים ובעלי חיים מפני ההפך שבהם ועקר הענין הוא מה שזכרנוהו כי הנמצא בעת שלמותו ותמותו לא יורה ענינו ההוא הנמצא לו על ענינו קודם שלמותו ואין רחוק עלינו גם כן מאמר אומר שנתהוו השמים קודם הארץ או הארץ קודם השמים או היות השמים בלתי ככבים או מין בעלי חיים בלתי מין אחר כי זה כלו בעת הוית זה הכלל כמו שהבעל חיים בעת הויתו היה הלב ממנו קודם לבצים כמו שיראה לעין והגידים קודם העצמים ואעפי שאחר שלמותו לא ימצא בו אבר מבלתי אבר מכל האברים אשר אי אפשר עמידת האיש מבלעדיהם זה כלו יצטרך ג״כ אליו אם ילקח הכתוב כפי פשוטו ואעפי שאין הענין כן כמו שיתבאר כשנדבר במאמר וצרי שתזהר בזה הענין שהיא חומה גדולה בניתיה סביב התורה מקפת בה מונעת אבן כל משליך אליה ואם יטעון עלינו ארסטו ז״ל האותו דעתו ויאמר אחר שלא יורה לנו זה הנמצא במה זה ידעתם אתם שזה מהווה ושהיה שם טבע אחר הוהו נאמר שזה לא יתחייב לנו לפי מחשבתנו שאנחנו לא נשתדל עתה שנקיים שהעולם מחודש אבל אשר נשתדל בו הוא אפשרות היותו מחודש ולא תבטל ואת הטענה בהביא ראיה מטבע המציאות אשר לא נחלוק בו וכאשר תתקים אפשרות הטענה כמו שבארנו נשוב אחרי כן ונכריע דעת החדוש ולא ישאר בזה השער אלא שיבא לנו בהמנע היות העולם מחודש לא מטבע המציאות אבל ממה שיחייבהו השכל בחק השם והם הדרכים השלשה אשר כבר הקדמתי לך זכרם ושהם יעשו בהם ראיות על קדמות העולם מצד הא׳ יתעלה והנני אראה לך איפני הביא הספיק עליהם עד שלא תתאמת מהם ראיה בשום פנים בפרק הבא

פרק יח

הדרך הראשון אשר יזכרו שיתחייב לנו בו כפי מחשבתם שהש׳ יצא מן הכח אל הפעל כשיהיה פועל עת אחד ולא יפעל עת אחרת וסתירת זה הספק מבוארת מאד והוא שזה הענין אמנם יתחייב בכל מורכב מחמר בעל אפשרו׳ ומצורה כי בלא ספק כשיפעל הגשם ההוא בצורתו אחר שלא עשה כבר היה בו דבר בכח ויצא לפעל ואי אפשר לו מבלתי מוצי׳ כי ואת ההקדמה אמנם התבארה במופת בבעל החמר אבל מה שאינו גוף ואין לו חמר אין בעצמו בשום פני אפשרות וכל מה שיש לו הוא בפעל תמיד ולא יתחייב בו זה ולא ימנע בו שיעשה עת ולא יעשה עת ואין זה שנוי בחק הנפרד על יציאה מן הכח אל הפועל והראיה על זה השכל הפועל על דעת ארסטו׳ והנמשכים אחריו אשר הוא נפרד והנה יעשה עת אחת ולא יעשה עת אחרת כמו שבאר אבונצ׳ במאמרו בשכל אשר שם אמ׳ דבר זה לשונו אמר וגלוי כי השכל הפועל לא יעשה תמיד אבל יעשה עת אחת ולא יעשה עת אחר׳ וזהו לשונו והוא אמת מבואר ועם היותו כן לא יאמר שהשכל הפועל משתנה ולא היה פועל

בכח ושב בפעל באשר עשה בעת אחת מה שלא עשהו מקודם כי אין ערך בין הגשמי
ובין מה שאינו גשם ולא דמיון בשום פנים לא בעת הפעל ולא בעת ההמנע מן הפעל
ואמנם יאמר לפעולת הצורות הנשואות בחמרים ולפעולת הנפרד פעולה בשתוף
השם ולזה לא יתחייב מהיות הנפרד בלתי עושה בעת אחת הפעל אשר יעשהו אחר
כן שיהיה יצא מן הכח אל הפעל כמו שנמצא זה בצורות הנשואות בחמרים ואולי
יחשוב חושב שבזה המאמר קצת הטעאה וזה כי השכל הפועל אמנם התחיב שיעשה
עת אחת ולא יעשה עת אחרת לא מפני עניין אחר בעצמו אבל מפני הכנת החמרי
אמנם הפעל ממנו הוא תמיד לכל מוכן ואם היה שם מונע מהפעל ההוא מפני
ההזמנה החמרית לא מפני השכל בעצמו ידע זה החושב שכונתינו אינה להגיד
הכבה אשר בעבורה עשה הבורא יתעלה בעת אחת ולא עשה בעת אחרת ולא אחייבנו
בזה המשל ואמרנו שכמו שהשכל הפועל יעשה בעת אחת ולא יעשה בעת אחרת
והוא נפרד כן השם יתעלה לא אמרנו זה ולא חיבנוהו ואלו עשינו זה היתה הטעאה
אבל אשר חיבנוהו והוא חיוב אמתי שהשכל הפועל אשר אינו גוף ולא כח בגוף ואעפי
שיעשה עת אחת ולא יעשה הפעל ההוא עת אחרת היתה סבתו אי זה דבר שהיה
ולא שהית לא יאמר בו שיצא מן הכח אל הפעל
בעצמו אפשרות ולא שהיה צריך למוציא יוציאנו מן הכח אל הפעל הנה כבר נרחת
מעלינו זה הספק הגדול אשר ספק עלינו האומר בקדמות העולם אחר שאנחנו
נאמין שהוא יתעלה אינו גוף ולא כח בגוף ולזה לא יתחייב לו שנוי בשעשה אחר
שלא עשה הדרך השני הוא אשר יחייבו בו קדמות העולם להעלות המביאים
והמתחדשי והמונעים בחקו יתעלה וזה תרת זה הספק כברה והיא דקה מאד ושמע
רע כי כל פועל בעל רצון שיעשה פעולותיו בגלל דבר אחר הוא בהכרח יתחייב לו
שיעשה עת אחת ולא יעשה עת אחרת מפני מונעים או מתחדשים והמשלו שהאדם
על דרך משל ירצה שיהיה לו בית ולא יבנהו מפני מונעי וזה כשלא יהיה החמר שלו
נמצא או יהיה נמצא ולא יבא לקבל הצורה להעדר הכלים והנה יהיה החמר והכלי
נמצאים ולא יבנה להיותו בלתי רוצה לבנות מפני שאינו צריך למחסה וכשיתחדשו
מתחדשים כחום או קור יביאהו לבקש המעון או ירצה לבנות הנה כבר התבאר כי
המתחדשים ישנו הרצון והמונעים יעמדו כנגד הרצון ולא יעשה בעבורם וזה
כלו כשיהיו הפעולות מפני דבר אחר חוץ לגוף הרצון ואמנם כשלא יהיה לפעל תכלי
אחד בשום פנים אלא היותו נמשך אחר הרצון יהיה הרצון ההוא כלי צריך למביאי
והרוצה ההוא ואעפי שלא יהיו לו מונעי לא יתחייב שיעשה תמיד אחר שאין שם תכלי
אחת יוצאת אשר בגללה יעשה ויתחייב כשלא יהיו מונעים למצא התכלית ההוא
שיעשה כי הפעל הנה נמשך לרצון לבד ואם יאמר אומר זה כלו אמת אמנם היותו
רוצה עת אחת ולא ירצה עת אחרת האין זה שנוי נאמר לו לא שאמתת הרצון ומהותו
זה ענייני שירצה ולא ירצה ואם היה הרצון ההוא לבעל חומר עד שיבוקש בו תכלית
אחת יוצאת יהיה רצון משתנה לפי המונעים והמתחדשים אמנם רצון הנפרד אשר
אינו מפני דבר אחר בשום פנים אינו משתנה ולא היותו רוצה עתה דבר וירצה וזולתו

מחור שינוי בעצמו ולא יביא זה לתת סבה אחרת כמו שהיותו פועל ולא פועל אינו שנוי כמו שבארנו והנה התבאר כי רצוננו ורצון הנפרד אמנם יאמר עליהם רצון בשתוף ואין דמיון בין שני הרצונים הנה כבר הותרה ג״כ הקושיא הזאת והתבאר שלא יתחייב לנו מן הדרך הזה שקר וזהו השתדלותינו כו כמו שידעת והדרך השלישי והוא אשר יחייב בה קדמות העולם להיות כל מה שחייבתהו החכמה שיצא כבר יצא וחכמתו קדומה בעצמו יהיה המתחייב ממנה קדמון וזה ר״ל חייוב חלוש מאד וזה שאנחנו כמו שנסכל חכמתו אשר חייבה שיהיו הגלגלים תשעה לא יותר ולא פחות ומספר הכוכבים על מה שהם עליו לא יותר ולא פחות ולא יותר גדולים ולא יותר קטנים כן נסכל חכמתו בהמציאו הכל אחר אשר לא היה מזמן קרוב והכל נמשך אחר חכמתו התדירה אשר אינה משתנה אא שאנחנו נסכל סכלות גמורה הדרך החכמה ההיא ומשפטה אחר שהרצון ג׳ כן כדעתנו נמשך אחר החכמה והכל דבר אחד ר״ל עצמו וחכמתו שאנחנו לא נאמין בתארים והנה תשמע בזה הענין הרבה כשנדבר בהשגחה ובזאת הבחינה תפל זאת ההרחקה ואמנם מה שזכרו ארסטו׳ מהסכי׳ם האומות מימי קדם משכון המלאכים בשמים ומהיות האל בשמים וכן בא בנראה מן הכתוב אין זה לראיה על קדמות השמים כמו שירצה היא אבל זה נאמר לראיה על שהשמים יורונו על מציאות השכלים הנפרדים והם הרוחניים והמלאכים והם יורונו על מציאות השם והוא מניעם ומנהיגם כמו שנבאר ונגלה שאין שם ראיה תורנו על מציאות הפועל לפי דעתינו כראית השמים והם יורונו גם כן לפי דעת הפלוסופ׳ כמו שזכרנו על מציאות מניעם ושהו לא גוף ולא כח בגוף ואחר שבארנו לך מאפשרות טענתנו ושאינה נמנעת כמו שיחשוב מי שאומר בקדמות אשוב ואבא הכרעת דעתנו בעיון ואיראה מה שיתחייב לדעתו מן ההרחקה בפרקים הבאים

פרק יט׳

כבר התבאר לך מדעת ארסטוטו׳ ומדעת כל מי שיאמר בקדמו׳ העולם שהוא יראה שזה המציאות היה מאצל הבורא יתעלה על צד החיוב ושהוא יתעלה עלה וזה עלול וכן התחייב וכמו שלא יאמר בו יתעלה למה נמצא או איך נמצא כן ר׳ לומר אחד ובלתי גוף כן לא יאמר בעולם בכללו למה נמצא או איך נמצא כן כי זה כולו מחוייב שימצא כך העלה ועלולה וא׳ אפשר בהם העדר כלל ולא שנוי ממה שהם עליו ועל כן יתחייב מזה הדעת חיוב התמד כל דבר על טבעו ושלא ישתנ׳ בשום פנים דבר מן הדברים מטבעו ולפי זה הדעת יהיה שנוי דבר מן הנמצאות מטבעו נמנע ולא יהיו אב אלו הדברים כלם בכוונת מכוון בחר ורצה שיהיו כך שאם היו בכוונת מכוון כבר היו בלתי נמצאים כן קודם שיכוונו ואמנם לפי דעתינו אנחנו הענין מבואר שהם בכוונה לא על צד החיוב ואפשר שישנם המכוון ההוא ויכוין כונה אחרת ואמנם לא כל כונה בסתם כי יש שם טבע המנעות קים א׳ אפשר בטולו כמו שנבאר וכונתי בזה הפרק שאבאר לך בראיות קרובות למופת שמציאותנו ואת תורנו על שהיא בכוונת מכוין בהכרח מבלתי שאעמוס על מה שהתגברו עליו המדברים מבטול טבע המציאות והמאמר בחלק ובריאת המקרים בהתמדה וכל מ

מה שבארתי לך משרשיהם אשר אמנם השתדלתי להציעו להמציא הביאור ולא תחשוב שהם גם כן אמרו וה אשר אומר אותו אמנם שהם השתדלו במה שאשתדל בו אין בזה ספק ובן זכרו הענינים אשר אזכרם וכונו בהם הביאור אלא שאין הפרש אצלם בין התייחד זה הצמח באדמימות מבלתי הלובן או במתיקות מבלתי המרירות או התיחד השמים במה שהם עליו מן התכונה מבלתי הרבוע והשלוש

וקימו ההתייחדות בהקרמותיהם אשר כבר ידעתם

ואני אקיים התייחדות בנמצאות שצריך שיקוים בהם בהקדמות פילוסופיות לקוחות מטבע המציאות ווה הדרך אכארהו אחר הקדימי ואת ההקדמה והיא שהחמר משותף בין דברי משתנים בפנים מאופני השנוי ואי אפשר בהברח מבלתי סבה אחרת חוץ לחמר ההוא המשותף היא אשר חייבה היות קצתו בתאר אחד וקצתו בתאר אחר או כבתו על מספר המשתנים וואת היא הקדמה מסכים עליה מי שיאמין הקדמות ומי שיאמין החדוש ואחר ואת ההקדמה אתחיל לבאר מה שבונתי לבארו על צד השאלה והמענה לפי דעת ארסטו שאלנו ארסטו ואמרנו לו כבר עשית לנו מופת על היות חמר כל מה שתחת גלגל הירח חמר אחד משותף לכל אם כן מה ע״ת התחלפות אלו המינים הנמצאים הנה ומה עלת התחלף אישי כל מי מהם ועננו על זה בשאמר עלת התחלפות שנוי מוג המורכבות מן החמר ההוא ווה שהחמר ההוא המשותף קבל תחלה ארבע צורות וכל צורה מהם נמשך אחריה שתי אכויות וכאבויות ההם הארבע היו יסורות למה שהורכב מהם ווה שהם יתערבו תחלה בתנועות הגלגל ואחר כן ימוגו ויתחדש ההתחלפות במתערבות המורכבות מהם בשיעורים מתחלפים מן החם והקר והלח והיבש והיו בהם באלו המוגים המתחלפים הכנות מתחלפות לקבל צורות מתחלפות והצורות ההם גם כן יהיו מוכנו לקבל צורות אחרות וכן תמיד והצורה המינית האחת ימצא לחמר שלה רוחב גדול ב בכמותה ואיכותה ולפי הרוחב ההוא יתחלפו אישי המין כמו שהתבאר בחכמ הטב וזה כלו אמת מבואר למי שיורה על האמת לנפשו ולא יונה אותה אחר כן שאלנו עוד ארסטוטולוס ואמרנו לו אחר שהיה המוגות היסודות הסבה בהכנת החמרים לקבל הצורות המתחלפות אי זה דבר ומן החמר ההוא הראשון עד שקבל קצתו צורת האש וקצתו צורת הארץ ומה שביניהם לקבל צורת המים והאויר וחמר הכל אחר משותף ובמה זה היה חמר הארץ יותר ראוי בצורת הארץ וחמר האש יותר ראוי בצורת האש ענה ארסטוטולוס על וה בשאמר חיב וה התחלף המקומות כי הם חיבו לזה החמר האחר הכנות מתחלפות ווה כי אשר סמוך לו המקיף יעשה בו דקות ומהירות תנוע ויקרב לטבעו וקבל בהכנה ההיא צורת האש ובל מה שירחק החמר מן המקיף אל צד המרכז היה יותר עב ויותר קשה ויותר מעט אור והיה ארץ והיא העלה במים ובאויר והיה זה הכרחי כי מן השקר שיהיה החמר הזה לא במקום או יהיה המקיף הוא המרכז והמרכז הוא המקיף ווה חייב לו ההתיחדות בצורות מתחלפות ר״ל ההכנה לקבל צורות מתחלפות אחר כן שאלנו ואמרנו לו אם המקיף ר״ל השמים החמר שלו וחמר היסודות אחד אמר לא אבל החמר ההוא אחר

וצורות אחרות והגשם נאמר על אלו הגשמים אשר אתנו ועליהם בהשתתף כמו
שבארו האחרונים וכבר התבאר כל זה במופת ושמע מהנה מה שאומר אותו אני
אתה המעיין אל מאמרי זה כבר ירעת מופת אריסטו שבהתחלף הפעולות יתבאר
התחלפות הצורות וכאשר היתה תנועת היסודות הארבעה ישרה ותנועת הגלגל
סבובית נודע שהחמר ההוא בלתי החמר הזה וזה אמת לפי העיון הטבעי וכאשר
נמצא ג״כ בן אלו אשר תנועותיהם ישרות מתחלפות הצד מהם מה שיתנועע למעלה
ומהם מה שיתנועע למטה ונמצא ג״כ בן אשר יתנועעו מהם לצד אחד קצתם יותר
ממהר וקצתם יותר מאחר נודע שהם מתחלפי הצורות ובזה נודע כי היסודות
ארבעה ועל זה הצד מן הראיה בעצמו יתחייב ג״כ שיהיה חומר הגלגלים כלם אחר
שכולם יתנועעו בסבוב וצורת כל גלג׳ מתחלפת לצור׳ הגלג׳ האחר אחר שזה יתנועע
מן המזרח למערב וזה האחר מן המערב למזרח ועוד כי תנועותיהם מתחלפות
במהירות ובאיחור יתחייב שישאל גם כן ויאמר לו אחר שזה החמר משותף לכל
הגלגלים וכבר התייחד כל נושא מהם בצורה אחת בלתי צורת האחד מי הוא מיחד
אלו הנושאים ומכינם לקבל צורות מתחלפות היש אחר הגלגל דבר אחר יותס לו זה
ההתייחדות רק השם יתעלה והנני אעירך על עומק שכל ארסטו והפלגת השגתו ואי
להצתהו ואת הקושיא בלא ספק והשתדל לצאת ממנה בדברים לא עזרהו המציאות
עליהם ואעפי׳ שלא זכר זאת הקושיא אבל הראה מאמריו שהוא משתדל לסדר לנו
מציאות הגלגלים כמו שסדר לנו מציאות מה שתחת גלגל הירח עד שיהיה הכל על
צד החיוב הטבעי לא על צד כונת מכון כאשר רצה ויחוד מיחד על אי זה
פניב שאהבו ולא נשלם לו זה ולא ישלם לעולם וזה שהוא השתדל לתת עלה בהיות
הגלגל מתנועע מן המזרח ולא יתנועע מן המערב וישתדל לתת עלה בהיות קצתם
ממהר התנועה וקצתם מאחר ושזה מחוייב לסדר הנחתם מן הגלגל העליון וישתדל
לתת העלה בהיות לכל ככב מן השבעה גלגלים רבים וזה המספר הגדול בגלגל אחד
זה כלו ישתדל לתת סבותיו עד שיסדר לנו העניין סדור טבעי על צד החיוב אלא
שלא נשלם לו דבר מזה כי כל מה שבארו לנו ממה שתחת גלגל הירח נמשך על
סדר מסכים למציאות מבואר העלות ואפשר שיאמר בו שהוא על צד החיוב מתנועת
הגלגל ומכחותיו אמנם כל מה שזכרו בעניני הגלגל לא נתן בזה עלה מבוארת ולא
נמשך העניין בו על סדר שיתכן לומר בו החיוב שהנה נראה הגלגלי׳ מהם שהממהר
התנועה למעלה מן המתאחר התנועה ומהם מה שהמתאחר התנועה למעלה מן
הממהר התנועה ומהם מי שתנועותיהם שוות ואעפי׳ שקצתם למעלה מקצתם
ועניינים אחרי׳ עצומים מאד בחק בחינת היות העניין על צד החיוב והנה אחד להם
פרק מפרקי זה המאמר כוף דבר שארסטוטולוס בלא ספק כאשר ידע חלשת
מאמריו בהמציא עלת אלו הדברים ותת סבותיהם הקדים לפני ההחילו באלו
החקירות דברים זה לשונם אמר נרצה עתה לחקור על שתי שאלות חקירה מספק
כי מן הראוי שנחקור עליהם ונאמר בהם כפי השגת שכלינו וחכמתנו ודעתנו אלא
שאין ראוי לאדם שישא זה עליתו לעזות מצח ועז לבב אבל ראוי שיפלא מודיוותינו

על הפילוסופות ובקשנו עליה וכשנבקש השאלות המעולות הנכבדות ונחזק להתיר
התר מעט מתוקן מן הדין על השומע שתחוק שמחתו וישיש זה תורף דבריו
הנה התבאר לך שהוא בלא ספק יודע בחלשת המאמרים ההם ובל שכן בהיות
חכמת הלמודים בזמנו בלתי שלמה ולא נודע בזמנו מתנועת הגלגלים מה
שנודע היום ויראה לי כי אשר אמרו בספר מה שאחר הטבע מהגיח שכל נפרד לכל
גלגל אמנם הוא מפני זה הענין גם כן עד שיהיה דבר יחד כל גלגל בתנועה אחת
והנה אבאר שהוא לא הרויח בזה מאומה אמנם אמרו בזה הלשון אשר זכרתי לך
כפי השגת שכלנו וחכמתנו ודעתנו הנה אבאר לך עניינו ולא ראיתיו לאחד מן
המפרשים אמנם אמרו דעתנו הוא רוצה בו צד החיוב אשר הוא המאמר בקדמות
העולם ואמנם אמרו חכמתנו ר׳ לומר הענין המבואר המוסכם עליו כי כל דבר מאו
הדברים אי אפשר לו מבלתי סבה ועלה ואינו עניין נפל כאשר הזדמן ואמרו שכלנו
ר׳ לומר קוצר יד שכלנו לתת סבות לכיוצא באלו העניינים עד תכליתם אלא שהוא
חשב לתת בהם דבר מועט ובן עשה כי אשר זכרו ממהירות התנועה הכללית ואחור
גלגל הככבים העומדים להיותו בחלוף הצד היא עלה נפלאה ואמר שכן יתחיב כי כל
מה שירחק גלגל מן השמיני יהיה יותר ממהר התנועה אלא שזה לא ימשך כמו
שבארתי לך ויותר גדול מזה שגלגלים גם כן יתנועעו מן המזרח למערב למטה מן
השמיני והיה ראוי שיהיו יותר ממהרים ממה שתחתיהם מאשר יתנועע כן מן ה
המזרח אל המערב ושיהיו אלו המתנועעים מן המזרח קרובים במהירות לתנועת
התשיעי אבל כמו שהודעתיך לא היתה חכמת התכונה בזמנו כמו שהיא היום ודע
כי לפי דעתנו אנחנו קהל האומרים בחדוש העולם יקל זה כלו וימשך לפי שרשינו
שאנחנו נאמר שיש מיחד יחד כל גלגל במה שרצה מצד התנועה ומהירותה
אלא שאנחנו נסכל אפני החכמה בהמציא זה כך ואלו יכול ארסטו׳ שיתן לנו עלת
התחלף תנועת הגלגלים עד שיהיה זה על סדר תנחת קצתם מקצתם כמו שחשב
היה זה נפלא והיתה עלת התיחדות בהתחלף תנועותיהם כעלת התחלף היסודות
בהנחתם בין המקיף והמרכז אלא שלא ילך הענין על הסדר כן כמו שבארתי ויותר
מבואר מזה במציאות ההתיחדות בגלגל אשר לא יוכל אדם שימציא לו סבה מיוחד
זולת כונת המכוין הוא מציאות הככבים וזה שהיות הגלגל מתנועע תמיד והככב
עומד תמי׳ מורה על שחמר הככבים אינו חמר הגלגלי׳ וכבר זכר אבונצר בתוספותיו
על ספר השמע דבר זה לשונו אמר בין הגלגל והככבים הפרש כי הגלגל ספירי
והככבים אינם ספירים והסבה בזה כי בין שני החמרים ושתי הצורות
הפרש אבל מעט זה תורף דבריו אמנם אני איני אומר מעט אבל מתחלף מאד מאד
שאני לא אלמוד הראיה מן הספירות אבל מן התנועות ויתבאר לי שאלו שלשה
חמרים ושלש צורות גשמים נחים לעולם בעצמם והם גרמי הככבים וגשמי מתנועעי
לעולם והם גרמי הגלגלים וגשמים יתנועעו וינוחו והם היסודות ואני תמיה אי זה דבק
קבץ בין שני החמרים המתחלפי׳ האלה אם תכלי׳ התחלפות כמו שיראה לי או אשר
ביניהם התחלפות מעט כמו שזכר אבונצר ומי הוא המכין לזה ההתאחדות סוף דבר

שני גופים מתחלפים קבוע אחר משניהם באחר בלתי מתערב עמו אבל נגבל במקו ממנו מיוחד מדובק בו באין כונת מכוין פלא ויותר נפלא מזה אלו הכבבים הרבים אשר בשמיני כולם ברורים קצתם קטנים וקצתם גדולים כבב הנה ואחר ברחוק אמה כפי ראות העין ועשרה גלחצים נקבצים וחתכה גדולה מאד אין דבר בה מה הסבה המיוחדת לזאת החתכה בעשרה כבבים והמיוחדת לאחרת להעדר הכבבים ועוד גשם הגלגל כלו גשם אחד פשוט ואין חלוק בו ולאי זו סבה היה זה החלק מן הגלגל יותר ראוי בזה הכבב הנמצא בו מן החלק האחר וזה כלו וכל מה שהוא ממינו אמנם ירחק מאד גם יקרב להמנעות כשיאמן שזה כלו יהיה על צד החיוב מהא כמו שיראה ארסטוטולוס אמנם כשיאמן שזה כלו בכונת מכוין עשה כן לא יתחבר לזה הרעת דבר מן התמה ולא רחוק כלל ולא ישאר מקום חקירה אלא אמרך מה הסבה בכונת זה ואשר יודע על הכלל שזה כלו לעניין לא נדעהו ואין זה פעל בטלה ולא כאשר הזדמן שאתה כבר ידעת שגידי איש הכלב והחמור ועצביהם לא נפלו כאשר הזדמן ובאו זה שיעור שנזדמן ולא היה זה הגיד עב ואחר דק ועצב מכהעת סעיפים ואחר לא יסתעף ואחר יורד ישר ואחר נכרך במקרה ושלא היה דבר מזה אלא לתועלת כבר נודע הכרח היותם כך ואיך ידמה משכיל שיהיו

הנחות אלו הכבבים ושיעורם ומספרם ותנועות גלגליהם המתחלפות ללא עניין או כאשר הזדמן אין ספק כי כל דבר מהם הכרחי לפי כונת המכוין וסדור אלו העניינים על צד החיוב לא בכונת עניין רחוק מן הציור מאד מאד ואין ראיה אצלי על הכונה יותר גדולה מהתחלפות תנועות הגלגלים והיות הכבב קבוע בגלגלים ולזה תמצא הנביאים כלם לקחו הגלגלים והכבבים מופת על מציאות השם בהכרח ובא בעניין אברהם מבחינתו בכבבים מה שכבר התפרסם ואמר ישעיה מעורר על עשות הראיה בהם שאו מרום עיניכם וראו מי ברא אלה וכן ירמיה אמר עושה השמים ואמר אברהם י' אהי השמים ואמר ארון הנביאים רוכב שמים כמו שבארנו וזו היא הראיה האמתית אשר אין ספק בה ובאור זה כי כל מה שתחת הגלגל מן החלופים ואעפ' שהחמר שלהם אחד כמו שבארנו תוכל לשים מיחדם כחות גלגליים והנחות החמר מן הגלגל כמו שלמדנו ארסטו' אמנם החלופים הנמצאים בגלגלים ובכבבים מי הוא מיחדם כי אם השם ואם יאמר אומר השכלים הנפרדים לא הרויח בזה המאמ מאומה ובאור זה כי השכלים אינם גשמים שיהיה להם הנחה מן הגלגל ולמה זה יתנועע זה הגלגל תנועתו התשוקייה לצד שכלו הנפרד לצד המזרח ואחר למערב התראה זה השכל הנבדל בצד המערב והאחר בצד המזרח והיות זה ממהר וזה מאחר ולא ימשך זה על ערך רוחק קצתם מקצתם כמו שידעת ואי אפשר בהכר' מבלתי שיאמר שטבע זה הגלגל ועצמו חיב שיתנועע לזה הצד ובזאת המהירות ושתהיה מחייבת תשוקתו זה העניין כן וכן יאמר ארסטוטולוס ובזה יבאר הנה כבר שבנו למ שהיינו התחלה בו ונאמר אחר שיהיה החומר שלהם כלם אחד באי זה דבר התייחד זה בטבע מבלתי טבע האחר והיתה בו תשוקה אחת תחייב לו זה המין מן התנועה מתחלפת לתשוקת האחר אשר חייבה לו מין תנועה אחרת אי אפשר מבלתי מיחד

בהכרח הנה כבר הוציאתנו זאת הבחינה אל המחקר על שתי שאלות אחת מהם הכמציאות זה ההתחלפות יתחייב שיהיה זה בכונת מכוי בהכרח לא על צר החיוב או לא יתחייב והשאלה השנית האם בהיות כל זה בכונת מכוין יחד זה היחוד יתחייב שיהיה זה מחודש אחר הערר או לא יתחייב זה אבל יהיה מיחדו לא סר כן שכבר אמר זה גם כן קצת מי שיאמין בקדמות והנני מתחיל בשתי השאלות האלה ואבאר מה שצריך שיבאר בהם בפרקים הבאים

פרק כ

ארסטו׳ יבאר שהעניינים הטבעיי׳ כולם אינם נופלים במקרה ומופתו׳ על זה כמו שזכר וזה שהעניינים המקריים אינם תמידיים ולא מאודיים וכל אלו העני״ני׳ אם תמידיי׳ אם מאוריים אמנם השמים וכל אשר בהם הם תמידיי׳ על ענייני׳ לא ישתני׳ כמו שבארנו לא בעצמם ולא בשטת מקומותיהם אמנם העניינ׳ הטבעיי׳ אשר תחת גלגל הירח מהם תמידיים ומהם מאוריים והתמידיים כחמום האש ודרת האכן למטה והמאוריים כצורת אישי כל מין ופעולותיו וכל זה מבואר ואם היו חלקיו לא במקרה איך יהיה כלו במקרה וזה מופת על שאלו הנמצאות אינם מקריות וזה תורת דברי ארסטוטולוס בתשובה על מי שחשב מן הראשונים שזה .העולם נפל במקרה ושהיה מעצמו בלא סבה אמר וכבר שמו אנשים אחרים סבת אלו השמים והעולמות כלם מעצמם שהם אמרו כי מעצמו היה הסבוב והתנועה אשר הבדילה והעמידה הכל על זה הסדר ושזה עצמו מקום פלא גדול ר׳ לומר שיאמרו בבעלי חיי׳ ובצמח שלא יהיו ושלא יתחדשו במקרה אא יש להם סבה אם טבע או שכל או זולת זה ממה שרומה לו שלא יולד אי זה דבר שיזרמן מכל זרע או מכל שכבת זרע אלא מזה הזרע יהיה זית ומזה השכבת זרע יהיה איש ויאמרו בשמים והגשמים אשר הם מבין שאר הגשמים הנראים אהיים שאמנם היו מעצמם ושאין להם סבה כלל כמו שיש לבעלי׳ חיים ולצמחים זה תורת דבריו

והתחיל לבאר זיוף ואת המחשבה אשר חשבוה במאמר יותר רחב הנה כבר התבאר לך שארסטו׳ יאמין ויבאר במופת שאלו הנמצאות כלם אינם נמצאות במקרה ואשר יסתור היותם במקרה שיהיו בעצם ר׳ לומר שיש להם סבה מחייבת להיות כן בהכר׳ מפני הסבה ההיא נמצאו כפי מה שהם עליו והו אשר התבאר במופת והוא אשר יאמינהו ארסטוטולוס אמנם שיתחייב להיותם לא מעצמם שיהיו בכונת מכוין ורצון רוצה לא התבאר לי שארסטו׳ יאמין זה וזה כי הקבוץ בין המציאות על צר החיוב ובין החדוש על צר הכונה והרצון עד שיהיו שני העניינים אחר קרוב אצלי לקבוץ בין שני ההפכים כי עניין החיוב אשר יאמינהו אריסטו׳ הוא שכל דבר מאלו הנמצאות אשר אינם מלאכותיות אי אפשר לו מבלתי סבה מחייבת לדבר ההוא אשר הותהו כפי מה שהוא עליו ולסבת ההיא סבה שנית ולסבה השנית שלישית כן עד שיגיע לסבה הראשונה ממנה התחייב הכל להמגע ההשתלשלות אל לא תכלית אא שהוא לא יאמין עם זה שחיוב מציאות העולם מהבורא ר״ל מהסבה הראשונה כהתחייב הצל מהגוף או התחייב החום מהאש או התחייב האור מהשמש כמו שיאמר עליו מי שלא

יבין דבריו אבל יאמין החיוב ההוא כחיוב המושכל מהשכל כי השכל הוא פועל המושכל מצד היותו מושכל שהסבה ההיא הראשונה ואפי' אצלו היא שכל בעליונה שבמדרגות המציאות והשלמה שבהם עד שאמר שהוא רוצה במה שהתחייב ממנו ושמח בו ונהנה ואי אפשר שירצה חלופו ולזה לא יאמר לזה כונה ואין בו ענין הכונ' כי האדם רוצה להיותו בעל עינים וידים ושמח בזה ונהנה בו ואי אפשר שירצה חלופו אלא שלא היה זה האיש בעל עינים וידים בכונה ממנו והתיחדות לזה התאר ואלו הפעולות ואין ענין הכונה וענין התיחדות אלא לענין בלתי נמצא ואפשר מציאותו כמו שיכוין ויוחד ואיפשר שלא ימצא כן ולא ארע אם אלו האחרונים הובן להם מדברי ארסטו' ומאמרו שאלו הדברים אי אפשר להם מבלתי שתי כבות ענין הכונ' וענין ההתיחדות או יהיו חולקים עליו בזה ובחרו דעת הכונה וההתיחדות וחשבו שלא ירחיק הקדמות ואחר מה שבארתי אתחיל בדעת אלו האחרונים

פרק כא

דע כי מן האחרונים מן הפילוסופי' האומרים בקדמות העולם מי שאומ' שהשם יתעלה פועל העולם ובוחר מציאותו ומכונו ומיחדו על מה שהוא עליו אא מן השקר שיהיה זה בעת בלתי עת אבל כן היה ויהיה תמיד ואמרו אמנם חייב לנו שלא נצייר שיפועל פעל דבר אלא בשיקדם הפועל לפעלו בזמן היותנו אנחנו כן יתחייב לנו במה שנעשהו להיות כל פועל שיהיה זה תארו יש בו העדר אחד והיה פועל בכח וכאשר פעל יצא אל הפעל אמנם הא' יתעלה אשר אין העדר בו ולא דבר בכח כלל לא יקדם לפעלו אבל לא כר היותו פועל וכמו שיש הפרש גדול בין עצמו לעצמנו כן יש הפרש בין יחס פעלו אליו ליחס פעלנו אלינו וזה ההקש בעצמו אמרו בההתיחדות וברצון כי אין הפרש בין אמרך פועל או רוצה או מכוין או מיחד בזה הענין אמרו ומן השקר עוד שישתנה פעלו או רצונו כמו שבארנו הנה כבר התבאר לך אתה המעין במאמרי זה שאלו שנו מלת החיוב והשאירו ענינו אולי שיה כונו ליפות מליצה או להסיר הרחקה כי ענין היות זה המציאות מתחייב לעלתו תמי' בהתמדתה והוא השם כפי מה שיאמר אבטוטולוס הוא ענין אמרם שהעולם מפעל האל או בכונתו ורצונו ובחירתו ויחודו אלא שלא סר היות כן ולא יסור כמו שזריחת השמש הוא פועל ליום בלא ספק ואף על פי שלא יקדם אחד מהם האחר בזמן ואין זה ענין כונת הש' ית' אשר נכוין אליה אנחנו אבל נרצה בזה שהוא ר"ל העולם אינו מחויב מאתו יתעלה חיוב העלול לעלתו אשר אי אפשר הפרדו ממנה ולא השתנותו אלא אם השתנה עלתו או ישתנה ענין מעניניה

וכשתבין הענין כן ידע כי מן השקר המאמר בהיות העולם מחויב ממציאות השם התחייבות העלול לעלתו ושהוא מפעל הא' או ביחוד הנה כבר התבאר הענין והגי' מבנו המאמר אל החקירה על זה החלוק הנמצא בשמים אשר התבאר במופת שא' אפשר לו מבלתי סבה הא הסב' ההיא היא העלה לזה החלוק וכן התחייב ממציאותה אל הכ' בה ההיא היא הפועלת לזה החלוק המיוחדת לו על הצד אשר נאמין אנחנו הנמשכים אחר משה רבי' ע"ה ונאמר בזה אחר שנקדים הקדמה והיא שנבאר

לך ענין החיוב אשר יראהו ארסטו' עד שתציירהו ואז אתחיל לבאר לך הבדעתי
לדעת חרוש העול בראיות עיוניות פילוסופיות נקיות מן ההטעאה מאמרו שהשכל
הראשון התחיב מהשם ושהשכל השני יתחייב מן הראשון והשלישי מן השני וכן
היותו רואה שהגלגלי' התחייבו מהשכלים והסדר ההוא המפורסם אשר כבר ידעתו
ממקומותיו וכבר חברנו ממנו הנה ראשי דברים מבואר הוא שהוא לא ירצה בזה
שזה היה ואחר כן התחדש ממנו זה המתחייב ממנו שהוא לא יאמר בהתחדש דבר
מאלו ואמנם ירצה בחיוב הסבה כאלו הוא אומר השכל הראשון סבת מציאות השכ'
השני והשני סבת מציאות השכל השלישי עד סופם וכן הדברים בגלגלים ובחמר
הראשון ולא קדם דבר מאלו כלם לאחר ולא ימצא בלעדיו אצלו והמש' בו כאלו אמר
אומר מן האיכויות הראשונו' התחייבו בו התלקות והפכו והקושי והרכות והספוגיות
והפכו אשר לא יסופק אדם שהם ד' לומד החם והקור והלחות והיובש הם המחדשי'
לאלו החלקות והפכו והקשי והרכות והספוגיות והפכו ומה שדומה לזה ומאלו
הארבע איכויות הראשונות יתחייבו אלו ואעפ"י שאי אפשר שימצא גשם בעל אלו
האיכויות הראשונות וערום מאלו האכיות השניות שאין נופל בזה ענין החדוש אך
ענין הסבה כפי זה המשל על זה המשל בעצמו ויאמר ארסטו' במציאות בכללו שזה
נתחייב מזה עד שיגיע לעלה הראשונה כמו שיאמר הוא או השכל הראשון כמו
שתרצה שתקראהו כי כלנו אל התחלה אחת נכוין אלא שהוא יראה חיוב כל מה
שזולתו ממנו כמו שספרתי לך ואנחנו נאמר שכל אלו הדברים הוא עשאם בכונה
ורצון לזה הנמצא אשר לא היה נמצא ושב עתה נמצא ברצונו יתעלה והנני מתחיל
בזכרון ראיותיי והכריעי להיות העולם מחודש כפי דעתינו בפרקים הבאים

פרק כב

גזירה מוסכם עליה מארסטו' ומכל מי שנתפלסף כי הדבר
הפשוט אי איפשר שיתחייב ממנו אלא פשוט אחד ואם היה הדבר מורכב יתחייבו
ממנו דברים במספר מה שבו מן הפשוטים אשר הורכב מהם והמשל בו כי האש
אשר בו הרכבת שתי איכויו' והם החום והיוב' יתחיי' ממנו שיחמ' בחומו וייבש ביובשו
וכן הדבר המורכב מחומר וצורה יתחייבו ממנו דברים מצד החמר שלו ודברים
מצד צורתו אם היה רב ההרכבות ולפי זאת הגזרה אמר ארסטו' שלא התחייב מהש'
חיוב ראשון אלא שכל אחד פשוט לא דבר אחר גזרה שנית כי לא יתחייב אי זה דבר
שיזדמן מאי זה דבר שיזדמן אבל אמנם יהי' לעול' בין העלה ועלולה קצת ערך בהכר'
עד שהמקרים לא יתחייב איזה מקרה הזדמן מאיזה מקרה יזדמן כאלו תאמר שיתחי'
מהאיכות כמות או מהכמות איכות וכן לא יתחייב מהחמר צורה אחת ולא מהצורה
חמר אחר גזרה שלישית כי כל פועל שיפעל בכונה ורצון לא בטבע יעשה פעולות
מתחלפות רבות גזרה רביעית כי הכלל המורכב מעצמים מתחלפים שכנים יותר
ראוי בהרכבה מן הכלל המורכב מעצמים מתחלפים הרכבת המזגת והמשל בו כי
העצם על דרך מש' או הבשר או הגידים או העצבים יותר פשוט מכלל היד או הרגל
המורכבים מעצם ובשר וגידים ועצבים וזה מבואר מאד עד שאין צריך להוסיף בו דברי'

ואחר אלו ההקדמות אומר שזה אשר יזכרהו ארסטוטולוס שהשכל הראשון סבה לשני והשני סבה לשלישי וכן אלו היו מדרגותיהם אלפים השכל הראשון מהם פשוט הוא בלא ספק ומאין נמצאת ההרכבה הנמצאת כאלו הנמצאות על צד החיוב כמו שיחשוב ארסטוטולוס אנחנו גורה לו כל מה שזכרו שהשכלים כל אשר יתרחקו יתחדש בהם הרכבת עניינים אחר שמושכליהם רבים ועם הוראהינו לו בזאת המחשבה והסברא איך היו השכלים סבה לחיוב הגלגלים מהם ואיזה ערך בין החמר והגבדל אשר אין לו חומר כלל אמור שאנחנו הודינו לו שכל גלגל סבתו שכל על הצורה הנזכרת אחר שהשכל ההוא יש בו הרכבה בהיותו משכיל עצמו וזולתו וכאלו הוא מורכב משני דברים אחר משני הדברים ההם יתחייב ממנו השכל האחרון אשׁ תחתיו והעניין האחר יתחייב ממנו הגלגל ישאר ויאמר לו העניין האחר הפשוט ההוא אשר התחייב ממנו הגלגל איך יתחייב ממנו הגלגל והגלגל מורכב משני חמרים ושתי צורות חמר הגלגל וצורתו וחמר הככב הקבוע בגלגל וצורתו וכשיהיה העניין על צד החיוב אי אפשר לנו בהכרח לזה המורכב מבלתי סבה מורכבת יתהיי מחלקה האחר גרם הגלגל ומחלקה האחר גרם הככב וזה אם יהיה חמר הככבים כולם אחד והנה יתכן שיהיה עצם המאיר מהם עצם אחר ועצם החשוכים שאין להם זוהר עצם אחר וכבר נודע כי כל גשם מורכב מחמרו וצורתו הנה כבר התבאר לך שלא ימשכו אלו העניינים על צד החיוב אשר יזכרהו וכן עוד חלוף תנועות הגלגלים לא ישמר ערך כדר קצתם תחת קצתם עד שיאמר בזה צד החיוב וכבר זכרנו זה והנׄ גם כן עניין סותר לכל מה שהונח בעניינים הטבעיים כשיבחן עניין הגלגל וזה שאם היה חמר הגלגלים כלם אחד למה לא יתחייב שתעתק צורת זה הגלגל לחמר האחר כמו שיקרה מתחת גלגל הירח מצד היות החמר ראוי ולמה תתקיים זאת הצורׄ בזה החמר תמיד וחמר הכל משותף האלהים אם לא יאמר אומר שכל גלגל החמר שלו בלתי חמר האחר ולא תהיה אם כן צורת התנועה מורה על חמר וזה סתירת השרשיׄ כלם ועוד הככבים אם החמר שלהם כלם אחד במה זה נבדלו אישיהם אם בצורות או במקרים ועל אי זה משני הפנים שיהיה יתחייב שיעתקו הצורות ההם או המקריׄ ההם ויבואו זה אחר סור זה על כל אחד מהם עד שלא יבטל היות החמר ראוי לכל אחד מהצורות ולכל אחד מהמקרים ובזה יתבאר לך שמאמרנו חמר הגלגליׄ או חמר הככבים אין בו דבר מעניין זה החמר ואמנם זה שתוף בשם ושכל נמצא מן הגשמים ההם הגלגליים יש לו מציאות שיתיחד בו ולא ישתתף בו זולתו אם כן במה זה נפל ההשתתפות בתנועת הגלגלים בסבוב או בעמידת הככבים אבל כשנאמין שזה כלו בכונת מכוין פעלו ויחדיו כמו שגזרה חכמתו אשר לא תושג לא יתחייב לנו דבר מאלו השאלות כלם אבל אמנם יתחייבו למי שיאמׄ שזה כולו על צד החיוב לא ברצון רוצה והיא דעת שלא ימשך עניינו על כדר המציאות ולא נתנה בו עלה ולא טענה מספקת וימשכו אחריו גם כן הרחקות עצומות מאד והם היות האל יתעלה אשר ידה כל משכיל בשלמותו בכל מיני השלמיות עם כל הנמצאות בעניין שלא יחדש בהם דבר ואלו בקש להאריך כנף זבוב או לחסר רגל תולעת לא היה יכול אמנם

ארסטו יאמר שהוא לא ישתדל בזה ומן השקר עליו שירצה בחלופ זה ואין זה ממה שיוסיפהו שלמות אבל אפשר שיהיה חסרון בקצת הבחינות וכלל אומר לך אעפי שארע שהרבה מן העוורים לאוהביהם ייחסוני באלו המאמרים אם למיעוט הבנת דבריהם או לנטיה מהם בכונה אלא שאני לא מפני זה אמנע מלומר מה שהשגתיו והבינותיו כפי קוצר יד שכלי והכלל ההוא הוא שכל מה שאמרו ארסטוטולוס בכל הנמצא אשר מתחת גלגל הירח עד מרכז הארץ הוא אמת בלא ספק ולא יטה ממנו אלא מי שלא יבינהו או מי שקדמו לו דעות ירצה להרחיק מהם כל סותר ולשמרם או שימשכוהו הדעות ההם להכחיש עניין נראה אמנם כל מה שידבר בו ארסטו מגלגל הירח ולמעלה הוא כדמיות מחשבה וסברא או לדבר קצת דברים כש במה שיאמרהו בסדר השכלים וקצת אלו הדעות האלהיות אשר יאמינם ובהם ההרחקות העצומות וההפסדים הנראים המבוארים בכל האומות והתפשטות הדעות ואין מופת לו עליהם ולא תדקדק היותי קושר הספקות אשר התחייבו לדעתו ותאמר הבספקות יבטל דעת או יתקיים סותרו אמת כי העניין אינו כן אלא אנחנו נעשה עם זה הפלוסוף מה שצונו שנעשהו הנמשכים אחריו וזה שאלכסנדר כבר באר שכל מה שלא יעמד עליו מופת צריך שיונחו שניקצוות הסותר בעגין ההוא ויראה מה יתחייב לכל אחד משני הסותרי מן הספקות ויאמן המעט בהם ספקות וכן אמר האלכסנדר שימשך העגין בכל מה שיאמרהו ארסטוטולו מן הדיעות האלהיות אשר לא יעמוד עליהם מופת כי כל מי שהיה אחר ארסטו יאמר כי אשר אמרו בהם ארסטו יותר מעט ספקות מכל מה שאפשר שיאמר בו וכן עשינו אנחנו כאשר התבאר אצלינו שזאת השאלה והיא אם השמים הווי ם או קדמונים אין מופת על אחת משני הסותרים בה ובארנו הספקות המתחיבות לכל אחר משני הדיעות הראינו לך שדעת הקדמות יותר רב ספק ת ויותר מזיק במה שראוי שיאמן בחק השם מחובר להיות החדוש דעת אברהם אבינו ונביאנו משה עה ואחר שזכרתי בחינת הדעות בספקות הנני רואה שאבאר לך בזה מעט

פרק כג

דע כי ההקש בין הספקות המתחיבות לדעת אחר ובין הספקות המתחיבית לסותרו והכרעת המעט שבהם ספקות אין הבחינה בו רב מספר הספקו אבל גודל הרחקתם וחלוק המציאות עליהם ואיפשר שיהיה הספק האחת יותר גדול מאלף ספקות אחרות ולא יתאמת גב זה ההקש אלא למי ששני קצות הסותר אצלו בשוה אבל מי שיבחר אחת משתי הדעות אם מפני גדול או לתועלת אחת מן התועלות הוא יתעור מראות הנכונה כי העניין המופתי לא יוכל בעל התאוה שתחלוק עליו נפשו אמנם כיוצא באלו העניינים אפשר לחלוק עליהם הרבה והנה תוכל אם תרצה להפשיט מעליך התאוות ותשליך המנהג ותשען על העיון לבד תבריע מה שיצטרך להכריעו אבל תצטרך בזה אל תנאים רבים תחלתם שתדע שעור טוב שכלך ושלמות טבעך וזה יתבאר לך בהתלמדך בשאר החכמות הלימודיו על אמתתם והשגת דרכי חכמת הדבר והשני ידיעת החכמות הטבעיות ואמתתם עד

שתדע הספקות על אמתתם והשליטי מדותיך   כי כשימצא האדם עצמו אין הפרש
אצלינו בין שיהיה זה בטבע או בקנין נוטה אל התאוות וההנאות או בוחר הכעס והקצף
והעביר הכח הכעסני ושלח רסנו הוא לעולם יחטא ויכשל כשילך   כי יבקש הדעות
יעורוהו על מה שטבעו נוטה אליו ואמנם העירותיך על זה שלא תרומה שהנה אפשר
שישימך לחשוב אדם יום אחר בספק שיספקהו על חדוש העולם ותוסת מהרה כי
בכלל זה הדעת סתירת יסוד הדת ודבור סרה על השם והיה תמיד חושד שכלך בו
ומקבל משני הנביאים אשר הם עמוד תקון מציאות המין האנושי באמונותיו וקבוציו
ולא תטה מדעת חדוש העולם כי אם במופת וזה בלתי נמצא בטבע ולא ידקדק עד
המעיין בזה המאמר כשאמרתי זה הדבר הספורי לסמוך בו המאמר בחדוש העולם
הנה אמר ראש הפילוסופים ארסטו באמהות ספריו מאמרים ספוריים יסמוך בהם
דעתו בקדמות העולם וכביוצא בזה נאמר באמת לא תהא תורה שלמה שלנו כשיחה
בטלה שלהם כשהיה הוא סומך דעתו בהזיות הצאבה איך לא נסמכהו אנחנו במאמר
משה ואברהם ובכל מה שיתחייב ממנו וכבר יעד תיך בפרק אומר לך בו הספקות
העצומות המתחייבות למי שיחשוב שהגלגל כלל חכמת האדם ידיעת סדר תנועות
והיותם ענייני טבעיי נמשכים על משפט החיוב מבוארי הסדר והעד והנני אבאר לך זה

פרק כד

כבר ידעת מעניני התכונה מה שקראתו עמי והבינות אותו ממה
שכלל אותו ספר המגסטי ולא אורך הזמן להתחיל עמך בעיון אחר ואשר ידעתו כבר
שהעניין כלו ימשך בסדור התנועות והסכים בהלוכי הככבים למה שיראה על שני
שרשים אם גלגל היקף או גלגל יוצא חוץ למרכז או שניהם יחד והנני אעירך על היות
כל אחד משני השרשים יוצא חוץ להיקש וסוף דבר חולק על כל מה שהתבאר
בחכמת הטבע תחלת זה העמיד גלגל תקף סובב על גלגל אחד ולא יהיה סבובו סביב
מרכז הגלגל ההוא הנושא אותו כמו שהונח זה בירח ובחמשת הככבים וזה יתחייב
ממנו הגלגל בהכרח והוא שיהיה גלגל ההיקף מתגלגל ומחליף כל מקומו וזהו
השקר אשר ברח ממנו שיהיה שם דבר יחליף מקומו ולזה זכר אבו בכר בן אלצאיג
בדברו הנמצא לו בתכונה שמציאות גלגל היקף שקר ואמר זה החיוב ואמר מחובר
אל מה שיתחייב ממנו מן השקר ר״ל ממציאות גלגל היקף שיתחייבו ממנו שקרים
אחרים והנני אבארם לך מהם שיהיה הסבוב לא סביב מרכז העולם ויסוד זה העולם
כולו הוא שהתנועות שלש תנועה מן האמצע ותנועה אל האמצע ותנועה סביב
האמצע ואם היה שם גלגל היקף תהיה תנועתו לא מן האמצע ולא אליו ולא סביביו
ועוד שהצעת ארסטוטולוס בחכמה הטבעית שאי אפשר בהכרח מבלתי דבר קיים
סביבו תהיה התנועה ולזה התחייב שתהיה הארץ קיימת ואם היה גלגל ההיקף
נמצא תהיה זאת תנועת סבוב סביב לא דבר קיים וכבר שמעתי שאבו בכר זכר
שהוא המציא תכונה לא יהיה בה גלגל היקף אבל בגלגלים יוצאים חוץ למרכז לא
זולת זה וזה מה שלא שמעתיו מתלמידיו ואפי׳ התבאר לו זה לא הרויח בזה ריוח
גדול כי יציאת המרכז ג״כ יש בו מן היציאה ממה שהעמידו ארסטוטולוס מה שאי

לחוסיף עליו זאת הערה לי והוא שביציאת המרכז ג׳ כן כבר מצאנו התנועה הסבובית
הגלגלית לא סביב האמצע אבל סביב נקודה נחשבת יוצאה חוץ למרכז העולם והיא
ג׳ כן תנועה לא סביב דבר קיים ואם יחשוב מי שאין חכמה לו בתכונה שיציאת
המרכזים אחר שהנקודות ההם תוך גלגל הירח כמו שיראה בתחלת מחשבה היא
תנועה סביב האמצע ואנחנו נקל לו בהיותה סביב נקודה באש או באויר אעפ׳ שלא
תהיה התנועה או סביב דבר קיים ונבאר לו שכבר התבארו שיעורי יציאת המרכזי׳
בספר המגשטי כפי מה שהונח שם ובארו האחרונים במופת האמתי אשר אין ספק
בו כמה שיעור יציאת המרכזים ההם בחצי קוטר הארץ כמו שבארו בו הרחקים כלם
ובעלי השיעור והתבאר שהנקודה היוצאת ממרכז העולם אשר יסוב סביבה השמש
הנקודה ההיא יוצאת חוץ לחלל גלגל הירח בהכרח והיא למטה מגבנונית גלגל כוכב
חמה וכן הנקודה אשר יסוב סביבה מאדי׳ ר״ל מרכז גלגלו היוצא היא יוצאה חוץ
לחלל גלגל כוכב ולמטה מגבנונית גלגל נגה וכן מרכז צדק היוצא ג׳ כן בזה הרחק
בעצמו ר״ל בין גלגל כוכב ונגה אמנם שבתי מרכז גלגלו היוצא יבא בין גלגלי מאדים
וצדק וראה כמה באו הענינים מן הרוחק מהעיון הטבעי וזה כלו יתבאר לך כשתשתכל
הרחקי׳ והשיעורים אשר ידעת לכל גלגל ולכל כוכב ושעור זה כלו בחצי קטר הארץ
עד שיהיה הכל מערך אחד בעצמו לא שיערך יציאת כל גלגל אל גלגלו ויותר רחוק
מזה ויותר מסופק שכל שני הגלגלים אחד מהם תוך האחד ודבק בו מכל צד ושני
מרכזי׳ מתחלפים שאפשר שיתנועע הקטן תוך הגדול והגדול לא יתנועע ואי אפשר
שיתנועע הגדול על אי זה קטר שיזדמן ולא יתנועע הקטן אלא כשיתנועע הגדול
יתנועע הקטן בתנועתו בהכרח אלא אם תהיה התנועה על הקוטר העובר בין שני
המרכזים ולפי זאת ההקדמה המופתית ולפי מה שיתבאר במופת שהרקות בלתי
נמצא ולפי מה שהונח מיציאת המרכזים יתחייב כי כשיתנועע העליון יניע אשר
תחתיו בתנועתו וסביב מרכזו ולא נמצא הענין כן אבל נמצא כל אחד משניהם
המקיף והמוקף לא יתנועע בתנועת חברו לא על מרכזו ולא על קטביו אבל לכל
אחד תנועה מיוחדת לו ולזה הביא בהכרח להאמין גשמים אחרים מגשמי הגלגלי׳ בין
כל שני גלגלים וכמה בזה גם כן מן הספקות אם היה הענין כן ואנה יונחו מרכזי
הגשמים ההם אשר בין כל שני הגלגלי׳ ותהיה לגשמי׳ ההם ג׳ כן תנועה מיוחדת וכבר
באר זה האבית במאמר יש לו ועשה מופת על מה שאמרנוהו שאי אפשר מבלתי
גשם גלגל בין כל שני גלגלים וזה כלו ממה שלא בארתיו לך בקראך עמי שלא
אבלבל עליך מה שהיה כונתי להבינך אותו אמנם ענין הנטיי׳ הנזכרת ברחב נגה
וכוכב כבר בארתי לך פני בפנים והראיתיך המנע ציור מציאות זה בגשמים וכטלמיו׳
כבר גילה הלאות בזה כמו שראית ואמר בזה הלשון ולא יחשוב אדם שאלו השרשי׳
והדומה להם תכבד הויתם כשיתשי׳ עיונו במה שהמשלנו בעינו אל מה שיהי׳ מהדברי׳
אשר ילקחו בהתחבולה ורקות המלאכה ותכבד הויתו וזה שאין ראוי שיוקש א׳ הענינ׳
האלהיים הענינים האנושיים זה תורת דבריו כמו שידעת וכבר הישרתיך אל המקומו׳
אשר תאמת מהם כל מה שזכרתי לך מהתכונות אלו הנקודות אשר הם מרכזי׳

הגלגלים היוצאים אצה יפלו שאני לא שמעתי כלל מי ששם זה אל לבו וזה יתבאר
לך מידיעת שיעור קטר כל גלגל וכמה בין שני המרכזים בחצי קטר הארץ כפי מה
שעשה המופת הקבאיצי באגרת המרחקים שאתה כשתבחן המרחקים ההם יתבאר
לך אמתת מה שעוררתיך עליו והתבונן רב אלו הספקות אם יהיה מה שזכרו ארסטו
בחכמה הטבעית הוא האמת כי לפי דעתו אין גלגל הקף ולא חוץ למרכז וכולם
יסבו סביב מרכז הארץ ואיך ימצאו לככבים אלו התנועות המתחלפות
או היש שם צד שיתכן עמו שתהיה התנועה סבובית שוה שלמה ויראה בה מה שירא
אלא באחד משני שרשים או בשניהם יחד וכש׳ בהיות כל מה שזכר בטלמיוס מגלגל
סבוב הירח ונטותו לצד נקודה יוצאת חוץ למרכז העולם וחוץ למרכזו היוצא ימצ׳ בו
מה שימנה כפי הנחת השרשי׳ ההם לא יחסר הלק אחד ויעיר על אמתת זה אמתת
הלקויות הנמנות בשרשים ההם תמיד ודקדק עתותם וזמני חשבם ושיעורו ואיך
יצוייר עוד שוב הככב עם שאר תנועותיו מבלתי גלגל היקף ואיך אפשר עוד שידומה
שים גלגל או תנועה סביב לא מרכז עומד והו הבלבול באמת וכבר בארתי לך פנים
בפנים שזה כלו לא יתחייב בעל התכונה שאין כונתו שיגיד לנו צורת מציאות הגלגלי׳
איך הוא אבל כוונתו שיניח תכונה שיתכן בה שיהיו התנועות סבוביות ושוות
ומסכימות למה שיושג לעין יהיה הענין כן או לא יהיה וכבר ידעת שאבו בכר בן
אצאיג יספק בדבריו בטבעים הודע ארסטו׳ יציאת מרכז השמש׳ ושתק מכנו והתעס׳
במה שיתחייב מן הנטיה להיות פעל יציאת המרכז אינו מובדל מפעל הנטייה או
לא השיגהו והאמת שהוא לא השיגהו ולא שמעו כלל כי הלמודים לא נשלמו בזמנו
ואלו שמעו היה מכחיש אותו הכחשה גדולה ואלו התבאר לו היה נבוך בכל מה
שהניחו בזה המין מבוכה גדולה ואשר אמרתיו לפנים הוא אשר אשנהו עתה והוא
שכל מה שזכרו ארסטו מתחת גלגל הירח נמשך על ההקש והם עניינים ידועי׳ העלה
מתחייב קצתם לקצתם ומקומות החכמה בהם וההשגחה הטבעית מבוארים גלויים
ואמנם כל מה שבשמים לא ידע האדם דבר ממנו אלא בזה השעור הלמודי המעט
ואתה תראה מה שבו ואני אומר על צד מליצת השיר השמים שמים לי׳ והארץ נתן
לבני אדם ר׳ל שהש״ם לבדו ידע אמתת השמים וטבעם ועצמם וצורתם והנעתם
וסבותם על השלמות אמנם מה שתחת השמים נתן יכולת לאדם לדעתו מפני שהוא
עולמו וביתו אשר ירד בו והוא חלק ממנו וזהו האמת כי סבות הראיה על השמים
נמנעות אצלינו כבר רחקו ממנו ונעלו במקום ובמעלה והראיה הכוללת מהם שהם
הורונו על מניעם אבל שאר עניגם הוא עניין לא יגיעו שכלי האדם לידיעתו והטריח
המחשבות במה שלא יגיעו להשגתו ואין כלי להם שיגיעו בו אמנם הוא חסרון דעת
או מין מהשגעון אבל נעמד אצל היכלת ונניח הענין במה שלא ישג בהקש׳ למי
שבאהו השפע האלהי העצום עד שיהיה ראוי שנאמר עליו פה אל פה אדבר בו וזה
תכלית מה שאצלי בזאת השאלה ואפשר שיהיה אצל זולתי מופת יתבאר לו בו
אמתת מה שסופק אצלי ותכלית בחירתי לאמת שאני בארתי והגדתי בלבולי באלו
העניינים ואני לא שמעתי מופת על דבר מהם ולא ידעתי׳

פרק כה

דע כי אין בריחתינו מן המאמ׳ בקדמות העולם מפני הכתובי׳

אשר באו בתורה בהיות העולם מחודש כי אין הכתובים המורים על חדוש העולם יותר מן הכתובים המורים על היות השם גשם ולא שערי הפרוש סתומים בפנינו ולא נמנעים לנו בעניין חדוש העולם אבל היה אפשר לנו לפרשם כמו שעשינו בהרחקת הגשמות ואולי זה היה יותר קל הרבה והיינו יכולים יותר לפרש הפסוקי׳ ההם ולהעמיד קדמות העולם כמו שפרשנו הכתובים והרחקנו היותו יתעלה גשם ואמנם הביאנו שלא לעשות זה ושלא נאמינהו שתי סבות האחת מהם שהיות השם בלתי גשם יתבאר במופת ויתחיי׳ בהכרח שיפורש כל מה שיחלוק על פשוטו המופת ויודע שיש לו פירוש בהכרח וקדמות העולם לא התבאר במופת ואין צריך שידחו׳ הכתובים ויפורשו מפני הכרעת דעת שאיפשר להכריע סותרו בפנים מן ההכרעות וזה סבה אחת והסבה השנית כ׳ האמיננו שהשם יתעלה בלתי גשם לא יסתור לנו דבר מיסודי התורה ולא יכזיב מאמר כל נביא ואין בו אלא מה שיחשבו הפתאים שבזה כנגד הכתוב ואינו כנגדו כמו שבארנו אבל הוא כוונת הכתוב אבל אמונת הקדמות על הצד אשר יראה אותו ארסטו שהוא על צד החיוב ולא ישתנה טבע כלל ולא יצא דבר חוץ ממנהגו הנה היא סותרת הדת מעקרה ומכזבת לכל אות בהכרח ומבטלת כל מה שתיחל בו התורה או תפחיד ממנו האלהי׳ אלא אם יפורשו האותות ג״כ כמו שעשו בעלי התוך מן הישמעאלי׳ ויצא בזה למין מן ההזי׳ ואמנם אם יאמן הקדמות על הדעת השני אשר בארנוהו והוא דעת אפלטון והוא שהשמי׳ גם כן הוים נפסדים הדעת ההוא לא יסתור יסודי התורה ולא תמשך אחריו הכזבת האותות אבל העברת ואיפשר שיפורשו הכתובים עליו וימצאו לו דמיונות רבות בכתובי התורה וזולתם שאיפשר להתלות בהם וגם יהיו לראיה אבל אין הכרח מביא אותנו לזה אלא אם התבאר הדעת ההוא במופת אמנם כל עת שלא יתבאר במופת לא זה הדעת נטה אליו ולא הדעת ההוא ג״כ נביט אליו כלל אבל נבין הכתובים כפשוטיהם ונאמר כי התורה הגידתנו עניין לא יגיע כחנו להשגתו והאות מעיד על אמתת טענותינו ודע כי עם האמנת חדוש העולם יהיו האותות כלם אפשריות ותהיה התור׳ אפשרית ותפול כל שאלה שתשאל בזה העניין עד אם יאמר למה שם השם נבואתו בזה ולא נתנה לזולתו ולמה נתן השם תורתו לאומ׳ מיוחדת ולא נתנה לאומה אחר ולמה נתנה בזה הזמן ולא לפניו ולא לאחריו ולמה צוה באלו המצות והזהיר באלו האזהרו׳ ולמה יחד הנביא באלו הנפלאות הנזכרות ולא היו זולתם ומה כוונת השם באלו התורות ולמה לא שם אלו העניינים המצווה בהם והמוזהר מהם בטבענו אם היתה זה כוונתו יהיה מענה אלו השאלות כלם שיאמר כן רצה או כן גזרה חכמתו כמו שהמצי׳ העולם כשרצה על זאת הצורה ולא נידע רצונו בזה או אפני החכמה ביחד צורתו וזמנו כן לא נדע רצונו או חיוב חכמתו ביחד כל מה שקדמה השאלה עליו ואם יאמר אומר שהעולם כן התחיי׳ יתחייב בהכרח שישאלו השאלות ההם כלם ואין לצאת מהם כי א׳ במענים מגנים יקבצו ההכזבה והבטול לכל פשוטי

התורה אשר אין ספק בהם למשכיל שהם כפי הפשוטים ההם ומפני זה היא הבריחה מזה הדעת ולזה כלו ימי החשובים ויכלו. בחקירה על זאת השאלה שאלו התבאר החדוש במופת ואפי׳ על דעת אפלטון יפול כל מה שדברו עלינו הפילוסופים סרה וכן אלו התאמת להם מופת על הקדמות על דעת ארסטו תפל התורה בכללה ויעתק העניין לדעות אחרות הנה כבר בארתי לך כי העניין כלו נתלה בזה המבוקש ודעהו

פרק כו

ראיתי לר׳ אליעזר הגדול דברים בפרקים המפורסמי׳ הנודעים בפרקי ר׳ אליעזר לא ראיתי מעולם יותר זרי׳ מהם בדברי אדם מן הנמשכי׳ אחר תורת משה רבינו עליו השלום וזה שהוא אמר דבר שמע לשונו אמר שמים מאי זה מקום נבראו מאור לבושו לקח ונטה כשלמה והיו נמתחין והולכין שנ׳ עוטה אור כשלמה נוטה שמים כיריעה והארץ מאי זה מקום נבראת משלג שתחת כסא הכבוד לקח וזרק שנ׳ כי לשלג יאמר הוה ארץ זה לשון זה המאמר שנ׳ שם ואני תמי׳ זה החכם מה האמין אם האמין כי הוא מן השקר שימצא דבר לא מדבר ואי׳ אפשר מבלתי חמר יתהוה ממנו מה שיתהוה ולזה בקש לשמים ולארץ מהיכן נבראו ואי׳ זה דבר הגיע מזה המענה יתחייב שיאמר לו ואור לבושו מהיכן נברא ושלג שתחת כסא הכבוד מהיכן נברא וכסא הכבוד עצמו מהיכן נברא ואם ירצה באור לבושו דבר בלתי נברא וכן כסא הכבוד דבר בלתי נברא יהיה זה רחוק מאד וגם יהיה מודה בקדמות העולם אלא שהוא כפי דעת אלפלטון אמנם היות כסא הכבוד מן הנבראי׳ החכמים כתבו בזה אבל על פנים זרים אמרו שהוא נברא קודם בריאת העולם אמנ׳ כתובי הספרים לא זכרו בו בריאה כלל בלתי מאמר דוד עליו השלום י׳ בשמי׳ הכין כסאו והוא מאמר יסבול הפירוש מאד אמנם הנצחות בו הנה כתוב אתה י׳ לעולם תשב. כסאך לדור ודור ואם היה ר׳ אליעזר מאמין קדמות הכסא אם כן יהיה תאר לשם לא גוף נברא ואיך אפשר שיתהוה דבר מתואר ויותר נפלא מאמרו אור לבושו כוף דבר היא דבר יבלבל על בעל הדת היודע אמונתו מאד מאד ולא התבאר לי בו פרוש מספיק ואמנם זכרתיו לך שלא תטעה בזה אלא שעל כל פנים כבר הועילנו בו תועלת גדולה שהוא באר שחמר השמים בלתי חמר הארץ

ושהם שני חמרים נבדלי׳ מאד האחד מיוחס לו יתעלה למעלתו וגדלתו והוא מאור לבושו והחומר האחר רחוק מאורו יתעלה וזהרו והוא החומר התחתון וטמהו משלג שהוא תחת כסא הכבוד וזהו אשר שמני שאפרש מאמר התורה ותחת רגליו כמעשה לבנת הספיר שהם השיגו במראה הנבואה ההיא אמתת החמר הראשון והתחתון כי אנקלו׳ שם רגליו שבים אל הכסא כמו שבארתי לך וזה באר שהלבן ההיא שתחת הכסא הוא חמר הארץ וכבר שנה ר׳ אליעזר זה העניין בעצמו וגלה בו רל׳ היותם שני חמרים עליוני ותחתוני ושאין חומר הכל אחד וזהו סוד גדול לא תקל בביאור גדולי חכמי ישרא׳ בו שהוא סוד מסודות המציאות וסתר מסתרי התורה בבראשית רבה אמר ר׳ אליעזר אומר כל מה שיש בשמים בריאתו מן השמי׳ וכל מה שיש בארץ בריאתו מן הארץ והתבונן איך באר לך זה החכם כי חמר כל

מה שבארץ חמר אחר משותף ר״ל כל מה שתחת גלגל הירח וחמר כל השמים ומה שבהם חמר א חר אינו זה ובאר בפרקיו וה התרוש המוסיף ר״ל מעלת ההמר התוא וקירבתו לו וחסרון וה וגבול מקומו גב ודע זה

פרק כי

כבר בארתי לך שהאמנת הרוש העולם היא יסוד התורה כלה בהכרח אמנם הפסדו אחר שהתחרש ונתהוה אינו אצלינו יסוד תורה ולא יפסיד עלינו רבר מאמוניתנו בהאמנת התמדתו ואולי תאמר הלא כבר התבאר שכל הוה נפסר ואם היא נתהוה הנה יפסר רע כי זה לא יתחייב לנו שאנחנו לא אמרנו שנתהוה כמשפט התהוות הרברים הטבעיים המחויבים לסרר הטבעי כי המתהווה ההוא על המנהג הטבעי יתחייב הפסדו בהכרח על מנהג הטבעי כי כמו שטבעו חייב שלא יהיה נמצא ואחר כן היה כן כמו כן בהכרח יחיב שלא יהיה נמצא כן לעולם שכבר התאמת שיאת ההויה בלתי מתמתר החיוב לו לפי טבעו אמנם לפי טענתינו התורי״ת אשר היא מצאות הרברים והפסרם לפי רצונו יתעלה לא על צר החיוב לא יתחייב לנו לפי זה הרעת שהוא יתעלה כאשר המציא רבר לא היה נמצא שיפסר הנמצא ההוא בהכרח אבל העניין נתלה ברצונו ואם ירצה יפסידהו ואם ירצה ישאירהו או בגזרת חכמתו הנה הוא אפשר שישאירהו לנצח נצחים ויתמידהו בהתמדתו יתעלה כבר ידעת שכסא הכבוד אשר כתבו החכמים בהיותו נברא שלא אמרו כלל שיעדר ולא נשמע כלל ברברי נביא ולא חכם שכסא הכבוד יפסר או יעדר אבל הכתובים אומרי׳ בנצחותו וכן נפשו׳ החשובי׳ הם לפי רעתנו נבראו׳ לא יעדרו כלל ולפי קצת דיעות מי שימשך אחר פשוטי המדרשות שגופותיהם גם כן יהיו מעונגים תמיד לנצח נצחים כאמונת מי שהתפרסמה אמונתם באנשי גן ערן סוף רבר העיון יחיב שלא יתחייב הפסר העולם בהכרח ולא נשאר אלא צר הגרת הנביאים והחכמי׳ אם באה ההגרה בשזה העולם יפסר עכ״פ או לא כי רב המוניגו יאמינו שזה באה ההגרה בו ושזה העולם יפסר כלו והנה אבאר לך כי העניין אינו כן אבל כתובים רבים באו בנצחותו וכל מה שבא מפשוטו כל רבר שיראה ממנו שיפסר העניין מבואר בו מאד שהוא משל כמו שאבאר ואם ימאן זה אחד מן הנמשכים אחר פשוטי הרברים ואמר שאי אפשר לו מבלתי שיאמין הפסרו לא יקפידו עליו אלא צריך שיודיעוהו שאין הפסרו הכרחי להיותו מחודש אבל יאמן זה לפי רעתו בהאמין למגיר במשל ההוא אשר הבינהו הוא כפשוטו ואין הפסר בזה בתורה בשום פנים

פרק כח

הרבה מאנשי תורתינו חשבו כי שלמה ע״ה יאמין הקרמות וזה פלא איך ירמו באדם שהוא מאנשי תורת משה רבנו ע״ה שיאמין בקדמות ואם יחשוב אדם שזה נטיה ממנו מדיעות התורה ויציאה מעקרי הרת וחלילה לאהי׳ איך קבלוהו ממנו רב הנביאים והחכמים ולא חלקו עליו בו ולא גנוהו לאחר מותו כמו שנמצא שחיבו בנשים נכריות וזולתם ואמנם הביא לחשוב זה עליו מאמר החכמים בקשו לגנוז ספר קהלת מפני שדבריו נוטים לדברי מינות וכן הוא העני׳

בלא ספק ר״ל שבפשוטו של ספר ההוא ענייני נוטים לצד דיעות זרות מדעת התורה
יצטרכו לפירוש ואין הקדמות מכללם ואין לו פסוק יורה על הקדמות ולא ימצא לו
בשום פנים פסוק מבואר בקדמות העולם ואמנם יש לו פסוקים מורים על נצחותו
והוא אמת ובאשר ראו כתובים מורים על נצחותו חשבו שהוא מאמין שהוא בלתי
מחודש ואין העניין כן אמנם לשונו בנצחות הוא אמרו והארץ לעולם עומדת עד
שהוצרך מי שלא שער כוה החדוש שיאמר הזמן המשוער לה וכן יאמרו באמרו ית׳
עוד כל ימי הארץ שהוא כל ימי הנגזרים לה ואני תמיה מה יאמרו במאמר דוד יסד
ארץ על מכוניה בל תמוט עולם ועד ואם יהיה גם כן אמרו עולם ועד לא יחייב הנצחו׳
יהיה הא׳ ית׳ אם כן יש לו מדת זמן אחת כי הכתוב אמר בנצחותו יתעלה ה׳ מלך
עולם ועד ואשר הדעיהו שהעולם לא יחייב הנצחות אא כשיחובר בו עד אם אחריו
באמרו עולם ועד או לפניו באמרו עד עולם אם כן מאמר שלמה לעולם עומדת
למטה ממאמר דוד בל תמוט עולם ועד וכבר באר דוד ע״ה וגלה נצחות השמים
והתמדת חקיהם וכל מה שבהם על עניין לא ישתנה לעולם ואמרו הללו את י׳ מן
השמים וכו׳ כי הוא צוה ונבראו ויעמידם לעד לעולם חק נתן ולא יעבור רצוני לומר
שאלו החקים אשר חקקם לא ישתנו לנצח כי זה החק רמז לחקות שמים וארץ
הקודם זכרם אלא שהוא ביאר שהם נבראים ואמר כי הוא צוה ונבראו ואמר ירמיה
עליו השלום נותן שמש לאור יומם חקות ירח וכככבים לאור לילה אם ימושו החקי׳
האלה מלפני נאם י׳ גם זרע ישראל ישבתו מהיות גוי כבר גלה גם כן שהם אעפ׳ שהיו
נבראים רצוני לומר אלו החקים הם לא ימושו וכשיבוקש זה ימצא בזולת דברי
שלמה עליו השלום וכבר זכר גם כן שלמה שאלו מעשי הא׳ רצוני לומר העולם ומה
שבו עומדים על טבעם לנצח ואעפ׳ שהם עשויים אמר כי כל אשר יעשה הא׳הים הוא
יהיה לעולם עליו אין להוסיף וממנו אין לגרוע הנה כבר
הגיד בזה הפסוק שהעולם ממעשה האל ושהוא נצחי ונתן העלה גם כן בנצחותו והוא
אמרו עליו אין להוסיף וממנו אין לגרוע שזהו עלה להיותו לעולם כאלו אמר כי הדבר
אשר ישתנה אמנם ישתנה מפני חסרון שיש בו וישלם או תוספת בו אין צרך אליה
ותחסר התוספת ההיא אמנם פעולות השם יתעלה אחר שהם בתכלית השלמות ואי
אפשר התוספת בהם ולא החסרון מהם אם כן הם יעמדו כפי מה שהם עליו בהכרח
שאי אפשר המצא דבר מביא לשנויו וכאלו הוא גם כן נתן תכלית טנה למה שנמצא
או התנצל על מה שישתנה בסוף הפסוק באמרו והא׳הים עשה שיראו מלפניו ר״ל
התחדש הנפלאות ואמרו אחר כן מה שהיה כבר הוא ואשר להיות כבר היה והא׳הי׳
יבקש שהוא רוצה יתעלה התמדת המציאות והמשך קצתו אחר קצתו ואמנם זה אש׳
זכרו משלמות פעולות השם יתעלה ושאין צד אפשרות להוסיף עליהם ולא לחסר
מהם הנה כבר גלהו ארון החכמים אמר הצור תמים פעולו רצוני לומר שפעולותיו
כלם ר״ל בריאותיו על תכלית השלמות ולא התערב בהם חסרון כלל ואין בהם מותר
ולא דבר בלתי צריך אליו וכן כל מה שיגזור לנבראות ההם ומהם כלו צדק גמור
ונמשך אחר גזרת חכמה כמו שיתבאר בקצת פרקי זה המאמר .

פרק כט

דע כי מי שלא יבין לשון ארם
כשישמעהו מדבר ידע בלא
ספק שהוא מדבר אלא שלא ידע כונתו ויותר גדול מזה שהוא ישמע מדבריו מלות
הם כפי לשון המדבר מורות על עניין אחד ויזדמן במקרה שתהיה המלה ההיא
בלשון השומע מורה על הפך העניין ההוא אשר רצהו המדבר ויחשוב השומע
שהוראתה אצל המדבר כהוראתה אצלו כאלו שמע ערבי איש עברי יאמר אבה
אבה יחשוב הערבי שהוא מספר על איש שהוא מאס עניין אחד ומאנו והעברי אמנ
ירצה שהוא ישר בעיניו הענין ורצהו וכן יקרה להמון בדברי הנביאי שוה בשוה קצת
דבריהם לא יבין כלל אבל כמו שאמר ותהי לכם חזות הכל כדברי הספר החתום
וקצתו יבין ממנו ההפך או כותרו כמו שאמר והפכתם את דברי אלהי חיי ודע כי לכל
נביא דבר איוד מיוחד בו כאלו לשון האיש ההוא כן תביאהו לדבר הנבואה המיוחדת
בו לפי שיבינהו ואחר זאת ההקדמה תדע כי ישעיהו עליו השלו נמשך בדבריו
הרבה מאד ובדברי זולתו מעט כי כשהגיד על נתיצת עם או אבדן אומה גדולה
יספרהו בלשון שהכוכבים נפלו והשמים אבדו והגוו והשמש
קדרה והארץ חרבה ורעשה והרבה מכיוצא באלו ההשאלות וזה כמו שיאמר אצל
הערב למי שמצאהו פגע גדול נהפכו שמיו על ארצו וכן כשיספר בהתחדש הצלחת
אומה יכנהו בתוספת אור השמש והירח והתחדש שמים והתחדש ארץ וכיוצא בזה
כמו שהם ז״ל והנביאים כשיספרו אבדן איש או אומה או מדינה ויחסו ענייני כעס
וחרון גדול לבורא יתעלה עליהם ובשיספרו הצלחת עם יחסו לשם ענייני שמחה
וצהלה ויאמרו בעניין הכעס עליהם יצא וירד ושאג והריעים ונתן קולו והרבה כמו זה
ויאמרו גכ צוה ואמר ופעל ועשה וכיוצא בזה כמו שאספר וכן כשיגיד הנביא על
אבדן אנשי מקום אחר פעמים יחליף מקום אנשי המקום ההוא במין כלו כמו שאמ
ישעיה ורחק יי את האדם והוא רוצה לומר אבדת ישראל ואמר צפניה כזה והכרתי
את האדם מעל פני האדמה ונטיתי ידי על יהודה ודע זה גם כן ואחר אשר ספרתי
לשונם בכלל הכלל אך אמתתו ומופתו אמר ישעיהו כאשר שלחו השם להנבא
בהנתץ מלכות בבל ואבדת סנחריב ונבוכדנאצר הקם אחריו בהפסק מלכותו והתחי
לספר במפלתם בסוף מלכותם והיותם מנוצחים ומה שישיגם מן הרעות המשיגות
לכל מנוצח בורח מתגבורת החרב אמר כי כוכבי השמים וכסיליהם לא יהלו אודם
חשך השמש בצאתו וירח לא יגיה אורו ואמר בזה הספור גם כן על כן שמים ארגיז
ותרעש הארץ ממקומה בעברת יי צבאות ביום חרון אפו ואיני חושב ששום אדם הגיע
ממנו הסכלות והעורון ונמשך אחר פשוטי ההשאלות והמאמרי הספוריים שיחשוב
שכוכבי השמים ואור השמש והירח נשתנו בשנתצה מלכות בבל ושהארץ יצאה
ממרכזה כמו שזכר אבל זה כלו ספור עניין המנוצח שהוא
בלא ספק יראה כל אור שחרות וימצא כל מתוק מר וידמה כל הארץ תצר בו והשמי
נהפכים עליו וכן כאשר התחיל לספר מה שהגיע אליו עניין ישראל מן הדלות והכניעה
כל ימי סנחריב הרשע במשלו על כל ערי יהודה הבצורות ושבים והנגפים והתבח

הצרות עליהם מאצל ואבדת ארץ ישרא׳ כלה או בידו אמר פחד ופחת ופח עליך יושב הארץ והיה הנס מקול הפחד יפל אל הפחת והעלה מתוך הפחת ילכד בפח כי ארובות ממרום נפתחו וירעשו מוסדי ארץ רוע התרועעה הארץ פור התפוררה ארץ מוט התמוטטה ארץ נוע תנוע ארץ כשכור וגו׳ ובסוף זה המאמר כשהתחיל לספר מה שיעשה הש״ב בסנחריב ואבדת מלכותו הרמה על ירושלים ובשת יבישהו השם עליה אמר ממשל וחפרה הלבנה ובושה החמה כי מלך י׳ צבאות אמנם יב״ע פי׳ אלו הדברים פירוש נאה ואמר כי כשיקרה לסנחריב מה שיקרה על ירושלים או ידעו עובדי הכוכבים שזה פעל אלהי׳ ויתעלפו ויבהלו ואמר ויתכהלון דפלחין לפלחין לסיהרא ויתכבשון דסגדין לשמשא ארי תתגלי מלכותא ד׳ וגו׳ וכאשר התחיל גם לספר איך תהיה מנוחת ישרא׳ אחרי מות סנחריב ודשנות ארצם וישובה והתנשא מלכותם על ידי חזקי׳ אם ממשל שאור השמש והירח יוסי׳ כי כמו שזכר על המנוצח שאור השמש והירח יסור וישוב החשך בערך אל המנוצח כן אודם יוסיף אצל המנצח ואתה תמצא זה תמיד שהאדם כשתמצאהו צרה גדולה יחשכו עיניו ולא יוך אורי ראותו למה שיעכר הרוח הרואה מן המותר העשני ולחלשתו ומעוטו גם לדב האבל והתקבץ הנפש ובהפך עם השמחה והתפשט הנפש לחוץ זוך הרוח יראה האדם כאלו האור מוסיף על מה שהיה אמר כי עם בציון ישב בירושלם בכה לא תבכה וכו׳ וסוף המאמר והיה אור הלבנה כאור החמה ואור החמה יהיה שבעתים כאור שבעת הימים ביום חבוש י׳ את שבר עמו ומ׳ מכתו ירפא ר״ל הקים כשלונם מיד סנחריב הרשע ואמנם אמרו כאור שבעת הימים המפרשים אמרו שהוא רוצה בו הריבוי כי העברים ירבו בשבעה ואשר יראה לי שהוא רומז אל שבעת הימים של חנכת הבי׳ אשר היו בימים שלמה אשר לא היתה מעולם לאמה מעלה והצלחה ושמחת הכל כמו שהיתה בימי׳ ההם ואמר שרום מוהם והצלחהם אז יהיו כמו השב״ע הימים ההם וכאשר ספר אבדן ארום הרשעה אשר היו מציקים לישרא׳ אמר וחלליהם ישלכו ופגריהם יעלה באשם ונמסו ההרים מדמם ונמקו כל צבא השמים ונגלו כספר השמים וכל צבאם יבול כנבול עלה מגפן וכנובלת מתאנה כי רותה בשמים חרבי הנה על אדום תרד וגו׳ והתבוננו אתם בעלי העינים הישי׳ באלו הפסוקים רבר יסופק או יביא לחשוב כשהוא תאר ענין ישיג השמים ואם זה כא׳ משל להנתץ מלכותם וסור סתר השם מהם והשפלם ושחות גדוליהם במהרה וקלות

ובאלו יאמר כי האישים אשר היו ככבכים בעמידה וברוממות מעלה ורחק מן השנוי נפלו במהרה כנבול מגפן וכנובלת מתאנה וזה מבואר מאד ואין צריך לזכרו בזה המאמר כל׳ להאריך בו אלא שהביא ההכרח אליו להיות ההמון ואף מי שיחשב בהם שהם סגולות יביאו ראיה בזה הפסוק מבלתי בחינה למה שבא לפניו ולאחריו ולא עיון באי זה ענין נאמר אלא כאלו הוא הגדה באתנו בתודה על דברים יארעו לשמים באחרית הימים כמה שבאתנו ההגדה בהתהוותם ועוד כאשר התחיל ישעי׳ לבשר את ישראל באבדת סנחריב וכל האומות והמלכים אשר עמו כמו שנתפרס והעוזרים בעזרת השם יתעלה לא דבר אחר אמר להם ממשל ראו איך נמקו השמי׳

ההם ונפסדו ובלתה הארץ ההיא וימות מי שעלי ואתם נעורים כאלו אמר שהם אשר
מלאו את הארץ והיה נחשב בהם העמירה והקיום כשמי על דרך גוזמה אברו מהר
וכלו ככלות העשן ועניניהם הקימי כקיימות הארץ יאברו העניני ההם כאברת הכג
הכלה תחלת זה הענין אמר כי נחם הציון נחם כל חרבותיה וגו הקשיבו אלי עמי
וגו קרוב צדקי יצא ישעי וגו שאו אל השמים עיניכם והביטו אל הארץ מתחת כי שמי
כעשן נמלחו והארץ כבגד תבלה ויושבי כמו כן ימותון וישועתי לעולם תהיה וצדקתי
לא תחת ואמר בשוב מלכות ישראל וקיומו והתמדתו שהשם יחרש שמים וארץ
כי כבר נמשך זה בדבריו שישיב מלכות המלך כאלו הוא עולם מיוחד לו ר׳ לומר
השמי והארץ וכאשר התחי בנחמות ואמר אנכי אנכי אנחמכם ומה שרבק בוה אמר
ואשים דברי בפיך ובצל ידי כסיתיך לנטוע שמים וליסוד ארץ ולאמר לציון עמי אתה
ואמר בהשאר המלכות לישראל וסורו מן הגדולים המפורסמים כי ההרים ימושו
וכו ואמר בהתמדת מלכות המשיח ושלא תנתן מלכות ישראל אחרי כן אמר לא
יבא עוד שמשך וגו ועוד כי ישעיהו הנהיג דבריו על אלו השאלות הנמשכית למי
שיבין ענייני הדברי וספר ענייני הגלות ופרטיהם ואחר כן ספר שוב המלכות והבהות
האבל כלו ואמר ממשל אני אברא שמים אחרים וארץ אחרת וישכחו הראשונים
וימחה וכרב ואחר כן באר זה ברבקות המאמר ואמר זה אשר אמרתי אברא אני רוצ
בו שאני אשימכם בעניין שמחה תדירה והרוה מקום האבל ההוא והצער ולא יזכר
האבל ההוא הקודם ושמע סדר הענינים להרבק הפסוקים המורים עליהם איך באה
תחלת פתיחת זה הענין אמר חסדי י׳ אזכיר תהלות י׳ וגו ואחר כן ספר חסדיו יתעלה
עלינו תחלה וינטלם וינשאם כל ימי עולם וגו ומה שרבק בו ואחר כן ספר ממשלת
האויבי עלינו צרינו בוססו מקדשך היינו מעולם ומה שרבק בו אחר כן ספר מריינו
ואמר והמה מרו ועצבו את רוח קדשו ומה שרבק בו ואחר כן התפלל בעבורנו ואמר
אל תקצף י׳ עד מאד ומה שרבק בו ואחר כן זכר אפני התחייבנו לרוב מה שנוגענו בו
שנקראנו אל האמת ולא ענינו אמר נדרשתי ללא שאלו וגו ואחרי כן יעד במחילה
וברחמי ואמר כה אמר י׳ כאשר ימצא התירוש באשכול ומה שנרב בזה ואחר כך יעד
רע לאשר המסונו ואמר הנה עבדי יאכלו ואתם תרעב ואחר כן כמך לזה וכרו שזאת
האומה יתקנו אמונותיה והיה ברכה בארץ ותשכח כל מה שקרם מאלו הענינים
המהחלפים ואמר דבר זה לשוב ולעבדיו יקרא שם אחר אשר המתבר בארץ יתבר
באלהי אמן והנשבע בארץ ישבע באלהי אמן כי נשכחו הצרות הראשונות וכי נסתרו
מעיני כי הנני בורא שמי חרשים והארץ החדשה ולא תזכרנה הראשונות ולא תעלינ
על לב כי אם שישו וגילו עדי עד אשר אני בורא כי הנני בורא את ירושלים גילה
ועמה משוש וגלתי בירושלים וגו הנה כבר התבאר לך הענין כלו ונגלה והוא כי
כאשר אמר כי הנני בורא שמים חדשים והארץ חדשה פירש זה מיד ואמר כי הנני
בורא את ירושלים ועמה משוש ואחר זאת ההקדמה אמר שענייני האמונה ההם
והשמחה בה אשר יערתיך אני שאבראם וימלאו את הארץ כמו שהם עומרים תמיד
כי האמונה באלהים והשמחה באמונה ההיא הם שני עניינים אי אפשר שיסורו ולא

ישתנו לעולם ממה שהגיע אליו ואמר כמו שענין האמונה
ההיא והשמחה בה אשר יערתי שימלאו הארץ תמידים קיימים כן יתמיד זרעכם
ושמכם והוא אמרו אחר זה כי כאשר השמים החדשים והארץ החדשה אשר אני
עושה עומדים לפני נאם י׳ וגומר כי פעמים ישאר הזרע ולא ישאר השם כמו שתמצא
אומות רבות אין ספק שהם מזרע פרס או יון אלא שלא יודעו בשם מיוחד אבל כללה
אותם אומה אחרת וזה גם אצלי הערה על נצחות התורה אשר בעבורה יש לנו שם
מיוחד וכאשר באו אלה השאלות בישעיה הרבה מפני זה פרשתים כלם וכבר בא
מהם בדברי זולתו אמר ירמיהו בספור חרבן ירושלם בעונות אבותינו ראיתי את
הארץ והנה תוהו ובוהו ואמר יחזקאל בספור אבדת מלכות מצרים ומיתת פרעה על
יד נבוכד נאצר אמר וכסותי בכבותך שמים והקדרתי את כוכביהם שמש בענן
אכסנו וירח לא יגיה אורו כל מאורי אור בשמים אקדירם עליך ונתתי חושך על
ארצך נאם י׳ ואמר יואל בן פתואל בארבה העצום אשר בא בימיו אמר לפניו רגזה
הארץ רעשו שמים שמש וירח קדרו לפניו וכוכבים אספו נגהם ואמר עמוס בספור
חרבן שמרון והבאתי השמש בצהרים והחשכתי לארץ ביום אור והפכתי חגיכם וגומר
ואמר מיכה באבדת שמרון נמשך על המאמרים הספוריים המפורסמים הידועים כי
הנה י׳ יוצא ממקומו וירד ודרך על במותי ארץ ונמסו ההרים וגו ואמר חגי בנתיצת
מלכות פרס ומדי ואני מרעיש את השמים ואת הארץ את הים ואת החרבה והרעשתי
את כל הגוים ובצבוא יואב על ארום כאשר התחיל לספר איך היתה חולשת האומה
ושפלותה מלפנים והיותם מנוצחים נגפים ונעתר ה׳ לעורם עתה אמר הרעשת
ארץ פצמתה רפה שבריה כי מטה ואמר עוד בענין שאנחנו לא נירא כשימותו
האומות ויאבדו להיותנו נשענים על ישועתו יתעלה לא על חרבינו וכחינו כמו שאמר
עם נושע בי׳ מגן עזרך ואמר על כן לא נירא בהמיר הארץ ובמוט הרים בלב ימים
ובא בספור טביעת המצריים ראוך מים יחילו אף ירגזו תהומות

קול רעמך בגלגל ובו׳ רגזה ותרעש הארץ הבנהרים חרה י׳ וגו׳ עלה עשן באפו
ובן בשירת דבורה ארץ רעשה ובו ובא מזה הרבה ומה שלא אזכור ממנו ינשא על
מה שזכרתי אמנם מאמר יואל ונתתי מופתים בשמים ובארץ דם ואש ותמרות עשן
השמש יהפך לחשך והירח לדם לפני בא יום ה׳ הגדול והנורא והיה כל אשר יקרא
בשם י׳ ימלט כי בהר ציון ובירושלים תהיה פליטה וגו׳ והטוב אצלי שהוא מספר מיתת
סנחריב על ירושלים ואם לא תרצה זה יהיה ספורו מיתת גוג ומגוג על ירושלים בימי
מלך המשיח עם היותו גם בלתי נזכר בזה הענין אלא רוב ההרג משריפת האש
ולקות המאורות ואולי תאמר איך יקרא יום י׳ הגדול והנורא יום מיתת סנחריב
בפירושנו הנה תדע כי כל יום שתהיה בו ישועה גדולה או מכה גדולה יקרא יום י׳
הגדול והנורא כי גדול יום ה׳ ונורא מאד ומי יכילנו והענין אשר נלך סביבו כבר
התבאר והוא שהפסד זה העולם והשתנותו ממה שהוא עליו או השתנות דבר מטבעו
והמשכו אל השנוי ההוא הוא דבר שלא בא אלינו בזה דברי נביא ולא דברי חכמים
ועוד כי אומרם שיתא אלפי הוי עלמא וחד חרוב אינו העדר המציאות לגמרי ואמר

ודר חריב תורה על השאר הזמן וזה עוד מאמר יחיד והוא על צורה אחר ואשר תמצא
לכל החכמים תמיד והוא יסוד יעשה ממנו ראיה כל אחר מחכמי משנה וחכמי
תלמוד הוא אמרו אין כל חדש תחת השמש ושאין שם התחדשות בשום פנים ולא
בשום סבה עד שמי שלקח שמים חדשים והארץ חדשה על מה שחשב אמר אף
שמים שהן עתידין להבראות כבר ברואים ועומדים שנאמר עומדים לפני יעמדו לא
נאמ׳ אלא עומדים והביא ראיה באמרו אין כל חדש תחת השמש ולא תחשוב שזה
סותר למה שבארנו אבל אפשר שהוא רוצה שהענינים ההם היעודים הטבע המחוי׳
אותם או מששת ימי בראשית הוא נברא וזה אמת אמנם אמרתי שלא ישתנה דבר
מטבעו וימשך על השנוי ההוא להשמר מן הנפלאות כי אעפ׳ שנהפך המטה לנחש
ונהפכו המים לדם והיד הטהורה הנכברת לבנה מבלתי סבה טבעית מחייבת אותם
הענינים ההם והדומה להם לא ימשכו ולא שבו טבע אחר אבל כמו שאמר ז״ל עולם
כמנהגו הולך זהו דעתי והוא שצריך שיאמן אעפ׳ שהחכמים ז״ל כבר אמרו בנפלאו׳
דברים זרים מאד תמצאם כתובים בבראשית רבה ובמדרש קוהלת והענין ההוא
הוא שהם רואים נפלאות הם ממה שבטבע גם כן על צד אחר וזה שהם אמרו כי
כשברא השם יתעלה זה המציאות והטביעו על אלו הטבעים שם בטבעים ההם
שיתחדש בהם כל מה שיתחדש מהנפלאות בעת חדוש׳ ואומר הנבי׳ שהודיעהו הש׳
בעת אשר יאמר בו מה שיאמר ויפעל הדבר כמו ששם בטבעו בשורש מה שהוטבע
וזה אם הוא כמו שתראהו הוא הוא מורה על מעלת האומר והיות קשה בעיניו מאד
שישתנה טבע אחר מעשה בראשית או יתחדש רצון אחר שהונחו כן ובא ז״ל הוא ירא׳
על דרך המשל שהוא שם בטבע המים שידבקו ויגרו ממעלה למטה תמיד רק בעת
ההיא שטבעו בו המצריים והמים ההם לבד הם שיחלקו וכבר העירותיך על עקר זה
המאמר ושזה כולו בריחה מההתחדשות דבר ושם נאמר אמר ר׳ יונתן תנאים התנ׳
הקב״ה עם הים שיהא נקרע לפני ישר׳ הדא היא וישב הים לפנות בקר לאיתנו אמר
ר׳ ירמיה בן אלעזר לא עם הים בלבד התנה הקב״ה אלא עם כל מה שנברא בששת
ימי בראשית הדא היא אני ידי נטו שמים וכל צבאם צויתי מידי צויתי את הים שיקר׳
את האור שלא תזיק לחנניא מישאל ועזריה ואת האריות שלא יזיקו לדניאל ואת הד׳
שיקיא את יונה והוא ההקש בשאר הנה כבר התבאר לך הענין ונגלה הדעת והוא
שאנחנו נאות לארסטו בחצי מדעתו ונאמין שזה המציאות לעולם נצחי על זה
הטבע אשר רצהו יתעלה לא שישתנה ממנו דבר בשום פנים אלא בפרטיו על צד
המופת אעפ׳ שיש יכולת לו יתעלה לשנותו כולו או להעדירו או זה טבע
שירצה מטבעיו אבל היה לו פתח ותחלה שלא היה שם דבר נמצא כלל אלא השם
וחכמתו גורה שימציא היצור בעת שהמציאו ושלא יעדר זה אשר המציא ולא ישתנה
לו טבע אלא במה שרצה מהפרטים ממה שכבר ידענוהו ובמה שלא נדעהו מאשר
יבא זה הוא דעתנו ויסוד תורתינו וארסטוטולוס יראה שכמו שהוא נצחי ולא יפסד
כן הוא קדמון ולא נתהוה וכבר בארנו ואמרנו שזה לא יסודר אלא על דין ההיוב
ושהחיוב יש בו מרבמי סרה על השם מה שכבר בארנוהו ואחר שהגיע המאמר אל

וה נביא פרק שנזכור בו ג״כ קצת הערות על פסוקים באו במעשה בראשית כי הכונה הראשונה בזה המאמר אמנם היתה לבאר מה שאפשר לבארו ממעשה בראשית ומעשה מרכבה אחר שנקדים שתי הקדמות כוללות אחת מהם זאת ההקדמה והיא שכל מה שזכר במעשה בראשית בתורה אינו כלו על פשוטו כפי מה שדמו ממנו ההמון שאלו היה הענין כן לא היו מסתירי׳ אותו אנשי החכמה ולא היו החכמים ממריצים מליצות בהעלימו ומניעת הספור בו בפני ההמון כי הפשוטי׳ ההם מביאים אם להפסד דמיון גדול והדרכת דיעות רעות בחק הא׳ יתעלה או לבטו׳ גמור וכפירה ביסודי׳ התורה והנכון לעזוב ולהרחיק בחינתם בדמיון לבד והנטיה מן החכמות ולא כמו שיעשו הדרשנים והמפרשים הענים אשר יחשבו כי ידיעת פי׳ המלות היא החכמה והרבות הדברים והאריכם תוספת אצלם בשלמות ואמנם בחינתם באמתת השכל אחר השלמות בחכמות המופתיות וידיעת הסודות הנבואיי׳ הוא ראוי אבל כל מי שידע מזה דבר א״ן ראוי לו לפרסמו כמו שאמרתי פעמים בפרוש המשנה ובביאור אמרו מתחלת הספר ועד כאן כבוד אלהים הסתר דבר ואמרו זה אחר שזכר ביום הששי הנה כבר התבאר מה שאמרנוהו אא כאשר חיי׳ הענין האלהי בהכרח לכל מי שישיג שלמות שישפיעהו על זולתו כמו שנבאר ב בפרקים הבאים בנבואה אי אפשר לכל חכם שיכול להבין דבר מאלו הסודות אם מעיונו או ממורה הורה אותו מבלתי שיאמר מעט וההראות נמנע אבל ירמוז מהם מעט וכבר באו מן הרמיזות וההערות הרבה בדברי ר׳ ז״ל ליחידים מהם גם כן אא שהם מעורבות בדברי אחרים ובדברים אחרים ולזה תמצאני תמיד באלו הסתרים אזכור המאמר האחד אשר הוא פנת הדבר ואניח השאר למי שראוי שיונח לו

ההקדמה השנית שהנביאים כמו שאמרנו ידברו בשמות המשתתפים ובשמות שאי׳ הכונה בהם מה שיורו עליו במשלם הראשון אבל יזכור השם ההוא מפני גזרה אחת כמו מקל שקד שילמוד ממנו שוקד אני כמו שנבאר בפרקי הנבואה ולפי זה הענין׳ נאמר במרכבה חשמל כמו שאמרנו וכן רגל עגל ונחשת קלל וזולת זה וכן מאמר זכריה וההרים הרי נחשת וזולת זה ממה שנאמר ואחר שתי ההקדמות האלה אביא הפרק אשר יעדתי בו

פרק ל

דע שיש הפרש בין הראשון וההתחלה וזה שההתחלה היא נמצאת במה שהיא לו התחלה או עמו אעפ׳ שלא תקדי׳ לו בזמן כמו שיאמר שהלב התחלת החי והיסוד התחלת מה שהוא לו יסוד וכבר יוהלט ג״כ על זה הענין שהוא ראשון אבל הראשון אמנם יאמר על הקודם בזמן לבד מבלתי שיהיה הקודם ההוא בזמן סבה למתאחר אחריו כמו שיאמר ראשון מי שדר בזה הבית פלוני ואחריו פלוני ולא יאמר פלוני התחלת פלוני והמלה אשר על הראשון בלשוננו הוא תחלה תחלת דבר ה׳ בהושע ואשר יורה על ההתחלה ראשית שהוא נגזר מן ראש אשר הוא התחלת החי לפי הנחתו והעולם לא נברא בהתחלה זמנית כמו שבארנו כי הזמן מכלל הנבראות ולזה אמר בראשית והבית בבית כלי ופירוש זה הפסוק

האמתי כן בהתחלה ברא השם העליונים והתחתונים זהו הפירוש המסכים לחדוש העולם אבל מה שתמצאהו כתוב לקצת החכמים מהעמיד זמן נמצא קודם בריאת העולם מסופק מאד כי זהו דעת ארסטו׳ אשר בארתי לך אשר יראה שהזמן לא יצויי לו תחלה וזה מגונה ואשר הביא האומרים אל זה המאמר הוא מוצאם יום אחד ויום שני והבין אומר זה המאמר הענין על פשוטו וחשב שאחר שלא היה שם גלגל מקי׳ ולא שמש באי זה דבר שוער יום ראשון ואמרו בזה הלשון יום אחד אמר ר׳ יהוד׳ בר סימון מכאן שהיה סדר ומנים קודם לכן אמר ר׳ אבהו מכאן שהיה הקב״ה בונה עולמות ומחריבן וזה יותר מגונה מן הראשון ואתה תתבונן מה שהוקשה עליהם והוא מציאות זמן קודם מציאות זה השמש והנה יתבאר לך התרת זה אשר סופק על אלו השנים בקרוב האלהים אם לא רצו אלו השנים מזה לומר שאי אפשר מבלתי סדר ומנים קודם לכן זהו אמונת הקדמות וכל בעל תורה יברח מזה ואין זה המאמר אצלי אלא כיוצא במאמר ר׳ אליעזר שמים מהיכן נבראו סוף דבר לא תביט באלו המקומות למאמר אומר כבר הודעתיך שיסוד התורה כלה שהשם המציא העולם לא מדבר בזולת התחלה ומנית אבל הזמן נברא כי הוא נמשך לתנועת הגלגל והגלגל נברא וממה שצריך שתדעהו שמלת את הנאמרת באמרו את השמים ואת הארץ כבר בארו החכמים במקומות רבים שהיא כענין עם ירצו בזה שהוא ברא עם השמים כל מה שבשמים ועם הארץ כל מה שבארץ וכבר ידעת בארם כי השמי׳ והארץ נבראו יחד לאמרו קורא אני אליהם יעמדו יחדיו אם הכל נברא יחד ונבדלו הדברים כלם ראשון ראשון עד שהם המשילו זה לזורע שזרע זרעים משתנים בארץ בבת אחת וצמח קצתם אחר יום וקצתם אחר שני ימי׳ וקצתם אחר שלשה והזריעה כולה היתה בשעה אחת ולפי זה הדעת האמתי בלא ספק יותר הספק אשר חייב לרבי יהודה ברבי סימון שיאמר מה שיאמר והוקש׳ עליו באי זה דבר שוער יום ראשון ושני ושלישי ובפרוש אמרו חכמים נבראשית רבא ביאור הנזכר בתורה שנברא ביום ראשון אמר בזה הלשון הן הן המאורות שנבראו ביום ראשון ולא תלאן עד יום רביעי הנה כבר בא הבאור בזאת הכונה וממה שצריך שתדעהו שהארץ שב משתתף ויאמר בכלל ובפרט יאמר בכל על כל מה שתחת גלגל הירח ר׳ לומר היסודות הארבעה ויאמר בפרט על האחד האחרון מהם והוא הארץ מורה זה אמרו והארץ היתה תהו ובהו וחושך על פני תהום ורוח אהי׳ מרחפ׳ על פני המים בבר קראם כלם ארץ ואחר כן אמר ויקרא אהים ליבשה ארץ וזה ג״כ סוד גדול כי כל מה שתמצאה שיאמר ויקרא אהי׳ לכך ככה אמנם הוא להבדילו מן הענין האחר שיתף ביניהם בזה השם ולזה פירשתי לך זה הפסוק בהתחלה ברא השם העליונים והתחתונים ויהיה ארץ הנאמר תחלה הוא התחתונים ר״ל היסודות הארבעה והנאם עליה ויקרא אהים ליבשה ארץ היא הארץ הנה כבר התבאר זה וממה שצריך שתדעהו כי היסודות הארבעה אשר אמרנו ששם ארץ הראשון יורה עליהם נזכרו תחלת אחר השמים שהוא זכר ארץ ורוח ומים וחשך וחשך הוא האש היסודי לא תחשב זולת זה אמר ודבריו שמעת מתוך האש ואמר כשמעכם את הקול מתוך

החשך ואמר כל חשך טמון לצפוניו תאכלהו אש לא נופח אמנם נקרא האש היסודי
בזה השם להיותה בלתי מאירה אבל ספיריית שאלו היתה האש היסודית מאירה
היינו רואים האויר כולו בלילה מתלהב אש וכבר זכרם כפי הנחתם הטבעית הארץ
ועליה המים והאויר דבק עם המים והאש למעלה מן האויר כי ביחדו האויר על פני
המים יהיה החשך אש על פני תהום למעלה מן האויר בלא ספק ואשר חייב שיאמר
רוח אלהים בעבור ששמה מתנועעת ר״ל מרחפת ותנועת הרוח לעולם מיוחסת לש׳
ורוח נסע מאת י׳ נשפת ברוחך ויהפך י׳ רוח ים וזה הרבה וכאשר היה החשך הנאמר
תחלה אשר הוא שם היסוד בלתי החשך הנאמר באחרונה אשר הוא החשך התחי׳
לבאר ולהבדיל ואמר ולחושך קרא לילה כפי מה שבארנו הנה כבר התבאר זה ומממ׳
שצריך שתדעהו שאמרו ויבדל בין המים אינו הבדל במקום שיהיה
זה למעלה וזה למטה וטבעם אחד אמנם פרושו שהוא הבדיל ביניהם בהבדל הטבעי׳
רצוני בצורה ושם קצת זה אשר קראו מים תחלה דבר אחר בצורה טבעית הלבישו
ושם קצתו בצורה אחרת וזהו המים ולזה אמר עוד ולמקוה המים קרא ימים הנה
כבר גלה שזה המים הראשון הנאמר בו על פני המים אינו זה אשר בימים אבל
קצתו נבדל בצורה אחת למעלה מן האויר וקצתו הוא זה המים ויהיה אמרו ויבדל
בין המים אשר מתחת לרקיע ובין המים אשר מעל לרקיע כאמרו ויבדל אהי׳ בין
האור ובין החשך אשר הוא הבדל בצורה אחת והרקיע עצמו מן המים נתהוה כמו
שאמר הוגלדה טפה האמצעית ואמר ג״כ ויקר׳ אהים לרקיע שמים כפי מה שבארתי
לך לבאר שתוף השם ושאין השמים הנאמר תחלה באמרו את השמים ואת הארץ
הם אלו אשר נקראו שמים וחזק זה הענין באמרו על פני רקיע השמים לבאר
שהרקיע בלתי השמים ומפני זה השתוף בשם יקראו גם כן שמים האמתיים רקיע
כמו שנקרא הרקיע האמתי שמים והוא אמרו ויתן אותם אהים ברקיע השמים
ויתבאר גם כן בזה המאמר מה שכבר התבאר במופת מהיות הככבים כלם והשמש
והירח תקועות בגלגל שאין רקות בעולם ואינם על שטח גלגל כמו שידמו ההמון
מאמרו ברקיע השמים ולא נאמר על רקיע השמים הנה כבר התבאר שחמר אחד
היה משותף וקראו מים ואחר כן הובדל בשלש צורות והיה קצתו מים וקצתו רקיע
וקצתו על הרקיע ההוא וזה כלו חוץ לארץ הנה כבר לקח בענין דרך אחרת לסודות
נפלאות אמנם שזה אשר למעלה מן הרקיע נקראו מים בשם לבד לא שהוא אלו
המים המציים הנה כבר אמרוהו חז״ל ג״כ אמרו באמרם ארבעה נכנסו לפרדס וכו׳
אמר להם ר׳ עקיבא כשאתם מגיעי׳ לאבני שיש טהור אל תאמרו מים מים שכן כתו׳
דובר שקרים לא יכון לנגד עיני והתבונן אם תהיה מאנשי ההתבוננות כמה באר
בזה המאמר ואיך גלה הענין כלו בשתשתכל בו ותבין כל מה שהתבאר במופת
בספר אותות השמים ותשקיף על כל מה שאמרו אנשי החכמה בכל דבר מהם וממ׳
שצריך שתדעהו ותתעורר עליו העלה אשר בעבורה לא נאמר ביום השני כי טוב
וכבר ידעת מאמרי החכמים זכרונם לברכה אשר אמרום בזה על דרך הדרש
הטוב שבהם אמרם לפי שלא שלמה מלאכת המים ועלת זה ג״כ אצלי מבוארת

מאד וזה כי כל אשר יזכור ענייני מעניני הנמצאות המתחדשי׳ הנמצאים על ההמשך
המתמידים המיושבים. אמר בזה כי טוב וזה הרקיע והדבר אשר עליו אשר נקרא
מים העניין בו מן ההסתר כמו שתראהו וזה שאם ילקח על פשוטו בגסות העיון יהי׳
עניין בלתי נמצא כלל שאין שם גוף אחר בלתי היסודות ביניגו ובין השמי׳ התחתוני׳
ואין שם מים למעלה מן האויר כל שכן שירמה מרמה שזה הרקיע ומה שעליו הוא
למעלה מן השמים ויהיה העניין יותר נמנע ויותר רחוק משיושג ואם ילקח לפי
נסתרו ומה שנרצה בו הוא יותר נעלם שהוא צריך שיהיה מן הסודות החתומים עד
שלא ידעהו ההמון ועניין הוא כך איך ראוי שיאמר בו כי טוב ואמנם עניין כי טוב
שהוא נגלה התועלת ומבואר במציאות זה המציאות והתמדתו אבל הדבר שנעלם
עניינו אשר פשוטו בלתי נמצא כן אי זה תועלת בו נראית לבני אדם עד שיאמר כי
טוב ואי אפשר לי מבלתי שאוסיפך באור והוא שזה גאם הוא חלק גדול מאד מן
הנמצאות אינו תכלית מכוונת להמשך המציאות שיאמר בו כי טוב אבל להכרח
היתחייב כדי שתגלה הארץ והבן זה וממה שצריך שתדעהו שהחכמים כבר באדו
שהעשבים והאילנות אשר הצמיחם השם מן הארץ אמנם הצמיחם אחר שהמטיר
עליהם ושאמרו ואד יעלה מן הארץ וכו׳ אמנם הוא ספור העניין הראשון אשר היה
קודם תדשא הארץ דשא ולזה תרגם אונקלוס ועננא הוה סליק מן ארעא ומבואר
הוא זה מן הכתוב לאמרו וכל שיח השדה טרם יהיה בארץ הנה כבר התבאר זה וכב׳
ידעת אתה המעין כי ראש סבות ההויה והפסד אחר הכחות הגלגליות האור והחשך
למה שימשך אחריהם מן החום והקור ובתנועת הגלגל יתערבו היסודות ובאור
ובחושך ישתנו מזגיהם והתחלת המזגות שיתחדש מהם שני האדים אשר הם תחלת
סבות אותות השמים אשר המטר מהם והם גם כן סבות המחצבים ואחר כך הרכבת
הצמחי׳ ואחר הצמחי׳ הבח והרכב האחרונה היא האדם ושהחשך הוא טבע מציאות
העולם התחתון כלו והאור מקרי חוצה לו מתחדש עליו מחוץ הלא תראה שבהעדר
האור ישאר העניין הנח וכן בא הכתוב במעשה בראשית על זה הסדר בשוה לא חסר
דבר מזה וממה שצריך שתדעהו אמרם כל מעשה בראשית בקומתן נבראו בדעתן
נבראו בצביונם נבראו יאמר כי כל מה שנברא אמנם נברא על שלמות כמותו ועל
שלמות צורתו ובנאה שבמקריו והוא אמרו בצביונן נבראו מן צבי היא לכל הארצות
ח״ע וזה גם כן שהוא שרש גדול כבר התבאר וממה שצריך שתתבונגהו מאד זכרו
בריאת אדם בששת ימי בראשית אמר זכר ונקבה ברא אותם ותתם הבריאה
כלה ואמר ויכלו השמים והארץ וכל צבאם ופתח פתח אחר לבריאת חוה מאדם וזכר
עץ החיים ועץ הדעת ודבר הנחש והעניין ההוא וזכר שזה כולו היה אחר שהושם
אדם בגן עדן וכל החכמים מסכימים שזה העניין כלו היה יום ששי ושלא נשתנה
עניין בשום פנים אחר ששת ימי בראשית ולזה לא ירוחק דבר מן הענייני׳ ההם כמו
שאמרנו שעד הנה לא היה טבע נח ועם זה כבר זכרו דברים אשמיעם לך מלוקטי׳
ממקומותיהם ואעירך גם כן על דברים כמו שהעירו הם ז״ל ודעכי או הדברים אשר
אזכר לך מדברי החכמי׳ אמנם הם דברים בתכלית השלמות מבוארי הפירוש לאשר

וכרום לו מתוקנים מאד ולוה לא ארבה בפירושם ולא אשימם פשוטים שלא אהית מגלה סוד אבל זכרי אותם בקצת סדר ובהערה מעוטה מספיק בהבנתם לכיוצא בך ומזה אמרם אדם וחוה נבראו כאחד מתאחרים גב לגב ושהוא נחלק ולקח חציו והוא חוה והובא אליו ואמרו אחד מצלעותיו רוצה בו אחד מחלקיו והביא ראיה מצלע המשכן אשר תרגמו סטר משכנ׳ וכן אמרו מסטרוהי והבין זה איך היה הבאור שהם שנים בצד אחד

והם אחד כמו שאמר עצם מעצמי ובשר מבשרי והוסיף זה חיזוק באמרו שהשם על שניהם יחד אחר אשה כי מאיש לוקחה ואת וחזק היותם אחד ואמר ודבק באשתו והיו לבשר אחר ומה גדול סכלות מי שלא יבין שזה כלו לעניין בהכרח הנה כבר התבאר זה וממה שצריך שתדעהו מה שבארוהו במדרש וזה שהם זכרו שהנחש נרכב ושהוא היה כשעור גמל ושרוכבו הוא אשר השיא את חוה ושהרוכב היה סמאל ושזה השם הם יאמרוהו סתם על השטן תמצאם אומרים במקומות רבים שהשטן רצה להכשיל אברהם אבינו עד שלא יאבה לעקוד את יצחק וכן רצה להכשיל את יצחק שלא ימשך אחר רצון אביו וזכרו עוד בעניין הזה ר״ל בעקדה אמרו בא סמאל אצל אברהם אבינו אמר לו מה סבא הובדת לבך וכו׳ הנה כבר התבא׳ לך שסמאל הוא השטן וזה השם ג״כ לעני׳ כמו ששם הנחש לעניין ואמרו בבואו להשיא את חוה היה סמאל רוכב עליו והקב״ה שוחק על גמל ורוכבו וממה שצריך שתדעהו ותתעורר עליו היות הנחש לא קרב לאדם ולא דבר עמו ואמנם היה השתדלותו

וקרבתו לחוה ובאמצעות חוה נזק אדם והמיתו הנחש והשנאה השלמה אמנם היא קיימת בין הנחש וחוה ובין זרעו ובי׳ זרעה ואין ספק שזרעה הוא זרע אדם ויותר נפלא מזה הקשר הנחש בחוה ר״ל זרעו בזרעה ראשו ועקב והיותה מנצחת לה בראש והוא מנצח לה בעקב וזה מבואר ג׳ כן והמאמרים גם כן הנפלאים אשר פשוטיהם בתכלית הרחוק וכשיזכנו פרקי זה המאמר הבנה טובה תפלא מחכמת זה המשל והסכימו למציאות והוא אמרם משבא נחש על חוה הטיל בה זוהמא ישראל שעמדו על הר סני פסקה זוהמתן גוים שלא עמדו על הר סיני לא פסקה זוהמתן והנהיג זה ג״כ וממה שצריך שתדעהו אמרם עץ החיים מהלך חמש מאות שנה וכל מימי בראשית מתפלגים מתחתיו ובארו בו כי הכוונה בזה השעור הוא עובי גופו לא המשך ענפיו אמרו לא סוף נופו אלא קורהו מהלך חמש מאות שנה ופירוש קורתו עובי עצו העומד וזאת ההשאלה מהם להשלמת פירוש העניין וביאורו הנה כבר התבאר זה וממה שצריך שתדעהו ג׳ כן אמרם עץ הדעת לא גלה הקב״ה אותו אילן לאדם ולא עתיד לגלותו זה אמת שטבע המציאות כן חייב וממה וממה שצריך שתדעהו אמרם ויקח י׳ אלהים את האדם עלה אותו וינחהו בג״ע הניח לו לא אמר וזה הלשון להעלותו ממקום ולהניחו במקום אלא העלות מדרגת מציאותו באלו הנמצאות ההוות הנפסדות וישבו על עניין אחר וממה שצריך שתדעהו ג״כ ותתעורר עליו אפני החכמה בקריאת בני אדם קין והבל והיות קין הוא ההורג להבל בשרה ושהב יוד אברו אעפ׳ שהאריך לרוצח ושלא התקיים מציאות אלא לשת כי

שת לי אהים זרע אחר הנה כבר התאמת זה וממה שצריך שתדעהו ותתעורר עליו אמרו ויקרא האדם שמות וגו׳ למדנו שהלשונות הסכמיות לא טבעיות · כמו שכבר חשבנו זה וממה שצריך שתתבונן אליו הארבע מלות אשר באו בערך השמים לשם והם ברא ועשה וקנה ואל אמר ברא אהים את השמים ואת הארץ ואמר ביום עשות י׳ אהים ארץ ושמים ואמר קונה שמים וארץ ואמר אל עולם ואמר אהי השמים ואהי הארץ אמנם אמרו אשר כוננת וטפחתה שמים ונוטה · שמים כל אלו יכללם עשה אבל מלת יצירה לא באה כי יראה לי שהיצירה אמנם נפלת על עשות צורה ותאר או מקרה מן המקרים האחרים גב׳ כי הצורה והתאר גב מקרה ולזה אמר יוצר אור מפני שהוא מקרה ויוצר הרים מתארם וכן וייצר ה׳ אהים וגו׳ אמנם זה המציאות המיוחד לכלל העולם אשר הוא השמים והארץ התיר עליו ברא שהוא אצלנו המציא מהעדר ואמר גב עשה ליצירותיו המיניות אשר נתנו להם ר״ל טבעיהם ואמר בהם קנה למשלו יתעלה עליהם כמשול הארון על עבדיו ולזה נקרא ארון כל הארץ והארו׳ לא יהיה ארון אלא כשיהיה לו קנין וזה נוטה לצד האמנת קדמות חמר אחר לפיכך אמר בהם מלת ברא ועשה ואמנם אלהי השמים וכן אל עולם הוא כבחינת שלמותו יתעלה ושלמותם שהוא אהים כלומר שופט והם נשפטים לא בענין הממשלה שזה הוא ענין קונה ואמנם הוא בענין בחינת חלקו יתעלה במציאות וחלקם שהוא האל לא הם רצוני לומר השמים וזרע זה ואלו השעורים הנה עם מה שקדם ועם מה שיבא בזה הענין מספיקים כפי כונת המאמר ולפי המעיין בו

פרק לא

אולי כבר התבאר לך העלה בחוק תורת השבת והיותה בסקילה וארון הנביאים הרג עליה והיא שלישית למציאות השם והרחקת השניות כי ההזהר מעבוד זולתו אמנם הוא לישב היחוד וכבר ידעת מדברי שהדעות אם לא יהיו להם מעשי שיעמידום ויפרסמום ויתמידום בהמון לנצח לא ישארו ולזה צונו בתורה הגדיל זה היום עד שיתקיים יסוד חדוש העולם ויתפרסם במציאות בשישבתו בני האדם כלם ביום אחד וכשישאל מה עלת זה יהיה המענה כי ששת ימים עשה ה׳ וכבר באו בזאת המצוה שתי עלות מתחלפות מפני שהם לשני עלולים מתחלפים וזה שהוא אמר בעלת הגדיל השבת בעשר הדברות הראשונות אמר כי ששת ימים עשה וגו׳ ואמ׳ במשנה תורה וזכרת כי עבד היית במצרים וגו׳ ע״כ צוך ה׳ אהיך וגו׳ וזה אמת כי העלול במאמר הראשון הוא כבוד היום והגדילו כמו שאמר על כן ברך ה׳ את יום השבת ויקדשהו וזהו העלול הנמשך לעלת כי ששת ימים וגו׳ אמנם התו לנו תורת השבת וצותו אתנו לשומרו הוא עלול נמשך לעלת היותנו עבדים במצרים אשר לא היינו עובדים ברצוננו ובעת שחפצנו ולא היינו יכולים לשבות וצונו בתורת השביתה והמנוחה לקבץ שני העניינים האמנת דעת אמתי והוא חדוש העולם המורה על מציאות השם בתחלת המחשבה ובעיון הקל וזכר חסדי השם עלינו בהניחנו מתחת סבלות מצרים ובאלו הוא חסד כולל בדעת האמיתי העיוני ותקון הענין הגשמי

פרק לב

דעות בני אדם בנבואה

כדעותם בקדמות העולם וחדושו
אני רוצה בזה כי כמו שאלו שהתבאר אצלם מציאות השם יתעלה יש בהם שלש דעו׳
בקדמות העולם וחדושו כמו שבארנו כן הדעות בנבואה שלשה ולא אפנה לדעת
אפיקורוס שהוא לא יאמין מציאות אלוה כל שכן שלא יאמין נבואה אמנם אכוין לזכרן
דעות מאמין הא׳ בנבואה הדעת הראשון והוא דעת המון הפתאים ממי שיאמין בנבוא׳
וקצת עמי אנשי תורתינו ג׳ כן יאמינהו והוא שהשם יתעלה יבחר מי שירצה מבני
אדם וישרה בו הנבואה וישלחהו אין הפרש בין שיהיה האיש ההוא אצלם חכם או
סכל רב השנים או צעיר השנים אלא שהם יתנו בו קצת טוב ותקון מדות כי
בני אדם עד עתה לא אמר שישרה השם שכינתו על אדם רע אלא כשיחזירהו למוטב
תחלה לפי זה הדעת והדעת השני דעת הפילוסופים והוא שהנבואה שלמות
אחד בטבע האדם והשלמות ההוא לא יגיע לאיש מבני אדם אלא אחר למוד יוציא
מה שבכח המין לפעל אם לא ימנע מזה מונע מזגי או סבה אחת מחוץ כמשפט כל
שלמות שאפשר מציאותו במין אחד כי לא יתכן מציאות השלמות ההוא עד תכליתו
וסופו בכל איש מאישי המין ההוא אבל באיש אחד וא׳ אפשר מבלתי זה בהכרח
ואם היה השלמות ההוא ממה שיצטרך בהגעתו למוציא א׳ אפשר מבלתי מוציא
ולפי זה הדעת א׳ אפשר שינבא סכל ולא יהיה האדם מלין בלתי נביא ומשכים נבי׳
כמי שימצא מציאה אבל הענין כן והוא שהאיש המעולה השלם בשכליותיו ובמדותיו
בשיהיה כחו המדמה על מה שאפשר להיות מן השלמות ויזמין עצמו ההזמנה ההיא
אשר תשמענה הוא יתנבא בהכרח שזה השלמות הוא לנו בטבע ולא יתכן לפי זה
הדעת שיהיה איש ראוי לנבואה ויכין עצמו לה ולא יתנבא כמו שא׳ אפשר שיזון איש
בריא המזג במזון טוב ולא יולד מן המזון ההוא דם טוב ומה שדומה לזה והדעת
השלישי והוא דעת תורתנו ויסוד דתנו הוא כמו זה הדעת הפילוסופי בעצמו אלא
בדבר אחד וזה שאנחנו נאמין שהראוי לנבואה המכין עצמו לה אפשר שלא יתנבא
וזה ברצון אלהי וזה אצלי הוא כדמות הנפלאות כלם ונמשך כמנהגם שהענין הטבעי
שכל מי שהוא ראוי לפי בריאתו ויתלמד לפי גדולו ולמודו שיתנבא והנמנע מזה
אמנם הוא כמי שנמנע מהניע ידו כירבעם או נמנע הראות כמחנה מלך ארם
בענין אלישע אמנם היות יסודנו ההכנה והשלמות במדות ובדבריות עכ״ז הוא אמר
אין הנבואה שורה אלא על חכם גבור ועשיר וכבר בארנו זה בפירוש המשנה ובחבור
הגדול והגדתי בהיות בני הנביאים מתעסקים תמיד בהכנה אבל היות המכין עצמו
נמנע ולא ינבא הנה תדע זה מענין ברוך בן נריה שהוא הלך אחרי ירמיהו והכינו
ולמדו והיה מקוה להתנבא ונמנע כמו שאמר יגעתי באנחתי ומנוחה לא מצאתי
ונאמר לו ע״י ירמי׳ כה אמר י״י כה תאמר אליו ואתה תבקש לך גדולות אל תבקש
ואפשר לנו לומר שזה באור שהנבואה בחק ברוך גדולות וכן יאמר שאמרו גם
נביאיה לא מצאו חזון מי׳ מפני היותם בגלות כמו שנבאר אלא שנמצא כתובים רבי׳
מהם כתובי הכפרים ומהם דברי חכמים כלם הולכי׳ על זה היסוד והוא שהשם יביא
להנבא מי שירצה מתי שירצה אמנם לשלם המעולה בתכלית אבל הפתים מעמי

הארץ אי אפשר זה אצלינו ר״ל שינבא אחד מהם אלא כאפשרות הנבא חמור או צפרדע זה יסודנו שאי אפשר מבלתי ההתלמדות והשלמות ואז יהיה האפשרות הנתלת בו גזרת השם יתעלה ולא יטעך אמרו בטרם אצרך בבטן ידעתיך ובטרם תצא מרחם הקדשתיך כי זה עניין כל נביא אי איפשר לו מבלתי הכנה טבעית בעקר יצירתו כמו שיתבאר ואמנם אמרו כי נער אנכי כבר ידעת קריאת העברים יוסף הצדיק נער והוא בן שלשים שנה וקרא יהושע נער והוא קרוב לששים והוא אמרו בעת מעשה העגל ומשרתו יהושע בן נון נער וגו׳ ומשה רבי׳ אז בין אחד ושמני׳ וכלל שניו מאה ועשרים וחיה יהושע אחריו ארבע עשרה שנה ושני יהושע מאה ועשר הנה כבר התבאר שיהושע אז בן שבע וחמשים שנה לפחות וקראו נער ולא יטעך ג״כ מה שבא ביעדים באמרו אשפוך רוחי על כל בשר ונבאו בניכם ובנותיכם כי כבר פירש זה והגיד מה תהיה הנבואה ואמר זקניכם חלומות יחלומון בחוריכם חזיונות יראו כי כל מגיד בעולם מצד הקסם ומצד המשער או מצד מחשבה צודקת הוא ג״כ יקרא נביא ולזה יקראו נביאי הבעל ונביאי האשרה נביאים הלא תראה אמרו יתעלה כי יקום בקרבך נביא או חולם חלום ואמנם מעמד הר סיני ואעפי שהיו רואים כלם האש הגדולה ושומעים הקולות הנוראות המפחידים על צד הפלא לא הגיע למדרגת הנבואה אלא הראוי לה ועל מדרגות ג״כ הלא תראה אמרו עלה אל ה אתה ואהרן נדב ואביהוא הוא ע״ה במדרגה העליונה כמו שאמר ונגש משה לבדו אל ה וגו׳ ואהרן למטה ממנו ונדב ואביהוא למטה מאהרן ושבעי׳ זקנים למטה מ נ״ב ואביהוא ושאר האדם למטה מהם לפי שלמויותיהן ואשר כתבו החכמים משה מחיצה לעצמו ואהרן מחיצה לעצמו ואחר שנתגלגל לנו זכר מעמד הר סיני נעיר על מה שיתבאר מן הפסוקים לפי ההשתכלות הנאות ומדברי החכמים מהמעמד ההוא איך היה בפרק נפרד

פרק לג

יתבאר לי שבמעמד הר סיני לא היה המגיע למשה מגיע לכל ישראל אבל הדבור למשה לבדו ע״ה ולזה בא ספור עשרת הדברות כלו ספור היחיד הנפרד והוא ע״ה ירד לתחתית ההר ויגד לבני אדם מה ששמע אמרה התור׳ אנכי עומד בין י׳ וביניכם ואמר ג״כ משה ידבר והאלהים יעננו בקול ובביאור אמרו במכילתא כי כל דבור ודבור היה משיבו להם כמו ששמע וכתוב בתורה ג״כ בעבור ישמע העם בדברי וגו׳ מורה כי הדבור היה לו והם ישמעו הקול ההוא העצו׳ לא הבדל׳ הדברים ועל שמע הקול ההוא העצום אמר כשמעכם את הקול ואמר קול דברים אתם שומעים ולא אמר דברים אתם שומעים וכל מה שבא משמע הדברים אמנם הנרצה בו שמע הקול ומשה הוא אשר ישמע הדברים ויספרם להם זהו הנראה מן התורה ומרוב דברי החכמים ז״ל אלא שיש להם ג״כ מאמר כתוב בהרבה מקומות מן המדרשו והוא בתלמוד ג״כ והוא אמרם אנכי ולא יהיה לך מפי הגבורה שמעו רוצי׳ בזה שהם הגיעו אליהם כמו שהגיעו למשה רבי׳ ע״ה ולא הי׳ משה רבי׳ מגיעם אליהם וזה ששתי אלו השרשים ר״ל מציאות האל יתעלה והיותו אחד . אמנם יושג בעיון

תאנטשי וכל מה שיורע במופת משפט הנביא בו ומשפט כל מי שידעהו שוה אין יתרון ולא נורעו שני השרשים האלה מצד הנבואה לבד אמרה התורה אתה הראת לרעת וגו אמנ׳ שאר הדברות הם מכת המפורסמות והמקובלות לא מכת המושכלו׳ ועם כל מה שזכרנו ג׳ כן מן העניין ההוא היוצא מן הכתובים ודברי החכמים הוא שלא שמעו כל ישראל במעמד ההוא אלא קול אחד לבד פעם אחת והוא המאמר אשר השיג משה וכל ישראל ממנו אנכי ולא יהיה לך והשמיעם להם משה רבי׳ בדברו בהבדל אותיות נשמעות וכבר ונרו החכמים ז״ל זה וסמכוהו לאמרו אחת דבר אלהי׳ שתים זו שמענו ובארו בראש מדרש חזית שהם לא שמעו מאמר אחר מאתו יתעלה וכתוב התורה קול גדול ולא יסף ואחר שמוע הקול ההוא הראשון היה מה שזכר מיראתם מן העניין ופחדם הגדול ומה שספר מאמרם ותאמרו הן הראנו י׳ אלהינו ועתה למה נמות וגו קרב את׳ וגו ובא הוא הנכבד מכל גולר שנית וקבל שאר הדברו׳ אחת אחת וירד למטה להר וישמיעם אותם במראה ההוא הגדול והם יראו האש וישמעו הקולות אשר הם קולות וברקים ברעם וקול שופר חזק וכל מה שתמצאהו מוכרון שמע קולות רבים כמו שאמר וכל העם רואים את הקולות וגו ואמנם הם קול השופר ורעם וכיוצא בהם אמנם קול י׳ ר״ל הקול הנברא אשר ממנו הובן הדבור לא שמעוהו אא פעם אחת לבד כמו שאמר התורה וכמו שבארו החכמים במקום אשר העירותיך עליו והוא הקול אשר יצאה נשמתם בשמעו והשיגו בו שתי הדברות הראשונות ודע שוה הקול ג״כ אין מדרגתם בו שוה עם מדרגת משה רבי׳ ע״ה ואנכי אעירך על זה הסוד ואודיעך שהוא עניין מקובל באומה ידוע אצל החכמים וזה שבכל מקום שתמצא וידבר י׳ אל משה לאמר יתרגמהו אונקלו׳ ומליל י׳ עם משה למימר וכן אמרו וידבר י׳ אהים את כל הדברים האלה ומליל י׳ ית כל פתגמיא האלין אמנם מאמר ישרא׳ למשה ואל ידבר עמנו אהים תרגמו ולא יתמלל עמנ׳ מן קדם י׳ הנה הבדיל לך ע״ה הכלל אשר הבדלנוהו ואלו העניינים הנפלאים הגדולים כבר ידעת שאונק׳ קבלם מפי ר׳ אליעזר ור׳ יהושע אשר הם ההכמים שבישראל כמו שבארו ודעהו וזכרהו שאי אפשר שיכניס אדם עצמו למעמד הר סיני ביותר מזה השיעור אשר זכרוהו שהוא מכלל סתרי תורה ואמתת ההשגה ההיא ואיך היה העניין נעלם ממנו מאד כי לא קדם כמוהו ולא יתאחר ודעהו

פרק לד׳ זה הכתוב אשר בא בתורה והוא אמרו הנה אנכי שולח מלאך לפניך וגו׳ ענייננו הוא מה שהתבאר במשנה תורה שהשם אמר למשה במעמד הר סיני נביא אקים להם מקרב אחיהם וגו׳ והראיה על זה אמרו בזה המלאך השמר מפניו ושמ׳ בקולו וגו׳ ואין ספק שזאת הצואה אמנם היא להמון בני אדם והמון בני האדם לא יראה להם המלאך ולא יצום ולא יזהירם ע״ד שיצטוו שלא ימרוהו ואמנם עניין זה המאמר שהוא יתעלה הודיעם שיקים נביא להם שיבואהו המלאך וידבר עמו ויצוהו ויזהירהו והזהירנו השם ממרות המלאך ההוא אשר יגיע לנו הנביא דברו כמו שבאר במשנה תורה ואמר אליו תשמעון ואמר והיה האיש אשר לא ישמע אל

רברי אשר ידבר בשמי וגו והוא באור אמרו הנה כי שמי בקרבו ואמנם זה כלו להודיע להם שזה המראה הגדול אשר ראיתם אותו ד"ל במעמד הר סיני אינו ענין מתמיד עמכם ולא יהיה בעתיד כמותו ולא יהיה תמיד לא אש ולא ענן כמו שהוא עתה על המשכן תמיד ואמנם יכבוש לכם הערים וישקיט לכם הארץ ויודיעכם מה שתעשוהו מלאך שאשלחהו לנביאיכם וילמדכם מה שצריך לעשותו ומה שראוי להשמר ממנו ובזה נתן היסוד אשר לא סרתי לבארו תמיד והוא שכל נביא בלתי משה רבי׳ תבואהו הנבואה על ידי מלאך ודעהו

פרק לה

כבר ביארתי לבני אדם כלם הארבעה הבדלים אשר נבדלה בהם נבואת משה רבי׳ מנבואת שאר הנביאים והבאתי ראיה על זה וגליתיו בפירוש המשנה ובמשנה תורה ואין צורך להשיבו ואינו מעניין המאמר ואשר אודיעך אותו כי כל דבר שאומר אותו בנבואה בפרקי זה המאמר אמנם הוא בצורת נבואת כל הנביאים אשר לפני מש׳ה ואשר יבאו אחריו אמנם נבואת משה רבי׳ לא ארבר בה באלו הפרקים אפי׳ מלה אחת לא בביאור ולא ברמיזה והוא שֶשם נביא אמנם יאמר אצלי על משה ועל זולתו בספוק וכן העניין אצלי עוד בנפלאותיו ובנפלאות זולתו כי אותותיו אינם מכת נפלאות שאר הנביאים אמנם ראית התורה על היות נבואתו נבדלת מכל מי שקדמו הוא אמרו וארא אל אברהם וגו׳ ושמי ה׳ לא נודעתי להם הנה בבר הודיענו שהשגתו אינה כהשגת האבות אבל יותר גדולה כ״ש השגת זולתם ממי שקדם ואמנם הבדלה מנבואת כל מי שיתאחר הוא אמרו על צד ההגדה ולא קם נביא עוד בישרא׳ כמשה אשר ידעו ה׳ פנים אל פנים הנה כבר התבאר שהשגתו נבדלת מהשגת כל מי שיתאחר אחריו בישרא׳ אשר הם ממלכת כהנים וגוי קדוש ובתוכם ה׳ וכל שכן בשא׳ האומות ואמנם הבדל מופתיו על הכלל ממופתי כל נביא על הכלל כי כל הנפלאות אשר עשאום הנביאים או נעשו להם הגידו בהם יחידים מבני אדם כאותות אליהו ואלישע הלא תראה מלך ישרא׳ תמה מהם וישאל גחזי שיגידם לו כמו שאמר ספרה נא לי את כל הגדולות אשר עשה אלישע ויהי איש וגו׳ ויאמר גחזי אדני המלך זאת האשה וזה בנה אשר החיה אלישע וכן אותות כל נביא זולת משה רבי׳ ולזה הגידה התורה עליו גם כן שלא יקום נביא לעולם שיעשה אותות בפרהסיא לעיני האוהב והשונא הנאות לו והחולק עליו כמו שעשה משה והוא אמרו ולא קם נביא עוד בישראל כמשה לכל האותות והמופתים וגו׳ לעיני כל ישראל שהוא קשר הנה שני העניינים יחד שלא יקום מי שישיג כהשגתו ולא מי שיעשה כמעשיו ואחר כן באר שהאותות היו לפרעה ולכל עבדיו ולכל ארצו החולקים עליו והיו ג״כ לעיני כל ישרא׳ הנמשכים אחריו שנאמר לעיני כל ישראל וזה דבר לא נמצא לנביא לפניו

וכבר קדמה הגדתו הצודקת שלא יהיה לזולתו ולא יטעך מה שבא מעמידת אור השמש ליהושע השעות ההם ויאמר לעיני ישר׳ כי לא יאמר לעיני כל ישר׳ כמו שבא במשה וכן באליהו בהר הכרמל בפני אנשים מועטים ואמנם אמרתי לך השעות מפני שיראה לי באמרו כיום תמים שהוא יום הגדול שיהיה בו תמים שלם וכאלו

אשר שהיום ההוא היה אצלם בגבעון כגורל שבימי הקץ שם ואחר שהבדיל לך
בשכלך נבואת משה ומופתיו שהפלגת ההשגה ההיא כהפלגת הפעולות ההם והאמי׳
שהאת מדרגה נקצר להשיגה על אמתתה ותשמע מאמרי באלו הפרקים כלם
בנבואה ובמדרגות הנביאים בה כל זה אחר זאת המדרגה ווה היה ענין זה הפרק

פרק לו

דע כי אמתת הנבואה ומהותה
הוא שפע שופע מאת ה׳ יתעלה
באמצעות השכל הפועל על הכח הדברי תחלה ואחר כן ישפע על כח המדמה וזאת
היא היותר עליונה שבמדרגות האדם ותכלית השלמות אשר אפשר שימצא למינו
והענין ההוא הוא תכלית שלמות הכח המדמה ווה ענין אי אפשר בכל איש בשום
פנים ואינו ענין יגיעו אליו בשלמות בחכמות העיוניות והטבת המדות ואפילו יהיו כלם
בתכלית מה שיוכלו להיות מן הטוב והנאה שבהם עד שיחובר אליו שלמות הכח
המדמה בעקר היצירה בתכלית מה שאפשר וכבר ידעת ששלמות אלו הכחות הגופיו׳
אשר מכללם הכח המדמה אמנם הוא נמשך לטוב שבמזגים שיהיה לאבר ההוא
הנושא לכח ההוא ולטוב שבשעורים שיהיה לו ולזכה שבליחות שתהיה לו וזה ענין
אי אפשר שיתמלא חסרונו בהנהגה בשום פנים כי האבר שמזגו רע בשרש היצירה
תכלית ההנהגה המשיזה לו שתעמידהו על קצת בריאות ולא שתחזירהו למעלת
שבתכונותיו אמנם אם יהיה חליו בשעורו או בהנחתו או בעצמו ר״ל עצם החמר אשר
נתהוה ממנו זה מה שאין תחבולה בו ואתה יודע זה כולו ואין תועלת בהאריך
בביאורו וכבר ידעת עוד פעלת זה הכח המדמה מזכור המוחשים והרכבתם והחקוי׳
אשר בטבעו ושהגדולה שבפעולותיו והנכבדת שבהם אמנם יהיה בנוח החושים
ובבטולם מפעולותיהם אז ישפע עליו קצת שפע כפי ההכנה והוא הסבה בחלומות
הצודקות והוא בעצמו סבת הנבואה ואמנם יתחלפו ברב או במעט לא במין כבר
ידעת המשך מאמרם חלום אחד מששים בנבואה ולא יפול השיעור בין שני הדברי׳
מתחלפים במין אין ראוי שיאמר שלמות האדם כך וכך כפל משלמות הסוס וכבר
השינו זה הענין בבראשית רבה ואמרו נובלת נבואה חלום וזה רמוז נפלא וזה
כי נובלת הוא הפרי בעצמו ואישו אלא שנפל קודם שלמותו וקודם שיתבשל כך פועל
הכח המדמה בעת השינה היא פעולתו בעת הנבואה אלא שיש בו קצור ולא הגיע
אל תכליתה ולמה אודיעך זה מדבריהם ז״ל ונניח כתובי התורה אם יהיה נביאכם
ה׳ במראה אליו אתודע בחלום אדבר בו הנה כבר הגיד לנו יתעלה אמתת הנבואה
ומהותה והודיענו שהיא שלמות יבא בחלום או במראה ומראה שם נגזר מן ראה
והוא שיגיע לכח המדמה משלמות הפעל עד שיראה הדבר כאלו הוא מחוץ ויהיה
הענין אשר יראהו כאלו בא לו על דרך ההרגשה היוצאת ואלו שני החלקים
בהם מדרגות הנבואה כלם כמו שיתבאר רצוני לומר במראה או בחלום
וכבר נודע שהענין אשר יהיה האדם בעת יקיצתו והשתמש חושיו מתעסק בו מאד
שוקד עליו נכסף לו הוא אשר יעשה הכח המדמה בו בעת השינה בהשפיע השכל
עליו כפי הכנתו וההמשל בזה והרבות המאמר בו מותר שזה הענין מבואר כבר

ידעהו כל אדם והוא דומה להשגת החושים אשר לא יחלוק בה שום אדם משלמי
הדעת המוטבעת באדם ואחר אלו ההקדמות תדע כי כשיהיה איש מן האנשים עצם
מוחו בעקר בריאתו על תכלית שווי בזכות חמרו ומזגו המיוחד בכל חלק מחלקיו
ובשעורו והנהגתו ולא ימנעוהו מונעים מזגיים מפני אבר אחר ואחר כן האיש ההוא
למד והתחכם עד שיצא מן הכח אל הפעל והיה לו שכל אנושי על שלמותו ותמותו
ומדות אנושיות טהורות שוות ויהיו תשוקותיו כלם לדעת סודות זה המציאות וידיעת
סבותיו ומחשבתו לעולם נשקפת לעניינים הנכבדים והשגחתו אמנם היא בידיעת
האל ובחינת פעולותיו ומה שצריך שיאמין בזה ויהיה מי שכבר התבטלה מחשבתו
ותשוקתו לעניינים הבהמיים ר' לומר בחירת תענוג המאכל והמשתה והמשגל וכלב'
החוש הממשש אשר באר ארסטוטולו במדות ואמר בשוה החוש חרפה לנו ומה טוב
מה שאמר כי באמת הוא חפרה מפני שהוא לנו מאשר אנחנו בח ולא דבר אחר
כשאר הבהמות ואין בו דבר מעניין האנושות אמנם שאר תתענוגים החושיים
כריח והשמע והראות ואעפי' שהם גשמיים הנה ימצא בהם עת אחת תענוג לאדם
מאשר הוא אדם כמו שבאר זה ארסטו' וכבר נתגלגל המאמר במה שאין מן העניין
אלא שהוא צריך אליו כי רב מחשבות הנודעים מאנשי החכמה נטרדות בהנאות זה
החוש ונכספות אליו ויפלאו עם זה איך לא יתנבאו אם תהיה הנבואה ממה שבטבע וכן
ראוי עוד שיהיה זה האיש כבר נתבטלה מחשבתו ותשוקתו לרשויות ולשררו' שאינ'
אמיתיות ר' לומר בקשת הנצוח או הגדיל העם לו והמשיך כבודם אליו ועבודתם אותו
מפני זה לבדו אבל יראה האנשים כלם כפי ענייניהם אשר הם לפי העניינים ההם
בלא ספק כבהמה או כחיה אשר לא יחשוב השלם המתיחד כשיחשוב בהם אלא בצד
ההנצל מהזק המזיק מהם כשיזדמן לו עמהם ההשתתפות או לקבל תועלת במה
שיקובל בו תועלת מהם אם יצטרך אליו לצרך מצרכיו והאיש אשר זה תארו אין ספק
כשיגיע' כחו המדמה אשר הוא בתכלי' השלמות וישפע עליו מן השכל כפי שלמותו
העיוני שלא ישיג אלא עניינים א' הי' נפלאים מאד ולא יראה זולת האל ומלאכיו ולא
ישער ולא תהיה לו ידיעה אלא בעניינים הם דעות אמתיות והנהגות כוללות לתקון
בני אדם קצתם עם קצתם וידוע שאלו השלשה העניינים אשר כללנום והם שלמות
הכח הדברי בלמוד ושלמו' הכח המדמה ביצירה ושלמות המדות בבטול המחשבה
בכל התענוגים הגופיים והסר התשוקה למיני ההגדלות הסכליות הרעות יש'
בהם בין השלמים יתרון רב בזה על זה מאד ולפי זה היתרון בכל עניין משלשת
העניינים האלו יהיה יתרון מדרגות הנביאים כולם זו על זו ובכר ידעת כי כל כח
גופני יחלש וילאה ויפסד עת ויבריא עת אחרת וזה הכח המדמה כח גופני בלא ספק
ולזה תמצא הנביאים תתבט' נבואתם בעת האבל או בעת הכעס ומוצא בהם כבר
ידעת אמרתם אין הנבואה שורה לא מתוך עצבות ולא מתוך עצלות ושיעקב
אבינו לא באתהו נבואה כל ימי אבלו להתעסק כחו המדמה בהפקד יוסף ושמש'
רבנו עליו השלו' לא באתהו הנבוא' כבואה מקודם מאחר תלונת המרגלים עד שמתו
כל דור המדבר אנשי המלחמה בעבור שנלאה לסבלם לרב תלונותיהם ואעפי' שהו'

עת לא היה לכח המדמה בנבואתו מבוא אבל שפע השכל עליו מבלתי אמצעיותו כמו שזכרנו פעמים שהוא לא יתנבא במשל כשאר הנביאים והנה יתבאר זה ואין זה ענין הספר וכן עוד תמצא קצת הנביאים נבאו מדת זמן אחת ואחר כן נפסק הנבואה מהם ולא התמידה להם בעבור מקרה שנתחדש וזאת היא הסבה העצמית הקרובה בהפסק הנבואה בזמן הגלות בלא ספק כלומר עצלות או עצבות שיהיה לאדם בעניני מן העניינים ויותר רע מזה היותו עבד נקנה נעבד לסכלים הזוגים אשר קבץ העדר הדבר האמתי והגבורת כל התאוות הבהמיות ואין לאל ידו ובזה יערנו רע והוא אשר רצה באמרו ישוטטו לבקש את דבר י' ולא ימצאו ואומר מלכה ושרי' בגוים אין תורה גם נביאיה לא מצאו חזון מי' וזה אמת מבואר העלה כי הכלי כבר נתבטל והוא הס״ גם כן בשוב הנבואה לנו על מנהגה לימות המשיח מהרה יגלה כמו שיעד

פרק לו

צריך שתתעורר על טבע המציאות בזה השפע האלהי המגיע אלינו אשר

כו נשכיל ויהיה יתרון שכלינו זה על זה והוא שאפשר שיגיע ממנו מעט לאיש אחד ויהיה שיעור הדבר ההוא המגיע לו שיעור שישלימהו לא זולת זה ואפשר שיהיה הדבר המגיע אל האיש שיעור שישפע על השלמותו להשלים זולתו כמו שקרה הענין בנמצאות כלם אשר מהם שהגיע לו מן השלמות מה שינהיג בו זולתו ומהם שלא יגיע לו מן השלמיות אלא כשיעור שיהיה מנהיג בו עצמו לא זולתו כמו שבארנו ואחר זה תדע שזה השפע השכלי כשיהיה שופע על הכח הדברי לבד ולא ישפע דבר ממנו על הכח המדמה אם למעוט הדבר השופע או לחסרון היה במדמה בעקר הבריאה ולא יוכל לקבל שפע השכל שזה הוא כת החכמים בעלי העיון ובשיהיה השפע ההוא על שני הכחות יחד ר' לומר הדברי והמדמה על תכלית שלמותם כיציר והי' כת הנביאים ואם יהיה השפע על המדמה לבד ויהיה קצר הדברי אם מעקר היצירה או למעוט התלמדות ואת הכת הם מנהיגי המדינות מניחי הנימוסי' והקוסמי' והמנחשי' ובעלי החלומות הצדקות וכן העושים הפליאות בתחבולות הזרות והמלאכות הנעלמות עם היותם בלתי חכמי' הם כלם מזאת הכת השלישית וממה שצריך שיתאמת אצלך הוא שקצת אנשי' זאת הכת השלישית יתחדשו להם רמיונות נפלאות וחלומות וטרופים בעת היקיצה כדמות מראה הנבואה עד שיחשבו בעצמ' שהם נביאים ויפלאו מאד במה שישיגוהו הדמיונות ההם ויחשבו שכבר הגיעו להם חכמות לא בלמוד ויבאו בבלבולים גדולים בעניינים העצמים העיוניים ויתערבו לה' הענינים האמתיים בעניינים הדמיוניים ערוב נפלא כל זה לחזוק הכח המדמה וחלשות הדברי מפני שלא עלה בידו דבר ר"ל שלא יצא לפעל וידוע שבכל כת משלש הכתות האלו יתרון רב מאד ובכל כת משתי הכתות הראשונות תחלק לשני חלקים כמו שבארנו וזה שהשפע המגיע בכל כת משתיהם יהיה אם בשיעור שישלימהו לא בזולת זה או בשיעור שיערף על שלמותו מה שישליב בו זולתו והכת הראשונה והם החכמים אפשר שיהיה השופע על כח האיש מהם השכלי בשיעור שישימהו בעל חקירה והבנה וידע ויכיר ולא יתנועע ללמד זולתו ולא לחבר ולא ימצא לזה

תשוקה ואין לו עליו יכולת ואפשר שיהיה השיפע עליו בשיעור שיניעהו בהכרח לחבר וללמד כן העניין בכח השגית אפשר שיבואהו מן הנבואה מה שישלים הנבי׳ לא זולת זה ואיפשר שיבואהו ממנה מה שחייב לו שיקרא האנשים וילמדם וישפיע עליהם משלמותו הנה כבר התבאר לך כי לולי זה השלמות הנוסף לא היו החכמות מחוברות בספרים ולא היו הנביאים מפייסים בני אדם לדעת האמת כי לא יחבר חכם דבר אחד לעצמו ללמד עצמו מה שכבר ידע אבל טבע השכל כן הוא שישפיע לעולם וימשך ממקבל זה השפע למקבל אחר אחריו עד שיגיע אל איש אי אפשר שיעברהו השפע ההוא אבל ישלימהו לבד כמו שבארנו בקצת פרקי זה המאמר

וטבע זה העניין מחייב למי שהגיע לו זה השיעור הנוסף מן השפע שיקרא בני אדם עכ״פ יקובל ממנו או לא יקובל ואפי׳ יוזק בעצמו עד שאנחנו נמצא נביאים קראו בני אדם עד שנהרגו השפע ההוא האלהי יניעם ולא יניחם לשקוט ולא לנוח בשום פנים ואפלו הגיע לרעות גדולות על זה תמצא ירמיהו ע״ה כי כשהגיעהו מבזיון המורי׳ הכופרים ההם אשר היו בזמנו השתדל לסתום נבואתו ולא יקראם אל האמת אשר מאסוהו ולא היה יכול לסבול זה אמר כי היה דבר י׳ לי לחרפה ולקלס כל היום ואמרתי לא אזכרנו ולא אדבר עוד בשמו והיה בלבי כאש בוערת עצור בעצמותי ונלאתי כלכל ולא אוכל וזהו עניין מאמ׳ הנבי׳ האחר י׳ אלהים דבר מי לא ינבא ודע זה

פרק לח

דע בכל אדם כח גבורה בהכרח ולולי זה לא התנועע במחשבתו לדחו׳ מה שיזיקהו וזה הכח בכחות הנפשיות אצלי כדמות הכח הדוחה בכחות הטבעיות וכח הגבורה הזה יתחלף בכח ובחלשה כשאר הכחות עד שאתה תמצא מן האנשים מי שיתגבר על האריה ומהם מי שיברח מן העכבר ותמצא האחר אשר יתגבר על המחנה וילחם עמו ותמצא מי אשר אם תזעק אשה עליו יפחד וירעד ואי אפשר גם כן מבלתי היות שם הכנה מזגית בעיקר היצירה ויוסיף זה ויצא מה שבכח בהוצאה ולפי דעת אחת

וכן יחסר ג״כ במעוט העשייה ולפי דעת אחת ומשני הנערות יתבאר לך בנערי יתרון אלו הכחות בהם או חלשתם וכן כח המשער הזה הוא נמצא בכל האנשים ויתחלף במעט וברב וכ״ש בעניינים אשר לאדם בהם השגחה גדולה ומחשבתו משוטטת בהם עד שאתה תמצא בעצמך שפלני כבר אמר כך או עשה כך בעניין הפלו׳ ויהיה העניין כך ותמצא מבני אדם מי שדמיונו ומשערו חזק מאד נכון עד שאיפשר שכל אשר ידמה היותו יהיה כמו שידמה או יהיה קצתו וסבות זה רבות מעניינים רבים קודמים ומתאחדים והווים אלא שמכח זה המשער יעבר השכל על ההקדמו׳ ההם כלם ויוליד מהם בזמן מועט עד שיחשב שזה בלא זמן ובזה הכח יגידו קצת בני אדם עתידות עצומות ואי׳ אפשר מבלתי היות שתי הכחות האלו בנביאים חזקות מאד ר׳ לומר כח הגבורה וכח המשער ובהשפיע השכל עליהם יחזקו שני הכחות האלה מאד מאד עד שיגיע זה למה שידעת והוא שהתגבר איש אחד במקלו על המלך הגדול להציל אומה מתחת עבדותו ולא פחד ולא ירא כאשר נאמר לו כי אהיה עמך וזה עניין יתחלף גם כן בהם אלא שאי׳ אפשר מבלעדיו כמו שאמר לירמי׳

אל תירא מפניהם וגו׳ הנה נתתיך היום לעיר מבצר וגו׳ וליחזקאל נאמר אל תירא מהם ומדבריהם וכן תמצאם כולם ע״ה היתה בהם גבורה גדולה וביתרון כח המשער גם כן בהם יגידו העתידות במהרה ויתחלף זה גם כן בהם כמו שידעת ודע כי הנביאים האמתיים יגיעו להם השגות עיוניות בלא ספק לא יוכל האדם בעיון לבד להשיג הסבות אשר יתחייב מהם הידוע ההוא ודומה לזה הגידם דברים לא יוכל האדם בסברא ובמשער הכולל לבד שיגידם שהשפע ההוא בעצמו אשר שפע על הכח הדמיוני עד שהשלימו עד שהגיע מפעלתו שיגיד מה שיהיה וישיגהו כאלו הם ענינים כבר הרגישו בהם החושים והגיעו אל זה הכח המדמה מצד החושים הוא גם ישלים פעל הכח הדברי עד שיגיע מפעלתו שידע ענינים נאמני המציאות ויגיע לו זאת ההשגה כאלו השיגה מהקדמות עיוניות וזה הוא האמת אשר יאמינהו מי שיבחר להודות באמת כי הדברים כלם יעידו קצתם על קצתם ויורו קצתם על קצת וזה צריך שיהיה בכח הדברי יותר שאמתת שפע השכל הפועל אמנם הוא עליו והוא יוציאהו לפעל ומן הכח המדבר יגיע השפע לכח המדמה ואיך יגיע משלמות הכח המדמה זה השעור והוא השגת מה שלא יגיע אליו מן החושים ולא יגיע כמו זה לכח הדברי והוא השגת מה שלא השיגהו בהקדמות והולדה ומחשבה וזהו אמתת ענין הנבואה והדעות ההם אשר ייוחד בהם למוד הנבואה אמנם התניתי במאמרי הנביאים האמתיים בעבור שאנצל מאנשי הכת השלישית אשר אין להם דבריות כלל ולא חכמה אלא רמיונות ומחשבות לבד ואולי הענינים ההם אשר ישיגום האנשים ההם הם דעות היו להם ונשארו רשומיהם חקוקים בדמיונם עם כל מה שבכחם המדמה ובאשר בטלו דמיונות רבות והשביתום נשארו מקומות הדעות ההם לבד ויראו להם ויחשבום כאלו הם דברים מתחדשים וענין בא מחוץ ומשלם אצלי באדם שיש עמו בבית אלף אישים מבעלי חיים ויצא כל מי שבבית ההוא מלבד איש אחד שיהיה בכלל מי שבבית ובאשר נשאר האדם ההוא עם האיש ההוא לבדו חשב שעתה נכנס עליו בבית ואין הענין כן אבל הוא מכלל מי שלא יצא וזה מקום מן המקומות המטעים הממיתים וכמה מתו בו מן המחזיקים עצמם בחכמים ומפני זה תמצא אנשים אמתו דעותיהם בחלומות שחלמו אותם ויחשבו שזה הנראה בשינה הוא דבר מבלתי הדעת אשר האמינוהו או שמעוהו בעת היקיצה ולזה צריך שלא ישגיח האדם למי שלא ישלם כחו הדברי ולא הגיע לתכלית השלמות העיוני כי המגיע ההוא אל השלמות העיוני הוא שאפשר שיגיע אל ידיעות אחרות באמצעות שפע השכל האלהי עליו והוא אשר הוא נביא באמת כבר בא הבאור בזה ונביא לבב חכמה יאמר שהנביא באמת הוא לבב חכמה וזה גם כן מבה שצריך שיודע

פרק לט

ואחר שדברנו במהות הנבואה והודענו אמתתה ובארנו שנבואת משה ר׳ עליו השלום נבדלת מנבואת זולתו נאמר שעל ההשגה ההיא לבדה נתחייבה הקריאה אל התורה וזה שזאת הקריאה שקרא משה רבנו עליו השלום לנו לא קדם כמותה לאחד ממי שקדם מאדם אליו ולא התאחרה אחריו קריאה כמותה לאחד

מנביאנו וכן יסוד תורתינו שלא יהיה בלתה לעולם ולזה לפי דעתנו לא תיתה שם
תורה ולא תהיה בלתי תורה אחת והיא תורת משה רבי עה וביאור זה לפי מה
שכתוב בספרי הנביאים ובא בקבלה הוא שכל מי שקדם למשה רבי עה מן הנביאי
כאבות ושם ועבר ונח ומתושלח וחנוך לא אמר אחד מהם כלל לכת מבני אדם שהשם
שלחני אליכם וצוני שאומר לכם כך וכך והזהירכם מעשות כך וכך וצוה אתכם לעשו
כך וזה דבר שלא העידו בו כתובי התורה ולא באה בו תורה אמתית אבל היתה באה
אליהם הנבואה מהשם כמו שבארנו ומי שתרבה עליו השפע ההוא כאברהם עה
קבץ האנשים וקראם על צד הלמוד וההישרה אל האמת שכבר השיג כמו שהיה
אברהם מלמד בני אדם ומבאר להם במופתים עיוניים שיש לעולם אלוה אחד לבדו
ושהוא ברא כל מה שזולתו ושאין צריך שיעבדו אלו הצורות ולא דבר מן הנבראים
וירגיל בני האדם אל זה וימשכם בספורים נאים והטיב להם לא שאמר יום כלל
שהשם שלחני אליכם וצוני והזהירני עד שהוא כאשר צוה למול הוא ובניו ועבדיו מל
אותם ולא קרא בני אדם אל זה על דרך קריאת הנבואה הלא תראה לשון התורה בו
כי ידעתיו וגו הנה כבר התבאר שעל צד המצוה לבד יעשה וכן יצחק ויעקב ולוי
וקהת ועמרם על זאת הדרך היו קוראים בני האדם וכן תמצא החכמים אומרי במי
שקדמהו מן הנביאים בית דינו של עבר ב"ד של מתושלח מדרשו של מתושלח
כלם עה אמנם היו נביאים ילמדו בני אדם על תכונת הדרשים ומלמדים ומישרים
לא שיאמרו ויאמר ה אלי דבר אל פלני כן היה הענין קודם משה רבי עה אבל משה
רבי כבר ידעת מה שנ לו ומה שאמר ומאמ כל העם לו היום הזה ראינו כי ידבר
אלהים את האדם וחי אמנם כל נביא ממנו שהיה אחר משה רבי כבר ידעת דברי
ענייניהם כלם והיותם כדמות המזהירים לבני אדם קוראים אותם לשמור תורת מש
מיעדים הרע המניח אותה ומיעדים הטוב מי שהתיישר להמשך אחריה וכן נאמין
שכן יהיה הענין תמיד כמו שאמר לא בשמים היא לאמר וגו לנו ולבנינו עד עולם
וכן ראוי שיהיה כי הדבר השלם בתכלית מה שאפשר במינו אי אפשר שימצא וזולתו
במינו אלא חסר מן השלמות ההוא אם בתוספת או בחסרון כמזג השוה · אשר הוא
תכלית שווי המין ההוא כי כל מזג יוצא מן השווי ההוא יהיה בו חסרון או תוספת כן
הענין בזאת התורה כמו שנתבאר משוויה ואמר חקים ומשפטים צדיקים וכבר
ידעת שענין צדיקים שוים וזה שהם עבודות אין טרח בהם ולא תוספת כעבודת
המתבודד בהרים הפורש עצמו מן הבשר והיין ודברים רבים מצרכי הגוף ובטלטול
לעבודה וביוצא בהם ולא חסרון שיביא אל זוללות ואל שטיפה בזמה עד שיחסר
שלמות האדם במדותיו ועיונו כשאר נימוסי האומות הסכליות וכשנדבר בזה
המאמר בתת עלת טעמי המצות יתבאר לך משוויה וחכמתה מה שצריך שיתבאר
ולזה נאמר בה תורת ה תמימה משיבת נפש אבל מי שיחשוב שטרחה גדול וקשה
ושבה צער גדול כל זה טעות בהתבוננות והנה אבאר אחר זה קלותה באמת אצל
השלמים ולזה אמר מה ה אלהיך שואל מעמך וגו ואמר המדבר הייתי לישרא אלא
זה כולו בערך לחשובים ואמנם אנשי העול והחמס וההתגברות המזיק מן הדברי׃

אצלם והקשה שבהם שיהיה שם שופט ימנע ההתגברות וכן בעלי התאוה והיצר הפחותים הקשה שבדברים אצלם מנוע לבם בשרירות לבם בזנות ולקחת הדין מעושיהו וכן כל הסר יראה שמניעת הרע אשר יבחרהו לפי גנות רוע מדותיו טורח גדול ואין להקיש קלות התורה וקושיה לפי תאות כל רע פחות בעל מדות מגונות ואמנם תבחן לפי השלם מבני אדם אשר כונת זאת התורה שיהיו בני אדם כלם כמו האיש ההוא וזאת התורה לבד היא אשר נקראת תורה אלהית ואמנם זולתם מן ההנהגות המדיניות כנמוסי היונים והזיות הצאבא וזולתם כל זה מפעולות אנשים מנהיגים לא נביאים כמו שבארתי פעמים

פרק מ

כבר התבאר תכלית הביאור כי האדם מדיני בטבע ושטבעו שיהיה מתקבץ ואינו כשאר בח אשר אין לו הכרח להתקבץ ולרוב ההרכבה בזה המין מפני שהוא המורכב האחרון כמו שידעת היה ההבדל רב בין אישיו עד שאפש שלא תמצא שני אנשים מסכימי במין ממיני המדות כמו שלא תראה צורותיהם הנראות שוות ועלת זה התחלף המזג ויתחלפו החמרים ויתחלפו ג כן המקרים הנמשכים אחר הצורה כי לכל צורה טבעית קצת מקרים מיוחדים נמשכים אחריה בלתי המקרים הנמשכים אחר החמר ואין כיוצא בזה ההתחלפות האישי הגדול נמצא באחד ממיני בעלי חיי אבל ההתחלפות בין אישי כל מין מתקרב מלבד האדם שאתה תמצא שני אישים ממנו כאלו הם משני מינים בכל מדה עד שתמצא אכזריו איש תגיע עד שישחט צעיר בניו מרוב הכעס ואחר יחמול על הריגת בנה או תולעת אחת ורך לבו מזה וכן ברב המקרים ומפני שטבעו נותן שיהיה בין אישיו זה החלוף וטבעו צריך אל הקבוץ צרך הכרחי אי אפשר בשום פני' שישלם קבוצו אלא במנהיג בהכרח ישער פעולותיהם וימלא המחסר וימעיט מן המרבה ויחוק פעולות ומדות יעשום כלם על חק אחד תמיד עד שיעלם ההתחלפות הטבעי ברוב ההסכמה ההנחיית ויסודר הקבוץ ולזה אומר שהתורה אעפ' שאינה טבעית יש לה מבוא בעני' הטבעי והיה מחכמת האלהים בהעמיד זה המין למה שרצה מציאותו ששם בטבעו שיהיה לאישיו כח הנהגה ומהם מי שיהיה הוא עצמו אשר ניבא בהנהגה ההיא והוא הנביא או מניח הנימוס ומהם מי שיהיה להם כח לחייב לעשות מה שצוה הנביא ההוא ולהמשך אחריו ולהוציאו לפעל והם המלך הלוקח הנימוס ההוא והמתפאר בנבואה הלוקח בתורת הנביא אם כלה או מקצתה ויהיה לקיחתו הקצתו והניח הקצ' אם בעבור שזה היה יותר קל עליו או בעבור שיביא לחשוב שאלו הענינים באו לו בנבואה ואינו נמשך בהם אחר וזולתו על צד הקנאה כי יש מבני אדם מי שיטב בעיני שלמות אחר ויערב לו ויתאוהו וירצה שידמו בני אדם שאצלו השלמות ההוא ואעפ' שהוא ידע שאין אצלו שלמות כמו שתראה רבים יתפארו בשיר זולתם ויאמרו שהם עשאום וכן נעשה בקצת חבורי אנשי החכמה ובחלקי חכמות רבות יפול ליד איש מקנא מתרשל דבר חדשו זולתו ויתפאר שהוא חדשהו כן קרה בזה השלמות של נבואה גם שמצאנו נמצא אנשים התפארו בנבואה ואמרו מה שלא באה נבואה בו

יום כלל כצדקיהו בן כנענה ותמצא אנשים התפארו בנבואה ואמרו דברים אמרם
השם בלא ספק ר׳ לומר שהם באו כנבוא׳ אבל לזולתם כחנניה בן עזור ואמרו שהם
נבאים ושתים ערים. וידיעת זה כלו והכרתו מבוארת מאד ואני אבאר לך זה עד שלא
יסופק עליך הענין ויהיה אצלך הבדל תכיר בו בין הנהגות הנימוסים המונחים לא
המושמי ובין הנהגות התורה האלהית ובין הנהגות מי שיקח דבר ממאמרי הנביאים
ויתפאר בו ויאמר שהוא אמרו אמנם הנימוסים אשר גלו מניחיהם שהם נימוסים
הניחום ממחשבותם לא יצטרך על זה ראיה עם הוראת בעל הריב לא יצטרך לעדי
ואמנם ארצה להודיעך ההנהגות אשר יאמר בהם שהם נבואיות כי יש מהם נבואיות
אמתיות ר׳ לומר אלהיות ויש מהם נימוסיות ומהם שיאמר אומרם שהוא אמרם
מלבו ולקחם מזולתו כי כשתמצא תורה שכל כונתה וכל כונת נותנה אשר
שער פעולותיה אמנם הוא כדר המדינה ועניניה ולהסיר העול והחמס ממנה ולא
יהיה בה הבטה בשום פנים לענינים עיוניים ולא השגה להשלים הכח הדברי ולא
ירגיש בה על היות הדיעות בריאות או עלולות אבל הכונה כלה סדר עניני בני אדם
קצתם עם קצתם באי זה פנים שיהיה ושיגיע להם קצת הצלחה כפי דעת ראה אותו
הראש ההוא דע כי התורה ההיא נימוסית מניחה כמו שזכרנו מאנשי הכת השלישי׳
ר״ל השלימים בכח המדמה לבד

וכשתמצא תורת שכל הנהגותיה מעיינים כמה שקדם מתקון הענינים הגופיי
ובתקון האמונה ג״כ ותשים כונתה לתת דעות אמתיות בשם יתעלה תחלה ובמלאכי
ותשתדל לחכם בני אדם ולהבינו ולהעירם עד שידעו המציאות כלו על תכונת האמת
הדע שזאת ההנהגה מאתו יתעלה ושהתורה ההיא אלהית ונשאר שתדע אם אומרה
הוא השלם אשר נאמרה לו בנבואה או הוא איש מתפאר במאמרים ההם וגנבם
מזולתו ואפני בחינתו הוא בחינת שלמות האיש ההוא ולחקור ולדעת פעולותיו
ולהשתכל במדותיו והגדול שבמופתיך הנחת התענוגים הגופיים ובזותם שזאת
תחלת מדרגת אנשי החכמה כ״ש הנביאים וכש׳ החוש׳ אשר הוא חרפה לנו כמו
שזכר ארסטו׳ וכל שכן מאוס המשגל מהם ולזה עבר ופרסם השם בו כל מתפאר
בנבואה כדי שיתבאר האמת למאמתים ולא יתעו ולא יטעו. הלא תראה צדקיהו בן
מעשיהו ואחאב בן קוליה איך התפארו בנבואה ונמשכו אחריהם בני אדם ואמרו
דברי נבואה שאמרום זולתם והתמידו בפחיתות תענוג המשגל עד שזנו בנשי
חבריהם והנמשכים אחריהם עד שפרסמם השם כמו שעבר ופרסם זולתם ושרפם
מלך בבל כמו שבאר ירמיהו ואמר ולוקח מהם קללה לכל גלות יהודה אשר בבבל
לאמר ישימך י׳ כצדקיהו בן מעשיה וכאחאב אשר קלם מלך בבל וגו׳ וינאפו את נשי
רעיהם וידברו דבר ז׳ הבן ואת הבינה

פרק מא

אינני צריך לבאר החלום מה הוא
אמנם המראה והוא אמרו במראה
אליו אתודע והוא אשר תקרא מראה הנבואה ותקרא ג״כ יד השם הוא ג״כ תקרא
מחזה הוא ענין איום מתריד יחובר לנביא בעת היקיצה כמו שהתבאר בדניאל באמרו

אראה את המראה הגדולה הזאת ולא נשאר בי כח והודי נהפך עלי למשחית ולא עצרתי כח ואמר ואני הייתי נרדם על פני ופני ארצה ואמנם דבור המלאך והעמידו לו כל זה במראה הנבואה ובכמו זה הענין יתבטלו החושים גם כן מפעלותיהם ויבא השפע ההוא לכח הדברי וישפע ממנו על הכח המדמה וישלם ויעשה פעולתו ופעמי תתחיל הנבואה במראה הנבואה ואחר כן ירבה הרתת ההוא וההתפעלות ההזק הנמשך אחר שלמות פעולת המדמה ואז תבא הנבואה כמו שבא באברהם אשר בא בתחלת הנבואה ההיא היה דבר י' אל אברם במחזה וכו' ותרדמה נפלה על אברם וגו' ואחר כן ויאמר לאברם וגו' ודע כי כל מי שזכר מן הנביאי' שבאתהו הנבוא יש מהם מי שייחס זה אל המלאך ומהם מי שייחסו לשם יתעלה אעפי' שהיה על ידי מלאך בלא ספק ככר כתבו רבותינו זכרו' לברכה על זה ואמרו ויאמר י' לה ע"י מלאך ודע כי כל מי שבא בו כתוב שדבר עמו מלאך או באהו דבר מהשם שזה לא יהיה בשום פני' אלא בחלו' או במראה הנבואה וכבר באה ההגדה על הדבר המגיע לנביאי' לפי מה שבא בו הספור בספרי הנביאי' על ארבע צורות הצורה הראשונה יגלה הנבי' שהדבור ההוא היה ממלאך בחלום או במראה והצורה השנית שיזכור דברי המלאך לו לבד ולא יבאר שזה היה בחלום או במראה מפני שהוא סומך על מה שכבר נודע שאין נבואה אלא על אחד משני הפנים במראה אליו אתודע בחלום אדבר בו והצור השלישית היא אשר לא יזכור מלאך כלל אבל ייחס המאמר לשם יתעלה שהוא אמרו לו אלא שהוא יגלה שבאהו הדבר ההוא במראה או בחלום והצורה הרביעית שיאמר הנביא מאמר סתם שהשם דבר אליו או אמר לו עשה זה או אמור זה מבלתי באור לא בזכרון מלאך ולא בזכרון חלום מפני השענו על מה שכבר נודע והשורש שלא תבא נבואה ולא חזון אלא בחלום או במראה וע"י מלאך ואמנם מה שבא על הצורה הראשונה באמרו ויאמר אלי מלאך האלהים בחלום יעקב ויאמר אלהים אל בלעם ואמנם מה שבא על הצורה השנית באמרו ויאמר אלהים אל יעקב קום עלה בהאל ויאמר לו אלהים שמך יעקב ויקרא מלאך י' אל אברהם שנית מן השמי' ויאמר אלהים לנח ואמנם מה שבא על הצורה השלישי' באמרו היה דבר י' אל אברם במחזה אמנם מה שבא על הצורה הרביעית באמרו ויאמר י' אל אברם ויאמר י' אל יעקב שוב ויאמר ה אל יהושע ויאמר השם אל גדעון וכן מאמר רובם ויאמר י' אלי ויהי דבר י אלי ודבר השם היה והנה דבר י' אליו היתה

היה דבר י' תחלת דבר י' בהושע היתה עלי יד י' וזה המין הרבה מאד וכל מה שיבא על אחת מאלה הארבע צורות היא נבואה ואומרו נביא אמנם מה שיאמר בו ויבא אלהים אל פלוני בחלום הלילה אינ' נבואה כלל ולא האיש ההוא נביא כי ענינו שבאה הערה מאת השם לאיש ההוא ואחר כן באר לנו שההער' ההיא היתה בחלום כי כמו שיסבב השם התנועע איש אחד להציל איש אחר או להמיתו כן סבב חדוש ענינים רצה להרשם בחלום לילה שאנחנו לא נספק שלבן הארמי רשע גמור עוב' ע"ז גם ואבימלך אעפי' שהיה איש טוב בעמו כבר ? מר' אברהם אבינו על ארצו ועל ממלכתו רק אין יראת אלהים במקום הזה ובא בכל אחד משניהם ר"ל לבן ואבימלך

ויבא אלהים אל אבימלך בחלום הלילה וכן ויבא אלהים אל לבן הארמי בחלום הלילה
ודע זה והתבונן ההפרש בין אמרו ויבא אלהים ובין אמרו ויאמר אלהים ובין אומ' בחלום
הלילה ובין אמרו במראות הלילה ובא ביעקב ויאמר אלהים לישראל במראות הלילה
ובלבן ואבימלך ויבא אלהים וגו' ובכל זה פירשו אונקלוס ואתא מימר מן קדם י' ולא אמר
בשניהם ואתגלי י' ודע שהנה יאמר ויאמר י' לפלוני ולא היה זה לפלוני ולא באהו
חזון כלל אבל נאמר לו הדבר ההוא על ידי נביא כמו שבא הכתוב ותלך לדרוש י'
ואמרו בביאור לבית מדרשו של שם ועבר והוא ענה אותה ונאמר בעבורו ויאמר י'
לה ואעפ' שנאמר עוד ויאמר ה' לה על ידי מלאך יפורש בזה שיהיה עבר הוא
המלאך שהנביא פעמים נקרא מלאך כמו שנבאר או יהיה רומז למלאך אשר בא
אל עבר בואת הנבואה או יהיה זה לבאר כי בכל מקום שתמצא דבר מיוחס לשם
סתם שהוא ע"י מלאך בשאר הנביאים כמו שבארנו

פרק מב

כבר בארנו כי כל מקום שנזכר בו ראיית מלאך או דבורו
שזה אמנם הוא במראה הנבואה או בחלום יבאר בהם או לא יבאר הכל שזה כמו
שקדם ודע זה והבינהו מאד מאד ואין הפרש בין שיכתוב תחלה שהוא ראה המלאך
או יהיה הנראה מן המאמר תחלה שהוא חשבו איש מבני אדם ואחר כן בסוף העני'
התבאר לו שהוא מלאך אחר שתמצא סוף העניין כי זה אשר ראה ודבר היה מלאך
תדע ותתאמת שמתחלת העניין היה מראה הנבואה או חלום של נבואה וזה שבמראה
הנבואה או בחלום של נבואה פעמי' יראה הנביא השם ידבר עמו כמו שנבאר ופעמי'
יראה המלאך ידבר עמו ופעמים ישמע מי שידבר עמו ולא יראה איש מדבר
ופעמי' יראה איש שידבר עמו ואחר כן יתבאר לו שזה המדבר מלאך ובכמו זה המין
מן הנבואה יזכור שהיא ראה איש יעשה או יאמר אחר זה ידע שהוא מלאך ולזה
העקר הגדול נטה אחד מן החכמים וגדול מגדוליהם והוא ר' חייא הגדול בלשון התור'
וירא אליו י' באלוני ממרא וגו' כי כאשר הקדים כלל והוא שהשם נראה אליו התחיל
לבאר איך הייתה צורת ההראות ההוא ואמר שתחלה ראה שלשה אנשים ורץ ואמרו
מאמר אלהם ואמר זה אשר פירש זה הפירוש שמאמר אברה' ויאמר י' אם נא מצאתי
חן בעיניך אל נא תעבור מעל עבדך שהוא ג"כ ספור מה שאמר במראה הנבואה
לאחד מהם ואמר לגדול שבהם אמר והבן העניין הזה עוד בסוד מן הסודות וכן
אמר עוד בעניין יעקב אמרו ויאבק איש עמו שהוא בצורת הנבואה אחר שהתבאר
באחרונה שהוא מלאך והוא כעניין אברהם בשוה אשר הקדים ספור כללי וירא אליו
י' וגו' אחרי כן התחיל לבאר איך היה זה וכן ביעקב אמר ויפגעו בו מלאכי אלהים ואחר
כן התחיל לבאר איך קרה עד שפגעו בו ואמר שהוא שלח שלוחים ופעל ועשה ויותר
יעקב לבדו וגו' וזהו מלאכי אלהים הנאמר עליהם תחלה ויפגעו בו מלאכי אלהים וזה
ההתאבקות והדבור כלו במראה הנבואה וכן עניין בלעם כלו בדרך ודברי האתון
הכל במראה הנבואה אחר שהתבאר באחרית העניין דבור מלאך השם לו וכן אומר
במראה יהושע וישא עיניו וירא והנה איש עומד לנגדו שהוא במראה הנבואה

אחר שהתבאר באחרי׳ הענין שהוא שר צבא השם אמנם אמרו ויעל מלאך ה מן
הגלגל ויהי כדבר מלאך השם את הדברים האלה אל כל בני ישראל החכמים כבר
אמרו שמלאך השם שנאמר הנה הוא פינחס ואמרו זה פינחס שבזמן שהשכינה
שורה עליו דומה למלאך ה׳ הנה כבר בארנו ששם מלאך משותף ושהנביא ג״כ יקרא
מלאך כמו שכתוב וישלח מלאך ויוציאנו ממצרים ואמרו ויאמר חגי מלאך השם
במלאכות י׳ ויהיו מלעיבי׳ במלאכי אלהים ומאמר דניאל ג״כ והאיש גבריאל אשר
ראיתי בחזון בתחלה מועף ביעף נוגע אלי בעת מנחת ערב כל זה במראה הנבואה
לא יעלה בדעתך שיש ראיית מלאך או שמע דברי מלאך אלא במראה הנבואה א
בחלום של נבואה כמו שהושרש במראה אליו אתודע בחלום א״ב וממה שזכרתי
תביא ראייה על מה שנשאר מזה שלא אזכרהו וממה שהקדמנוהו מצורך ההזמנה
לנבואה וממה שזכרנו בשתוף שם מלאך תדע שהגר המצרית אינה נביאה ולא
מנוח ואשתו נביאים כי זה הדבור אשר שמעוהו או שעלה בדעתם הוא כדמות בת
קול אשר זכרוה החכמים תמיד והוא ענין אחר ילוה לאיש שאינו מזומן ואמנם
יטעה בזה שתוף השם והוא העקר הרוח ה׳ רוב הכפקות אשר נתירת
והתבונן אמרו וימצאה מלאך י׳ על עין המים כמו שאמר ביוסף וימצאהו איש
והנה תועה בשדה ולשון המדרשות כלם שהוא מלאך

פרק מג

כבר בארנו נהבורנו
שהנביאים פעמים
יתנבאו במשלים וזה שהוא יראה דבר על צד המשל ויפרש לו ענין המשל ההוא
במראה הנבואה ההוא בעצמו כי כמו שיראה אדם חלום וידמה בחלומו ההוא שהוא
ניעור וסיפר החלום לזולתו ופירש לו ענינו והכל חלום וזהו אשר קראוהו חלום
שנפתר בתוך חלום ומן החלומות גם כן מה שיוודע עניינם אחר ההערה כן משלי
הנבואה יש מהם שיפורש עניינם במראה הנבואה כמו שהתבאר בזכריה באמרו
אחר אשר הקדים המשלים ההם וישב המלאך הדובר בי ויעירני כאיש אשר יעור
משנתו ויאמר אלי מה אתה רואה ואחר כן פירש לו המשל וכמו שהתבאר בדניאל
באמרו דניאל חלם חזה וחזוי ראשיה על משכביה ואחר כן זכר המשלים כלם וזכר
האנחו לחסרון ידיעת פירושם עד ששאל המלאך והודיעו פירושם במראה הנבואה
עצמה והוא אמרו קרבית על אחד מן קמייא ויציבא אבעא מיניה על כל דנא ואמר
לי ופשר מיליא יהודיענני וקרא כל הענין ההוא חזון אחר שזכר שהוא חלם חזא
מפני שפרשו לו המלאך כמו שזכר בחלום של נבואה והוא אמרו אחר זה חזון נראה
אלי אני דניאל אחרי הנראה אלי בתחלה וזה מבואר כי חזון נגזר מן חזה ומראה
נגזר מן ראה וחזה וראה בענין אחד ואין הפרש בין אמרך במראה או במחזה או
בחזון אין שם דרך שלישי אלא שני הדרכים אשר ספרה התורה בהם במראה. אליו
אתודע בחלום אדבר בו אלא שיש בהם מדרגות כמו שיתבאר וממשלי הנבואה משלי׳
רבים שלא פורש עניינם במראה הנבואה אלא אחר היקיצה ידע הנביא מה הייתה
הכונה במקלות אשר לקח זכריה במראה הנבואה

א״ע כי כמו שיראו הנביאים דברים שהרצון בהם משל כנרות זכריה והסוסים וההרים ומגלת יחזקאל וחומת אנך אשר ראה עמוס והחיות אשר ראה דניאל וסיר נפוח אשר ראה ירמיה ומה שדומה לזה מן המשלים אשר הנרצה בהם לחקות ענין כן יראו עוד דברים הנרצה בהם מה שיעיד עליו שם הדבר ההוא הנראה מצד הגזרה או השתוף בשם וכאלו פעל הכח המדמה הוא להראות דבר יש לו שם משותף יורה אחד מעניניו על ענין אחר שזה ג״כ מין מן ההמשל כמאמר ירמיהו מקל שקד והיתה הכונה להורות משתוף שקד ואמר כי שוקד אני לא מענין המקל ולא מענין השקדים וכן ראית עמוס כלוב קיץ להורות ממנו על תום מדת הזמן ואמר בא הקץ ויותר נפלא מזה שתהיה ההערה בשם אחר אותיות השם ההוא הם אותיות שם אחר בשנוי סדרם ואעפ״י שאין שם גזרה בין שני השמות ההם ולא שתוף ענין ביניהם בשום פנים כמו שתמצא במשלי זכריה בלקחו המקלות לרעות הצאן במראות הנבואה וקראו האחת נועם והאחר חובלים והיתה הכונה בזה המשל שהאומה בתחלת ענינה היתה בנועם השם והוא אשר הנהיגה והישירה והיתה שמחה בעבודת השם מיושרת לזה והשם רוצה אותה ואוהבה כמו שאמר את י״י האמרת היום וי״י האמירך היום ומנהיגה ומיישירה או משה ומי שאחריו מן הנביאים ואחר כך נעתק ענינה עד שמאסה אהבת השם ומאסה השם ושם מנהיגיה חובלים כירבעם ומנשה הנה ואת המילה לפי הגזרה חובלים מן מחבלים כרמים ואחר כן למר מבני ג״ב ר״ל מקרוא שמו חובלים על מאכס בתורה ומאוס השם אותם וזה הענין לא יגזר מחובלים אלא בהחליף כדרך החית והבית והלמד ואמר בענין המאוס והגעילה בזה המשל ותקצר נפשי בהם וגם נפשם בחלה בי והפך אותיות חבל ושמהו בחל ובאו לפי זה הדרך ענינים זרים מאד הם ג״כ סודות באמרו במרכבה נחשת קלל ורגל עגל וחשמל ובמקומות זולת זה כשתחפשם בשכלך בכל מקום יתבארו לך מבח הדברים אחר זאת ההערה

פרק מ״ד

הנבואה אמנם תהיה במראה או בחלום כמו שבארנו פעמים ולא נשיב זה תמיד ונאמר עתה כי כשינבא הנביא אפשר שיראה משל כמו שבארנו פעמים ואפשר שיראה השם יתעלה במראה הנבואה ידבר עמו כמו שאמר ישעיהו ואשמע את קול י״י אומר את מי אשלח ומי ילך לנו ואפשר שישמע מלאך מדבר עמו והוא יראהו וזה הרבה מאד כמו שאמר ויאמר אלי הלא ידעת מה המה אלה ויען המלאך הדובר בי ואשמע אחד קדוש מדבר וזה הרבה מאד מאין מספר ופעמים יראה הנביא איש מבני אדם מדבר עמו כמו שאמר ביחזקאל והנה איש מראהו כמראה הנחשת וידבר אלי האיש וגו׳ אחר שפתח והמאמר היתה עלי יד י״י ופעמים שלא יראה הנביא צורה כלל אלא ישמע דבר לבד במראה הנבואה יקראהו כמו שאמר דניאל ואשמע קול אדם בין אולי וכמו שאמר אליפז דממה וקול אשמע וכמו שאמר ג״כ בן יחזקאל ואשמע את הקול מדבר אלי כי אין הענין ההוא אשר השיג במראה הנבואה הוא אשר דבר עמו אבל הבדיל הענין ההוא הנפלא הזר אשר באר שהוא השיגו והתחיל

בעניין הנבואה וצורתה ואמר ואשמע את קול מדבר אלי ואחר מה שהקדמנוהו
מואת החלוקה אשר העירו עליה הפסוקים אומר שזה הדבר אשר ישמעהו הנביא
במראה הנבואה אפשר שידמה לו גם כן שהוא בתכלית העוצם כמו שיחלום האיש
שהוא שמע רעם גדול או ראה רעש או זועה כי הרבה פעמים יחלום החולם זה גם
כן ופעמים שישמע הדבר ההוא אשר ישמעהו במראה הנבואה כדבר הרגיל הנודע
עד שלא ירחיק ממנו דבר יתבאר לך זה מעניין שמואל הנביא כי כאשר קראו הש׳
יתעלה בעניין הנבואה חשב שעלי הכהן קראו פעם אחר פעם שלשה פעמי׳ אחר כן
באר הכתוב עלת זה ואמר כי אשר חייב לו זה והיותו חושב אותו עלי הוא באשר לא
היה יודע או שדבר השם לנביא יהיה בזאת הצורה ולא נגלה לו עדיין זה הסוד והוא
אמרו ושמואל טרם ידע את השם וטרם יגלה אליו דבר י׳ רוצה בו שהוא לא היה יודע
ולא נגלה לו שכן הוא דבר י׳ או יהיה אמרו טרם ידע את י׳ רוצה בו שלא קדמה לו
נבואה כי אשר יתנבא כבר נאמר בו במראה אליו אתודע בחלום אדבר בו ויהיה
פירוש הפסוק לפי עניינו כן ושמואל לא התנבא קודם לזה ולזה לא ידע כי כן תהיה
צורת הנבואה ודעהו

פרק מה

ואחר מה שקדם מבאור אמיתת
הנבואה לפי מה שחייבהו העיון
עם מה שהתבאר בתורתנו צריך שאזכור לך מדרגות הנבואה לפי שני השרשי׳
האלה ואלו אשר אקראם מדרגות נבואה אין כל מי שהוא במדרגה מהם נביא אבל
המדרגה הראשונה והשנית הם מעלות לנבואה ולא ימנה מי שהגיע למעלה
משתיהם נביא מכלל הנביאים אשר קדמו הדברים בהם ואם יקרא בקצת העתים
נביא הוא לקצת כללות להיותו קרוב לנביאים מאד ולא יטעך באלו המדרגות היות
מוצא בספרי נביא באתהו הנבואה בצורת אחת אלו המדרגות ויתבאר בנביא ההוא
בעצמו שבאתהו הנבואה בצורת מדרגה אחרת וזה שאלו המדרגות אשר אזכרם
אפשר שיבא קצת נבואת הנביא ההוא אליו לפי צורת אחת מהם ותבואהו נבואה
אחרת בעת אחרת לפי מדרגה למטה ממדרגת הנבואה הראשונה כי כמו
שהנביא לא יתנבא כל ימיו בהדבקות אבל יתנבא עת ותפרד ממנו הנבואה עתים
כן ינבא עת אחת בצורת מדרגה עליונה ואחר כן ינבא עת אחרת בצורת מדרגה
למטה ממנה או אולי לא יגיע למדרגה העליונה ההיא אלא פעם אחת בכל ימיו
ואחר כן תשולל ממנו ואולי ישאר על מדרגה למטה ממנה אל עת הפסק נבואתו
שאי אפשר מבלתי הפסק הנבואה משאר הנביאי׳ קודם מותו אם בזמן מועט או גדול
כמו שהתבאר בירמיהו באמרו לכלות דבר י׳ מפי ירמיהו וכמו שהתבאר בדוד באמרו
ואלה דברי דוד האחרונים והוא ההקש בכל ואחר הקדימי זאת ההקדמה והצעתה
אתחיל בזכרון המדרגות הנרמז אליהם ואומר המדרגה הראשונה תחלת מדרגו
הנבואה שילוה לאיש עזר אלהי שיניעהו ויזרזהו למעשה טוב גדול כהצלת קהל חשו
מקהל רעים או הציל חשוב גדול או השפיע טוב על אנשים רבים וימצא מעצמו לזה
מניע ומביא לעשות וזאת תקרא רוח י׳ והאיש אשר ילוה אליו זה העניין יאמר עליו

שצלחה עליו רוח י׳ או לבשה אותו רוח י׳ או נחה עליו רוח י׳ או היה עמו י׳ וכיוצא באלו
השמות וזאת היא מדרגת שופטי ישרא׳ כלם אשר נאמר בהם על הכלל וכי הקים י׳
להם שופטי׳ והיה י׳ עם השופט והושיעם וגו׳ וכן מדרגת יועצי ישרא׳ החשובים כלם
והתבאר זה בפרט בקצת השופטים והמלכים ותהי על יפתח רוח י׳ ונאמר בשמשו׳
ותצלח עליו רוח י׳ ונאמר ותצלח רוח אלהים על שאול כשמעו את הדברים וכן נאמר
בעמשא כאשר הניעהו רוח הקודש לעזור את דוד ורוח לבשה את עמשא וגו׳ ודע
שכמו זה הכח לא נבדל ממשה רבי׳ מעת השיגו לגדר האנשים ולזה התעורר להרוג
את המצרי ולמנוע הרשע משני הנצי׳ ומחוזק זה הכח בו שאחרי פחדו וברחו והגיעו
למדי׳ והוא גר ירא כאשר ראה מאומה מן העול לא משל בעצמו מהסירו ולא יכול
לסובלו כמו שאמר ויקם משה ויושיען וכן גלוה אל דוד כמו זה הכח אחר שנמשח
בשמן המשחה כמו שאמר הכתוב בו ותצלח רוח אלהים אל דוד מהיום ההוא ומעלה
ולזה התגבר אל הארי ואל הדוב והפלשתי וכיוצא ברוח י׳ הזאת לא הביאה אחד מאלו
לדבר בדבר אבל תכלית זה הכח להעיר זה המחוזק לפעל אחר ולא לאי זה פעל
שיזדמן אלא לעזור עשוק אם אחד גדול או קהל או מה שמביא לזה וכמו שאין כל מי
שרואה חלום אמתי נביא כן אין כל מי שילוה אליו עזר לדבר אחר איזה דבר שנזדמן
בקנות ממון או הגיע לענין מיוחד בו יאמר עליו שהתחברה אליו רוח י׳ או י׳ עמו
ושהוא עשה מה שעשה ברוח הקודש ואמנם נאמר זה במי שיעשה טוב גדול מאד
או מה שמביא אליו כהצלחת יוסף בבית המצרי אשר היתה סבה ראשונה לענינים
גדולים התחדשו אחר כן כמו שהתבאר והמדרגה השנית הוא שימצא האדם
כאלו ענין אחד חל עליו וכח אחר התחדש עליו וישימהו לדבר וידבר בחכמו׳ או
בתשבחות או בדברי הזהרה מועילים או בענינים הנהגיים או אלהיים וזה כלו בעת
היקיצה והשתמש החושים על מנהגיהם וזהו אשר יאמר עליו שהוא מדבר ברוח
הקודש ובזה המין מרוח הקודש חבר דוד תלים וחבר שלמה משלי וקהלת ושיר
השירים וכן דניא׳ ואיוב ודברי הימים ושאר הכתובים בזה המין ברוח הקדש הוגדרו
ולזה יקראום כתובים רוצים לומר שהם כתובים ברוח הקודש ובבאור אמרו מגלת
אסתר ברוח הקודש נאמרה ועל כיוצא ברוח הקודש הזה אמר דוד רוח השם דבר
בי ומלתו על לשוני ר׳ לומר שהיא הביאתהו לדבר מאלו הדברים ומזה הכת היו
שבעים זקנים הנאמר עליהם ויהי כנוח עליהם הרוח ויתנבאו ולא יספו וכן אלדד
ומידד וכן כל כהן גדול הנשאל באורים ותומים מזה הכת ר׳ לומר שהוא כמו שזכרו
שכינה שורה עליו ומדבר ברוח הקודש וכן יחזיאל בן זכריהו מזה הכת והוא הנאמר
עליו בדברי הימים היתה עליו רוח י׳ בתוך הקהל ויאמר הקשיבו כל יהודה ויושבי
ירושלים כה אמר י׳ לכם וגו׳ וכן זכריהו בן יהוידע הכהן מזה הכת שהנה נאמר בו ורו׳
ה׳ לבשה את זכריה בן יהוידע הכהן ויעמד מעל לעם ויאמר להם כה אמר האלהים
וכן עזריהו בן עודד אשר נאמר בו ועזריהו בן עודד היתה עליו רוח אלהים ויצא לפני
אסא וגו׳ וכן כל מי שבאהו כמו זה ודע שבלעם גם כן מזאת הכת היה בעת שהי׳ טוב
וזה הענין רוצה באמרו וישם י׳ דבר בפי בלעם כאלו הוא אומר שברוח השם ידבר

ומזה הענין יאמר הוא על עצמו שומע אמרי אל וגו׳ וממה שצריך שנעורר עליו שדוד ושלמה ודניאל הם מזה הכת ואינם מכת ישעיה וירמיהו ונתן הנביא ואחיה השילוני וחבריהם שאלו ר״ל דוד ושלמה ודניאל אמנם דברו וזכרו מה שזכרו ברוח הקודש ואמנם מאמר דוד אמר אלהי ישראל לי דבר צור ישראל ענינו שהוא יעדו טוב על יד נביא אם נתן או זולתו כמו ויאמר י׳ לה וכמו ויאמר י׳ לשלמה יען אשר הייתה זאת עמך ולא שמרת את בריתי אשר זה בלא ספק יעוד רע לו ע״י אחיה השילוני או זולתו וכן אמרו בשלמה בגבעון נראה י׳ אל שלמה בחלום הלילה ויאמר אלהים וגו׳ אין זה נבואה גמורה לא כמו היה דבר י׳ אל אברם במחזה לאמר ולא כמו ויאמר אלהים לישראל במראות הלילה ולא כנבואת ישעיהו וירמיהו כי כל אחד מהם אעפ״י שבאתהו הנבואה בחלום הנבואה ההיא תודיעהו שהיא נבואה ושבאת לו הנבואה

ובזה הענין של שלמה אמר בסופו ויקץ שלמה והנה חלום וכן בענין השני אמר בו וירא י׳ אל שלמה שנית כאשר נראה אליו בגבעון אשר התבאר שהוא חלום וזאת מעלה למטה ממעלה הנאמר עליה בחלום אדבר בו כי אשר יתנבאו בחלום לא יקראוהו חלום בשום פנים אחר הגיע הנבואה אליהם בחלום אלא שיפסקו לגמרי שהיא נבואה כמו שאמ׳ יעקב אבינו כאשר התעורר מחלום הנבואה ההוא לא אמר שזה חלום אבל פסק ואמר אכן יש י׳ במקום הזה וגו׳ ואמר אל שדי נראה אלי בלוז בארץ כנען ופסק שהו׳ נבואה אמנם בשלמה אמר ויקץ שלמה והנה חלום וכן דניאל תמצאהו מתיר המאמ׳ שהם חלומות ואעפ״י שהיה רואה בהם המלאך וישמע דברו יקראם חלומות ואפי׳ אחר דעתי מהם מה שידע אמר אדין לדניאל בחזווא די ליליא רזא גליא ואמר עוד באדין חלמא כתב חזה הוית בחזוי עם ליליא וגומר וחזוי רישי יבהלונני ואמר ואשתומם על המראה ואין מבין ואין ספק שזאת המדרגה למטה ממדרגת אשר נאמר בהם בחלום אדבר בו ולזה הסכימה האומה לסדר ספר דניאל מכלל הכתובי׳ לא מן הנביאים ולזה העירותיך שזה המין מן הנבואה אשר בא לדניאל ולשלמה אעפ״י שראו בו מלאך בחלום לא מצאו בעצמם שהי׳ נבואה גמורה אבל חלום יודיע באמתת ענינים והוא מכת מי שידבר ברוח הקודש וזאת היא המדרגה השנית וכן בסדר כתבי הקודש לא שמו הפרש בין משלי וקהלת ודניאל ותלים ומגלת רות ומגלת אסתר הכל ברוח הקודש נכתבו ואלו גם כלם יקראו נביאים בכלל

המדרגה השלישית והיא תחלת מדרגות מי שיאמר ויהי דבר י׳ אלי ומה שנוטה מן הלשונות אל זה הענין הוא שיראה הנביא משל בחלום ובתנאים ההם כלם אשר קדמו באמתת הנבואה ובעת החלום ההוא של נבואה יתבאר לו ענין המשל ההוא או זה דבר נרצה בו כרב משלי זכריה כלם המדרגה הרביעית שישמע דבר בחלום של נבואה מפורש מבואר ולא יראה אמרו כמו שקרה לשמואל בתחלת נבואתו שבאה אליו כמו מה שבארנו מענינו המדרגה החמישית הוא שידבר עמו איש בחלום כמו שאמר בקצת נבואת יחזקאל וידבר אלי האיש בן אדם המדרגה הששית שידבר לו מלאך בחלום וזה ענין רב הנביאים כאמרו ויאמר אלי מלאך האלהים

בחלום המדרגה השביעית שיראה בחלום של נבואה כאלו הוא יתעלה ידב̇ עמו כמאמר ישעיה ראיתי את י̇ וארא את ה ויאמר את מי אשלח ומי ילך לנו וכמאמר מיכיהו בן ימלא ראיתי את י̇ המדרגה השמינית שיבואהו חזון במראה הנבואה ויראה משלים. באברהם. במראה בין הבתרים כי המשלים ההם היו במרא̇ ביום. כמו שהתבאר המדרגה התשיעי̇ שישמע דברים במראה כמו שבא באברהם והנה דבר י̇ אליו לאמר לא יירשך זה המדרגה העשירי̇ שיראה איש אשר ידב̇ עמו במראה הנבואה כאברהם ג̇ב̇ באלו̇ ממרא וכיהושע ביריחו המדרגה האחת עשרה שיראה המלאך ידבר עמו במראה כאברהם בשעת העקדה וזאת אצלי העליונה שבמדריגות הנביאים אשר העידו הספרים בענייניהם אחר אשר התישב מה שהתיישב משלמו̇ דבריות האיש. כפי מה שיחייבהו העיון ואחר ההתנות במשה רבי̇ עליו השלום אבל אם אפשר שיראה הנביא עוד במראה הנבואה כאלו השם ידבר עמו הוא רחוק אצלי ולא יגיע פעל הכח המדמה לזה ולא מצאנו זה הענין בשאר הנביאים ולזה בארה התורה ואמרה במראה אליו אתודע בחלום אדבר בו שם הדבור בחלום לבד ושם למראה הדבקות השכל והשפעתו והוא אמרו במראה אליו אתודע שהוא התפעל מן ידע ולא באר שבמראה ישמע דבר מהשם וכאשר מצאתי הכתובי̇ יעידו בדבר שמעו הנביא ויבאר שהוא במראה

אמרתי על צד המחשבה שאפשר שיהיה זה הדבר אשר ישמע בחלום ולא יתכן במותו במראה הוא שיהיה השם ידמה לו שהוא ידבר עמו זה כלו על צד המשך אחר הנראה ואיפשר שיאמר האומר שכל מראה שתמצא בשמע דבור יהיה תחלת הענין ההוא מראה ואחר כן הגיע להשתקע ושב חלו̇ כמו שבארנו באמרו ותרדמה נפלה על אברם ואמרו זו תרדמה של נבואה ויהיה כל דבור שישמע על אי זה צד שישמע בחלום כמו שבא הכתוב בחלום אדבר בו אבל במראה הנבואה לא יושג בו אלא משלים או השגות שכליות יגיעו בעבורם אל ענייני חכמות כמה שיגיע מן העיון כמו שבארנו והוא אמרו במראה אליו אתודע ולפי זה הפירוש האחרון יהיו מדרגות הנבואה שמונה מדרגות והעליונה שבהם השלמה שיתנבא במראה בכלל ואפי̇ דבר עמו איש כמו שנזכר ואולי תקשה עלי ותאמר כבר מנית במדרגת הנבוא̇ שיהיה הנביא שומע הדבור מהשם ידבר עמו כישעיהו̇ ומיכיהו ואיך יהיה זה ויסודנו שכל נביא ישמע אמנם הדבור באמצעות מלאך אלא משה רבי̇ ע̇ה̇ אשר נאמר בו פה אל פה אדבר בו דע כי הענין כן שהאמצעי̇ הנה הוא הכח המדמה שהוא אמנם ישמע שהשם דבר אתו בחלום של נבואה ומשה רבנו עלי̇ השלום מעל הכפורת מבי̇ שני הכרובים מבלתי השתמש הכח המדמה וכבר בארנו במשנה תורה הבדלי̇ הנבואה ההיא ופירשנו ענין פה אל פה אדבר בו וכאשר ידבר איש אל רעהו וזולת זה והבינהו משם ואין צריך להשיב מה שכבר נאמר

פרק מו

מן האיש האחד תלקח ראיה על כל אישי המין וידע שזה תכונת כל איש ממנו ואשר ארצהו בזה המאמר כי מן התכונה האחת מתכונות

הגדות הנביאים תלקח ראיה על כל ההגדות אשר במין ההוא ואחר ואת ההצעה
תדע כי כמו שיראה אדם בחלום שכבר הלך לארץ הפלגית ונשא שם אשה ועמד
זמן ונולד לו בן וקראו פלוני והיה מענייננו מה שהיה כן משלי הנבואה האלו אשר
יראו או יעשו במראה הנבואה במה שיורה המשל ההוא מעשה מן המעשים ודברי
יפעל אותם הנביא ומדת זמנים יזכרו בין פעל ופעל על צד המשל ונסיעות ממקום
למקום הכל הוא במראה הנבואה לא שהם פעלים נמצאים לחושים הנראים ויבא
זכרם בספרי הנבואה קצתם מוחלטים שאחר שנודע שהכל היה במראה הנבואה
לא הוצרך להשיב בזכור כל חלק וחלק מן המשל שיהיה במראה הנבואה כמו
שיאמר הנביא ויאמר י' אלי ולא יצטרך לבאר שהיה בחלום ויחשבו ההמון שהפעולו
ההם והנסיעות והשאלות והמענים הכל היה בענין השגת החושים לא במראה
הנבואה ואני אזכור לך מזה מה שלא יספק אדם בו ואחבר אליו קצת מה שהוא
ממינו מן הקצת ההוא יתבאר לך מה שלא זכרתיו וממה שהוא מבואר ולא
יספק אדם בו מאמר יחזקאל אני יושב בביתי וזקני יהודה יושבים לפני וגו' ותשא אותי
רוח בין הארץ ובין השמים ותבא אותי ירושלמה במראות אלהים כן אמרו ואקום
ואצא אל הבקעה אמנם היה במראות כמו שנ' באברהם ויוצא אותו החוצה
ויאמר וזה היה במחזה כן אמרו ויניחני בתוך הבקעה אמנם היה במראות אלהים
וזכר יחזקאל במראה ההיא אשר הובא בה ירושלים דבר זה לשונו ואראה והנה חור
אחד בקיר ויאמר אלי בן אדם חתור נא בקיר ואחתור בקיר והנה פתח אחד וגו' וכמו
שהוא ראה במראות שצוה לחתור בקיר עד שיכנס ויראה מה הם עושים שם
וחתר כמו שנזכר במראות אלהים ונכנס מן החור וראה מה שראה וכל זה במראה
הנבואה כן אמרו לו ואתה קח לך לבנה וגו' ואתה שכב על צדך השמאלי וגו' ואתה קח
לך חטים ושעורים וגו' וכן אמרו והעברת על ראשך ועל זקנך כל זה במראה הנבואה
ראה שהוא עשה הפעולות ההם אשר צוה לעשותם וחלילה לשם מתת נביאיו דומי
לשוטים ולשכורים ויצום לעשות מעשה השוטים ויצוב לעשות מעשה השגעון מחובר
אל המצוה במרי שהוא היה כהן גדול והייב שני לאוין על כל פאת זקן ופאת ראש
ואמנם היה זה כלו במראה הנבואה כן באמרו כאשר הלך עבדי ישעיהו ערום ויחף
אמנם זה היה במראות אלהים ואמנם יחשבו חלושי הסברא בזה כלו היות הנביא
מספר שהוא צוה לעשות כן ועשה וכן יספר שהוא צוה לחתור בקיר אשר בהר הבית
והוא היה בבבל וזכר שחפרו כמו שאמר ואחתור בקיר וכבר ביאר שזה היה במראות
אלהים וכמו שבא באברהם היה דבר י' אל אברהם במחזה לאמר ונאמר במראת
הנבואה ההוא ויוצא אותו החוצה ויאמר הבט נא השמימה וספור הככבים וזה מבואר
שהוא מראה נבואה היה רואה שהוצא ממקום שיהיה בו עד שראה השמים ואחר כן
נאמר לו וספור הככבים ובא ספור זה כמו שתראהו וכן אומר בענין אשר צוה בו
ירמיהו שיטמון את האזור בפרת וטמנו ופקדו אחר זמן גדול ומצאו שכבר התעפש
ונפסד כל אלו המשלים במראה הנבואה ולא יצא ירמיהו מארץ ישר' לבבל ולא
ראה פרת וכן אמרו להושע קח לך אשת זנונים וילדי זנונים והענין ההוא כלו מליר

את הבנים וקרותם פלוני ופלוני הכל במראה הנבואה כי אחר הבאר בהיותם משלי
לא נשאר העניין מסופק בהיות לדבר מזה מציאות אלא כשנאמר בהם ותהי להם
חזות הכל בדברי הספר וגו׳ וכן יראה לי שעניין גדעון בגיזה וזולתה אמנם היה במרא
ולא אקראהו מראה נבואה גמור שגדעון לא הגיע למדרגת הנביאים כ״ש למדרגת
המופתים ותכליתו שישיג בשופטי ישר׳ וכבר מנוהו מקלי עולם כמו שבארנו ואמנ׳
הכל בחלום כחלום לבן ואבימלך כמו שזכרנו כן מאמר זכריהו וארעה את צאן
ההריגה וגו׳ והעניין עד סופו מבקש השכר בנחת ולקח השכר ומנה הכסף והשליכו
בבית היוצר כל זה ראה במראה הנבואה שהוא צוה בעשותו ועשאהו במראה הנבוא
או בחלום של נבואה וזה דבר שלא יסופק בו ולא יסכל אותו אלא מי שיתערבו לו
האפשריות בנמנעות וממה שזכרתי תביא ראיה על מה שלא זכרתי הכל מין אחד
ודרך אחד הכל מראה נבואה וכל מה שיאמר במראה ההוא שהוא עשה בו או שמע
או יצא או נכנס או אמר או נאמר לו או עמד או ישב או עלה או ירד או הלך בדרך או
שאל או נשאל הכל במראה הנבואה ואפי׳ ארכו המעשים ההם המסופרים ונקשרו
בזמנים ובאישים נרמז אליהם ובמקומות אחר שיתבאר לך שהמעשה ההוא משל
דע ידיעה אמתית שהוא במראה הנבואה

פרק מז׳

כבר התבאר ונגלה מאין ספק
שרוב נבואות הנביאים במשלים
שהכלי בה זאת פעולתו ר״ל לומר הכח המדמה וכן צריך שנודיע ג׳ כן מעניין ההשאלו
וההפלגות והגוזמות מעט שהנה יבא מהם בכתבי ספרי הנבואה וכשיובנו כמשמעם
מדוקדקים ולא יודע שהם הפלגה וגוזמא או יובנו כמה שתור עליו המלה לפי ההנחה
הראשונה ולא ידע שהם מושאלים יחדשו עניינים מרוחקים וכבר בארו ואמרו דברה
תורה בלשון הבאי ר״ל לומר הגוזמא והביאו ראיה ממאמר ערים גדולות ובצורות
בשמים וזה אמת ומבת ההפלגה אמרו כי עוף השמים יוליך את הקול ולפי זה נאמר
אשר כגובה ארזים גבהו וגו׳ וזה המין נמצא הרבה בדברי הנביאי׳ כלם ר״ל לומר עניינ׳
נאמרו על צד הגוזמא וההפלגה לא על צד ההגבלה והדקדוק ואין מזה הבת מה
שכתבה התורה בעוג הנה ערשו ערש ברזל וגו׳ שערש הוא המטה אף ערשנו רעננה
ואין מטת כל אדם כשעורו בשוה שאינו בגד ילבשנו אבל המטה תהיה לעולם יותר
גדולה מן האיש הישן עליה והנהוג הידוע היותה יותר
ארוכה מן האיש כשעור שלישית ארכו ואם היה ארך המטה הזאת תשע אמות יהיה
ארך הישן עליה לפי הנהוג בערך המטות שש אמות או יותר מעט ואמרו באמת
איש רוצה בו באמת איש ממנו ר״ל משאר האדם לא שהיה זה באמת עוג כי כל איש
הוא נערך האברים על הרוב ויאמר שארך עוג היה כפל ארך אחר משאר האדם או
פחות מעט וזה בלא ספק מזרות אישי המין אלא שאינו נמנע בשום פנים אבל מה
שכתבה בו התורה ממדת ימי האנשים ההם אני אומר שלא חיה הימים ההם אלא
האיש ההוא הנזכר לבדו ואמנם שאר האדם חיו הימים הטבעיים הנהוגים והיתה
הזרות הזאת באיש ההוא אם לסבות רבות במזונו והנהגתו או על דרך המופת ונוהג

מנהגו ולא יסבול שיאמר בזה זולת זה וכן עוד צריך שיתבוננו מאד הענייני׳ הנאמרי׳ על צד ההשאלה מהם מה שהוא מבואר נגלה לא יסופק על אדם באמרו ההרים והגבעות יפצחו לפניכם רינה וכל עצי השדה ימחאו כף שזה מבואר ההשאלה וכן אמרו גם ברושי׳ שמחו לך וגו׳ תרג׳ יונתן בן עוזיאל אף שולטני׳ חדיא לך עתירי נכסין שמהו מעניין המשל כחמאת בקר וחלב צאן וגו׳ ואלו ההשאלות רבות מאד בספרי הנבואה מהם מה שירגיש ההמון בהיותם מושאלים ומהם שיחשבום בלתי מושאלי׳ כי לא יסופק אדם באמרו יפתח י׳ לך את אוצרו הטוב את השמים שזאת השאלה ושאין לשם אוצר יאצר בו המטר וכן אמרו ודלתי שמים פתח וימטר עליהם מן לאכול לא יחשוב אדם עוד שיש בשמים שער ודלתות אבל זה על צד הרמיון והוא ממין ההשאלה וכן צריך שיובן אמרו נפתחו השמים וגו׳ וכן ואם אין מחני נא מספרך אשר כתבת אמחנו מספרי ימחו מספר חיים כל זה על צד הרמוי׳ לא שיש לו ספר לשם יתעלה יכתוב בו וימחה כמו שיחשבו ההמון בהיותם בלתי שוערים במקום ההשאלה הנה והכל מכת אחת ושא כל מה שלא זכרתי על מה שזכרתיו בזה הפרק והבדל הדברים בשכלך ויתבאר לך מה שנאמר על צד המשל ומה שנאמר על צד ההשאלה ומה שנאמר על צד הגוזמא ומה שנאמר כפי מה שתורה עליו ההנחה הראשונה בדקדוק ויתבארו לך או הנבואות כלם ויתגלו וישאר עמך אמונו׳ מושכלו׳ הולכות על סדר נרצות אצל השם כי לא ירצה לו יתעלה כי אם האמת ולא ישנא כ״א השקר ולא יתבלבלו דעותיך ומחשבותיך ותאמין דיעות בלתי אמתיות רחוקות מאד מן האמת והחשבם תורה והתורות כולם אמנם הם אמת גמור כשיתבוננו כראוי אמ׳ צדק עדותיך לעולם ואמר אני י׳ דובר צדק ובזאת הבחינה ג״כ תנצל מדמיון מציאות לא המציאו השם ומדעות מגונות אפשר שיביא קצתם לכפירה ואמונת חסרון בחק השם בענייני ההגשמה והתארים וההפעליות כמו שבארנו או יחשב בדברי הנבואה ההם שהם שקר והתלי׳ כלו המביא לזה הוא העלם מה שהעירונו עליו ואלו העניינים גם כן מסתרי תורה אעפ׳ שדברנו בהם היא בכללות קל הוא לדעת פרטיו אחר מה שקדם

פרק מח

מבואר הוא מאד שכל דבר מחודש אי אפשר לו מבלתי סבה קרובה חדשה אותו ולסבה ההיא סבה וכן עד שיגיע זה לסבה הראשונה לכל דבר ר״ל רצון השם ובחירתו ומפני זה יהסרו הנביאים פעמי׳ בדבריהם הסבות ההם האמצעיות כלם וייחסו זה הפעל האישי המתחדש אל הבורא ויאמרו שהוא ית׳ עשאו וזה כלו ידוע וכבר דברנו בו אנחנו וזולתינו מן המאמתים והוא דעת אנשי תורתינו כלם ואחרי זאת ההצעה שמע מה שאבארהו בזה הפרק והתבוננהו התבוננות מיוחד בו מוסף על התבוננותך לשאר פרקי זה המאמר והדבר אשר אבארהו לך הוא זה דע כי הסבות הקרובות כלם אשר מהם יתחדש מה שיתחדש אין הפרש בין היות הסבות ההם עצמיות טבעיות או בבחירה או במקרה ור״ל בבחירה שתהיה סבת המתחד׳ ההוא בחירת אדם עד שאפי׳ היותה הסבה רצון אחד משאר בעלי חיים שזה

כולו ייוחס לשם בספרי הנביאי׳ ויתיחדו על הפעל ההוא בלשונות שהשם פעלו או צוה
כו או אמרו ובא באלו הדברים כלם לשון אמירה ולשון דבור ולשון צווי ולשון קריאה
ולשון שליחה וזהו הענין אשר רציתי להעיר עליו בזה הפרק והוא שאחר שהשם לפי
מה שהונח והתיישב הוא אשר העיר הרצון ההוא לבח ההוא שאינו מדבר והוא אשר
חייב הבחירה ההיא לחי המדבר והוא אשר המשיך
העניינים הטבעיים על מנהגיהם והמקרה הוא ממותר הענין הטבעי כמו שהתבאר
ורובו משותף בין הטבע והרצון והבחירה יתחייב לפי זה כולו שיאמר על מה
שהתחייב מהסבות ההם שהשם צוה שיעשה כך או אמר שיהיה כך ואני אזכור לך
מאלו כלם משלים ועליהם תקיש כל מה שלא אומרהו אמר במה שימשך מן
העניינים הטבעיי׳ תמיד מהתיך השלג כשיזוב האויר והמית מי הים בהסתער הרוח
אמר ישלח דברו וימסם וגו׳ ויאמר ויעמד רוח סערה ותרומם גליו ואמר בירידת
המטר ועל העבים אצוה מהמטיר עליו וגו׳ ואמר במה שתהיה סבתו בחירת אדם
במלחמת עם ישלטו על עם או איש יתעורר להזיק איש אחר עד אפי׳ חרפו אמר
בשלוט נבוכדנצר הרשע ומחנהו אני צויתי למקודשי גם קראתי גבורי לאפי ואמר
בגוי חנף אשלחנו ובעניי׳ שמעי׳ בן גרא אמר כי אמר י׳ לו קלל את דוד ובהמלט יוסף
הצדיק מבית הסוהר אמר שלח מלך ויתירהו ובשלוט פרס ומדי על הכשדים אמר
ושלחתי לבבל זרים וזרוה ובעניין אליהו ז״ל כאשר כבב השם לו פרנסתו נאמר לו
צויתי שם אשה אלמנה לכלכלך ואמר יוסף הצדיק לא אתם שלחתם אותי הנה ואמר
במה שתהיה סבתו רצון בח והתעוררו בצרכי חייו ויאמר י׳ לדג ויקא את יונה
אחר שהשם הוא אשר העיר הרצון ההוא לא שהוא שמהו נביא
והשרה עליו נבואה וכן נאמר בארבה אשר בא בימי יואל בן פתואל כי עצום
עושה דברו וכן עוד נאמר בשלוט החיות על ארץ אדום בעת חורבנה בימי סנחריב
והוא הפיל להם גורל וידו חלקתה להם בקו ואעפי׳ שלא נזכר הנה לשון אמירה ולא
צווי ולא שליחה אלא ענינו היקש מבואר והקש גכ׳ על כל המאמרי׳ הבאים הדומים
לזאת התבונ׳ ואמר בעניינים המקריים מקרה גמור אמר בענין רבקה ותהי אשה
לבן אדוניך כאשר דבר י׳ ובעניין דוד ויהונתן אמר כי שלחך י׳ ובעניין יוסף וישלחני י׳
לפניכם והנה בבר הזכאר לך איך יסופר על הזרמן הסבות הזרמנו על אי זה דרך
שהזרמנו ויהיו סבות בעצם או במקרה או בבחירה או ברצון הכל בשוה באלו החמש׳
לשונות והם צווי אמירה דבור שליחה קריאה ודע זה והנהיגהו בכל מקום כפי ענינו
ויוסרו רחוקים רבים ותתבאר לך אמתת הענין במקום ההוא אשר יביא להשוב בו
שהוא רחוק מן האמות וזה תכלית מה שהגעתי אל המאמר בו בעניין הנבואה
ומשליה ולשונותיה וזה כלל מה שאזכרהו לך בזה הענין ונתחיל במציאים אחרים
בעזרת שדי נשלם זה החלק השני בעזרת רחמנא דסייען יבא אחריו
החלק השלישי בעזרת האל יתברך לשד אמן סלה ועד

החלק השלישי הקדמה

הנה בארנו פעמים רבות שעקר הכונה היה בזה המאמר לבאר מה שאפשר לבארו ממעשה בראשית ומעשה מרכבה כפי מה שחובר לו זה המאמר וכבר בארנו שאלו הדברי׳ הם מכלל סתרי תורה וידעת גם כן איך האשימו ר׳ וכרונם לברכה מי שמגלה אותן ובארו ז״ל ששכר מעלים סתרי תורה המבוארים והגלויים לבעלי העיון עצום מאד אמרו בסוף פסחים על מה שכתוב ליושבים לפני י׳ יהיה סחרה לאכול לשבעה ולמכסה עתיק אמרו למכסה דברים שגילן עתיק יומי׳ ומאי ניהו סתרי תורה והבן שעור מה שהיישירו אליו אם יש בלבך תבונה והנה בארו עומק מעשה מרכבה והיותו רחוק מדעת ההמון והתבאר שאפילו מה שיבין ממנו מי שחננו השם תבונה אסרה התורה ללמדו אלא פנים בפנים למי שיש לו המדות הנזכרות ואין מוסרי׳ לו ממנו אלא ראשי פרקים לבד וזאת היא הסבה בהפסק ידיעתו מן האומה לגמרי עד שלא נמצא ממנו דבר קטן או גדול וראוי היה להעשות בו כך כי לא נעדר מקבל מפי מקבל ולא חובר בו ספר כלל ואחר שהוא כן איך יש לי תחבולה להעירך על מה שאפשר שנודע לי והתבאר אלי בלא ספק במה שהבינותיו מזה אבל המנעי מחבר דבר ממה שנודע לי בו עד שיהיה אבדו באבדי אשר אי אפשר מבלעדיו היה בעיני אונאה גדולה בחקך וחק כל נבוך ובאלו הייתי עושק האמת מן הראוי לו או קנאת המוריש ביורש על ירושתו ושתיהן מדות מגונות ואמנם ביאור דבריו כבר זכרנו מה שיש בו מהזהרת התורה מצורפת למה שנתן אותו השכל מחובר אל היותי גם כן בעל סברא במה שנודע לי ממנו ולא באתני בו נבואה אהית להודיעני שכן נתכוון בענין ולא קבלתי מה שאאמינהו בו ממלמד אבל הורני הכתוב בספרי הנבואה ודברי החכמים עם מה שאצלי מן ההקדמות עיוניות שהענין כן בלא ספק ואפשר שיהיה הענין חלופו ותהי הכונה דבר אחר והנה שרדתני בו המחשבה המיושרת והעזר האלהי אל ענין שאספרהו והוא שאני אפרש לך מה שאמרו יחזקאל הנביא ע״ה על דרך שיחשב כל שישמע פירושי שאני לא אמרתי דבר נוסף על מה שיורה עליו הכתוב אבל כאלו אני מתרג׳ מלות׳ מלשו׳ אל לשון או מבאר בקצרה ענין דברים גלויים וכשישתכל בו מי שחובר לו זה המאמר ויתבונן בפרקיו כולם בהשגחה שלימה יתבאר לו הענין כלו אשר התבאר לי ונגלה עד שלא יעלם ממנו דבר וזהו תכלית היכולת לקבץ בין התועלת לכל אדם ובין מניעת הביאור כלמוד דבר מזה הענין כמו שצריך ואחר הקדים זאת ההקדמה שים לבך בפרקים הבאים בזה הענין הנכבד והיקר הגדול אשר הוא יתד שהכל תלוי בו ועמוד שהכל נשען עליו

פרק א

ידוע שמבני אדם אנשים שצורת פניהם דומה לצורת משאר בעלי

חיים עד שנראה איש כאר פניו רומים לפני האריה ואחר כאלו פניו דומים לפני הש׳
ומוצא בהן וכפי אלו הצורות הנוטות אל צורות פני שאר בעלי חיים מכנים בגי ארם
כן מה שאמר פני שור ופני אריה ופני נשר הם כלם פני ארם נוטות אל אלו הצורות
של אלו המינין ויש לך בזה שתי ראיות האחת מהן אמרו בחיות בכלל וזה מראיהן
דמות ארם להנה ואחר כן תאר כל חיה מהן שיש להן פני ארם ופני שור ופני אריה
ופני נשר והראיה השנית מה שבאר במרכבה השנית אשר הביא אותה לבאר ענינים
שלא נזכרו במרכבה הראשונה אמר במרכבה השנית וארבעה פנים לאחד פני
האחד פני הכרוב ופני השני פני ארם והשלישי פני אריה והרביעי פני נשר הנה
באר שמה שאמר עליו פני שור היא פני הכרוב וכרוב הוא הצעיר לימים מבני ארם
והוא התקש בשני הפנים הנשארים ואמנם מלת פני שור להעיר ג׳ כן מצד קצת
גורה כמו שרמזנו בו ואי אפשר שיאמר אלי זאת השגת צורות אחרות מפני
שהוא אמר בסוף זה הספור השני היא החיה אשר ראיתי בנהר כבר
כבר התבאר מה שהחלונו לבארו׳

פרק ב

וכבר שראה ארבעה חיות כל חיה מהן בעלת ארבעה פנים ובעלת ארבע כנפים ובעלת
שתי ידים וכלל צורת כל חיה צורת ארם כמו שאמר דמות ארם להנה וכן זכר שהידי
גם כן ידי ארם אשר הוא ידוע שידי הארם אמנם הם על הצורה שהם לעשות בהן כל
מלאכת מחשבת בלא ספק ואחר כן זכר שרגליהם ישרים ר״ל שאין בהם פרקים הוא
ענין אמרו רגל ישרה כפשוטו של רבר וכן אמרו ורגליהם רגל ישרה מלמד שאין
ישיבה למעלה והבן זה גם כן ואחר כן זכר שכפות רגליהם אשר הם כלי ההליכה
אינם כרגלי ארם אבל הידים הם כידי ארם ואמנם הרגלים עגולות ככף רגל עגל
ואחר כן זכר שאלו הארבע חיות אין ביניהם הפרש ולא מקום פנוי אלא כל אחד
מחוברת בחברתה אמר חוברות אשה אל אחותה ואחר כן זכר שעם היותם מחוברות
פניהם וכנפיהם פרודות מלמעלה אמר ופניהם וכנפיהם פרודות מלמעלה והשתכל
אמרו מלמעלה כי הגופות מחוברות אמנם פניהם וכנפיהם היו פרודות אבל מלמעל
ואחר כן זכר שהם זוהרות כעין נחשת קלל ואחר כן זכר שהם גם כן מאירות א׳ מראיהן
כגחלי אש בוערות זה כלל מה שנזכר מצורת החיות כלומר תארם ופניהם וצורתם
וכנפיהם וידיהם ורגליהם ואחר כן התחיל לתאר תנועות אלו החיות איך הם וזכר
בהם מה שתשמע אמר שתנועות החיות אין בהם לא כפיפה ולא עיוות ולא עקמימו׳
אבל תנועה אחת והוא אמרו לא יסבו בלכתן ואחר כן זכר שכל חיה מהם תלך לנכח
פניה והוא אמרו איש אל עבר פניו ילכו הנה באר שכל חיה תלך אל עבר פניה
ואני תמיה לאי זה פנים והיא בעלת פנים רבים סוף דבר אין הליכת ארבעתן לצד
אחד כי אלו היה כן לא היה מיוחד לכל אחת תנועה ולא היה אומר איש אל עבר פניו
ילכו ואחר כן זכר שאלו החיות תכונת תנועתן מרוצה והן חוזרות חלילה במרוצה גם
כן והוא אמרו והחיות רצוא ושוב כי רצוא מקור מן רצה ושוב מקור מן שב לא אמר
הלוך ובא אבל אמר שתנועתם היא מרוצה וחוזרת חלילה וביאר זה במשל

ואמר כמראה הבזק ובזק שם הברק אמר כרמזות חבר׳ אשר תראה תנועתו הממהר׳ שבתנועות ובאלו הוא נמשך ממהר רץ ממקום אחר ואחר כן יכזב אחור וישוב אל המקום אשר התנועע ממנו במהירות ההיא בעצמה פעם אחר פעם ותרגם יונתן בן עוזיאל עליו השלום רצוא ושוב חזרן ומקפן ית עלמא ותייבן בריא חדא וקלילן כחיזו ברקא ואחר כן זכר שהצד שתתנועע אליו החיה תנועת המרוצה והחזרה ההיא אין תנועתה מעצמה אבל בגלל דבר אחר וזולתה ר׳ לומר הכונה האלהית אמר כי הצד אשר תהיה הכונה האלהית שתתנועע אליו החיה תתנועע התנועה ההיא הממהרת אשר ה״א רצוא ושוב והוא אמרו בחיות אל אשר יהי׳ שמה הרוח ללכת ילכו לא יסבו בלכתן ורוח הנה אינו הרוח המנשבת אבל היא כונה כמו שבארנו בשתוף שם רוח יאמר שהצד אשר תהיה הכונה האלהית שתלך אליו החיה בצד ההוא תרוץ החיה אליו וכן פירש יונתן בן עוזיאל עליו השלום אמר לאתר דהוי תמן רעוא למיזל אזלא לא מתהדרן במיזלהון וכאשר היה נראה מפשוטי דבריו באמרו אל אשר יהיה שמה הרוח ללכת ילכו שפעמים ירצה השם בעתיד שתלך החיה לצד אחר ותלך בצד ההו׳ ופעמים ירצה שתלך לצד אחר כנגדו ותלך ש״ב ובאר זה הספק ואמר שאין הענין כן ושיהיה הנזכר בפסוק ענינו היה וזה נמצא בעברי הרבה ושכבר התיחד וקוים הצד אשר רצה השם שתלך אליו החיה ובצד ההוא שכבר רצה ה שתלך החיה בו תלך והרצון קיים בצד ההוא אמר בבאור זה הענין והשלמת המאמר בו בפסוק אחר א׳ אשר יהיה שם הרוח ללכת ילכו שמה הרוח ללכת והבן זה הביאור המופלא וזה ג׳ כ מה שספר מצורת תנועת הארבע חיות אחר סיפור צורתם ואחר כך התחיל בכיפור אחר ואמר שהוא ראה גוף אחר תחת החיות מתלבר בהם והגוף ההוא מחובר בארץ גם כן ארבעה גופים והוא גם כן בעל ארבעה פנים לא תאר לו צורה כלל לא צור׳ ארם ולא זולתו מצורות שאר בעלי חיים אבל זכר שהם גופים גדולים נוראים מבהילים ולא תאר להם צורה כלל וזכר שכל גופותן עינים ואלו הם ששמם אופנים אמר וארא החיות והנה אופן אחד בארץ אצל החיות לארבעת פניו והנה באר שזה גוף אחד קצתו אצל החיות וקצתו בארץ ושהאופן ההוא בעל ארבעה פנים אמר ומראה האופני׳ ומעשיהם כעין תרשיש ודמות אחד לארבעתן נעתק מאמרו אופן לאמרו ארבעה כב׳ גילה שהארבע פנים אשר לאופן הם הארבעה אופנים ואחר כן זכר שצורת הארב׳ האופני׳ צורה אחת והוא אמרו ודמות אחד לארבעתן ואח״כ הודיע באלו האופני׳ שהן מורכבי׳ קצתם בקצתם והוא אמרו ומראיהן ומעשיהן כאשר יהיה האופן בתוך האופן וזה מאמר שלא נאמר בחיות לא אמר מלת תוך בחיות אבל קצתם מורכב בקצתם כמו שאמר חוברות אשה אל אחותה אמנם האופנים זכר שקצתם מחובר בקצתם כאשר יהיה האופן בתוך האופן אבל כל גוף האופנים אשר זכר שהוא מלא עינים אפשר שרצה בו מלא עינים ממש ואיפשר שיהיה בעל מראים רבים ועינו כעין הברולח ואפשר שיהיה רמיזות כמו שנמצא קרמונינו אומרים כעין שגגב כעין שגול רוצים בו כרמזות מה שגגב כרמזות מה שגול או יהיה עניינים ותאר״ם שונים מאמרו אלי יראה י׳ בעיני׳ ר״ל עניני והו מה שספר מתכונת האופנים ואמנם

תנועת האופנים אמר בהם שאין בתנועתן לא עקמימית ולא עקלתון אבל תנועת ישרות שלא יתחלפו והוא אמרו על ארבעת רבעיהן בלכתן ילכו לא יסבו בלכתן ואחר כן זכר שאלו הארבעה אופנים אינם מתנועעים מעצמם כחיות ואין תנועה להן בעצמם כלל אלא בהניע זולתם אותם והפליג להשיב זה הענין וחזקו פעמים ושם מניע האופנים החיות עד שיהיה על צד המשל ענין האופן עם החיה כמי שקשר גוף מת דומם ביד בעל חיים או ברגלו שכל אשר יתנועע החי ההוא יתנועע העץ ההוא או האבן ההיא הנקשרת באבר החי ההוא אמר ובלכת החיות ילכו האופנים אצלם ובהנשא החיות מעל הארץ ינשאו האופנים ואמר והאופנים ינשאו לעומתם וביאר הסבה בזה ואמר כי רוח החיה באופנים והשיב זה הענין לחזוק ולתוספת ביאור אמר בלכתם ילכו ובעמדם יעמודו ובהנשאם מעל הארץ ינשאו האופנים לעומתם כי רוח החיה באופנים ויהיה הסדר באלו התנועות כן אי זה צד שתהי׳ הכונה האחי׳ שיתנועעו החיות אליו אל הצד ההוא יתנועעו מעצמם החיות ובתנועת החיות יתנועעו האופני׳ על צד ההמשך אחריהם בקשירה לא שהאופנים יתנועעו מעצמם לצד החיות וסדר זה הסדר ואמר על אשר יהיה שמה הרוח ללכת ילכו שמה הרוח ללכת והאופנים ינשאו לעומתם כי רוח החיה באופנים וכבר הודעתיך תרגום יונתן בן עזיאל עליו ה׳ אמר אל אתר דהוי תמן רעוא למיזל וגו׳ וכאשר השלים ספור החיות צורתם ותנועת׳ וזכר האופנים אשר תחת החיות והקשרם בהם והתנועעם בתנועתם תתחיל בהשגה שלישית שהשיג אותה ושב לספור אחר והוא מה שעל החיות ואמר שעל הארבע חיות רקיע ועל הרקיע דמות כסא ועל הכסא דמות כמרא׳ אדם וזה כלל אשר ספרו בהשגה אשר השיג אותה תחלה בנהר כבר

פרק ג׳ כאשר זכר יחזקאל עליו השלום מתאר המרכבה מה שספר בתחלת

הספר שבה לו ההשגה ההיא בעצמה פעם שנית כשנשא במראה הנבואה לירושלם ובאר לנו דברים שלא התבארו תחלה מהן שהעתיקנו ממלת חיות למלת כרובים והודיענו שהחיות הנזכרות תחלה הם גם כן מלאכים ר׳ לומר הכרובים אמר ובלכת הכרובים ילכו האופנים אצלם ובשאת הכרובי׳ את כנפיהם לרום מעל הארץ לא יסבו האופנים גם הם מאצלם וחזק הקשר שתי התנועות כמו שזכרנו ואחר כך אמר היא החיה אשר ראיתי תחת אלהי ישראל בנהר כבר וארע כי כרובים המה והשיב הצורות בעצמם והתנועות בעצמם ותתבאר שהחיות הם הכרובים והכרובים הם החיות ואחר כן ביאר בזה הספור השני ענין אחר והוא שהאופנים הם הגלגלים אמר לאופנים הם קורא הגלגל באזני ואחר כן באר ענין שלישי באופנים אמר בהם כי המקום אשר יפנה הראש אחריו ילכו לא יסבו בלכתן הנה באר שתנועת האופנים ההכרחית אמנם היא נמשכת אל המקום אשר יפנה הראש שבאר שהוא נמשך אל אשר יהיה שמה הרוח ללכת ואחר כך הוסיף ענין רביעי באופנים ואמר והאופנים מלאים עינים סביב לארבעתן אופניהם ולא זכר זה הענין תחלה ואחר כן אמר באופנים בזאת ההשגה האחרונה בשרם וגביהם וידיהם וכנפיהם ולא זכר לאופנים תחלה לא

כשר ולא ידים ולא כנפים אבל שהם גופים לבד ושב באחרונה לאמר שהם בעלי בשׂ
וידים וכנפים אבל לא זכר להם צורה כלל ואחר כן ביאר גכ׳ בזאת ההשגה השנית
שכל אופן ייוחס לכרוב אמר אופן אחד אצל הכרוב אחד ואופן אחד אצל הכרוב אחד
ואחר כן באר עוד הנה שהארבע חיות הם חיה אחת להדבק קצהב בקצתם אמר היא
החיה אשר ראיתי תחת אלהי ישראל בנהר כבר והאופנים גכ׳ אמנם קראן אופן אחד
בארץ ואעפ׳ שהיו ארבעה אופני׳ כמו שנזכר להדבק קצתם בקצת והיותם כלם דמו׳
אחר לארבעתן זה מה שהוסי׳ לנו מן הבאו׳ בתכונת החיות והאופני׳ בהשג׳ הזאת השניי

פרק ד

צריך להעירך על ענין אחר שנטה
עליו יונת׳ בעׂ עהׂ והוא כי כאשר ראה
ענין מאמר הנביא מבואר לאופנים להם קורא הגלגל באזני גור אומר שהאופנים
הם השמים ותרגם כל אופן גלגלא וכל אופנים גלגלייא ואין ספק אצלי שמה שחזק
אצלו זה הפירוש הוא מאמר יחזקא׳ עהׂ באופנים שהם כעין תרשיש וזה מראה מיוחס
לשמים כמו שהוא מפורסם וכאשר מצא הכתוב ואראה החיות והנה אופן אחד בארץ
שגורה בלא ספק שהאופני׳ בארץ היה קשה עליו לפי הפי׳ ההוא ונמשך אחר פירושו
ופי׳ מאמרו הנה ארץ שטח השמי׳ שהוא ארץ בערך למה שעל השטח ההוא ותרגם
אופן אחד בארץ גלג׳ חד משתיה מלרע לרום שמיי׳ והבן פירושו איך הוא ואשר יראה
לי כי מה שהביאו לזה הפירוש הוא חשבו עהׂ שגלגל שם ראשון לשמי׳ ונראה לי שאי׳
הדבר אלא כך והוא שהגלילה שמה גלגול וגלגלתיך מן הסלעים ויגל את האבן ומפני
זה נאמר וכגלגל לפני סופה להתגלגלו ומפני זה נקראת גלגלת הראש כך להיותה
עגולה מפני שכל כדור מתגלגל במהרה ונקרא כל דבר . כדורי גלגל ולזה נקראו
השמים גלגלי׳ מפני עגולם ר״ל להיותם כדורים אמרו הוא גלגל שחוזר בעולם וקורא׳
גכ׳ בן הגלגלים הקטנים של עץ והגדולים גלגל אם כן אמרו לאופנים להם קורא הגלג׳
באזני היה ללמדנו תכונתם כי לא נזכר להם תכונה ולא תאר לא שהם השמים אב׳
אמרו בהם כתרשיש הנה באר לך גם כן בספור השני ואמר באופני׳ ומראה האופני׳
כעין אבן תרשיש ותרגם יונתן בׂ עוזיא׳ כעין אבן טבא והנה ידעת שבזה הלשון בעצמו
תרגם אונקלוס כמעשה לבנת הספיר ואמר כעובד אבן טבא אם כן אין הפרש בין
אמרו כעין אבן תרשיש ובין אמרו כמעשה לבנת הספיר והבן זה ולא תרחיק זוכרי
פירוש יונתן בׂע עהׂ ופרשי פירוש זולתו שאתה תמצא הרבה מן החכמים וגם מן
המפרשים חולקים על פירושו בקצת מלות ובעניינים רבים מענייני הנביאים ואיך
לא יהיה כך באלה העמוקו׳ ועוד שאני איני מכ ריע פירוש אבל הבן אתה פירושו כלו
מאשר העירותי׳ והבן פירושי והשׂ יודע באיזה משני הפירושי׳ הוא הנאות למה שנרצ׳

פרק ה

ממה שצריך שתתעורר עליו אמרו
מראות אלהים ולא אמר מראה לשו׳
יחיד מפני שהם השגות רבות חלוקות במיניהם ר׳ לומר שלש השגות השגת האופני׳
והשגת החיות והשגת האדם אשר למעלה מן החיות ובכל השגה מהם אמר ואראה
והוא שבהשגת החיות אמר ואראה והנה רוח סערה וגו׳ ובהשגת האופנים אמר ואראה

החיות והנה אופן אחד בארץ וכו׳ ובהשגת העניין אשר למעלה מן החיות במדרגה
ובסדר אמר וארא כעין חשמל וגו׳ ממראה מתניו וגו׳ ולא השי׳ מלת וארא כלל בספו׳
המרכבה רק בשלש הפעמים האלה וכבר בארו חכמי המשנה זה העני׳ והם העידוני
עליו והוא אמרם ששתי ההשגות הראשונות ר׳ לומר השגת האופנים והחיות לבד
מותר ללמדה וההשגה השלישית אשר היא החשמל ומה שנדבק בו אין מלמדין
ממנו אלא ראשי פרקים ורבי׳ הקדוש חושב שהשלש ההשגות כלם נקראות מעשה
מרכבה ואין מלמדין מהן אלא ראשי פרקים ולשונם בזה הוא עד היכן הוא מעשה
מרכבה ר׳ אומר עד וארא בתראה ר׳ יצחק אומר עד חשמל מן וארא עד חשמל
מגמרינן אגמורי מכאן ואלך מוסרים ראשי פרקים איכא דאמרי מן וארא עד חשמל
מסרינן ראשי פרקי׳ מכאן ואילך אם היה חכם מבין מדעתו אין אי לא לא הנה התבא׳
לך מדבריהם שהם השגות חלוקות והמעיד עליהם וארא וארא וארא ושהן מדרגות
ושהש״ג האחרונה מהם והיא הנאמר עליה וארא כעין חשמל ר״ל צורת האדם החלוק
אשר נאמר בו ממראה מתניו ולמטה וממראה מתניו ולמעלה היא סוף ההשגות
והעליונה שבהם ויש מחלוקת ג׳ כן בין החכמים אם מותר לרמוז בלמודו בשום דבר
ר׳ לומר במסירת ראשי פרקים או אין מותר כלל לרמוז בלמוד ואת ההשגה השלישי׳
ואפי׳ בראשי פרקים אבל מי שהוא חכם יבין מדעתו וכן יש מחלוקת עוד בין החכמי׳
כמו שתראה בשתי ההשגות הראשונות ג׳ כן רצוני לומר החיות והאופנים אם מותר
ללמד ענייניהם בביאור או אינו מותר אלא ברמיזות וחידות בראשי פרקים וצריך
שתתעורר ג׳ כן על סדור אלו ההשגות השלש וזה שהוא הקדים השגת החיות מפני
שהם קודמות במעלה ובעלה כמו שזכר כי רוח החיה באופנים ובזולת זה ג׳ כן ואחר
האופנים ההשגה השלישית אשר היא עליונה במדרגה מן החיות כמו שהתבא׳ וסב׳
זה ששתי ההשגות קודמות בלמוד בהכרח להשגת השלישית והם מורות עליה

פרק ד

דע שזה העניין הנכבר הגדול אשר
התחיל יחזקא׳ ע״ה ללמדנו אותו מספו׳
המרכבה בהערת הנבואה אשר עוררתהו ללמדנו אותו הוא העניין בעצמו שלמדנו
ישעיה ע״ה בכלל לא הצטרך אל זה הפרט והוא אמרו ואראה את י׳ יושב על כסא רם
ונשא ושולי׳ מלאי׳ את ההיכל שרפי׳ עומדים וגו׳ כבר בארו לנו החכמים ז״ל. כל זה
והעירו אותנו על זה העניין ואמרו שהשגה אשר השיגה יחזקא׳ היא ההשגה בעצמה
אשר השיגה ישעיה והמשילו בזה משל בשני אנשים שראו את המלך בעת רכבו
והאחד מהם מבני כרך והשני מבני כפר כי בן הכרך לדעתו שאנשי העיר יודעים
תכונת רכיבת המלך אינו מספר תכונת רכיבתו אבל אומר ראיתי את המלך לבד
והאחר מפני היותו רוצה לספר׳ל אנשי הכפר אשר אינם יודעים דבר מתכונתו פרט
להם תכונת רכיבתו איך היא ותאר רגליו וחיילותיו ומשרתיו עושי דברו ומצותיו ובזה
השיעור מהערתם תועלות גדולות מאד והוא אמרם בחגי׳ כל מה שראה יחזקא׳ ראה
ישעיה ישעי׳ דומה לבן כרך שראה את המלך יחזקא׳ לבן כפר שראה את המלך
ואלו הדברים אפשר שיפורש בהן מה שזכרתי תחלה והוא שישעיה לא היו אנשי

דורו צריכים לבאר להם הפרט ההוא אבל הספיק להם אמרו ואראה את י׳ וגו׳ ובני הגולה היו צריכים לפרט הזה ואלי שהאומר הזה חשב שישעיהו יותר שלם מיחזקאל ושהשגה שנבהל עליה יחזקאל והיתה נוראה בעיניו היתה ידועה לישעי׳ ידיעה שלא היה צריך לספרה על דרך חדוש להיותה עניין ידוע אצל השלמים

פרק ז

מכלל מה שצריך לחקור עליו קושרו השגת המרכבה בשנה ובחדש וביום וקשרה במקום שוה מה שצריך לבקש לו ענין ולא יחשב שהוא דבר אין ענין לו וממ׳ שצרי׳ להסתכל בו והוא מפתח הכל אמרו נפתחו השמי׳ וגומר וזה נמצא מאד בדברי הנביאים ז״ל ר׳ לומר וכרון השאלת הפתיחה פתיחת השערים גם כן פתחו שערי׳ ויבא ודלתי שמים פתח ושאו פתחי עולם פתחו לי שערי צדק אבא בם אודה יה ומזה הרב׳ וממה שצריך שתתעורר עליו היות זה הספור כולו ואעפי׳ שהיה במראה הנבוא׳ בלא ספק כמו שאמר ותהי׳ עליו שם יד י׳ אבל עם כל זה נשתנה הלשון על חלקי׳ הספור ההוא שנוי גדול מאד והוא כי כאשר זכר החיות אמר דמות ארבע חיות ולא אמר ארבע חיות לבד וכן אמר ודמות על ראשי החיה רקיע וכן אמר כמראה אבן ספיר דמות כסא וכן אמר דמות כמראה אדם עליו כל אלו אמר בהן דמות אבל באופני׳ לא אמר דמות אופן ולא דמות אופנים אבל הגדה מוחלטת בתאר נמצא כפי מה שהם עליו ולא יטעך אמרו דמות אחד לארבעתן שאינו בזה הסדר ולא כפי העניין הרמוז אליו ובא בהשגה האחרונה וחזק זה העניין ובארו וזכר הרקיע סתם כאשר התחיל לזכרו בפרט ואמר ואראה והנה אל הרקיע אשר על ראש הכרובים כאבן ספיר במראה דמות כסא נראה עליהם מלמעלה אמר הנה רקיע סתם ולא אמר דמות רקיע כמו שהיה כאשר הוגד לראשי דמות החיות אמנם הכסא אמר דמות כסא נראה עליהם להורות על הקדמת השגת הרקיע תחלה ואחר כן נראה לו עליו דמות כסא והבינהו וממה שצריך שתתעורר עליו ספרו בהשגה הראשונה שהחיות בעלות כנפים וידי אדם יחד ובהשגה הזאת השנית אשר באר בה שהחיות הם כרובי׳ השיג תחלה כנפיהם לבד ואחר כן תורשו להם ידי אדם בהשגתו אמר וירא לכרובים תבנית יד אדם תחת כנפיהם אמרו תבנית כאמרו דמות וסדרם תחת כנפיהם והבן זה והשתכל איך באר במאמר האופנים לעומתם ואעפי׳ שלא תארם בצורה אמר ג׳כ׳ כמראה הקשת אשר יהיה בענן ביום הגשם כן מראה הנגה סביב הוא מראה דמות כבוד וגו׳ חומר הקש׳ המתוא׳ ואמתתו ידוע וזה נפלא בדמיון ובהמשלה מאד והוא בלא ספק בכח נבואה והבינהו וממה שצריך שתתעורר עליו חלקו דמות אדם שעל הכסא והעליון שבו כעין חשמל והתחתון כמראה אש וזאת מלת חשמל בארו שהיא מורכבת משני ענייני׳ חשמל כלומר המהירות המורה עליו חש וההפסק המורה עליו מל הכונה התחבר שני עניינים חלוקים בבחינת שני צדדים עליון ותחתון על דרך הרמוי וכבר העירונו הערה שנית ואמרו שהוא נגזר מן הדבור והשתיקה אמרו פעמים חשות פעמים ממללות גזרו השתיקה מן החשתי מעולם הערה על שני ענינים בדבור בלי קול ואין ספק שאמרם פעמים חשות פעמים

ממללות אמנם הוא על דבר נברא וראה איך בארו לנו שזה דמות אדם שעל הכסא החלוק אינו משל עליו יתע׳ מכל המרכבה אבל משל על דבר נברא וכן אמר הנביא הוא מראה דמות כבוד י׳ וכבוד י׳ אינו י׳ כמו שבארנו פעמים רבות וכל מה שהמשיל באלו ההשגות כלם הם כבוד י״י לומר המרכבה לא הרוכב כי לא ימשילוהו יתעלה והבן זה הנה נתתי לך גם כן בזה הפרק מראשי הפרקים מה שאם תשלים הראשי ההם יבא לך מהם כלל מועיל בזה הענין וכשתסתכל כל מה שאמרנוהו בפרקי זה המאמר עד זה הפרק יתבאר לך מזה הענין רובו או כלו מלבד חלקים מועטים וכפל דברים שנעלם ענינם ואולי עם ההסתכלות המופלג יגלה ולא יעלם מאתו דבר ולא תקוה ולא תוחיל לשמוע ממני אחר זה הפרק אפילו דבר אחר בזה הענין לא בבאור ולא ברמיזה כי כבר נאמר בו כל מה שאפשר לאומרו וגם לחצי מאד ודחקתי ואתחיל בעניינים אחרים מכלל הענינים שאני מקוה לבאר אותם בזה המאמר

פרק ח

כל הגשמים ההווים הנפסדים לא ישיגם ההפסד רק מצד החמר שלהן לא זולת זה אבל מצד הצורה ובבחינת עצם הצורה לא ישיגם הפסד רק הם עומדים הלא תראה שהצורות המיניות כלם מתמידות עומדות אמנם ישיג ההפסד לצורה במקרה ר״ל מפני התחברה לחמר וטבע החמר ואמתתו שהוא לעולם לא ימלט מחברת ההעדר ומפני זה לא תתקיים בו צורה אבל יפשיט צורה וילבש אחרת תמיד ומה נפלא מאמר שלמה עליו השלום בחכמתו ברמותו החמר באשת איש זונה כי לא ימצא חומר מבלתי צורה כלל אם כן הוא אשת איש לעולם לא תמלט מאיש ולא תמצא פנויה כלל ועם היותה אשת איש היא מבקשת איש אחר לעולם תמיד בו בעלה תפתהו ותמשכהו בכל צד עד שישיג ממנה מה שהשיג בעלה וזהו ענין החמר והוא שאי זה צורה שתהיה בו הצורה ההיא הכינהו לקבל צורה אחרת ולא יסור מהתנועע להפשיט ואת הצורה שעמו ולהביא אחרת ובענין זה בעצמו יעש׳ אחר בו הצורה האחרת הנה כבר התבאר שכל השחתה והפסד או חסרון אמנם הוא מפני החמר וביארו באדם על דרך משל שאדם נעור צורתו וצאת אבריו מטבעם וכן חלישת כל פעלותיו או בטולם או בלבולם אין הפרש בין היות כל זה בתחילת היצירה או מתחדש עליו אין זה כלו נמשך אלא אחר החמר שלו הנפסד לא אחר צורתו וכן כל בעל חיים אמנם ימות ויחלה מפני החמר שלו לא מפני צורתו וכל פשעי האדם וחטאיו אמנם הם נמשכים אחרי החמר שלו לא מפני צורתו ומעלותיו כלם אינם נמשכות רק אחר צורתו וההמשל כי שהשגת האדם את בוראו וציירו כל מושכל והנהיגו תאותיו וכעסו והסתכלו כמה שצריך לבחור בו ובמה שצריך לרחקו כל זה נמשך אחר צורתו אבל מאכליו ומשתיו ומשגלו ורוב תאותיו בהן וכן כעסו וכל מדה רעה שתמצא לו הכל נמשך אחר החמר שלו וכאשר התבאר שהענין כן ולא היה אפשר בגזירת החכמה האלהית שימצא חמר מבלתי צורה ולא שימצא צורה מאלו הצורות מבלתי חמר והתחייב הקשר ואת הצורה האנושי הנכבדת מאד אשר ביארנו שהיא צלם אלהים ודמותו וזה החמר העפרי החשוך המביא אותו לכל חסרון

והפסד נתן לה ד׳ לומר לצורה האנושית יכלת על החמר וממשלה ושלטון ש׳ שתכריחהו ותמנע תאותיו ותשיבם על מה שאפשר מן היושר והשווי ומהנה נחלקו מדרגות בני אדם כי יש׳ מבני אדם אנשים שכל השתדלותם תמיד הנכבד לבחור ולבקש העמירה המתמרת כפי גודת צורתו הנכבדת ולא יחשוב רק בציור מושכל והשגת דעת אמתי בכל דבר והדבק בשכל האלהי השופע עליו אשר ממנו נמצאה הצורה ההיא וכל אשר יביאהו צרכי החמר ותאוותיו ללכלוכיו וחרפתו המפורסמת יצטער על מה שנשקע בו ויבוש ויכלם ממה שנוגע בו וישתדל למעט מן החרפה ההי׳ בכל יכולתו ולהשמר ממנה בכל צד כאדם שיכעס עליו המלך וצוהו לפנות זבל ממקום למקום לבזותו שהאדם ההוא ישתדל בכל יכולתו להסתתר בעת הבזיון ההו ואולי יפנה דבר מועט למקום קרוב כדי שלא יתלכלכו ידיו ולא בגדיו ושלא יראהו אדם כן יעשה מי שהוא בן חורין אמנם העבד ישמח בזה ויראה שלא עמסו עליו טור׳ גדול וישליך כל גופו בזבל ההוא וילכלך פניו וידיו ויפנה בפרהסיא והוא ישחק וישמח כן ענייני בני אדם כי מבני אד׳ אנשים כמו שאמרנו שכל צרכי החמר אצלם חרפה וגנות וחסרון התחיבו בהכרח ובלבד חוש המשוש אשר הוא חרפה עלינו כמו שזכר ארסטו׳ אשר בעבורו נתאוה למאכל ולמשתה ולמשגל כי צריך למשכיל למעט מהם מה שאפשר ולהשמר מהן ולהצטער בעשותו אותן ושלא ידבר בהן ולא ירחיב בהן המאמר ולא יעשו חבורות לאלה הדברים אבל יהיה האדם מוטל על אלו התאוות כולן לקצר בהן כפי יכלתו ולא יעשה מהם אלא מה שאי׳ שפטר זולתו וישי׳ תכליתו תכלית האדם מאשר הוא אדם והוא ציור המושכלות לא זולת וזה אשר החזק והנכבד שבהן השגת השם והמלאכים ושאר פעולותיו כפי היכולת ואלו האנשים הם עם השם תמיד והם אשר נאמר להם אלהים אתם ובני עליון כלכם וזהו המבוקש מן האדם ר״ל שזאת היא תכליתו אמנם האחרים הנבדלים מהשם והם המון הסכלי׳ הם בהפך זה בטלו כל מחשבה והשתכלות במושכל וישימו תכליתם החוש ההוא אשר הוא חרפתינו הגדולה ר״ל חוש המשוש ולא יחשבו ולא יתבוננו רק במאכל ובמשג׳ ולא בדבר אחר כמו שנאמר ברשעי׳ בהיותם שטופי׳ במאכל ובמשתה ובמשג׳ אמר וגם אלה ביין שגו ובשכר תעו וגו׳ ואמר כי כל שולחנות מלאו קיא צואה בלי מקו׳ ואמר ונשים משלו בו הפך מה שבוקש מהם בתחילת היצירה ואל אישך תשוקתך והוא ימשל בך וספר חזק תאותם ג״כ ואמר איש אל אשת רעהו יצהלו וגו׳ ואמר כי כלם מנאפים עצרת בוגדים ומזה הענין שם שלמה עליו ה׳ משלי כלו להזהיר מן הזנות ומן המשתה המשכר שבשני אלו ישטפו שונאי השם שרחוקים ממנו אשר נאמר בהם כי לא לי׳ המה ונאמר שלח מעל פני ויצאו ואמנם אמרו אשת חיל מי ימצא המשל ההוא כלו הוא מבואר כי כשיזדמן לאיש אחר חמר טוב נאות בלתי גובר עליו ולא מפסיד סדורו היא מתנה אלהית סוף דבר החומר הנאות יקל להנהיגו כמו שזכרנו ואם הוא בלתי נאות אינו נמנע מן המתלמד לכבוש אותו מפני זה הוכיח שלמה המוסרים ההם כלם הוא וזולתו ומזאת התורה והזהרה אמנם הם לכבוש תאו׳ החמר כלם וצריך למי שיבחר להיות אדם באמת לא בהמה בתאר אדם ותמונתו

שישי כל השתדלותו לחסר כל צרכי החמר ממאכל ומשגל ומשתה וכעס וכל שאר
המדות הנמשכות אחר התאוה והכעס ויבוש מהם וישים להן מדרגות לנפשו אמנם
מה שאי אפשר מבלעדיו במאכל ומשתה יסתפק בהן במועיל ולפי צורך הפרנסה
לא לפי ההנאה וימעט הדברים בו גם כן והקבוץ עליו כבר ידעת מאסם סעורה שאינ׳
של מצוה ושהחסידים כפנחס בין יאיר לא אבל כלל עם אדם והשתדל רבי׳ הקדוש
שיאכל עמו ולא עשה ואמנם היין דינו כדין המזון בכונה אך הקיבוץ על השתייה
המשכרת ראוי שיהיה אצלך יותר חרפה מהתקבץ אנשים ערומים מגלי הערוה
גפנים ומתרידים ביום כבי׳ אחר וביאור זה כי היציאה עניין הכרחי אין לאדם תחבולה
לדחותו והשכרות הוא ממעשה האיש הרע בבחירתו וגנות גלות הערוה מפורסם לא
מושכל והפסיד השכל והגוף מיוחס לשכל ולזה צריך למי שרוצה להיות אדם שירחי׳
זה ולא ידבר בו ואמנם המשגל איני צריך לאמר בו יותר ממה שאמרתיו בפי׳ אבות
ממה שבא כתוב בתורתינו החכמה הטהורה ממאוס בו ואסור זכרו או לדבר בו כלל
ולא לשום סבה וכבר ידעת
אמרם שאלישע הנביא עליו ה׳ אמנם נקרא קדוש מפני שלא היה חושב בו עד שלא
היה רואה קרי וכבר ידעת אמרם על יעקב עה שלא יצא ממנו שכבת זרע קודם
ראובן אלו כלם עניינים מקובלים באומה ללמדם מדות אנושיות כבר ידעת אמרם
הרהורי עבירה קשין מעבירה ולי בפירושו פירוש נפלא מאד והוא שהאדם כשימרה
אמנם ימרה מצד המקרים הנמשכים אחר החמר שלו כמו שבארתי שהאדם לא
יעשה מרי רק בבהמיותו אבל המחשבה היא מסגולת האדם הנמשכים אחר צורתו׳
וכשיחשוב במרי ובעברה ימרה בנכבר שבשני חלקיו ואין חטא מי שעבר והעביר
עבד סכל כחטא מי שהעביר בן חורי׳ חשוב כי זאת הצורה האנושית וכל סגולותיה
וכל כחותיה אין צריך להשתמש בהן אלא במה שהן ראוין לו להתדבק בעליונים לא
לרדת להשיג השפל וכבר ידעת גודל האסור שבא אצלינו בנבלות הפה וזה גם כן
מחוייב שזה הדבור בלשון הוא מסגולת בני אדם וטובה גמלה השם לאדם להבדילו
בה משאר בעלי חיים כמו שאמר מי שם פה לאדם ואמר הנביא י׳ אהים נתן לי לשו׳
למודים ואין צריך שנשתמש בטובה ההיא אשר נתנה לנו לשלמות ללמוד וללמד
בגדולה שבחסרונות ובחרפה השלמה עד שנ׳ מה שיאמרוהו הגוים הסכלים הזונים
בשיריהם ודבריהם הנאותים בהם לא כמו שנ׳ להם ואתם תהיו לי ממלכת כהנים
וגוי קדוש וכל מי שישתמש במחשבתו או בדברו בדבר מעניני החוש ההוא אש׳ הוא
חרפה לנו עד שיחשוב במשתה או במשגל ביותר מן הצריך לו או יאמר בו שירים
כבר לקח הטובה אשר גמלו השם אותה והשתמש בה ונעזר בה במרי הגומל אותו
ועבור על מצותי׳ ויהיה כמו שנא׳ בהם ובכסף הרבתי לה וזהב עשו לבעל ולי גב׳ טענה
וסבה בקריאת לשונינו זה לשון הקודש ולא תחשוב שהוא הפלגה ממנו או טעות אב׳
הוא אמת מפני שזה הלשון הקודש לא הונח בו שם כלל לכלי המשגל לא מן האנשי׳
ולא מן הנשים ולא לגוף המעשה המביא להולדה ולא לזרע ולא לציאה אלו הדברים
כלם לא הונח להם שם ראשון כלל בלשון העברי אלא ידברו בהם בשמות מושאלים

וכרמיזות והיה הכונה בזה שאלו הדברים אין ראוי לזכרם שישום להם שמות אבל
הם עניינים שצריך לשתוק מהם וכשיביא הצרך לזכרם יעשה לו תחבולה בכנויים
ממלות אחרות כאשר נסתר מעשותם בעת הצרך בכל יכולתנו אמנם הכלי מן האי׳
קראוהו גיד והוא שם על צד הדמיון מאמרם וגיד כדול ערפך וקראוהו גם כן שפכת
מצד פעולתו והכלי מן הנקבה קבתה וקיבה שם האסט׳ אבל הרחם הוא שם האבר
מבני מעים שיעשה בו העובר והיציאה נקרא כן מגורת יצא ושם הטתן מימי רגלים
ושם הזרע שכבת זרע וגוף הפעולה המביאה להוליד אין לה שם כלל מבנים אותו י
יבעל או ישכב או יקח או יגלה ערוה לא זולת זה ולא יטעך ישגלנה שתחשבהו שם
לפעולה אינו כן כי שגל הוא שם הנערה המזכנת למשגל נצבה שגל לימינך ככתם
אופיר ואמרו ישגלנֿ לפי הכתוב עניינו יקחנֿ לנערה לזה   העניין והנה יצאנו בכלל
הפרק מכונת המאמר אל דברי מדות ועניני דתות גם כן אלא שהן אעפ׳ שאינם כ
כולם מכונת המאמר סדר הדברים הביא אליו

פרק ט

החמר מחיצה גדולה ומסך מונע השגת השכל הנפרד כפי מה שהוא עליו ואפ׳ היה החמר זך ונכבד ר׳ לומר חמר הגלגלים כל שכן זה החמר החשוך העכור אשר הוא החומר שלנו ומפני זה כל אשר ישתדל דעתנו להשיג השם הנכבד או אחד מן הדעות ימצא מחיצה ומסך מבדיל בינו לבינם ואל זה היה הרמז בכל ספרי הנביאים שיש עלינו מסך מבדיל בינגו ובין השם והוא נסתר ממנו בענן או בחשך או בערפל או בעב וכיוצא באלו הרמיזות להיותינו מקצרים מהשיגו מפני החומר וזאת היא הכונה באמרו ענן וערפל סביביו להעיד על היות המונע עכירות עצמינו לא שהוא ית׳ גוף שיקיף בו עב או ענן או חשך או ערפל וימנע מראותו כפי מה שיראה מפשוטי מלות המשל וכבר נכפל זה המשל עוד אמר ישת חשך סתרו וכן הגלותו יתעלה בעב הענן חשך ענן וערפל היה גֿכֿ ללמוד ממנו זה העניין כי כל דבר שיושג במראה הנבואה אמנם הוא משל לעניין אחר והמראה ההוא העצום ואעפ׳ שהיה גדול מכל מראה נבואה ויוצא מכל היקש לא היה ללא ענין ר׳ל הגלותו יתעלה בעב הענן אבל היה להעיד שהשגת אמתתו נמנעת לנו מפני החמר החשיך המקיף בנו לא בו יתעלה מפני שהוא יתעלה אינו גוף וידוע גם כן ומפורסם באומה שיום מעמד הר סיני היה יום עב ענן ומטר מועט אמר י׳ בצאתך משעיר בצערך משדה ארום ארץ רעשה גם שמים נטפו ותהי׳ גֿכֿ היא הכונה באמרו חשך ענן וערפל לא שהוא יתעלה יקיף בו חשך כי אין חשך אתו אלא האור הגדול החזק המתמיד אשר מהשפע השופע מאתו מאיר כל מחשך כמו שנאמר במשלי הנבואה והארץ האירה מכבודו

פרק י

אלו המדברים כמו שהודעתיך לא ירמו העדר אלא ההעדר הגמור אמנם
העדרי הקניינים כולם לא יחשבו בהם השרים ויחשבו שכל העדר וקניין דינם דין
שני ההפכים כעורון והראות והמות והחיים והם אצלם כמו החום והקור ולזה יאמרו

סתם שההעדר לא יצטרך לפועל ואמנם הפעולה היא שצריכה פועל בהכרח וזה
אמת מצד אחר ועם היותם אומרים שההעדר לא יצטרך לפועל יאמרו לפי שרשם
שהשב יסמא ויחריש ויניח המתנועע כי אלו ההעדרים אצלם עניינים נמצאים וצרי'
שנודיעך דעתינו אנחנו בו כפי מה שיגזרהו העיון הפילוסופי והוא שאתה יודע שמסי'
המונע הוא המניע בצד אחר כמי שהסיר עמוד שתחת תקורה ונפלה בכבדותה
הטבעי שאנחנו נאמר כי מסיר העמוד ההוא הוא הניע התקורה כבר נזכר בספר
השמע הטבעי ובזה הצד נאמר גם כן למי שהסיר עניין אחר שהוא עשה ההעדר
ואעפי שההעדר אינו דבר נמצא כי כמו שנאמר במי שכבה נר בלילה שהוא חדש
החשך כך נאמר במי שהפסיד הראות שעשה העורון ואעפי שהחשך והעורון העדרי'
ואינם צריכים לפועל ולפי זה הפירוש יתבאר מאמר ישעיה יוצר אור ובורא חשך
עושה שלום ובורא רע מפני שהחשך והרע העדרים והסתכל
איך לא אמר עשה חושך ולא עושה רע מפני שאינם דברים נמצאי' שתתלה
בהם עשיה ואמנם אמר על שניהם בורא שהיא מלה שיש לה התלות בהעדר בלשו'
העברי כמו שאמר בראשית ברא אלהים וגו' שהוא מהעדר ודרך יחס ההעדר לפעולת
הפועל הוא על זה הצד אשר זכרנו ועל זה הצד ג"כ הכן אמרו מי שם פה לאדם או
מי ישום אלם או חרש או פקח וגו' ואפשר לפרש בו פירוש אחר והוא שיאמר מי הוא
אשר ברא האדם מדבר או יבראהו נעדר הדבור עניני המציא החמר שאינו מקבל
לקנין ההוא או זה קנין שיהיה כי אשר ימציא חמר אחר בלתי מקבל לקנין מן
הקניינים יאמר עליו שהוא עשה ההעדר ההוא כמו שיאמר במי שיכול להציל איש
מהמות ועמד מהצילו יאמר עליו שהוא הרגו הנה התבאר לך שעל כל אחר מהדעו'
לא התלה פעולת פועל בהעדר כלל אמנם יאמר שעשה ההעדר במקרה כמו שביארנו
אבל הדבר שיעשהו הפועל בעצם הוא דבר נמצא בהכרח אי זה פועל שיהיה ואמנם
תתלה פעולתו בנמצא ואחר זאת ההצעה עליך לזכור מה שכבר התבאר במופת
מהיות הרעות אמנם הם רעות בערך אל דבר אחר וכל מה שהוא רע בחק נמצא מן
הנמצאות הרע ההוא הוא העדר הדבר ההוא או העדר עניין טוב מענייניו ומפני זה
אמרו גזרה מוחלטת שהרעות כלם העדרים והמשל בו באדם שמותו רע והוא
העדרו וכן חליו או עניו או סכלותו הם רעות בחקו וכלם העדרי קניינים וכשתסתכל
בכל פרטי זאת הגזרה הכללית תמצאם שלא יחסר מהם אחד אלא אצל מי שלא
יבדיל בין ההעדר והקנין ובין שני ההפכים או מי שלא ידע טבעי הענינים כולם כמי
שלא ידע שהבריאות בכלל הוא שווי אחד והוא משער המצטרף ושההעדר הערך ההו'
הוא החלי בכלל והמות הוא העדר הצורה בחק כל חי וכן כל מה שיפסד משאר
הנמצאות הפסדו הוא העדר צורתו ואחר אלו ההקדמות יודע באמת שהשם יתע'
לא יאמר עליו סתם שהוא עושה רע בעצם כלל ר"ל שיכון כונה ראשונה לעשות רע
זה לא יתכן אבל פעולותיו כלם טוב גמור שהוא אינו עושה רק מציאות וכל מציאות
טוב והרעות כלם העדרי' לא תתלה בהם פעולה רק בצד אשר בארנו בהמציאו החמר
על הטבע הזה אשר הוא עליו והוא היותו מחובר בו ההעדר לעולם כמו שכבר נודע

ומפני זה הוא סבה לכל הפסד ולכל רע ולזה כל מה שלא המציא לו חשם זה החמר לא יפסר ולא תשיגהו רעה מן הרעות תהיה אם כן אמתת פעולת חשם כולו טוב אחר שהוא מציאות ולזה ספר הספר אשר האיר מחשבי העולם ואמר וירא אלהים את כל אשר עשה והנה טוב מאד עד שמציאות זה החמר השפל לפי מה שהוא עליו מחבור המחייב למות ולרעות כולם כל זה גם כן טוב להתמדת ההויה והמשך המציאו׳ בבא זה אחר סור זה ולזה פירש ר׳ מאי והנה טוב מאד טוב מות לענין אשר העירונו עליו וזכור מה שאמרתיו לך בזה הפרק והבינהו ויתבאר לך כל מה שאמרוהו הנביאי׳ והחכמי׳ שהטוב כלו מפעולת הש׳ בעצם ולשון בראשי׳ רבה אין דבר רע יורד מלמעל

פרק יא

אלו הרעות הנופלות בין בני אדם מקצתם אל קצתם לפי הכוונות והתאוות והרעות והאמונות כלם ג׳ כן נמשכות אחר ההעדר מפני שהם כלם מחוייבים לסכלות ר׳ לומר מהעדר החכמה כמו שהסומא מפני שהוא חסר הראות נכשל תמיד מחבל בעצמו ועושה חבורות לזולתו ג׳ כן מפני שאין אצלו מי שיורהו הדרך כן בהות בני אדם כל איש כפי סכלותו יעשה בעצמו ובזולתו רעות גדולות בחק אישי המין ואלו היה שם חכמה אשר יחסה לצורה האנושית כיחס הכח הרואה אל העין היו נפסקין ניזקיו כולם לעצמו ולזולתו כי בידיעת האמת תסור השנאה והקטטה ויבטל הזק בני אדם קצתם לקצתם כבר יעד אותו ואמר וגר זאב עם כבש וגו׳ ופרה ודוב וגו׳ ושעשע יונק וגו׳ ואחר כן נתן סבתו ואמר כי הסבה בהסתלק השנאות והקטטות וההתגברות הוא ידיעת בני אדם בעת ההי׳ באמתת השם אמר לא ירעו ולא ישחיתו בכל הר קדשי כי מלאה הארץ דיעה את י׳ כמים לים מכסים ודעהו

פרק יב

הרבה פעמים יעלה בלב ההמון שהרעות בעולם יהיו יותר מן הטובות עד שברבה מחירות רוב האומות ובשיריהם יכללו זה הענין ויאמרו כי מן הפלא שימצא בזמן דבר טוב אמנם רעותיו רבות ומתמידות ואין זה הטעות אצל ההמון לב׳ רק עם מי שיחשוב שהוא חכם ג׳ כן ולאלראזי ספר מפורסם קראהו ספר אלהות כלל בו משגעונותיו וסכלותיו הרבה ומכללם ענין ברהו והוא שהרע במציאות יותר מן הטוב שאתה כשתקיש בין מנוחות האדם ועונגו בעת מנוחתו עם מה שיקרהו מן המכאובים והחבלים הקשים והמומים ובטול האברים והמהומות והדאגות והצרות תמצא שבמציאותו ר״ל מציאות האדם נקמה ממנו ורעה גדולה לו והתחיל לאמת זה הרעת במנותו אלו הרעות אחת אחת לחלוק על מה שיחשבו אנשי האמת מגמילות חסדי י׳ למציאותו וטובתו המבוארת והיותו יתעלה הטוב הגמור בלא ספק וכל מה שיבא מאתו טוב גמור וסבת זה הטעות כלה היות זה הסכל וחבריו מן ההמו׳ לא יבחנו המציאות רק באיש מבני אדם לא זולת זה וידמה כל סכל כי המציאות כולו היה בעבורו וכאלו אין שם מציאות זולתו לבד וכשיבואהו הענין בהלוף מה שירצה יגזור מהמציאות כולו רע ואלו בחן האדם המציאות וציירו וידע מיעוט חלקו ממנו התבאר לו האמת ונגלה כי זה השגעון הארוך אשר ישתגעו בו בני אדם ברוב

דעות העולם אינ׳ אומרים שהוא בחק המלאכים ולא בחוק הגלגלים והככבים ולא
בחוק היסודות ומה שהורכב מהן ממוצא או צמח ולא בחוק מיני בעלי חיים גם כן
ואמנם תלך מחשבתם כולם לקצ׳ אישי מין הארם ויתמהו מזה אשר אכל מן המאכלי׳
הרעים עד שהצטרע איך חלה בו ואת הרעה הגדולה ואיך נמצא זה הרע. וכן יפלאו
ממי שהרבה המשגל עד שיכהו עיניו ויקשה בעיניה׳ כשנוגע זה בעורון ומה שדומה
לזה והבחינה האמיתית היא שכל בני הארם הנמצאים כל שכן זולתו משאר מיני
בעלי חיים הוא דבר שאין לו שיעור כלל בערך אל המציאות כולו הנמשך כמו שביא׳
ואמר ארם להבל דמה אף כי אנוש רמה ובן ארם תולעה אף שוכני בתי חומר הן גוים
כמר מדלי וגו׳ וכל מה שבא בדברי ספרי הנביאים מזה העניין הנכבד גדול התועלת
בידיעת הארם ערכו ושלא יטעה ויחשוב שהמציאות היה בעבורו לבד אבל המציאות
לפי דעתנו הוא מפני רצון הבורא אשר מין הארם הקטן שבו בערך אל המציאות
העליון ר״ל הגלגלים והככבים אמנם בערך למלאכים איך יהיה ערך על דרך האמת
בינו ובינם ואמנם הארם הוא נכבר מכל מה שבעולמינו זה התחתון ר״ל מכל מה
שהורכב מן היסודות ועם זה גם כן מציאותו הוא טוב גדול לו וחסד מי׳ במה שיחדו בו
והשלימו ורוב הרעות הנופלות באישיו הם מעצמם ר״ל מאישי בני ארם החסרים
ומחסרונותנו נצעק ונבקש עזר ומהרעות נעשה אותם בעצמנו בבחירתנו נכאב
וניחסהו לשם חלילה לו ממנו כמו שבאר בספרו ואמר שחת לו לא בניו
מומם וגומר ובאר שלמה ואמר אולת ארם תסלף דרכו וביאור זה
שכל רע שימצא הארם ישוב אל אחד משלשה מינין
המין הראשון מן הרע הוא מה שיקרה לארם מצד טבע ההויה וההפסד ר״ל מאשר
הוא בעל חמר כי מפני זה יארע לקצת בני ארם מומים גדולים ובטול אברים בכלל
היצירה או מתחדשים משנויים שיארעו ביסודות מאויר הנפסד או הברקים העצומי׳
הנק׳ בלע לנביש׳ או שקיעת מקומות וכבר ביארנו שהחכמה האלהית חיבה שלא
תהיה הויה כ״א בהפסד ולולי זה ההפסד האישי לא תהיה הווה נמשכת ההויה המיני׳
הנה כבר התבאר גמילות החסד וחנינת הטוב הגמורים ושפע הטובה ומי שירצה
שיהיה בעל בשר ועצמות ולא יקבל מעשה ולא ישיגהו דבר ממשיגי החמר אמנם
ירצה לקבץ בין שני ההפכים והוא לא ישער בזה וזה שהוא ירצה להיות מקבל מעשה
לא מקבל מעשה שאלו היה בלתי מקבל למעשה לא נתהוה והיה הנמצא ממנו
איש לא אישי מין ואמת המאמר שאמר גלי׳ במאמר השלישי מן הספר הנקרא
תועלות האברים לא תיחל נפשך בשקר שיהיה אפשר להיות מדם הנדות ושכבת
הזרע בעל חיים שלא ימות ולא יכאב או תדיר התנועה או בהיר כשמש וזה המאמר
מגליאנו הוא הערה על חלק מגזרה כללית והגזרה היא שכל מה שאיפשר שיתהוה
מאי זה חמר שיהיה יתהוה על תשלמות שאיפש׳ לו להתהוות מן החמר ההוא המיני
וישיג אישי המין מן החסרון כפי חסרון חומר האיש ההוא והתכלית מה שאפשר
להתהוות מן הדם והזרע והשלם שיהיה מהם הוא מין הארם כפי מה שנודע מטבעו
שהוא חי מדבר מת ואי אפשר לזה המין מבלתי רע שימצא לו ואתה תמצא עם זה

שהרעות אשר ימצאו בני הארם בזה המין מעטים מאר מאר ולא יחיו אלא לעתים
רחוקים שאתה תמצא מרינות שיש להם אלפים שנים לא נשקעו ולא נשרפו וכן
יולדו אלפים מבני ארם בתכלית הבריאות ולא יולר בעל מום רק על דרך פלא ועל
צד זרות ואם יתגבר המתגבר ולא יאמר על צר זרות הוא מעט מאר ואינו לא חלק
ממאה ולא חלק מאלף מן הנולדים בתכלית השלמות והמין השני מן הרעות הוא
מה שיארע לבני ארם מקצתם לקצתם כהתגבר קצתם על קצתם ואלו הרעות יותר
מרעות המין הראשון וסבותם רבות וירועות והם גכ ממנו אלא שאין לעשות בהן
תחבולה ועם זה איזה מרינה שתמצא בעולם כולו לא ימצא בין אנשי המרינה ההיא
זה המין מן הרע מתפשט מאר כלל אבל מציאותו ג כן מעט כאיש שיתנכל את איש
להרגו או לגנוב ממונו בלילה ואמנם יכלול זה המין מן הרע אנשים רבים במלחמות
הגרולות וזה ג כן אינו ברוב מה שבישוב והמין השלישי מן הרעות הוא מה
שימצא כל אחר מבני ארם מפעלתו בעצמו וזהו הרוב ואלו הרעות יותר מרעות המי'
השני הרבה ומרעות זה המין יצעקו בני ארם כולם וזהו אשר לא ימצא מי שלא יחט'
על עצמו בו אלא מעט וזהו שראוי לגנות בעל המארע על מה שיארע לו באמת
ויאמר לו כמה שאמר מירכם היתה זאת לכם ועל זה נאמר משחית נפשו הוא
יעשנה ועל זה המין מן הרעות אמר שלמה אולת ארם תסלף דרכו וגומר
ובבר ביאר גם כן בזה המין מן הרעות שהוא פעל הארם בעצמו והוא אמרו לבר ראה
זה מצאתי אשר עשה האלהים את הארם ישר והם בקשו חשבונות רבים והחשבונות
ההם הם אשר הביאו עליו אלו הרעות ועל זה המין נאמר כי לא יצא מעפר און
ומארמה לא יצמח עמל ואחר כן באר מיד שהארם הוא אשר ימציא זה המין מן הרע
ואמר כי ארם לעמל יולר וגו וזה המין הוא הנמשך אחר המרות המגונות כולם ר"ל
רוב התאוה במאכל ובמשתה ובמשגל ולקיחתם ביתרון כמות או בהפסר סרר או
בהפסר איכות המזונות ויהיה סבה לכל החליים והמכות הגשמיות והנפשיות אמנם
חליי הגוף הם מבוארים אבל חליי הנפש מרוע זה הסרר משני צררים האחר מהם
השנוי המשיג לנפש בהכרח מפני שנוי הגוף מאשר היא כח גשמי כמו שכבר נאמר
שמרות הנפש נמשכות אחר מזג הגוף והצר השני הוא היות הנפש מרגלת בדברים
שאינם הכרחיים וישוב לה טבע חזק להשתוקקה למה שאינו הכרחי לא כהשאר
האיש ולא בהשאר המין וזאת התשוקה הוא ענין אין תכלית לו אמנם ההכרחיים
כלם הם מתי מספר בעלי תכלית אבל המותר אין תכלית לו והוא שאם תתאוה
להיות כליך מכסף והלא היותם מזהב יותר נאה ואחרים עשאום מספיר ואפשר
שיעשו ג כן מנופך או מאורם או מכל מה שאפשר למוצאו ולא יסור סבל רע המחשב'
מהיותו בצער ואנחה על אשר לא ישיג לעשות מה שיעשהו פלוני מן המותרות
וברוב יכניס עצמו בסכנות עצומות כרכיבת הים ועבורת המלכים ותכלית כונתו בזה
להשיג אל אלו המותרות שאינם הכרחיות וכשיארעו לו המאורעות בדרכים ההם
אשר ילך בהם יתרעם מגזירת השם ומשפטיו ויתחיל לגנות הזמן ויתמה ממיעוט
רינו איך לא עזרו להגיע אל ממון גרול יקנה בו יין הרבה שישתכר בו תמיד ופלגשים

רבות מוזיינות במיני תכשיט זהב ורקמה ואבנים טובות עד שיעדרוהו למשג ביותר
מאשר ביכלתו בעבור שיהנה באלו תכלית המציאות אמנם הוא הגאות וה הפחות
לבד עד כה הגיע טעות ההמון עד שהלא השם מה המציאות אשר המציאו בוה
הטבע המחייב לאלו הרעות הגדולות לפי דמיונם להיות הטבע ההוא בלתי עוזר כל
בעל מדה רעה להשיג אל רעתו עד שיגיע לנפשו הרעה תכלית תאותה אשר אין
תכלית לה כמה שביארנו אמנם החשובים החכמים כבר ידעו חכמת וה המציאות
והבינוהו כמו שביאר דוד עה ואמר כל אורחות ה׳ חסד ואמת לנוצרי בריתו ועדותיו
אמר שהב אשר שמרו טבע המציאות ומצות התורה וידעו תכליתם התבאר להם צד
החסר והאמת בכל ולוה שמו תכליתם מה שכוון בהם מאשר הם אדם והוא ההשגה
ומפני הכרחי הגוף יבקשו צרכיו ההכרחיים לחם לאכל ובגד ללבוש מבלתי
מותר ווה דבר קל ויגיעו אליו כל אדם במעט טורח כשיספיק להם ההכרחי וכל מה
שתראהו מקשי זה העניין וכבידותו עלינו הוא מפני המותרות בבקשת מה שאינו
הכרחי יקשה אפי׳ מציאות ההכרחי כי כל אשר יתאוה האדם יותר מותרות יהיה
העניין יותר כבד ויכלו הכחות והקנינים במה שאינו הכרחי ולא ימצא ההכרחי וצרי׳
שיתבחן ענייננו במציאות כי כל אשר העניין יותר צריך לבח הוא נמצא יותר ויותר
בחנם וכל מה שימעט צורך הכרחי הוא נמצא יותר מעט והוא יקר מאד כי העניין
ההכרחי לאדם על דרך משל הוא האויר והמים והמזון אמנם צרך האויר יותר חזק
שאם יפקדהו קצת שעה ימות אבל המים יעמד בלעדיו יום או יומים והאויר יותר
נמצא ויותר בזול בלא ספק וצרך המים יותר מצרך המזון כי כשישתה ולא יאכל
יעמדו קצת בני אדם ארבעה ימים או חמשה מבלתי מזון ואתה תמצא המים בכל
מדינה ומדינה יותר נמצא ויותר בזול מהמזון וכן ימשך העניין במזונות מה שהוא
צריך יותר נמצא יותר ויותר בזול במקום החזא ממה שאינו הכרחי אמנם המוסק
והענבר והאודם והברקת איני חושב שאחד משלמי הדעת יחשוב שיש לו צורך גדול
לאדם אלא לרפואה והנה יעמדו במקומם ובמקום הדומים להם הרבה מן העשבים
ומן העפרים וזהו פרסום גמילות חסדי השם ית׳ למציאותו ואפי׳ בחוק זה החי החלוש
ואמנם פרסום ישרו והשוותו ביניהם מבואר מאד כי אין בהויה ובהפסר הטבעי איש
מכל שאר מיני בח שיתיחד בכח מיוחד בו או באבר נוסף על איש אחר ממינו אבל
הכחות כלם הטבעיות והנפשיות והחיוניות והאברים הנמצאי׳ בזה האיש הם הנמצאי׳
באחר בעצם ואם יש באחר מהם חסרון היא במקרה מעניין מתחדש ממה שאינו
בטבע ווה מעט כמו שבארנו אין יתרון כלל בין האישים ההולכים על מנהג הטבע
אלא מה שהוא מחייב מצד התחלת הכנת החמרים אשר הוא הכרחי לטבע חמר
המין ההוא לא כוון בו איש מבלתי איש אמנם היה זה אצלו כיסי מי׳ דרוד רבים
ובגדים מוזהבים וזה חסר וה המותר מן הפרנסה אין עול בו ולא חמס ולא מי שהגיע
אל זה המותר שלט בדבר מוסף בעצמו ואמנם הגיע לדמיון מכוב או לשחוק ולא וה
החסר מותר הפרנסה חסר דבר מחוייב לא הערך המרבה והממעיט לא החסי׳ איש
לפי אכלו לקטו וזהו על הרוב בכל זמן ובכל מקום ולא תביט לזר כמו שביארנו ולפי

שתי הבחינות האלו יתבאר לך חסדי הש׳ ית׳ על ברואיו מהמציאו ההכרחי על הסר והשוותו בין אישי המין בבריאתם ולפי זאת הבחינה האמיתית אמר ארון הנביאים כי כל דרכיו משפט ואמר דוד כל ארחות י׳ חסד ואמת וגו׳ כמו שביארנו ובבאור אמר דוד טוב י׳ לכל ורחמיו ע״כ מעשיו כי המצאתנו הוא הטוב הגדול הגמור כמו שביארנו ובריאת הכח המנהיג לכח היא הרחמים עליו כמו שבארנו

פרק יג

הרבה נבוכו מן השלמים בבקשת תכלית זה המציאות מה הוא והנני מבאר לך איך תבטל זאת השאלה לכל אחת מן הדעות ואומר כל פועל שיעשה בכוונה אי אפשר לדבר ההוא אשר עשה מבלתי תכלית אחת בגללה עשה וזה מבואר לא יצטרך למופת לפי העיון הפלוסופי וכן הוא מבואר ג״כ שהדבר אשר נעשה בכוונה הוא מחודש אחר שלא היה וממה שהוא מבואר מאד ג״כ ומוסכם עליו שהמחייב המציאות אשר לא נעדר כלל ולא יעדר לא יצטרך לפועל וכבר בארנו זה ולהיותו בלתי פעול בטלה מעליו בקשת התכלית ולזה לא יאמר מה תכלית מציאות הבורא ית׳ אחר שהוא איננו דבר נברא הנה כבר התבאר לפי אלו ההקדמות שהתכלי׳ אמנם יבוקש לכל מחודש שנעשה בכונת התחלת שכל ר״ל למה שיש לו התחלה שכלית מתחייב בהכרח שתבוקש סבת התכלית מה היא אמנם הדבר שאינו מחודש לא יבוקש לו תכלית כמו שזכרנו ואחר זאת ההצעה דע שאין דרך לבקש תכלי׳ לכלל המציאות לא לפי דעתינו האומרים בחדוש העולם ולא לפי דעת ארסטו׳ בקדמות וזה שלפי דעתו בקדמות העולם לא יבוקש תכלית אחרונה לחלק מחלקי העולם כי לא יתכן לפי דעתו שיאמר מה תכלית מציאות השמים ולמה היו בזה השיעור וזה המני׳ ולא למה היה החמר כך ולא מה תכלית זה המין מבעלי חיים או מן הצמחים כי הכל אצלו על צד החיוב הנצחי אשר לא סר ולא יסור ואעפ׳ שהחכמה הטבעית תחקור על תכלית כל נמצא טבעי אבל איננה התכלית האחרונה אשר דברנו בזה הפרק בה מפני שמבואר הוא מאד בחכמה הטבעית שאי אפשר לכל נמצא טבעי מבלתי תכלית אחר וזאת הסבה התכלית והיא הנכבדת שבסבות הארבעה תעלם ברוב המיני׳ וארסטו׳ אומר תמיד בפירוש שהטבע לא יעשה דבר לבטלה ר״ל כל פעל טבעי אי אפשר לו מבלתי תכלית אחת וכבר ביאר ארסטו׳ שהצמחי׳ נבראו בעבור כח וכן באר במקצת הנמצאות שזה מפני זה וכל שכן באברי בעלי חיים ודע שמציאות זאת התכלית בעניינים הטבעיים הביא הפילוסופים בהכרח להאמין התחלה אחת וולת הטבע הוא אשר יקראה ארסטו׳ התחלה שכלית או אהית ואשר יעשה זה מפני זה ודע כי מן הגדולה שבראיו על חדוש העולם למי שמודה על האמת הוא מה שיעמד עליו המופת בנמצאות הטבעיות כי לכל דבר מהם תכלית אחר ושזה מפני זה והיא ראיה על כוונת מכוין ולא יצויר כונה רק עם התחדשות מחדש ואשוב אל כוונת הפרק והיא הדברים בתכלית אומר כי כבר באר ארסטו שבעניינים הטבעיים יהיה הפועל והצורה והתכלית אחד ר״ל לומר אחר במין והוא שצורת ראובן על דרך משל היא העושה לצורת חנוך בנו והדבר אשר עשתה הוא נתינת צורה ממינה לחמר.

חנוך ותכלית חנוך שיהיה בו צורה אנושית וכן אצלו כל איש מאישי המינין הטבעיים הצריכים להולדה כי השלש סבות בהן ממין אחד וזה כולו הוא התכלית הראשונה ואמנם מציאות תכלית אחרונה לכל מין חשב כל מדבר בטבע שאי אפש מבלעדה אמנם ידיעתה דבר כבר מאד כש תכלית המציאות בכללו ואשר יראה לי מדברי ארסטו שהתכלית האחרונה אצלו לאלו המינים הוא התמדת ההויה וההפסד אשר אי אפשר מבלעדיהם בעבור המשך ההויה בזה החמר אשר אי אפשר עמידת אישיו ושיתהוה ממנו תכלית מה שאפשר להתהוות ר׳ לומר השלם שאיפשר להתהוות ממנו כי הכונה האחרונה הוא הגיע השלמות ומבוא הוא שהשלם שאפש מציאותו מזה החמר הוא האדם והוא סוף אלו המורכבות והשלם שבהן עד אם יאמר כי כל הנמצאות מתחת גלגל הירח הם בעבורו יהיה אמת מזה הצד ר׳ לומר להיות תנועת המשתנה מפני ההויה להגיע השלם שאפשר להיות א׳ כן לא יתחייב ארסטו שישאל מה תכלית מציאות האדם לפי דעתו בקדמות העולם כי התכלית הראשונה אצלו לכל איש מחודש שלמות הצורה המינית ההיא אם כן כל איש שנשלמו בו הפעולות המחייבות לצורה ההיא כבר הגיעה תכליתה בשלמות ובתמימות והתכלי׳ האחרונה למין התמדת זאת הצורה בהמשך ההויה וההפסד עד שלא תסור הויה שיקוה להמצא בה השלם שאיפשר להיות וכאו העניין מבואר כי לפי דעת הקדמות תבטל שאלת התכלית האחרונה למציאות בכללו אמנם לפי דעתינו בחדוש העולם בכללו אחר ההעדר יש׳ חושבים שזאת השאלה מחויבת ר״ל בקשת התכלית לכל זה המציאות וכן יחשבו שתכלית המציאות כלו מציאות מי׳ האדם לבדו לעבוד את השם ושכל מה שנעשה אמנם נעשה בגללו עד שהגלגלים אינם סובבים רק לתועלותיו ולהמציא צרכיו וקצת פשוטי ספרי הנביאים יעורו זאת המחשבה הרבה לשבת יצרה אם לא בריתי יומם ולילה וגו׳ וימתחם כאהל לשבת וגו׳ ואם הגלגלי׳ היו בעבור האדם כל שכן שאר מיני בעלי חיים והצמחים וזה הדעת כשיתחקר כמו שצריך למשכילים שיחקרו הדעות יתבאר מה שבו מן הטעות והוא שיאמר למי שיאמין זה שהכל מפני ואת התכלית כלומר מציאות האדם אם הבורא יכול שימצאהו מבלתי או ההצעות כולם או אי איפשר שימצא אלא אחריהם ואם יאמר אומר שאיפשר ושהשם יכול להמציא אדם מבלתי שמים על דרך משל יש לשאול א״כ מה תועלת באלה הדברים כולם אחר שאינם התכלית אבל הם מפני דבר שאיפשר המצאו מבלתי אלו כלם ואפי׳ אם היה הכל מפני האדם ותכלית האדם לעבוד השם כמו שנאמר השאלה קיימת והיא מה התכלית בהיותו עובד והוא יתעלה לא יוסיף שלמות אם יעבדוהו כל מה שברא וישיגוהו תכלית ההשגה ולא ישיגהו חסרון אם לא יהיה זולתו נמצא כלל ואם יאמר אומר אין זה לשלמותו אבל לשלמותינו כי הוא הטוב לנו והוא שלמותינו תתחייב השאלה בעצמה ומה תכלית מציאותינו בזה השלמות אי אפשר בהכרח מבלתי שיגיע העניין בנתינת התכלית אל כן רצה השם או גזרה כן חכמתו וזהו האמת וכן תמצא חכמי ישר׳ סדרו בתפלותיהם באמרם אתה הבדלת אנוש מראש ותכירהו לעמוד לפניך כי מי יאמר לך מה תפעל ואם יצדק מה יתן לך הנה

בארו שאין שם תכלית אלא רצון לבר ואחר שהעניין כן ועם אמונת החידוש אי אפשר
מבלתי שנאמר שיכול היה להמציא בחילוף זה הנמצא סבותיו ומסובביו ותתחייב לו
ההרחקה להמצא כל מה שנמצא זולת האדם ללא תכלית כלל אחר שהתכלית
המכוונת והיא האדם איפשר המצאו מבלתי אלו כולם ובגלל הדבר הזה הרעת
האמיתית אצלי לפי האמונות התוריות והנאות לרעות העיוניות הוא שלא נאמין
בנמצאות כולם שהם מפני מציאות האדם אבל יהיו ג״כ שאר הנמצאות כולם מכוונות
לעצמן לא מפני רבר אחר ותבטל ג״כ שאלת התכלית בכל מיני הנמצאות ואפי׳ לפי
רעתנו בחרוש העולם שאנחנו נאמר כל חלקי העולם המציאם ברצונו מהם מכוני׳
לעצמן ומהם מפני דבר אחר האחר ההוא מכוון לעצמו וכמו שרצה שיהי׳ מין האדם
נמצא כן רצה שיהיו השמים וכוכביהם נמצאים וכן רצה שיהיו המלאכים נמצאים וכל
נמצא מהם אמנם כוון בו עצם הנמצא ההוא ומה שאי אפשר מציאותו אלא אחר
הקרמות רבר המציא הדבר ההוא תחילה כתקרים ההרגשה לשכל וכבר נאמר זה
הרעת גם כן בספרי הנבואה אמר כל פעל י׳ למענהו אפשר שיהיה זה הכנוי שב אל
הפעול ואם יהיה שב אל הפועל יהיה פירושו למען עצמו יתעלה ר״ל רצונו שהוא
עצמו כמו שהתבאר בזה המאמר וכבר בארנו שעצמו יתעלה יקרא ג״כ כבודו כאמרו
הראני נא את כבודך הנה יהיה ג״כ אמרו כל פעל י׳ למענהו כאמרו כל הנקר׳ בשמי
לכבודי בראתיו יצרתי׳ אף עשיתיו יאמר כל מה שיוחס לפעולתי אמנם עשיתיו
למען רצוני לא לזולת זה ואמרו יצרתיו אף עשיתיו הוא מה שבארתי לך שיש
נמצאות אי אפשר מציאותם אלא אחר מציאות רבר אחר אמר אני יצרתי את הרב׳
ההוא הראשון אשר אי אפשר מבלתי הקרימו כחמר ע״ר משל לכל בעל חמר אחר
עשיתי ברבר ההוא הקודם או אחריו מה שהיה כונתי להמציאו ואין שם אלא רצון לב׳
ובשתתבונן בספר ההוא המישר כל מתישר אל הכונה ולזה נקרא תורה יתבאר לך
זה העניין אשר אנחנו סובבים סביבו מתחלת מעשה בראשית עד סופו והוא שלא
באר כלל ברבר מהם שיהיה בעבור רבר אחר אלא כל חלק וחלק מחלקי העולם
זכר שהוא המציאו ושמציאותו היה נאות לכונתו וזהו אמרו וירא אלהי׳ כי טוב כי אתה
ידעת מה שבארנוהו באמרם דברה תורה כלשון בני אדם והטוב אצלנו יאמר למה
שיאות לכונתנו ועל הכל אמר וירא אלהים את כל אשר עשה והנה טוב מאד כלומר
ההחרש כל מתחרש נאות לכונה ולא יפסק ולא יפסר כלל והוא אמרו מאד כי פעמי׳
יהיה הרבר טוב ונאות לכונתנו לעתו ואחר כן תכזב בו הכונה ותפסק והוא תגיד
שכל מה שנעשה בא נאות לכונתו ולא סרו מהמשך כפי מה שכוון בהם ולא יטעך
באמרו בכבבים להאיר על הארץ ולמשול ביום ובלילה ותחשוב כי עניינו כדי לעשות
זה אינו רק להגיד טבעם אשר רצה שיבראם כן ר״ל לומר מאירים מנהיגים כאמרו
באדם וירדו ברגת הים שאין עניינו שנברא לכך רק להגיד טבעו אשר הטביעו השם
יתעלה עליו אמנם אמרו בצמח שהוא נתנו והפקידו לבני אדם ולשאר בעלי חיים
הנה בארו ארסטוטו וזולתו וכן נראה שהצמח אמנם נמצא בעבור בעלי חיים אחר
שאי אפשר להם מבלתי מזון ואין הכבבים כן ר״ל לומר שאינם בעבורינו למה שיגיענו

מטובם כי אמרו להאיר ולמשל הוא כמו שבארנו ספור בתועלת המגעת מהן השפעת על התחתונים כמו שבארתי לך מטבע שפע הטוב תמיד מדבר על דבר והטוב ההוא המגיע לעולם הוא בחק מי שהגיע אליו כאלו זה המושפע עליו הוא תכלית הדבר ההוא המשפיע עליו טובו וחסדו כמה שיחשוב אחד מבני המדינה שתכלית המלך לשמור ביתו בלילה מן הגנבים וזה אמת מצד אחד שאחר שנשמר ביתו והגיעה אליו זאת התועלת מפני המלך שכהו הענין דומה להיות תכלית המלך לשמור בית האיש הזה ולפי זה הענין צריך שנפרש כל פסוק שנמצא פשוטו מורה על היות דבר נכבד נעשה הפחות ממנו ונאמר שעניינו התחייב הדבר ההוא מטבעו ונשקוד להאמין שזה המציאות בלו מכוון ממנו יתעלה לפי רצונו ולא נבקש לו עלה ולא תכלית אחרת כלל כמו שלא נבקש תכלית מציאותו יתע' כן לא נבקש תכלית רצונו אשר בעבורו התחדש כל מה שהתחדש ויתחדש כפי מה שהוא ולא תטעה בנפשך ותחשוב שהגלגלים והמלאכים נבראו בעבורינו הנה כבר התבאר לנו מדרגתינו הן גוים כמר מדלי וכחן עצמך ועצם הגלגלים והככבים והשכלי' הנפרדי' ואז יתבאר לך האמת ותדע שהאדם הוא יותר שלם ונכבד מכל מה שיהיה מזה החמר לא זולת זה וכשתעריך מציאותו למציאות הגלגלים כ"ש למציאות השכלים הנפרדים יהיה פחות מאד מאד אמר הן בעבדיו לא יאמין וגו' אף שוכני בתי חמר ודע שעבדיו הנאמר בזה הפסוק אינו ממין אדם כלל וראית זה אמרו אף שוכני בתי חמר ודע שעבדיו הנזכרים בזה הפסוק הם המלאכי' ובמלאכיו הרמוז אליהם בזה הפסוק הם הגלגלים בלא ספק הנה באר אליפז עצמו זה הענין והשיבו במענה האחר בלשון אחר ואמר הן בקדושיו לא יאמין ושמי' לא זכו בעיניו אף כי נתעב ונאלח איש שותה כמים עולה הנה התבאר שקדושיו הם עבדיו ושאינם ממין האדם ומלאכיו הרמוז אליהם בפסוק ההוא הם שמים וענין תהלה הוא ענין לא זכו בעיניו ר' לומר היותם בעלי חמר ואעפ' שהוא הזך שבחמרי' ואשר אורו יותר עצם אמנם בערך השכלים הנפרדים הוא חשוך עכור בלתי זך אבל אמרו על המלאכים הן בעבדיו לא יאמין עניינו שאין חזק מציאות להם אחר שהן עשויין לפי דעתינו וגם לדעת האומרי"ם בקדמות הם עלולים אם כן חלקם במציאות אינו חזק בערך אליו יתעלה המחייב המציאות לגמרי' ואמרו אף כי נתעב ונאלח הוא כאמרו אף שוכני בתי חמר כאלו אמר אף הנתעב והנאלח האדם אשר העולה והעוות מתערב בו ומתפשט בכל חלקיו ר"ל התפשטות ההעדר ועולה הוא העוות בארץ נכחות יעול ואמרו איש כאמרו אדם כי פעמים יקרא המין האנושי איש מכה איש ומת כן צריך שיאמין שהאדם כשידע עצמו ולא יתעה בו ויבין כל נמצא כפי מה שהוא ינוח ולא יתבלבלו מחשבותיו לבקש התכלית ההיא או לבקש תכלית למה שאין לו תכלית אלא מציאותו הנתלה ברצון האלהים ואם תרצה אמור בחכמה האלהי'

פרק יד

ממה שצריך ג"כ שיתבונן בו האד' עד שידע מעלת נפשו ולא יתעה הוא מה שהתבאר משיעור הגלגלים והככבים ושיעור הרחקים אשר בינינו וביניהם והוא כי

כאשר התבארו שעורי הרחקים כלם בערך לחצי קוטר הארץ והיה שיעור סובב הארץ ידוע וחצי קטרה ירוע ממנו יהיו הרחקים כלם ידועי׳ והתבאר במופת שהרוחק בין מרכו הארץ ובין העליון שבגלגל שבתי מהלך שמונת אפים שנה ושבע מאות שנ׳ בקרוב וכל שנה משסה׳ ימים ושיהיה המהלך בכל יום ארבעים מיל מן המילים שלתורה שכל מיל מאלפי׳ אמה באמת המלאכה והשתכל זה הרוחק הגרול המבהי׳ והוא כמו שנאמר הלא אוה גבה שמים וראה ראש ככבים כי רמו ואמר הלא מגובה שמים תלמור הראיה על רוחק השגתינו הש״ם כי אחר שאנחנו ברחוק מזה הגשם על זאת ההפלגה הגרולה והוא נברל ממנו במקום זה ההברל ונעלם ממנו עצמו ורוב פעולותיו כש׳ השגת פועלו שאינו גשם ווה הרוחק הגרול אשר התבאר במופת אמנ׳ הוא לכל הפחות שאי אפשר כלל שיהיה בין מרכו הארץ ובין קבוב גלגל הככבים הקימי׳ פחות מזה השיעור ואפשר שיהיה יותר מזה כפלי׳ רבים כי עבי גרמי הגלגלי׳ לא התבאר במופת אלא על הפחות שאי אפשר כמו שיתבאר מאגרת הרחקים ובן הגרמים אשר בין כל גלגל וגלגל כמו שיחייב ההקש כאשר זכר תאבית אי אפשר להשיג עובים ברקרוק אחר שאין בהם ככבים שנלמור מהם אמנם עבי גלגל הככבי׳ הקיימים המעט שיהיה עביו מהלך ארבע שנים יורע זה משיעור רוחק כוכביו אשר גרם כל כוכב מהם כשיעור כרור הארץ תשעים פעם ועור ואפשר שיהיה עובי גרמו יותר ואמנם הגלגל התשיעי המקיף בכל התנועה היומית לא יורע לו שיעור כלל אחר שאין בו ככב אין תחבולה לנו לרעת גרלו והשתכל אלו הנמצאות הגשמיות מה עצום שיעורם ומה רב מספרם ואם הארץ כלה אין שעור לה כנגר גלגל הככבים מהו ערך הארם לכל אלו הנבראות ואיך ירמה אחר ממנו שיהיו אלו בעבורו ובגללו ושהם כלים לו והו ענין הקש הגשמים כש׳ כשיתעיין מציאות השכלים הנפררים ויש לשאול לפי רעת הפילוסופים בזה הענין ולאמר אין ספק שאו אמרנו שתכלית אלו הגלגלים הנהגת איש מבני ארם או אנשים רבים על דרך משל היה זה שקר לפי העיון הפלוסופי אבל כהיותנו חושבים שתכליתם הנהגת מין הארם אין הרחקה בהיות תכלית אלו הגרמים העצומים האישיים מציאות אישי מינים אשר לפי רעת אין תכלית למספרם לעולם ואין המשל בזה אלא משל אומן שעשה כלים שמשקלם ככר ברזל לעשות מחט קטון שמשקלו גרגיר ואלו היה בעביר מחט אחר היה זה מהפסר ההנהגה לפי עיונו גם כן ולא היה הפסר ההנהגה לגמרי אבל אחר שה׳ עושה באלו הכלים הנכברים מחט אחר מחט וכן ככרים רבים ממחטים יהיה מעשה הכלי׳ ההם חכמה ותיקון הנהגה ע״כ וכן יהיה תכלית הגלגלים המשך ההויה וההפסר ותכלית ההויה וההפסר מציאות מין הארם כאשר נאמר כבר ונמצא כתובי׳ ודברים עוזרים לזה הרמיון והפלוסוף מתרץ זאת הקושיא ואמר אלו לא היה החלוק בין הגרמים הגלגליים ובין אישי המינים ההוים הנפסרים אלא בגרלות ובקטנות הי׳ אפשר שיאמר זה אמנם מאשר ההפרש ביניהם מעלת העצם הוא רחוק מאר שיהי׳ המעולה כלי למציאות הפחות השפל סוף רבר שזאת השאלה יעור בה כמה שנאמינהו מחרש׳ העולם ורוב מה שטנתי בזה הפרק היה זה הענין וגם כן היותי

שומע תמיר מכל מי שידע דבר מחכמת התכונה שהוא חושב לגוזמא מה שוכרוהו החכמים זל מן הרחקים שהם אמרו שעובי כל גלגל מהלך תק שנה ובין כל גלגל וגלגל מהלך תק שנה והם שבעה הגלגלים יהיה רוחק הגלגל השביעי ר לומר גבנינותו ממרכו הארץ מהלך שבעת אלפים שנה ויחשוב כל מי שישמע זה שיש בדבריהם גוזמא גדולה ושלא יגיע המרחק אל זה השיעור וממה שהתבאר ברחקים במופת יודע לך שהרוחק בין מרכו הארץ ובין קטב שבתי והוא הגלגל השביעי מהל שבעת אלפים שנה וכר שנה בקרוב אבל הרוחק אשר וכרנוהו והוא מהלך שמנת אלפים ותש שנה הוא עד חלל קבוב הגלגל השמיני וזה אשר תמצאם אומרים בין גלגל וגלגל רוחק כך ענינו עובי הגרם אשר בין הגלגלים לא שיש שם ריקות ולא תבקש ממני שיסכים כל מה שוכרוהו מעניי התכונה למה שהענין נמצא כי החכמי הלמוריות היו בזמנים ההם חסרות ולא דברו בהם על דרך קבלה מן הנביאים אבל באשר הם חכמי הדורות בענינים ההם או מאשר שמעום מחכמי הדורות ההם ולא מפני זה אומר בדברים שאמצא להם שהם מסכימים לאמת שהם בלתי אמתיות או נפלו במקרה אבל כל מה שאפשר לפרש דברי האדם עד שיסכים למציאות אשר התבאר מציאותו במופת הוא יותר ראוי באדם המעולה המודה על האמת לעשותו

פרק טו

לנמנע טבע קים קיום עומד איננו מפעלת פועל או אפשר השתנותו

כלל ומפני זה לא יתואר השם ביכלת עליו ואין חולק על זה אחר מאנשי העיון כלל ולא יסכל זה אלא מי שלא יבי המושכלות ואמנם מקום המחלוקת בין בעלי העיון כלם הוא הרמו אל מין אחר מן המדומי כי קצת אנשי העיון אומדי שזה מכת הנמנע אשר לא יתואר השם ביכלת עליו ויאמרו אחרים שהוא מכת האפשר אשר נתלת יכלת השם בהמצאתו כאשר ירצה והמשל בו התקבץ שני ההפכים ברגע אחד בנוש אחד והתהפך הראשים רל שוב העצם מקרה והמקרה עצם או מציאות עצם גשמי מבלתי מקרה בו כל זה מכת הנמנע אצל כל אחר מאנשי העיון כן היות השם ממצי כמותו או משיב עצמו להעדר או שישתגשם או שישתנה כל זה מכת הנמנע ולא יתוא השם ביכולת על דבר מכל אלו אמנם אם ימציא מקרה לבדו לא בעצם יש כת מבעל העיון והם המעתזילא שחושבים שהוא אפשר ואחרים אמרו שהוא מספר הנמנע ואעפי שהאומר במציאות מקרה לא בנושא לא הביאהו לזה העיון לבד אבל שמיר עניינים תוריי לחצם העיון לחץ גדול ונמלטו בזה המאמר בן תמציא דבר מוגשם לא מחומר כלל הוא מכת האפשר אצלינו ומכת הנמנע אצל הפלוסופים וכן יאמרו הפילוסופים שהמציא מרובע שאלכסונו כצלעו או זוית מוגשמת שיקיפו בה ארבע זויות פשוטות נצבות וכיוצא בהם כל אלו מכת הנמנע וקצת מי שיסכל חכמת הלמודים ולא ידע מאלו הענינים רק המלות לבד לא צייר ענין יחשבם אפשריים ואני תמיה אם זה השער פתוח ומותר לכל אדם שיאמר באי זה ענין שיצירהו שהוא אפשר ויאמר האחר שהוא נמנע לפי טבע הענין או יש דבר שיסגור זה השער וישמרהו עד שיגזור האדם ויפסוק שזה נמנע בטבע ואם בחינת זה הענין

ומצרפו בכח המדמה או בשכל ובאי זה דבר יבדל בין המדמה והמושכל שפעמים שיחלוק הארם על חברו או תחלוק עליו נפשו בעניין אחד הוא אפשר אצלו בטבעו ויאמר החולק וה האפשרות הוא מפעל הרמיון לא בבחינת השכל ואם יש גם כן דבר שנבדיל בו בין הכח המדמה ובין השכל ואם הוא דבר חוץ לשניהם יחד או בשכל עצמו מבדילים בין המושכל והמדומה אלו כלם צריך לחקור אותם מאר ואין ואת כונת וה הפרק הנה התבאר כי לפי כל אחד מן הריעות יש שם רברים נמנעים ושמציאותם מן השקר ושלא יתואר השם ביכלת עליהם ואין לאות בחוקו ולא מעוט יכלת בהיותו בלתי משנה אותם אם כן הם שוקרי על טבעם ואינם מפעולת פועל הנה כבר התבאר שמקום המחלקת הוא ברברים שיונחו מאי זה משתי הכתות הם אם מכת הנמנע או מכת האפשר והבן וה

פרק יח

דברו הפילוסופים על השם יתעלה בידיעתו בכל אשר וולתו כרה ג

גרולה מאר וכשלו כשלון אין תקומה להם ממנו ולא למי שנמשך אחריהם ברעת ההוא ואני אשמיעך אחר וה הספקות והשבושים אשר הביאום לדבר סרה בעניין ההוא ואשמיעך עור רעת תורתנו בו ואיך תחלוק עליהם בריעותם הרעות והמגונות בעניין יריעת השם ורב מה שהביאם אל העניין ההוא תחלה הוא מה שיראה בהחלה המחשבה מהעדר סדור ענייני בני ארם והיות קצת החסירים בחיים רעים מכאיבים וקצת אנשים רעים בחיים טובים וערבים והביאם וה לעשות ואת החלוקה אשר תשמע עתה והיא שהם אמרו לא ימלט העניין מאחר משני חלקים אם שיהיה השם בלתי יודע רבר מאלו העניינים האישיים ר״ל הפרטיים ובלתי משיג אותם או יהיה משיג אותם ויודעם וואת חלוקה הכרחית ואחר כן אמרו ואם כן הוא שישיגם וידעם לא ימלט העניין מאחר משלשה חלקים אם שיסדרם וינהיגם סדור טוב ושלם ותמי או יהיה מנוצח ולואה לסררם אין יכולת לו עליהם או ידע ויוכל לסרר ולהנהיג הסדר וההנהגה הטובים אלא שהוא יעזבם ויתשם על צד היותם נבוים ושפלים ופחותים בעיניו או על צד הקנאה כמו שנמצא איש מבני ארם יכול לחון טוב לאיש אחר והוא יודע צורך האיש ההוא להשיג אל טובו אלא שהוא לרוע טבעיו ורשעו וקנאתו יקנא בו על וה ולא יחנהו הטו׳ ההי׳ וואת חלוק הכרחי׳ אמיתי׳ ג׳ כן ר׳ לומר שכל יורע בעניין אחר לא ימלט מהיותו משגיח להנהיג מה שירענו או יעזבהו כמו שיעזוב הארם וישכח בביתו הנהגת החתולים על דרך משל או מה שהוא יותר פחות מהם ואשר יש לו השגחה בעניין פעמים ינוצח וילאה להנהיגו ואעפ׳ שהוא רוצה להנהיג ובאשר חלקו החלוקה הואת פסקו וגזרו גזרה ואמרו ששני חלקים מאלו השלשה חלקים המחוייבים לכל מי שירע נמנעים בחוק ה׳ ית׳ והם שלא יוכל או יוכל ולא ישגיח מפני ששניהם מדות רעות או לאות והלילה לשם משניהם א״כ לא נשאר מן החלוקה כולה אלא שלא ידע רבר מאלו העניינים כלל או ירעם ויסדרם הסרור הטוב ואנחנו נמצאם בלתי מסודרי׳ ולא מחוייבים להקש ולא נמשכים כפי מה שצריך אם כן בזה ראיה על היותו בלתי יודע אותם בשום צד ולא לשום סבה וה העניין הוא אשר הביא

תחלה לדבר הסרה הגדולה הזאת ותמצא כל מה שבארתי לך מחלוקתם והערתי ותראה שזה מקום טעותם מפורש במאמר אלכסנדר אלפרודוסי אשר חבר בהנהג' וראה ותמה איך נפלו ביותר רע ממה שברחו ממנו ואיך סכלו הענין אשר היו מעירים אותנו עליו ומפרשים אותו לנו תמיד אמנם נפלם ביותר רע ממה שברחו ממנו הוא בהיותם בורחים מיחס אל השם עזיבה ושכחה ועתה פסקו עליו בסכלות והיות כל מה שבזה העולם התחתון נסתר ממנו לא ישיגהו ואמנם סכלותם במה שהיו מעירים אותנו עליו תמיד הוא בהיותם בוחנים המציאות בעייני אישים מבני אדם אשר רעותיהם מהם או מהכרח טבע החמר כפי מה שאומרים תמיד ומבארים וכבר בארנו מזה מה שצריך וכאשר יכרו הפנה הזאת הסותרת לכל פנה טובת המבערת הוד כל דעת אמתי התחילו אחר כן להסיר גנותה וחשבו שידיעת אלו הדברים נמנע בחק השם מפנים רבים מהם שהחלקים אמנם ישגו בחושים לא בשכל והשם לא ישיג בחוש ומהן שהחלקי' אין תכלית להם והידיעה היא ענין מקיף וכולל הדבר ומה שאין לו תכלית לא יקיפהו מדע ולא יכילהו ומהם שהידיע' בחדושי' והם הפרטיים בלא ספק תחייב לו קצת שנוי מפני שהוא התחדשות ידיעה אחר ידיעה ולפי טענתנו אנחנו קהל המחזיקים בתורה שהוא ידעם קודם היותם יחייבו עלינו שתי הרחקות האחת מהן התלות הידיעה בהעדר הגמור והשנית היות ידיעת הדבר במה דבר אחד וידיעת היותו בפעל דבר אחר וכבר הפליגו להעזב רע עד שאמר קצתם שהוא יודע המינים לבד לא האישים ואמר קצתם הוא שאינו יודע דבר זולת עצמו בשום פני' כדי שלא יהי' בו רבוי ידיעות לפי מחשבתם ומן הפילוסופי' מי שיאמין באמונתנו שהוא יתעלה ידע כל דבר ולא תעלם ממנו תעלומה כלל והם אנשים גדולים קודם ארסטו כבר זכרם ג' בן אלכסנדר במאמר ההוא אלא שהוא אינו רוצה בדעתם ויאמר שהגדול שבדברי' הסותרים אותו הוא מה שנראהו לעין מרעות יבאו לטובים וטובות יגיעו לרעי' סוף דבר כב' התבאר לך שהם כלם אלו מצאו עניני בני אדם מסודרים כפי מה שיראה להמון שהוא כדר לא היו נכנסים לדבר מזה הענין כלו ולא היו הודסים אליו אבל המביא הראשון לזה העיון הוא בחינת עניני בני האדם הטובים שבהם והרעים והיותם במחשבתם בלתי מסודרים כמו שאמרו סכלינו לא יתכן דרך י' ואחר בארי שהדברי' בידיעה ובהשגחה נקשרי' קצתם בקצתם אתחיל לבאר דעות המעיינים בהשגחה ואחר כן מה שספקו בו בידיע' השם בחלקי'

פרק יז

דעות בני אדם בהשגחה חמש דעות והם כלם קדומות ר"ל שהם דעות נשמעו

מזמן הנביאים מעת הגלות התורה האמיתית המאירה לאלו המחשכים כלם הדעת הראשון הוא מאמר מי שחשב שאין השגחה כלל בדבר מן הדברים בכל זה המציאות ושכל מה שבו מן השמים ומה שבתוכם נופל במקרה וכאשר יזדמן ואין שם כלל לא מסדר ולא מנהיג ולא משגיח בדבר וזהו דעת אפיקורוס והוא גב' אומר בחלקים ויראה שהם מתערבים כאשר יזדמן ויתהוה מהן מה שיקרה וכבר אמר זה הדעת הכופרים מישרא' והם הנאמר עליהם כחשו בי' ויאמרו לא הוא וכבר באר'

ארסטו׳ במופת שקרות זה הדעת ושהדברים כלם א׳ אפשר היותם במקרה אבל יש׳
מסדר ומנהיג להם וכבר דברנו מזה מעט במה שקדם הדעת השני דעת מי שיחשוב
שקצת הדברים יש׳ בהם השגחה והם בהנהגת מנהיג וסדר מסדר וקצתם נעזב ומונ׳
אל המקרה וזה דעת ארסטו׳ ואני אבאר לך דעתו בהשגחה הוא רואה שהשם יתעלה
משגיח בגלגלי׳ ומה שבהן ומפני זה התמידו אישיהם על מה שהם עליו וכב׳ כת׳ אלכסנ׳
ואמר שדעת ארסטו׳ שהשגחת השם תכלה ותפסק אל גלגל הירח וזה שעיף משרשו
בקדמות העולם שהוא חושב שההשגחה היא כפי טבע המציאות א״כ אלו הגלגלים
ומה שבהם אשר אישיהם מתמידים ענין ההשגחה בהם היא התמרתם על ענין
שלא ישתנה וכמו שהתחייב ממציאותם מציאות דברים אחרים אין אישיה׳ מתמידי׳
המציאות אבל מיניהם שפע ג״כ מן ההשגחה ההיא מה שחייב השאר המינים
והתמרתם וא׳ אפשר השאר אישיה׳ ולא נעזבו ג״כ אישי כל מין עזיבה גמורה אבל
כל מה שנזדכך וזוקק מן החמר ההוא עד שקבל צורת הצמיחה נתנו בו כחות
שישמרוהו זמן קצוב ימשכו אליו מה שיאות לו ויברחו מעליו מה שאין תועלת לו בו
ומה שנזדכך ממנו יותר מן הראשון עד שקבל צורת ההרגשה הושמו בו כחות
אחרי׳ לשמרו ולנצרו והושמה לו יכולת אחרת להתנועע למען למה שיאות לו ולברוח
ממה שהוא כנגדו ואחר כן נתן לכל איש׳ כפי מה שיצטרך לו המין ההוא ומה שנזדכ׳
יותר עד שקבל צורת השכל נתן לו כח אחר ינהיג בו ויחשוב וישתכל במה שאפשר
בו עמידת אישו ושמירת מינו כפי שלמות האיש ההוא אמנם שאר התנועות הנופלו׳
באישי המין הם נופלות במקרה ואין זה אצל ארסטוטולו בהנהגת מנהיג ולא בסדור
מסדר והמשל כי אם נשבה רוח סוער או בלתי סוער אין ספק שיפיל קצת עלי׳ זה
האילן וישבר סעיפים מאילן אחר וישליך אבן מתל שלאבנים ויעלה עפר על עשבים
ויפסידם ויסער הים ותטבע הספינה שהיתה שם ויטבעו כל מי שבה או קצתם ואין
הפרש אצלו בין נפילת העלה ההוא ונפילת האבן או טביעת החסידים החשובים
ההם אשר היו בספינה כן לא יפריש בין שור שהטיל רעי׳
על עם מן הנמלים ומתו או בניין שנהרסו יסודיו ונפל על מי שבהוכו מן המתפללי׳
ומתו ואין הפרש אצלו חתול שנזדמן לו עכבר וטרפו או עכביש שטרף זבוב או ארי׳
שרעב ופגש בנבי״א וטרפו סוף דבר עקר דעתו שכל מה שיראהו נמשך לא יפסד
ולא ישתנה לו מנהג כלל בעניינים הרקיעיים או ימשך על סדר לא יעדר ממנו דבר
כי אם לעתי׳ רחוקי׳ ועל דרך זרות בענייני הטבעיי׳ הוא אומר שהוא בהנהגה כלומר
שההשגחה האלהית מחוברת אליו וכל מה שיראהו בלתי נמשך על הקש ולא שוקר
על סדר בענייני אישי כל מין מן הצמחים ובעלי חיים מדברים ושאינם מדברי׳ יאמר
שהוא במקרה לא בהנהגת מנהיג ר״ל שלא תחובר אליו השגחה אלהית והוא רואה
ג״כ שחבור ההשגחה באלו העניינים נמנע וזה נמשך אחר דעתו בקדמות העולם
ושכל מה שנמצא בו זה המציאות חליפו נמנע ואשר האמינו זה הדעת ממי שיצא
מכלל תורתינו הם האומרים עזב י״י את הארץ והדעת השלישי הוא הפך זה הדעת
השני והוא דעת מי שרואה שאין בכל המציאות דבר במקרה כלל לא כללי׳ ולא

פרטי אבל חכל ברצון וכונה והנהגה ומבואר הוא שכל מי שינהיג כבר ידע חאת הי׳ כת חאשעריאה מן הישמעאׄי והתחייבו לזה הרעת הרחקות עצומות וסכלום וקבלו אותם והוא שהם יורו לארסטי מה שיחשבהו מההשואה בין נפילת העלה ומות האיש אמרו כן היא אבל לא נשבה הרוח במקרה אבל השם הניעה ולא הרוח הפילה העלים אבל כל עלה נפל בגורה מן השם והוא אשר הפילו עתה בזה המקום ואי אפשר שיתאחר זמן נפילתו או יקדם ואי אפשר נפילתו בזולת זה המקום כי זה כלו נגזר מקדם והתחייב להם לפי זה הרעת שיהיו תנועות בעלי חיים ומנוחותיו נגזרות ושהאדם אין יכלת בידו כלל לעשות דבר או להניח עשותו ויתחייב לזה הרעת ג׳ כן שיהיה טבע האפשר בטל באלו הענינים ושיהיו אלו הדברים כלם אם מחוייבים או נמנעים וקבלו זה ואמר׳ שאלו אשר נקראם אפשריים כעמידת ראובן ובא שמעון הם אפשריים בערך אלינו אמנם כשיערכו לשם ית׳ אין אפשרות בהן כלל אבל מחוי׳ או נמנע ויתחייב מזה הרעת ג׳ כן שיהיה ענין התורות בלתי מועיל כלל אחר שהאר׳ אשר לו נתנה כל תורה לא יוכל לעשות דבר לא לקיים מה שצוה בו ולא להזהר ממה שהוזהר ממנו ואמרה ואת הכת שהוא יתעלה כן רצה שישלח ויצוה ויזהיר וייעד ויירא ואעפי׳ שאין יכלת בידנו ויתכן שיעמוס עלינו לעשות הנמנעות ואפשר שנקיים המצוה ונענש ונמרה אותו ונגמל טוב ויתחייב לפי זה הרעת ג׳ כן שלא תהיה תכלית כונה לפעולותיו יתעלה וסבלו מכר אלו ההרחקות כולם בעבור שימלט להם הרעת ההוא עד כשנראה איש נולד סומא או מצורע אשר לא נוכל לומר שקדם לו חטא שהתחייב בו זה יאמר שכן רצה השם וכשנראה החסיד העובד שנהרג בייסורין יאמר כן רצה ׳ ואין עול בזה כי ראוי להם בחק השם יתעלה שייסר בייסורין מי שלא חטא ויגמול טוב לחוטא ומאמריהם באלו הדברים מפורסמים

והרעת הרביעי רעת מי שחשב שלאדם יכלת ולזה ימשך מה שבא בתורה מן המצוה והאזהרה והגמול והענש לפי רעת אלו על סדר ויראו שפעולות השם כולם נמשכים אחר החכמה ושלא יתכן לו עול ושלא יענש מטיב והמעתזילא ג׳ כן הם על זה הרעת ואעפי׳ שיכלת האדם אינה אצלם גמורה והם ג׳ כן יאמינו שהוא ית׳ יודע בנפילת העלה ההוא וברמישת הנמלה ההיא ושהשגחתו בכל הנמצאות והתחייבו לזה הרעת ג׳ כן הרחקות ודברים סותרים זה את זה אמנם ההרחקה היא היות קצת אישי בני אדם נולד בעל מום והוא לא חטא אמרו שהוא נמשך אחר חכמתו וזהו הטוב לאיש הזה שיהיה כך משיהיה בריא ואנחנו נסכל ההטבה ההיא ואין זה על הענש לו אבל על צד ההטבה אליו וכן יענו בהרג החסיד שהוא להרבות גמולו בעולם הבא עד שהגיע באלו שנאמר להם ולמה ישר השם משפטיו באדם ולא ישרם בזולתו ובאי זה חטא נשחט החי הזה הבלתי מדבר וסבלו מן ההרחקה שאמרו שזה היה הטוב לו עד שיגמלהו השם בעולם הבא עד שהריגת הפרעוש והכינה יתחייב שיהיה להם בעבורה גמול מאת השם וכן זה העכבר בלתי אשם אשר טרפו חתול או נץ אמרו שכן גזרה חכמתו בחק זה העכבר והוא יגמלהו על מה שקרה אותו בעולם הבא ואין ראוי אצלי לגנות אחד מאנשי השלש כתות בהשגחה כי כל אחד מהם הביאהו חכר׳

גדול למה שאמר ארסטו׳ נמשך אחר הנראה מטבע המציאות · וכת האשעריאה
כרהו מיחס לש׳ ית׳ סכלות ברבר ולא יתכן אצלם שיאמר שידע זה הפרט או החלק
נסכל זה והתחייבו ההרחקות ההם וסכלום וכת המעתזלה ג׳ כן ברחו מיחס לו
יתעלה עול ואון וגם לא ישר אצלם להכחיש השכל הנברא עם האדם עד שיאמר
שהכאבת מי שאין חטא עליו אין עול בה וגם יהא ישר אצלם ג׳ כן שיהיה שליחות
הנביאים כולם ונהיגת התורה ללא עני׳ מושכל וכבלו ג׳ כן מה שכבלוהו מן ההרחקו׳
ההם ונתחייב להם הכתירה ר״ל דברים סותרים זה את זה מפני שהם מאמיני׳ שהוא
יתעלה ידע כל דבר ושהאדם בעל יכולת וזה יביא למה שיתבאר במעט התבוננות
שהוא כתירה והדעת החמישי והוא דעתנו ר״ל תורתנו ואני אודיעך ממני מה
שכתו׳ בספרי נביאנו בו והוא אשר יאמינהו המון חכמינו · ואגיד לך אחר כן עוד
מה שיאמינוהו קצת האחרונים מעמנו ואודיעך ג׳ כן מה שאאמינהו אני בו ואומר
פנת תורת משה רבי׳ עליו השלום וכל מי שנמשך אחריה היא שהאדם בעל יכולת
גמורה ר׳ לומר שהוא בטבעו ובבחירתו וברצונו יעשה כל מה שיוכל האדם לעשותו
מבלתי שיברא לו דבר מתחדש כלל וכן כל מיני בעלי חיים שאינם מדברים יתנועעו
ברצונם וכן רצה ה׳ יתעלה ר׳ לומר שמרצונו הקדום מאז תחלה שיהיה כל בעל חי
מתנועע לרצונו ושיהיה האדם בעל יכלת על מה שירצהו או יבחרהו ממה שיוכל
עליו וזאת פנה תורתו לא נשמע כלל באומתנו ובאנשי תורתנו חולק עליה וכן מכלל
פנת תורת משה רבי׳ עליו השלום שהוא יתעלה לא יתכן עליו העול בשום צד מן
הצדדין ושכל מה שיבא לאדם מן הרעות והמכות או ישיגם מן הטובות לאיש אחד או
לקהל הכל הוא על צד הדין והיותו ראוי במשפט הישר אשר אין עול בו כלל ואפי׳ אם
נכנס קוץ ביד אדם והוציאו מיד לא היה רק על צד הענש לו ואלו השיג למעט הנאה
היה גמול לו וכל זה בדין והוא אמרו עליו יתעלה כי כל דרכיו משפט אלא שאנחנו
נסכל אופני הדין ההוא הנה כבר התבארו לך אלו הדעות והוא שכל מה שתראה
מעניני בני אדם המתחלפים יחשוב ארסטוטולוס שהוא במקרה גמור ויחשבו
האשעריאה · שהוא נמשך לרצון לבד ותחשוב כת המעתזילא שהוא נמשך לחכמה
ונחשוב אנחנו שהוא נמשך אחר הראוי לאדם לפי פעולותיו ומפני זה הוא אפשר
אצל כת האשעריאה שייסר השם בייסורין החסיד הטוב בעולם הזה ויעמידהו עולמי׳
באש אשר יאמר בעולם הבא ויאמר שכן רצה השם ויראה המעתזילה שזה עול
ושזה אשר הוכה במכאוב ואפי׳ הנמלה כמו שזכרתי לך יש לה גמול והיות זה מוכה
ומיוסר עד שיגמל נמשך אחר חכמתו ואנחנו נאמין שכל אלו הענינים האנושיים
הם כפי הדין והשם חלילה לו מעול לא יענוש אחד ממנו אלא המחויב והראוי לענ׳
וזהו הכתוב בתורת משה רע״ה כי הכל נמשך אחר הדין ועל זה הדעת נמשכו דברי
המון חכמינו ז״ל שאתה המצאם אומרים בביאור אין מיתה בלא חטא ואין ייסורין
בלא עון ואמרו במדה שאדם מודד בה מודדין לו זה לשון המשנה ובארו בכל מקום
שהמשפט מחוייב בהכרח בחקו יתעלה והוא שיגמול העובד על כל מה שיעשה
ממעשה הכבוד והיושר ואעפ׳ שלא צוה בו ע״י נביא · ושיעניש על כל מעשה רע

שיעשהו האיש ואעפי׳ שלא הוזהר ממנו ע׳ נביא אחר שהוא דבר שהשכל מזהיר ממנו ר״ל ההזהרה מן העול והחמס אמרו אין הקב״ה מקפח שכר כל בריה ואמרו כל האומר קודשא ברי׳ הוא וותרן הוא יתוותרון מעוהי אא מאריך אפיה וגבי דיליה ואמרו אינו דומה מצווה ועושה למי שאינו מצווה ועושה ובארו שהוא אעפי׳ שלא צווה נותנ׳ לו שכרו ועל זה העקר נמשכו כל דבריהם ובא בדברי החכמים ז״ל תוספת אחת שלא באה במה שכתוב בתורה והוא מאמר קצתם ייסורין של אהבה והוא שלפי זה הדעת אפשר שיחולו באדם מכות ללא פשע קודם אבל להרבות גמולו וזהו ג״כ דעת כת המעתזילה ואין פסוק בתורה לזה העניין ולא יטעוך ענייני הנסיון והאהים נסה את אברהם ואמרו ויענך וירעיבך וגו׳ כי הנה תשמע אחר זה הדברים בו ולא נכנסת תורתנו כלל אלא בענייני בני אדם אמנם עניין זה הגמול לבעל חיים שאינו מדבר לא נשמע כלל באמונתינו לפנים וגם חכמי התלמוד לא זכרוהו כלל אבל קצת האחרונים מן הגאונים ז״ל כאשר שמעוהו מכת המעתזילה ישר בעיניהם והאמינוהו

ואשר אאמינהו אני בזאת הפנה ר״ל בהשגחה האהית הוא מה שאספר לך ואיני נסמך בזאת האמונה אשר אספרה למה שהביאני אליו המופת אבל אסמוך בה למה שהתבאר אצלי שהוא כוונת תורת השם וספרי הנביאים וזה הדעת אשר אאמינהו הוא יותר מעט הרחקות מן הדעות הקודמים ויותר קרוב אל ההקש השכלי והוא שאני אאמין שההשגחה האהית אמנם היא בזה העולם התחתון ר״ל מתחת גלגל הירח באישי מין האדם לבד וזה המין לבדו הוא אשר כל ענייני אישיו ומה שישיגם מטוב או רע נמשך אחר הדין כמו שאמר כי כל דרכיו משפט אבל שאר בעלי חיים וכל שכן הצמחים וזולתם דעתי בהן דעת ארסטוטולוס לא אאמין כלל שזה העלה נפל בהשגחה בו ולא שזה העכביש טרף זה הזבוב בגזרה מאת השם ורצונו האישי עתה ולא זה הרוק אשר רקק אותו ראובן התנועע עד שנפל על זה היתוש במקום מיוחד והרגו בגזרת השם ולא שזה הדג שחטף ובלע זאת התולעת מעל פני המים ברצון אהי אישי אבל אלו כלם אצלי במקרה גמור כמו שחושב ארסטו ואולם ההשגחה האהית לפי דעתי ולפי מה שאני רואה היא נמשכת אחר השפע האהי והמין אשר נדבק בו השפע ההוא השכלי עד שנשב בעל שכל ונגלה לו כל מה שהוא גלוי לבעל שכל הוא אשר התחברה אליו ההשגחה האהי׳ ושערה לו כל פעולותיו על צד הגמול והעונ׳ אמנ׳ אם טבעה הספינה ומי שבתוכה כמו שזכר ונפל הגג על מי שבבית אם היה במקרה הגמור לא היה בא האנשים בספינה ושבת האחרים בבית במקרה לפי דעתינו אבל ברצון אהי׳ לפי הדין במשפטיו אשר לא יגיעו דעותינו לידיעת סדרם ואשר הביאני לזאת האמונה הוא שאני לא מצאתי כלל בדברי ספר נביא שיש לשם השגחה באיש מאישי בעלי חיים כ״א בבני אדם לבד וכבר תמהו הנביאים ג״כ על היות ההשגחה בבני אדם ושהוא קט׳ ופחות משישגיח הבורא עליו כל ש׳ בזולתו מבעלי חיים אמר מה אדם ותדעהו וגומר מה אנוש כי תזכרנו וגומר וכבר באו פסוקים מפורשים בהיות ההשגחה בבני אדם כלם ובהפקד כל מעשיהם אמר היוצר יחד לבם המבין אל כל מעשיהם ואמר אשר

עיניך פקוחות על כל דרכי בני האדם לתת לאיש דרכיו׃ ועוד אמר כי עיניו על דרכי איש וכל צעדיו יראה וכבר זכרה התורה ההשגחה בבני אדם והפקד מעשיהם אמר וביום פקדי ופקדתי עליהם חטאתם ואמר ופקדתי עליה ואמר מי אשר חטא לי אמחנו מספרי ואמר והאבדתי את הנפש ההיא ואמר ונתתי פני באיש ההוא וזה הרבה וכל מה שבא מענייני אברהם יצחק ויעקב עליהם ה׳ ראיה גמורה שההשגחה האישית נמצאת בבני אדם אמנם שאר אישי בעלי חיים העניין בהם כמו שיראה ארסטו׳ באין ספק ומפני זה היתה שחיטתם מותרת וגם מצוה בה והותר להשתמש בהן בתועלותינו בכל אשר נרצה והראיה על היות שאר בעלי חיים בלתי מושגח בהן רק במין ההשגחה אשר זכר אותו ארסטו׳ מאמר חבקוק הנביא ע׳ השלום אשר ראה מההתגברות נבוכדנצר ורוב הרגו בני אדם אמר י׳ אהי׳ כאלו נעזבו בני האדם ונשכחו ונעשו הפקר כדגים ותולעי הארץ הראה בזה המאמר שהמינים ההם נעזבים והוא אמרו ותעשה אדם כדגי הים כרמש לא מושל בו כולו בחכה העלה וגו׳ ואחר כן ביאר הנביא שאין העניין כן ולא על צד העזיבה והשכחה והעלו׳ ההשגחה אבל על צד הענש להם להתחייבם בכל מה שחל בהם אמר י׳ למשפט שמתו וצור להוכיח יסדתו ולא תחשוב שזה הדעת יסתור אותו אומרו נותן לבהמה לחמה וגו׳ ואמרו הכפירים שואגים לטרף ולבקש וגו׳ ואמרו פותח את ידיך ומשביע לכל חי רצון ומאמר החכמים יושב וזן מקרני ראמים עד ביצי כנים והרבה כמו אלו המאמרים הנכתבי׳ הנמצאי׳ ואין בה׳ דבר סותר דעתי זה כי אלו כולם השגחה מיני׳ לא אישית וכאלו הוא מספר פעולותיו בהכינו לכל מין מזונו ההכרחי וחמר עמידתו וזה מבואר נגלה וכן רואה ארסטו׳ שזה המין מן ההשגחה הכרחי נמצא כבר וזכרו ג׳ כן אלכסנדר בשם ארסטו ר׳ לומר הכנת מציאות מזון כל מין לאישיו ולולי זה היה המין אבד בלא ספק וזה מבואר במעט השכלות ואמנם אמרם צער בעלי חיי׳ דאורייתא מאמרו על מה הכית את אתונך וגו׳ והוא על דרך ההשלמה לנו שלא נלמד מדת האכזריות ולא נכאיב לבטלה ללא תועלת אבל נכון אל החמלה והרחמנות ואפי׳ באי זה בעלי חיים שיזדמן אלא לעת הצורך כי תאוה נפשך לאכול בשר לא שנשחט על דרך האכזריות או השחוק ולא יתחייב לי גם לפי זה הדעת השאלה לומר למה השגיח בבני אדם ולא השגיח בהשגחה ההיא לשאר בעלי חיים כי השוא צריך שישאל עצמו ויאמר למה נתן שכל לאדם ולא נתן לשאר מיני בעלי חיים כי מענה זאת השאלה האחרונה כן רצה ה׳ או כן גזרה חכמתו או כן גזר הטבע לפי שלשת הדעות הקדומות ובאלו המעני׳ בעצמם יענה על השאל הראשונה והבן דעתי עד סופו והעלהו בידך שאני לא אאמי׳ שיעלם מהשם ית׳ דבר או איחס לו ליאות אבל אאמין שההשגחה נמשכת אחר השכל ומדובקת בו מפני שההשגחה אמנם תהיה ממשכיל ואשר הוא שכל שלם שלמות אין שלמות אחריו׃ אם כן כל מי שנדבק בו דבר מן השפע ההוא כפי מה שישיגהו מן השכל ישיגהו מן ההשגחה וזהו הדעת הנאות אצלי למושכל ולכתובי התורה ואמנם שאר הדעות הקודמות יש בהן תוספת וחסרון אם תוספת יביא אל בלבול ושגעון גמור ולהכחיש המושכל ולהתגבר על המוחש או קצור וחסרון יתחייב

לחאמין אמונות רעות מאד בחק השם יתע׳ ויתחייב הפסר סדור בני ארם וימחת ויפסיר כל טובותיהם כמדות וברבריות ר׳ לומר דעת מי שמעלה ההשגחה מבני אר׳ וישוה ביניהם ובין אישי שאר מיני בעלי חיים

פרק יח

ואחר מה שהקדמתיו מהיות ההשגחה מיוחדת במין האדם לבדו משאר מיני בעלי חיים אומר כי כבר נודע שאין חוץ לשכל מין נמצא אבל המי׳ ושאר הכלליות רברים שכליים כמו שידעת וכל נמצא חוץ לשכל אמנם הוא איש או אישים וכשיודע זה יהית נודע ג׳ כן שהשפע האלהי הנמצא מרובק במין האדם ר׳ לומר השכל האנושי אמנם הוא מה שנמצא מן השכלים האישיים והוא מה ששפע על ראובן ושמעון ולוי ויהודה ואחר שהוא כן יתחייב לפי מה שזכרתיו בפרק הקודם כי אי זה איש מאישי בני ארם שהשיג מן השפע ההוא חלק יותר גדול כפי הכנת החמר שלו יכפי התלמדו תהיה ההשגחה עליו יותר בהכרח אם ההשגחה היא נמשכת אחר השכל כמו שזכרתי ולא תהיה אם כן ההשגחה האהית בבני ארם כולם בשוה אבל יהיה יתרון ההשגחה עליהם כיתרון שלמותם האנושי זה על זה ולפי זה העיון יתחייב בהכרח שתהיה השגחתו בנביאים עצומה מאד ולפי מדרגותם בנבואה ותהי׳ השגחתו בחסידים ובטובים כפי חסידותם וישרונם אחר שהשעור ההוא משפע השכל האלהי הוא אשר שם רבר בפי הנביאים והוא אשר ישר מעשי הטובים והשלים חכמות החסידים כמה שידעו

ואמנם השכלים הממרים כפי מה שחסרו מן השפע ההוא היה ענינם נבזה וסודרו בסדר שאר אישי מיני בעלי חיים נמשל כבהמות נדמו ומפני זה היה קל להורגם אבל צוה בו לתועלות וזה הענין הוא פנה מפנות התורה ועליה בניינה רצוני לומר על שההשגחה באיש איש מבני ארם כפי מה שהוא השתכל איך ספר על ההשגחה בפרטי ענייני האבות בעסקיהם וכשימושיהם עד מקניהם וקניינם ומה שיעדם הש׳ מחבר ההשגחה אליהם לאברהם נאמר אנכי מגן לך ונאמר ליצחק ואהיה עמך ואברכך ונאמר ליעקב והנה אנכי עמך ושמרתיך וג׳ לאדון הנביאי׳ עליו השלום כי אהיה עמך וזה לך האות ונאמר ליהושע באשר הייתי עם משה אהיה עמך זה כלו מבואר ההשגחה עליהם כפי שלימותם וגאמר בהשגחה על החשובים החסידים ועזיבת הסכלים רגלי חסידיו ישמור ורשעים בחשך ידמו כי לא בכח יגבר איש יאמר כשישלם קצת אישי המין מן המכות והמקרים ונפול קצתם בהם אינו לפי כחותם הגופיים והכנותיהם הטבעיות הוא אמרו כי לא בכח יגבר איש אבל הוא לפי השלמות והחסרון ר׳ לומר קרבם אל השם או רחקם ממנו ומפני זה הקרובים אליו בתכלית השמירה ורגלי חסידיו וג׳ והרחוקים ממנו מוכנים למה שיקרה שימצאם ואין שם מה שישמרם ממה שיתחרש כהולך בחושך שאין ספק שיכשל ונאמר בהשגחה על החסידים ג׳ כן שומר כל עצמותיו וגו׳ עיני י׳ אל צדיקים וג׳ יקראני ואעניהו וג׳ והפסוקים אשר באו בזה הענין רבו מלספור ר׳ לומר בהשגחה על בני ארם כפי שיעור שלימותם וחסידותם וכבר זכרו הפלוסופי׳ ג׳ כן זה הענין אמר אבונצ׳

בפתיחת פירוש לספר ניקומכוס לארסטו׳ אמר ואמנם מי שיש להם יכלת להעתיק נפשותיהם ממרה אל מרה הם אשר אמר אפלטון בהם שההשגת השם עליתם יותר ועתה השתכל איך הוציאנו זה המין מן הבחינה לידיעת אמתת מה שהביאוהו הנביאים כולם ע״ה מן ההשגחה האישית המיוחדת באיש איש כפי שלמותו ואיך זה מחויב מצד העיון כשתהיה ההשגחה נמשכת אחר השכל כמו שזכרנו ולא יתכן שנאמר שההשגחה מינית לא אישית כמו שהתפרסם מקצת דיעות הפלוסופי׳ אחר שאין שם נמצא חוץ לשכל בלתי האישים ובאלו האישים נרבק השכל האלהי אם כן ההשגחה אמנם היא באישים האלה והשתכל בזה הפרק ההשתכלות הראוי לו וישלמו לך פנות התורה כולם בו ויאותו לך לדעות עיוניות פלוסופיות ויסורו ההרחקו׳ ותתבאר לך צורת ההשגחה איך היא. ואחר מה שזכרנוהו מדעות בעלי העיון בהשגחה והנהגת השם ית׳ לעולם איך היא אבאר לך בקצרה ג׳ כן דעת אנשי תורתי׳ בידיעת השם ודברים שיש לי בה

פרק יט

מושכל ראשון הוא בלא ספק שהשם יתעלה צריך שימצאו לו כל השלמיות ויורחקו מעליו כל ההסרונות וכמעט שהוא מושכל ראשון שהסכלות באי זה דבר שיהיה הוא הסרון ושהוא ית׳ לא יסכל דבר אבל מה שהביא קצת אנשי העיון כמו שזכרתי לך להתגאות ולהתגב׳ לאמר ירע זה ולא ירע זה הוא מה שרמוהו מהערר סרור ענייני בני ארם אשר רב ענייניהם אינם עניינים טבעיים לבר אבל גמשכים גם׳ להיות הארם בעל יכולת והשתכלות וכבר זכרו הנביאים שראיית הסכלים על העדר ידיעת השם בפעולותינו הוא אמנם ראותם אנשי הרשע בטובה ונחת ושלוה ושזה מביא הצדיק החסיר לחשוב כי כונו אל הטוב ומה שסובל בעבורו מן הצער להתקומם וזולתו לו אינו מועיל ואחר כן זכר הנביא עה שמחשבתו שוטטה בזה עד שהתבאר לו שהרברים אין לעיין ולהשתכל בהם רק בסופם לא בתחלתם ווהו ספורו בסרר אלו העניינים כולם אמר ואמרו איכה ירע אל ויש ריעה בעליון הנה אלה רשעים ושלוי עולם השגו חיל אך ריק זכיתי לבבי וארחץ בנקיון כפי וסיות המאמר ואחשבה לרעת זאת עמל הוא בעיני ער אבא אל מקדשי אל אבינה לאחרית אך בחלקות תשית למו הפלתם למשואות איך היו לשמה כרגע ספו תמו מן בלהות ואלו העניינים כולם בעצמם זכרם מלאכי אמר חזקו עלי רבריכם אמר י׳ וגו׳ אמרתם שוא עבור אלהים ומה בצע כי שמרנו משמרתו וכי הלכנו קורנית מפני י׳ צבאות ועתה אנחנו מאשרי׳ זרים גם נבנו עושי רשעה גם בחנו י׳ וימלטו או נרברו יראי י׳ וגו׳ ושבתם וראיתם בין צריק לרשע בין עובר אלהים לאשר לא עברו וככר ביאר רור פרסום זה הרעת בזמנו ומה שחייב והבי׳ בני הארם לחטוא ולעשוק קצתם את קצתם והתחיל לטעון לבטל זה הרעת ולהגיד שהוא יתעלה יורע כל זה אמר אלמנה וגר יהרגו ויתומי׳ ירצחו ויאמרו לא יראה יה ולא יבין אלהי יעקב בינו בוערים בעם וכסילי׳ מתי תשכילו הנוטע אזן הלא ישמע אם יוצר עין הלא יביט היוסר גוים הלא יוכיח המלמד ארם רעת והנה אבאר לך ענין אלו הטענות אחר שאזכור לך רוע הבנת

ההידסים לדברי הנביאים לית המאמר אמרו לי וה לו שנים אנשים ממשכילי
אמתנו הרופאים שהם תמהים ממאמר דוד עליו השלום אמרו כן היה מתחייב
לפי הקשז זה שבורא הפה יאכל ויוצר הדיאה יצעק וכן כשאר האיברים והשתכל
אתה המעיין במאמרי זה כמה רחקו מן הנכונה בהבנת זאת הטענה ושמע ענינה
מבואר הוא שכל פועל כלי מן הכלים לולי שהפעל הנעשה בכלי ההוא מצוייר אצלו
לא היה יכול לעשות לו כלי והמשל בו שאם
לא היה הנפח מצייר ענין התפירה ומבין אותה לא היה עושה המחט על התכונה
הזאת אשר לא תשלם התפירה זולתה וכן שאר הכלים וכאשר חשב מי שחשב מן
הפליוסופים שהשם לא ישיג אלו הפרטים להיותם ממושגי החושים והשם יתעלה לא
ישיג בחוש אבל השגה שכלית טען אליהם במציאות החושים ואמר אם היה ענין
השגת הראות נעלם מהשם ולא ידעהו איך המציא זה הכלי המוכן להשגת הראות
התראה שבמקרה היה התחדש לחה אחת זכה ותחתיה לחה אחרת כך והתחתיה
מחיצה אחת והזרמן שנקב בה נקב ובאה כנגד הנקב מחיצה זכה וקשה סוף דבר
לחות העין ומחיצותיו ועצביו אשר נהב מן ההקין מה שנודע וכן בכולם תכלית זה
הפעל האם יצייר משכיל שזה נפל במקרה לא כן אבל הוא בכונה מן הטבע בהכרח
כמו שבאר כל רופא וכל פלוסוף ואין הטבע בעל שכל והנהגה וזה מוסכם מן
הפילוסופים כולם אבל זאת ההנהגה הדומה למלאכת מחשבת תבוא לפי דעת
הפילוסופים מהתחלה שכלית והיא מפעולת בעל שכל לפי דעתנו והוא אשר הטבי׳
אלו הכחות בכל מה שימצא לו כח טבעי ואם השכל ההוא לא ישיג זה הענין ולא
ידעהו איך המציא או הגיע מאתו לפי הדעת ההוא טבע שיכוין אל זה הענין אשר
אין ידיעה לו בו ובאמת קראם דוד בוערים וכסילים ואחר כן התחיל לבאר שזה
הסרון בהשגתינו ושהשם יתעלה אשר נתן לנו זה השכל אשר בו נשיג ומפני קצרנו
מהשיג אמתתו יתעלה התחדשו לנו אלו הספקות העצומות יודע זה החסרון בנו
ושמחשבתנו זאת המקצרת אין להשגיח למה שחיבתנו מן ההריסה אמר המלמד
אדם דעת השם יודע מחשבות אדם כי המה הבל וכונתי כולה היתה בזה הפרק
לבאר שזה עיון קדום מאד ר״ל מה שיאמרו בו הסכלים מהעדר השגת השם מפני
היות ענייני בני אדם האפשריים בטבעם בלתי מסודרים אמר ויחפאו בני ישראל
דברים אשר לא כן על י׳ ובמדרש מה אמרו אמרו העמוד היה אינו רואה ואינו
שומע ואינו מדבר רוצים בו דמוהם שהשם בלתי משיג אלו הענינים ולא הגיעה
מאתו לא מצוה ולא אזהרה לנביאים וסבת זה כלו והראיה עליו אצלם היות ענייני
בני אדם בלתי נמשכים כפי מה שיראה כל איש ממנו שכך ראוי שיהיה וכשרא
שאין הענינים כאשר רצו אמרו אין י׳ רואה אותנו ואמר צפניה על אלו הסכלים
האומרים בלבבם לא ייטיב השם ולא ירע ואמנם מה שראוי שנאמר בידיעתו יתעלה
בעניינים כלם הנה אגיד לך אחר זה דעתי בו אחר שאודיעך הענינים המוסכם
עליהם אשר לא יוכל בעל שכל לחלוק בדבר מהן

פרק כ ענין מוסכם עליו כי הוא יתעלה

לא יתכן שתתחדש לו ידיעה עד שידע עתה מה שלא ידעהו קודם ולא יתכן שיהיו לו ידיעות רבות ואפי׳ לפי דעת מי שיאמין התארים וכאשר התבאר זה במופת נאמר אנחנו קהל אנשי התורה שבידיעה אחת ידע הדברים הרבים ולא בהתחלף הידוע׳ יתחלפו הידיעות בחקו יתעלה כמו שהוא בחוקנו וכן נאמר שכל אלו הדברים המתחדשים ידעם קודם היותם ולא סר מהיותו יודע אותם ולזה לא יתחדש לו מדע כלל כי ידיעתו שפלוני הוא עתה נעדר וימצא בעת הפלוני ויתמיד נמצא ומן כך ואחר כך יעדר כשימצא הא׳ ההוא כמו שקדמה הידיעה בו לא נוספה שם ידיע׳ ולא התחדש מה שלא היה נודע אצלו אבל התחדש מה שהיה ידוע מקודם שיתחדש כפי מה שנמצא ויתחייב לפי זאת האמונה שיהיה המדע נתלה בהעדר ויקיף במה שאין לו תכלה והאמננו זה ואמרנו כי ההעדר אשר קדמה בידיעתו המצאתו והוא יכול להמציאו לא ימנע התלות הידיעה בו אמנם מה שלא ימצא כלל הוא ההעדר הגמור בחק ידיעתו אשר לא תתלה ידיעתו בו כמו שלא תתלה ידיעתנו אנחנו במה שהוא נעדר אצלינו ואמנם ההקפה במה שאין תכלית לו יש בו ספק ונטה קצת בעלי העיון לאמר שהידיעה נתלת במין ומתפשטת על שאר אישי המין בעניין אחר וזהו דעת כל בעל תורה בפי מה שיביא אליו הכרח העיון אמנם הפילוסופים פסקו הרב ואמ׳ שלא תתלה ידיעתו בהעדר ולא תקי׳ ידיעה במה שאי׳ לו תכלי׳ ואחר שלא יתחדש לו מדע מן השקר שידע דבר מן המתחדשי׳ ולא ידע אם כן אלא הדבר הקי׳ אשר לא ישתנה וקצתם נתחדש׳ להם ספק אחר יאמר שאפי׳ הדברי׳ הקימים אילו ידעם יהיו לו דעות רבות כי ברוב הידועים ירבו הדעות כי לכל ידוע דעה מיוחדת בו אם כן לא ידע כא׳ עצמו ואשר אומר אותו אני היא שסבת כל מה שנכשלו בו כולם היא שומם בין ידיעתינו וידיעתו יתעלה יחס והעיין כל כת בעניינ׳ נמנעו׳ בידיעתינו ותחשוב שהוא מיוחד בידיעתו או יכופק עליה העניין וצריך שנרבה להוכי׳ הפילוסופי׳ על זאת השאלה יותר מכל אדם שהם בארו במופת שעצמו יתעלה אין רבוי בו ולא האר לו חוץ לעצמו אבל עצמו מדעו ומדעו עצמו והם הם אשר בארו במופת ששכלי׳ וידיעותינו מקצרות להשיג אמתת עצמו כפי מה שהיא כמו שבארנו ואיך יחשבו שישיגו ידיעתו וידיעתו איננו דבר חוץ לעצמו אבל זה הקצור בעצמו אשר קצרו ידי׳ שכלינו מהשיג עצמו הוא הקצור מהשגת ידיעתו בדברים איך היא ואין זה ידיעה ממין ידיעתנו שנקיש עליה אבל הוא עניין נבדל כל ההבדל וכמו שיש עצם מחויבת המציאות מאתה התחייב כל נמצא לפי דעתם או היא הפועלת כל אשר זולתה אחר ההעדר לפי דעתנו כן נאמר שהעצם ההיא משגת כל אשר זולתה לא יעלם ממנה דבר בשום צד מכל מה שהמציאה ואין שתוף בין ידיעתינו וידיעתו כמו שאי׳ שתוף בין עצמינו ועצמו ואמנם הטעה הנה שתוף שם הידיעה כי השתוף הוא בשם לבד וההבדל באמתתו ומפני זה יתחייבו ההרחקות כי נחשוב שהעניינים המחוייבים לידיעתינו מחוייבים לידיעתו וממה שהתבאר לי גם כן מפסוקי התורה שידיעתו יתע׳ במציאות אפשר אחד שיהיה להיות לא תוציא האפשר ההוא מטבע האפשר כלל אבל טבע האפשר עומד עמו ושאין הידיעה במה שיתחדש׳ מן האפשריים מחייבת

חיתם בהכרח על אחד משני האפשריים ואת ג׳ כן פנה מפנות תורת משה ר״עה אין ספק בה כלל ולוה׳ אמר ועשית מעקה לגגך וגו׳ וכן אמרו פן ימות במלחמה ואיש אחר יקחנה וגו׳ וכן נתינת התורות כלם והמצוה והאזהרה שבה אל זה השורש והוא שידיעתו במה שיהיה לא יוציא הדבר האפשר ההוא מטבעו וזהו המסופק הגדול לפי השגת דעתנו הקצרה והתבונן בכמה דברים נבדל מדעו ממדענו לפי דעת כל בעל תורה תחלת זה בהיות המדע האחת יאות וישוה לידיעות רבות מתחלפות במינין והשני בהתלותו במה שלא נמצא והשלישי הקיפו במה שאין תכלית לו והרביעי בהיות מדעו לא ישתנה בהשיג המחודשים ונראה שידיעת הדבר העתיד להמצא אינו הידיעה בו שכבר נמצא אבל הנה תוספת אחת והיא שאשר היה בכח שב בפע׳ והחמישי לפי דעת תורתינו בהיותו ית׳ לא תבאר ידיעתו אחד משני אפשריים ואע״פי שכבר ידע אחרית אחר מהן על דרך יחוד וברור

ואם כן אני תמיה באי זה דבר רמתה ידיעתינו לידיעתו לפי דעת מי שיאמין המדע הואר נוסף האם יש הנה אלא השתוף בשם לבד אמנם לפי דעתנו אשר נאמר שאין דעתו דבר נוסף על עצמו באמת התחייב הבדלת ידיעתו לידיעתנו ההבדל העצמי הזה כהבדל עצם השמים לעצם הארץ כבר בארו הנביאים וזה אמר כי לא מחשבותי מחשבותיהם ולא דרכיכם דרכי כי גבהו שמים מארץ כן גבהו וגו׳ וכלל הענין אשר אומר אותו בקצרה כי כמו שלא נשיג אמתת עצמו ועם כל זה ידענו שמציאותו שלמה מכל מציאות ולא יתערב עמה לא חסרון ולא שנוי ולא הפעלות כלל כן עם היותינו בלתי יודעים אמתת ידיעתו מפני שהיא עצמו נדע שהוא לא ישיג פעם ויסכל פעם אחדת ר״ל שלא יתחדש לו מדע כלל ולא יתרבה ולא יגיע להכלית ולא יעלם ממנו דבר מן הנמצאות כלם ולא תבטל ידיעתו אותם טבעיהם אבל האפשר נשאר עם טבע האפשרות וכל מה שיראה בכלל אלו הדברים מסתירה הוא לפי בחינת מדענו אשר לא ישתתף עם מדעו כי אם בשם לבד וכן הכונה תאמר על מה שנכוונהו אנחנו עליו ועל מה שיאמר שהוא יתעלה כיוון אליו בשתוף וכן ההשגחה נאמרת בשתוף על מה שנשגיח אנחנו עליו ועל מה שיאמר שהוא יתעלה ישגיח עליו והאמת אם כן שענין ההשגחה וענין הידיעה וענין הכונה המיוחסות אלינו בלתי ענין המיוחסות אליו וכשילקחו שתי ההשגחות או שתי הידיעות או שתי הכונות על שיקבצם ענין אחד יבאו הספקות הנזכרות ובשיודע שכל מה שייוחס אלינו נבדל מכל מה שייוחס אליו יתבאר האמת וכבר הגיד ההבדל בין אלו ה׳ המיוחסים אליו ובין המיוחסים אלינו באמרו ולא דרכיכם דרכי כמו שקדם לנו זכרו

פרק כא

הפרש גדול יש בין ידיעת העושה במה שעשה וידיעת זולתו בעשוי ההוא והוא שהדבר העשוי אם נעשה נאות לידיעת עושהו יהיה עושהו אם כן למה שעשה נמשך לידיעתו ואולם שאר בני אדם המתבוננים בעשוי ההוא וידיעתו ידיעה מקפת תהיה ידיעתם נמשכת אחר העשוי והמשל בו שהאומן שעשה זה הארון אש׳ יתנועעו בו משקלים לגוילת המים ויזרו על מה שעבר מן היום או הלילה מן השעות

כל מה שיגר בו מן המים ושנוי הצעת הגרתם וכל חוט שימשך וכל לוח שתרד הכל מושג ידוע אצל העושה אותם ולא ידע התנועו ההם מפני התכונגו בתנועו המתחדשו עתה אבל הענ׳ בהפך והוא שהתנועות ההם המתחדשות אמנ׳ התחדשו כפי הסכמת ידיעתו ולא כן הוא המתבונן בכלי ההוא אבל המתבונן כל אשר יראה תנועה אחת התחדש לו ידיעה וכל אשר ירבה להתבונן יתוספו ידיעותיו ויתחדשו לו ראשון ראשו עד שילמד מהם וידע כל הכלי ואלו שיערת שתנועות הכלי ההוא אין להם תכלית לא יוכל המתבונן להקיף בהם ידיעה לעולם ואי אפשר למתבונן ג״כ שידע תנועה מן התנועות ההם קודם התחדשה אחר שאינו יודע מה שידע אלא ממה שיתחדש וכן הענין בכל הנמצא ויחוסו אל ידיעתנו וידיעתו יתעלה והוא שאנחנו אמנם נדע כל מה שנדע מפני ההשתכלות בנמצאות ומפני זה לא נוכל לדעת מה שעתיד להיות ולא מה שאין תכלית לו וידיעותינו מתחדשות מתרבות כפי הדברים אשר מהם תושג ידיעתם והוא יתעלה אינו כן ר׳ לומר שלא ידע הדברים מצדם עד שיפול הרבוי וההתחדשות אבל הדברים ההם נמשכים אחרי ידיעתו הקודם המישב אותם כפי מה שהם עליו אם מציאת נבדל או מציאות איש בעל חמר קיים או מציאו בעל חמר משתנה האישים נמשך אחר סדר לא יפסד ולא ישתנה ומפני זה לא יהי׳ אצלו ית׳ רבוי ידיעות ולא התחדשות ושנוי ידיעה שהוא בדעתו אמתת עצמו אשר לא תשתנה ידע כל מה שיתחייב לפעולותיו כלם והיותנו משתדלים לדעת איך הוא זה כאלו השתכלנו שנהיה אנחנו הוא והשגתינו השגתו ואם כן הראוי למאמת המור על האמת שיאמין שהוא ית׳ לא יעלם ממנו דבר כלל אבל הכל גלוי לידיעתו אשר היא עצמו ושהמין ההוא מן ההשגה מן השקר שנדעהו אנחנו כלל ולו ידענו איך הוא היה לנו השכל ההוא אשר יושג בו זה המין מן ההשגה וזה דבר שלא ימצא במציאו אלא לו ית׳ והוא עצמו והבן זה שאני אומר שהוא מופלא מאד ודעת אמתי כשימשך אחריו לא ימצא בו דבר מן הטעות ולא מן ההטעאה ולא ישיגהו הרחקות ולא יוחס בו אל השם ית׳ חסרון שאלו הענינים הנכבדים העצומים לא ימצא מופת עליהם כלל לא לפי דעתנו אנחנו קהל אנשי התורה ולא לפי דעת הפילוסופים לפי רב התחלפם והתחלקם בזאת השאלה וכל השאלות אשר אין מופת עליהם צריך שיבש׳ אדם בהם אחד הדרך הזאת אשר נמשכנו אנחנו אחריה בזאת השאלה רל׳ שאלת ידיעת השם בכל אשר זולתו והבינהו

פרק כב

ענין איוב הנפלא הוא מכת מה שאנחנו בו ר׳ לומר שהוא משל

לבאר דיעות בני אדם בהשגחה וכבר ידעת באדם ומאמר קצתם איוב לא היה ולא נברא אלא משל היה ואשר חשבו שהיה ונברא ושהוא ענין שאדע לא ידעו לו לא זמן ולא מקום אלא קצת החכמים אמרו שהיה בימי האבות וקצתם אמרו שהיה בימי משה וקצתם אמרו שהיה בימי דוד וקצתם אמרו שהיה משלי בבל וזה ממה שיחזק מאמ׳ מי שאמר לא היה ולא נברא סוף דבר בין היה בין לא היה בכמו ענינו הנמצא תמיד נבוכו כל המעיינים מבני אדם עד שנאמר בידיעות השם ובהשגחתו מה שכב

וכרתי לך ר׳ לומר היות האיש התם השלם הישר במעשיו הירא מאד מן החטאים יחולו בו רעות גדולות ותכופות בממונו ובניו וגופו ללא חטא יחייב העניין ההוא ולפי שתי הדעות ר׳ לומר אם היה או לא היה הדברים ההם אשר בפתיחת הספר ר׳ לומר מאמר השטן ומאמר השם אל השטן ומסור איוב בידו כל זה משל בלא ספק לכל בעל דעת אלא שהוא משל לא כשאר המשלים כולם אבל משל שנתלו בו פלאות ודברים שהם כבשונו שלעולם והתבארו בו ספקות גדולות ונגלו ממנו תעלומות שאין למעלה מהן ואני אזכור לך מה שאיפשר לזכרו ואזכור לך דברי החכמים ז״ל המעוררים אותי למה שהבינותיו מן המשל ההוא הגדול ותחלת מה שתשתכל בו אמרו איש היה בארץ עוץ הביא שם משתתף והוא עוץ שהוא שם איש את עוץ בכורו והוא צווי בעצה ובהנהגה עוצו עצה וכאלו יאמר לך השתכל בזאת העצה והתבונן בו והעלה בידך ענייניו והבינם וראה הדעות האמתיות מה הן ואחר כן זכר שבני האלהים באו להתייצב על י׳ ובא השטן בתוכם ובכללם כי לא אמר ויבאו בני האלהים והשטן להתייצב על י׳ שאז היה נראה שמציאות הכל על יחס אחד ועל ערך אחד אבל אמר ויבאו בני האלהים להתייצב על י׳ ויבא גם השטן בתוכם וכיוצא בזה המאמר לא נאמר אלא במי שבא בלתי מכוון ולא מבוקש לעצמו אבל כאשר באו מי שכוון ביאם בא זה בתוך הבאים ואחר כן זכר שזה השטן הוא משוטט בארץ ומתהלך בה ואין בינו ובין העליונים יחס כלל ואין לו שם מהלכים הוא אמרו משוט בארץ ומהתהלך בה כלומר שוטו והתהלכו לא היה רק בארץ ואחר כן זכר שזה התם והישר נתן ונמסר ביד השטן הזה ושכל מה שחל עליו מן המכות·

והמקרי בממונו ובבניו ובגופו היה סבתו השטן וכאשר יישב זה העניין התחי׳ להציע דברי העיון בו וזכר דעת אחת ויחסו לאיוב ודעות אחרות לחביריו ואני אשמיע אותם אחר כן בביאור ר׳ לומר הדעות ההם אשר בעבורם הפליגו לחשוב דעה בזה העניין אשר היה כל סבתו השטן וחשבו איוב וחבריו שהשם יתעלה עושה איתו בעצמו ולא באמצעות השטן והנפלא שבזה הענין הוא שלא תאר איוב בחכמה ולא אמר א׳ מבין או חכם או משכיל אבל תארו במעלות המדות ויושר פעולות שאילו היה חכם לא היה מסופק עליו עניינו כמו שיתבאר אחר זה ועוד שנזכרו מקריו על ערך דעות בני אדם כי מבני אדם מי שלא יבהל ולא יסוב לבבו לאבדת הממון ויהיה נקל בעיניו אב ירעידהו דבר מות הבנים וימיתהו מדאגה ומבני אדם גם מי שיסבול ולא יבהל ולא ילאה אפי׳ לאבדת הבנים ואולם סבל המכאובים אין יכולת להרגיש עליו וכל בני אדם ד״ל ההמון אולם יגדילו השם בלשונותם ויתארוהו יתעלה ביושר ובגמילות החסד בעת הצלחתם ושלותם או בעת צער שיוכלו לסובלו אבל כשיבאו לו הצרות הנזכרות באיוב מהן מי שיכפור ויאמין מעוט הסדר במציאות כלו כאבוד ממונו ומהן מי שישא על אמונת היושר והסדר אפי׳ עם צער אבדת הממון אבל כשינוג באבידת הבנים לא יסבול ומהן מי שיסבול ולא תתכלכל עליו אמונתו אפי׳ עם אבידת הבנים אבל עם מכאובי הגוף אין אחד מהם שיסבול אלא יתלונן ויצעק חמס אם בלבבו אם בלשונו וראה אמרו בבני האלהי׳ להתייצב על י׳ בפע׳ ראשונה ושניה׳ אבל השטן ואעפ׳

שבא בכללם ובתוכם בפעם ראשונה ושניה לא אמר בו בראשונה להתייצב על י׳
ובשנייה אמר ויבא גם השטן בתוכם להתייצב על
י׳ והבן זה הענין והשתכל מה מאד נפלא וראה איך עלו בידי אלו הענינים כרמות
נבואה והוא שענין להתייצב על י׳ מורה על היותם נמצאים מוכרחים במצותו לעשות
מה שירצהו תבין זה ממאמר זכריה עליו השלום בארבע מרכבות יוצאות וגו׳ אמר
ויען המלאך ויאמר אלי אלה ארבע רוחות השמים יצאו מהתיצב על אדון כל הארץ
ומבואר הוא שאין יחס בני האלהים ויחס השטן במציאות יחס אחד אבל יחס בני האלהי׳
יותר קיים ויותר מתמיד והוא ג״כ יש לו חלק אחד במציאות למטה מהן ומנפלאות
זה המשל שהוא כאשר זכר שוט השטן בארץ בלבד ועשותו המעשים ההם באר שהו׳
נמנע מלשלוט על הנפש ושנתן לו שלטון על אלו הדברים הארציים כולם ונבדל
בינו ובין הנפש כלומר שלא נתן לו רשות עליה והוא אמרו אך את נפשו שמור וכבר
ביארתי לך שתוף שם נפש בלשוננו ושהוא נופל על הדבר הנשאר מן האדם אחר
המות והוא הדבר אשר אין לשטן שלטון עליו ואחר זכרי מה שזכרתי שמע זה המאמ׳
המועיל אשר זכרוהו החכמים שראויים להקרא חכמים באמת אשר באר כל מסופק
וגלה כל מכוסה והראה רוב סתרי תורה והוא אמרם בתלמוד אמר ר׳ שמעון בן לקי׳
הוא שטן הוא יצר הרע הוא מלאך המות כבר באר כל מה שזכרנוהו באור שלא
יסופק על בעל שכל ונכבר
התבאר לך שענין אחד בעצמו יכונה בשלשת השמות האלה ושכל הפעולות
המיוחסות לכל אחד מאלו השלשה הם כולם פעל דבר אחר וכן עוד אמרו חכמי
המשנה הקדמונים אמרו תנא יורד ומתעה עולה ומשטין נוטל רשות ונוטל נשמה
הנה כבר התבאר לך שאשר ראה דוד במראה הנבואה בעת המגפה וחרבו שלופה
בידו נטויה על ירושלים שלא הראהו זה אלא להורות על ענין והענין ההוא בעצמו
הוא הנאמר עליו ג״כ במראה הנבואה בחק מרי בני יהושע הכהן הגדול והשטן עומ׳
על ימינו לשטנו ואחר כן באר רחקו מאתו יתעלה באמרו יגער י׳ בך השטן ויגער י׳
בך הבוחר בירושלים וגו׳ והוא אשר ראה בלעם ג״כ במראה הנבואה בדרך באמרו
לו הנה אנכי יצאתי לשטן ורע שהשטן נגזר מגזרת שטה מעליו ועבור ר״ל שהוא מעני׳
הנטייה וסור מהדבר מפני שהוא חמטה מדר׳ האמת בלא ספק ויורט בדרך התעות
והשגיגה ועל הענין ההוא ג״כ נאמר כי יצר לב האדם רע מנעוריו וכבר ידעת
פרסום זה הדעת בתורתנו ר״ל יצר טוב ויצר רע ואמרם בשני יצריך וכבר אמרו
שיצר הרע יתחדש בבן אדם בעת לידתו לפתח חטאת רובץ וכמו שאמרה התורה
מנעוריו ושיצר טוב אמנם ימצא לו אחר שלמות שכלו ולזה אמרו נקרא יצר רע
מלך גדול ונקרא יצר טוב ילד מסכן וחכם במשל הנשוא לגוף בן אדם והתהלכו׳
כתותיו באמרו עיר קטנה ואנשים בה מעט וגו׳ כל אלו הדברים נמצאי׳ כתובים להם
ז״ל מפורסמים ואחר שבארו לך שיצר רע הוא השטן הוא מלאך בלא ספק רוצים
לומר שהוא ג״כ יקרא מלאך מפני שהוא בתוך בני האלהים ויהיה ג״כ יצר טוב מלאך
באמת אם כן זה הענין המפורסם בדברי חכמים ז״ל שכל אדם נלוו אליו שני מלאכי׳

אחר מימינו ואחר משמאלו הם יצר טוב ויצר רע ובבאור אמרו בגמר׳ דשבת בשני המלאכים האלו אמרו אחר טוב ואחר רע וראה כמה גלה לנו זה המאמר מפליאות וכמה הסיר מדמיונות בלתי אמתיות ואיני רואה את עצמי אא שכבר בארתי ופירש׳ עניין איוב עד אחריתו ותכליתו אבל אני רוצה לבאר לך הדעת המפורס׳ לאיוב והדע׳ המיוחס לכל אחד מחבריו מהו בראיות לקטתים מדברי כל אחד מהם ולא תביט לזולת זה מן המאמרים אשר חייב סדר הדברי׳ כמו שבארתי לך בראש זה המאמר

פרק כג

כאשר הונח זה העניין של איוב תחלת מה שאירע היה העניין המוסכם עליו מן החמשה ר׳ לומר איוב וחביריו שכל מה שחל לאיוב ידוע אצלו יתעלה ושהשם הביא עליו אלו המכות וכלם מסכימים ג׳ כן שהוא אין לפניו עולה ולא ייוחס לו חמס תמצא אלו העניינים ג׳ כן בדברי איוב הרבה וכשתתבונן בדברי החמשה בעניין מחלוקתם כמעט שתמצא הדברי׳ שאמר׳ האחר מהם אמרום כלם ונכפלים העניינים ונתערבו ונכנס בתוכם ספור איוב חוזק מכאובו וצרותיו עם רב ישרו וספור צדקתו ונדיבות טבעיו וטוב פעליו וכן נכנס בדברי חבריו לו הערה על הסבל ונחמות ודברים לשכח צערו וכי ראוי לו לשתוק ושלא ישלח רסן לשונו כאיש שיריב עם איש אבל יכנע למשפטי השם וישתיק והוא אומר שחוק מכאוביו מנעוהו לסבול ולהתישב ולומר מה שראוי וחבריו כולם הסכימו שכל עושה טוב יגמל טוב וכל עושה רע יענש וכשתראה רשע ואיש מרי בהצלחה רע כי באחריתו יהפך עליו העניין וימות הוא ויחולו בו ובביתו ובזרעו צרות וכשתראה עובר השם ברעה אי אפש׳ מבלתי שירפא השם מחץ מכתו וזה העניין תמצאהו נכפל בדברי איפז ובלדד וצופר ושלשת מסכימי׳ על זה הדעת ואין זה המכוון בזה העניי׳ כלו אבל המכוון מה שנבדל בו כל אחד מהם וידיעת דעתו בזה העניין והוא חול הגדול שבמכאובים והחזק שבהם בתם שבאנשים ובישר שבהם בתכלית היושר והיה דעת איוב בו שזה העניין ראיה על תשוות הצדיק והרשע אצלו יתעלה על דרך בזיון במין האדם והוא אמרו בכלל דבריו אחת היא על כן אמרתי תם ורשע הוא מכלה אם שוט ימית פתאו׳ למסת נקיים ילעג יאמר כי כשיבא השוט פתאום וימית כל מי שיפגש וישאהו למס נקיים ילעג ואחר כן חזק זה הדעת באמרו וזה ימות בעצם תומו כלו שלאנן ושליו עטיניו מלאו חלב וגו׳ וזה ימות בנפש מרה ולא אכל בטובה יחד על עפר ישכבו ורמה תכסה עליהם וכן התחיל להביא ראיה בטוב ענייני אנשי הרשע והצלחתם והרחיב המאמר בזה מאד ואמר אם זכרתי ונבהלתי ואחז בשרי פלצות ואמר מדוע רשעים יחיו עתקו גם גברו חיל זרעם נכון לפניה׳ וגו׳ ואחר ספרו זאת ההצלחה התחיל לומר לחולקים עליו אם העניין הוא כמו שתחשבו שבני זה הכופר המצליח ימותון אחריו וימחה זכרם מה יזיק לזה המצליח מה שיחול באנשי ביתו אחריו אמר כי מה חפצו בביתו אחריו ומספר חדשיו חוצצו ואחר כן התחיל לבאר שאין תקוה אחר המות אם כן לא נשארה תוחלת אלא שזה עזיבה ושכחה והתחיל להפלא איך לא עזב עקר בריאת בן אדם וברא אותו ועזב הנהגתו ואמר הלא כחלב תתיכני וכגבינה תקפיאני

ואת היא אחת מן הרעות הנאמרות בהשגחה ואשר האמינוה קצת המעניינים וכבר ידעת מאמר חכמים שזה הרעת של איוב הוא בתכלית הרע ואמרו עפרא בפומיה ראיוב ואמרו בקש איוב להפוך את הקערה על פיה ואמרו איוב כופר בתחיית המתי' היה ואמרו ג' כן עליו התחיל מחרף ומגרף אבל אמרו יתעלה לאליפז ורעיו כי לא דברתם אלי נכונה כעברי איוב אמרו חכמים כהתנצלות על זה מן הדברים ההם אין אדם נתפש על צערו ר' לומר שלא נחשב חטאו לחוזק מכאוביו וזה המין מן הדברים אינו מעניין זה המשל ואמנם סבת זה מה שאבאר לך עתה והוא שוכו מזה הרעת אשר הוא בתכלית הטעות והביא מופת על טעותו בו ואמנם שזהו העולה על הרעת והנראה ממנו תחלה וכל שכן למי שיחולו עליו המכות ויורע בעצמו שלא חטא זה מה שאין מחלוקת בו ולזה יחסו זה הרעת לאיוב אא שהוא אמר כל מה שאמר כל עור שלא היה לו חכמה ולא ידע השם אלא כקבלה כמו שידעוהו המון אנשי התורות אבל כשירע השם ידיעה אמתית הורה שההצלחה האמתית אשר היא ידיעת השם היא מובנת בלא ספק לכל מי שידעה ממנו ולא יערבבה על הארם צרה מאלו הצרו' כלם ואמנם היה איוב מדמה שאלו שיחשבו הצלחות הם התכלית כבריאות והעושר והבנים כל עוד שהיה יורע השם על דרך הגרה וכפיר לא על דרך עיון

ומפני זה היה במבוכות ההם ואמר המאמרים ההם וזהו ענין אמרו לשמע און שמעתיך ועתה עיני ראתך על כן אמאס ונחמתי על עפר ואפר כונת הרברים כפי הענין על כן אמאס כל אשר הייתי מתאוה ונחמתי על היותי בתוך עפר ואפר כמו שהוצע ענינו והוא יושב בתוך האפר ומפני זה המאמר האחרו' המורה על ההשגה האמתית נאמר בו אחר כן כי לא רברתם אלי נכונה כעברי אי' ואמנם דעת אליפז בזה המאורע הוא ג"כ אחת מן הרעות הנאמרות בהשגחה וזה שהו' אמר שכל מה שחל באיוב היה חולו על צד הרין כי היו לו חטאים היה ראוי בגללם למה שחל בו והוא אמרו לאיוב הלא רעתך רבה ואין קץ לעונותיך אחר כן התחיל לומר לאיוב שזה שאתה חושב אותו ונשען עליו מיושר הפעולות ללכת בדרכים המעולים אינו עניין מחייב שתהיה שלם אצל השם עד שלא תענש הן בעבריו לא יאמין ובמלאכיו ישי' תהלה אף שוכני בתי חמר וגו' ולא סר אליפז מלכת בזה הדרך ר"ל האמינו כל מה שישיג האדם שהוא במשפט וחסרונותינו כולם אשר נתחייב בעבורם הענש תעלם ממנו השגתם ואפני התחייבנו הענש בעבורם אבל דעת בלדר השוחי כזאת השאלה היא אמונת התמורה והגמול וזה שהוא אמר לאיוב שאלו הקורות העצומות אם אתה נקי ואין לך חטא סבתם הגדיל הגמול ויומר לך הטובה שבתמורות וזה כולו טוב לך לרבות הטובה אשר תשיג אליה בעולם הבא והוא אמרו לאיוב אם זך וישר אתה כי עתה יעי' עליך ושלם נות צרקך והיה ראשיתך מצער וגו' וכבר ידעת פרסום זה הרעת בעניין ההשגחה וכבר בארנוהו ואמנם דעת צפר הנעמתי הוא דעת מי שרואה שהכל נמשך לרצון לבד ולא יבקש לפעולותיו סבה כלל ולא יאמר למה עשה זה ולמה לא עשה זה ומפני זה לא יבוקש דרך היושר ולא גזרת חכמה בכל מה שיעשהו השם שעצמותו ואמתתו מחיבים שיעשה מה שירצה

ויר שבלינו תקצר תעלומות הכמתו אשר מרינה וממשפטה שיעשה מה שירצה לא
לסבה אחרת והוא אמרו לאיוב מי יתן אלוה דבר ויפתח שפתיו עמך ויגד לך תעלומות
חכמה כי כפלים לתושיה החקר אלוה תמצא אם עד תכלית שדי תמצא ועתה ראה
והתבונן איך הוצע העניין אשר בלבל בני אדם והביאם לדעות אשר הקדמנו לפרש
בהשגחת השם בנבראים ויבדון כל מה שחייבתהו החלוקה ויחסו העניין ההוא
לאחד מן הנודעים בעולם בחשיבות אם היה משל או אמדוהו אמת אם היה עניין
שארע ויהיה הדעת המיוחס לאיוב הולך על דעת ארסטו׳ ודעת אליפז הולך
על דעת תורתנו ודעת בלדד הולך על דעת המעתזילה ודעת צופר על
דעת האשעריא ואלו היו הדעות הקדומות בהשגחה ואחר כן התחדש דעת אחר
והוא המיוחס לאליהו ולזה שובח אצלם ונזכר שהיה קטן מהם בשנים וגדול בחכמה
והתחיל לכהות ולגעור באיוב וליחס לו הסכלות בהגדילו ובהרחיקו איך באו עליו
הצרות והוא עושה טוב והאריך לשבח פעולותיו וכן אמר על שלשת ריעיו שנפסד
דעתם על רוב זקנתם ואמר דברים וחידות נפלאות כשיתבונן בדבריו המתבונן יתמה
ויחשב שלא אמר דבר נוסף על מה שאמר אליפז ובלדד וצופר אבל הטיב ענייני
דבריהם במלות אחרות והוסיף בביאורם כי הוא לא יצא מעניין הכהוי והגערה באיוב
ותאר השם ביושר וספר נפלאותיו במציאות ושהוא ית׳ לא ירגיש בעבודת העובד ולא
במרד המורד והמורה ואלו העניינים כלם כבר אמרום חבריו אבל עם ההשתכלות
הטוב יתבאר לך העניין הנוסף אשר הביא והוא היה הכונה ולא קדם העניין ההוא
לזולתו מהן ואחר כן אמר עמו כל מה שאמרוהו כמו שהם כולם איוב ושלשת ריעיו
ישיב כל אחד מהן העניין אשר זכרו האחרים במו שיסרתי לך וזה להעלים
העניין המיוחד בדעת כל אחד עד שיהיה הנראה להמון שדעת כולם דעת אחד מוסכ׳
עליו ואין העניין כן והעניין אשר הוסיף אליהו לא זכרו אחר מהם הוא אשר המשילו
בהלצת המלאך ואמר שהעניין המפורסם הידוע שהאדם יחלה עד שיגיע אל שערי מו׳
ויתייאשו ממנו ואם יהיה לו מלאך שיליץ ויעתיר בעדו אי זה מלאך שיהיה תקובל
הלצתו ועתירתו ויקוממו כשילוני וינצל החולה ההוא וישוב לענייניו הטובים אבל לא
יהיה זה תדיר ולא יהיה שם עתרה והלצה מרובקת לנצח אבל פעמים שלש אמר
אם יש עליו מלאך מליץ וגומר וכאשר ספר ענייני הנחלץ מחוליו ושמחתו בשובו
אל עניין הבריאות אמר הן כל אלה יפעל אל פעמ׳ שלש עם גבר וזה העניין באדו
אליהוא לבדו והוסיף ג״כ מה שאמר לפני זה העניין בתאר איכות הנבואה באמרו כי
באחת ידבר אל ובשתים לא ישורנו בחלום חזיון לילה בנפול תרדמה על אנשי׳ ואחר
כן התחיל לחזק זה הדעת ולבאר דרכיו בספור עניינים טבעיים רבים בספרו הרעם
והברק והמטר ונשיבת הרוחות וערב עמהם עניינים רבים מענייני בעלי חיים ר׳ לומ׳
בא המגפה באמרו רגע ימותו וחצות לילה יגועשו עם ויעבורו והיות המלחמות
העצומות ידוע כבירים לא חקר ויעמד אחרים תחתם והרבה מאלו העניינים וכן תמ׳צ
זאת הנבואה אשר באה לאיוב אשר התבאר לו ממנה טעותו בכל מה שדמה לא סר
בה מספר עניינים טבעיים אם ספור יסודות או ספור אותות עליונות או ספור טבעי׳

ממיני בעלי חיים לא דבר אחר ואשר זכר שם מספור שחקים ושמים וכסיל וכימה לענין מעשיהם באויר הקרוב לנו והיתה הערתו כלה אליו ממה שתחת גלגל הירח וכן עור אליהו התעורר ממיני בעלי חיים ואמר מלפנו מבהמות ארץ ומעוף השמים יחכמנו ורוב מה שהאריך בדבור ההוא היה בתאר לויתן אשר כלל סגלות גשמיות מפוזרות בבעלי חיים ההולך והשוחה והמעופף כל אלו הענינים היתה הכונה בהן שאלו הענינים הנמצאים בעולם ההויה וההפסד לא יגיע דעתנו להשיג איכות התחדשם ולא לציור מציאות זה הכח הטבעי בהם איך התחלתו ואינו דבר שידמה למה שנעשהו אנחנו ואיך נשתדל שתהיה הנהגתו ית' והשגחתו בהם דומה להנהגתינו מה שננהיג או השגחתנו במה שנשגיח בו אבל הראוי לעמוד אצל זה השיעור ולהאמין שהוא ית' לא תעלם ממנו תעלומה כמ' שאומר אליהוא שם כי עיניו על דרכי איש וכל צעדיו יראה אין חשך ואין צלמות להסתר שם פועלי און אמנם אין ענין השגחתו כענין השגחתינו ולא ענין הנהגתו לברואיו כענין הנהגתינו למה שננהיג ולא יקבצם גדר אחד כמו שיחשב כל נבוך ואין ביניהם שתוף כי אם בשם לבד כמו שלא תדמה פעולתנו לפעולתו ולא יקבצם גדר אחד וכהבדלות הפעולות הטבעיות מן הפעולות המלאכותיות כן הוא הבדל ההנהגה וההשגחה והכונה האלהית לענינים ההם הטבעיים מהנהגתנו והשגחתינו ובונתינו האנושית למה שננהיג אותו ונשגיח עליו ונכוין אליו ואת היתה כונת ספר איוב כלו ר' לומר להת ואת הפינה באמונה ולהעיר שילמדו הראיה מן הענינים הטבעיים עד שלא תטעה ותבקש ברמיונך שתהיה ידיעתו כידיעתינו או כונתו והשגחתו והנהגתו כבונתינו והשגחתינו והנהגתינו וכשידע האדם זה יקל עליו כל מקרה ולא יוסיפו לו המקרים ספקות על השם ואם ידע או לא ידע ואם ישגיח או יעזוב אבל יוסיף עליו אהב' כמו שאמר בסוף ואת הנבואה על כן אמאס ונחמתי על עפר ואפר וכמו שאמר' ז"ל עושין מאהבה ושמחים בייסורין ואתה כשתשתכל בכל מה שאמרתיו ההשתכלות שצריך להשתכל בו בזה המאמר ותעיין כל ענייני ספר איוב יתבאר לך הענין והמצאני שכבר כללתי ותפשתי כל ענייניו לא ימלט ממנו דבר אלא מה שבא בסדר הדברים והמשך ההמשל כמו שבארתי לך פעמים בזה המאמר

פרק כד

ענין הנסיון ג"כ מסופק מאד והו' הגדול שבמסופקי התורה והתורה זכרה אותו בששה מקומות כמו שאבאר בזה הפרק ואמנם מה שהוא מפורסם לבני אדם מענין הנסיון והוא שיביא השם מכות ומקרים באיש מבלתי שיקדם לו חטא כדי להרבות שכרו ואת פנה לא הוזכרה בתורה בלשון מבואר כלל ואין בתורה מה שיראה פשוטו זה הענין אלא מקום אחד מן הששה מקומות והנה אבאר אחר זה ענינו אבל פנת התורה הפך זה הדעת הוא אמרו יתעלה אל אמונה ואין עול ולא כל החכמים גם כן רואים זה הדעת ההמוני שהם כבר אמרו אין מיתה בלא חטא ואין ייסורין בלא עון וזה הדעת הוא אשר צריך שיאמינהו כל בן תורה בעל שכל לא שייחס העול לשם חלילה לו ממנו עד שיאמן נקוי ראובן מהעול ושלמותו

ושלא התחייב מה שחל עליו אמנם הנראה מהנסיונות הנזכרות בתורה במקומות
ההם שהם כבר באו בעניין הנסיון והבחינה עד שידע השם יתעלה אמונת האיש ההו'
או האומה ההיא או יכלת עבדתו וזה העניין הוא המסופק הגדול וכל שכן עניין
העקדה אשר לא ידעה בלתי השם והם שניהם ונאמר להם כי עתה ידעתי כי ירא
אלהים אתה וגו' וכן אמרו כי מנסה י' אלהיכם אתכם לדעת הישכם אוהבים וגו' וכן
אמרו לדעת את אשר בלבבך וגו' והנגי מתיר לך כל אלו הספקות דע כי כל נסיון
שבא בתורה אין כוונתו ועניינו אלא כדי שידעו בני אדם מה שצריך להם לעשותו
ומה שראוי להאמינו וכאלו עניין הנסיון שיעשה מעשה אחר אין הכונה גוף המעשה
ההוא אבל הכונה שיהיה משל שילמדו ממנו וילכו אחריו כאמרו לדעת הישכם
אוהבים וגו' ואין פירושו שידע השם זה כי הוא כבר ידעו כאמרו לדעת כי אני י'
מקדשכם אשר ענייני שידעו האומות כן אמר כי בשיקום מתפאר בנבואה ותראו
אותותיו המביאות לחשוב אמת בדבריו הש' שהוא עניין שרצתו השם להודי' באומות
שיעור האמינכם באמתת תורתו והשגתכם אמתתו ושאינכם נפתים להסתת מסית
ולא הפסד אמונתכם בשם למען יכוין אליה כל מבקש אמת ויבקש' מן האמונות מה
שהוא קיים זה הקיום אשר לא יביטו עמו לעשיית מופת מפני שהיא קריאה אל
הנמנעות כי לא יועיל עשיית המופת רק לאומר האפשר
כמו שבארנו במשנה תורה ואחר שהתבאר שעניין לדעת הנה הוא שידעו בני
אדם כן אמרו במן למען ענותך לנסותך להעת את אשר בלבבך התשמור מצותיו
אם לא עניינו לדעת האומות זה ושיתפרסם בעולם שמי שניתן לעבדתו ית' יכלכלהו
מאשר לא יחשוב ועל זה העניין עצמו נאמר במן בתחלת דרתו למען אנסנו הילך
בתורתי אם לא רוצה בו שיבחן בזה כל בוחן ויראה אם ההמסר לעבדתו מועיל ומספי'
או אינו מספיק אמנם אמרו ג' כן במן פעם שלישית המאכילך מן במדבר אשר
לא ידעון אבותיך למען ענותך ולמען נסותך וגו' הוא מביא לחשוב שפעמים יענה
השם איש להרבות שכרו ואין אמתת העניין כך אבל עניין אלו הדברים אחר משני
עניינים האחד מהם הוא העניין הנכפל במן במאמר הראשון ובשני והוא להודיע
אם ההמסר לשם מספיק בכלכלה ומניח מן העמל והטורח אם אין או יהיה עניין
לנסותך להרגילך מאמרו לא נסתה כף רגלה הצג על הארץ וגו' כאלו הוא אומר
שהוא יתעלה הקדים להרגילכם הטורח במדבר להרבות טובתכם כשתכנסו לארץ
וזה אמת כי היציאה מן הטורח אל המנוחה יותר ערבה מההתמדה על המנוחה
וידוע שלולי טורחם ועמלם במדבר לא היו יכולין לכבוש הארץ ולא להלחם ביושבי'
הנה אמרה התורה זה כי אמר אלהים פן ינחם העם בראותם מלחמה ושבו מצרימה
ויסב אלהים דרך המדבר ים סוף וחמושים עלו בני ישרא' כי המנוחה תסיר הגבורה
וצוק הפרנסה והעמל יתנו הגבורה והיא הטובה אשר באה בזה העניין באחריתם
ואמנם אמרו כי לבעבור נסות אתכם בא האלהים הוא העניין בעצמו הנאמר במשנה
תורה במי שיתנבא בשם ע"ז כי מנסה י' אלהיכם וגו' אשר כבר בארנו עניינו כן הנה
במעמד הר סיני אמר להם אל תיראו שזה המראה הגדול אשר ראיתם לא היה רק

שיגיע לכם האמת בראות העין בעבור שכשינכה י׳ אהיכם אתכם בנביא שקר אמר סתירת מה ששמעתם אותו להוריע שיעור אמונתכם שתעמדו על אמונתכם ולא תמער אשוריכם ואלו הייתי בא אליכם שלית ואומר אליכם מה שנאמר לי ולא יתשמעוהו היה אפשר שתחשבו לאמת מה שבפי וולתי כשיבא לכם בסתירת מה שאגיר אותו לכם לולי ששמעתם אותי בזה המראה

ואמנם עניין אברהם אבינו עליו השלום בעקרה כלל שני עניינים גדולים הם מפנות התורה העניין האחר הוא להוריע אותנו גבול אהבת השם ויראתו עד היכן היא מגעת וצוה בזה העניין אשר לא ירמה לו לא נתינת ממון ולא נתינת נפש אבל הוא מופלג מכל מה שאפשר שיבא במציאות ממה שלא ירומה שטבע בני ארם יטה אליו והוא שיהיה איש עקר בתכלית הכוסף לילר ובעל עושר גדול ואיש נכבר ובוחר שישאר מורעו אומה ונולר לו בן אחר היאוש איך יהיה חשקו בו ואהבתו אתו אבל ליראתו ה׳ יתעלה ולאהבתו לקיים מצוותו בו לולר האהוב ההוא והניח כל מה שקוה בו והסכי׳ לשחוט אותו אחר מהלך ימים כי אלו היה רוצה לעשותו לשעתו בבוא המצוה אליו היה פעלת בהלה בבלתי השתכלות ואמנם עשותו זה אחר ימים מעת בו המצוה אלי׳ היה המעשה במחשבה ובהשתכלות אמתי ובחינת חק מצותו ואהבתו ויראתו ושאין צריך להשגיח בעניין אחר ולא לעורר הפעלות כלל כי אברהם אבינו לא מהר לשחוט יצחק לפחדו מהשם שיהרגהו או ירושהו אבל כרי שיתפרסם לבני ארם מה ראוי לעשותו בשביל אהבת השם יתעלה ויראתו לא לתקות גמול ולא לפחר עונש כמו שבארנו במקומות רבים ואמר המלאך לו כי עתה ירעתי וגו׳ ר״ל שבזה המעשה אש׳ בו תקרא ירא אהים גמור ירעו כל בני ארם גבול יראת ה׳ מה הוא ודע שכבר חזק זה העניין בתורה ובארו ואמר שתכלית התורה כלה בכל מה שכללה אותו במצות עשה וממצות לא תעשה ומיעדים וספורים אמנם היא דבר אחד והוא יראת י׳ יתעלה והוא אמרו והיה אם לא תשמר לעשות כל רברי התורה הזאת הכתובים בספר הזה ליראה את השם הנכבר והנורא את י׳ אהיך וזה אחד משני עניינים המכוונים בעקרה

והעניין השני להוריע אותנו איך יאמינו הנביאים באמת מה שיבואם מאת השם בנבואה שלא יחשוב החושב בעבור שהוא בחלום או במראה כמו שבארנו ובאמצעו׳ הכח המרמה שפעמי׳ לא יהיה מה שישמעוהו או מה שיומשל להם אמת או יתערב בו קצת ספק ורצה להוריענו שכל מה שיראה הנביא במראה הנבואה הוא אמת ויציב אצל הנביא לא יסופק בדבר ממנו אצלו כלל ודינו אצלו כדין העניינים הנמצאי׳ כולם המושגים בחושים או בשכל והראיה על זה הסכים אברהם לשחוט בנו יחידו אשר אהב כמו שצוה ואעפ׳ שהיתה המצוה ההיא בחלום או במראה ולו היו הנביאי׳ מסופקים בחלום של נבואה או היה אצלם ספק במה שישיגוהו במראה הנבואה לא היו מסכימים לעשות במה שימאנהו הטבע ולא היה מוצא בנפשו לעשות זה המעשה הגרול מספק ובאמת היה ראוי שיהיה זה העניין על יד אברהם וכיצחק ר״ל העקרה כי אברהם אבינו הוא אשר התחיל להוריע הייחוד ולקיי׳ האמונה ולהשאיר זה הרעת אחריו תמי׳ ולמשוך בני ארם אליו אמר כי ירעתיו למען אשר יצוה וגו׳ וכמו

שנמשכו אחר דעותיו האמתיות המועילות הנשמעות ממנו כן צריך שימשכו אחר הדעות הנחלקו מפעולותיו וכל שכן ואת הפעולה אשר אמת בה פנת אמונת הנבואה והוריענו בה תכלית יראת י׳ ואהבתו להיכן היא מגעת כן צריך שנבין ענייני הנסיונות לא שהשם יתעלה ירצה לבחון אדם ולב סותו עד שידע מה שלא היה יודע קודם חלילה לו חלילה ממה שירמוהו הסכלים הפתאים ברוע מחשבתם ורע זה

פרק כה

הפעולות יחלקו לפי בחינת תכליתם לארבע חלקים אם פעולת הבל או פעלת שחוק או פעלת ריק או פעלה טובה אמנם הפעולה אשר יאמר לה ריק היא הפעלה שיכוין בה פועלה תכלית אחת ולא תגיע התכלית ההיא כי ימנעוה מונעים שאתה תשמע בני אדם יאמרו הרבה פעמים טרחת לריק למי שטר׳ לבקש א׳ ולא ימצאהו או טרח במהלך ולא הרויח בסחורתו ויאמרו גב׳ השתדלותינו וטרחנו בזה החולה היה לריק כשלא ירפא וכן כל הפעולות אשר יבוקש בהם תכלי׳ ולא יגיעו התכליות ההם ופעולת ההבל היא הפעולה אשר לא יכוון בה תכלי׳ כלל כמו שיתעסקו בירם קצת בני אדם כשהם חושבים וכפעולות המשוגעים והנבהלים ופעולת השחוק היא הפעולה אשר יכוון בו תכלית פחותה ר׳ לומר שיכוון בה עניין בלתי הכרחי ולא תועיל תועלת גדולה כמי שירקד לא לכוונת התעמלות להטיב העכול או מי שיעשה מעשים שתכליתם לשחוק מהם יאמר שזאת הפעולה שחוק בלא ספק וזה יתחלף כפי כוונת הפועלים ושלמותם כי יש דברים רבים שהם הכרחיי׳ או תועלתם גדולה אצל אנשים ואצל אחרים לא תצטרך כלל כהתעמלות הגוף כפי התחלף מיניו אשר הוא הכרחי להתמיד הבריאות על מה שצריך אצל מי שידע חכמת הרפואות וכבתיבה שתועלתה גדולה אצל אנשי החכמה כי אשר יעשה פעולו׳ ההתעמלות להתמיד בו הבריאות כשחוק בכדור או ההתאבקות או משיכת הידים או עצירת הנשימה או פעולות יכוון בהם הכתיבה כעשיית הקולמוס ועשיית הנייר יהיה אצל אנשים סכלים פעולת שחוק ואצל החכמים אינו פעלת שחוק והפעולה הטובה היא הפעולה אשר עשאה הפועל לכונת תכלית נכברת ר׳ לומר הכרחית או מועילה ותגיע התכלית ההיא וזאת חלוקה שיראה לי שאין לחלוק עליה בדבר והוא שכל פועל פעלה אחת אפשר שיכון בה תכלית ואיפשר שלא יכוין וכל תכלית מכוונ׳ פעמים תהיה נכברת ופעמים תהיה פחותה ופעמים תגיע ופעמים לא תגיע והו מה שתגזרהו החלוקה בהכרח ואחר באר׳ זה אומר שאי אפשר לבעל שכל לאמר שדבר מפעולות השם ריק או הבל או שחוק אמנם לפי דעתינו אנחנו וגם לפי דעת כל נמשך אחר תורת מש׳ רבי׳ ע״ה פעולותיו כלם הם טובות מאד אמר וירא אלהים את כל עשה והנה טוב מאד וכל מה שעשאהו יתעלה בגלל דבר המעשה ההוא הוא הכרחי במציאות הדבר ההוא המכוון או מועיל מאד והמשל בו מזון בעל חיים הכרחי בעמידתו ומציאות העין מועיל מאד בהשארו ולא כוון במזון אלא השאר בעל חיים קצת זמן ולא כוון בחושים אלא התועלות המגיעות לבעלי חיים בהשגתם וכן הוא גם כן הדעת הפילוסופי

שאין בעניינים הטבעיים כלם דבר על צד התכלית לומר שכל מה שאינו מלאכותי
הם כלם פעולות שבוקש בהם תכלית אחת אין הפרש בין שנדע התכלית ההוא או
לא נדעה אמנם ואת הכת מאנשי העיון אשר חשבו שהשם לא יעשה דבר בגלל דבר
ואין שם סבות ולא מסובבים אבל פעולותיו כלם לפי הרצון ולא יבוקש להם תכלית
ולא יאמר למה עשה זה ולא עשה זה אבל יעשה מה שירצה ואינו נמשך אחר חכמה
יהיו פעולות השם יתעלה אם כן אצל אלו נכנסות בחלק ההבל וגם יותר פחותות
מפעולות ההבל כי המתעסק בהבל לא יכוין תכלית והוא נבהל בלתי יודע מה שעושה
והשם אצל אלו יודע במה שיעשה ומכוין אליו ללא תכלית כלל ולא לצד תועלת אך
שיהיה בפעולותיו יתעלה דבר על צד השחוק שקרותו גלויה בתחלת מחשבה ולא
תביט לטענת מי שחשב שהקוף נברא לשחוק ממנו בני אדם והמביא לזה כלו
הסכלות בטבע ההוויה וההפסד ושכחת העקר והוא שהכונה כלה להמציא כל מה
שאיפשר מציאותו כפי מה שתראה אותו ואמנם חלוף זה לא גזרה אותו חכמתו כלל
אם כן הוא נמנע בבחינת היות העניינים נמשכים אחר גזרת חכמתו אמנם אלו
האומרים שפעולות השם כלם לא כוון בהם תכלית כלל הביאם לזה הכרח והוא בחינת
כל המציאות לפי דעתם שהם אומרים מה תכלית מציאת העולם בכללו ועל כרחם
יאמרו במאמר כל מי שיאמר בחדוש העולם שכן רצה השם לא לעלה אחרת
וימשיכו זה בחלקי העולם כלם עד שלא יודו שנקב המחיצה הענבית בהירות ותקרנית
הוא מפני עבור הרוח הרואה עד שישיג מה שישיג אבל לא ישימו זה סבה בראות
כלל ולא נקבה ואת המחיצה ולא הושמה אשר עליה בהירה מפני הראות אבל
כן רצה השם אעפ״י שהיה הראות אפשר בחלוף זה וכבר נמצאו אצלינו קצת פסוקים
שמשמעם בתחלת העיון זה העניין כאמרו כל אשר חפץ י״י עשה וגו׳ וכאמרו
ונפשו אותה ויעש וכאמרו מי יאמר לך מה תעשה ועניין אלו הפסוקים וכיוצא בהם
הוא שהדברים אשר ירצם השם יעשם בהכרח ואין שם מונע ימנע מהעשות רצונו
אלא שהוא ית׳ לא ירצה אלא אפשר ולא כל אפשר אלא מה שגזרה חכמתו להיות
כך וכן הפעל הטוב בתכלית הטובה שירצה השם לעשותו ולא יבדיל בינו ובין חסרון
הפעל ההוא מונע ואין לו חושך וזה הוא דעת כל בעל דת ודעת הפילוסופים ג״כ וכן
הוא דעתנו אנחנו שעם מה שנאמינהו שהעולם מחודש רוב חכמינו ויודעינו לא
יאמינו שזה ברצון לבד לא בזולתו אבל יאמרו שחכמתו ית׳ אשר תבצר ממנו השגתה
חייבה מציאות זה העולם בכללו בהכרח כאשר נמצא והחכמה ההיא בעצמה אשר
לא תשתנה חייבה ההעדר קודם שנמצא העולם תמצא זה העניין נזכר לחכמים הרבה
כפי׳ את הכל עשה יפה בעתו וזה כלו לברוח ממה שצריך לברוח ממנו והוא שיעשה
הפועל פעולה ולא יכוין בה תכלית כלל כן אמונת המון חכמי תורתינו ובזה באר
נביאנו והוא שחלקי הפעולות הטבעיות כלם מתוקנות מסודרות נקשרות קצתם
בקצתם וכלם סבות ומסובבות ואין מהן דבר להבל ולא לשחוק ולא לריק אבל
פעולות חכמה גדולה כמו שאמר מה רבו מעשיך י״י כלם בחכמה עשית מלאה
הארץ קניניך ונאמר וכל מעשהו באמונה ונאמר י״י בחכמה יסד ארץ וגו׳ וזה

נמשך הרבה אין צריך שיאמן חלופי והעיון הפילוסופי יגזור כן שאין שם דבר הבל ולא דבר שחוק ולא דבר בטלה בכל פעולות הטבע כל שכן בטבע הגלגלים שהם יותר מתוקנים ומסודרים כפי מעלת החמר שלהם ודע שרוב הספקות המביאות למבוכה בבקשת תכלית מציאות העולם בכללו. או תכלית כל חלק מחלקיו אמנם שרשם טעות האדם בעצמו ודמותו שהמציאות כלו בגללו לבד והסכלות בטבע זה החמר השפל וסכלות המכוון הראשון והוא המציא כל מה שאפשר מציאותו כי המציאות טוב בלא ספק ומפני הטעות ההוא וסכלות שני הענינים האלה יתחדשו הספקות והמבוכות עד שידמו שקצת פעולת השם ית׳ שחוק וקצתם הבל וקצתם ריק ודע שאשר סבלו זאת ההרחקה עד שיהיו פעולות השם ית׳ אצלם כפעולות ההבל אשר לא יכוון בהם תכלית כלל אמנם כרחו משום אותם נמשכות אחר חכמה שלא יביא אל המאמר בקדמות העולם וסגרו השער בזה וכבר הודעתיך דעת תורתנו בזה העני׳ והוא שראוי להאמינו שא׳ הרחקה באמרנו שכל אלו הפעולות מציאותם והעדרם נמשך אחר חכמתו יתעלה ואנחנו נסכל הרבה מאפני החכמה בפעולותיו ועל זה הדעת יוסדה תורת משה רבי׳ כלה בו התחילה וירא אהים את כל אשר עשה והנה טוב מאד ובו השלימה הצור תמים פעלו וגו׳ ודעהו וכשתחקור זה הדעת והדעת הפילוסופי בהשתכל כל הפרקים הקודמים בזה המאמר הנתלים בזה הענין לא תמצ׳ ביניהם מחלוקת כלל בדבר מחלקי המציאות כלם ולא תמצא מחלקת אלא במה שביניהם מקדמות העולם אצלם וחדושו אצלינו והבן זה

פרק כו

במה שחלקו אנשי העיון מבעלי התורה אם מעשיו יתעלה נמשכי׳

אחר חכמה או אחר הרצון לבד לא לבקשת תכלית כלל כן חלקו זאת המחלקת בעצמה במה שנתן לנו מן המצות שיש מי שלא יבקש לזה סבה כלל ויאמר שהתור׳ כלם נמשכות אחר הרצון לבד ויש מי שיאמר שכל מצוה ואזהרה מהן נמשכת אחר החכמה והמכוון בה תכלי׳ אחת ושהמצות כלם יש להם סבה ומפני התועלת צוה בה׳ והיו׳ לכלם עלה אא שאנחנו נסכל עלת קצתם ולא נדע אפני החכמה בהן הוא דעתנו כלנו ההמון והסגלו׳ וכתובי התורה מבוארי׳ בזה חוקי׳ ומשפטי׳ צדיקי׳ משפטי י׳ אמת צדקו יחדיו ואלו שנקראים חקים כשעטנז ובשר בחלב ושעיר המשתלח ואשר כתבו עליהם החכמים ז״ל ואמרו דברים שחקקתי לך כבר אין לך רשות להרהר בהן והשטן מקטרג בהן ואומות העולם משיבין עליהן לא יאמין המון החכמים שהם ענינים שאין להם סבה כלל ולא בוקש להם תכלית כי זה יביא לפעולות ההבל כמו שזכרנו אבל יאמין המון החכמים שיש להם עלה ר׳ לומר תכלית מועילה על כל פנים אלא שנעלמה ממנו אם לקצור דעתינו או לחסרון חכמתינו כל המצות אם כן יש להם סבה ר׳ לומר כי למצוה ההיא או לאזהרה יש׳ תכלי׳ מועילה מהם מה שהתבא׳ לנו צד התועלת בהן כאזהרה מן הרציחה ומן הגניבה ומהן מה שלא התבארה תועלתם כמו שהתבאר בנזכרים כאסור הערלה וכלאי הכרם והם אשר תועלתם מבוארת אצל ההמון יקרא משפטים ואלו שאין תועלתם מבוארת אצל ההמון יקראו חקים

ויאמרו תמיד כי לא דבר רק הוא מכם ואם רק הוא מכם ר״ל שאין נתינת אלו המצ׳
דבר רק שאין תכלית מועילה לו ואם יראה בדבר מהמצות שענינו כן החסרון הוא
מהשגתכם וכבר ידעת הדבר המפורסם אצלינו ששלמה ידע סבות המצות כלן מלב׳
פרה אדומה וכן אמרם שהשם העלים סבות המצות שלא יזלזלו בהן כמ׳ שארע
לשלמה בשלש מצות אשר התבארה עלתם ועל זה העקר נמשכו כל דבריהם
וכתובי הספרים יורו עליו אלא שאני מצאתי דבר לחכמים ז״ל בבראשית רב׳ יראה
ממנו בתחלת מחשבה שקצת המצות אין להם עלה אלא המצוה בהן לבד ולא כוון
בהן תכלית אחרת ולא תועלת נמצאת והוא אמרם שם וכי מה איכפת לו להקב״ה
בין מי שהוא שוחט מן הצואר למי שהוא שוחט מן העורף הוי אומר לא נתנו המצות
אלא לצרוף בהן את הבריות שנ׳ אמרת י׳ צרופה וגו׳ ועם היות המאמר הזה נפלא
מאד שלא ימצא לו דומה בדבריהם פרשתי אני בו פירוש תשמעהו עתה עד שלא
נצא מסדר דבריהם כלם ולא נפרד מהשורש המוסכם עליו והוא היות כל המצות
בוקש בהם תכלית מועילה במציאות כי לא דבר רק הוא וגו׳ ואמר לא אמרתי לזרע
יעקב תהו בקשוני אני י׳ דובר צדק מגיד מישרים ואשר צריך שיאמינהו כל מי
שדעתו שלמה בזה הענין הוא מה שאספרהו וזה שכלל המצוה יש׳ לה סבה בהכרח
ומפני תועלת אחת צוה בה אב׳ חלקיה הם אשר נאמר בה׳ שהם למצוה לבד והמשל
בו שהדיגת בעלי חיים לצורך המזון הטוב מבוארת התועלת כמו שאנחנו עתידים
לבאר אמנם היותו בשחיטה לא בנחירה וכפסיקת הושט והגרגרת במקום מיוחד
אלו וכיוצא בהן לצרוף בהם את הבריות וכן יתבאר לך ממשלם שוחט מן הצואר
לשוחט מן העורף וזכרתי לך זה המשל מפני שבא בדבריהם ז״ל שוחט מן הצואר
לשוחט מן העורף אבל אמתת הדבר הוא כי כאשר הביא
ההכרח לאכילת בעלי חיים כיון למיתה הקלה עם קלות המעשה שאי אפשר הכאת
הצוא׳ אלא בסיף וכיוצא בו והשחיטה אפשר בכל דבר ולברור מיתה קלה התנו חדוד
הסכין ואשר ראוי להמשיל באמת מענין החלקים הוא הקרבן כי המצוה בהקרבת
הקרבן יש׳ לה תועלת גדולה מבוארת כמו שאני עתיד לבאר אבל היות הקרבן
האחד כבש והאחר איל והיות מספרם מספר מיוחד זה אי אפשר לתת לו עלה כלל
וכל מי שיטריד עצמו לתת סבה לדבר מאלו החלקי׳ הוא בעיני משתגע שגעון אריך
ואינו מסיר בזה ההרחקה אך מוסיף הרחקות ומי שידמה שאלו יש להם סבה הוא
רחוק מן האמת כמי שידמה שהמצוה כולה היא ללא תועלת נמצאת ודע שהחכמה
חיבה ואם תרצה אמור שהצורך מביא להיות שם חלקים שאין להם סבה ובאלו הוא
דבר נמנע בחק התורה שלא יחיה בה דבר מזה הכת ואפני ההמנעות בו שאמרך
למה היה כבש ולא היה איל השאלה ההיא בעצמה היתה מתחייבת אלו נאמר איל
מקום כבש שאי אפשר מבלתי מין אחד וכן למה היו שבעה כבשים ולא היו שמנה
כן היו שואלים אם היו שמונה או עשרה או עשרים שאי אפשר מבלי מספר בהכר׳
וכאלו ידמה זה לטבע האפשר אשר אי אפשר מבלתי היות האחד מן האפשרים ואי׳
ראוי לשאל למה היה זה האפשר ולא היה זולתו מן האפשרים כי ואת השאלה תתחיי׳

אלו היה הנמצא האפשר האחר מקום זה ודע זה הענין והבינהו ואשר אמרו בו' תמ"
מהיות לכל מצוה סבה ואשר ידע מהם שלמה הוא תועלת המצוה בכלל לא חקיר'
כל חלקיה ואחר שענין כן אני רואה להלוק השש מאות ושלש עשרה מצות לכללי'
רבים ויהיה כל כלל כולל מצוות רבות שהן ממין אחד או קרובים בעניינם ואגיד
לך סבת כל כלל מהם ואראה תועלתו אשר אין ספק בה ולא מדחה ואחר כן אשוב
לכל מצוה בפני עצמה מהמצות ההם אשר יכללם הכלל ההוא ואבאר לך סבתה עד
שלא ישאר מהם רק קצת סבות מעטות מאד הם אשר לא התבארו לי סבתם עד
היום וכן ההנאר לי גם כן קצת חלקי מצות ותנאי קצתם ממה שאיפשר לתת סבתו
והנ' תשמע אחר כן כל זה ואי אפשר לי לבאר לך אלו הסבו' כולם אלא אחר שאקדי'
לך פרקים רבים אכלול בהם הקדמות מועילות שהם הצעה לענין זה אשר כוונתי
והם אלו הפרקים אשר אתחיל בהן עתה

פרק כו

כונת כלל התורה שני דברי'
והם תקון הנפש ותקון הגוף

אמנם תקון הנפש הוא שינתנו להמון דעות אמתיות כפי יכלתם ומפני זה יהיה קצת
בפירוש וקצתם במשל שאין בטבע ההמון לסבול השגת הענין ההוא כפי מה שהוא
ה(א)מנם תקון הגוף יהיה בתקון ענייני מחיתם קצתם עם קצתם וזה הענין ישלם בשני
דברים האחד מהם להסיר החמס מביניהם והוא שלא יעשה כל איש מבני
אדם הישר בעיניו וברצונו וביכלתו אבל יעשה כל אחד מהם מה שבו תועלת הכל
והשני ללמד כל איש מבני אדם מדות מועילות בהכרח עד שיסודר ענין המדינ'
ודע ששתי הכוונות האלה האחת מהן בלא ספק קודמת במעלה והוא תקון הנפש ר'
לומר נתינת הדעות האמתיות והשנית קודמת בטבע ובזמן ר' לומר תקון הגוף והוא
הנהגת המדינה ותקון ענייני אנשיה כפי היכולת וזאת השנית היא הצריכה יותר
תחלה והיא אשר הפליג לדקדק בה ולדקדק בחלקיה כלם מפני שאי' להגיע אל הכונ'
הראשונה אלא אחר שיגיעו אל השנית הזאת והוא שכבר התבאר במופת שהאדם יש
לו שני שלמיות שלמות ראשון והוא שלמות הגוף ושלמות אחרון והוא שלמות הנפש
ושלמותו הראשון הוא שיהיה בריא על הטוב שבעניינים הגשמיים וזה לא יתכן אלא
במצאו צרכיו בכל עת אשר יבקשם והם מזונותיו ושאר הנהגת גופו מדירה ומרחץ
וזולתם וזה לא ישלם לאיש אחד לבדו כלל אי אפשר להגיע כל אדם אל זה השיעור
אלא בקבוץ המדיני כמו שנודע שהאדם מדיני בטבע ושלמותו האחרון הוא שיהיה
משכיל בפעל והוא שידע כל מה שיכולת האדם לדעתו מכל הנמצאות כפי שלמותו
האחרון ומבואר הוא שזה השלמות האחרון אין בו מעשים ולא מדות ואמנם הוא דעו'
לבד וכבר הביא אליהם העיון וחייבה אותם החקירה ומבואר הוא ג"כ שזה השלמות
האחרון הנכבד אי איפשר להגיע אליו אלא אחר הגיע השלמות הראשון כי האדם
אי אפשר לו שיצייר מושכל ואפי' ילמדוהו אליו כל שכן שיתעורר לו מעצמו' בעוד שי'
בו כאב או רעב חזק או צמא או חום או קור חזק אבל אחר הגיע השלמות הראשון
אפשר להגיע אל השלמות האחרון אשר הוא הנכבד בלא ספק והוא סבת החיים

המתמידים לא זולתו והתורה האמתית אשר בארנו שהיא אחת ושאין זולתה והיא תורת משה רבינו אמנם באה לתת לנו שתי השלמיות יחד ר׳ לומר תקון ענייני בני אדם קצתם עם קצתם בהסיר העול ובקנות המדות הטובו׳ המעולות עד שתתכן עמידת אנשי הארץ והתמדתם על סדר אחד להג׳ע כל אחד מהם אל שלמותו הראשון ותקון האמונות ונתינת דעות אמתיות באשר יגיע השלמות האחרון וכבר כתבה התורה שני השלימויות והגידה אלינו שתכלית אלו התורות כולם היא להגיע אליהם אמר יתע׳ ויצונו י׳ לעשות את כל החקים האלה ליראה את י׳ אלהינו לטוב לנו כל הימים לחיותנו כהיום הזה והקדים הנה תשלמות האחרון לפי מעלתו כמו שבארנו שהוא התכלית האחרון והוא אמרו לטוב לנו כל הימים הנה ידעת אמרם ז״ל בפי׳ והוא שאמרו ית׳ למען ייטב לך לעולם שכולו טוב והארכת ימים לעולם שכולו ארוך כן אמרו הנה לטוב לנו כל הימים הכונה העניין ההוא בעצמו ר״ל להגיע אל עולם שכולו טוב וארוך והיא העמידה המתמדת ואמרו לחיותינו כהיום הזה ואת העמידה הגשמית הראשונה הנמשכת קצת זמן אשר לא תשלם מסודרת אלא בקבוץ המדיני כמו שבארנו

פרק כח

ממה שצריך שתתעורר עליו הוא שתדע שהדעות האמתיות אשר בהם י[illegible]ע השלמות האחרון אמנם נתנה התורה מהן תכליתם וצותה להאמין בהם בכלל והוא מציאות השם יתעלה וייחודו וידיעתו ויכלתו ורצונו וקדמותו אלו כלם תכליות אחרונות לא יתבארו בפרט מוגבלות אלא אחר ידיעת דעות רבות ועוד צותה התורה להאמין קצת אמונות שאמונתם הכרחית בתקון ענייני המדינה כאמונתנו שהוא יתעלה יחר אפו במי שימרהו ולזה ראוי שייראו ויפחדו ממרות בו ואמנם שאר הדעו׳ האמתיות בכלל וה המציאות אשר הם החכמות העיוניות כלם כפי רוב מיניהם אש׳ בהם יתאמתו הדעות ההם אשר הם התכלית האחרון לא צותה התורה עליהם בפירו׳ כמו שצוה על הראשונות אבל צוה עליהם בכלל והוא אמרו לאהבה את י׳ וכבר ידע׳ מה שבא מחוזק המצוה באהבה בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאדך וכבר בארנו במשנה תורה שזאת האהבה לא תתכן אלא בהשגת המציאות כלו כפי מה שהוא ובחינת חכמתו בו וזכרנו ג״כ שם הערת החכמים על זה העניין והעולה בידינו מכל מה שהקדמנוהו עתה בזה העניין הוא שכל מצוה אין הפרש בין שתהי׳ מצות עשה או מצות לא תעשה שיהיה ענינה להסיר העול או להעיר על מדה טובה מביאה לטוב החברה או נתינת דעת אמתי שראוי להאמינו אם לפי העניין בעצמו או בהיותו הכרחי בהסיר העול או בלמוד מדות טובות שהמצוה ההיא מבוארת העלה גלוית התועלת ואין במצות ההם לשאול תכליתם כי לא נבוך אדם כלל ולא שאל למה נצטוינו להאמין שהשם אחד או למה הוזהרנו מרציחה וגניבה או מן הנקמה וגאולת הדם או למה נצטוינו באהבת קצתינו אל קצתינו אבל אשר נבוכו בהם בני אדם ונחלקו הדעות עד שיאמר קצתם שאין בהם תועלת כלל אלא מצוה לבד ואמרו אחרי׳ שיש להם תועלת ונעלמה ממנו הם המצות אשר לא יראה מפשוטם תועלת באחד

מן השלשה ענינים אשר זכרנו ר׳ לומר שלא יתנו דעת מן הדעות האמתיות ולא ילמדו מדה טובה ולא ירחיקו העול אבל הנראה מעניינם שאין מבא למצות ההן לא בתקון הנפש בנתינת אמונה ולא בתקון הגוף בנתינת דרכים וסדרים מועילים בהנהגת המדינה או הנהגת הבית כאוהרה משעטנז וכלאים ובשר בחלב והמצות בכסוי הדם ועגלה ערופה ופטר חמור וכיוצא בהן והנני עתיד להשמיעך באורי לכלם ונתינת סבותם האמתיות המבוארות במופת מלבד חלקים ומצות מועטות כמו שזכרתי לך ואבאר שכל אלו וכיוצא בהן אי אפשר מבלתי שיהיה להם מבוא באחד מן הג׳ ענינים אם תקון אמונות או תקון עניני המדינה אשר לא ישולם כא׳ בשני דברים בהסיר העול ובלמוד מדות טובות וזהבן מה שאמרנוהו באמונות כי פעמים שתתן המצוה אמונה אמתית היא המכוונת לא זולת זה כאמונת היחוד וקדמות השם ושאינו גוף ופעמים תהיה האמונה ההיא הכרחית להסיר העול או לקנות מדות טובו׳ באמונה שהשם ית׳ יחר אפו על מי שיעשוק כמו שאמר וחרה אפי והרגתי ובאמונת שהוא ית׳ ישמע צעקת העשוק או המאונ׳ מיד וה׳ כי יצעק אלי ושמעתי כי חנון אני

פרק כט

ידוע שאברהם אבינו עליו השלום גדל באמונת הצאב׳ ודעתם שאין אלוה רק הכככבים וכשאודיעך בפרק הזה ספריהם הנמצאים עתה בידינו אשר נעתקו ללשון הערב ודברי הימים שלהם הקדומים ואגלה לך דעתם מהם ועניניהם יתבאר לך אמרם בביאור שהכככבים הם האלהיות ושהשמש הוא האלוה הגדול וכן אמרו עוד ששאר הככבים החמשה אלהות אבל שני המאורים הם יותר גדולי׳ ותמצאם אומרים בביאור שהשמש הוא אשר ינהיג העולם העליון והשפל בזה הלשון אמרוהו ותמצאם שזכרו בספרים ההם ודברי הימים שלהם עניין אברהם אבי׳ אמרו בזה הלשון ואמנם אברהם שגדל בכותא כשחלק עם ההמון ואמר שיש שם עושה בלתי השמש טענו עליו בכך וכך וזכרו בטענותיהם מה שהוא מבואר נגלה מפעולות השמש במציאות ואמר להם ר׳ לומר אברהם צדקתם היא כגרזן ביד החוצב בו ואחר כן זכרו קצת מטענותיו עליהם וסוף העניין ההוא זכרו שהמלך שם אותו בבית הכלא ושהוא התמיד לטעון עליהם ימים רבים הוא בבית כלאו ואחר כן פחד המלך שיפסיד עליו ממלכתו וישיב בני אדם מאמונתם וגרשו המלך לקצה המזרח אחר שלקח כל אשר לו תמצא זה העניין מבואר כן בספר הנקרא העבודה הנבטיה ולא זכרו מה שבא בספרינו הצודקים ולא מה שבא אליו מן הנבואה מפני שהם מכזיבים אותו לחלקו על דעתם הרע ואין ספק אצלי שהוא ע״ה כאשר חלק על דעת בני אדם כלם שהיו מקללים ומגנים ומבזים אותו התועים ההם וכאשר סבל הכל בעבור השם וכן הדין לעשות לכבודו נאמר לו ואברכה מברכיך ומקללך אאור והיה אחרית ענינו מה שנראהו היום מהסכים רוב אנשי העולם להגדילו ולהתברך בו עד שיתיחס אליו מי שאינו מזרעו ואין חולק עליו ולא מי שיסכל מעלתו אלא שארית האומה ההיא השפלה אשר נשארו בקצות הארץ ככופרי התורך בקצ׳ הצפון וההודיים בקצה הדרום כי אלו הם שארית אמת הצאבה כי היא היתה אומת

שמלאה כל הארץ ותכלית מה שהגיע אליו עיון מי שהתפלסף בזמנים ההם שידמה שהשם רוח הגלגל ושהגלגל והככבים הם גוף והשם יתעלה רוחם כבר זכר זה אבונ׳ א״א בפירוש ספר השמע ולזה האמינו הצאבה קדמות העולם שהשמים אצלם הם האלוה וחשבו שאדם הראשון איש נולד מזכר ונקבה כשאר בני אדם אלא שהם מגדילים אותו ואומרי׳ שהוא נביא שליח הלבנה ושהוא קרא לעבדת הלבנה ושיש לו חבורים בעבודת האדמה וכן אמרו הצאבה שנח עובד אדמה היה ושלא היה רוצה בעבדת הצלמים ולזה תמצא הצאבה כלם מגנים נח ויאמרו שלא עבד צלם כלל וכן דברו בספריהם שהוכה והושם בבית הסהר מפני שהיה עובד השם וספרו מעניינו מה שספרו וחשבו ששת חלק על דעת אדם אביו בעבדתו הירח ודברי׳ כזבי׳ מביאים לשחוק מורים על חסרון דעת גדול ועל היותם רחוקים מן הפילוסופות מאד ושהיו בתכלית הסכלות אמרו על אדם כי כאשר יצא מאקלים תשאם הקרוב להודו ונכנס באקלים בבל הביא עמו פליאות מהן אילן שלזהב צומח בעל עלים ושעיפים ואילן של אבן כך ו הביא עלה של אילן לח שלא ישרפהו האש והגיד על אילן שמסך על עשרת אלפים איש ארכו בקומת אדם והביא עמו שני עלים כל עלה היו מתכסים בו שני אנשים ויגידו מאלו ההבלים פלאות ואני תמיה על אנשים שיחשבו שהעולם קדמון ויאמינו עם זה מציאות אלו הנמנעות בטבע למי שידע העיון הטבעי וכונתם בזכרון אדם וכל מה שמיחסי׳ אליו היא לחזק דעתם בקדמות העולם עד שימשך אחר זה שהככבים והגלגלים הם האלוה וכאשר יצא עמודו של עולם והתבאר לו שי׳ אלוה נפרד לא גוף ולא כח בגוף ושכל אלו הגלגלים והככבים מעשיו והבין שקרות ההבלים ההם אשר גדל עליהם התחיל לסתור אמונתם ולזייף דעותם ופרסם כנגדם וקרא בשם י׳ א עולם קריאה שכוללת מציאות האלוה והתחדש העולם מאתו ולפי הדעות ההם הצבאיות העמידו הצלמים לככבים צלמי הזהב לשמש וצלמי הכסף לירח וחלקו המוצא׳ והאקלמי׳ לככבי׳ ואמרו שהאקלי׳ הפלו׳ אלהיו הככב הפלוני ובנו ההיכלות ושמו בהם הצלמי׳ וחשבו שכחות הככבים שופעות על הצלמים ההם ויבינו וישכילו וישימו בני אדם להנביא ויודיעו לבני אדם תועלותם וכן אמר באילנות אשר הם מחלק הככבי׳ ההם כשיתיחד האילן ההוא לככב ויטעוהו לשמו ויעשה לו וכו כך וכך תשפע רוחנית הכוכב שהוא על האילן ההוא וידבר עם בני אדם על דרך נבואה ויגבאו וידבר עמם בעת השינה תמצא זה כלו כתוב בספריהם אשר אעירך עליהם ואלו היו נביאי הבעל ונביאי האשרה הנזכרים אצלינו אשר התחזקו בלבם אלו הדעו׳ עד שעזבו את י׳ וקראו הבעל עננו כל זה לפרסום הדעות ההם והתפשט הסכלות וירבה השגעון בעולם או בזה המין מן הדמיונות ונולדו בהם דיעות והיה מהם מעונן ומנחש ומכשף וחובר חבר ושואל אוב וידעוני ודורש אל המתי׳ וכבר בארנו בחבורנו הגדול משנה תורה שאברהם אבינו ע״ה התחיל לסתור אלו הדעות בטענות וקריא׳ חלושה וכפיוס בני אדם ומשך לבבם לעבדת השם בהטיבו להם עד שבבא אדון הנביאים והשלים הכונה וצוה להרוג הכופרים ההם ומחות זכרם ולשרשם מארץ החיים מזבחותיהם תתצון וגו׳ ומנע מהמשך אחר דרכיהם ואמר ולא תלכו בחקת

תגוי וגו וכבר ידעת שלשון התורה במקומות רבים שהכונה הראשונה מן התורה כולה היתה להסיר עז ומחות וכרה וכל הנתלה בה וגם לזכרה וכל מה שמביא לדבר ממעשי כאוב וידעוני והעברה באש וקוסם ומעונן ומנחש ומכשף וחובר חבר ודורש אל המתים ולהזהיר מהרמות במעשיהם אלו וכל שכן להמשך אחריהם ואמר בתור בפירוש שכל מה שחשבוהו עבודה לאלהיהם והתקרבות אליו הוא הדבר המתועב הנמאס אל השם והוא אמרו כי כל תועבת י׳ אשר שנא עשו לאלהיהם ואתה תמצא זוכרים בכפריהם אשר אני עתיד להודיעך אותם שהם היו מקריבים לשמש אלהיהם הגדול שבעה עטלפים ושבעה עכברים ושבעה שרצים אחרים בקצת העניני׳ ויספיק באילו תועבה לטבעים האנושיים אם כן כל המצות שבאו באזהרה מעבודה זרה וכל הנתלה בה וכל המבי׳ אליה או המיוחס לה הם מבוארות התועלת מפני שהם כולם להציל מן הרעות המטרידות מכל מה שיועי׳ בשני השלמיות בענייני השגעון הם אשר גדלו עליהם אבותינו וזקנינו כמו שנאמר ויאמר יהושע אל כל העם כה אמ׳ ה׳ בעבר הנהר ישבו אבותינו מעולם תרח אבי אברהם אבי נחור ויעבדו אלהים אחרי׳ והם אשר אמרו הנביאי׳ הצדקי׳ בהם ואחרי התוהו אשר לא יועילו הלכו ומה גדלת תועלת כל מצוה שתצילנו מזאת הטעות הגדולה ותשיבנו אל האמונה האמתית והוא שיש לעולם אלוה בורא כל אלו והוא שצריך שיעבד ויאהב ויורא לא הם הנחשב בהם שהם אלוהות ושזה האלוה האמתי לא יצטרך בקרוב אליו ולהגיע אל רצונו לדבר שיש בו טורח כלל רק אהבתו ויראתו לא דבר אחר והם התכלית בעבודה כמו שאני עתיד לבאר ועתה ישר׳ מה י׳ אלהיך שואל מעמך כי אם ליראה את י׳ וגו׳ והנה אשלים זה העניין אחר זה ואשוב אל כוונתי עתה ואומר שהרבה מן התורות התבאר לי ענייני׳ והודיעני סבתם עמדי על אמונת הצאבה ומעשיהם ועבודתם כמ׳ שתשמע כשאבאר עלת המצות ההם אשר יחשב בהן שאין סבה להן ואני אזכור לך ספורים אשר יתבאר לך מהם כל מה שידעתיו אני מאמונת הצאבה ודעותם עד שתדע באמת אמתת מה שאומר אותו בנתינת סבת אלו התורות הספר הגדול בזה ספר העבודה הנבטי׳ העתקת אבן וחשייה ואני עתיד להודיעך בפרק יבא למה שמו הצאבה אמונותיהם כתובות עם עבודת הארמה וזה הספר מלא שגעונות עובדי ע״ז ומה שנפשות ההמון נטות אליו ונקשרות בו ר׳ לומר עשיית הטלסמאות והורדת הרוחנים והבשו׳ והשדים והמזיקים והשוכנים במדברות וגלגל גם כן בספר ההוא שגעונות עצומות ישחקו מהן אנשי השכל חשבו בהן לדקדק ולטעון במופתים המבוארים אשר ידעו בהם כל אנשי העולם שיש אלוה שופט על כל בני העולם כמו שאמר למען תדע כי לי׳ הארץ ואמר כי אני י׳ בקר׳ הארץ יכפר על אדם הראשון שהוא זכר בספרו שבהרו׳ אילן אחד כשילקחו סעיפיו וישליכו הסעיף בארץ יהיה רומש מתנועע כרמישת הנחשים ושיש אילן שרשו כצור׳ אדם ישמע לו קול גדול ויצא ממנו הדבור דבר או דברים ושעשב שתארו כך כשיקח אדם מעליו וישימיהו בבית הצואר שלו יעלם מבני אדם ולא יראו אנה יכנס ומאנ׳ יצא וכשיקטירו ממנו תחת השמים ישמעו בני אדם באויר חסמוך לנו צליל וקולות נראות כל׳ עוד שהעשן ההוא עולה וביוצא באלו

ההבלים תרבה יבואם בענין ספור בנפלאות הצמחים וסגולות עטורת הקרקע עד
שיטען במופתים ויביא לחשוב שהם ישלמו בתחבולות ומהבלי הספר ההוא שאילן
האמלוי מן האשרות ההם אשר היו עושים אותם כמו שהודעתיך וכר טעמר האילן
בגגוה יב אלף שנה ושהיה לו ריב עם היברוח פי הוא מנדרגולא כי רצה לקחת מקום
ושהאיש שהיה מתנבא מכח אלו המאלוי נפסקה ממנו נבואתו זמן ובאשר שמהו
להנבא אחר הזמן ההוא הגיד לו שהיה טרור ברין עם היברוח וצוהו שיכתוב לכל
הדיינים שישפטו ביניהם ויאמרו אי זה מהם הוא הטוב בכשופיהם ויתר פעולה אם
האמלוי או היברוח וההבל ההוא הארוך אשר תבין ממנו כשתעמוד עליו דיעות אנשי
הזמן ההוא וחכמתם מה היו ואלה היו חכימי בבל הרמוז אליהם בימים ההם החשוכי
כי אלו היו אמונותם אשר גדלו עליהם ולולי זה השער אשר התפרסם עתה באמות
מאמונת מציאות השם היו ימותינו באלו הזמנים יותר חשוכים מן הימים ההם אלא
בעניינים אחרים ואשוב אל כונתי ובכפר ההוא כפר על איש מנביאי ע״ו שהיה שמו
תמוז קרא מלך לעבוד השבעה כככים והשנים עשר מזלות והרגו המלך ההוא הרג
משנה חכר שליל מותו התקבצו הצלמים מקצות הארץ אל ההיכל אשר בבבל אשר
לצלם הזהב הגדול אשר הוא צלם השמש והיה הצלם ההוא נתלה בין השמים והארץ
ונפל באמצע ההיכל והצלמים כלם סביבו והתחיל לאנות על התמוז ולהגד מה
שקרהו והצלמים כולם בוכים ומקוננים כל הלילה ובעלות השחר עפו הצלמים ושבו
להיכליהם בכנפות הארץ והיה זה מנהג מתמיד בתחלת
יום מחודש התמוז יקוננו ויבכו על תמוז ויספדו עליו ויאנו בני אדם והתבונן וראה איך
היו דיעות בני אדם בזמנים ההם וענין תמוז זה קדמון מאד בצאבה ומזה הספר תעמד
על רוב שגעון הצאבה ומעשיהם וחגיהם ואמנם הענין ההוא אשר ספרוהו מענין אדם
והנחש ועץ הדעת טוב ורע והרמז ללבוש שלא היה דרך ללובשו והזהר מאד שלא
הטרף דעתך ויעלה בלבבך שמה שאמרוהו היה כלל ענין שאירע לאדם ולא לזולתו
ולא היה ענין נמצא כלל ובמעט התבוננות יתבאר לך שקרותם בכל מה שוכרוהו
בהבל ההוא ויתבאר לך שהוא ענין שברוהו אחר התורה כאשר התפרסמה באומות
ושמעו פשוטו של מעשה בראשית ולקחוהו כלו לפי פשוטו ועשו הענין ההוא כדי
שישמעהו הפתי ויפתה ויחשוב שהעולם קדמון ושהענין ההוא המסופר בתורה כן
אירע כמו שגזרו אעפי שכיוצא בך אין צריך הערה על זה כי כבר עלו בידך מן החכמו
מה שימנע שכלך מהתלות בו שגעונות הכשדיים והכלדיים והצאבה העדומיים מכל
חכמה שהיא חכמה באמת אא שאני הזהרתי מזה לשמר זולתך כי הרבה צוה ההמו
להאמין ההבלים ומן הספרים ההם ספר האכטמטוס המיוחס לארסטו
וחלילה לו מעשותו וחס ובן כפר הטלסמאות אשר מהם ספר טמטם וספר השרב
וכפר מעלות הגלגל והצורות העולות בכל מעלה מהם וספר מיוחס גכ לארסטוטולו
בטלסמאות וכפר מיוחס להרמס וכפר יצחק הצאבי בטען בעבור דת הצאבה וספרו
הגדול בנימוסי הצאבה ופרטי דתם וחגיהם וקרבניהם ותפילותיהם וזולתו מענייני
אמונתם אלו כלם אשר זכרתי לך הם ספרי ע״ז אשר נעתקו ללשון הערבי ואין

ספק שהם חלק קטן מאד ממה שלא נעתק ולא נמצא ג׳ כן אך אבד ברוב השנים ואו
אשר הם נמצאים אצלנו היום יכללו רוב דעות הצאבה ומעשיהם המפורסם קצתם
היום בעולם ר׳ לומר בניין ההיכלות ועשות הצורות מן המתכות והאבנים בהן ובניין
המזבחות והקריב עליהם זבחים או מיני מאכל ולחוג חגים ולהתקבץ לתפילות ולמינ׳
עבודות ההיכלות ההם ויטימו בהם מקומות מכובדים מאד יקראו אותם היכל הצורו׳
השכליות ולעשות הצורות על ההרים הרמים וגו׳ ולהגדיל האשרות ההם ולהקים
המצבות וזולתם ממה שתעמד עליו מאלו הספרים אשר עוררתיך עליהם וידיעת
הדעות ההם והמעשים ההם הוא שער גדול מאד בנתינת עלת המצות כי תורתנו
כלה שרש׳ וקטבה אשר עליו תסוב הוא למחות הדעות ההם מן הלבבות ווכרם
מן המציאות ולמחותם מן הלבבות אמר פן יפתה לבבכם וגו׳ אשר לבבו פונה היום
וגו׳ ולמחותם מן המציאות אמר כי את מזבחותם תתוצון ואשריהם תשרפון באש
ואבדתם את שמם וגו׳ ונכפלו שני הענינים האלה במקומות רבים והוא היה תכונה
הראשונה הכוללת לכל התורה כלה כמו שהודיעו אותנו ז״ל בפירושם המקובל לאמרו
ית׳ את כל אשר צוה י׳ אליכם ביד משה אמרו הא למדת שכל המודה בע״ז ככופר בכל
התורה כלה וכל הכופר בע״ז כמודה בכל התורה כולה והבן זה

פרק ל

כשתשתכל בידיעות ההם הקדומות העלולות יתבאר לך שהענין המפורסם
היה אצל בני אדם כלם שבעבדת הככבים תתישב הארמה וישמנו הארצות והיו
חכמיהם ופרושיהם ויראי החטא מהם מוכיחים בני אדם ומוריעים אותם שעבודת
הארמה אשר בה עמידת מציאות הארם אמנם תשלם ותבא ברצון בני ארם כשיעבדו
השמש והככבים וכשירגיזו אותם במריהם יחרבו הערים ויחרבו אמרו בספרים ההם
שלהם שמארים קצת על המרכבות ועל הבתות ומפני זה נעדרו המים והאילנית
וישבנו בהם המזיקים והם מגדילים עובדי הארמה והאכרי׳ מאד מפני שהם מתעסקי׳
ביישוב העולם אשר הוא מרצון הככבים והוא חפצם ועלת הגדיל עובדי עבודה וזרה
לבקר אמנם הוא מפני תועלתם בעבודת הארמה עד שאמרו שאין מותר לשחטם
מפני שקבצו הכח וטוב ההמשר יאחר רצון בני הארם בעבדת
הארמה אמנם עשו זה ונכנעו לארם עם כחם לרצון האלוה בעבודתם בעבודת הארמ׳
וכאשר התפרסמו אלו הדעות מאד חברו עבודות ע״ז בעבודת הארמה להיות עבודת
הארמה ענין הכרחי בעמידת הארם ורוב בעלי חיים והיו כומרי ע״ז ההם דורשים
לבני ארם בעת התקבצם בהיכלות והיו מישבים בדעתם שבאלו העבודות ירד המטר
ועץ השדה יתן פריו ותשמן הארץ ותתישב השתכל מה שאמרוהו בספר עבדת
הנבטייה כשדברו בו על הכרם תמצא זה הלשון מדברי הצאבת אמרו החכמים
הקדמונים כלם והנביאים צוו גב׳ וחיבו שינגנו באלו הכלים במועדים לפני הצלמים
ואמרו הם הצודקים שהאלוהות ייטב להם זה ושהם יגמלו עושיו גמול טוב והרבו
בה המעשה מיעודי הטוב מאד ומין היעוד הטוב עליו הארכת הימים ויסיר המחלה
ושמור מן המומים הגדולים ונתינת הארץ יבולה ועץ השדה פריו לשובע עד הנה

לשון דברי הצאבה וכאשר התפרסמו אלו העניינים עד שנחשבו אמת ורצה השם יתעלה לרוב רחמיו עלינו למחות זה הטעות מדעתנו ולהסי׳ העמל מגופותינו בבטל המעשים ההם המטריחי׳ אשר אין בם מועיל ונתן לנו תורתו על יד משה רבי׳ עליו ה׳ הגיד לנו משמו ית׳ שאם יעבדו אלו הככבים והגופות תהיה עבודתם סבה להפסיק המטר ותשם הארץ ולא תצמיח דבר ופרי העץ יבול ויבאו המקרים הרעים לעתים והמומים לגופות ויקצרו הימים ואלו הם ענייני דברי הברית אשר כרת י׳ ואתה תמ׳צ׳ זה העניין נכפל בכל התורה ר״ל שיתחייב מעבדת הככבים הפסק המטר וחרבן האר׳ והפסד העתים וחליי הגוף וקוצר הימים ויתחייב מהנחת עבודתם ולשוב לעבדת הש׳ ירידת המטר ודשנות הארץ והתקון העתים ובריאות הגוף וארך הימים הפך מה שהיו דורשי׳ אותו עובדי ע״ז לבני אדם עד שיעבדום כי עקר התורה להסיר הדעת ההוא ולמחות זכרו כמו שבארנו

פרק לא

מבני אדם אנשים שיכבד עליהם נתינת סבה למצוה מן המצות והטו׳ אצלם שלא יושכל למצוה ולאזהרה עניין כלל ואשר יביאם אל זה הוא חלי שימצאוהו בנפשם לא יוכלו להגות בו ולא ידעו לומר אותו והוא שהם יחשבו שאם יהיו אלו התורות מועילות בזה המציאות ומפני כך נצטוינו בהם יהיו כאלו באו ממחשבות והשתכלות בעל שכל אמנם כאשר יהיה דבר שלא יושכל לו עניין כלל ולא יביא לתועלת יהיה בלא ספק מאת השם כי לא יביא מחשבת אדם לדבר מזה כאלו אלו חלושי הדעת היה האדם אצלם יותר שלם מעושהו כי האדם הוא אשר יאמר ויעשה מה שמביא לתכלית אחת והשם לא יעשה כן אבל יצונו לעשות מה שלא יועילנו עשותו ויזהירנו מעשות מה שלא יזיקנו עשותו חלילה לו חלילה אבל העניין בהפך זה והכונה כלה להועילנו כמו שביארנו מאמרו לטוב לנו כל הימים לחיותנו כהיום הזה ואמר אשר ישמעון את כל החקים האלה ואמרו רק עם חכם ונבון הגוי הגדול הזה כבר באר שאפי׳ החוקים כלם יורו אל כל הגוים שהם בחכמה ובתבונה ואם יהיה עניין שלא יודע לו סבה ולא יביא תועלת ולא ידחה נזק למה יאמר במאמינו או בעושהו שהוא חכם ונבון וגדול המעלה ויפלאו מזה האמות אבל העניין כמו שזכרנו בלא ספק והוא שכל מצוה מאילו התר״יג מצות היא אם לנתינת דעת אמתי או להסיר דעת רע או לנתינת סדר ישר או להסיר עול או להתלמד במדות טובות או להזהיר ממדות רעות הכל נתלה בשלשה דברים בדעות ובמדות ובמעשה ההנה׳ המדינייים ואשר חייב שלא נמנה המאמרי׳ כי המאמרי׳ אשר זרזה התורה לאומרם או הזהיר מהם מהם מה שהוא מכלל המעשי׳ המדיניי׳ ומהם ללמד דעת אמתי ומהן ללמד מדות ומפני זה הספי׳ לנו אלו השלש ענייני׳ בנתינ׳ סבה בכל מצוה מן המצות

פרק לב

כשתתבונן בפעולות האלהיות ר׳ לומר הפעולות הטבעיות יתבאר לך מהם ערמת השם וחכמתו בבריאת בעלי׳ חיים והדרגת תנועות האברים ושכונתם קצתם לקצתם וכן יתבאר לך חכמתו ותחבולתו בהדרגת ענייני כלל תאיש

ענין אחר עניין והמשל בהדרגת תנועותיו ושכונת האברים המוח מה שלפניו רך
מאד ואשר מאחריו קשה מעט וחוט השדרה יותר קשה ממנו וכל מי שיתפש יתקשה
והעצבים הם כלי החוש והתנועה והיה העצבים אשר הצטרך אליהם בהשגת החושי׳
לבד או בתנועה קטנה שאין בה רק טורח מעט כתנועת העפעפים ו׳ לחי נולדו מן
המוח והעצבים אשר הוצרך אליהם לתנועת האברים יצאו מחוט השדרה וכאשר אי
אפשר לעצבים מפני רבותם ואפלו היוצאים מחוט השדרה להגיע הפרקי׳ עשה השם
יתעלה תחבולה שיצאו בעצב חוטים ונמלאו החוטים ההם בשר ושב עורק אחר כן
יצא העורק מקצה העצב זכבר החל להתקשות ולהתערב עמו מן החבל חתיכות קשו
וישוב מיתר וידבק המיתר באבר ויחובר בו ואז יוכל העצב להגיע האבר על ואת
ההדרגה אמנם זכרתי לך זה המשל האחד להיותו הנגלה שבפליאות אשר התבארו
בספר תועלות האברים אשר הם כלם בבוארות גלויות למי שהשתכל בהם בשכל
זך וכן הערים השם ועשה תחבולה בכל איש מאישי בעלי חיים היונקים להיותו
כשיולד בתכלית הרכות ולא יוכל להזון במזון יבש והוכנו לו השדים להוליד החלב
מפני שיזון במזון לח קרוב ממזג איבריו עד שיתנגבו ויתקשו אבריו ראשון ראשון
בהדרג׳ וכמו זאת ההנהג׳ בעצמה מן המנהיג ההוא יתעלה באו דברים רבים בתורתי׳
והוא שאי אפשר לצאת מן ההפך אל ההפך פתאום ולזה אי אפשר לפי טבע האדם
שיניח כל מה שהרגיל בו פתאום וכאשר שלח השם משה רבי׳ ע׳ השלום לתתנו
ממלכת כהנים וגוי קדוש בידיעתו יתע׳ כמו שאמר ובאר אתה הראית לדעת וגו׳ וידע׳
היום והשבות אל לבבך ולהנתן לעבדתו כמו שאמר ולעבדו בכל לבבכם ואמ׳ ועבדת׳
את י׳ אהיכם ואמר ואתו תעבודו והיה המנהג המפורסם בעולם כלו שהיו או רגילין
בו והעבודה הכוללת אשר גדלו עליה להקרי׳ מיני בעלי חיים בהיכלות ההם אשר הי׳
מעמידים בהם הצלמים ולהשתחות להם ולקטר לפניהם והעובדים הפרושים היו או
האנשי׳ הנתונים לעבדת ההיכלות ההם העשוי׳ לשמש ולירח ולככבים כמו שבארנו
לא גזרה חכמתו והחבולתו המבוארת בכל בריאותיו
שיצונו להניח מיני העבודות ההם כולם ולבטלם כי אז היה מה שלא יעלה בלב
לקבלו כפי טבע האדם שהוא נוטה תמיד למורגל והיה דומה או כאלו יבא נביא
בזמננו זה שיקרא לעבודת השם ויאמר השם צוה אתכם שלא התפללו אליו ולא
תצומו ולא תבקשו תשועתו בעת צרה אבל תהיה עבדתכם מחשבה מבלתי מעשה
ומפני זה השאיר השם מיני העבודות ההם והעתיקם מהיותם לנבראים ולעניינים
דמיוניים שאין אמתות להם לשמו יתעלה וצונו לעשותן לו יתעלה וצונו לבנות היכל
לו ועשו לי מקדש ושיהיה המזבח לשמו מזבח אדמה תעשה לי ושיהיה הקרבן לו
אדם כי יקריב מכם קרבן לי׳ ושישתחוו לו ושיקטירו לפניו והזהיר מעשות דבר מאלו
העניינים והמעשים לזולתו זובח לאלהים יחרם וג׳ כי לא תשתחוה לאל אחר והפרי׳
כהנים לעבדת המקדש ואמ׳ וכהנו לי׳ וחייב שייוחד להם מתנות על כל פני׳ שיספיקו
להם מפני שהם עסוקים בבית ובקרבנותיו והם מתנות הלוי׳ וכהנים והגיע התחבולה
בזאת הערמה האלהית שנמחה זכר ע׳ז והתקיימה הפנה הגדולה האמתית באמתנו

והוא מציאות השם ואחדותו ולא יברחו הנפשות ולא ישתוממו כבטל העבודות אשר הורגלו ולא נדעו עבודות וזולתם ואני יודע שנפשך תברח מזה הענין כהברח בתחלת מחשבה ויכבד עליך ותשאלני בלבך ותאמר לי איך יבאו מצוות ופעולות עצומות מבוארות מאד והושם להם ומנים והם כלם בלתי מכוונים לעצמם אבל הם מפני דבר אחר כאלו הם תחבולה שעשה השם לנו להגיע אל כונתו הראשונה ואי זה מונע היה אצלו לצוות לנו כוונתו הראשונה ויתן בנו יכלת לקבלה ולא היה צריך לאלו אשר חשבת שהם על צד הכוונה השנייה שמע תשובתי אשר תסיר מלבך זה החלי ויגלה לך אמתת מה שעוררתיך עליו והוא שכבר בא התורה כמו זה הענין בשוה והוא אמרו ולא נחם אלהים דרך ארץ פלשתים וגו׳ ויסב אלהים את העם דרך המדבר ים סוף וגו׳ וכמו שהסב השם אותם מן הדרך הישרה אשר היתה מכוונת תחלה מפני יראת מה שלא היו יכולים לסבלו לפי הטבע אל דרך אחרת עד שתגיע הכונה הראשונה כן צוה בזאת המצוה אשר זכרנו מפני יראת מה שאין יכלת לנפש לקבלו לפי הטבע עד שיגיע הכונה הראשונה והיא השגתו יתעלה והנחת ע״ז כי כמו שאי בטבע האדם שיגדל על מלאכת עבדות בחמר ובלבנים והדומה להם ואחר כן ירחץ ידיו לשעתו מלכלוכם וילחם עם ילידי הענק פתאם כן אין בטבעו שיגדל על מינים רבים מן העבודות ומעשים מורגלים שכבר נטו אליהם הנפשות עד ששבו כמושכל ראשון ויניחם כלם פתאום וכמו שיהיה מחכמת השם להסב אותם במדבר עד שילמדו גבורה כמו שנודע שההליכה במדבר ומיעוט הנאות הגוף מרחיצה וכיוצא בה יולידו הגבור והפכם יולידו רוך לבב ונולדו ג״כ אנשים שלא הרגילו בשפלות ובעברות וכל זה היה במצות אלהיות על יד משה רבי׳ על פי י׳ יחנו ועל פי י׳ יסעו את משמרת י׳ שמרו על פי י׳ ביד משה כן בא זה החלק מן התורה בתחבולה אלהית עד שישארו עם מין המעשה המורגל כדי שתעלה בידם האמונה אשר היא הכונת הראשונה ושאלתך אי זה מונע היה לשם מצותינו כוונתו הראשונה ויתן לנו יכולת לקבלה תחייב זאת השאלה השנית ויאמר לך ואי זה מונע היה לשם שינחם דרך ארץ פלשתים ויתן להם יכולת להלחם ולא היה צריך לזה הסבוב בעמוד ענן יומם ועמוד האש לילה וכן התחייב שאלה שלישית על סבת היעדים הטובים אשר יעד על שמירת המצוות והיעדים הרעים אשר יעד על העברות ויאמר אחר שכונת השם הראשונה ורצונו היה שנאמין ואת התורה ונעשה בכל הכתוב בה למה לא נתן לנו יכולת לקבלה ולעשותה תמיד ולא היה עושה לנו תחבולה להטיב לנו אם נעבדהו ולהנקם ממנו אם נמרהו ולעשות הטובות ההם כלם והנקמות ההם כלם כי זאת ג״כ תחבולה שעשה השם לנו עד שיגיע ממנו אל כונתו הראשונה ואי זה מונע היה אצלו לתת רצון מעשה העבדה אשר רצה ורחוק העברות אשר מאסם טבע מוטבע בנו והתשובה על אלו השאלות השלש וכל מה שהוא ממינם תשובה אחת כוללת והיא שהאותות כלם אעפ״י שהם שנוי טבע ישנה השם איש אחד מאישי הנמצאות אך טבע בני אדם לא ישנהו השם כלל על צד המופת ומפני זה השרש הגדול אמרו מי יתן והיה לבבם זה וגו׳ ומפני זה באר המצוה והאזהרה והגמול והעונש וכבר בארנו ואת הפנה במופתי.

במקומות רבים מחבורינו ולא אמרתי זה מפני שאני מאמין ששנוי טבע אחד מבני
ארם קשה על השם יתעלה אך הוא אפשר ונופל תחת היכולת   אלא שהוא לא רצה
כלל לעשות זה ולא ירצהו לעולם כפי הפנות התוריות ואלו היה מרצנו לשנות טבע
כל איש מבני ארם למה שירצהו יתעלה מן האיש ההוא היה בטל שליחות הנביאים
ונתינת התורה כלה ואשוב אל כונתי ואומר כי כאשר היה זה המין מן העבורה   ר״ל
הקרבנות על צר הכונה השנית והצעקה והתפלה וכיוצא בהן ממעשה העבודות יותר
קרובות אל הכונה הראשונה והכרחיות בהגיע אליו שם בין שני המינים הפרש גדול
והוא שזה המין מן העבורה ר׳ לומר הקרבת הקרבנות אעפי׳ שהם לשמו יתעלה לא
חוייב עלינו כמו שהיה בתחלה ר׳ לומר שנקריב בכל מקום ובכל זמן ולא שנעשה
היכל באשר יזדמן ושיקריב מי שיזדמן החפץ ימלא את ידו אבל נאסר כל זה עלינו
והושם בית אחת אל המקום אשר יבחר י׳ ואין מקריבין בזולתו אמר השמר לך   פן
תעלה עולותיך בכל מקום אשר תראה   ולא יהיה בהן אלא זרע המיוחד כל זה
הענין למעט זה המין מן העבודות שלא יהי׳ ממנו אלא מה שלא גזר חכמתו להניחו
לגמרי אבל התפלה והתחנה היא מותרת בכל מקום וכל מי שיזדמן   וכן הציצית
והמזוזה והתפילין וזולתן מן העבודות הרומזות להן ובעבור זה הענין אשר גליתי לך
נמצא הרבה בספרי הנביאים שמוכיחים בני ארם על רוב השתדלותם והתחזק להבי
הקרבנות ובארו להן שאינן מכוונין לעצמן   כוונת צריכה מאד   ושהשם אינו צריך
אליהם אמר שמואל החפץ לשם בעלות וזבחים כשמע בקו׳ י׳ ואמר ישעיה למה לי
רוב זבחכם יאמר י׳ ואמר ירמיה כי לא דברתי את אבותיכם ולא צויתים ביום הוציאי
אותם מארץ מצרים על דברי עולה וזבח כי אם את הדבר הזה צויתי אותם   לאמר
שמעו בקולי והייתי לכם לאלהים ואתם תהיו לי לעם וכבר הקשה זה המאמר בעיני
כל מי שראיתי דבריו או שמעתים   ואמר איך יאמר
ירמיה על השם שלא צונו בדברי   עולה וזבח ורוב המצות אמנם באו   בזה וכונת זה
המאמר הוא מה שבארתי לך וזה שהוא אמר שהכונה הראשונה אמנם היא
שתשיגוני ולא תעבדו זולתי והייתי לכם לאלהים ואתם תהיו לי לעם וזאת המצוה
בהקרבה   וכוון אל הבית אמנם היתה בעבור שתעלה בידנו ואת הפנה ובעבודה
העתקתי אלו העבודות לשמי עד שימחה שם ע״ז ותתקיים פנת יחודי   ובאתם אתם
ובטלתם התכלית ההיא והחזקתם במה שנעשה בעבורה   והוא שאתם ספקתם
במציאותי כחשו בי׳ ויאמרו לא הוא ועבדתם עבודה זרה וקטרתם לבעל והלוך אחרי
אלהים אחרים ובאתם אל הבית וגו׳ ונשארתם מכונים אל היכל י׳ ומקריבים הקרבנות
אשר לא היו מכונים כונה ראשונה ולי בפירוש זה הפסוק   פנים אחרים והוא מביא
לזה הענין בעצמו אשר זכרנוהו והוא שכבר התבאר בכתוב ובקבלה   יחד שתחלת
מצוה שנצטוינו בה לא היו בה דברי עולה וזבח כלל ואין צריך שתטריד   כלל שבלך
בפסח מצרים כי הוא היתה לסבה מבוארת גלויה כמו שאני עתיד לבא ועוד שהמצו׳
היתה בארץ מצרים והמצוה הרמוז אליה בזה הפסוק הוא מה שנצטוינו בו אחר יציא׳
מצרים ולזה התנה בזה הפסוק ואמר ביום הוציאי אותם מארץ מצרים כי תחלת צווי

שבא אחר יציאת מצרים הוא מה שנצטוינו בו במרה והוא אמרו לנו שם אם שמוע תשמע בקול י׳ אהיך וגו׳ שם שם לו חק ומשפט וגו׳ ובאה הקבלה האמתית שבת ודיני במרה אפקיד והחק הרמוז אליו הוא שבת והמשפט הוא הדינין והוא הסרת העול וזאת היא הכונה הראשונה כמו שבארנו ד״ל אמונות הדעות האמתיות והוא חדוש העולם ובבר ידעת שעקר מצות שבת אמנם היא לחזק זאת הפנה ולקיימה כמו שבארנו בזה המאמר והכונה עוד עם אמתת הדעות להסיר העול מבני אדם הנה כבר התבאר לך שהמצוה הראשונה לא היו בה דברי עלה וזבח אחר שהם על צד הכונה השנית כמו שזכרנו וזה העניין בעצמו אשר אמרו ירמיהו הוא אשר נאמר בתהלים על צד ההוכחה לאמה סכלה בסכלה הכונה הראשונה ולא היתה מבדלת בינה ובין הכונה השנית אמר שמעה עמי ואדברה ישרא׳ ואעידה באאא לא על זבחי׳ אוכיחך ועולותי׳ נגדי תמיד אם אקח מביתך פר ממכלאי׳ עתודים ובכל מקום שנכפל זה העניין זאת היא הכונה בו והבינהו מאד והסתכל בו

פרק לג

בכלל כוונת התורה השלמה גב׳ להרחיק התאוות ולבוז בהם ולמעט בכל יכולת שלא ימזן מהם אלא ההכרחי וכבר ידעת שרוב תאות ההמון ושלוחם אמנם הוא בהרבות במאכל ובמשתה ובמשגל וזהו המבטל לשלמות האדם האחרון המזיק לו ג׳ כן בשלמותו הראשון המפסיד לרוב ענייני אנשי המדינה והנהגת הבית כי בהמשך אחר התאוה לבד כמו שיעשו הסכלים יבטלו התשוקות העיוניות ויפסד הגוף ויאבד האדם קודם זמנו הטבעי וירבו האנחות והדאגות ותתרבה הקנא והשנא׳ והמלחמות לקחת מה שביד זולתו והמביא לכל זה היות הסכל משים ההנאה לבד התכלי׳ מכוונת לעצמה ולזה עשה י׳ יתע׳ תחבולה בתתו לנו מצות שיבטלו זה התכלי׳ וירחיקו׳ מחשוב בה בכל צד ומנע מכל מה שמביא לרוב תאוה ולהנאה לבד וזה כונ׳ גדולה מכונות זאת התורה הלא תשתכל דברי התורה איך שצותה להרוג מי שנראה מעניינו שהוא מרבה בבקשת הנאת המאכל והמשתה והוא בן סורר ומורה והוא אמרו זולל וסובא וצוה לרגום אותו באבנים ולמהר לבערו מן העולם קודם שיגדל ענינו וימית רבים ויפסיד ענייני אנשים טובים ברוב תאותו וכן מכלל כונות התורה הרכות ושיהיה אדם נשמע לחבריו ושלא יהיה קשה בלתי נשמע לחבריו אך יהיה עושה רצון חבריו ועונה אותם ונשמע אליהם לחפצם ושב אל רצונם כבר ידעת מצותו ית׳ ומלת׳ את ערלת לבבכם וערפכם לא תקשו עוד הסכת ושמ׳ ישר׳ אם תאבו ושמעתם ונאמר במי שנשמע לקבל מה שצריך לקבלו ושמענו ועשינו ונאמר כו על צד המשל משכני אחריך נרוצה וכן מכוונת התורה הטהרה והקדושה כלומר הרחקת המשגל ולהשמר ממנו ולמעטו בכל אשר יוכל כמו שאני עתיד לבאר שכשצוה הש׳ ית׳ לקדש האומה לקבל התורה ואמר וקדשתם היום ומחר ואמר אל תגשו אל אשה הנה באר שהקדושה היא הרחקת המשגל כמו שבאר ג׳ כן שהנחת שתיית היין קדושה באמרו בנזיר קדוש יהיה ולשון ספרא והתקדשתם והייתם קדושים זו קדושת מצות וכמו שקראה התורה עשיית אלו המצות קדושה וטהרת כן

קראה העברת אלו המצות ועשיית הדברים המגנים טומאה כמו שאבאר אמנם נקוי הבגדים ורחיצת הגוף וניקוי הזיעה והלכלוכים הוא ג׳ כן מכוונות ואת התורה אך אחר טהרת המעשים וטהרת הלב מן הרעות הטמאות והמרות המגונות אמנם שיספיק לאדם נקוי הנראה ברחיצה וטהרת הבגדים לבד עם רוב התאוה בתענוגים והשלוה במאכלים ובמשגל הוא בתכלית הגנות אמר ישעיה בזה המתקדשים והמטהרים אל הגנות אחר אחד בתוך אוכלי בשר החזיר וגו׳. אמר שהם יטהרו ויתקדשו במקומות המגולים והמפורסמים ואחר כן יתיחדו בחדרים ותוך בתיהם במרים וחטאתם בהשתלחם לאכול האסורים החזיר והשקץ והעכבר ושמא הוא רומז באמרו אחר אחת בתוך להתיחד במשגל האסור והעולה מן המאמ׳ שנגליהם מנוקי׳ אבל תוכם הם עם תאותם והנאת גופם ואין זה כונת התורה אבל הכונה הראשונה למעט התאוה ולנקות הנגלה אחר נקוי הנסתר וכבר העיר שלמה על מי שיכון אל רחיצת הגוף וטהרת הבגדים והמעשים מלוכלכים והמדות רעות אמר שלמה דור טהור בעיניו ומצואתו לא רוחץ דור מה רמו וגו׳ וכשתשתכל ג׳ כן באלו הכונות אשר זכרנו בזה הפרק יתבארו לך סבות מצות רבות היו סבותיהם נסכלות קודם ידיעת אלו הכוונות כמו שאבאר אחר זה

פרק לד

מה שצריך שתדעהו ג׳ כן שהתורה לא תביט לדבר הזר ולא ההיה התור׳ כפי הענין המועט אבל כל מה שירצה ללמדו מדעת או מדה או מעשה מועיל אמנ׳ יכוון בו הענינים שהם על הרוב ולא יביטו לעניין הנמצ׳ מעט ולא להזק שיבא לאחד מבני אדם מבני השעור ההוא וההנהגה ההיא התורייה כי התורה היא ענין אלהי ועלי׳ לבחון העניינים הטבעיים אשר התועלות ההם הכוללות הנמצאות בהם יש בכללם ויתחייב מהם נזקים פרטים כמו שהתבאר מדברינו ודברי זולתינו ולפי זאת הבחינה ג׳ כן אין לתמוה מהיות כונת התורה לא תשלם בכל איש ואיש אבל יתחייב בהכרח מציאות אנשים לא תשלימם ההנהגה ההיא התורייה כי הצורות הטבעיות המניות לא יתנו כל מה שראוי בכל איש ואיש כי הכל מא אחד יתעלה ופעלה אחת וכולם נתנו מרועה אחד ותלות זה נמנע וכבר בארנו של׳ נמנע טבע קיים לא ישתנה לעולם ולפי זאת הבחינה ג׳ כן אי אפשר שיהיו התורות נתונות לפי ענייני האנשים והזמנים המתחלפים כרפות הרפואה אשר רפואת כל איש מיוחדת לפי מזג הנמצא בשעתו אבל צריך שתהיה ההנהגה התורייה מוחלטת כוללת לכל ואעפי׳ שהיא ראוי׳ לקצת אנשים ולאחרים אינ׳ ראויה כי אלו היה לפי האנשים היה נופל ההפסד בכל ונתת דבריך לשיעורים ומפני זה אין ראוי שיקשרו העניינים המכוונים כונה ראשונ׳ מן התורה לא בזמן ולא במקום אבל יהיו החקים והמשפטים מוחלטים סתם וכוללי׳ כמו שאמר יתעלה הקהל חקה אחת לכם ואמנם יכוון בהם התקנות הכוללות על הרוב כמו שבארנו ואחר הקדמי׳ אלו ההקדמות אתחיל לבאר מה שכונתי לבארו

פרק לה

ראיתי לחלוק המצות כלם לפי זאת הכוונה אל יד כללים הכלל

הראשון כולל המצות אשר הם דעות שרשיות והם אשר ספרנום בהלכות יסודי
התורה ומן הכלל הזה עור התשובה והתעניות כמו שאבאר ולא יאמר בנתינת הדיעו
האמתיות והמועילות באמונת התורה מה תועלתם כמו שביארנו הכלל השני
כולל המצות הנתלות באסור עו והם אשר מנינו אותם בהלכות עבודה זרה
זרע שכלאי בגדים וערלה וכלאי הכרם הם ג כן מזה הכלל כמו שיתבאר וסבת זה
הכלל ג כן ידועה מפני שהיא לאמת הדעות האמתיות ולהשאירם לנצח בהמון
הכלל השלישי כולל המצות התלויות בתקון המדות והם אשר ספרנום בהלכות
דעות וידוע שבטוב המדות תשלם חברת בני אדם וקבוציהם אשר הוא הכרחי לסדור
בני אדם הכלל הרביעי כולל המצוות התלויות בצדקות ובהלואות ובמתנות ומה
שנמשך עמהם בערכין וחרמין ודיני המלוה והעבדים וכל המצות אשר מנינו
בספר זרעים מלבד הכלאים והערלה וסבת אלו כולם מבוארת כי תועלתם חוזרת על
הכל חלילה כי העשיר היום הוא או זרעו יהיה עני למחר והעני היום הוא או בנו יהיה
עשיר למחר הכלל החמשי כולל המצות התלויות במניעת העול והחמס והם
אשר כלל אותם ספרי נזיקין מחבורינו ותועלת זה הכלל מבוארת הכלל
הששי כולל המצות התלויות בדיני ממונות כדין גנב וגזלן ודין עדים זוממין ורוב
מה שספרנום בספר שופטים ותועלת כל אלו מבוארת שאם לא יענש החוטא
והחומס לא יסתלק נזק בשום פנים ולא יסתלק חושב להרע ולא כשטות החושבים
שהנחת דיני התשלומין הוא חמלה על בני אדם אבל הוא אכזריות גמורה והפסד
סדר המדינה אבל החמלה הוא מה שצוה בו השם ית שופטים ושוטרים תתן לך בכל
שעריך הכלל השביעי כולל דיני ממון התלויים בעסק בני אדם קצתם עם קצתם
בהלואה והשכירות והפקדונות והמקח והממכר וכיוצא באלו והירושות מזה הכת
והם המצות אשר ספרנום בספר קניין ומשפטי ותועלת זה הכלל מבוארת כי זה
השתתפות בממון הכרחי לבני אדם בכל מדינה ואי אפשר בלא נתינת דרכי יושר
באלו העסקים ולשערם שיעור מועיל הכלל השמיני הוא כולל מצות הימי הידועי
כלומר שבתות וימים טובים והם אשר ספרנום בספר זמנים והתורה בארה עלת
כל יום מהם וזכרה סבתו ושהוא להגיע אל דעת אמתי או למנוחת גוף או לשניהם
יחד כמו שאני עתיד לבאר הכלל התשיעי כולל שאר העבודות הכוללות המעשיו
בתפילה וקש ושאר מה שספרנום בספר אהבה מלבד המילה ותועלת זה הכלל
היא מבוארת שהוא כלו מעשים שמחזיקים דעות באהבת השם יתעלה ומה שצריך
שיאמן בו ושייוחס אליו הכלל העשירי כולל המצות התלויות במקדש וכליו
ומשרתיו והם המצות אשר ספרנום בספר עבודה וכבר קדם לנו זכרון תועלת זה
הכלל הכלל העשתי עשר כולל המצות התלויות בקרבנות והוא רוב המצות אשר
ספרנום בספר עבודה וספר קרבנות וכב קדם לנו זכרון תועלת המצות בקרבנות
בכלל ואיך היה ההכרחי בזמן ההוא הכלל השנים עשר כולל המצות התלויות
בטומאות ובטהרו והכונה בכולם בכלל להתרחק מהכנס למקדש כדי שיהיה לו
בנפש גדולה ויהיו יראים ופוחדים ממנו כמו שאני עתיד לבאר הכלל השלשה

עשר כולל המצות התלויות באסור מאכלים ומה שנתלה בהם והם המצות אשר זכרנום בהלכות מאכלות אסורות ונדרים ונזירות בזה הכלל והכונה בכל זה לפסוק רוב התאוה והשלוח בבקשת הערב ולשום תאות המאכל ומשתה תכלי׳ כמו שבארנו בפתיחת אבות מפירוש המשנה הכלל הארבע׳ עשר כולל המצות הנתלות באסור קצת הביאות והם אשר ספרנום בספר נשים ובהלכות איסורי ביאה וכלאי בהמה מזה הכלל והכונה באלו ג״כ למעט המשגל ולמעט מותר תאות הביאה ככל אשר יוכל ולא יעשה תכלית כמעשה הסכלים כמו שבארנו בפירוש׳ מסכת אבות והמילה ג״כ בזה הכלל וכבר נודע שהמצות כולם יחלקו שני חלקים מצות שבין אדם למקום ומצות שבין אד״ם לחברו ואשר בין אדם לחברו מאלו הכללים אשר חלקנום וספרנום הם הכלל החמשי והששי והשביעי וקצת השלישי ושאר הכללים הם בין אד׳ למקום והוא שכל מצוה בין שתהיה עשה או לא תעשה ויהיה הכונה בה ללמד מדה טובה אי דעת או תקון מעשים שהם מיוחדים לאדם עצמו וישלימוהו הן יקראו אותם שבין אדם למקום ואעפי׳ שעל דרך האמת יביאו לעניינים שבין אדם לחברו אך אחר אמצעות דברים רבים ובבחינות כוללות ואינם באים לנזק אחרים מהחלה והבן זה ואחר שהגדתי מצות אלו הכללים אשוב למצות כל כלל מהם מצוה מצוה ממה שיחשב שאין תועלת בה או שהי׳ דין שלא יושכל כלל ואבאר עלתה ומקום תועלתה מלבד המעט אשר לא השגתי הכונה בהם עד היום

פרק לו

המצות אשר כלל אותם הכלל הראשון והם הדעות אשר ספרנום בהלכות יסודי התורה סבת כלם מבוארת השתכל בהם אחת אחת תמצא אמתת הדעת ההוא ושהוא ענין מופתי וכן כל מה שבא מן הזרוז והאזהרה ללמוד וללמד מבואר התועלת כי אם לא תהיה שם חכמה לא יהיה שם מעשה טוב ולא דעת אמתי וכבוד חכמי התורה ג״כ מבואר התועלת שאם לא יהיו גדולים בעיני בני אדם ומכובדים לא ישמעו אל דבריהם במה שיישירו אליו מן הדעות והמעשי׳ ובכלל ואת המצוה ג״כ להתנהג בבשת ובענוה ר״ל אמרו מפני שיבה תקום ומזה הכלל ג״כ המצ׳ אשר צונו להשבע בשמו והזהירנו מהשבע לשקר או לשוא כל זה מבואר העלה שזה כבוד השם ית׳ אלה הם מעשים מביאים להאמין גדולתו וכן המצוה אשר צונו לצעוק אליו בעת צרה ר״ל והריעותם בחצצרות וג׳ היא מזה הכלל מפני שהוא פעלה שיתחזק בה הדעת האמתי׳ והוא שהשם יתעלה משיג ענייניני ובידו לתקנם אם נעבדהו ולהפסידם אם נמרהו לא שנאמין שהוא מקרה ודבר שאירע וזהו ענין אמרו אם תלכו עמי קרי ר״ל שאני כשאביא לכם אלו הצרות לענוש אתכם אם תחשבו בהם כיהם מקרה אוסיף לכם מן המקרה ההוא כפי מחשבתכם יותר חזק ויותר קשה והוא ענין אמרו והלכתם עמי בקרי והלכתי אף אני עמכם בחמת קרי כי האמינם שהוא במקרה ממה שמחייב התמדתם על דעותם הרעות ועל מעשה העול ולא ישובו מה׳ כמו שאמר הכית אותם ולא חלו וכן צונו להתפלל אליו ולהתחנן לו ולצעוק לפניו בע׳ צרה ומבואר הוא שהתשוב׳ ג״כ מזה הכלל ר׳ לומר מן הדעות אשר לא יסודר מציאות

אנשי התורה אלא בהאמין אותם שאי אפשר לשום אדם שלא יחטא ויפשע אם שיסכל ברעת שיבחרהו או מדה והוא בלתי נבחר באמת או לתגבורת תאוה או כעס ולו יאמין האדם שלא יוכל לתקן זה המעוות לעולם היה מתמיד על טעותו ואפשר שהיה מוסיף במריו אחר שלא נשארה לו תחבולה אך עם אמונת התשובה יתקן וישוב לטוב שבענינים ויותר שלם ממה שהיה קודם שיחטא ולזה רבו המעשים המקיימים זה הדעת האמתי המועיל מאד ר״ל הוידויים והקרבנות על השגגות וכן על קצת הזדונות והתעניות והענין הכולל לתשובה מכל חטא לסור ממנו ואת היא תכלית זה הדעת ואלו כלם תועלתם מבוארת

פרק לז

הכלל השני הם המצות אשר ספרנום בהלכות ע״ז ומבואר הוא שהם כלם להציל מטעות ע״ז ומדעות אחרות בלתי אמתיות התגלגלו עם עבודה זרה במעונן ומנחש ומכשף וחובר חבר ושואל אוב וידעוני ודורש אל המתים׃ אשר כללתי אותם המצות וכאשר תקרא הספרים אשר זכרתי לך יתבאר לך שהכשוף אשר תשמע אותו הוא פעלות שהיו עושים אותם הצאבה הכשדיים והכלדיים ויותר היה במצריים ובכנעניים היו מביאים לחשוב בהם או היו חושבים שבהם יעשו מעשים נפלאים במציאות אם לאיש אחד או לאנשי מדינה והמעשים ההם אשר יעשו אותם המכשפים מין ההקש נותן אותם ולא יאמין השכל שהם יחייבו דבר כלל כמו שיכוונו לקבץ צמח ידוע בעת ידוע או ילקח מן הדבר הפלוני מספר הפלוני ומכך מספר כך והוא שער גדול מאד ואני אכללהו לך בשלשה מינים האחד מהן מה שנתלה בדבר מן הנמצאות צמח או בעלי חיים או מוצא והשני מה שנתלה בהגבלת זמן שיעשו בו המעשים ההם והשלישי פעולות אנושיות שיעשו כרקוד או טפוח או הצחה או השחוק או שישכב על הארץ פרקדן או לשרוף דבר או לעשן בעשן ידוע או דברים ידובר בהן מובנים או בלתי מובנים אלו הם מיני מעשה הכשוף ויש פעולת כישוף שלא ישלמו אלא בכל אלו הפעולות באמרם ילקח כך וכך עלה מן הצמח הפלוני ויקחהו בהיות הירח במעלה הפלונית בעת שהוא ביתד מזרח או זולתו מן היתדות וילקח מקרן הבהמה הפלוני או מזיעתה או משערה או מדמה שיעור כך והשמש בחצי השמים דרך משל או במקום מוגבל וילקח מן המוצא הפלוני או ממוצאים רבים ויותך במזל כן והכוכבים על ערך כך אחר כן תדבר ותאמר כך ואתה העשן בעלין ההם וכיוצא בהן לצורה ההיא המותכת ויארע כך ויש פעולות כשוף יחשבו חושבים שהם ישלמו באחד מן המינין ההם ורוב מעשה הכישוף האלו יתנו בהן שיהיו העושות נשים על כל פנים כמו שנמצא שוכרו בהוצאת המים שעשרה נשים בתולות ילבשו חלי ובגדי אדומים וירקדו ורחקות אחת חברתה הולכות לפנים ושבות לאחור וירמזו לשמש והשלמת הפעל ההוא הארוך עד שיצאו המים לפי מחשבתם וכן וזכרים שארבע נשים תשכבו על גבן ותגבהנה רגליהן מסופקות ויאמרו כך ויעשו כך והם על ואת ההצעה המגונה ויסור הברד היורד על המקום ההוא והרבה מאלו ההבלים והשגעונות ולא נמצאם כלל שיתנו בפעלתם אלא נשים ואי אפשר

לפעלת הכישוף מבלתי הבטה בענייני הככבי׳ ר״ל שהם יחשבו שזה הצמח מחלק
הכוכב הפלוני וכן כל בעל חיים וכן כל מוצא ייחסוהו לכוכב וכן יחשבו שהפעולות
ההם אשר בעשותם אותם יעשה להם הכשוף הם מיני עבודות לכוכב ההוא וירצהו
הפעל ההוא או המאמר ההוא או העשן ולזה יעשה לנו מה שנרצ׳ ואחר ואת ההקדמ׳
אשר התבאר לך מקריאת ספריהם הנמצאים עתה בידינו שכבר הודעתים לך שמע
דברי אחרי שכונת התורה כולה וקטבה אשר עליו תסוב הוא הסרת עבודה זרה
ומחות זכרה ושלא יחשב בככב מן הככבים שהוא מזיק או מועי׳ בדבר מאלו העניני׳
הנמצאים לבני אדם שזה הדעת הוא המביא לעבדם התחיי׳ בהכרח שיהרג כל מכש׳
כי כל מכשף הוא עובד ע״ז בלא ספק אבל בדרכים מיוחדים ודרכים בלתי דרכי עבדת
ההמון לאלהות ההם ולהיות הפעולות ההם כלם אמנם התנה ברובם שיעשום הנשים
אמר מכשפה לא תחיה ועוד לחמלת בני אדם בטבע להרוג הנשים ולזה באר ג״כ
בעבודה זרה לבד איש או אשה וכפל ואמר את האיש או את האשה מה שלא בא כמו
זה לא בחלול שבת ולא בזולתו וסבת זה רוב החמלה עליהם בטבע וכאשר היו
המכשפים חושבים בכישופיהם שהם עושים מעשה ושהם בפעולות ההם מגרשים
החיות הרעות מן העירות כאריות והנחשים וכיוצא בהן ויחשבו ג״כ שהם בכישופיה׳
ידחו מיני נוקים מצמח האדמה כמו שנמצא להם פעלות שיחשבו שהם ימנעו רדת
הברד ופעלות יהרגו התולעת מן הכרמים עד שלא יפסידם וכבר האריכו בהריגת
תולעת הכרמים ר״ל הצאבה ודרכי האמרי ההם הנזכרים בספר העבדה הנבטיה וכן
יחשבו שיש להם פעולות ימנעו נפילת עלי האילן ונשירת הפרי ומפני אלו העניינים
המפורסמים או כלל בדברי הברית שבעברת ע״ז ומעשה הכשוף ההם אשר תחשבו
שירחיקו מכם אלו הנוקים בהם יחולו הצרות ההם בכם אמר והשלחתי בכם את חית
השדה וגו׳ ואמר ושן בהמו׳ אשלח בם עם חמת זוחלי עפר ואמר פרי אדמתך וכל
יגיעך וגו׳ ואמר כרמים תטע ועבדת ויין לא תשתה ולא תאגור וגו׳ ואמר זתים יהיו לך
וגו׳ עקר הענין שכל מה שהתחכמו בו עובדי ע״ז לחזק עבודתם ולהעמידה לעד ולהבי׳
בני אדם לחשוב שהם דוחים נוקים ידועים ומביאים תועלות מיוחדות כלל בדברי
הברית ואמר שבעבדתה ימנעו התועלות ההם ויחולו הצרות ההם הנה התבאר לך
אתה המעיין למה כוונה התורה לאותם פרטי הקללות והברכות הנכללות בדברי
הברית ויחדם מזולתם ודע שיעור ואת התועלת הגדולה ג״כ ולהרחיק מכל מעשה
הכישוף הזהיר מעשו׳ דבר מחקותיהם ואפי׳ במה שנתלה במעשה העבדה והמרעה
וכיוצא בהן ר״ל כל מה שיאמר שהוא מועיל ממה שלא יגזור אותו העיון הטבעי אבל
נוהג לפי דעתם במנהג הסגלות והכחות המיוחדות והוא אמרו ובחקותיהם לא תלכו
ולא תלכו בחקות הגוי והם אשר יקראום ז״ל דרכי האמורי מפני שהם סעיפי מעשה
המכשפים שהם דברים לא יגזרם היקש טבעי אך הם מושכים למעשה הכשוף אשר
הם נסמכים לענייני הסוכבים בהכר׳ ויתגלגל הענין להגדיל הככבי׳ ולעבדם ולרוממ׳
ואמרו בפירוש כל שיש בו משום רפואה אין בו משום דרכי האמורי רוצים בזה שכל
מה שיגזרהו העיון הטבעי הוא מותר וזולתו אסור וכן באשר נאמר אילן שמשיר

פידותיו טועט באבנים או סוקרו בסקרא   הוקשה על וה המעשה בשלמא טוענו באבנים כי הכי   רליבהוש חילי אלא כוקרו בסיקרא אמאי טעמא וכולי הנה התבאר שסקיר בסקרא וכל מה שרומה לזה ממה שלא יגורהו ההקש הטבעי אסור לעשותו משום דרכי האמורי ובן אמרו   בשליא שלמוקרשין הקבר אמרו אין תולין   אותה באילן ואין קוברין אותה בפרשת דרכים מפני דרכי האמורי   ואל יקשה עליך מה שהתירו מהם במסמר הצלוב ושן השועל כי הדברים ההם בזמן ההוא היו חושבים בהן שהוציא אותם הנסיון והיו משום רפואה והולכין על דרך תלות העשב שקודין בערבי פאבינא ובלעז פיאוניאה על הנכפה   ונתינת צואת הכלב למרסות הגרון והעישון בחומץ ומרקשיט למרסות המכות הקשות כי כל מה שנתאמת נסיונו כאלו אעפי שלא יגורהו ההיק היא מותר לעשותו מפני שהוא רפואה ונהג מנהג שלשול הסמנין המשלשלים והעלה בידך אלו הנפלאות ממאמרי וה אתה המעיין ושמרם כי לוית חן הן לראשך וגו והנה בארנו בחבורנו הגדול שהקפת פאת ראש ופאת זקן אסור מפני שהוא תקון כומרי עבודה זרה והוא הסבה ג כן לאסור השעטנו כי כן הי תקון הכומרים ג כן היו מקבצים בין הצמח ובעלי חיים בלבוש אחר והיה חותם אחר מן המוצאי בידו תמצא זה כתוב בספריהם והוא הסבה ג כן באמרו לא יהיה כלי גבר על אשה וגו תמצאהו בספר טומטום יצוה שילבש האיש בגד אשה צבוע   כשיעמד בכבב נוגה ותלבש השרין וכלי המלחמה בעמדה למאדים וכו ג כן אצלי סבה אחרת והוא שזה הפעל מעורר התאוה ומביא למיני זנות ואמנם אסור ההנאה כעבורה זרה מבואר מאד שפעמים יקחה לשבור אותה וישאירה ותהיה לו למוקש

אפי אם שברה ויצקה או מכרה לגוי נאסרו דמיה בהנאה   וסבתו כי הרבה פעמים יחשבו ההמון הענינים המקריים סבות עצמיות   כמו שנמצא רוב בני אדם אומרי שאחר שקנה פלוני בזה הבית או קנה זאת הבהמה או זה הכלי העשיר והוסיף ממונו וכי היו מבורכים לו וכן היה אפשר שיקרה לאיש אחר שתצליח סחורתו וירבה ממונו מן הדמים ההם ויחשבהו לסבה ושברכת דמי הצורה ההיא הנמכרת גרמה לו וזה ויאמין בה מה שטונת התורה כולה הפך האמונה ההיא   כמו שהתבאר מכל דברי התורה לזאת היא הסבה בעצמה באסור הנאת צפוי נעבד ותקרובת עבודה זרה וכלי מפני שנגצל מן המחשבה ההיא כי היתה אמונתם בהם בזמנים ההם גדולה מאד עד שהיו חושבים שיחיו וימיתו ושכל טוב ורע מאתם ר״ל הכבבים ומפני זה עשתה התור חזוקים להסיר הדעת ההוא בברית ועדים ושבועות חמורות ובאלות הנזכרות והזהיר להשמר לקחת דבר ממנה וליהנו בה והודיענו השם יתעלה שאם יתערב מדמיה שום דבר   עם ממון אדם יאבד הדבר ההוא כל הממון ההוא ויכלהו והוא אמרו ולא תביא תועבה אל ביתך וגו כל שכן שאין להאמין שיש בה ברכה   וכשתעיין בכל המצוות שבאו בעבודה זרה אחת אחת תמצא סבתם   מבוארת והיא להסיר הדעות הרעות ולהתרחק מהם עד הקצה האחרון וממה שנתעורר עליו הוא שנותני הדעות העקריות שאין עקר להם ולא הועיל   בם יערימו ויעשו תחבולה לחזק אמונתם באמרם לבני אדם שמי שלא יעשה הפעלה ההיא המחזקת לאמונה ההיא

והמקיימת אותה לנצח תחול עליו המכה הפלונית ואפשר שתארע המכה ההיא
במקרה יום אחד לאדם אחד ויכוין אל הפעלה ההיא וימשך אחר הדעת ההוא וידוע
מטבע בני האדם בכלל שרוב פחדם ויראתם היא מאכרת הממון והבנים ולזה פרסמו
עובדי האש בזמנים ההם שכל מי שלא יעביר בנו ובתו באש ימותו בניו ואין ספק
שמפני ואת ההרחקה ימהר כל אחד לעשותו לרוב חמלתו ופחדתו על הבן ולמעוט
הפעולה וקלותה שאין שם אלא להעבירו על האש וכל שכן בהיות עניין הבני הקטני
מסור לנשים וידוע מהירות האמין הנשים לכל דבר וחלשת שכלם בכלל ומפני
זה עמדה התורה כנגד ואת הפעלה מאד ועשתה בה מן החווקים מה שלא עשתה
בשאר מיני עו למען טמא את מקדשי ולחלל את שם קדשי ואחר כן הגיד הגאמן
מפי השם ואמר שזה העניין אשר יעשהו להחיות הולד במעשה ההוא יאבד השם
עושהו ויכרית זרעו אמר ונתתי את פני באיש ההוא ובמשפחתו ודע שרושם הפעולה
ההיא נשאר עד היום לפרסומו בעולם הלא תראה המילדות יקחו הנערים הקטנים
בחתול וישימו עשון בלתי טוב הריח על האש ויניעו הנער ההוא על העשון ההוא שע
האש וזה מין מן ההעברה באש בלא ספק אין מותר לעשותם והסתכל רוע ערמת
גותן זה הדעת איך השאירו וקיימו בזה הרמיזן עד שעמדה כנגדו התורה אפים מן
השנים ולא נמחה זכרו ועומד רשומו וכן עשו עובדי ע ורה בענייני הממון ושמו
לחק שיהיה אילן אחד נענה והיא האשרה ילקח תבואתה יקריבו קצתה ויאכלו
שאריתה בבית ע ורה כמו שבארו בדיני האשרה וכן שמו לחוק שראשית פרי כל
אילן שפריו נאכל יעשה בו כן ר״ל שיקריבו קצתו ויאכלו קצתו בבי עו ופירסמו ג כן
שאי זה אילן שלא יעשה כן בראשית פריו ייבש האילן ההוא וישל פריו או תמעט
תבואתו או תארע לו מכה כמו שפרסמו שכל ולד שלא יעבירו אותו באש ימות
ולפחד בני אדם על ממונם מהרו ג כן לזה ועמדה כנגד התורה כנגד על זה הדעת
ואמר ית בשריפת כל מה שיוציא האילן העושה פרי לשלש השנים כי קצתם יתנו
פרי אחר השנה וקצתם יתנו תחלת תבואתם אחר שנתים וקצתם אחר שלש וזהו
הרוב למי שיטע כדרך שבני אדם ניטעין באחד מן השלשה דרכי המפורסמים והם
נטיעה והברכה והרכבה לא תביט למי שיזרע גרעין או עצם שהתורה לא תתלה
החקים אלא בדברים שהם על הרוב ורוב מה שתאחר הנטיעה תחילת הבואתה
בארץ ישראל הוא לשלש שנים ויער לנו יתעלה אשר באבוד ואת התבואה הראשונ
והשתתתה תרבה תבאת האילן אמר להוסיף לכם תבואתו וצוה באכילת נטע רביעי
לפני י תחת שהיו אוכלים ערלה בבית עבודה זרה כמו שבארנו וממה שזכרוהו ג כן
עובדי עבודה זרה הקדמונים בעברת הנבט שהם היו מעפשי דברים שזכרום וישמרו
בהם בוא השמש במעלה ידועה ומעשה כישוף רבים וחשבו שהדבר ההוא יהיה
מוומן ביד כל אחד וכשיטע אדם אילן עושה פרי ודרה סביבו או במקומו מן הדבר
ההוא המעופש ימהר להצמי האילן ולתת פריו מהרה יותר מן הנהוג וזכרו שזה עניי
נפלא מאד ונהג מנהג הטלסמאות ושהוא ענין יותר נפלא מכל מיני הכישוף כלם
במהר יציאת פרי כל עץ עשה פרי וכבר ביארתי לך והודעתי בריחת התורה ממעש

הכישוף כלם ולזה אסרה התורה כל פרי שיתן האילן תשלש שנים מיום נטיעתם
ואין צרך אם כן למהר נתינת פריים לפי מה שהיו חושבים ואחר שלש שנים ויוציא
רוב האילנות הנותנים פרי פרים בארץ ישרא׳ לפי מנהג טבעם ולא נצטרך למעשה
הכשוף ההוא המפורסם אצלם או והבן אלו הנפלאות ג׳ כן ומן הדעות המפורסמות
בזמנים ההם אשר השאירום הצאב׳ שהם אמרו בהרכב׳ האילן באילן אחר כשיעשה
במולד כך ויעושן בכך וכך ויאמר עליו כך וכך בעת ההרכבה יבא מן המורכב ההוא
דבר שחושבים עליו שהוא מועיל תועלות גדולות המפורסם מכל מה שזכרוהו הוא
מה שזכרו בתחלת ספר העבודה הנבטי׳ בהרכבת הזית באתרוג והאמת אצלי שספר
רפואות שגנז חזקיהו מזה הכת היה בלא ספק וכן זכרו עוד שבעת הרכבת מין במין
זולתו צריך שיהיה החוטר אשר ירצה להרכיבו ביד נערה יפה ואיש ישגלנה משגל
מגונה רוצה בו׳ שלא כדרכה ובעת חבורם על זה הדרך תרכיב האשה הנטע באילן
ואין ספק שזה היה מפורסם ולא היה שם מי שלא היה עושה כן וכל שכן למה
שהתחבר אליו מהנאת המשגל עם התועלות בתועלות ההם ומפני זה נאסר הכלא׳
ר׳ לומר הרכבת אילן באילן בעבור שנתרחק מסבות עבודה זרה ומתועבות משגליה
היוצאים מדרך הטבע ומפני הרכבת אילן נאסר לקבץ אי זה שני מיני זרעים שיהיו
ואפי׳ לסמכן וזה לוה אתה תמצא כשתשתכל בפרוש ואת המצוה הרכבת אילן לוקין
עליה בכל מקום מן התורה מפני שהוא עקר האזהרה וכלאי זרעים כלומר סמכם
זה לזה לא נאסר רק בארץ ישראל וכן זכרו בבאור בספר העבדה ההוא כי מנהגם
היה לזרוע שעורה וחרצן יחד וחשבו שלא יהיה הכרם טוב אלא בזה ולכן אסר׳ התור׳
כלאי הכרם וצותה לשרוף הכל כי חקות הגוים כלם אשר היו חושבים שהם כחות
וסגולות ואפי׳ דבר שלא יהיה בו ריח עבודה ז׳ נאסר כמו שבארנו באמרם
אין תולין אותה באילן וכו׳ ואסרה חקותיהם כלם אשר יקראו דרך האמורי למה
שנמשך אליהם מע׳ כשתסתכל מנהגיהם בעבדתם תמצא מיני עבודה יפנו בהם
לכבבים ומינים יפנו בהם לשני המאורים הגדולים והרבה פעמי׳ יבחרו מולדי מולות
לזריעה ועשונים והקפים יקיף אותם הנוטע או הזורע מהם מי שיקיף חמשה הקפות
לחמשה הכבבים המשרתים מלבד שני המאורים ומהם מי שיקיף שבעה הקפות
לשבעה המשרתים אשר שני המאורים בכללם ויחשבו שאלו כלם כחות וסגלות
מועילות מאד בעבודת האדמה להביא בני אדם לעבדת הכבבים ונאסרו חקות הגוי׳
ההם כלם בכלל ואמר ולא תלכו בחקות הגוי וג׳ ומה שהיה מהם יותר מפורסם ויות׳
פשוט או היה בו ביאור במין עבודה זרה יחד בו האסור כערלה וכלאים וכלאי הכרם
והתימה אצלי מאמר ר׳ יאשיה בכלאי הכרם והוא הלכה עד שיזרע חטה ושעורה
וחרצן במפולת יד אין ספק אצלי שראה עקר הענין ההוא מדרכי האמורי הנה כבר
התבאר לך בביאור אין ספק בו שאסור שעטנז וערלה וכלאים היא מפני עבודה זרה
ושאסור חקותיהם הרמוז אליו הוא למה שנמשך אליו מעבודה זרה כמו שבארנו

פרק לח

המצות הכולל אותם הכלל השלישי הם אשר
ספרנום בהלכות דעות ותועלת כלם מבוארת מפני שהם

כלם מדות שבהם יתוקן ענין חברת בני אדם וזה מבואר בענין שלא אצטרך להארי׳
בו ודע שבקצת המצות ג׳ כן מה שהכונה לקנות מדה טובה ואעפ׳ שהם קצת מעשים
ויחשב בהם שהם גזרת הכתוב ללא תכלית ואנחנו נבאר״ם אחת אחת במקומותם
ואמנם אלו אשר בפרטם בהלכות דעות הנה התבאר בכלם בפירוש שהכונה בהם
קנות המדות הנזכרות התם

פרק לט

המצות אשר יכללם הכלל
הרביעי הם מה שכלל אותם

ספר זרעים מחבורינו מלבד הכלאים וכן דין ערכים וחרמים וכן המצות אשר ספרנו׳
בהלכות מלוה ולוה ואשר ספרנום בהלכות עבדים אלו המצות כלם כשתשתכל בהן
אחת אחת תמצאם גלויי התועלת בחמלת העניים והדלים ולעזור האביונים במינים
חלוקים ושלא יציק לצריך ולא יענה לב איש חלוש בעניינו כאלמנה ויתום וכיוצא
בהן אמנם מתנות עניים ענינם מבואר כן ענין התרומה והמעשר כבר באר סבתם
כי אין לו חלק ונחלה עמך וכבר ידעת סבת זה כדי שיהיה זה השבט כולו מיוחד
לעבודת השם ולידיעת התורה ולא יתעסק לא בחרישה ולא בזריעה רק יהיה לשם
לבד כמו שאמר יורו משפטיך ליעקב ותורתך לישראל ישימו קטורה וגו׳ ותמצא
דברי התורה במקומות רבים הלוי הגר והיתום והאלמנה ימנה אותו תמיד בכלל
העניים בעבור שאין לו קניין אבל מעשר שני צוה להוציאו במזון לבד בירושלי׳ להיות
זה מביא בהכר׳ לעשות ממנו צדקה מפני שלא היה יכול להוצי׳ רק במאכ׳ ובמשת יקל
על האדם לתתו׳ ראשון ראשון ויביא להתקב׳ במקום אחר שתתחזק האהבה והאחוה
בין בני אדם חזוק רב אבל נטע רבעי עם מה שיש בו מדית עבודה זרה והתלותו
בערלה כמה שזכרנו הוא נוהג מנהג התרומה והחלה והבכורים וראשית הגז שהוא
ליתן ראשית כל דבר לשם לחזק מדת הנדיבות ולמעט תאות המאכל וקנות הממון
וכן זה הענין בעצמו בלקיחת הכהן זרוע ולחיים וקיבה שלחיים מראשית גוף בעל
חיים והזרוע הוא הימין והוא תחלת מה שיסתעף מן הגוף גם כן וקיבה ראשית בני
מעים כלם אבל מקרא בכורי׳ יש בו מדת ענוה ג״כ שהוא לוקח סל על כתפיו ומודיע
חסדי השם וגמולותיו להודיע לבני האדם שמעבודת השם הוא שיזכור האדם עתות
צרתו ועניני מצוקותיו כשירחיב השם לו וזאת הכונה חזקה אותה התורה במקומות
רבים וזכרת כי עבד היית וגו׳ מפני שפחד מן המדות המפורסמות לכל מי שגדל
בעושר ובנחת רצוני לומר הבעיטה והגאוה ועזיבת הדיעות האמתיות פן תאכל
ושבעת ואמר וישמן ישורון ויבעט וגו׳ ומפני זאת היראה צוה במקרא בכורים בכל
שנה לפניו ית׳ ולפני שכינתו וכבר ידעת ג׳ כן חזוק התורה לזכור המכות שחלו על
המצריים תמיד למען תזכור את יום צאתך מארץ מצרים ואמר ולמען תספר באזני
בנך ובן בנך וגו׳ וכרון היה לעשות כן בזה הענין מפני שהם עניינים שמאמתים
הנבואה והגמול והענש אם כן כל מצוה שמביאה לזכרון דבר מן הנפלאות או להתמי׳
האמונה ההיא כבר נודע תועלתה ובביאור אמר בבכור אדם ובכור בהמה ויהי כי
הקשה פרעה לשלחנו וגו׳ על כן אני זובח לי׳ ואמנם היות זה מיוחד בבקר וצאן וחמור

הוא מבואר שאלו הבהמות הביתיות שמגדלים אותם בני אדם והם הנמצאים ברוב
המקומות וכל שכן בארץ ישר׳ וכל שכן אצל ישרא׳ שאנחנו כולנו רועים אבותינו
ואבות אבותינו רועי צאן היו עבדיך וג׳ו אמנם הסוסים והגמלים אינם נמצאים על הרו׳
ולא בכל מקום השתכל בשלל מדין לא תמצא בו מבעלי חיים רק בקר וצאן וחמור
כי מין החמור לבד הוא הכרחי לבני אדם כולם וכל שכן למי שיש לו עסק בשדות
וביערים ויהי לי שור וחמור אך הגמלים והסוסי׳ אינם נמצאים על הרוב אלא ביחידי׳
בקצת מקומות אמנם עריפת פטר חמור הוא להיות זה מביא לפדותו בהכרח ולזה
נאמר מצות פדייה קודמת למצות עריפה אמנם כל המצות אשר ספרנום בהלכות
שמיטה ויובל מהם לחמלה על בני אדם והרחבה לבני אדם כולם כמו שאמר ואכלו
אביוני עמך ויתרם תאכל וג׳ו ושתוסיף הארץ תבואתה ותתחזק בעמדה שמוטה
ומהם חנינה בעבדים ועניים כלומר השמטת כספים והשמטת עבדים ומהן עיון
בתקון הפרנסה והכלכלה על ההתמד׳ והוא היות הארץ כולה שמורה לבעלי׳ אי אפש׳
בה מכירה לצמיתות והארץ לא תמכר לצמיתות וישאר ממון האדם שמור עליו ועל
יורש׳ו הנה זכרתי סבת כל מה שכולל אותו ספר זרעים מחבורינו מלבד כלאי
בהמה ויתבאר טעמו וכן המצות אשר ספרנום בהלכות ערכין וחרמין כולם
הולכים על דרך הצדקות מהן מה שהוא לכהני׳ ומהן מה שהוא לבדק הבית ובטולן
ג׳ כן יגיע לאדם מדת הנדיבות ושיבזו האדם לממו׳ לכבוד השם ולא יקפוץ יד כי׳ רוב
ההפסד הבא במדינות בין בני אדם אמנם הוא מפני החריצות על הממון והרבות
ממנו ורוב התאוה להוסיף נכסים וכבוד וכן כל המצות אשר ספרנום בהלכות מלוה
ולוה תשתכל בהן אחת אחת תמצאם כולם חמלה על האביונים ורחמנות וחנינה
עליהם ושלא תתבטל תועלת הכרחי׳ במזון ר׳ל שלא יחבל רחים ורכב וכן כל המצות
אשר ספרנום בהלכות עבדים כולם חמלה רחמנות וחנינ׳ לאביוני׳ ומרוב הרחמנות
יציאת עבד כנעני חפשי׳ בחסרון אחד מאבריו שלא יתחברו בו העבדות והבטול ואפי׳
בהפלת שן כל שכן על זולת מהאברים ואין מותר ג׳ כן להכותו אלא בשוט או בקנה
וכיוצא בו כמו שבארנו במשנה תורה ועם זה כשירבה להכותו עד שימיתהו יהרג
עליו כשאר בני אדם ואמרו לא תסגיר עבד אל אדוניו עם היותו רחמנות יש באות
המצוה תועלת גדולה והוא שנתנהג באות המדה הנכבדת והוא שנעזור מי שיעזור
בנו ונשמרהו ולא נסגירהו ביד מי שברח מלפניו ולא די שתעזור מי שיעזור בך אלא
שאתה חייב לעיין בתקוניו ותטיב לו ולא תכאיב לבבו בדברי׳ והוא אמרו ית׳ עמך
ישב בקרב׳ במקום אשר יבחר בטוב לו לא תוננו ועוד שתי׳ זה הדי׳ בפחות שבבני׳ אד׳
והוא העב׳ כש׳ אם יעזר בך א׳ נכב׳ שראוי לך לעשות מה שראוי לו ונגד זה העניי׳ ג׳כ
שהעובר המעול כשיעזור בנו לא יעזר ולא ידוחם ולא יחסרו ממנו דין כלל ואפי׳ בא
להעזר בנכבד שבדברים והגדול שבהם והוא אמרו מעם מזבחי תקחנו למות
הנה זה בא להעזר בשם יתעלה ונתלה במה שהוא מיוחס לשמו ולא עזרו אבל צוה
להסגירו ביד בעל הדין אשר ברח מלפניו כל שכן מי שבא לחושע באיש מבני אדם
שאין צריך להושיעו ולא לרחם עליו שהרחמנות על העבריינים אכזריות הוא על כל

הכרזאים אלו הם המדות השוות בלא ספק אשר הם מכלל חוקים ומשפטים צדיקים
ולא במדות הסכלים אשר יחשבו למעלות שישובח האיש בהן על עזרו ושמרו מי
שיזדמן עושק או עשוק כמו שהוא מפורסם בדבריהם ושיריהם אם כן כל מצוה שבא
בזה הכלל מבוארת העלה גלויה התועלת

פרק מ

המצות אשר כללם הכלל החמישי הם אשר ספרנום בספ

נזיקין והם כולם בהסרת העול ומנוע ההזק ולרוב האוהדה על מניעת ההזק חייב
האדם בכל נזק שיבא מממונו או מסבת פעולתו ממה שאפשר לו לשמרו מהזיק
ולזה חייבנו בנזקין שיבא מבהמותינו עד שנשמרם וכן אש ובור מפני שהם ממעשה
האדם ואפשר לו לשמרם עד שלא יבא מהם נזק וכללו אלו הדינים מן היושר מה
שאעיר עליו וזה ששן ורגל ברשות הרבים פטור שהוא ענין שאי אפשר לשמרו ומה
שיבא מהן מנזק ג״כ שם הוא מעט ומי ששם דבר ברשות הרבים הוא שפשע בנפשו
ונתן ממונו לאבד ואמנם יהיה חייב על השן והרגל בשדה הניזק אמנם הזק הקרן
והדומה לו אשר אפשר לשמרו בכל מקום ואי אפשר להולכי ברשות הרבים להשמ׳
מן הנזק ההוא דינו בכל מקום אחד ויש בו הפרש בין תם למועד שאם יהיה המעשה
ממי שלא הורגל בו יתחייב חצי נזק ואם יהיה מעשה הנזק ממי שנמשך עליו ונודע
בו יתחייב נזק שלם ושם דמי העבד בכלל חצי נזק בן
חורין בכלל שאתה תמצא ערכי אדם שמדובה בהן ששים שקלים ודמי העבד כסף
ל׳ שקלים והיות הבהמה נהרגת כשתהרוג אדם אינו לקחת דין ממנה כמו שירחיקו
עלינו הצדוקים אבל הוא לקחת הדין מבעליה ומפני זה נאסר ליהנות בבשרה מפני
שיפליג בעל הבהמה לשמרה וידע שאם תהרוג גדול או קטן בן חורין או עבד יפסיד
דמיה על כל פנים ואם תהיה מועדת יתחייב כופר מוסף על אבדת דמים והיא הסבה
בעצמה בהריגת בהמה נרבעת מפני שיזהר בעל הבהמה בה וישמרה כשמרו אנשי
ביתו שלא תעלם מעיניו שחמלת בני אדם על ממונם כחמלתם על נפשם וקצת בני
אדם יגדיל ממונו על נפשו׳ אמנם להשוות ביניהם הוא על הרוב ולקחת אותנו לעברי
ואת חמורינו וממה שכלל אותו זה הכלל עוד הוא הריגת הרודף וזה הדין ר״ל שיהרג
מי שישתדל לעשות החטא קודם שיעשהו אינו מותר כלל אלא בשני המינין האלו
והוא רודף אחר חברו להרגו ורודף אחר ערות אדם לגלותה להיותו עול שאי אפשר
לתקן מעותו אחר היותו אמנם שאר העברות אשר בהן מיתת בית דין כעבודה זרה
ושבת אשר לא יזיק בהן לזולתו אבל הן דעות לא יהרג בהם על המחשבה עד שיעש׳
וכבר נודע שאסור תאוה מפני החמדה והחמדה מפני הגזל הנה בארוהו ז״ל ואמנם
השב אבידה הענין בו מבואר שעם היותו מדה מעולה בתקון הענינים הוא ג״כ ממה
שתועלתו חוזרת חלילה שאם לא יחזיר אבדת זולתו לא יחזירו לו אבדתו כמו שאתה
אם לא תכבד הוריך לא יכבדוך בניך וכמו זה הרבה אמנם היות רוצח בשגגה גולה
הוא להשקיט נפש גואל הדם עד שלא יראה מי שבאה התקלה הזאת על ידו ותלה
חזרתו במות האיש אשר הוא הנכבד שבבני אדם והאהוב לכל ישראל שבזה תנוח

דעת הגואל אשר נהרג קרובו שזה עניין טבעי לאדם כל מי שתקראהו צרה כשתבא ג׳ בן לוולתו כיוצא בה או גדולה ממנה ימצא נחמה בזה על מקרהו ואין במקרה מות בני אדם אצלינו יותר גדול ממיתת כהן גדול ואמנם עגלת ערופה תועלתה מבוארת כי המביא אותה היא העיר הקרובה אל החלל ועל הרוב ההורג הוא ממנה וזקני העי׳ ההיא מעידים עליהם השם שהם לא התרשלו בתקון הדרכים ובשמירתם ולתייר כל שיאל דרך כמו שבא הפירוש בדברי ד׳ול ולא נהרג זה מפני ששכחנו התקונים הכוללים ואנחנו לא נדע מי הרגו ואי אפשר על הרוב עם החקירה ויציאת הזקנים והעומדים ולקיחת העגלה שלא ירבו דברי בני אדם ואולי בפרסום העניין יודע ההורג ויאמר מי שידעו או שמע עניינו או הורוהו על זה אמתלאות פלוני הוא ההורג כי אחר שיעמד אדם ויאמר ואפי׳ אשה פלוני הרגו לא תערף העגלה וכבר נודע שמי שידע ההורג וישתוק ממנו והם העידו השם על עצמם שלא ידעוהו יהיה ביה עוות גדולה ואשם גדול אם כן אפי׳ אשה אם תדעהו תאמר ואחר שיודע הגיעת התועלת שאם לא יהרגוהו ב׳ דין המלך יהרגהו שיש לו להרוג באמתלאות ובדרמי׳ ואם לא יהרגהו המלך גוא׳ הדם יהרגהו ויערים עד שיתנכל עליו להרגו הנה כבר התבאר שתועלת עגלה ערופה היא לפרסם ההורג וחוק זה העניין בהיות המקום אשר תערף בו העגלה לא יעבד בו ולא יזרע לעולם שבעל הארץ יעשה כל תחבולה ויחקר עד שיודע ההורג כדי שלא תערף העגלה ולא תאסר ארצו עליו לעולם

פרק מא

המצות אשר כלל אותם הכלל הששי הם לקחת הדין מן החוטא

ותועלתם בכלל ידועה וכבר זכרנוה ואמנם פרטיהם ודין כל חלק שבא בהם שמע אותם שם עונש כל חוטא לוולתו בכלל שיעשה בו כמו שעשה בשוה אם הזיק בגוף ינזק בגופו ואם הזיק בממון ינזק בממונו ויש לבעל הממון למחול ולהקל אמנם ההורג לבד לחזק חטאתו אין מקילין לו כלל ולא ילקח ממנו כפר ולארץ לא יכופר לדם אשר שופך בה כא׳ בדם שופכו ומפני זה אלו היה הנהרג שעה אחת או ימים והוא מדבר ושכלו טוב ויאמר הניחו הורגי הנה מחלתי וסלחתי לו אין שומעים לו אבל נפש בנפש בהכרח בהשוות הקטן לגדול והעבד לבן חורין והחכם לסכל שאין בכל חטאת האדם יותר גדול מזה ומי שחסר אבר יחוסר אבר כאשר יתן מום באדם כן ינתן בו ולא תטריד רעיונך בהיותנו עונשים הנה בממון כי הכונה הנה לתת סבת הפסוקים ולא סבת דברי התלמוד ועם כל זה יש לי במה שאמרו בו התלמוד דעת ישמע פנים בפנים והמכות אשר אי אפשר לעשות כיוצא בם בשוה דינם בתשלומין רק שבתו יתן ורפא ירפא ומי שהזיק בממון ינזק בממונו כשעור ההוא בשוה אשר ירשיעון אלהים ישלם שנים לרעהו ר״ל הדבר אשר לקח וילקח ממנו כיוצא בו ודע כי כל אשר יהיה מן העברה והחטא יותר נמצא ויותר קרוב להעשות ראוי שיהיה ענשו יותר קשה כדי שימנעו ממנו

והעניין שאינו נמצא רק מעט עונשו יותר קל ומפני זה היה תשלומי גנב צאן כפל תשלומי שאר המטלטלי׳ ר׳ לומר תשלומי ארבעה וכתנאי שהוציאם מתחת ידו במכ׳

או ששחטם מפני שמנהגם היא על הרוב תמיד להיותם בשדות ואי אפשר לשמרם
כמו ששומרים הרבהים שבתוך המדינה ומפני זה מרדך הגנבים אותם שימהרו
למכרם עד שלא יודעו אתם או לשחוט אותם בעבור שתשתנה צורתם ומפני זה היה
ענש העניין הנמצא יותר גדול ותשלומי גנבת הבקר הוסיף בו אחר מפני שגנבתן
קלה יותר כי הצאן ירעו מקובצים ואפשר לרועה לשומרם ויותר מה שאיפשר לגנבם
הוא בלילה אמנם הבקר ירעו מפוזרים מאד כנגד נזכר זה בספר העבדה הנבטיה ואי
אפשר לרועה לשומרם ותרבה בהם הגנבה כן דין עדים זוממים שיעשה בהם כמו
שחשבו לעשותו בשוה אם חשבו להרוג יהרגו אם חשבו להכות יוכו אם חשבו לחייב
ממון יחויבו ממון בשוה הכוונה בכל זאת להשוות העונש והעבירה וזהו העניין היות
המשפטים צדיקים ג״כ ואמנם היות הגזלן לא יחויב לשלם דבר נוסף על צד הקנס
שהחומש אינו רק לכפרה על שבועת השקר אבל על גזלתו אינו מוסיף כלום הוא
מפני מיעוט מציאת הגזל שגזק הגנבה יותר נמצא מן הגזל שהגנבה אפשר בכל
מקום והגזל אי אפשר בתוך המדינה כי אם בקושי ועוד שהגנבה אפשר בדברים
הגלויים ובדברים המוצנעים והגזל אי אפשר אלא בנגלה ואפשר לאדם להשמר מן
הגזלן ולעמוד כנגדו ואי אפשר כן עם הגנב ועוד שהגזלן ידוע ויבוקש וישתדלו להוצי
מידו מה שלקח והגנב אינו ידוע ומפני אלו הסבות כלם חייבו הגנב קנס ולא חייבו
הגזלן קנס הקדמה דע שגדל העונש והיזק צערו וקטנותו וקלות סבלו יהיה
בבחינת ארבעה דברים הראשון גודל החטא שהפעולות שיבא מהם הפסד גדול
ענשם גדול והמעשה שהפסד מועט ענשם מועט והשני רוב המצאו שהדבר שהוא
נמצא יותר ראוי שימנע בענש חזק אמנם מה שימצא מעט במעט מן הענש עם מיעו
המצאו מספיק במניעתו והשלישי רוב ההסתה בדבר שהעניין שהאדם נסת בו
יותר להיות התאוה מביאה אליו מאד או לרוב ההרגל או שיש בהנחתו צער גדול בידוע
שלא ימנע ממנו אלא על יראת דבר גדול והרביעי קלות עשות המעשה ההוא
בהסתר ובהעלם בעניין שלא ירגיש בו זולתו כי מניעת זה אי אפשר אלא ביראת
עונש גדול וחזק ואחר זאת ההקדמה דע שסדר הענש בדברי התורה ארבע מעלות
מעלת חיוב מיתת בית דין ומעלת חיוב כרת עם האמונה שזה החט מן החטאים
הגדולים ומעלת חיוב מלקות והוא ההכאה ברצועה ולא יאמן בחטא ההוא שהוא מן
החטאים הגדולים אבל הוא לאו לבד אי מיתה בידי שמים ומעלת לא תעשה שאין
בה מלקות והיא כל לאו שאין בו מעשה חוץ מנשבע וממיר בעבור מה שהוא חייב
להאמינו מהגדלת השם יתעלה וממיר בו שלא יביא זה לבזות בקורבנות המיוחסות
לשם ית׳ ומקלל את חבירו בשם להיות הזק הקללה להמון יותר גדולה מהזק שגופל
בגוף וזולת אלו מלאוין שאין בהן מעשה ההפסד שבא מאתם הוא מעט ואי אפשר ג״
כן להשמר ממנו מפני שהם דברים לבד ואלו היה בו מלקות לא היה נמלט אדם
מהכאות גבו כל השנה ולא יצוייר בהם ההתראה גם כן ובמספר ההכאות גם כן יש
חכמה מפני שיש לתכליתם קצבה ולאנשים אין קצבה כי לא יכו כל איש אלא כשיעו
סבלו ותכלית ההכאה מ׳ ואפי׳ סובל מאה אמנם חיוב מיתות בית דין לא תמצא אותו

כרבר מן המאכלות האסורות מפני שאין בהם הפסר גרול ואין האדם ניסת כהן מאד
כאשר הם נסתים בהנאת המשגל ובקצת המאכלות כרת כרם לרוב תאותם וזריזות
לאכל כומן ההוא למין ממיני ע̇ ורה כמו שהתבאר בטמטם ומפני זה כא בו זה החיו
הגרול וכן בחלב יש בו כרת למה שיהנו בו בני ארם וכבר ככר בו הקרבן להגריל̇ו וכן
הכרת בחמץ הפסח ואוכל ביום הצום למה שיש בו מן הצער ולמה שמביא אליו מן
האמונה שהם מעשים יחזקו רעות שהם פנות התורה ר̇ל יציאת מצרים ונפלאותיה
ואמונת התשובה כי ביום הזה יכפר עליכם וג̇ו וכן חייב כרת בנותר ופגול ולטמא
שאכל קרש במו שחייב באכילת החלב הכונה להגריל עניין הקרבן כמו שיתבאר
אבל מיתת בית רין תמצאה בעניינ̇י הגרול̇י אם בהפסר אמונה או בחטא גרול ר̇ לומ̇
בעו וגילוי עריות ושפיכת רמים וכל מה שמביא לזה וכשבת להיותו מקיים אמונת
חרוש העולם ובנבי̇ השק̇ וזקן ממר̇ לרוב ההפסר הבא מהם ומכה אביו ואמו ומקלל
אביו לרוב העזות שיש בו והיותו מפסיר סרר הבית אשר הוא החלק הראשון מן
המרינה אבל בן סורר ומור̇ הוא בעבור מה שיגיע אליו מענייניו מפני שהוא עתיר
להרוג על כל פנים וגונב נפש מפני שהוא מביא אותו להריגה וכן הבא במחתרת
אמנם הכניס עצמו להרוג כמו שבארו ז̇ל ואלו השלשה רצוני לומר בן סורר ומורה
וגונב נפש ומכרו והבא במחתרת בירוע שהם שופכי רמים בסוף לא תמצא מיתת ב̇
רין ברבר אחר אלא באלו הרברים הגרולים ולא כל העריות במיתת בית רין אלא מה
שהוא מהן יותר קל להעשות ויותר נמצא ויותר מגונה ומכוער ומה שהארם ניכת
אליו יותר ומה שאינו כן הוא בכרת לבר ולא כל מיני ע̇ ורה גם כן במיתת ב̇ רין אלא
עקרי עבורתה כמתפלל לה ומתנבא בשמה ומעביר באש̇ ואוב וירעוני ומכשף
ומבואר הוא שאחר שאי אפשר מבלתי עונשים ומשפטים שאי אפשר אם כן מבלתי
העמיר שופטים מפוזרים בכל עיר ועיר ואי אפשר מבלתי ערים ואי אפשר מבלתי
מלך שיפחרו ויראו ממנו וימנע במינים רבים מן המגיעה ויחזק יר השופטים ויסמך
אותם הנה בארתי סבת כל המצות אשר ספרנום בספר שופטים וצריך שנתעורר על
מעט מהם שנזכרו שם לפי עניין זה המאמר מזה מה שנתלה בזקן ממרא אומר
כי כאשר ירע השם ית̇ שמשפטי ואת התורה יצטרכו בכל זמן לפי התחלף המקומ̇
והחרושים ולפי הנראה מן העניינים להוסיף על קצתם ולגרוע מקצתם הזהיר מן
מן התוספת ומן המגרעות ואמר לא תוסף עליו ולא תגרע ממנו כי היה זה מביא
להפסר סררי התורה ולהאמין בה שאינה מאת השם והותר ג̇ כן לחכמי כל רור רצוני
לומר ב̇ רין הגרול לעשות סייגים כרי לקיים משפטי התורה האלו בעניינים שיחרש̇
לשמור התורה וישארו הסייגים ההם קיימים לנצח כמו שאמר ועשו סייג לתורה
וכן הותר להם ג̇ כן לבטל קצת מעשה התורה ולהתיר קצת הנוהר ממנו לפי עניין
אחר ולפי מאורע אחר אבל לא יעמירוהו לרורות כמו שביארנו בסרר פירוש המשנ̇
בהוראת שעה ובזאת ההנהגה תתמיר התורה אחת ויתנהג כל זמן ובכל מאורע כפי
הצריך לו ולו היה זה העיון החלקי נמסר לכל אחר מן החכמים היו בני ארם נפקרי̇
לרוב המחלוקת והסתבכות הרעות והזהיר יתעלה שלא יעשו זה שאר החכמים אלא

ב׳ דין הגדול לבר ווה להרוג מי שיחלוק עליהם שאם יחלוק עליהם כל מעין בטלה
הכונה המכוונת ובטלה התועלת ודע שמעשי העברות יחלק לד׳ חלקים האחד מהם
האנוס השני השוגג השלישי המזיד הרביעי העושה ביד רמה אמנם האנוס כבר
נאמר בו שלא יענש ואין עליו חטא כלל אמר ית׳ ולנערה לא תעשה דבר אין לנערה
חטא מות ואמנם השוגג יש בו חטא כי אלו הפליג להתישב ולהזהר לא באה שגגה
לידו אלא שלא יענש כלל ואמנם צריך כפרה ומפני זה מביא קרבן וחלקת התורה
בו בין יחיד הדיוט למלך וכהן גדול או מורה הלכה ולמדנו מזה שכל עושה או מורה
הלכה לפי השתכלותו אם לא יהיה בית דין הגדול או כהן גדול הוא מכת המזיד ואינו
נמנה בכלל השוגגים ומפני זה יהרג זקן ממרא ואעפ׳ שעשה והורה לפי ראות עיניו
אבל בית דין הגדול יש להם להורות כפי ראות עיניהם ואם טעו נעשו שוגגים כמו
שאמר יתעלה ואם כל עדת ישרא׳ ישגו וגו׳ ומפני זה העק׳ אמר רבנו ז״ל שגגת תלמוד
עולה זדון ר״ל כי המקצר בחכמה ויורה ויעשה כפי קצרו אמנם הוא כמזיד שאין דין
מי שאכל חתיכת חלב הכליות והוא חוש׳ שהוא חלב האליה כמי שאכל חלב הכליות
והוא יודע שחלב הכליות הוא אלא שאינו יודע שחלב הכליות הוא מן החלב האסור
שזה אעפ׳ שמקרי׳ קר בן הוא קרוב למזיד זה אם הוא עושה מעשה לבד אבל המורה
הלכה לפי השתכלותו הוא מזיד בלי ספק שלא נצל הכתוב בחטא ההוראה בטענת
שגגה אלא לבית דין הגדול לבד אבל המזיד יתחייב הדין הכתוב או מיתת בית דין
או מלקות או מכת מרדות על לאוין שאין לוקין עליהם או חיוב ממון אבל העברות
ההם שהשוה בהן בין שוגג למזיד הוא לרוב המצאם בקלות להיותן דברים בעלמא
שאין בהן מעשה ר׳ לומר שבועת העדות ושבועת הפקדון וכן שפחה חרופה יקל
ענינה לרוב מציאותן מפני שהיא משולחת בהפקר שאינה לא שפחה גמורה ולא
בת חורין גמורה ולא אשת איש גמורה כמו שבארת הקבלה בפי׳ זאת המצוה אבל
העושה ביד רמה הוא המזיד שיעיז פניו ויעבור בפרהסי׳ שזה אינו עובר לתאבון לבד
ולא לעשות מה שמנעה התורה לעשותו לרוע מדותיו לבד אבל לחלוק על התורה
ולעמוד כנגדה מפני זה אמר את י׳ הוא מגדף והוא יהרג בלא ספק ולא יעשה זה אא
מי שעלה בלבו דעת אחרת לחלוק בו על התורה ומפני זה באה הפירוש המקובל
בעו׳ הכתוב מדבר מפני שהוא חולק על פנות התורה כי לא עבר אדם כוכב כלל אא
מי שהאמין בו הקדמות כמו שבארנו בחבורינו פעמים וכן הוא הדין אצלי בכל עברה
שיראה ממנה סתירת התורה או המחלוקת כנגדה ואפי׳ אכל אדם מישראל בשר
בחלב או לבש שעטנז או הקיף פאת הראש לבזיון התורה מפני דעת שיתבאר ממנו
שאינו מאמין שזאת התורה אמת הוא אצלי הנאמ׳ עליו את י׳ הוא מגדף ויהרג מיתת
כפירה לא מיתת עונש כאנשי עיר הנדחת שיהרגו מיתת כופרים לא מיתת עונש
ולוה ממונם בשרפה ואינו ליורשיהם כשאר הרוגי בית ד׳ וכן אני אומר בעדה מישר׳
שזדו לעבור על אי זו מצוה שתהיה ועשו אותה ביד רמה יהרגו כולם וראיה לדבר
ענין בני גד ובני ראובן שבא בהם ויאמ׳ כל העדה לעלות עליהם לצבא ואחר כן באר
להם בשעת ההתראה שהם כבר כפרו בהסכימם על העברה ההי׳ וכפרו בתורה כלה

והוא אמרם להם לשוב היום מאחרי י׳ והשיבו הם ג׳ כן אם במרד וגו והעלה בידך או
העקרים ג׳ כן בעונשים וממה שכלל אותו ג׳ כן ספר שופטים למחות את זכר עמלק
שכמו שיענש האדם האחד ראוי שתענש המשפחה האחת או האומה האחת בעבור
שישמעו שאר המשפחות ויראו ולא ירגילו בהפסד כי יאמרו שמא יעשה כגו מה
שנעשה בבני פלוני עד שאם יולד בהם איש רע מפסיד אשר לא יחוש לדעת נפשו
ולא יסתכל ברע שיעשהו לא ימצא עוזר ממשפחתו שיעורהו על דעותיו שירצה
לעשותם עמלק אשר התחיל להלחם בסייף אמר למחות וכרו בסייף ועמון ומואב
שעשו מה שעשו דרך כילות וגרמו הזק בערמה נענשו להרחיק מן החתון ושיתרחק
האדם מאהבתם לא דבר אחר כל אלו הענינים שיעור אהי׳ לעונשין שלא יהיה
בו לא תוספת ולא חסרון אלא כמו שבאר יתעלה כדי רשעתו וממה שכלל אותו וה
הספר התקנת יד ויתר כי מכונת זאת התורה כמו שהודעתיך הנקיון והזהר מן
הלכלוכין והמאוסין ושלא יהיה האדם כבהמות ובואת הכונה ג׳ כן חיוק האמנת
הנלחמים באילו המעשים שהשכינה שורה ביניהם כמו
שאמר בסבת זה כי י׳ אהיך מתהלך בקרב מחניך וגלגל ענין אחר ואמר ולא יראה
בך ערות דבר ושב מאחריך להזהיר ולהפחיד מבה שהוא ידוע מזנות אנשי החיל
במחנה שיארך עמדם חוץ לבתיהם וצונו יתע׳ בפעולות שיזכירו אותנו שהשכינה
שורה בתוכנו מפני שנגצל מן המעשים ההם ואמר והיה מחניך קדוש ולא יראה בך
ערות דבר עד שבעל קרי צוה להוציאו מן המחנה עד שיעריב שמשו ואחר יבא אל
המחנה עד שיהיה בלב כל אדם שהמחנה במקדש י׳ ושאינו במחנות הגוים להפסד
ולעבירות והזיק ולתם וקחת ממונם לא לדבר אחר אבל כונתינו אנחנו היישיר בני
אדם לעבדת השם וסדר עניניהם כבר הודעתיך שאני אמנם אתן סבת הנראה מן
הכתוב וממה שכלל אותו גם כן וזה הספר דין אשת יפת תאר וידעת אמרם לא דבר
תורה אלא כנגד יצר הרע ועם זה יש בכלל זאת המצוה מן המדות הטובות שצריך
שיתנהגו בהם החשובים מה שאעיר עליו והוא שאף על פי שגבר יצרו עליו ולא יוכל
לסבול ולכוף את יצרו צריך שיתחבא במקום נסתר והוא אמרו אל תוך ביתיך ואין
מותר לו שילחצנה במלחמה כמו שבארו שם שאין מותר לבועלה פעם שניה עד
שינוח אבלה ותשקוט דאגתה ואין מונעין אותה מהתאבל ומן הבכי ולא מהמנע מן
הרחיצה כמו שכתוב ובכתה את אביה ואת אמה כי לבעלי האבל מנוחה בבכיית
ועורדם אבלם עד שיחלשו כחות הגופני מסבול המקרה ההוא הנפשי כמו שלבעלי
השמחה מנוחה במיני השחוק ומפני זה חמלה התורה עליה ושם הרשות בידה מכל
זה עד שתלאה מן הבכי ומן האבל וכבר ידעת שהוא בעלה בגיותה וכן כל השלשים
יום תחזיק בתורתה בפרהסיא ואפי׳ בע׳ זרה ולא יחלקו עליה באמונה עד הזמן ההוא
ועם זה אם לא ישיבנה אל חקי התורה לא תמכר ולא יעבר בה הנה שמרה התורה
קרבת המשגל ואעפ׳ שהיא בקצת מדי ר׳ לומר היותה או גויה ועם זה אמר לא
תתעמר בה תחת אשר עניתה הנה התבאר מה שבאלה המצות מן המדות הטובות
והתבארו סבות כל מצות זה הספר

פרק מב

המצות אשר כלל אותם הכלל השביעי והם דיני ממונות אשר

ספרנום בקצת ספר המשפטים וקצת ספר קניין וסבתם מבוארת וזה שהם שיעור משפטי יושר בעסקי הנהוגי בין בני אדם בהכרח ושיעורו העוסקים וזה את זה להועי כל אחד את חבירו לא שיכוין האחר משני העוסקים לרבות חלקו בכל ושיהיה הוא המרויח מכל צד תחלת וזה שלא יהיה שום אונאה במכר אלא הריוח הנהוג הידוע והניח בהם תנאים שיתקיים בהם המכר והזהיר אפי׳ מאונאת דברים כמו שנודע ואחר כך דין ארבעה שומרים ואפני הקשר בו מבואר והוא ששומר חנם שאי תועלת לו כלל בזה העניין ואמנם הוא גומל חסד הוא פטור מן הכל וכל נזק שיארע הוא מכיס בעל הממון ושואל שהתועלת כולה שלו ובעל הממון הוא הגומל אותו חייב בכל וכל הנזקים המתחדשים הוא מכיס השומר אבל נושא שכר והשוכר כל אחד משניהם רצוני לומר השומר ובעל הממון משתתפים בתועלת ולזה נחלקו הנזקים בין שניהם מה שיבא מנזק מפני מעוט השמירה הוא מכיס השומר והוא גניבה ואבידה כי הגנבה והאבדה באה מפני שלא שמר שמירה מעולה והנזקים שאין תחבולה למונעם והיא שבורה ושבוייה ומתה הם מכיס בעל הממון ואחר כן הפליג בחמלת השכירי לעניים ואמר למהר שכרם ושלא יונו אותם כדבר מדינם דל שיגת לו כפי עבודתו ומן הרחמנות עליו שלא ימנע ואפי׳ הבהמה מלאכול ממה שהם עושי בו מן המזונות כפי משפטי ואת המצוה ומדיני ממונות גם כן הירושות והם מדה מעולה רצוני לומר שלא ימנע האדם טוב ממי שהוא ראוי לו ואחר שהוא הולך למות שלא יקנא ביורשיו ולא יפזר ממונו אבל יניחהו למי שהוא יותר ראוי לו מכל בני אדם והוא הקרוב לו יותר לשארו הקרוב אליו ממשפחתו וכבר באר שהבן קודם ואחר כן הבת ואחר כן האח ואחר כן אחי אביו כמו שהוא ידוע ויבכר הגדול שבבניו מפני שאהבתו קורמת ולא ימשך אחר תאותו לא יוכל לבכר את בן האהובה וגו׳ וזאת המדה תשמרה ותחזקה זאת התורה הישרה מאד ר׳ לומר נשיאת פני הקרובים והטיב להם כמו שאמר הנביא ועוכר שארו אכזרי ודברי התורה בצרקות לאחיך לענייך וגו׳ והחכמים ז״ל משבחים מאד מדות האדם שיהיה מקרב את קרוביו ונושא את בת אחותו וכבר הודיעתנו התורה בזאת המדה הפלגה גדולה מאד והוא שהאדם צריך לישא פנים לקרוביו ולקרב מאד כל מי שיש לו עמו אחוה ואחי׳ וזטא לו וחמסו ואפי׳ היה הקרוב ההוא בתכלית ההפסד אי אפשר לו מבלתי שישא פנים לקרובי אמר יתעלה לא תתעב אדומי וגו׳ וכן כל מי שהצטרכת אליו יום אחד וכל מי שקבלת ממנו תועלת ומצאתו בעת צרה ואעפי׳ שהרע לך אחר כן צריך שתזכור לו מה שקדם אמר יתעלה לא תתעב מצרי כי גר היית בארצו וכבר התפרסם רוב מה שהרעו אותנו המצריים אחר כן ראה כמה מדות טובות למדנו מאלו המצות ושני אלו אינם מזה הכלל השביעי אבל מפני נשיאת פני הקרובים בירושות התגלגל בנו המאמר למצרי ואדומי

פרק מג

המצות אשר כלל אותם הכלל

חשמיני הם אשר ספרנום בספר זמנים וסבת כולם מבוארת בתורה מלבר מעט
אמנם עניין השבת טעמו מפורסם ואין צריך לביאור כבר נודע מה שבו מהמנוחה
עד שיהיה שביעית חיי הארם בהנאה ובמנוחה מן העמל והטורח שלא ימלט ממנו
קטן וגדול עם מה שמתמיד ומקיים הדעת הנכבד מאד לדורות והיא האמונה בחדוש
העולם ועניין צום כיפור ג״כ סבתו מבוארת שהוא נותן דעת התשובה והוא היום
שירד בו ארון הנביאים בלוחות שניות ובשרם בסליחת חטאם הגדול והיה היום ההוא
לנצח יום תשובה ועברה גמורה ולזה נאסרה בו כל הנאה גשמית וכל טורח ותועלת
הגוף ר״ל לומר המלאכות אין עושים בו רק הוידויים רצוני לומר שיודה בחטאיו וישוב
מהם אבל הימים הטובים הם כלם לשמחה ולקבוצים שיש להם הנאה שבני אדם
צריכים אליהם ברוב ויש בהם תועלת ג״כ בעניין האהבה שצריך שתהיה בין בני
אדם בקבוצים המדיניים ויחוד הימים ההם יש לו סבה פסח עניינו מפורסם והיותו
שבעה ימים מפני שהקף השבעה ימים הוא הקף בינוני בין היום השמשיי והחדש
הירחיי וכבר ידעת של זה ההקף מבוא גדול בעניינים הטבעיים וכן הוא עוד בעניני׳
התוריים כי התורה תתדמה בטבע תמיד ותשלים העניינים הטבעיים על צד אחר כי
הטבע אינו בעל מחשבה והשתכלות והתורה שיעור והנהגת השם שחנן השכל לכל
בעל שכל ואין זה כונת הפרק ונשוב למה שאנחנו עתה בו ושבועות הוא יום מתן
תורה ולהגדיל היום ההוא נמנו הימים מן המועד הראשון אליו כמי שממתין בוא
הנאמן שבאוהביו שהוא מונה היום וגם השעות וזאת היא סבת ספירת העומר מיום
צאתינו ממצרים עד יום מתן תורה שהוא היה הכונה והתכלית ביציאתם באמרו
ואביא אתכם אלי ולא היה המראה הגדול ההוא אלא יום אחד כן זכרונו בכל שנה
יום אחד אבל אכילת מצה אלו היה יום אחד לא הייגו מרגישים בו ולא היה מתבאר
עניינו כי הרבה פעמים יאכל הארם מין אחר מן המאכלים שני ימים או שלשה ואמנ׳
יתבאר עניינו ויתפרסם בהתמיד אכילתו היקף שלם כן ראש השנה יום אחד מפני
שהוא יום תשובה הוא והערות בני ארם משכחתם ומפני זה יתקע בו בשופר כמו
שבארנו במשנה תורה וכאלו הוא הצעה ופתיחה ליום הצום כמו שהוא מפורסם
בקבלת האומה מעניין עשרת ימים שבין ראש השנה ויום הכיפורים ואמנם סכות
אשר הכונה בו השׂשון והשמחה הוא שבעת ימים מפני שיתפרסם העניין והיותו בזה
הפרק הנה בארה התורה סבתו באספך את מעשך מן השדה ר״ל לומר עת המנוחה
והפנאי מן העסקים ההכרחיים וככר זכר ארסטו במאמר התשיעי מספר המדות
שכן היה העניין מפורסם באמות מקדם אמר בזה הלשון הקרבנות הקדומים והקבוצי׳
היו אחרי אסוף התבואות והפרות כאלו היו הקורבנות מפני הרוחה זהו לשונו ועוד
שישיבת הסוכה בעת ההיא אפש׳ לסבלה אין חום גדול ולא מטר מצער ושני המועדי׳
האלה ר״ל לומר סכות ופסח מלמדים דעות ומדות אמנם הדעת כפסח הזכרת אותות
מצרים והתמדתם לדורות אמנם הדעת בסוכות להתמיד זכר אותות המדבר לדורות
אמנם המדות הוא שיהיה הארם זוכר ימי הרעה בימי הטובה בעבור שירבה להודות
לשם ושילמוד מדת ענוה ושפלות יאכל מצה ומרור בפסח לזכור מה שארע לנו וכן

יצא מן הבתים לשכון בסכות כמו שיעשו השודדים בצער שוכני המדברות לומר שכן היה עניינו בתחלה כי בסכות הושבתי את בני ישראל וגו ונעתקנו מן העניין ההוא לשכון בבתים המציירים במקום הטוב שבארץ והשמן שבה בחסר השם וביעדיו לאבותינו בעבור שהיו אנשים שלמים ברעותם ומדותם ר׳ לומר אברהם יצחק ויעקב שזה גם כן הוא ממה שהתורה תלויה עליו ר׳ לומר שכל טוב שהטיב השם לנו וייטיב אמנם הוא בזכות אברהם יצחק ויעקב אבותינו מפני ששמרו דרך י׳ לעשות צדקה ומשפט אבל צאתנו מסכות למועד שני ר׳ לומר שמיני חג העצרת הוא להשלים בו מן השמחות מה שאי אפשר לעשותו בסכות אלא בבתים הרחבים ובבניינים אמנם ארבעה מינים שבלולב כבר זכרו ז״ל בו קצת סבה על צד הדרשות שדרכם ידוע למי שהבין דרכיהם וזה שהם אצלם כדמות מליצת השיר לא שהדבר ההוא הוא ענין הפסוק ההוא ונחלקו בני אדם בדרשות לשני חלקים החלק האחד ידמה שהם אמרום על צד באור ענין הפסוק ההוא והחלק השני הוא מבזה אותם וחשבם לשחוק אחר שהוא מבואר נגלה שאין זה עניין הפסוק והחלק הראשון נלחם ונתגבר לאמת דרשות לפי מחשבתו ולשמרם ויחשוב שהם עניין הפסוק ושמשפט הדרשות כמשפט הדינין המקובלים ולא הבינה אחת משתי הכתות שהם על צד מליצת השיר אשר לא יסתפק עניינם על בעל שכל והתפרסם הדרך ההוא בזמן ההוא והיו עושים אותה הכל כמה שיעשו המשוררים מומרי השיר אמרו רז״ל תנ בר קפר ויתד תהיה לך על אזניך אל תקרי אזנך אלא אזניך מלמד שאם ישמע אדם דבר מגונה יתן אצבעו בהן אזנו ואני תמיה אם זה התנא אצל אלו הסכלים כן יחשוב בפירוש זה הפסוק ושזאת היא כונת זאת המצוה ושהיתד הוא האצבע ואזניך הם האזנים איני חושב שאחד ממי ששכלו שלם יחשב זה אבל היא מליצת שיר נאה מאד הזהיר בה על מדה טובה והיא כי כמו שאסור לומ׳ דבר מגונה כן אסור לשמעו וסמך זה לפסוק על צד המשל השיר וכן כל מה שיאמר במדרשות אל תקרי כן אלא כך זהו עניינו וכבר יצאתי מן הכונה אלא שהיא תועלת יצטרך אליה כל בעל שכל מאנשי התורה הרבנים ואשוב אל סדר דברינו והנראה לי בארבעת מינים שבלולב שהם שמחה בצאתם מן המדבר אשר היה לא מקום זרע ותאנה וגפן ורמון ומים אין לשתות אל מקום האילנות נותני פרי והנהרות ולקחו לזכרון זה הנאה שבפירות הארמה והטוב שבריחו והיפה שבעלין והטוב שבעשבים גם ר״ל ערבי נחל ואילו הארבעת מינין הם אף קבצו שלשת הדברי׳ האלה האחד מהם רוב מציאותם בארץ ישראל בעת ההיא והיה כל אדם יכול למצאם והעניין השני טוב מראם ורעננותם ויש מהם טובי בריחם והם אתרוג והדס אב׳ לולב וערבה אין להם ריח לא טוב ולא רע והעניין השלישי עמדם על לחותם ורעננותם בשבעה ימים מה שאי אפשר זה באפרסקים ורמונים ובאספרגל ובאגס וכיוצא בהן

פרק מר

המצות אשר כלל אותם הכלל התשיעי הם המצות אשר ספרנום בספר אהבה וסבת כולם מבוארת רצוני לומר שסבת העבודות ההם זכרון השם תמיד ויראתו ואהבתו ושמירת המצות כלן ושיאמין בשם ית׳ מה שהוא הכרחי לכל

בעל דת שיאמינהו והם התפלה וקרית שמע וברכת המזון ומה שנרבק בהן וברכת כהנים ותפילין ומזוזה וציצית וקנות ספר תורה וקרות בו לעתים כל אלו הם מעשים שילמדו דיעות מועילות והכל מבואר נגלה אינו צריך לדברים אחרים מפני שהוא כפל דברים לא דבר אחר

פרק מה

המצות אשר כלל אותם הכלל העשירי הם אשר ספרנום בהלכו בית הבחירה והלכות כלי המקדש והעובדים בו והלכות ביאת המקדש וכבר הגרנו תועלת זה הכלל על דרך כלל וידוע שעובדי ע̇ו היו מכוונים לבנות היכליהן ולהעמיד צלמיהם במקום הגבוה שימצא שם על ההרי׳ הרמים ולזה בחר אברהם אבי׳ ע׳ השלו׳ הר המורי׳ בהיותו הגבוה שבהרי׳ אשר שם ופרסם שם ביחוד י׳ ויחד המערב שקודש הקדשים במערב והוא עניין אמרם שכינה במערב ובארו רבותינו ז״ל בגמר יומא שאברהם אבינו ייחד המערב ר׳ לומר בית קדש הקדשים וסבת זה אצלי שמפני שהי׳ הדעת מפורסם אז בעולם עבודת השמש ושהוא האלוה אין ספק שבני אדם היו כלם פוני׳ למזרח מפני זה פנה אברהם אבי׳ למערב בהר המורי׳ ר׳ לומר במקדש עד שישי׳ אחוריו לשמש הלא תראה ישראל בעת כופרם ושובם לדעות הקודמות הרעות ההם מה עשו אחוריהם אל היכל השם ופניהם קדמה והם משתחוים קדמה לשמש והבן זאת הפליאה ואין ספק אצלי גם כן שהמקום אשר יחדו אברהם בנבואה היה ידוע אצ׳ משה רבי׳ ואצל רבים שאברהם צוה אותם שיהיה בית עברה כמו שבאר המתרגם ואמר ופלח וצלי אברהם תמן באתרא ההוא ואמר קדם י׳ הכא יהון פלחין דריא וכולי ואשר לא התבאר בתורה ולא נזכר בפרט אבל רמז אליו ואמר אל המקום אשר יבחר י׳ וגו׳ יש׳ בו אצלי שלש חכמות האחת מהן שלא יחזיקו בו האמות וילחמו עליו מלחמה חזקה כשידעו שזה המקום מן הארץ הוא תכלית התורה והשנית שלא יפכירוהו מי שהוא בידם עתה וישחיתוהו בכל יכלתם והשלישי׳ והיא החזקה שבהם שלא יבקש כל שבט היותו בנחלתו ולמשול בו והיה נופל עליו מן המחלוק׳ והקטט כמו שנפל בבקשת הכהונה ולזה באה המצוה שלא יבנה בית הבחירה אלא אחר הקמת מלך שיצוה לבנותו ותסתלק המחלוקת כמו שבארנו בספר שפטים וידוע שהאנשים ההם היו בונים היכלות לכוכבים והיו משימים בהיכל ההוא הצורה שהיו מסכימים לעבדה ר׳ לומר צורה מיוחסת לכוכב אחד או לגלגל אחד וצונו אנחנו שנבנ׳ היכל לשמו יתעלה ונשים בו הארון שיש בו שני לוחות אבנים שבהן אנכי ולא יהיה לך וכבר נודע שפנת אמונת הנבואה קודמת לאמונת התורה שאם אין נביא אין תורה והנביא לא תבואהו הנבואה רק באמצעות מלאך ויקרא מלאך י׳ ויאמר לה מלאך י׳ וזה הרבה מלספור עד שמשה רבי׳ תחלת נבואתו היה במלאך וירא אליו מלאך י׳ בלבת אש הנה התבאר שאמונת מציאות המלאכים קודמת לאמונת הנבוא׳ ואמונת הנבואה קודמת לאמונת התורה וכאשר סכלו אנשי הצאבה מציאות השם ית׳ וחשבו שהנמצא הקדמון אשר לא ישיגהו הערד כלל הוא הגלגל וכככיו ושכחות שופעות ממנו על הצלמים וקצת האילנות רצוני לומר האשרות חשבו שהצלמים

והאילנות הם אשר ישימו דברי הנבואה בפי הנביאים וידברו עמם בחזון ויודיעו אות
מה שיועי ומה שיזיק כמ׳ שבארתי לך מדעתם בנביאי הבעל ובנביאי האשרה וכאש׳
התבאר האמת לחכמי׳ ונודע במופת שיש׳ נמצא שאינו גוף ולא כח בגוף והוא האל
האמת ושהוא אחד ושיש׳ ג״כ נמצאות אחרות נבדלות שאינם גופות והוא ששפע
עליהם טובו ואורו יתעלה והם המלאכים כמו שבארנו ואילו הנמצאות כולם הם זולת
הגלגל וכוכביו נודע באמת שהמלאכים ההם הם אשר ישימו דבר אמת בפי הנביאי׳
לא הצלמים והאשרות הנה התבאר במה שהקדמנוהו שאמונת מציאות המלאכים
נמשך אחר אמונת מציאות השם ובהן תתכן הנבואה והתורה ולחזוק אמונת ואת
הפינה צוה השם יתעלה לעשות על הארון צורת שני מלאכי׳ לקיים מציאות המלאכי׳
באמונת ההמון אשר הוא דעת אמתי שני לאמונת מציאות השם והוא התחלת
לנבואה ולתורה ומבטל ע״ז כמו שבארנו ואילו היתה צורה אחת ר׳ לומר צורת
כרוב אחת היה בו הטעאה גם כן שהיו חושבין שהיא צורת הא׳ הנעבד כמו שהיו עושי׳
עובדי ע״ז או׳ שהמלאך הוא איש אחד ג׳ כן והיה מביא לקצת שניות וכאשר עשה שני
כרובים עם ביאור י׳ אלהינו י׳ אחד יתבאר קיום הדעת במציאות המלאכים ושהם רבי׳
והיה הענין בטוח מתעות בהם בני אדם שיחשבו שהם אלוה אחד שהשם אחד והוא
ברא אלו הרבים ואחר כן הושמה מנורה לפניו לכבוד ולתפארת לבית כי הבית
שתדלק בו הנר תמיד הנסתר בפרכת יש לו בנפש מעלה גדולה וכבר ידעת חזוק
התורה באמונת גדולת המקדש ויראתו עד שיגיע לאדם מדה הענוה והחמלה ורכות
הלבב כשיראהו ואמר מקדשי תיראו וסמכו בשמירת שבת לחזק יראת המקדש
והצרך למזבח הקטורת ומזבח העולה וכליהם מבואר אבל השלחן והיות עליו הלחם
תמיד לא אדע בו סבה ואיני יודע לאי זה דבר איחס אותו עד היום אבל האזהר׳ מהיות
אבני המזבח גזית שלא יניף עליהם ברזל כבר ידעת הסבה שנתנו בו באמרם אינו
דין שיונף המקצר על המאריך וזה טוב על צד הדרשות כמו שזכרנו והסב׳ בו מבארת
וזה שעובדי ע״ז היו בוני׳ מזבחותיהם באבני גזי׳ והוזהי׳ מהדמות בהם ושיהיה המזב׳ מאדמ׳
לברוח מהדמו׳ בהם אמר מזב׳ אדמה תעש׳ לי ואם אי אפשר עשותו מבלתי אבני׳ יהיו
בצורתם הטבעית לא יחצבו כמו שהזהיר מאבן משכית ומנטוע כל עץ אצל מזבח י׳
והכונה כולה אחת והוא שלא נעבוד השם כדמות עבודתם החלקית אשר היו עושים
אותה לנעבדיהם ועל זה הענין הזהיר בכלל ואמר איכה יעבדו הגוים האלה את
אלהיהם ואעשה כן גם אני ר׳ לומר שלא יעשו כן לשם לסבה אשר אמר כי כל תועבת
השם אשר שנא עשו לאלהיהם וכבר ידעת פרסום עבודת פעור בזמנים ההם אשר
היתה בגלוי הערוה מפני זה צוה הכהנים לעשות מכנסים לכסות בשר ערוה בעת
העבודה ושלא יעלה למזבח עם כל זה במעלות אשר לא תגלה ערותך עליו ואמנם
היות השמירה והסבוב סביב למקדש תמיד הוא לכבד אותו ולפארו ושלא יהרסו
הסכלים גם כן והטמאים אליו ולא בעת האנינות וכל מי שלא רחץ גופו כמו שיתבאר
ומכלל הדברים המביאים להגדיל המקדש ולפארו עד שיגיע לנו יראה ממנו שלא
יבא אליו לא שכור ולא טמא ולא מי שלא רחץ ראשו רצוני לומר פרוע ראש וקרוע

בגרים ושכל עובר יקרש ידיו ורגליו ולהגריל הבית עור הגריל מעלת עובריו ונגדלו
הכהנים והלוים וצוה להלביש הכהנים בגרים נאים ומלבושים יפים וטובים בגרי קרש
לכבור ולתפארת ושלא ישמש בעבורה בעל מום ולא בעל מום לבר אלא הבעורים גם
כן פוסלים בכהנים כמו שהתבאר בתלמוד ואת המצוה ומפני שההמון לא יגרל ארם
אצלם בצורתו האמתית אלא בשלמות אבריו ויופי בגריו והמכון שתהיה לבית גרולה
ותפארת אצל הכל אבל בין לוי שאינו מקריב ואין חושבין עליו שהוא מכפר עונות
כמו שבא בכהנים וכפר עליו וכפר עליה אך הכונה בו אמירת השיר לבר הוא נפסל
בקול כי המכון גם כן בשיר להפעל הנפש ברברים ההם ולא יפעלו הנפשות רק
לקולות וללחנים הערבים ועם כלי השיר ג״כ כמו שיהיה עניין במקרש תמיד ואפי׳
הכהנים ג״כ הכשרי׳ העומרים במקרש מוזהרים משבת בו ומהכנס אל ההיכל בכל
עת ומהכנס לקרשי הקרשים כלל אלא כהן גרול ביום הכפורים ארבעה פעמים ולא
יותר כל זה להגריל המקרש וכאשר היו שוחטים במקום המקורש בהמות רבות
בכל יום ומחתכין בו הבשר ושורפין ורוחצין בו הקרב והכרעין אין ספק שאלו היו
מניחי׳ אותו על זה הענין היה ריחו כריח מקומות הבשר מפני זה ציה להקטיר בו
הקטורת שתי פעמים בכל יום בבקר ובין הערבים להטיב ריחו וריח בגרי כל העובר
בו כבר ידעת אמרם מיריחו היו מריחים ריח הקטרת וזה ג״כ ממה שמעמיד יראת
המקרש אבל אם לא היה לו ריח טוב כל שכן אם היה לו שכנגדו היה מביא בלב הא׳
הפך ההגרלה כי הנפש תתרחב מאד לריח הטוב ותטה אליו ותתרחק מן הריח
הרע ותברח ממנו אבל שמן המשחה יש בו שני תועלות להטיב ריח מה שימשח
בו ולהאמין גרולת הרבר הנמשח וקרושתו והיותו נברל לטובה משאר מינו ארם
יהיה או בגר או כלי הכל שב ליראת המקרש שהיא סבה ליראתו מפני התחרש
הפעלות בנפש הארם בעת שיכנס אליו וירכו הלבבות הקשים ויכנעו אשר התחכם
השם כל זה ההתחכמות בעצת מרחוק לרככם ולהכניעם בעת שיבאו אל חבית כרי
שיקבלו מצות השם המישירות ויראוהו כמו שבאר לנו בלשון התורה ואמר ואכלת
לפני י׳ אהיך מעשר רגנך תירושך ויצהרך ובכרת בקרך וצאנך למען תלמר ליראה
את י׳ אהיך כל הימים הנה התבאר לך התכלית המכוונת בכל אלו הפעולות מה היא
ואמנם סבת האזהרה מעשות כשמן המשחה והקטרת מבוארת מאר כרי שלא יריחו
הריח ההוא אלא שם ויהיה או ההפעלות עליהם יותר ושלא יחשב ג״כ כל מי שימשח
בוה השמן או בכיוצא בו יהיה נכבר ויתחרשו בעבור זה הפסרים גרולים ומחלוקות
אמנם היות הארון נשא בכתף לא על העגלות מפני ההגרלה בו מבוארים ושלא
תפסר לו תכונה וצורה ואפי׳ בהוציא הברים מן הטבעות וכן לא תפסר צורת האפור
והחשן ואפי׳ בהסיר האחת מן האחר ושתתוקן מלאכת הבגרים כולם באריגה מבלתי
חתוך עד שלא תפסר צורת האריגה וכן הזהיר כל ארם מעוברי המקרש שלא יתעסקו
במלאכת חברו כי המלאכות והעסקים המסורים לרבים אם לא ייוחד כל איש
למלאכה מיוחדת יפול ההתרשלות והעצלה מן הכל ומבואר הוא שזאת ההרגה
במקומות אשר נתנו להר חבית רינים ולחיל רינים ולעורת נשים רינים בפני עצמם

ולעורה דינים אחרים וכן עד קדש הקדשים שזה כולו תוספת הגדלה ונתינת יראה יתרה בלב כל מכון אליו הנה כבר זכרנו סבות חלקי זה הכלל כלו

פרק מו

המצות אשר כלל אותם הכלל העשתי עשר הם אשר ספרנום בשאר ספר עבדה ובספר קרבנות וכבר זכרנו תועלתם בכלל ועתה אתחיל לתת טעם כל אחת ואחת לפי השגתי ואומר כי כבר אמרה התורה כפי מה שפי׳ אונקלו׳ שהמצריי׳ היו עובדי׳ מזל טלה מפני זה היו אוסרי׳ לשחוט הצאן והיו מואסי׳ רועי צאן אמר הן נזבח את תועבת מצרים וכן היו כתות מן הצאבה עובדים לשדי׳ והיו חושבים שהם ישובו בצורת העזים ולזה היו קוראים לשדים שעירים וכבר התפשט הדעת הזאת מאד ולא יזבחו עוד את זבחיהם לשעירים אשר הם זונים ולזה היו אוסרים הכתות ההם ג״כ אכילת העזים אבל שחיטת הבקר כמעט שהיו מואסים אותו רוב עובדי ע״ז ובכלם היו מגדילים זה המין מאד ולזה תמצא אנשי׳ הודו עד היום לא ישחטו הבקר כלל ואפי׳ בארצות א״ש ישחטו שאר מיני בעלי׳ חיים ובעבור שימחה זכר אלו הדעות אשר אינם אמתיות צונו להקריב אלו השלשה מינים לבד מן הבהמה מן הבקר ומן הצאן תקריבו את קרבנכ׳ עד שיהיה המעשה אשר חשבוהו תכלית המרי בו יתקרבו אל השם ובמעשה ההוא יכופרו העונות כן מרפאים הדעות הרעות אשר הם חליי׳ הנפש האנושי בהפך אשר בקצה האחרון ומפני זאת הכונה בעצמה צונו לשחוט כבש בפסח ולהזות דמו במצרים על השערים מחוץ לנקות עצמנו מן הדעות ההם ולפרסם שכנגדם ולהביא להאמין שהמעשה אשר תחשבו בו שהוא סבה ממיתה הוא המציל מן המות ופסח י׳ על הפתח ולא יתן המשחית לבא אל בתיכם לנגוף גמול פרסום העבדה בעשות כל מה שהיו מרחיקין אותו עובדי עבודה זרה וזהו הטעם בבחירת השלש המינין האלה לבד לקרבן מחובר אל היות אילו השלשת מינין ג״כ נמצאים מאד ולא כמעשה עובדי עבודה זרה שהיו מקריבים האריות והדובי׳ והבהמו׳ המדבריות כמו שזכר בטמטם ומפני שרוב בני אדם לא היו יכולים להקריב בהמה צוה להקריב קרבן ג״כ ממין העוף מן הנמצא בארץ ישר׳ יותר ומן הנאה והקל למוצאו והם תורים ובני יונה ומי שלא תמצא ידו גם העוף יקריב לחם עשוי באי זה מין שיהיה ממעשה הלחם המפורסם בומנים ההם אם מאפה תנור או מאפה מחבת או מאפה מרחשת ומי שיכבד עליו הלחם האפוי יקריב סולת וזה כלו למי שירצה ואחר כן באר לנו שזה המין מן העבדה ר״ל לומר הקרבנות אם לא נעשהו כלל אין חטא עלינו כלל אמר וכי תחדל לנדור לא יהיה בך חטא ומפני שעובדי עבודה זרה לא היו מקריבים לחם אלא שאור והיו בוחרים להקריב העניינים המתוקים ומלכלכים קרבניהם בדבש כמו שהוא מפורסם בספרים אשר ספרתי לך וכן לא תמצא בדבר מקרבנותם מלח מפני זה הזהיר השם מהקריב כל שאור וכל דבש וצוה בהתמדת המלח על כל קרבנך תקריב מלח וצוה להיות הקרבנות כולם תמימים על הטוב שבעיניהם שלא יבא להקל בקרבן ולבזות במה שהקריבו לשמו יתעלה כמו שאמר הקריבהו נא לפחתך וגו׳ ולזה הטעם גם כן הזהיר מהקריב מה שלא ישלמו לו

שבעת ימים להיותו חסר במינו והיותו נמאס מפני שהוא כנפל והוא הטעם באסור
אתנן ומחיר כלב לפחיתות שניהם והוא הטעם בהקרבת הגדול מן התורים ואפרוחי
יונים כי זהו הטוב שבהם מפני שהגדול שביונים אין בו עריבות והוא הטעם בהיות
המנחות בלולות בשמן ומן הסולת כי זהו השלם והערב ונבחרה הלבונה לטוב ריח
עשנה במקומות אשר בהם ריח הבשר הנשרף ומפני הגדלת הקרבן ושלא יהיה
נמאס ונבזה צוה להפשיט העולה ולרחוץ הקרב והכרעים אעפי שכולם נשרפין
ותמצא זאת הכונה ישמרה תמיד ויזהיר ממנה באמרכם שלחן י' מגואל הוא וניבו
נבזה אכלו והוא הטעם ג"כ שלא יאכל קרבן ערל ולא טמא ולא יאכל אחר שנטמא
ולא יאכל אחר ומנו ולא כשיחשב עליו מחשבה רעה ושיאכל במקום מיוחד אבל
העולה שהיא כולה לי' לא תאכל כלל ומה שיקרב בשביל חטא והוא החטאת והאשם
יאכל בעזרה וביום שחיטתו ולילו לבד אבל השלמים אשר הם למטה מהם והם
קדשים קלים יאכלו בכל ירושלים לבד ויאכלו ממחרת היום לא אחר כך מפני
שאחר כך יקבלו זוהמא ויפסדו ומפני הגדלת הקרבן וכל מה שהוא מיוחד לשמו ית'
חייב עלינו שכל מי שיהנה מן ההקדש מעל וצריך כפרה ותוספת חומש אעפי'
שהוא שוגג וכן אין מותרת עבדה בקדשים ולא גזתם מפני הגדלת הקרבן ועל צד
הסייג חייב דין התמורה כי אלו היה מותר להמיר הרע בטוב היה ממיר הטוב בר"ע
ויאמר שזהו יותר טוב על כן נגזר בו והיה הוא ותמורתו יהיה קדש אבל מה שצונו
בו מהיות הפודה דבר מקדשיו מוסיף חומש טעמו מבואר כי אדם קרוב אצל עצמו
וטבעו לעולם לנטות אל הכילות ולחוס על ממונו ולא היה מדקדק בדמי ההקדש
ולא היה מראה אותו בכל הצריך עד שיעמד על אמתת דמיו על כן חייבו להוסיף עד
שימכר לזולתו בשויו כל זה כדי שלא יבוז מה שנקרא בשמו יתעלה ומה שיתקרב
אליו בו אבל טעם שריפת מנחת כהן מפני שכל כהן יש לו להקריב קרבנו בעצמו
ויהיה אם כן מביא מנחה ואוכל אותה הוא בעצמו וכאלו לא עשה דבר כי מנחת יחיד
לא היה קרב ממנה אלא לבונתה וקומץ ולא די מעוט זה הקרבן אלא שיאכלנו מי
שהביאו ולא יראה א"כ עבודה כלל מפני זה היא נשרפת אמנם החקים המיוחדים
בפסח והוא שיאכל צלי אש לבד ובבית אחד ועצם לא תשברו בו כל אלו טעמם מבוא'
כי כמו שהמצה מפני החפזון שלא היה שם פנאי לעשות תבשיל ולתקן מאכלי' ואפי'
להתאחר לשבור עצמותיו ולהוציא מה שבהן נאסר כי כבר זכר עקר הענין בכל אלו
והוא אמר' ואכלתם אותו בחפזון ואין עם החפזון פנאי לשב' העצמות ולא לשלוח ממנו
מבית לבית ולהמתין השליח עד שישוב שאלו כלם מעשה ההתרשלות והפנאי והכונ'
היתה להראות החפזון והמהירות כדי שלא יתאחר אחד מהם ולא יוכל לצאת עם
המון העם ויוכלו להזיקו ולהתנכל לו וצוה לעשות העניני' ההם לנצח לזכרון איך היה
הענין כמו שאמ' ושמרת את החקה הזאת למועדה וגו' אבל היותו בלתי נאכל אלא
למנויו הוא לזרז ללוקחו ושלא ישען כל אחד על אהבו ועל קרובו ועל מי שנזדמן
ולא ירגיש בו מתחלת הזמן ואמנם היותו אסור לערלים כבר בארוהו חכמי' ז"ל שאמ'
הם בטלו מצות מילה כשארך עמדם במצרים להדמות למצריים וכאשר צוה אותנו

במצות הפסח והתנה בו שלא ישחט אלא אחר מילת עצמו ובניו ובני ביתו ואז יקרב
לעשותו מלו כלם והיה דם מילה מתערב בדם פסח לרב הנמולים כמו שזכרו ואל
זה רמז באמרו מתבוססת בדמיך דם פסח ודם מילה ודע כי הדם היה טמא מאד
בעיני הצאבה ועם כל זה היו אוכלים אותו מפני שהיו חושבים שהוא מזון השדים
וכשאכל אותו מי שאכלו כבר השתתף עם השדים ויבואוהו ויודיעוהו העתידות כמו
שירמזו ההמון ממעשי השדים והיו שם אנשים שהיה קשה בעיניהם אכילת הדם כי
הוא דבר שימאסהו טבע האדם והיו שוחטים בהמה ומקבלים דמה בכלי או בחפירת
ואוכלים בשר השחוטה ההיא סביב דמה והיו מדמין במעשה ההוא שהשדים יאכלו
הדם אשר הוא מזונם והם יאכלו הבשר ובזה תהיה האהבה והאחוה והרעות להם
בעבור שאכלו כלם על שולחן אחד ובמושב אחד ויבאו להם השדים ההם לפי מחשבת
בחלום ויגידו להם העתידות ויועילו להם אלו כלם ריעות שהיו נמשכין אחריהם
בזמנים ההם ובוחרים אותם והיו מפורסמות לא היה ספק לאחד מן ההמון באמתתם
ובאה התורה השלימה ליודעיה להסיר אלו החליים הנאמנים ואסרה אכילת הדם
ועשתה חזוק באסורו כמו שעשהה ג׳ע׳ וזרה בשוה אמר ית׳ ונתתי פני בנפש האכלת
את הדם כמו שאמר בנותן מזרעו למולך ונתתי את פני באיש ההוא ולא בא זה הלשו׳
במצוה שלישית מלבד ע׳ וזרה ואכילת דם שאכילתו היתה מביאה למין ממיני ע׳ זרה
והיא עבודת השדים וטהרה הדם ושמה אותו מטהר מה שיגיע בו והזית על אהרן
ועל בגדיו וקדש הוא ובגדיו וצותה להזותו על המזבח ושמה העבודה כלה לשופכו שם
לא לאכלו ואמר ואני נתתיו לכם על המזבח לכפר ושם ישפך וכמו שאמר ואת כל
הדם ישפך וגו׳ ודם זבחיך ישפך על מזבח י׳ אלהיך וצות לשפוך דם כל בהמה שתשחט
אעפ׳ שאינה קרבן אמר על הארץ תשפכנו כמים אחר כן הזהיר מלהתקבץ סביבו
ולאכול שם אמר לא תאכלו על הד׳ וכאשר התמיד מריים ונמשכו אחרי המפורסם
אשר גדלו עליו ולהתחבר אל השדי׳ באכלם סביב הדם צוה יתעלה שלא יאכל בשר
תאוה במדבר כלל אבל יהיה הכל שלמים ובאר לנו סבתו כדי שישפך הדם על
המזבח ולא יתקבצו סביבו ואמר למען אשר יביאו בני ישראל וגו׳ ולא יזבחו עוד את
זבחיהם לשעירים אבל נשאר ענין החי׳ והעוף מפני שלא יבא קרבן מחיה כלל ולא
יקרב עוף שלמים וצוה יתעלה אחר זה שכל חיה ועוף שמותר לאכלם כשישחט
יכסה דמו בעפר עד שלא יתקבצו עליו לאכול סביביו ונשלמה הכונה להפר האחוה
בין מי שאחוב שד באמת ובין שדיהם ודע שזמן ואת האמונה היה קרוב לימי משה
רבינו והיו בני אדם נמשכים אחריה מאד ונסתים בה תמצא זה כתוב בשירת האזינו
יזבחו לשדים לא אלה וכבר בארו החכמים ענין אמרו לא אלה אמרו שהם לא פסקו
מעבוד דברי׳ נמצאי׳ עד שעבדו דמיונות לשון ספרי לא דיין שהם עובדי׳ חמה ולבנה
כוכבים ומזלות אלא שעבדו בבואה שלהם ובבוא הוא שם הצל ונשוב אל מה שאנחנו
בו דע שלא נאסר בשר תאוה אלא במדבר לבד כי מן הדעות ההם המפורסמות
שהשדים שוכנים במדברות ושם ידברו ויראו ואמנם במדינות ובישוב אינו נראין
עד שמי שירצה מאנשי המדינות לעשות דבר מאלו השגעונות יצא מן המדינה

ליערות ולמקומות שאינם מיושבים וליה הוהר בשר תאוה אחר שנכנסו לארץ ועוד שתגבירת החולי ההוא תמעט בלא ספק וימעטו הנמשכים אחר הריעות ההם גם כן ועוד שהיה כבר מאד קרוב לנמנע שיבא כל מי שירצה לאכל בשר בהמה לירושלם מפני אלו הטעמי׳ לא אסר בשר תאוה אלא במדבר ורע שכל מה שהיה החטא יותר גדול היה קרבנו ממין פחות יותר ומפני זה היה שגגת עבודה זרה שעירה לבד ושאר חטאת יחיד כשבה או שעירה כי הנקבה היא פחותה מן הזכר מן כל מין ואין חטא יותר גדול מעבודה זרה ואין חלק מין יותר פחות משעירה ולהגדיל מעלת המלך היה קרבן שגגתו שעיר אבל כהן גדול וצבור אין שגגתן מעשה גמור אך היא הוראה ומפני זה הבדיל קרבנם בפרים ובעבודה זרה שעירים וכאשר היו החטאים שמקריבים בעבורם אשם למטה מן החטאים שמקריבים בעבורם חטאת היה קרבן אשם איל או כבש מן הצאן עלה מינו וחלק מינו בהיותו זכר מן הצאן הלא תראה העולה מפני שהיא כולה כליל עילה חלק מינה ולא תהיה אלא זכר ולפי זאת הכונה חסר הנוי והריח הטוב ממנחת חוטא ומנחת סוטה מפני שהיא ג׳ כן לחשר חטא והוהיר מהקריבה בשמן ולבונה וחסר ממנה זה הנוי להיות מביאה בלתי טוב ונאה במעשיו וכאילו יעירהו זה לתשובה ושיאמר לו לגנות מעשיך היה קרבנך יותר חסר מכולם והסוטה שמעשיה יותר מגונים מן השוגג היתה קרבנה מחמר יותר פחות שהוא קמח שעורים כבר נמשכו טעמי אלו החקים כולן על סדר ועניינם נפלא מאד וכבר זכרו רו״ל טעם היות הקרבן ליום השמיני של מלוא׳ עגל בן בקר לחטאת לכפר על מעשה העגל וכן חטאתו של יום הכפורים פר בן בקר לחטאת לכפר על מעשה העגל ולפי זה העניין אשר זכרוהו יראה לי שהטעם בהיות החטאות כולן ליחיד ולצבו׳ שעירים ר״ל שעירי הרגלים ושעירי ראשי חדשים ושעירי יום הכפורים ושעירי ע׳ זרה סבת כ״ל אלו אצלי היות רוב מריים וחטאתם או בהקריבם לשעירים כמו שבאר הכתוב ולא יזבחו עוד את זבחיהם לשעירים אבל חחכמים ז״ל שמו טעם היות כפרת צבור לעולם בשעירים בעבור שחטא ערת ישר׳ כלה היה בשעיר רמז למכירת יוסף הצדיק ש״נ בענינו וישחטו שעיר עזים ולא יהיה זה הטעם חלוש בעיניך כי כונת כל אלו הפעולות לישב בנפש כל חוטא וכל איש מרי שצריך לזכור ולהזכיר חטאו תמיד כמו שנאמר וחטאתי נגדי תמיד ושצריך כפרה על החטא ההוא הוא וזרעו וזרע זרעו בעברה שתהיה ממין העברי ההוא רוצה בזה שאם יהיה המרי בממון יפזר ממונו בעברה ואם יהיה המרי בהנאת גופו ייגע גופו ויטריחהו בעברת העינוי והצום ולקום בלילות ואם יהית המרי במדה מן המדות יעמוד כנגדה בחפך המדה ההיא כמו שבארנו בהלכות רעות וזולתם ואם יהיה המרי בעיון ר׳ לומר שיאמי׳ רעת בלתי אמתי׳ לקוצר יד שכלו והתרשלו מן החקירה ומהתיחד לעיון יעמד כנגדו בפנות מחשבתו מכל דבר מעניני העולם רק במושכל לבד ויחשוב וידקדק במה שצריך שיאמין באמת כאמרו ויפת בסתר לבי ותשק ידי לפי והוא משל על ההפסק והעמידה אצל הספק כמו שבארנו בתחלת זה המאמר כמו שתראה שנעשה באהרן כאשר נכשל במעש׳ העגל היה קרבנו וקרב׳ כל מי שקם מזרעו תחתיו פר ועגל וכאשר היה המרי

בשעי׳ עזים היה העברה בשעיר עזים וכאשר יתישבו אלו הענינים בנפש יהיה מבי׳
בלא ספק להיות המרי קשה בעיני האדם ויזהר ממנו עד שלא יכשל אדם בו ויצטר׳
לכפרה ארוכה וטורח ואפשר שלא תשלם הכפרה וישמר האדם בעבור זה מן החטא
מתחלת הענין ויברח ממנו וזאת תועלת מבוארת מאד והעלה בידך זאת הכונה גם
והנה ראיתי להעירך הנה על ענין נפלא מאד ואעפ׳ שפשוטו יראה שאינו מענין
המאמר והוא אמרו בשעי׳ חטאת ראש חדש לבד חטאת לי׳ מה שלא נאמר בשעירי
הרגלים כולם ולא בזולתם מן החטאות וטעמו מבואר אצלי מאד והוא שאילו הקרבנו׳
אשר יקריבום הצבור לפרקים ר׳ לומר המוספים הם כולם עולות ובכל יום ויום מהם
שעיר עזים אחד לחטאת והוא היה נאכל אבל העולות כולם נשרפות ולזה באר בהן
אשה לי׳ ולא אמר חטאת לי׳ ולא שלמי׳ לי׳ מפני שהיו נאכלים עד שהחטאות שהיו
נשרפות לא היו ראוים שיאמר בהן אשה לי׳ כמו שאבאר טעמו בזה הפרק ולזה לא
יצוייר שיאמר בשעירים חטאת לי׳ בהיותם נאכלים לא נשרפים כולן וכאשר חשש
שידמו בשעיר ראש חדש שהוא קרבן ללבנה כמו שהיו עושים המצריים מהקריב
ללבנה בראשי החדשים באר בו שזה למצות השם לא ללבנה ואין לחוש זה החשש
בשעירי הרגלים ולא בזולתם אחר שהימים ההם אינם ראשי חדשי׳ ואין להם סימן
טבעי יבדילם אבל התורה נתנה אותם בהסכמה אבל ראשי החדשים של לבנה אינ׳
מהנחת התורה והאומות היו מקריבים בהם לירח כמו שהיו מקריבי׳ לשמש בעת
זריחתו ובעת בואו במעלו׳ ידועות כמו שהתפרסם בספרי׳ ההם ומפני זה חדש הלשון
בזה השעיר ונאמר בו עולה לי׳ להסיר המחשבות ההם הנתלות בלבבות ההם החולי׳
חליים נאמנים ודע זאת הפליאה גם כן ודע שכל חטאת שיאמן בו שהוא מכפר חט
גדול או חטאים גדולים כמו חטאת העלם וכיוצא בו הם נשרפים כולם מחוץ למחנה
לא על המזבח כי לא ישרף על המזבח אלא העולה והדומה לה ומפני זה נקרא מזב׳
העולה כי שריפת העולה ריח ניחוח לי׳ וכן כל אזכרה ריח ניחוח וכן הוא בלא ספק
מפני שהוא להסיר דעת ע״ז כמו שבארנו אמנם שריפת אלו החטאות הכונה בהם
שזה החטא כבר נמחה וכבר נעדר כמו שנעדר זה הגוף הנשרף ולא נשאר מן המעש׳
ההוא זכר כמו שלא נשאר לזה החטאת זכר אבל אבד בשרפה ואין עשנם ריח ניחח
לי׳ אבל הפכו ר׳ לומר עשן נמאס ונתעב ומפני זה נשרפים חוץ למחנה והלא תראה
מנחת סוטה מה נאמר בה מנחת זכרון מזכרת עון לא שהיא דבר מרצה וכאשר היה
שעיר המשתלח לכפרת חטאים גדולים כולם עד שאין חטאת צבור שיכפר מה שהו׳
מכפר וכאלו הוא נושא כל החטאי׳ מפני זה לא נרצה לזביחה ולא לשריפ׳ ולא להקר׳
כלל אלא הרחיקו תכלית ההרחקה וישלך בארץ גזרה ר״ל שאין בה יישוב ואין ספק
לאדם שהחטאים אינם משאות שיעתקו מגב איש אחר לגב איש אחר אבל אלו
המעשים כולם משלים להביא מורא בנפש עד שתתפעל לתשובה כלומר שכל מה
שקדם ממעשינו נקינו מהם והשלכנום אחרי גוינו והרחקנום תכלית ההרחקה אבל
הקרבת היין אני נבוך בו עד היום איך ציוה להקריבו וכבר היו עובדי ע׳ ז׳ מקריבים
אותו ולא נראה לי בו טעם אבל זולתי נתן לי בו טעם שאמר כי הטוב שבדברים

לכח התאוה אשר מבועה הכבד הוא הבשר והטוב שבדברים לכח החיונית אשר מבועה הלב הוא היין וכן הכח אשר מבועה המוח והיא הנפשיית יערב לה הניגון בכלים ומפני זה התקרב כל כח אל השם בנאהב שבדברים לו והיה הקרבן הבשר והיין ושמע קול ר״ל השיר וטעם תועלת החג הזה ידוע למה שיגיע לאדם מן הקבוץ ההוא מהתחדש התורה בהפעלות ההוא והתאהב בני אדם וחברה קצתם אל קצתם וכל שכן מצות הקהל אשר טעמה מפורש למען ישמעו וכן דמי מעשר שני להוציאו שם כמו שבארנו וכן נטע רבעי ומעשר בהמה יהיה שם אם כן בשר מעשר ויין נטע רבעי ומעות מעשר שני כדי להרבות המזונות שם ולא הותר למכור דבר מאלו ולא לאחרו מזמן לזמן אלא כמו שאמר יתעלה שנה שנה ועל כרחו יעשה בהם צדקה וכבר הזהיר על הצדקה במועדי׳ ואמר ושמחת בחגיך אתה ובנך ובתך וגו׳ הנה זכרנו טעם פרטי זה הכלל וחלקים רבים מהם

פרק מ׳

המצות אשר כלל אותם הכלל השנים עשר והם אשר כפרנום בספר טהרה ואעפ״י שכבר זכרנו תועלתם בכלל אני מוסיף עליהם ביאור ואתן טעם זה הכלל כראוי ואחר כן אתן טעם מה שהתבאר לי טעמו מפרטיו ואומר שזאת תור׳ השם אשר נצטוה בה משה רבי׳ והתיחסה אליו לא בא רק להקל העבודות והטרחי׳ וכל מה שאיפשר שתדמה בקצתם שיש בו צער או טורח גדול אינו רק מפני שאינך יודע המנהגים ההם והדעות הנמצאות בימים ההם ראה ההפרש אשר בין שישרוף האדם את בנו לעבודת אלהיו ובין שישרוף בן יונה לעבודת אלהינו כתוב בתורה כי גם את בניהם ואת בנותיהם ישרפו באש לאלהיהם וזאת היתה עבדת לאלהיהם ומעבודתי׳ כיוצא בזה לשרוף בן יונ׳ או מלא כף סולת ולפי זה הענין הוכיח השם אומתינו בעת מרותה עמי מה עשיתי לך ומה הלאיתיך ענ׳ בי ונאמר עוד בזה הענין המדבר הייתי לישראל אם ארץ מאפליה מדוע אמר עמי רדנו לא נבא עוד אליך ר׳ לומר אי זו מצוה טורח היתה להם בו את התורה עד שיצאו מכללה וכבר קראנו השם יתעלה ואמ׳ מה מצאו אבותיכם בי עול כי רחקו מעלי וגו׳ כוונת אלו הפסוקים כולן ענין אחד וזאת היא הקדמה גדולה לא תסור משכלך ואחריה אומר כבר בארנו שהכונה כולה היתה במקדש להתחדש בו התפעלות לבא אליו ושיירא ויפחד כאמרו את מקדשי תראו וכל דבר נכבד כשיתמיד האדם לראותו יחסר מה שבנפש ממנו וימעט מה שהיה מגיע בגללו מן ההתפעלות כבר העירו החכמים ז״ל על זה הענין ואמרו שאין טוב להכנס למקדש בכל עת שירצה וסמכו זה לאמרו הוקר רגלך מבית רעך ומפני שהיתה זאת הכונה הזהיר השם ית׳ הטמאים להיכנס למקד׳ עם רוב מיני הטומאות עד שכמעט שלא תמצא אדם טהור רק מעטים כי אם ינצל ממגע נבלה לא ינצל ממגע אחר משמנה שרצי׳ הנופלים תמיד בבתים ובמאכלי׳ ובמשקי׳ והרבה פעמים ירמסם האדם דרך הליכתו ואם ינצל מזה לא ינצל ממגע נדה או זבה או זב או מצורע או משכבם ואם ינצל מאלו לא ינצל משכיבת אשתו או מקרי ואפי׳ הטהור מאלו הטמאות לא הותר לו להכנס למקדש עד שיערי׳ שמשו ולא הותר לו להכנס בלילה

במקדש פי' אפי' משיעריב שמשו כמו שהתבאר במרות ובתמיד ובלילה ההוא ישכב
עם אשתו על הרוב או תתחדש לו סבה מסבו הטומאה וישכים ביומו כאתמולו ויהית
זה טלו סבה להתרחק מן המקדש ושלא ידרכו בו בכל עת וכבר ידעת אמרם אין אד'
נכנס לעורה לעבודה ואפי' טהור עד שהוא טובל באלו הפעולות התמיד היראה ויגיע
ההתפעלות והמביא לכניעה המכוונת וכל אשר תהיה הטומאה יותר נמצאת יהיה
הטהרה ממנה יותר כבידה וממנה יותר אריך ההתאהל עם המתים וכל שכן הקרובי'
היא יותר נמצאת מכל טמאה ואין לה טהרה אלא עב אפר פרה עם רוחק מציאותה
ואחר שבעת ימים והזיבות והנידות יותר ממגע טמאים מפני זה צריכין שבעת ימים
ואשר יגע בהם יום אחד ולא תשלם טהרת זב וזבה ויולדת אלא בקרבן מפני שהוא
מעט מציאות מן הנדות ואלו כולן גם כן דברים מכוערים נמאסים ר"ל זב וזבה ונדה
ומצורע ומת ונבלה ושרץ ושכבת זרע ועלו בידינו מאלה המשפטים תועלות גדולות
ורבות אחת מהן להתרחק מן הכיעור והמיאוס והשנייה שמירת המקדש והשלישית
לישא פנים למנהג המפורסם כי היה מטורח הצאבא הגדול בעניין הטומאה מה
שתשמעהו עתה והרביעי להקל הטורח ההוא מעל האדם ושלא ימנעהו עניין
הטומאה והטהרה מעסק מעסקיו כי זאת המצוה של טומאה וטהרה' אינה נתלית רק
במקדש וקדשיו לא בזולתם בכל קדש לא תגע ואל המקדש לא תבא אבל לזולתם אי'
חטא עליו אם ישאר טמא כל אשר ירצה ויאכל חולין טמאין כמו שירצה והמפורסם
מדעת הצאבא עד זמננו זה בארצות המזרח ר' לומר שארית המגורתי' שהנדה תהית
בבית בפני עצמה וישרפו המקומות אשר תלך עליהם ומי שמדבר עמה יטמא ואפי'
אם עבר רוח על הנדה ועל הטהור יטמא ראה כמה בין זה ובין אמרנו כל מלאכות
שהאשה עושה לבעלה נדה עושה לבעלה ולא יאסר ממנה רק בעילתה כל ימי
טומאתה ומן המפורסם שבדעותם עד זמננו זה שכל מה שיבדל מן הגוף משער או
צפורן או דם הוא טמא ומפני זה כל ספר אצלם טמא מפני שהוא נוגע הדם והשער
וכל מעביר תער על בשרו יטבול במים חיים וכיוצא באלו הטרחים אצלם רב"ם מאד
ואנחנו אין לנו טומאה וטהרה אלא בקדש ובמקדש אמנם אמרו יתעלה והתקדישת
והייתם קדושים אינם בעניין טומאה וטהרה בלל לשון ספרא זו קדושת מצוה וכן מה
שאמר קדושים תהיו אמרו זו קדושת מצות ומפני זה קרא העברה על המצות גם כן
טומאה אמר באבות המצות ועקריהם שהם ע' זרה וג"ע ושפיכות דמים אמר בעבודת
זרה כי מזרעו נתן למלך למען טמא את מקדשי ולחלל את שם קדשי ובגלוי עריות
אל תטמאו בכל אלה ובשפיכות דמים ולא תטמאו את הארץ הנה התבאר שמלת
טומאת נאמרת בשתוף על שלשה עניינים נאמרת על מדות האדם ועברו על המצות
בו ממעשה או דעת ועל הזיהומים ועל הלכלוכי' טמאתה בשוליה ועל אלו העניינים
המרומים ר"ל מגע דבר פלוני או משא דבר פלוני או לשאת דבר פלוני על כתפיו ועל
זה המין האחרון אמרו אין דברי תורה מקבלין טמאה וכן הקדושה נאמר בשיתוף על
שלשה עניינים שכנגד אלו השלשה ומפני שאי אפשר להטהר מטומאת מת אלא
אחר שבעת ימים ובמציאות אפר הפרה ג' כן והיו הכהנים צריכים תמיד לתכנס אל

המקדש להקריב הזהיר כל כהן מטומאת מת לבד רק להכרת גדול אשר יכבד
עניינו על הטבעים ר״ל להמנע מקרוב אל האבות ואל הבנים ואל האחים ולעמוד
עמהם ולנגוע בהם ולרוב הצרך להיות כהן גדול במקדש תמיד לאמדו והיה על מצחו
תמיד הוזהר מלטמא למת כל עקר ואפי׳ לאלו הקרובים הלא תראה איך זאת
האזהרה אינה כוללת הנשים בני אהרן ולא בנות אהרן מפני שאין הנשים צריכות
בהקרבה ומפני שאי אפשר שלא ישגה אדם מישראל ויכנס למקדש טמא או יאכל
קדשים והם טמא או אפשר שיעשה זה במזיד כמו שיעשו הרשעים העבירות
הגדולות והם מזידים צוה מפני זה להקריב קרבנות שיכפרו על טומאת מקדש
וקדשיו קצתם לזדון וקצתם לשגגה לפי מיניהם והם שעירי
הרגלים ושעירי ראשי חדשים ושעיר המשתלח כמו שהתבאר במקומותיו כדי שלא
יעלה בלב המזיד שלא עשה רעה גדולה כשטמא מקדש י׳ רק ידע שנתכפר לו בשעי׳
אמר ולא ימותו בטומאתם ואמר ונשא אהרון את עון הקדשים ונכפל זה העניין הרב
אבל טומאת צרעת כבר בארנו ענייניה ורבותינו ז״ל גם כן בארוהו והודיעו אותי
והעקר המוסכם עליו שהוא עונש על לשון הרע ושהשנוי ההוא יתחיל בכותלים ואם
עשה תשובה הוא המכוון ואם עמד במריו יתפשט השנוי ההוא לכלי משרתיו וכלי
ביתו אם עמד במריו יתפשט אל בגדיו ואחר כן לגופו וזהו מופת מקובל באומה כמי
סוטה ותועלת זאת האמונה מבוארת מצורף אל היות הצרעת מתרבקת וכל בני אדם
מואסים אותה ונבדלים ממנה וכמעט שהוא בטבע אך היות טהרתה בעץ ארז ואזוב
ושני תולעת ושתי צפורים כבר נודע טעמם במדרשות ואמנם אינו נאות בכונתינו
ואני לא ידעתי עד היום טעם אחד מהם ולא טעם עץ ארז ואזוב ושני תולעת בפרה
אדומה וכן אגודת אזוב שמוים בה דם הפסח אינ׳ מוצא דבר שאסמך עליו ביחרו אלה
המינים וטעם קרא פרה אדומה חטאת הוא מפני שהיא משלמת טהרת טומאת מת
להכנס למקדש ולאכול בקדשים אחר כן כונת העניין שהוא אחר שנטמא נאסר
עליו להכנס למקדש ולאכול קדשי׳ לעולם לולא זאת הפרה שנשאה זה החטא כציץ
שהוא מרצה על הטומאה וכשעירים הנשרפים ומפני זה היה העוסק בפרה ובשעירי׳
הנשרפים מטמא בגדים כשע״ר המשתלח אשר יאמן בו כי מרוב מה שנשא מן
העונות היא מטמא מי שנגע בו הנה כבר זכרנו מזה הכלל טעמי מה שידענו לתת
בו טעם כפי מה שנראה לנו

פרק מח

המצות אשר כלל אותם הכלל השלשה עשר הם אשר ספרנום
בהלכות מאכלות אסורות ובהלכות שחיטה ובהלכות נדרים ונזירות וכבר בארנו
בזה המאמר ובפירוש אבות תועלת זה הכלל באור גמור בדברים רחבים מאד ועוד
נוסיף עליו באור בזכרון פרטי המצות המנויות שם ואומר כי כל מה שאסרתו התור׳
עלינו מן המאכלים מזונם מגונה ואין בכל מה שנאסר עלינו מה שיספק שאין היזק
בו רק החזיר והחלב ואין העניין כן כי החזיר יותר לח ממה שצריך ורב הפסולת
והמותרות ורוב מה שמאסתו התורה לרוב לכלוכו ומזונו בדברים הנמאסים וכבר

ירעת הקפרת התורה על ראיית הלכלוכים ואפי׳ בשדות במחנה כל שכן בתוך
חמדינה ואלו היתה מותרת אכילת החזיר היו השווקים עם הבתים יותר מלוכלכים
מבית הכסא כמו שתראה ארצות הצרפתים היום ככר ירעת אמרם פי חזיר כצאה
עוברת דמי וכן חלב הקרב משפיע ומפסיד העכול ומוליד דם קר מרובק ושרפתו
היתה יותר ראויה מאכילתו וכן הדם והנבילה קשים להתעכל ומזונם רע וידוע
שהטרפה תחלת נבלה היא ודע שאלו הסימנים ר׳ לומר העלאת גרה ופסיעת פרסה
בבהמות וסנפיר וקשקשת בדגים אין מציאותם סבת ההתר ולא העדרם סבת האסור
ואמנם הם סימן יודע בו המין המשובח מן המין המגונה וטעם גיד הנשה כתוב ואמנ׳
טעם אבר מן החי הוא היותו מקנה ומלמד אכזריות ועוד שכן היו עושים אז מלכי
הגוים וגם לעו׳ היו עושים כן ר׳ לומר שהיו חותכין מן הבהמה אבר ידוע ואוכלים אותו
ואמנם איסור בשר בחלב עם היותו מזון עב מאד בלא ספק ומוליד מלוי רב אין רחו׳
אצלי שיש בו ריח עבודה זרה אולי כך היו עושין בעבודה מעבודותיה או בחג מחגיהם
וממה שמחזק זה אצלי זכור התורה אותו שני פעמים תחלת מה שצותה עליו עם
מצות החג שלש פעמים בשנה יראת כל זכורך כאלו אמר בעת חגיכם ובואכם לפני
לא תבשל מה שתבשל שם על דרך פלוני כמו שהיו הם עושים וזהו הטעם החזק אצלי
בעני׳ן ואמנם לא ראיתי זה כתוב כמו שראיתי׳ מספרי הצאבה ואמנם מצות שחיטת
בהמה היא הכרחית מפני שהמזון הטבעי לבני אדם הוא מין הזרעים והצומחים באר׳
ומבשר בעלי חיים והטוב שבבשר הוא מה שהותר לנו לאכלו וזה מה שלא יסופק בו
רופא וכאשר הביא הכרח טוב המזון להריגת
בעלי חיים כונה התורה לקלה שבמיתות ואסרה שיענה אתם בשחיטה רעה
ולא בנחירה ולא יחתוך מהם אבר כמו שבארנו וכן אסר לשחוט אותו ואת בנו ביום
אחד להשמר ולהרחיק לשחוט משניהם הבן לעיני האם כי צער בעלי חיים בזה גדול
מאד אין הפרש בין צער האדם עליו וצער שאר בעלי חיים כי אהבת האם ורחמיה על
הולד אינו נמשך אחר השכל רק אחר פעל הכח המדמה הנמצא ברוב בעלי חיים
כמו שנמצא באדם והיה זה הדין מיוחד בשור ושה מפני שהם מותר לנו אכילתם מן
הבייתות הנהוג לאכלם והם אשר תכיר מהם האם את הולד וזהו הטעם גם כן בשלוח
הקן כי הביצים אשר שכבה האם עליהם והאפרוחים הצריכים לאמם על הרוב אינם
ראוי׳ לאכילה וכשישלח האם ותלך לה לא תצטע׳ בראו׳ לקיחת הבני׳ ועל הרוב יהי׳ סב׳
להניח הכל כי מה שהיה לוקח ברוב הפעמים אינו ראוי לאכילה ואם אלו הצערים
הנפשיים חסה תורה עליהם בבהמות ובעופות כל שכן בבני אדם ולא תקשה עלי
באמרם על קן צפור יגיעו רחמיך וגו׳ כי הוא לפי אחת משתי הדיעות אש׳ זכרנום׃
ר׳ל דעת מי שחושב שאין טעם לתורה אלא הרצון לבד ואנחנו נמשכנו אחר הדעת
השני וככר זכרנו באור התורה לטע׳ כסוי הדם והיותו מיוחד בחיה טהורה ועוף טהור
ועם מה שצותנו התורה מאיסור המאכלים האסורים צותנו ג׳ כן בנדרי אסר והוא כי
כשיאמר אדם זה הלחם אסור עלי או זה הבשר אסור עלי נאסר עליו לאכלו כל זה
להרגיל לקנות מדת ההסתפקות ולחכום תאות המאכל והמשתה אמרו נדרים סייג

לפרישות ומפני שהנשים ממהרות לכעוס לקלות הפעלותם וחולשת נפשם אלו היה
עניין שבועותיהם ברשותם היה בזה צער גדול בבית ומחלקת והפסד סדר בהיות זה
המין מן המזון מותר לאיש ואסור לאשה וזה אסור על הבת ומותר לאם ומפני זה
סמך העניין לבעל הבית בכל מה שיש לו בו נזק או תועלת הלא תראה שמי שהיא
ברשות עצמה ואינה נמשכת אחר בעל הבית להנהגה דינה כדין האנשים בנדרים
ר״ל מי שאין לה בעל ומי שאין לה אב או מי שבגרה וטעם נזירות מבואר מאד והוא
הפרישות מן היין אשר הפסיד מן הראשונים והאחרונים רבים ועצומים כל הרוגיו
וגם אלה ביין שגו ובא מדין הנזירות מה שתראה מאיסור כל אשר יעשה מגפן היין
להרחקה יתירה עד שיספיק לאדם ממנו הדבר הצריך כי הנשמר ממנו נקרא קדוש
והושם במדרגת כהן גדול בקדושה עד שלא יטמא אפי׳ לאביו ולאמו כמוהו ואת
הגדולה מפני שפירש מן היין

פרק מט

המצות אשר כלל אותם הכלל הארבעה עשר הם אשר ספרנו
בספר נשים והלכות איסורי ביאה וכלאי בהמה ומצות מילה מזה הכלל וכב׳ הקדמנו
להגיד תכלית כונת זה הכלל ועתה אחל לבאר פרטיו ואומר מן הידוע כי צריך אדם
לאוהבים כל ימיו וכבר ביאר זה ארסט׳ במאמר התשיעי מספר המדות אם בעת
בריאותו והצלחתו יהנה בחברתם ובעת צרתו יצטרך אליהם ובזקנותו וחולשת גופו
יעזר בהם וזאת האהבה נמצאת בבנים יותר ויותר גדולה וכן בקרובים ולא תשלם
האהבה והאחוה והעזר בקרובים רק ביחסים עד שהמשפחה האחת כשיקבצה אבי
אב אחד ואפי׳ אבי אב רחוק יהיה ביניהם בעבורו אהבה ועזר קצתם לקצתם וחמלת
קצתם על קצתם אשר היא אחת מכונות התורה הגדולות ומפני זה נאסרה הקדשה
למה שיש בהתרה מהפסד היחס והיות הנולד ממנה נכרי לבני אדם כלם לא ידע
לעצמו קרוב ולא יכירהו אחד מקרוביו וזהו הרע שבעניינים לו ולאביו ועניין
אחר גדול בטעם איסור הקדש׳ והוא מניע׳ רוב תאות המשג׳ והתמדתו כי בהתחלף
גופי הקדשות תוסיף התאוה כי לא יתעורר האדם לגוף אחר שהרגיל בו תמיד
כהתעוררו לגופות מתחדשות חלוקי הצורות והעניינים ובאסור הקדשות תועלת
גדולה מאד והיא מניעת הקטטות כי אלו היתה הקדשה מותרת היו באים אל אשה
אחת אנשים רבים בעת אחד לפי המקרה ולא היו נמלטים מהמחלקת וברוב הפעמי׳
היו הורגים זה את זה או היו הורגי׳ אותה כענין הנודע מאז ובית זונה יתגודדו ולמנוע
אלו הרעות העצומות ולהביא התועלת הכוללת והיא ידיעת היחסים נאסרה הקדשה
והקדש ולא נמצא צד התר למשגל רק ביחד אשה ולישא אותה במפורסם כי אלו הי׳
די לו ביחודה לבד היו רוב בני אדם מביאים קדשה לבתיהם זמן אחד מוסכם בין
שניהם ויאמר שהיא אשתו ומפני זה צוה לעשות מעשה אחד שייחדה אליו בו והוא
האירוסין ושיפרסם הדבר והוא הנשואין ויקח בועז עשרה אנשים וגו׳ ופעמים שלא
יהיה ביניהם הסכמת אהבה ושלום ולא יסודר עניין ביתם והותר לו לגרשה ואלו היתה
מתגרשת בדבור לבד או להוצאה מביתו היתה האשה מחזרת אחר פשיעה ויוצאה

ואמר כי גרושה היא או כשתזנה עם אדם תאמר היא והנואף שכבר נתגרשת ולזה
נצטוינו שלא יתכן לגרש רק בספר שיעיד עליו וכתב לה ספר כריתות ומפני שחשר
הזנות והספקות הנופלות בו על האשה רבות מאד נצטוינו בדיני

סוטה אשר הענין ההוא מביא לכל אשה בעולה שתשמור עצמה בתכלית השמור
כדי שלא יחלה לב בעלה עליה מפני פחד מי סוטה שאף רוב הנקיות הבטוחות בעצמ׳
היו פודות עצמן מן המעשה ההוא אשר יעשה בה בכל ממונן ואף המות טוב מן הבש׳
הגדול ההוא והוא פרעת ראש האשה וסתירת שערה וקריעת בגדיה עד שיתגלה
לבה והקפתה בכל המקדש לעיני הכל נשים ואנשים ובפני ב״ד הגדול וימנעו מפני
זה הפחד חליים גדולים מפסידים סדר בתים רבי׳ ומפני שכל נער׳ בתולה היא עומד׳
להנשא לכל מי שיזדמן לא חייב המפתה אותה רק שישאנה כי הוא הטוב לה בלא
ספק ויותר רפא מחצה ויותר מתקן עניגה משישאנ׳ זולתו ואם לא תרצה בו היא או
אבי׳ יתן המוהר והוכ׳ בעונש האונס לא יוכל לשלחה כל ימי׳ ואמנם טעם היבום כתוב
כי היה מנהג קדום קודם מתן תורה והשאירהו התו׳ וצ״ת לעשות החליצה מפני
שהמעשי׳ ההם היו מגונ׳ במנהגי הזמנ׳ ההם ואולי יברח מן הגנו׳ ההוא וייבם מבוא׳
הוא זה בתור׳ ככה יעשה לאי׳ וגו׳ ונקרא שמו בישרא׳ וגו׳ ואפשר ללמוד ממעשה יהוד׳
מז״ג חשובה ויושר במשפט וזה מאמרו תקח לה פן נהיה לבוז הנה שלחתי הגדי הזה
ובאור זה שבעילת קדשה קודם מתן תורה היה כבעילת הארם אשתו אחר מתן תור׳
ר׳ לומר שהיה מעשה מותר לא היה אדם מרחיק אותו כלל ונתינת שכר המותנה
עליו לקדשה או בנתינ׳ כתובת אשה לה עתה בעת הגרושין ר׳ לומר שהוא דין מדיני
האשה שחייב עליו להתנו ומאמר יהודה תקח לה פן נהיה לבוז מלמד אותנו שעניני
המשגל כולם ואפי׳ המותר מהם הוא בשת עלינו לדבר בו׳ וראוי לשתוק ממנו
ולהכתירו ואפי׳ אם יגרום הפסד ממון כמו שתראה יהודה עשה באמרו טוב שנפסי׳
וישאר לה מה שבידה משנתפרסם לבקש ונוסיף בושת ואת היא המדה אשר
למדנו מן העניין ההוא ואמנם היושר אשר למדנו ממנו הוא אמרו לנקות עצמו
מגולתה ושהוא לא שנה ולא בטל מה שהסכים עמה עליו הנה שלחתי הגדי הזה אין
ספק שהגדי ההוא היה טוב במינו מאד ומפני זה רמז אליו ואמר הזה וזהו היושר
אשר ירשו מאברהם יצחק ויעקב שלא ישנה אדם דבורו ולא יחליף תנאו ושיתן
לכל איש חקו משלם ושאין הפרש בין ממה שיהיה בידו מממון חברו על דרך הלואה
או על דרך פקדון או על אי זה צד שיתחייב לו משכירות או וולתו ושכתובת כל אשה
כדין כל שכר שכיר ואין הפרש בין כובש שכר שכיר ומי שיכבוש חקי אשתו ואין
הפרש בין עושק שכיר או מתשלל עליו להוציאו מבלי שכירות או שיעשה כן עם
אשתו עד שיוציאנה מבלי מוהר הלא תשתכל ברוב יושר אלו החוקים ומשפטים
צדיקים איך שפטו במוציא שם רע והוא כי אין ספק כי זה האיש הרע לא אהב אשתו
אשר הוציא עליה שם רע ולא מצאה חן בעיניו ואלו הי׳ רוצה לגרשה כדין כל מגרש
אשתו לא היה לו מונע מזה אך היה מתחיי׳ לתת לה חוקה הראוי לה ושם לה עלילות
דברים כדי להפטר ממנה בלא תשלומין והוציא עלי׳ רבה ודבר שקר להחזיק בחקה

שי״ט ל״ה עליו והוא חמשי׳ כס׳ כי זהו מוהר הבתולות הקצוב בתורה ומפני זה גזר עליו השם ית׳ לשלם מאה כסף כי זהו מוהר הבתולות נמשך אחר העקר אשר ירשיעון אלהים ישלם שנים לרעהו וכדין ערים זוממין כמו שבארנו כן זה המוציא שם רע חשב להפסידה חמשים כסף הראוים להת לה ישלם מאה והו ענשו על שהיה כובש חוקה הראוי לה והשתדל להחזיק בו והיה ענשו על שפחת מעלתה והוציא עליה קול הזנות שהיו פוחתין מעלתו כשהכותו ברצועה כאמרו ויסרו אותו והיה עונש על בחירתו התאוה ובקשו ההנאה לבד שנתחייב להחזיק בה עולמית לא יוכל שלחה כל ימיו כי לא הביאו אל כל זה רק היותה בעורה בעיניו כן ירפאו המרות הרעות בשיהי׳ רופאם המצוה האלהית לא יסורו אופני היושר מבוארים גלויים בכל דיני זאת התורה עם ההשתכלות הטוב השתכל איך השוה בין דין מוציא שם רע אשר חשב להחזיק בחוק הראוי עליו לתתו ובין דין גנב שלקח ממון חברו ושם דין עדי׳ זוממין אשר זמם להזיק ואעפ׳ שלא בא החזק כדין מי שהזיק וחמס ר״ל גנב ומוציא שם רע הרי׳ בשלשת תורה אחת ומשפט אחד הפלא מאד מתוכן משפטי. השם ית׳ כמו שתתמה מתוכן מעשיו אמר הצור תמים פעלו יאמר כי כמו שמעשיו בתכלית השלמות כן משפטיו בתכלית היושר אבל דעתינו קצרי יד מלהשיג שלמות כל מעשיו ויושר כל משפטיו ובמו שנשיג קצת נפלאות מעשיו באיברי בעלי חיים ותנועת הגלגלים כן נשיג יושר קצת משפטיו ואשר יעלם ממנו משני המינים יחד הוא יותר מן הנגלה לנו הרבה מאד ואשוב אל כונת הפרק ואמנם אסור העריות הענין בכלם שב למעט המשגל ולמאס בו ושלא ירצה ממנו כא׳ מעט מ״ער אם אסור זכור ואיסור בהמה מבואר מאד אחר שהענין הטבעי נמאס להעשות רק לצורך כל שכן הענין היוצא חוץ לטב׳ ולבקש ההנאה לבד והעריות מן הנקבות כלם יקבצם עניין אחד והעניין ההוא הוא שכל אחת מהן נמצאת על הרוב עם האיש שנאסרה עליו תמיד בביתו והיא ממהרת להאות לו לעשות רצונו וקרובה להמצא אליו לא יט״ח להומינה ואי אפשר לשופט להרחיק על אדם כשימצאו אלו עמו ואלו היה דין הערוה כדין הפנויה ר׳ לומר שיהיה מותר לישא אותה ושלא יהיה בה מן האיסור רק שאינה אשתו היו רוב בני אדם בכשלון ונותם תמיו׳ ובאשר נאסרה בעילתן כל עיקר ונמנעו לנו מניעה גדולה ר״ל במיתת ב׳ דין ובכרות ושאין שם שום צד התר על בעילתם יש לבטוח בזה שלא יכוין האדם אליהם ושלא יהרהר בהם כלל והיות הערוה ממהרת להאות וקרובה להמצא כאשר זכרנו מבואר מאד וזה כי האדם כשיהיה לו אשה מן הידוע שאמה וזקנתה ובתה ובת בתה ואחותה נמצאות עמו ברוב העתים על הרוב ושהבעל פוגש בהם תמי׳ בצאתו ובבוא׳ ובעשותו מלאכתו׳ וכן האשה הרבה פעמים תעמוד עם אחי בעלה ואביו ובנו וכן מצואות האדם על הרוב עם אחיותיו ודודותיו ואשת דודו והיותו גדל עמהם הוא מבוא׳ מאד ואלו הם כל העריות של שאר בשר זהו אחד מן העניני׳ אשר בעבור׳ נאסר שאר בשר ואמנם העניין השני הוא אצלי להזהיר במדת הבשת כי היות וזה המעשה בין השרש והענף עזות גדולה מאד רצוני לומר לבעול האם או הבת ונאסר על שרש וענף שיבעול אחד מהם את חברו ואין הפרש בין שיבעול השרש או הענף.

או שיתקבץ שרש וענף בבעילת גוף שלישי רצוני לומר שיתגלה גוף אחר גילוי משג לשרש וענף ומפני זה נאסר לקבץ בין אשה ואמה ולבעול אשת האב ואשת הבן שאלו כלם הם גלוי ערות גוף אחד לערות שרש וענף והאחים כשרש וענף ובאשר נאסרה האחות נאסרה אחות האשה ואשת האח שהיא התקבץ שני אישים שהם כשרש וענף בבעילת גוף שלישי ובאשר החמיר באיסור קבוץ האחים ושם אותם כשרש וענף וגם כגוף אחר אשר מפני זה בעילת אחות האם ג״כ שהיא במקום האם ואחות האב שהיא במקום האב וכמו שלא נאסרה בת אחי האב ולא בת אחות האב כן לא נאסרה בת האח ולא בת האחות הקש אחר ואמנ׳ היות אחי האב מותר באשת בן אחיו והיות בן האח אסור באשת אחי אביו הוא מבואר לפי הטעם הראשון כי בן האח נמצא על הרוב בבית אחי אביו ושיכותו עם אשת אחי אביו כשיכותו באשת אחיו ואמנם אחי האב אינו נמצא כן בבית בן אחיו ואין שיכות לאחי האב עם אשת בן אחיו הלא תראה שהאב בעבור שהוא שייך עם אשת בנו בשיכות בנו באשתו היו שני האסורין שוין ובמיתה אחת וטעם איסור בעילת נדה ואשת איש מבואר אין צריך לבקש לו טעם וכבר ידעת שאסור לנו ליהנות בערוה על אי זה צד שיהיה ואפי׳ בראיי׳ העין והוא שיכוין ליהנות כמו שבארנו בהלכות איסור ביאה ושם ביארנו שאין מותר בתורתינו להרהר במשגל כלל וגם לעורר הקושי כלל ושהאדם כשיתקשה מבלתי כונה ראוי לו שישיב רעיוניו למחשבה אחרת וישתכל בדבר אחר עד שיסור הקושי אמרו החכמים ז״ל במוסריהם המשלימים החסרים בני אם פגע בך מנוול זה משכהו לבית המדרש אם ברזל הוא נמוח ואם אבן הוא מתפוצץ שנאמר הלא כה דברי כאש נאם י׳ וכפטיש יפוצץ סלע הוא אומר לבני דרך מוכר כשתתקשה ותכאב לך לבית המדרש ותקרא וחלוק ושאל וישאלוך יסור ממך הכאב ההוא בלי ספק ותמה מאמרו מנוול כי זה באמת נוול גדול הוא ואין המוסר הזה מצד התורה לבד כי הענין הזה גם כן אצל הפילוסופים כבר הודעתיך דברי אריסטו׳ בלשון אמר זה החוש אשר הוא חרפה לנו ר״ל חוש המישוש המביא לבחור המאכל והמשגל והוא קורא בספריו האנשים הבוחרים המשגל ואכילת מיני התבשילים הפחותים וירחיב פה ויאריך לשו׳ בגנותם ובפחיתותם ויתלוצץ עליהם ימצא זה בספר המדות אשר לו ובספר ההגרת והספו׳ ולפי זאת המדה החשובה אשר ראוי לכוין אליה ולהחזיק בה הזהירו חכמים ז״ל מהסתכל בבהמה ועוף בשעה שנזקקין זה עם זה וזהו הטעם אצלי באסור כלאי בהמה כי בידוע שלא יתעורר איש ממין אחר לבעול איש ממין אחר על הרוב אם לא ירכיבוהו עליו בידים כמו שתראה אלו הפחותים מולידי הפרדים עושים תמיד ומאסה התורה שישפיל איש מישראל מעלתו לזה המעשה למה שבו מן הפחיתות והעוות שיתעסק בדברים שמאסה התורה לזכרם כל שכן לעמוד עליהם ולעשותם רק בעת הצורך ואין צורך לזאת ההרכבה ויראה לי כי טעם אסור קבוץ שני מינים באי זה מעשה שיהיה אינו רק להרחיק מהרכבת שני מינים ר״ל לא תחרוש בשור ובחמור יחדיו כי אם יקבץ בין שניהם פעמים ירכיב אחד מהם על חברו והראיה על זה היות הדין הזה כולל לזולת שור וחמור אחד שור וחמור ואחד כל שני מינין אלא

שדבר הכתוב בהווה וכן המילה אצלי אחר מטעמי למעט המשגל ולהחליש זה האבר
כפי היכולת עד שימעט במעשה היה וכבר חשבו שזאת המילה היא השלמת חסרון
יצירה ומצא כל חולק מקום לחלוק ולומר איך יהיו הדברים הטבעיים חסרים עד
שיצטרכו להשלמה מחוץ עם מה שהתבאר מתועלת העור ההוא לאבר ההוא ולא
נתנה מצוה זה להשלים חסרון הבריאה רק להשלים חסרון המדות והנזק ההוא
הגופני המגיע לאבר ההוא הוא המכוון אשר לא יפסד בו דבר מן הפעולות שבהם
עמידת האיש ולא תבטל בעבירה ההולדה אבל תחסר בו התאוה היתרה על הצרך
והיות המילה מחלשת כח הקשוי ופעמים שתחסר ההנאה הוא
דבר שאין כספק בו כי האבר כשישפך דמו ויוסר מחסהו מתחלת בריאתו יחלש בלי
ספק וכבאור אמרו החכמים ז"ל הנבעלת לערל קשה לפרוש ממנו זהו החזק בטעמי
המילה אצלי ומי היה מתחיל בזה המעשה רק אברהם אבי ע"ה אשר נודע מיראת
חטאו מה שזכרו החכמים ז"ל באמרו הנה נא ידעתי כי אשה יפת מראה ויש במילה
עוד עניין אחר צריך מאד והוא שיהיה לאנשי זאת האמונה כלם רצוני לומר מאמיני
יחוד השם אות אחד גשמי שיקבצם ולא יוכל מי שאינו מהם לומר שהוא מהם והוא
נכרי כי פעמים יעשה האדם כן כדי להגיע אל תועלת או כדי להתנכל על אנשי זה
הדת אך זה הפעל כלומר המילה לא יעשהו אדם בו או בבניו רק מתוך אמונה
אמתית כי אין זה שרט בשוק או כויה בזרוע אבל עניין שיהיה קשה מאד וידוע ג"כ
רוב האהבה והעזר הנמצא באנשים שהם כלם בסימן אחד ושהוא על צורת ברית וכן
זאת המילה הוא הברית אשר כרת אברהם אבינו על אמונת יחוד השם וכן כל מי
שימול יכנס בברית אברהם להאמין היחוד להיות לך לאלהים ולזרעך אחריך וזה גם
כן עניין חזק כראשון בטעם המילה ואפשר שהוא יותר חזק מן הראשון ושלמות זאת
התורה וקיומה לא תשלם כי אם במילה ויש בהיותה בימי הקטנות שלש חכמות
הראשונה שאלו הונח הקטן עד שיגדל אפשר שלא היה עושה והשנית שלא יכאב
ככאב הגדול לרכות עורו וחולשת דמיונו כי הגדול יפחד וירעד מן העניין שידמה
היותו קודם היותו והשלישית שהקטן יבוזו לו יולדיו בעת לידתו שלא התחזקה
עדיין הצורה הדמיונית המביאה לאהוב אותו יולדיו כי הצורה הדמיונית ההיא נוספת
תמיד בראיה והיא גדלה עם גדלותו ואחר כן תתחיל להתחסר ולהמחות ג"כ ר"ל
הצורה הדמיונית כי אין אהבת האב והאם את הבן בעת לידתו כאהבתם אותו והוא בן
שנה ולא אהבת בן שנה כאהבת בן שש ואלו הונח שנתים ושלש היה מביא לבטל
המילה לחמלת האב ואהבתו אותו אבל סמוך ללידתו הצורה ההיא הדמיונית חלושה
מאד וכל שכן אצל האב אשר הוא מצווה בזאת המצוה והיות המילה בשמיני הוא
מפני שכל בעל חיים כשיולד הוא חלוש מאד בתכלית לחותו וכאלו הוא עדיין בבטן
עד סוף שבעה ימים ואז ימנה מרואי אויר העולם הלא תראה כי גם בבהמות שמר
זה העניין שבעת ימים יהיה עם אמו כאלו קודם זה הוא נפל וכן האדם אחר שהשלים
שבעה ימול והיה העניין קצוב ולא נתת דבריך לשיעורין וממה שכלל אותו גם
כן זה הכלל האזהרה מהפסיד כלי המשגל מכל דבר מבעלי חיים נמשך אחר עקר

הקים ומשפטים צדיקים ר׳ לומר שישוה אדם הדברים כלם לא ירבה במשגל כאשר
אמרנו ולא יבטל לגמרי אבל צוה ואמ׳ פרוז ורבו בן הכלי הזה יחלש במילה ולא יעקר
בחתוך אבל יונח העניין הטבעי על טבעו וישמר מן התוספת והזהיר מלישא פצוע
דכא וכרות שפכה ישראלית מפני שהיא בעולה נפסדת ולבטלה והנשואי׳ ההם יהיו
מכשול לה ולתובעיה וזה מבואר מאד ולהתרחק מעריות אסר לבעול ממזר בת
ישרא׳ להודיע הנואף והנואפת שאם יעשו יפסידו בורעם הפסד שאין לו תקנה
ולפחיתות בני הזונים ג׳ כן תמיד בכל לשון ובכל אומה פאר זרע ישרא׳ מהתערב
בהם ממזרים ולמעלת הכהני׳ נאסרה להם זונה וגרושה וחללה וכהן גדול אשר הוא
הנכבד שבכהנים נאסרה עליו אפי׳ אלמנה ואפי׳ בעולה וזה כלו טעמו מבואר ואם
נאסר התערב ממזרים בקהל השם כל שכן עבדים ושפחות ואסור חתון הגוים כבר
נכתב טעמו בתורה ולקחת מבנותיו לבניך וכל מה שנעלם טעמו מרוב החוקים אינו
רק להרחיק מעבודה זרה ואלו הפרטים אשר נעלם ממני טעמם ולא ידעתי תועלת
הוא מפני שאין הדברים הנשמעים כדברים הנראים לעין ובעבור זה אין זה השיעור
אשר ידעתי אני מדעות הצאבה ממה ששמעתיו מן הספרים
במה שידע אותו מי שראה מעשיהם הגלוים וכל שכן בהשתקע הדעות ההם מהיום
אפ״ם שנה והמחות שמם ואלו ידענו פרטי המעשי׳ ההם ושמענו חלקי׳ אותם הדעות
היה מתבאר לנו הטעם ואפני החכמה בחלקי מעשה הקרבנו׳ והטמאות וזולתם ממ׳
שלא ידעתי טעמו אבל אין לי ספק בזה כי הכל היה למחות הדעות ההם בלתי אמתיו׳
מלב האדם ולבטל המעשים ההם שאין בם מועיל אשר כלו הימים בתהו והבל ובטלו
הדעות ההם מחשבת האדם מחקור ציור מושכל ומעשות מעשה מועיל כאשר בארו
לנו נביאינו ואמרו כי אחרי התהו אשר לא יועילו ולא יצילו כי תוהו המה ואמר
ואחרי אשר לא יועילו ואמר ירמיהו אך שקר נחלו אבותינו הבל ואין בם מועי׳ הסתכ׳
במה גדול זה ההפסד ואם הוא דבר שצריך להשתדל האדם בכל יכלתו להסירו אם
לא ורוב המצות כמו שבארנו אינם רק להסיר הדעות ההם ולהקל הטרחים הגדולי׳
הכבדים והעמל והצער שהיו עושים האנשים ההם לעבודת אלהיהם וכל מצות עשה
או לא תעשה שיעלם ממך טעמו אינו רק רפואת חולי מן החליים ההם אשר לא
הונחנו לדעתם היום ישתבח השם על זה וזהו מה שיאמינהו מי שיש לו שלמות וידע
אמתת מאמר השם יתעלה לא אמרתי לזרע יעקב תהו בקשוני הנה זכרתי פרטי
המצות כלם אשר כלל אותם זה הכלל והעידותי על טעמם ולא נשאר מהם דבר
שלא נתתי בו טעם בכח הקרוב לכל בעל תבונה רק חלקים מעטים ואף על פי שעל
דרך האמת כבר נתתי גם בהם טעם יקל לאיש תבונה להוציאו מכח דברינו

פרק נ

יש כאן דברים שהם סתרי תורה
ג׳ כן כבר נכשלו בהם רבים וצריך

לבארם והם אלו הספורים אשר ספר בתורה אשר יחשבו רבים שאין תועלת בזכרם
כספרו הסתעפות המשפחות מן נח ושמותם ומקומותם וכן בני שעיר החורי וספר
המלכים אשר מלכו בארץ אדום וכיוצא בהם וכבר ידעת אמרם שמנשה הרשע לא

היה מרבה מושבותיו הפחותים רק ברקרוקו או חמקימות אמרו היה יושב ודורש
בהגרות של רופי היה אומר לא היה לו למשה לבתוב אלא ואחות לוטן תמנע ואני
אודיעך כלל אחר ואשוב אחר כן אל הפרטים כאשר עשיתי בטעמי המצות דע כי כל
ספור שהמצאהו כתוב בתורה הוא לתועלת הכרחית בתורה אם לאמת דעת שהוא
פנה מפנות התורה או לתקון מעשה מן המעשים עד שלא יהיה בין בני אדם עול
וחמס ואני אסיר לך הספק כאשר היתה פנת התורה שהעולם מחודש ואשר נברא
תחלה היה איש אחד ממין האדם והוא אדם הראשון ולא היה באורך הזמן אשר מאר
עד משה רבינו רק אלפים וחמש מאות שנה בקרוב ואלו בא להם זה הספור לבד
היה האדם מסופק כרב כי נמצאו או בני האדם מפוזרי' בקצות האר' כלה ומשפחות
חלוקות ולשונות חלוקים רחוקים מאד והוסר הספק הזה ביחסם כלם וזכרון השתעם
וזכור שמות המפורסמים מהם פלוני בין פלוני ושנותיהם ולהגיד מקום שכנם
והטעם המביא להתפזרם בקצות הארץ והטעם המביא להחלק לשונותם ושמתחלה
היו במקום אחד ושפה אחת לכולם כי כן ראוי להיותם בני איש אחד וכן עניין ספור
המבול וספור סדום ועמורה ללמוד מהם ראיה על הדעת האמתי והוא אך פרי לצדי'
אך יש אהים שופטים בארץ וכן ספור מלחמת תשעת המלכים להודיע המופת בנצוח
אבר הם ג' אנשים מתי מספר ואין מלך עליהם ארבעה מלכי' גדולי' ועוד הודיענו איך
חם לבבו על קרובו בעבור שגדל על אמונתו ומכר נפשו לסכנ' המלחמה כדי להצילו
והודיענו גם כן בהסתפקותו ושובע נפשו והיותו בו לממון ומתפאר בטוב המדות והוא
אמרו אם מחוט ועד שרוך נעל אמנם ספור משפחות בני שעיר ויחסם בפרט הוא
מפני מצוה אחת והוא שהשם יתעלה צוה למחות זכר עמלק לבד ועמלק אמנם היה
בן אליפז מן תמנ' אחות לוטן אך שאר בני עשו לא צוה להרגן וכבר נתחתן עשו עם
בני שעיר כמו שהתבאר בכתוב והוליד מהם ומלך עליהם ונתערב ורעו בזרעם ושכנו
ארצות שעיר כלם והמשפחות ההם מיוחסות למשפחה הגוברת אשר הם בני עשו
וכל שכן ורע עמלק כי הוא היה הגבור שבהם ואלו לא התבארו היחסי' ההם ופרטיה'
היו כולם נהרגי' בפשיעה לכן באר הכתו' משפחותי' ואמר שאלו שתראו אות בשעיר
ומלכו' עמלק אינ' כלם בני עמלק אב' הם בני פלוני ובני פלוני ונתיחסו לעמלק להיות
אמם מעמלק וזה כלו יושר מהשם עד שלא תהרג משפחה בתוך משפחה אחרת כי
הגזרה לא היתה רק על זרע עמלק וכבר בארנו אפני החכמה בה וטעם ספרו המלכי'
אשר מלכו בארץ אדום כי מכלל המצות לא תוכל לתת עליך איש נכרי אשר לא
אחיך הוא ואלו המלכים אשר זכר אין אחד מהם מאדום הלא תראה שהוא מיחס את
ומיחס ארצותם פלוני ממקום פלוני ופלוני מפלוני והקרוב אצלי שהיו מנהגיהם
ועניניהם מפורסמים ר"ל עניני המלכים ההם אשר לאדום ושהם הכניעו בני עשו
והשפילום והוכידם השם בהם כאלו אמר בחנו באחיכם בני עשו שהיו מלכיהם פלוני
פלוני ופלוני ומעשיהם היו מפורסמים כי לא המליכה אומה איש שאינו מיחסת
שלא צער אותה צער גדול או קטן סוף דבר כמו שאמרתי לך מרוחק דעות הצאבה
ממנו היום כן דברי הימים ההם נעלמו ממנו היום ואלו ידענום וידענו המקרים אשר

קרו בימים ההם היה מתבאר לט בפרט טעם רוב מה שנזכר וממה שצריך שתדעהו כי אין בחינת הספורים הנכתבים בבחינת העניינים הנראים כי בענינים הנראים פרטים מביאים לדברים צריכים מאד אי אפשר לזכרם מפני האריכות וכשיתבונן הארם בספורים ההם יחשוב שיש בהם אריכות או כפל דברים ואלו היה רואה מה שסופר היה יורע צרך מה שנאמר ומפני זה כשתראה בתורה ספורים בזולת המצות ותחשוב שהספור ההוא אין צורך לזכרו או שיש בו אריכות אינו רק להיותך בלתי רואה הפרטים המביאי׳ לזכור מה שנזכר ומזה סדר זכר המסעות יראה מפשוטו של עניין שזכר מה שאין תועלת בו כלל ומפני זאת המחשבה העולה על הלב אמר ויכתוב משה את מוצאיהם למסעיהם על פי י׳ ומקום הצרך אליו גדול מאד מפני שכ׳ המופתים אינם אמתיים רק מי שראם אך לעתיד ישוב יכרם ספור ואפשר שיכזיבם השומע וידוע שאי אפשר להיות וגם לא יצייר שיהיה מופת עומד קיים לדורות לבני ארם כלם וממופתי התורה מן הגרולים שבהם עמור ישראל במדבר ארבעים שנה והמצא בו המן בכל יום והמרבר ההוא כמו שזכר הכתוב נחש שרף ועקרב וצמאון אשר אין מים והם מקומות רחוקים מאד מן הישוב בלתי טבעיים לארם לא מקום זרע ותאנה וגפן ורמון ומים אין לשתות ואמר בהם גם כן ארץ לא עבר בה איש ולא ישב ארם שם וכתוב בתורה לחם לא אכלתם ויין ושכר לא שתיתם ואלו כלם מופתי׳ גרולים גלוים נראים ובאשר ירע השם יתעלה שאפש׳ לפקפק באלו המופתים בעתיד כמו שמפקפקין בשאר הספורים ויחשב שעמידתם היתה במדבר קרוב מן הישוב שאפשר לארם לעמור בו הארם כאלו המרברות שיושבים בהם הערביים היום או שהם מקומות שאפשר לחרוש בהם ולזרוע ולקצור או להזון באחר הצמחים אשר היו שם או שמטבע המן לררת במקומות ההם תמיד או שיש במקומות ההם בארות מים ומפני זה הסיר המחשבות ההם כלם וחזק ענייני אלו המופתים כלם בבאור המסעות ההם שיראו אותם הבאים וידעו גרל המופת בעמור מין הארם במקומות ההם ארבעים שנה ולזה הטעם בעצמו החרים יהושע מי שיבנה יריחו לעולם להיות המופת ההוא קיים עומד כי כל מי שיראה החומה ההיא שוקעת בארץ יתבאר לו שאין זה תכונת בניין שנהרס אבל נשקע במופת וכן אמרו ע׳ פי י׳ יחנו ועל פי י׳ יסעו היה מספיק בספור ויעלה בלב הארם מתחלת מחשב׳ כי כל מה שבא אחריו בזה העניין הוא הארכת רברים אין צרך ר״ל אמרו ובהאריך הענן וג׳ ויש אשר יהיה הענן וג׳ או יומים וג׳ ואני אוריעך טעם אלו הפרטים כלם וטעמם הוא לחזק העניין ההוא לסלק בו מה שהיו האומות חושבים או ומה שיחשבו עד היום שישראל תעו בדרך ולא ידעו אנה ילכו כאמרו נבוכים הם בארץ וכן קוראי׳ אותו הערבי׳ עד היום ר״ל המדבר ההוא קוראי׳ אותו מדבר התעיה ויחשבו שישר׳ תעו ולא ידעו הדרך והתחיל הכתוב לבאר ולחזק כי המסעות ההם שהיו בלתי מסודרות ושובם בקצתם פעמים והיות זמן עמידתם בכל מסע חלוק זה מזה עד שהיה מעמדם במסע אחר שמונה עשרה שנה ובמסע אחר יום אחד ובאחר לילה אחת הכל בשיעור אלהי ולא היה תעי׳ לדרך רק לפי העלות עמוד הענן ומפני זה פרט הפרטי׳ ההם כלם וכבר בארה התור׳

כי הדרך ההוא קרוב וידוע וסלול ר׳ לומר הדרך אשר בין חורב אשר באו אליו במ״ג
כמו שצוה הש׳ ית׳ תעבדון את האלהים על ההר הזה ובין קדש ברנע אשר היא
התחלת הישוב כמו שבא בכתוב והנה אנחנו בקדש עיר קצה גבולך והדרך ההוא
מהלך אחד עשר יום כאמרו אחד עשר יום מחורב דרך הר שעיר עד קדש ברנע ואי׳
זה מה שאיפשר לתעות בו ארבעים שנה אבל טעם העכוב הוא מה שכתוב בתורה
וכן כל עניין שיעלם ממך טעם זכרו יש׳ לו סבה חזקה והנהיג העניין כלו על העקר
אשר העידונו ז״ל עליו כי לא דבר רק הוא מכם ואם רק הוא מכם היא

פרק נא

זה הפרק אשר נזכרהו עתה אינו
כולל תוספת עניין על מה שכללו

אותו פרקי זה המאמר ואינו רק כדמות החתימה עם באור עבודת משיג האמתות
המיוחדות בשם יתעלה אחר השגתו אי זה דבר הוא והיישירו להגיע אל העבודה ההי׳
אשר היא התכלית אשר יגיע אליה האדם והודיעו איך תהיה ההשגחה בו בעולם הזה
עד שיעתק אל צרור החיים ואני פותח הדברים בזה הפרק במשל שאשאהו לך ואומ׳
כי המלך הוא בהיכלו ואנשיו כולם קצתם אנשי המדינה וקצתם חוץ למדינה ואלו
אשר במדינה מהם מי שאחוריו אל בית המלך ומגמת פניו בדרך אחרת ומהם מי
שרוצה ללכת אל בית המלך ומגמתו אליו ומבקש לבקר בהכלו ולעמוד לפניו אלא
שעד היום לא ראה פני חומת הבית כלל ומן הרוצים לבא אל הבית מהם מי שהגיע
אליו והוא מתהלך סביבו מבקש למצא השער ומהם מי שנכנס בשער והוא הולך
בפרוזדור ומהם מי שהגיע עד שנכנס אל תוך הבית והוא עם המלך במקום אחד
שהוא בית המלך ולא בהגיעו אל תוך הבית יראה המלך או ידבר עמו אבל אחר
הגיעו אל תוך הבית אי אפשר לו מבלתי שישתדל השתדלות אחרת ואז יעמוד לפני
המלך ויראהו מרחוק או מקרוב או ישמע דבר המלך או ידבר עמו והנני מפרש לך
זה המשל אשר חדשתי׳ לך ואומר אמנם אשר הם חוץ למדינה הם כל איש מבני אד׳
שאין לו אמונת דת לא מדרך עיון ולא מדרך קבלה כקצת התורך המשוטטים בצפו׳
והכושיי׳ והמשוטטים בדרום והדומי׳ להם מאשר אתנו באקלימים האלה ודין אלו
כדין בעלי חיים שאינם מדברים ואינם אצלי במדרגת בני אדם ומדרגתם בנמצאות
למטה ממדרגת האדם ולמעלה ממדרגת הקוף אחר שהגיע להם תמונת האדם
ותארו והכרה יותר מהכרת הקוף ואשר הם במדינה אלא שאחוריהם אל בית המלך
הם בעלי אמונה ועיון אלא שעלו בידם דעות בלתי אמתיות אם מטעות גדולה שנפל
בידם בעת עיונם או שקבלו ממי שהטעם והם לעולם מפני הדיעות ההם כל אשר
ילכו יוסיפו רוחק מבית המלך ואלו יותר רעים מן הראשוני׳ הרבה ואלו הם אשר יבי׳
הצרך בקצת העתים להרגם ולמחות זכר דעותם שלא יתעו זולת והרוצי׳ לבא אל בית
המלך ולהכנס אצלו אלא שלא ראו בית המלך כלל הם המון אנשי התורה ר׳ לומר
עמי הארץ העוסקי׳ במצו׳ והמגיעי׳ אל הבית ההולכי׳ סביבו הם התלמודיי׳ אשר הם
מאמינים דעות אמתיות ומדרך קבלה ולומדי׳ מעשה העבודות ולא הרגילו בעיון
שרשי התורה ולא חקרו כלל לאמת אמונה ואשר הכניסו עצמם לעיין בעקרי הדת.

כבר נכנס לפרוזדור ובני הארם שם חלוקי המדרגות בלא ספק אבל מי שהגיע לרע מופת כל מה שנמצא עליו מופת וידע מן העניינים האלהיים אמתת כל מה שאפשר שתודע אמתתו ויקרב לאמתת מה שאי אפשר בו רק להתקרב אל אמתתו כבר הג׳ עם חמלך בתו׳ הבית ודע בני שאתה כל עוד שתתעסק בחכמות הלמוריות ובמלאכת ההגיון אתה מכת המתהלכים סביב הבית לבקש השער כמו שאמרו ר״זל על צד המשל ערין בן זומא מבחוץ וכשתבין העניינים הטבעי״ם כבר נכנסת בפרוזדור הבית וכשתשלים הטבעיות ותבין האלהיות כבר נכנס עם המלך אל החצר הפנימית ואתה עמו בבית אחר וזאת היא מדרגת החכמים והם חלוקי השלמות אבל מי שישים כל מחשבתו אחר שלמותו באלהיות והוא נוטה כלו אל השם יתעלה והוא מפנה מחשבתו מזולתו ויתשים פעולות שכלו כולם בבחינת הנמצאות ללמוד מהם ראיה על השם יתעלה לרעת הנהגתו אותם על אי זה צד אפשר שתהיה הם אשר באו אל בית המלך וזאת היא מדרגת הנביאים ויש מהם מי שהגיע מרוב השגתו ופנותו מחשבתו מכל רבר זולתי השם יתעלה עד שנאמר בו ויהי שם עם י׳ ישא ויענה וידובר עמו במעמר ההוא המקודש ומרוב שמחתו במה שהשיג לחם לא אכל ומים לא שתה כי התחזק השכל עד שנתבטל כל כח עב שבגוף ר׳ לומר מיני חוש המשוש ויש מן הנביא״ב מי שראה לבר ויש׳ מהם מי שיראה מקרוב ומהם מי שיראה מרחוק כאמרו מרחוק י׳ נראה לי וכבר הקרמנו לרבר במדרגות הנבואה ונשוב אל עניין הפרק והוא להוהיר שישים הארם מחשבתו בשם לברו אחר שהגיע אל ידיעתו כמו שבארנו וזאת היא העבורה המיוחרת במשיגי האמתות וכל אשר יוסיפו לחשוב בו ולעמור אצלו תוסיף עבורתם אבל מי שיחשוב בי׳ וירבה לזכרו מבלי חכמה אבל הוא נמשך אחר קצת רמיון לבר או נמשך אחר אמונ׳ שמסר לו זולתו הוא אצלי עם היותו חוץ לבית ורחוק ממנו בלתי זוכר השם באמת ולא חושב בו כי הרבר ההוא אשר ברמיונו ואשר יזכר בפיו אינו נאות לנמצא כלל אבל הוא רבר ברוי שברהו רמיונו כמו שבארנו ברברינו על התארים ואמנם ראוי להתחיל בזה המין מן העבודה אחר הציור השכלי והיה כאשר תשיג השם ומעשיו כפי מה שישכלהו השכל אחר כן תתחיל להמסר אליו ותשתרל להתקרב לו ותחזק הרבוק אשר בינך ובינו והוא השכל אמר אתה הראתה לרעת וגו׳ ואמר וירעת היום והשבות אל לבבך וגו׳ ואמר רעו כי י׳ הוא האלהי׳ והנה בארה התורה כי זאת העבודה האחרונה אשר העירונו עליה בזה הפרק לא תהיה אלא אחר ההשגה אמ׳ לאהבה את י׳ אלהיכם ולעברו בכל לבבכם ובכל נפשכם והנה בארנו פעמים רבות כי האהבה היא כפי ההשגה ואחר האהבה תהיה העבורה ההיא אשר כבר העירו רבי׳ זל עליה ואמרו זו עבורה שבלב והיא אצלי שישים הארם כל מחשבתו במושכל הראשון ולהתבודד בה כפי היכולת ולזה תמצא רוד ע״ה שצוה שלמה בנו והזהירו מאר בשני העניינים האלה רצוני לומר להשתכל בהשגתו ולהשתדל בעבודתו אחר ההשגה אמר ואתה שלמה בני רע את אלהי אביך ועברהו אם תבקשנו ימצא לך ואם תעזבנו יזנחך לער הזהרה לעולם היא על ההשגות השכליות לא על הרמיונות כי המחשבה ברמיונות לא תקרא רעת ואמנם תקרא

השלה על רוחכם הנה התבאר כי הכונה אחר ההשגה היא להמסר אליו ולהשים
המחשבה השכלית בחשקו תמיד וזה ישלם על הרוב בברידות ובהתפרדות ומפני זה
ירבה כל חסיד להפרד ולהתבודד ולא יתחבר עם אדם רק לצורך הכרחי הערה
הלא באדתי לך שזה השכל אשר שפע עלינו מהשם יתעלה הוא הדבוק אשר בינינו
וביני והרשות נתונה לך אם תרצה לחזק הדבוק הזה תעשה ואם תרצה להחלישו מעט
מעט עד שתפסקהו תעשה ולא יתחזק זה הדבוק רק בהשתמשך בו באהבת השם
ושתהיה כונתך אליה כמו שבארנו והחלשתו תהיה בשימך מחשבתך בדבר זולתו
ודע שאתה ולו היית החכם שבבני אדם באמתת החכמה האלהית כשתפנה מחשבת
למאכל צריך או לעסק צריך כבר פסקת הדבוק ההוא אשר בינך ובין השם ית׳ ואינך
עמו או וכן הוא אינו עמך כי היחס ההוא אשר בינך ובינו כבר נפסק בפעל בעת ההי׳
ומפני זה היו מקפידים החסידי׳ על השעות שהיו בטלים בהם מלחשוב בשם והזהירו
ממנו ואמרו אל תפנו אל מדעתכ׳ ואמר דוד שויתי י׳ לנגדי תמיד כי מימיני בל אמוט
הוא אומר איני מפנה מחשבתי ממנו וכאלו הוא יד ימני אשר לא ישכחה האדם
בהרף עין לקלות תנועתה ומפני זה לא אמוט כלומר לא אפול ודע שמעשה העבודו׳
האלו כלם בקריאת התורה והתפלה ועשות שאר המצוות אין תכליה כונתם רק
להתלמד ולהתעסק במצות הש׳ יתעלה ולהפנו׳ מעסקי העולם וכאלו אתה התעסקת
בו יתעלה ובטלת מכל דבר זולתו אבל אם תתפלל בהנעת שפתיך ופניך אל הכותל
ואתה חושב במקחך וממכרך ותקרא התורה בלשונך ולבך בבנין ביתך מבלי בחינ׳
במה שתקראהו וכן כל אשר תעשה מצוה תעשנה באבריך כמי שיחפור חפירה
בקרקע או יחטוב עצי׳ מן היער מבלי בחינת ענין המעשה ההוא לא מי שצוה לעשותו
ולא מה הכלית כונתו לא תחשוב שהגעת לתכלי׳ אבל תהיה אז קרוב ממי שנאמר
בהם קרוב אתה בפיהם ורחוק מכליותיהם ומכאן אתחיל להיישיר אל תכונת ההרגל
והלמוד עד שתגיע לזאת התכלית הגדולה תחלת מה שתתחיל לעשות שתפנה
מחשבתך מכל דבר כשתקרא קש׳ ותתפלל ולא יספיק לך מן הכונה בקש׳ בפסוק
ראשון ובתפלה בברכה ראשונה וכשתרגיל על זה ויתחזק בידך
שנים רבים תתחיל אחר כך כל אשר תקרא בתורה ותשמענה שתשים כל לבבך וכל
מחשבתך להבין מה שתשמע או שתקרא וכשיתחזק זה בידך גם כן זמן אחר תרגיל
עצמך להיות מחשבתך לעולם פנויה בכל מה שתקראהו משאר דברי הנביאים עד
הברכות כולם תכוין בהן להבין מה שתהגה בו ולבחון ענינו וכשיזדככו לך אלו
העבודות ותהיה מחשבתך בהם בעת שתעשם נקיה מן המחשבה בדבר מעניני
העולם הזהר אחר כן מהטריד מחשבתך בצרכיך או במותרי מאכלך וסוף דבר תשי׳
מחשבתך במילי דעלמא בעת אכלך או בעת שתיתך או בעת היותך במרחץ או בעת
ספרך עם אשתך ועם בניך הקטנים או בעת ספרך עם המון בני אדם אלו זמנים רבי׳
ורחבים המצאתים לך לחשוב בהם בכל מה שתצטרך אליו מעניני הממון והנהגת
הבית ותקנת הגוף ואמנם בעת מעשה העבודות התוריות לא תטריד מחשבתך אלא
במה שאתה עושה במו שבארנו אבל בעת שתהיה לברך בפני עצמך מבלתי אומר

ובעת הקיצך על מטתך הזהר מאד מלשום מחשבתך בעתים הנכברים ההם בדבר
אחר אלא בעבורה ההיא השכלית והיא להתקרב אל השם ולעמור לפניו על הדרך
האמתית אשר הודעתיך לא על דרך ההפעליות הדמיוניות ואת התכלי׳ אצלי אפשר
להגיע אליה מי שיכין עצמו לה מאנשי החכמה בזה הדרך מן ההרגל אבל בהגיע
איש מבני אדם מהשגת האמתיו׳ ושמחתו במה שהשיג לעניי׳ שיהיה בו מספר עם
בני אדם ומתעסק בצרכי גופו ושכלו כלו בעת ההיא יהיה עם השם יתעל׳ והוא לפניו
תמיד בלבו ואעפי׳ שגופו עם בני אדם על הדרך שנאמר במשלי׳ השירי׳ אשר נשאו
לאלו הענייני אני׳ ישנ׳ ולבי ער קול דודי דופק ואת המדרג׳ איני אומ׳ שהיא מדרג׳ כל
הנביא׳ רק אמר שהי׳ מדרג׳ משה רבי׳ עליו השלום הנאמר עליו ונג׳ משה לבדו א׳ י׳
ונאמר בו ויהי שם עם י׳ ונאמר לו ואתה פה עמוד עמדי כמו שבארנו מענייני אלו
הפסוקים וזאת גב׳ מדרגת האבות אשר הגיעה קרבתם אל השם יתעלה עד שנודע
שמו בהם לעולם אהי אברהם אהי יצחק ואהי יעקב זה שמי לעולם והגיע מהתאחד
דעותם בהשגתו שכרת עם כל אחד מהם ברית קיימת וזכרתי את בריתי יעקב וגו
כי אלו הארבעה ר״ל האבות ומשה רבי׳ התבאר בהם מן ההתאחדות בשם ר״ל השגתו
ואהבתו מה שהעיד עליו הכתוב וכן השגחת השם בהם ובזרעם אחריהם גדולה והיו
עם זה מתעסקים בהנהגת בני אדם והרבות ממון ומשתדלים במקנה ובכבוד והוא
אצלי ראיה שהם כשהיו עושים המעשים ההם לא היו עושים אותם רק באבריהם לב׳
ולבותם ודעותם לא יסורו מלפני השם ויראה לי כי אשר חייב היות אלו הארבעה
עומדים על תבלית זה השלמות אצל השם והשגחתו עליהם מתמדת ואפילו בעת
התעסקם להרבות הממון ר׳ לומר בעת המרעה ועבודת האדמה והנהגת הבית היה
מפני שתכלית כוונתם היתה בכל המעשים ההם להתקרב אל השם יתעלה קרבה
גדולה כי תכלית כונתם כל ימי חייהם להמציא אומה שתדע השם ותעבדהו כי ידעתיו
למען אשר יצוה את בניו ואת ביתו אחריו הנה התבאר לך כי כונת כל השתדלותם
היתה לפרסם יחוד השם בעולם ולהיישיר בני אדם לאהבתו ומפני זה זכו לזאת
המדרגת כי העסקים ההם היו עבודה גדולה גמורה ואין זאת מדרגה שיחשוב כיוצא
בי להיישיר להגיע אליה אבל המדרגה ההיא אשר קדם זכרה לפני ואת אפשר
להשתדל להגיע אליה בהרגל ההוא אשר זכרנוהו ואל השם נשא תחנה ותפלה להסי׳
ולהרחיק המונעים המבדילי׳ בינינו ובינו ואעפי׳ שרוב המונעים ההם הם מאתנו כמו
שבארנו בפרקי׳ זה המאמר עונותיכם היו מבדילים ביניכם לבין אהיכם והנה נגלה
אלי עיון נפלא מאד יסורו בו׳ ספקות ויתגלו בו סודו׳ אהיות והוא שאנחנו כבר בארנו
בפרקי׳ ההשגחה כי כפי שיעור שכל כל בעל שכל תהיה ההשגחה בו והאיש השלם
בהשגתו אשר לא יסור שכלו מה׳ תמיד תהיה ההשגחה בו תמיד והאיש השלם
ההשג׳ אשר תפנה מחשבתו מהשם קצ׳ עתים תהי׳ ההשגחה בו בעת חשבו בשם לבד
ותסור ההשגחה ממנו בעת עסקו ולא תסור ממנו או כסורה ממי שלא ישכיל כלל
אבל תמעט ההשגחה ההיא אחר שאין לאיש ההוא השלם בהשגתו בעת עסקו שכל
בפעל ואמנם הוא אז משיג בכח קרוב והוא דומה בעת ההיא לסופר המהיר בשעה

שאינו מתב ויהיה מי שלא השכיל השם כלל כל עקר כמי שהוא בחשך ולא ראה
אור כלל כמו שבארנו באמר ורשעי בחשך ידמו ואשר השיג וכוונתו כלה על מושכלו
כמי שהוא באור השמש הבהיר ואשר השיג והוא מתעסק דומה בעת עסקו למי
שהוא ביום המעונן שלא תאיר בו השמש מפני העב המבדיל בינו ובינו ומפני זה
יראה לי כי כל מי שתמצאהו רעה מרעות העולם מן הנביאים או מן החסידי השלמי
לא מצאהו הרע ההוא רק בעת השכחה ההיא ולפי ארך השכחה ההיא או פחיתות
העניין אשר התעסק בו יהיה עוצם הרעה ואחר שהעניין כן כבר סר הספק הגדול
אשר הביא הפילוסופים לשלול השגחת השם מכל איש ואיש מבני אדם ולהשוות
ביניהם ובין אישי מיני שאר בעלי חיים והיתה ראייתם על זה מצא החסידים והטובים
רעות גדולות והתבאר הסוד בזה ואפי לפי דעתם ותהיה השגחת השם ית מתמדת
במי שהגיע לו השפע ההוא המזומן לכל מי שישתדל להגיע אליו ועם הפנות מחשב
האדם והשיגו השם יתעלה בדרכים האמתיי ושמחתו במה שהשיג אי אפשר שיקרה
או לאיש ההוא מין ממיני הרעות כי הוא עם השם והשם עמו אבל בהסיר מחשבתו
מהשם אשר הוא אז נבדל מהשם השם נבדל ממנו והוא אז מזומן לכל רע שאפשר
שימצאהו כי העניין המביא להשגחה ולהמלט מיד המקרה הוא השפע ההוא השכלי
וככר נבדל קצת העתים מן החסיד ההוא הטוב או לא הגיע כלל לחסר ההוא הרע
ולזה אירע לשניהם מה שאירע והנה התאמתה אצלי ואת האמונה ג כן מדברי התור
אמר יתעלה והסתרתי פני מהם והיה לאכול ומצאוהו רעות רבות וצרות ואמר ביום
ההוא הלא על כי אין אהי בקרבי מצאוני הרעות האלה ומבואר הוא שהסתרת הפני
הזאת אנחנו סבתה ואנחנו עושים זה המסך המבדיל בינינו ובינו והוא אמרו ואנכי
אסתר אסתיר פני ביום ההוא על כל הרעה אשר עשה ואין ספק כי דין היחיד כדין
הצבור הנה התבאר לך כי הסבה בהיות איש מבני אדם מופקר למקרה ויהיה מזומ
לאכול כבהמות הוא היות נבדל מהשם אבלמי שאוהיו בקרבו לא יגע בו רע כל
עקר אמר השם יתעלה אל תירא כי אתך אני ואל תשתע כי אני אהיך ואמר כי
תעבור במים אתך אני ובנהרות לא ישטפוך כי כל מי שהכין עצמו עד ששפע עליו
השכל ההוא תדבק בו ההשגחה וימנעו ממנו הרעות כלם אמר י לי לא אירא מה
יעשה לי אדם ואמר הסכן נא עמו ושלם יאמר פנה אליו ותשלם מכל רע התבונן
בשיר של פגעים תראה שהוא מספר ההשגחה ההיא הגדולה והמחסה והשמירה
מכל הרעות הפוגעות הכוללות והמיוחדות באיש אחד וזולתי שאר בני אדם לא מה
שהוא נמשך מהם אחר טבע המציאות ולא מה שהוא מהם מצער בני אדם אמר כי
הוא יצילך מפח יקוש מדבר הוות באברתו יסך לך ותחת כנפיו תחסה צנה וסוחרת
אמתו לא תירא מפחד לילה מחץ יעוף יומם מדבר באופל יהלוך מקטב ישוד צהרי
והגיע מספור השמירה מצע בני אדם שאמר שאתה אלו יקרה שתעבור במלחמת
חרב פושטת ואתה על דרכך עד שיהרגו אלף הרוגים משמאלך ועשרת אלפים
מימינך לא יגע בך רע בשום פנים אלא שתראה ותביט משפט השם ושלומתו
לרשעים ההם שנהרגו ואתה בשלום והוא אמרו יפול מצדך אלף ורבבה מימינך

אליך לא יגש׳ רק בעיניך תביט ושלומת רשעי׳ תראה וסמך לו מה שסמך מן ההגנה והמחסה ואחר כן נתן טעם לזאת השמירה הגדולה ואמר כי הסבה בזאת השמירת הגדולה באיש הזה כי בי חשק ואפלטיהו אשגבהו כי ידע שמי וכבר בארנו בפרקים הקודמים שעניין ידיעת השם היא השגתו וכאלו אמר ואת השמירה באיש הזה היא בעבור שידעני וחשק בי אחר כך וכבר ידעת ההפרש שבין אהב וחושק כי הפלגת האהבה עד שלא תשאר מחשבה בדבר אחר אלא באהוב ההוא הוא החשק וכבר בארו הפלוסופים כי הכחות הגופניות בימי הבחרות ימנעו רוב מעלות המדות כל שכן זאת המחשבה הזכה העולה ביד האדם משלמות המושכלות המביאות לחשק השם יתעלה כי מן השקר שתעלה ביד האדם עם רתיחת הליחות הגופניות כי כל אשר יחלשו כחות הגוף ותכבה אש התאוות יחזק השכל וירבה אורו ותזך השגתו וישמח במה שהשיג עד כשיבא האיש השלם בימים ויקרב למות תוסיף ההשגה ההי׳ תוספת עצומה ותרבה השמחה בהשגה ההיא והחשק למושג עד שתפרד הנפש׳ מן הגוף או בעת ההנאה ההיא ואל זה העניין רמזו החכמים במות משה אהרן ומרים ששלשתם מתו בנשיקה ואמר שאמרו וימת שם משה עבד ײ בארץ מואב על פי ײ מלמד שמת בנשיקה וכן נאמר באהרן על פי ײ וימת שם וכן במרים אמרו אף היא בנשיקה מתה אבל לא זכר בה על פי ײ להיותה אשה ואין טוב לזכור זה המשל בה הכונה בשלשתן שמתו בעניין הנאת ההשגה ההיא מרוב החשק ונמשכו החכמים ז״ל בזה המאמר על דרך השיר המפורסמת שתקרא שם ההשגה המגעת עם חזוק חשק השם יתעלה נשיקה באמרו ישקני מנשיקות פיהו וזה המין מן המיתה אשר הוא המלט מן המות על דרך האמת לא זכרו החכמים ז״ל שהגיעה רק למשה ואהרן ומרי׳ אבל שאר הנביאים והחסידי׳ הם למטה מזה אך כולם תחזק השגת שכלם עם המות כמו שנאמר והלך לפניך צדקך כבוד ײ יאספך וישאר השכל ההוא אחר כן לנצח על עניין אחד כי כבר הוסר המונע אשר היה מבדיל בינו ובין מושכלו בקצת העתים ויעמוד בהנאה הגדולה ההיא אשר איננה ממין הנאת הגוף כמו שבארנו בחבורנו ובא זולתנו לפנינו ושים לבך להבין זה הפרק והשתדל בכל יכלתך להרבות העתים ההם אשר אתה בהם עם ה׳ או שאתה משתדל להגיע אליו ולמעט העתים ההם אשר אתה בהם עם זולתו ובלתי משתדל להתקרב אליו ובזאת היישר די לפי כונת זה המאמר

פרק נב

אין ישיבת האדם ותנועתו ועסקיו והוא לבדו בביתו כישיבתו ותנועתו ועסקיו והוא לפני מלך גדול ולא דבורו והרחבת פיו כרצונו והוא עם אנשי ביתו וקרוביו כדבורו במושב המלך ומפני זה מי שיבחר בשלמות האנושי׳ ושיהיה איש האלהים באמת יעור משינתו וידע שהמלך הגדול המחופף עליו והדבק עמו תמיד הוא גדול מכל מלך בשר ודם ואלו היה דוד ושלמה והמלך ההוא הדבק המחופף הוא השכל השופע עלינו שהוא הדבוק אשר בינינו ובין השם יתעלה וכמו שאנחנו השגנוהו באור ההוא אשר השפיע עלינו כאמרו באורך נראה אור כן באור ההוא בעצמו הוא משקיף עלינו ובעבורו הוא תמיד עמנו משקיף ורואה אם יסתר א׳

במסתרים ואני לא אראנו נאם י׳ והבן זה מאד ודע כי כאשר ידעו זה השלמים הגיע אליהם מן היראה והכניעה ופחד השם ויראתו ובשתם ממנו בדרכים אמתיים לא דמיוניים מה ששם צפונותהם עם נשותיהם ובבית המרחץ כנגליהם עם שאר בני אדם כמו שתמצא מנהג חכמינו המפורסמים עם נשותהם מגלה טפח ומכסה טפח ואמרו ג״כ אי זה צנוע זה הנפנה בלילה כדרך שנפנה ביום וכבר ידעת היהירם מלכת בקומה זקופה משום מלא כל הארץ כבודו לישב בלב בני אדם באלו המעשים כלם הענין אשר זכרתי לך והוא שאנחנו תמיד בין ידי השם ית׳ ולפני שכינתו נלך ונשו וגדולי חכמינו ז״ל היו נמנעים מלגלות ראשם להיות השכינה מחופפת על האדם ומסוככת אותו וכן היו ממעטי׳ בדבריהם לזאת הסבה וכבר בארנו מה שראוי לבארו במיעוט הדברים באבות כי האלהים בשמים ואתה על הארץ על כן יהיו דבריך מעטי׳ וזה הענין אשר העירותיך עליו הוא הכונה ממעשי התורה כלם כי בפרטים ההם המעשיים כלם ובעשותם תמיד תגיע רגילות ליחידים החסידים עד שישלמו השלמו׳ האנושי׳ ויפחדו מהשם ויראו ממנו וידעו מי עמהם ויעשו אחר כן מה שראוי כבר באר השם ית׳ כי תכלית מעשה התורה כלם הוא להגיע אל האדם זה ההפעלות אשר כבר בארנו במופת בזה הפרק למי שידע האמתו׳ אמתת חיוב הגעתו אליו ר״ל יראתו ית׳ ולפחד מדברו אמר אם לא תשמור לעשות את כל דברי התורה הזאת הכתובי׳ בספר הזה ליראה את השם הנכבד והנורא הזה את י׳ אלהיך התבונן איך באר לך כי הכונה היתה מכל דברי התורה הזאת תכלית אחת והיא ליראה השם הנכבד והניר׳ והיות זה התכלית מגעת במעשים תדעהו מאמרו בזה הפסוק אם לא תשמור לעשות הנה התבאר שהיא תגיע מן המעשים שהם עשה ולא תעשה אבל הדעות אשר למדתנו התורה והם השגת מציאותו ית׳ ואחדותו הדעות ההם ילמדונו האהב׳ כאש׳ בארנו פעמים וכבר ידעת רוב האזהרה שהזהירה התורה על האהבה ואהבת את י׳ אלהיך בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאודך כי שתי התכליות והם האהבה והיראה יגיעו בשני הדברים האהב׳ תגיע בדעות התורה הכוללות השגת מציאות השם ית׳ על אמתתה והיראה תגיע בכל מעשה התורה כמו שבארנו והבן זה הביאור

פרק נג

זה הפרק כולל פירוש ענייני שלשה שמות שהוצרכנו לפרשם והם חסד ומשפט וצדקה וכבר בארנו בפרוש אבות שחסד ענינו ההפלגה באי זה דבר שמפליגים בו ושמשו בו בהפלגת גמילות הטוב יותר וידוע שגמילות הטוב כולל שני עניינים האחד מהם לגמול טוב מי שאין לו חק עליך כלל והשני להטיב למי שראוי לטובה יותר ממה שהיה ראוי ורוב שמוש ספרי הנבואה במלת חסד הוא בהטבה למי שאין לו חק עליך כלל ומפני זה כל טובה שתגיע מאתו יתעלה תקרא חסד אמר חסדי י׳ אזכיר ובעבור זה המציאות כלו ר״ל לומר המצאת השם ית׳ אותו הוא חסד אמר אמרתי עולם חסד יבנה ענינו בנין העולם חסד הוא ואמר יתעלה בספור מדותיו ורב חסד ומלת צדקה היא נגזרת מצדק והוא היושר והיסר הוא להגיע כל בעל חק לחוקו ולתת לכל נמצא מן הנמצאות כפי הראוי לו ולפי

הענין הראשון לא יקראו בספרי הנבואה החוקים שאתה חייב בהם לזולתך כשתשלמם צדקה כי כשתפרע לשכיר שכרו או תפרע חובך לא יקרא צדקה אבל החוקי' הראוים עליך לזולתך מפני מעלות המדות כרפואת מחץ כל לחוץ יקרא צדק. ומפני זה אמר בהשבת המשכון ולך תהיה צדקה כי כשתלך בדרך מעלות המדות כבר עשית צדק לנפשך המשכלת כי שלמת לה חוקה ומפני זה תקרא כל מעלת מדות צדקה אמר והאמין בי' ויחשבה לו צדקה רצוני לומר מעלת האמונה וכן אמרו עליו השלום וצדקה תהיה לנו אבל משפט הוא לדון כמה שראוי על הנדון יהיה חסד או נקמה כבר התבאר שחסד נופל על גמילות חסד גמור וצדקה על טובה שתעשה אותה מפני מעלות מדות להשלים בה נפשך ומשפט פעמים שתהיה תולדתו נקמה ופעמים שיהיה טוב וכבר בארנו בהרחקת התארים כי כל תאר שיתואר בו השם ית' בספרי הנביאים הוא תאר מעשיו והיה לפי המציאו הכל נקרא חסיד ולפי רחמיו על העניני' ר' לומר הנהגתו בעלי חיי' בכחותיהם יקרא צדיק ולפי מה שיתחדש בעולם מן הטובות המצטרפות ומן הרעות הגדולות המצטרפות אשר חיי' אותם הדין הנמש' אחר החכמה יקרא משפט והנה נכתבו בתורה אלו השלשה שמות השופט כל האר' צדיק וישר הוא ורב חסד וכוונתנו היתה בפרש ענייני אלו שלשה השמות הצעה לפרק הבא אחר זה·

פרק ד

שם חכמה נופל בלשון עברי על ארבעה דברים הוא נופל על השג האמתות אשר תכלית מנתם השגתו יתעלה שמו אמר וחכמה מאין תמצא וגו' ואמר אם תבקשנה ככסף וזה הרבה ונופל על ידיעת המלאכו' אי זו מלאכה שתהיה וכל חכ' לב בכם וכל אשה חכמת לב ונופל על קנות מעלות המדות וזקניו יחכם בישישי' חכמ' כי הדבר שיקנה האדם בחכמה בזקנה לבד הוא ההכנה לקבל מעלות המדות ונופ' על הערמה והתחבולה הבה נתחכמה לו ולפי זה העניין אמר ויקח משם אשה חכמה רצוני לומר בעלת ערמה ותחבולה ומזה העניין חכמים המה להרע ואפשר שיהיה ענין החכמה בלשון העברי מורה על הערמה ושמוש המחשב' פעמים יהיה הערמה ההי' וההתחכמות לקנות מעלות שכליות או לקנות מעלות מדות או ללמוד מלאכת מעשה או יהיה ברעות ובמדות מגונות הנה התבאר שחכם יאמר לבעל המעלות השכליות ולבעל מעלות המדות ולכל בעל מלאכת מעשה ולבעל תחבולות במעשי' מגונים וברעות ולפי זה הביאור יהיה החכם בכל התורה על אמתתה נקרא חכם משני פנים מצד מה שכללה התורה ממעלות השכליות ומצד מה שכללה ממעלות המדות אלא שמפני היות השכליו' אשר בתורה מקובלות בלתי מבוארות בדרכי העיון נמצא בספרי הנביאים ודברי חכמים שמשימי' ידיעת התורה מין אחר והחכמה הגמורה מין אחר החכמה ההיא הגמורה היא אשר התבא' בה במופת מה שלמדנוהו מן התורה על דרך הקבלה מן השכליות ההם וכל מה שתמצא בספרים מהגדלת החכמה וחשיבותה ומיעוט קוניה לא רבים יחכמו' והחכמה מאין תמצא וכיוצא באלו הפסוקים הרבה כלם על החכמה ההיא אשר תלמדנו המופת על דעות התורה ואמנ'

מדברי החכמים ז״ל והוא ג״כ הרבה מאד רצוני לומר שגם הם משימים ידיעת התורה
מין אחד וישימו החכמה מין אחר אמרו ז״ל על משה רבי׳ עליו השלום אב בתורה אב
בחכמה אב בנביאים ובא בשלמה ויחכם מכל האדם אמרו ולא ממשה כי הוא רוצה
באמרו מכל האדם מכל אנשי דורו ומפני זה תמצא שהוא זוכר הימן וכלכל ודרדע
בני מחול החכמים המפורסמים אז וזכרו החכמים ז״ל ג״כ שהאדם נתבע בידיעת
התורה תחלת ואחר כן הוא נתבע בחכמה ואחר כן הוא נתבע במה שראוי עליו
מתלמודה שלתורה ר״ל לומר להוציא ממנו מה שראוי לעשות וכן ראוי שיהיה הסדר
שיודעו הדעות ההם תחלה על דרך קבלה ואחר כן יתבארו במופת ואחר כן ידקדקו
המעשים המטיבים דרכי האדם וזה לשונם ז״ל בהיות האדם נתבע על אלו הענינים
השלשה על הסדר הזה אמרו כשאדם נכנס לדין תחלה אומרים לו קבעת עתים
לתורה פלפלת בחכמה הבנת דבר מתוך דבר הנה התבא׳ לך שידיעת התורה אצלם
מין אחר והחכמה מין אחר והוא לאמת דעו׳ התור׳ בעיון האמתי ואחר מה שהצענוהו
לך שמע מה שאומר ככר ביארו הפילוסופים הקדומים והאחרונים שהשלמיות
הנמצאות לאדם ארבעה מינים הראשון והיא הפחות שבהם והוא אשר עליו יכלו
ימיהם אנשי העולם הוא שלמות הקנין ר״ל לומר מה שימצא לאדם מממון ובגדים
וכלים ועבדים וקרקעות וכיוצא באלו ושיהיה האדם מלך גדול הוא מזה המין וזה
שלמות שאין דבקות בינו ובין האיש ההוא כלל אבל הוא יחס אחד ורוב הנאתו דמיון
גמור ר״ל לומר שזה ביתי וזה עבדי וזה הממון שלי ואלו הם גדודי וצבאי וכשיבחן גופו
ימצא הכל חוצה לו וכל אחד מאלו הקניני׳ הוא מה שהוא נמצא כפני עצמו ומפני
זה כשיעדר היחס ההוא ישכים האיש ההוא אשר היה מלך גדול אין הפרש בינו ובין
הפחות שבבני אדם מבלתי שישתנה דבר מהדברים ההם אשר היו מיוחסות אליו
ובארו הפילוסופים כי מי שישים השתדלותו וטרחו לזה המין מן השלמות לא טרח
רק לדמיון גמור והוא דבר שאין לו קיימא ואפי׳ יתקיי׳ בידו הקנין ההוא כל ימיו חייו
לא יהיה לו בעצמו שום שלמות והמין השני יש לו התלות בגוף האדם יותר מן
הראשון והוא שלמות תבנית הגוף ותכונתו וצורתו רצוני לומר שיהיה מזג האיש
ההוא בתכלית השווי ואבריו נערכים חזקים כראוי וזה המין ג״כ מן השלמות אין
לעשותו תכלית כוונה מפני שהוא שלמות גופני ואין לו לאדם מאשר הוא אדם אב׳
אבל מאשר הוא בעל חיים וישתתף בזה עם הפחות שבבעלי חיים ג״כ אלו הגיע כח
אחד מבני אדם עד התכלית האחרון לא ישיג לכח פרד אחד חזק כל שכן כח אריה
או כח פיל ותכלית זה השלמות כמו שזכרנו שישא משא כבד או ישבר עצם עב וכיוצ׳
בזה ממה שאין תועלת גופני גדולה בו אך תועלת נפשית נעדרת מזה המין והמין
השלישי הוא שלמות בגוף האדם יותר מן השני והוא שלמות מעלות המדות והוא
שיהיו מדות האיש ההוא על תכלית מעלתם ורוב המצות אינם רק להגיע אל זה
המין מן השלמות וזה המין מן השלמות ג״כ אינו רק הצעה לזולתו ואינו תכלית
כונה בעצמו כי המדות כלם אינם רק בין האדם ובין זולתו ובאלו זה
השלמות במדותיו הוא בה לתועלת בני אדם ישוב כלי לזולתו שאם תעלה בלבך

שאחר מבני אדם עומד לברו ואין לו עסק עם אדם נמצא כל מדותיו הטובות שמדות
בטלות אין צריך להם ולא ישלימוהו ברבר אמנם יצטרך אליהם ויקבל תועלתם עם
זולתו והמין הרביעי הוא השלמות האנושי האמתי והוא כשיגיעו לאדם המעלות
השכליות רצוני לומר ציור המושכלות ללמוד מהם דעות אמתיות באלהיות וזאת היא
התכלית האחרונה והיא משלמת האדם שלמות אמתי והיא לו לבדו ובעבורה
יזכה לקיימות הנצחי ובה האדם אדם ובחן כל שלמות מן השלשה השלמיו
הקודמים תמצאם לזולתך לא לך ואם אי אפשר לפי המפורסם מבלעדי היותם גם
לך הם לך ולזולתך אבל זה השלמות האחרון הוא לך לבדך אין לאחר עמך בו שתוף
כלל יהיה לך לבדך ואין לורי אתך ומפני זה ראוי לך שתהי' וריו להגיע אל זה הנשאר
לך ולא תטרח ולא תיגע לאחרים אתה השוכח נפשך עד ששחר לובן פניה במשול
הכחות הגופניות עליה כמו שנ בראש המשלים השירים ההם הנשואים לזה העניין
אמר בני אמי נחרו בי שמוני נוטרה את הכרמים כרמי שלי לא נטרתי ובזה העניין
בעצמו אמר פן תתן לאחרים הודך ושנותיך לאכזרי הנה בארו לנו הנביאים גם הם
אלו העניינים בעצמם ופרשו אותם לנו כמו שפירשום הפילוסופים ואמרו לנו בפירו
שאין שלמות הקניין ולא שלמות בריאות הגוף ולא שלמות המדות שלמות שראוי
להתפאר ולהתהלל בו ולא לבקש אותו ושהשלמות שראוי להתהלל בו ולבקשו הוא
ידיעת השם ית שהיא החכמה האמיתית אמת ירמיהו באלו השלמיות הארבעה כה
אמר י' אל יתהלל חכם בחכמתו ואל יתהלל הגיבור בגבורתו ואל יתהלל עשיר
בעשרו כי אם בזאת יתהלל המתהלל השכל וידוע השתכל איך לקחם כפי סדרם
אצל ההמון כי השלמות הגדול אצלם עשי' בעשרו ואחריו גבור בגבורתו ואחריו חכם
בחכמתו רצוני לומר בעל המדות הטובות כי האיש ההוא גם כן גדול בעיני ההמון
אשר להם נאמרו הדברים ומפני זה סדרם על הסדר הזה וכבר השיגו החכמים ול
מזה הפסוק אלו העניינים בעצמם אש' זכרנום ובארו לנו מה שבארתי לך בזה הפרק
והוא שהחכמה הנאמרת סתם בכל מקום והי' התכלית היא השגתו יתעלה ושאלו
הקניינים שיקנם האדם שישימם סגולתו ויחשבם שלמות אינם שלמות ושמעשה
התורות כלם ר' לומר מיני העבודות וכן המדות המועילות לבני אדם כלם בעסקיהם
קצתם עם קצתם כל זה אין לדמותו אל התכלית האחרון ולא ישוה בו אבל הם הצעות
בגלל זה התכלית ושמע דבריהם באלו העניינ' בלשונם והוא בברא רבה שם נאמר
כתיב אחר אומר וכל חפצים לא ישוו בה וכתוב אחר אומר וכל חפציך לא ישוו בה
חפצים אלו מצוות ומעשים טובים חפציך אלו אבנים טובות ומרגליות חפצי וחפציך
לא ישוו בה אלא כי אם בזאת יתהלל המתהלל השכל וידוע אותי ראה קוצר זה
המאמר ושלמות אמרו ואיך לא חסר דבר מכל מה שאמרנוהו והארכנו בבאורו
ובהצעותיו ואחר שזכרנו' זה הפסוק מה שכולל מן העניינים הנפלאים וזכרנו דברי
החכמים ול עליו נשלים כל מה שהוא כולל וזה שלא הספיק לו בזה הפסוק לבאר
שהשגתו יתעלה לבד היא הנכברת שבשלמיות כי אלו היתה זאת כונתו היה אומר
כי אם בזאת יתהלל המתהלל השכל וידוע אותי והיה פוסק דבריו או היה אומר

השכל וידוע אותי כי אני אחר או היה אומר כי אין לי תמונה או כי אין כמותי ומה שהומה לזה אבל אמר שאין להתהל רק בהשגתו ובידיע דרכיו ותארי ר' לומר פעולות כמו שבארנו באמרו הודיעני נא את דרכי' וגו' יבאר לנו בזה הפסוק שהפעולות ההם שראוי שיודעו ויעשה בהם הם חסד ומשפט וצדקה והוסיף ענין אחר צריך מאד והוא אמרו בארץ אשר הוא קוטב התורה ולא כמחשבת ההורסים שחשבו שהשגחתו יתע' כלתה אצל גלגל הירח ושהארץ ומה שבה נעזב עזב י' את הארץ אינו רק כמו שבאר לנו על יד ארון כל החכמי' כי לי הארץ יאמר שהשגחתו ג' כן בארץ כפי מה שהי' כמו שהשגיח בשמים כפי מה שהם והוא אמרו כי אני י' עושה חסד משפט וצדקה בארץ ואחר כן השלים הענין ואמר כי באלה חפצתי נאם י' יאמר בחכר במשפט וצדקה חפצתי נאם י' ר' לומר שכוונתי שיצא מכם חסד משפט וצדקה בארץ כמו שבארנו בשלש עשרה מדות כי הכוונה להדמות בהם ושנלך על דרכם אם כן הכוונה אשר זכרה בזה הפסוק הוא באורו שלמות האדם אשר בו יתהלל באמת הוא להגיע אל השגת השם כפי היכולת ולדעת השגחתו בברואיו בהמציאו אותם והנהיגו אותם איך היא וללכת אחרי ההשגה ההיא בדרכים שיתכוין בהם תמיד לעשות חסד ומשפט וצדקה להדמות בפעולות השם כמו שבארנו פעמים בזה המאמר וזהו מה שראיתי לשומו בזה המאמר ממה שאחשוב שהוא מועיל מאד לכיוצא בך ואני מקוה עליך

שעם ההשתכלות הטוב תשיג כל הענינים שכללתי

בו בעה והוא יזכנו וכל ישראל חברים למה שיעד לנו

אז תפקחנה עיני עורים ואזני חרשים

הפתחנה העם ההולכי' בחשך ראו אור

גדול יושבי בארץ צלמות

אור נגה עליהם

זה הספר נשלם ב"י א' עולם

וזה לשון המעתיק השלמתי העתקת המאמר הנכבד הזה בחדש טבת שנת ארבעת אלפים ותשע מאות וששים וחמש לבריאת עולם אני שמואל בן יהודה בן תבון תהלה לאל חיי אשר עזרני עד הנה הוא יעזרנו ויושיענו ברוב רחמיו וחסדיו הרבים וישים חלקנו במביני סתריו ויודעי סודות תורותינו ויתננו בכלל הנבואה המיועדת על ידי נביאיו והלכו עמי' רבים ואמרו לכו ונעלה אל הר י' ואל בית אלהי יעקב ויורנו מדרכיו ונלכה בארחותיו כי מציון תצא תורה ודבר י' מירושלי' ונאמר בית יעקב לכו ונלכה באור י'

השער הזה בזכרון מניני חלקי הספר ופרקיו וענין הפרקי
דע כי כונת הספר הזה וענינו לפרש בו כל ספקות התורה והנביאי
ולהאמין כי העולם נברא וכי הבורא אחד ואין לו גוף ולהאמין בנבואה וזולתה משאר
הסודות כמו מעשה מרכבה ולזכור טעמי המצות כפי היכולת וזכר אדון הספר
בפתיחת ספרו זה ענין סתרי התורה ואיך צריך להרגיל נפשו הלומד אותם וזכר עוד
בפתיחתו הברית והשבועה כי השבע השביע לכל הקורא בספר הזה לבל יגלה דבר
ממנו לאחרים ולא יפרש שום ענין מעניני הנסתרים וזה זכרון החלקים הספר
הזה נחלק לשלשה חלקים וזה מנין פרקי החלק הראשון וענין כל פרק ופרק

פרק א יפרש בו ענין צלם ודמות כדי להסיר
ספקת בצלם אהים ברא אותו פרק ב
יזכור בו הקושיא אשר הקשה עליו חכם אחד בענין והייתם כאהים יודעי טוב ורע
ותשובתו הרמתה; פרק ג יבאר ענין תמונה ותבנית להסיר ספקת ותמונת י
יביט. פרק ד יבאר בו ענין ראה והביט וחזה להסיר ספקת מהביט אל האהים
ויראו את אהי ישרא ויחזו את האהי פרק ה יזהיר לבל יקרב איש ללמוד ואת
החכמה עד שירגיל נפשו בחכמות ויטהר מדותיו כי אם לא יעשה כן יפרוץ בו האל
כאשר ארע לאצילי בני ישראל שנטתבש שבלם ולנדב ואביהוא שנתחייבו כלית
והאריך אפו להם עד שנשרפו באהל מועד פרק ו יבאר בו ענין איש ואשה ואח
ואחות פרק ז יבאר בו ענין ילד פרק ח יפרש בו ענין מקום להסיר ספקת
ברוך כבוד י ממקומו פרק ט יבאר ענין כסא על ספקת כי יד על כס יה או על
ספקת השמים כסאי פרק י יזכור בו ענין ירד ועלה לזכור להסיר ספקת ארדה נא
ואראה או ויסר מעליו אלהים פרק יא יבאר בו ענין מלת ישב לפרש כי האמנם
ישב אהים את האדם על הארץ והיושבי בשמים פרק יב יבאר ענין קימה להסיר
ספקת אתה תקום תרחם ציון וקומה י ויפצו פרק יג יבאר ענין עמידה להסיר
ספקת ועמדו רגליו ביום ההוא יד יפרש ענין אדם לבאר ועל דמות הכסא דמות
כמראה אדם עליו מלמעלה ולא זכר אותו בפרק פרק טו יפרש נצב ויצב לבאר
והנה י נצב עליו פרק יו יפרש ענין צור לבאר ונצבת על הצור אשר פרשו על הבו
הבורא פרק יז יזכור בו כי מעשה בראשית כל שכן מעשה מרכב ראוי להסתירו
מהמון בני אדם ולדבר בו בחידות כי כן היו עושים החכמים בחכמות הקלות כל שכן
מה שראוי לעשות באלה הכוזות פרק יח יפרש ענין קרב ונגש ונגע להסי ספק
ונגש משה לבדו אל י וגע בהרי ויעשנו פרק יט יפרש מלת מלא להסיר ספקת
וכבוד י מלא פרק כ יפרש מלת רם להסיר ספקת רם ונשא פרק כא יפרש
ענין עבר לבאר ספקת ויעבר י על פניו ויפרש בו סודות פרק כב יבאר מלת ביא
להסיר ספקת ובא י אהי וכל קדושים עמך פרק כג יבאר מלת יצא להסיר ספקת
הנה י יוצא ממקומו פרק כד יפרש ענין הליכה להסיר ספקת וילך י ואלכה ואשוב
אל מקומי פרק כה יפרש מלת שכן לבאר ספקת ושכנתי בתוך בני ישראל וישכון
כבוד י פרק כו יאמר בו כי כל אלו הכנויי המסובים לבורא כמו שאמרו דברה תור

בלשון בני אדם בעבור אשר לא נוכל להאמין במציאותו וולתי ברמיזנים גשמיים ולא
נבין דבר אמתי וולת זה במלות גשמיות ועל כן אנו צריכים להאמין כי אלו הפעלים
כלם רחוקים מהשם כמו האכילה והשתיה והתנועה וזולתם פרק כו וצריך לבאר
כל זה להמון כי כן נשמר אנקלוס הגר בתרגום וירד י׳ ותרג׳ יקרא רי׳ רצו׳ לו כי הנגל
היה כבוד נברא לא עצם הבורא ויזכור בו ההפרש בין נבואת החלום ובין המחזה
פרק כח יבאר בו ענין רגל להסיר ספקת ותחת רגליו וירבר על ואת המלה ואחר
כן יזכור כי אנקלוס נזהר תמיד להרחיק הגשמות מהבורא פרק כט יבאר מלת
עצב להסיר ספקת ויתעצב אל לבו פרק ל יבאר מלת אכל להסיר ספקת אש
אוכלה הוא פרק לא יזכור בו קוצר שכל בני אדם כי יש לו גבול וחוק אשר לא יעברהו
ויש דברים יוכל להשיגם ויש דברים לא יוכל ויש אנשים יבינו בקצת למוד מעט ויש
אנשים לא יבינו ביגיעה ולמוד רב וכי שבוש הדעות הוא רב מאד בחכמת האלהות
ומעט בחכמת הטבע ואין שבוש כלל בחכמות הלמודים ויאמר כי מונע האדם
ממצוא החכמה הם ד׳ דברים אהבת השררה ועומק סודות החכמה ושכלות הלמוד
עם התרשלותו וישגל במנהגים רעים פרק לב יזהיר לבל יעמיק איש לחקור
על אלו הסודות פן יבלבל שכלו פן יתבונן הדברים אשר יוכל להבין ויאמין בדברים
האמתיים ויהיה כר׳ עקיבא שנכנס בשלום ויצא בשלום ויבי׳ על זה ראיה דברי האומ׳
במופלא ממך אל תדרוש פרק לג יזהיר לכל ישים אדם תחלת למודו בחכמת
האלהית אבל ילמוד קודם זה החכמות הצרורות כדי להרגיל נפשו ואז יקרב לות
המעמד וכי אין לבא אל השער הזה עד יהיה חכם ומבין מדעתו פרק לד
יזכור בו כי הסבות המונעות מהתחיל הלמוד בחכמות האלהות הם חמש סבות
הראשונה עומק החכמה ההיא השני קוצר שכלינו השלישית רוב ההצעות
הצריכות להתלמידים אשר יקוצו בהם בני אדם לרבם וארסטוטלס וכי צריך התלמיד
להתחיל מהחכמת ההגיון ואחר כן בחכמות התלמודיות ואחר כן בטבעיות ואחר כן
באלהות הרביעית כח הבחרות והנערות גם הוא מן הסבות המונעות כי אינו מקבל
ואת החכמה עד אשר תכבה שלהבת הבחרות החמישית צורך עסקי האדם
ומחיתו וצורך בני ביתו פרק לה יאמר בו כי צריך להודיע ולגלות להמון שאין
לבורא גוף ואינו דומה בענין חייהם ומציאותם ולא ישלם לך יחוד הבורא אלא בבטול
כל אלה ויזכור כי מדות הבורא ורצונו וחכמתו וסודות הנבואה כל אלה הם סתרי
תורה ואין צורך לזכרם אלא בראשי פרקים ולאיש הגון ויזכור כי אנו צריכים להרגיל
המון בני אדם שיאמינו ביחוד ובנבואה כי שני אלה הם עמודי האמונה פרק לו
יזהיר להרחיק הגשמות בהא׳ כי מלת חרון וכעס וקנאה שנסמכו לשם אינם אלא
לעובדי ע״ז ועל הכופרים ועל כל מאמין שיש לבורא גוף הוא רשע מרגיזו מכל עובד
ע״ז ומכל כופר פרק לז יזכור בו מלת פנים להסיר ספקת פני י׳ פרק לח
יזכיר בו מלת אחור להסיר ספקת וראית את אחורי ואחרי י׳ פרק לט יזכור
מלת לב להסיר ספקת ויאמר י׳ אל לבו פרק מ יזכיר בו מלת רוח על ספקת
רוח י׳ דבר בי פרק מא יפרש בו ענין נפש להסי׳ ספק ותקצר נפשו פרק מב

יבאר בו ענין חי להסיר ספקת חי אנכי לעולם כי אינו דומה לאלה החיים אך עניננו
קיום ואף אם לא זכרו פרק מג יבאר בו ענין כנף להסי׳ ספקת אשר באת לחסות
תחת כנפיו פרק מד יבאר בו מלת עין להסי׳ ספק פקח עיני׳ וראה פרק מה
יבאר בו ענין שמע להסיר ספק ושמעתי כי חנון אני פרק מו ידבר בו להורות
בני האדם וללמדם לדעת הבור׳ מטחותיו ומפעליו ומברואיו כאשר הוא המלך נודע
בתמונתו ובמשרתיו ובאנשי רצונו ובגדוריו ויזכור כי מה שאנו אומרים כי הבורא
יש׳ לו עין ופה ופנים ויד כדי לישב בלבבינו מציאותו ולהאמין כי הוא הבורא והוא
מפרש׳ למה לא זכר לבורא שאר האיברים שיש׳ לבני אדם והוא אמר כי החכמים
ז״ל היו מרחיקים גשמית מהבורא יתעלה בכל עוז פרק מז יזכור בו כי לא נסמך
לבורא מן האיברים אלא מה שיחשבו המון בני האדם כי אין בו חסרון בכבוד הבורא
כמו השמע והראות והריח ולא נזכר לבורא אבר הטעם או המשוש׳ לשני ענינים
האחד כי אין כונת הבורא בבני אדם אלא לדעת עניניהם ויספיק לדעת אותם הראי׳
והשמע לפי מחשבת בני האדם והענין השני כי השמע והראות ישיגו מה שיש להם
להשי״ג בלי שידבקו בו מושגיהם ושאר האיברים לא ישיגו מושגיהם עד שידבקו בה
והבורא יתעלה לא ידבק עם מושגו וסמכו לו מחשבה ותבונה בעבור כי הוא השכל
ולא סמכו לו רעיון כי הרעיונים הם דמיוני המחשבה שאין להם עקר וישקרו לפעמי׳
פרק מח יבאר ענין שמע׳ וראה׳ ופרש סברת אנקלוס הגר פרק מט יאמר
בו כי המלאכים אין להם גופים אבל הם שכל נברל׳ ויזכור מה הם נראים בתואר
ולמה הם בעלי כנפים פרק נ יזכור בו כי אמונת הייחוד אינה בפה אלא בלב
להאמין שהבורא ומביא בו איך נאמין לא נאמין הוא אחד ואין לו גוף פרק נא
יזכור בו שארסטוטליס קים התנועה בעבור שהורחקה ויביא מופת על בטול החלק
בעבור שקיימו מציאותו וידבר בו להרחיק תארי הגוף מהשם יתעלה לפי שאין הפר׳
בין התואר והמתואר בי כלומר אין הפרש׳ בין עצם הבורא ובין המדה הסמוכה אליו
כמו חכם או חי ובברואים יהיה התאר דבר אחר והמתואר דבר אחד על כן יורה
הא״ר על השני ואמר מה שזכרו חכמי העיו׳ על מדות הבורא וכמ׳ רבים נמשכו אחרי
פשט הכתוב והאמינו כי יש לבורא מדות פרק נב יזכור בו כי כל דבר שיש׳ לו
תארים יהיה התואר נחלק לחמשה חלקים הראשון להודיע הדבר בגדרו כמו
שתאמר האדם חי מדבר רחוק מהבורא והשני להודיע הדבר נחלק גדרו כמו
שתאמר שהאדם חי או האדם מדבר וזה התואר רחוק מהבורא והשלישי להודיע
המתואר בדבר חוץ ממנו כמו איכות או מקרי׳ או כמות או מלאכה וזה התואר רחוק
מהשם והרביעי ליחס אותו לזולתו או לזמן או למקום כמו שתאמר בן פלוני או
שותף פלוני והשם יתעלה רחוק מאלה והחמשי תארי החיוב שיתחיב בו פועל
שכבר עשהו כמו אם תאמר פלוני עשה הבית הזה ובאלה המדות צריך לתאר הבור׳
אחרי אשר תאמין כי אלה הפעלים אינם מדבר זולתו אלא מעצמו בלבד זבכל זה הפר׳
כי השם אחד מכל צד בלי רבוי ולא ענין נוסף על עצמו פרק נג יזכור בו מה
שהשכיל בני אדם וגרם להם שיאמינו כי יש לבורא מדות ויזכור כי פעלות המדות

הם משתנות והכח העושה אחר ויביא משל על זה מכח האש אשר יש לה כח אחר
ותלבין ותקריר והרכך ותשרף מכח הנפש אשר הוא אחר בלי רבוי ובזה הכח ישכיל
הארם ויעשה מלאכה ויתפר ויבנה ויארג ויהרג ומכאן תכיר כי כח הבורא אחר
ופעולותיו רבים ויזכור מה שהסכימו עליו חכמי העולם משכלם כי יש לבורא ארבע
מרות חי ויכול וחפץ וחכם ויפרש על אי זה ענין צריך לומר כל אחר מאלה הארבע
והכלל כי הבורא אחר אמתי ועצמו אחר וכו יפעל פעלים רבים פרק נר יפרש
מה ששאל משה רבינו הוריעני נא את דרכיך והראני נא את כבודך ומה שהשיב לו
הבורא ויפרש אותם ויאמר כי מי שירע הבורא הוא המוצא חן בעיניו כאשר אמר
וארעך למען אמצא חן בעיניך וכי רמז אני אעביר כל טובי על פניך להוריעו כל מה
שברא מה שברא בעולמו פרק נה יזכור ויאמר שצריך להרחיק מהבורא יתע
במופתים המבוארים כל רבר מביא לארבעה רברים אלו והוא כל מה שיביא לירי
גשמות או מה שיביא להפעלות ושנוי או מה שיביא להעדר כמו אם יהיה לו רבר בכח
ואחר ישוב בפועל או מה שיביא לדמיון רבר מברואיו פרק נו ידבר בו על רמיון
רבר לרבר ואיך ירמה החוק לרפה בקצת רמיון כמו חום האש וחום השעה
שהם נרמים וכן גרגיר החררל שהוא עגל ויש לו שלשה רחקים כמו הגלגלים שהם
עגלים ויש להם שלשה רחקי וצריך להכיר כי הרמיון אשר בין מציאותינו שוה מעט
וזה רב ומציאות הבורא יתע וחיינו וחייו אינו זה כמו זה הרמיון אא על דרך אחרת וכי
אילו הכיחות אשר בנו הם מקרים בנו והם בו יתעלה עצמיים ואין בו קצת שתוף בין
מרותינו למרותיו אא בשם לבר פרק נז ירבר בענין תארים אשר נסמכו לבורא
ונאמרו עליו וכי מציאותו אינו עניין נוסף על עצמו רק הוא נמצא ולא במציאות חי
ולא בחיים יכול ולא ביכולת חכם ולא בחכמה והכל חוזר לעניין אחרותו ואין שם רבוי
כי האחרות והרבוי הם מקרים לנמצאים וכי הוא קורם הזמן. ומה שא אני ראשון כמו
שא כי יש לו עין ופנים וירים והכל כלשון בני ארם פרק נח יזכור בו כי ראוי הוא
לתאר הבורא במרות השלילה ולא במרות החיוב וכל אשר תשלל אותו או תקר אליו
פרק נט אמר בו כי ישאל שואל אחר ויאמר אחר אשר לא יושג אמתת
הבורא מה יתרון לקצת החסירי על קצתם ומה בין משה רבינו לשלמה תשיב ותאמ
כי יש הפרש גרול כי יש איש מאמין כי אין לבורא תואר ולא מרה ויש אחר שהוא
מסופק אם יש לו אם אין ויש אחר שיאמין שיש לו גוף והנה נורע לך ההפרש בין
שלשה אלו ועל כן כל אשר תמנע מהבורא שום חסרון או תקרב אליו יותר וכל מה
שתתחיב לו רבר נוסף על עצמו ואתה תרחק ממנו ויבא רברי ר׳ חנינא לאיש האומר
הגרול הגבור העזוז והאריר אמר ליה ר׳ חנינא שלמתיה לשבחיה רמרך ויביא משל
הכסף והזהב פרק ס יביא משל מתארי השלילה מן איך יוריעוה במה שאינה
ואמר צריך לעולל שישלול במופתים אמתיים לא במאמר בלבר פרק סא ירבר
בכח שמות הבורא ובסור השם הנקרא ולא נכתב פרק סב יזכור ענין השם
המפורש ולמי מוסרין אותו פרק סג יקרים בו הצעות על מאמר משה ואמרו לי
מה שמו וירבר על ענין אהי׳ יה ושרי׳ פרק סר׳ יפרש בו על כמה עניינים בא

שם י׳ וכבוד י׳ פרק סה יודיע בו כי המוגיע יאמינו כי התור׳ ברואה ויצא מכלל
דבריו כי דברי השם הם מלים ברואים ונשמעים לא שהבורא ידבר כדבור בני אדם
ויאמר כי כל אמירה ודבור אשר באה בבורא הוא רצון וחפץ כמו הלהרגני אתה אומ׳
שפירש אתה רוצה פרק סו ידבר בו בענין הלוחות ומעשה אהים ואצבע אהים
ומטה י׳ פרק סז ידבר בו על ענין שבת ומנוחה ומה היא פרק סח ידבר בו כי
השכל והמשכיל והמושכל הוא דבר אחד לפי דעת הפילוסופי׳ פרק סט ידבר בו
כי הפילוסופים יקראו לבורא עילה וסבה ראשונה ויש אחרים בורחים מן השמות
האלו ויקראו שמו פועל פרק ע יזכור מלת רכב ופירושה להסיר ספקת רוכב
בערבות ומה הוא שם המרכבה וענינה פרק עא יזכור בו כי החכמות אשר היו
באומתינו אבדו בזמן או דרך הגלות ואינם נכתבים אלא מקובלים וכל שכן ספרי תורה
שהיו אסורים לכתוב ויזכור כתות הישמעאלים ביחוד ובקדמות ויזכור דעות היונים
והמצריי׳ והיהודי׳ פרק עב ידבר בו כי הגלגל וכל אשר בו הוא כדמות איש אחד
וחלקיו כחלקיו ותנועתם וכוחותם ולא מזה הצד נקרא האדם עולם קטן פרק עג
יאמר בו על הקדמות המדברים אשר יביאו לקיים ארבע הבקשות והם שתים עשרה
הקדמות ויזכור אותם בזה הפרק פרק עד יזכור בו ראיות האומרים כי העולם
מחודש משבעה דרכים ויזכרם בזה הפרק פרק עה יזכור בו ענין הייחוד בארבע
דרכים פרק עו יזכור בו בטול הגשמות לדעת המדברים משלשה דרכים
נשלם זה החלק הראשון החלק השני יזכור בפתיחתו עשרי׳
וחמש הקדמות מופתיות אמתיות שהביא אותם ארסטוטולס בספר מה שאחר הטב׳
על מציאות הבורא וכי אינו גוף ולא כח בגוף וכי הוא אחד וזה קדים עוד הקדמה אחת
והיא הששה ועשרים שחשב ארסטוטולס שהיא יותר קרובה ואמתית לענין הקדמו׳
וגודה לו בה אך דבר שפתי׳ פרק א אמר כי יתחייב לפי ההקדמה החמש ועשרי׳
כי יש מניע תניע זה החומר ההוא הנפסד עד אשר קבל הצורה הזאת והמניע צריך
למני׳ אחר וכן עד אשר יגיע למני׳ הראשון והוא הגלגל ותנועת הגלגל קדומה ויביאו
עיוני׳ וחקירות לקים היחו׳ ולבטל הגשמות פרק ב׳ יזכור כי הגלגל יתחייב מתנועתו
מציאות הבורא בין שיהיה עולם חדש או קדום ויזכור דעת הפילוסופים במלאכים
פרק ג׳ יא כל אילו הסברות אשר יאמין ארסטו בסבר׳ו תנועת הגלג׳ אשר מהם יודע
כי יש מלאכי׳ אין עליהם מופת אך הם דברי׳ תולבי׳ על סדר פרק ד יזכור כי יש
לגלגל נפש בעבור תנועתו פרק ה ידבר בזה ענין עצמו פרק ו ידבר על
המלאכים ועל מה שנופל זה השם פרק ז יזכור כי הגלגלים והמלאכים אשר
בהם משכילים ובוחרים הנכון ומצאנו כי הכתוב יורה על זה כמו כי לא אוכל לעשו׳
דבר וכמו כי לא ישא לפשעכ׳ פרק ח יזכור דעות שיש לתנועת הגלגלי׳ והכוכבי׳
קולות עצומות ערבות אך לא נשמע קולם לפי רחקם פרק ט יזכור מספר
הגלגלי׳ וכי חכמי׳ אומרים שני רקיעי׳ הם פרק י ידבר בו כי זה העולם התחתון
ומה שיש בו ינהיגהו העולם העליון כמו שנראה שיוסיפו המים בתוספת הירח
ויעיד כי היסודות הם ארבע ולא יותר מפני שהגלגלים ארבע מעלות ויפעל האחד

באחר כמו שנזכור שם ומחנות המלאכים ארבע פרק יא יאמר כי כל העולם
נחלק לשלשה חלקים האחת הדעות הנפרדות רל המלאכים והשני גופות הגלגלים
והשלישי כל העולם התחתון וידבר בהם פרק יב יאמר שכל מחדש יש סבה
לפעולתו בהכרח פרק יג יזכור דעות שלשה בחדוש העולם או בקדמותו והם דעת
האדונים ודעת הפילוסופים ודעת ארסטוטולוס וסיעתו פרק יד יאמר שאין
ראוי להשגיח בדברי המדברים זולתי לדעת ארסטוטוליס לפי שדעותיו הם הראוי
להתבונן ויאמר דעת ארסטוטולו על זה בארבעה דרכים יאמר כי התנועה לא הוה
ולא נפסדת ויאמר החומר הראשון המשתף ליסודות לא הוה ולא נפסד ויאמר כי
חומר הגלגל בכללו אין בו דבר מן ההפוך ויאמר כי כל מתחדש תהיה אפשרות
חדושו קודמת על חדושו בזמן פרק טו יאמר כי אין לארסטוטולוס מופת בדבריו
בקדמות ואחר שהוא כן יותר ראוי להאמין בחדוש מחוזק התורה והנביאים עליו
פרק יו יאמר כי ראיות הפילוסופים בחדוש חלושות ודברי ארסטוטולוס בקדמות
אינם מופתיות וכי הפילוסופים מודים לדברי הנביאים בחדוש פרק יז יביא משל
הנולד שלם במדע שמתה אמו אחר שהניקהו חדשים ונשאר לאביו גדול הנולד באי
גגור וכולי פרק יח יזכור אשם ארסטוטולוס המאשים מאמיני החדוש כי לפי
מחשבתו יתחייב לנו שהשם יצא מן הכח אל הפועל וידבר עוד שיאמר ארסטוטולוס
כי אנשי העולם קצת הסכימו מקדם כי משכון המלאכים בשמים ומהיות הא בשמי
פרק יט יזכור כבר התבאר לדעת ארסטוטו ולדעת כל אומר בקדמות שיהיה זה
המציאות מאצל הבורא על צד החיוב פרק כ יבאר ארסטוטולוס שהעניינים
הטבעיים כלם אינם נופלים במקרה ומופתו שהענינים המקריים אינם תמידיים או
מאדיים פרק כא יזכור דעת האחרונים מן הפילוסופים האומרים בקדמות כי
השם יתעלה ברא העולם ובוחר מציאותו ומכוונו ומיחדו אלא מן השקר שיהיה זה
בעת ולא יפעל בעת והוא משיב עליהם פרק כב יזכור בו כי גזרה מוסכם
מארסטוטו ומכל מי שנתלפסף כי הדבר הפשוט אי אפשר שיתחייב ממנו אלא פשוט
אחר ומן המורכב יתחייבו ממנו דברים במספ והגזרות ארבעה אשר הסכימו
בהם פרק כג יזהיר כל בעל דת לבלתי יאמין בקדמות והעושה זה יאמין על
הבורא יתעלה דבה גדולה פרק כד ידבר בסדר תנועת הגלגלים והיות מהלכי
הכוכבים נאותים פרק כה יאמר כי אין בריחתנו מן המאמר בקדמות העולם
מפני הכתובים המורים על החדוש יותר מן הכתובים המורים על היות השם יתעלה
גשם ואמנם הביאנו שלא לעשות זה שתי סבות פרק כו יזכור בו קצת דברי ר
אליעזר מפרקיו ואיך הם זרים בעיניו וימשך קצת במרכבה פרק כז יאמר כי אי
חזק בהאמין קיום העולם כל תמוט עולם ועד פרק כח יפלא על החושדים
שלמה עליו השלום באמונת הקדמות פרק כט יאמר כי כל מה שנאמר שמים
כעשן נמלחו והארץ כבגד תבלה אינו מורה כלות העולם כי הכל משל ויביא ראיה
מדברי הנביאים פרק ל יתעור במעש בראשית פרק לא יזכור בו בטעם
מצות השבת טעם בהאמנת החדוש פרק לב יזכור בו דעות בני האדם בנבואת

שהם שלשה דעות   פרק לג יבאר בו פסוק והיה האיש אשר לא ישמע אל דברי
אשר ידבר בשמי והוא באור כי שמי בקרבו ואמנם כל זה להודיע שמעמד הר סיני
אינו ענין מתמיד ולא יהיה בעתיד כמותו   פרק לד יזכור שם מלאך שהוא נביא
ויפרש כי שמי בקרבו   פרק לה יזכור ההבדל אשר הוא בין נבואת משה עליו ה
ובין נבואת שאר הנביאים ואין לעמוד בסורו   פרק לו יזכור כי כל נביא בעת
אבלו או כעסו לא ישרה עליו רוח הנבואה ואף במשה היה כן   פרק לו יזכור על
כח הנאצל על האדם נחלק למעלות והעליונה היא הנבואה   פרק לח יזכור
ההבדל בין אנשים אשר תמצא מהם שיתגבר על הארי ומהם שיברח מן העכבר
ותמצא איש ילחם עם המחנה הרב ולא ירא ומהם אשר אם תצעק עליו אשה ירעד
ויפחד וזה בהכנה מוגית בעקר היצירה   פרק לט יאמר כי נבואת משה לא רמתה
לפניו ולא לאחריו   פרק מ יבאר כי האדם מדיני בטבע וטבעו שיהיה מתקבץ
והוא המורכב האחרון ולזה יהיה ההבדל רב בין איש ואיש   פרק מא יאמר שאין צרי
לבאר ענין החלום   ואמנם עניין המראה ותקרא יד י ותקרא ג״כ מחזה הוא עניין
איום ונורא   פר מב יזכיר כי כל מקום שנזכר בו ראיית מלאך או דבורו הכל הוא
מראה הנבואה ויזכור לאברהם וליעקב לבן ובלעם וזולתם כי הכל במראה הנבואת
פרק מג פעמי יתנבאו הנביאי במשלי   ויפורש להם המשל במראה ההיא וזה ג״כ
יקרה לחולמים שיפתר להם החלום בשינה   פרק מד מדרגות הנבואה פעמים
יראה הנביא לבורא או ישמע קול מדבר או יראה צורת איש   פרק מה יש
לזמן האדם עת להנבא ולא במדרגה אחת ויזכור מדרגות הנבואה   פרק מו יוריע
כי כל מה שראיהו הנביאים מהמעשים כגון ישעיהו שהלך ערום ויחזקאל ג׳ שנים ויחזקאל
שצוה לאכול גללי צואת אדם ובא לירושלים ברגע וחתר בקיר ועניין האזור של ירמי׳
הכל היה במראה הנבואה   פרק מז יזהיר האדם שלא ישתבש מחשבתו בהפלגת
המליצות כמו ערים גדולות ובצורות בשמים וזולתם כי אינם אלא משל   פרק מח
יבאר שכל דבר מחדש סבה קרובה חדשתו ולסיבה ההיא סבה אחרת וישתלשל
הדבר עד הסבה הראשונה ופעמים ייחסו הנביאים אילו הסבות האמצעיות לבורא ית
ויאמרו שהוא עשה המתחדש ההוא בין שיהיה הסיבה ההיא בעצם או בטבע או בבחי
בבחירה או במקרה ולכל אילו יביא משלי ועניינים וכתבו כנביאי ובהיות אדם שלם
במדע מתבונן באילו העניינים ינצל מן המכשול והספק ויגיע אל האמת בע״ה

נשלם החלק השני   החלק השלישי

התקדמת   יזכור   בה כי כונתו לדבר בזה המאמר על מעשה בראשי ומעש
מרכבה ויאמר איך יאשימו רבותינו עליו השלום מגלה סתרי התורה ובארו שכר
המעלים והרב ז״ל התנצל הערתו במה שאפשר שנודע לו ואמר כי בהמנעו אולי יהי׳
אכזרי באברו וכאלו היה עושק האמת מן הראוי לו או קנאת המוריש את ירושתו
פרק א יעיר איך פני האדם וצורתו נוטות לצורת פני שאר בעלי חיים כפני נשר
אריה ושור והביא ראיה מהמרכבות   פרק ב ופרק ג ופרק ד ימשך מראה
שהם השגות רבות והם שלשה השגת האופנים והשגת החיות והשגת האדם למעלה

מן החיות ובכל השגה מהם אמר וארא פרק ו יאמר כי מה שראה יחזקל ראה
ישעיה והמשילו עליהם חכמינו ול משל לשני אנשים רואי פני המלך פרק ז
העיר בהקשר ההשגה במרכבה בשנה ובחדש וביום ובמקום ולהתבונן במאמר
נפתחו השמים כי הוא מפתח הכל פרק ח יתחיל בענין אחר ויאמר כי הגופות
המורכבים יפסדו מצד החמר לא מצד הצורה פרק ט יזכור כי החומר מחיצה
גדולה ומכך מונע מהשגת השכל הנפרד ואפלו הוא זך ופשוט כחומר הגלגלים
פרק י אלו המדברים לא ידמו הערד אלא הערד הגמור ויחשבו שכל הערד וקני׳
דינם דין שני הפכים כעורון והראות והמות והחיים פרק יא יזכור תלאות
הבאות על האדם מפני העסקים והתאות פרק יב יעלה בלב ההמון שהרעות
שבעולם יותר מן הטובות עד שב הרבה מחודות רוב האומות ובשיריהם יכללו
זה הענין עד כי אף מי שחשב שהוא חכם לא חבר ספר מפורסם קראו ספר אלהות
כלל בו משגעניתיו הרבה ובכללם זה הענין אשר ברהו והוא כי הרע במציאות יותר
מן הטוב ובכל זה הוא סכלות גמורה פרק יג יאמר כי אין לאדם לבקש . תכלית
ליצירה כי לא ישיג כמאמר החכם לבד אשר לא ימצא האדם את המעשה מראש וע׳
סוף וסכלות גמורה היא האומר כי העולם נברא בשבילו פרק יד יזכור מש̈ית
הגלגלים ובין גלגל וגלגל ועובי הגלגלים לבטל דעת החושבים שתכלית אלו הגלגלי׳
להנהגת איש מבני אדם פרק טו יזכור כי לנמנע טבע קיים קיום עומד אינו
מפעולת פועל והביא בזה הפרק קצת מן הדברים שהם אפש׳ להמון ונמנע לפילוסופי׳
כמו המציא דבר מוגשם לא מחומר וכן מן הנמנע לפילוסופים המציא מרובע
שאלכסונו כצלעו או זוית מוגשמת שיקיפו בה ארבע זויות נצבות פשוטות וקצת מי
שסכל חכמת הלמודיים יחשבם אפשריים פרק יו איך דברו קצת הפילוסופים
על השם יתעלה בידיעתו בכל אשר וזולתו סרה גדולה וכשלו כשלון אין להם תקומה
וחלקו חלוקה נכובת ונמנו על היות השם יתעלה בלתי משיג באלו הענינים הפרטיי׳
כלל בשום צד וברחו מיחס לשם עיבה ושכחה לפי חלוקתם ואלסכנדר תמה עליהם
איך נפלו ביותר רע מן העיבה והשכחה אשר פסקו עליו יתעלה הסכלות וההסתר
הכל ממנו ויזכור דעת קצת הפילוסופים חכמים גדולים קדומים בזמן מארסטוטליס
וסיעתו מאמינים ההשגחה כאמונתנו התוריי׳ פרק יז יזכור דעת בני האדם
בהשגחה חמש דעות פרק יח יאמר כי זאת ההשגחה אשר היא מיוחד במין האדם
לטובים שבהם יהיה יתרון ההשגחה להם כפי יתרון שלמותם וכפי יתרון ההשגחה
להם לטובים יהיו נשמרים מכל רע במאמרו לנביאים ולאבות פרק יט מושכל
ראשון הוא בלא ספק שהשם יתעלה צריך שימצאו לו כל השלמיות וירוחקו ממנו כל
החסרונות פרק כ מוסכם הוא שהבורא יתעלה לא יתכן שיתחדש לו ידיעה עד
שידע עתה מה שלא ידע מקודם ולא ידיעות רבות נפסדות פרק כא יאמר הפר׳
גדול יש בין ידיעת העושה במה שעשה וידיעת זולתו בעשוי ההוא פרק כב ענין
איוב שהוא משל לבאר דעות בני אדם בהשגחה ונפל המחלוקת בין החכמים אם הי׳
ואף האומרים היה לא ידעו מקומו פרק כג הוסיף לדבר באיוב וכי אמונתו קרוב׳

שבועות ותספירה בימים וטעם היותר יום אחר וראש השנה עם התקיעה וחג הסכות
שבעה לפרסם השמחה אחר האסיפה לכל מן השדה והזכיר מאמר ארסטוטולו על
זה ודין ארבע מינין שבלולב פרק מ״ד הכלל התשיעי והם המצות אשר בספר
אהבה כאהבת ה׳ ושמירת המצות להאמין בש״ב כראוי בתפילה וקרית שמע וברכת
המזון ותפלין וציצית וברכת כהנים ומזוזה וקנת ספר תורה ולקרות בה לעתים
פרק מה הכלל העשירי המכופר בהלכות בית הבחירה והלכות כלי המקדש כטעם
לבחור הר המוריה ויהור המערב לאברהם ע׳ השלום וחביב המקום הנבחר לשלש
חכמות וטעם תת הארון והלוחות בהיכל ולתת על הארון צורות הכרובים והיותם שני
ולא אחר וטעם המנורה בקצת והזהירה מהיות אבני המזבח גזית וטעם מכנסי
הכהנים והקף המקדש וכבוד המיר וטעם הלביש הכהנים בגדים נאים ושיהיו נאים
בצורתם להוציא הכעורים ובעלי מומין בכהנים והלוים אינם נפסלים כי אם בקול
וטעם הקטיר הקטרת פעמי״ם ביום ושמן המשחה והזהירה מעשות בשמן ובקטורת
במקום אחר וטעם לשאת הארון בכתף לא על עגלות פרק מו׳ כלל עשתי עשר
והם בספר עבדה ובספר קרבנות כטעם אשר צונו להקריב בבהמות משלשה המין
בקר כבש ועז ומואת הבונה שה בפסח וטעם לקרב המלח ולהמנע מהשאור ומהדבש
וטעם הזכיר בכתוב שתי תורים או שני בני יונה ולא הזכיר בני תורים ולא שני יונים
וטעם הפסח בצלי אש ועצם לא תשברו בו ואיסורו לערלים והזהרה מאכילת הדם
וטעם כסותו בחי׳ ועוף היות חטא׳ יחי׳ והצבור שעירי׳ ושעירי׳ ראשי חדשי׳ ושעי׳ יו׳ הכי׳
ושעי׳ ע׳ו וטעם אמרו בשעי׳ ר״ח חטא והיות שעי׳ המשתל׳ בלתי נשחט ולא נזבח ונקרב
פרק מז הכלל השני עשרה והם בספר טהרה כטעם ההוזה׳ מהכנס במקד׳
ואיך התורה הקלה הטורחים והעבודות הנכברות פרק מח הכלל השלש עש׳׳ר
והוא נכתב בהלכות מאכלות אסורות ובהלכות שחיטה ובהלכות נדרים ונזירות אמר
כי המאכלים הנאסרים מפני שאכילתם מזיק והחזיר יותר לח והחלב משבי׳
ומפסיד העכול והדם והנבל קשים לעיכול ומפרסת פרסה בבהמה וסנפיר וקשקשת
בדגים לסימן טוב במזון וטעם אבר מן החי ובשר בחלב ושחיטת הבהמות ואיסור
אותו ואת בנו ושלוח הקן והנדרים ונזירות פרק מט כלל הארבעה עשר הם
הנספרים בספר נשים והלכות איסור ביאה יזכור שיצטרך האדם לאהבים כמאמר
ארסטוטולוס בספר המדות כי האהבה היא בקרובים ומזה טעם אסור הקדש׳ ואחרי׳
עמו וטעם הנישואין בפני קהל ועדה וטעם הגירושין בהשתדלות בערים וכתיבה
לשמה וזולתם ומי סוטת אונס ומפתה ויבום וטעם בן נהיה לבוז ודין מוציא שם רע
וערים וזממין טעם איסורי ערוה ואיסור זכור ובהמה להרחי׳ ההרהור ושלא להסתכל
בענין התרפה ומזה הטעם אסור כלאי בהמה ביאר טעמי המילה והיותה בשמיני
ולבלתי השחית לגמרי כלי החוש ההוא וטעם הזהרה לבת ישרא׳ להנשא לפצו׳ דכא
ולכרות שפכה וההרחקה בכל צד מן הממזרות אף לישראלים ולכהן הריוט גרושה וזנ
וחללה ולכהן הגדול אפילו האלמנה ואיסור חתנות פר נ יזכור מענין סתרי תורה
וספקותיה כגון הוכרת המשפחות ומלכי אדום ומאמר מנשה הרשע על זה פרק

נא   יזכור מעלות עבודת הבורא יתעלה ולכמה חלקים דעות בני האדם נחלקים
געבודת הא׳ וימשיל בהשגה משל המלך היושב בהיכל והכתים הרואים פני המלך
ופני ההיכל   פרק נב יזכור איך צריך לאדם להיות ענין בתכלית הענוה והצניעות
כי זה הוא עמוד היראה   פרק נג יבאר פירוש מלות חסד משפט וצדקה   פרק נד
יזכור לכמה חלקים נחלקה החכמה ויבאר השלמיות אשר באדם באשר הוא כוסף
כל האדם והחי יתן אל לבו   נשלמו הפרקים מאלו שלשה החלקים וראשי הפרקי׳
במה שרובר בהם בכל פרק ופרק בעבור ימצא האדם המבוקש   בנקל מראש וער
כוף לבר אשר לא ימצא בו כוונת הרב המחבר ולא בדרך ההריוי   החלק הראשון
פרקיו עו   החלק השני פרקיו מח   החלק השלישי פרקיו נד